

DE SACRAMENTO
MATRIMONII

DE SACRAMENTO MATRIMONII

TRACTATUS DOGMATICUS, MORALIS, CANONICUS,
LITURGICUS ET JUDICIARIUS

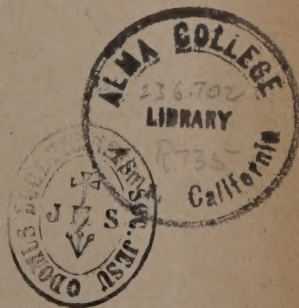
Auctore Michaelae ROSSET

EPISCOPO MAURIANENSI

« S. Thomæ sententiæ quacumque
in re libentissime adhæremus. »
Bened. XIV, *Præfatione de Festis et
de Sacrificio Missæ*, n. 5.

TOMUS I

Existentia, natura et proprietates Matrimonii (1-725).

Opus venit apud Auctorem, Sancti Joannis Maurianæ (Sabaudia)

PRETIUM UNIUSCUIUSQUE TOMI EST QUINQUE LIBELLARUM

PRO IIS QUI SUBSCRIBENT ANTEQUAM SEX TOMI SINT EDITI :

POSTEA ERIT SEPTEM LIBELLARUM.

1895

32211

MONITUM AD LECTOREM.

Tractatus de Matrimonii sacramento quem in lucem edo, lectori prima fronte videbitur plus æquo extensus ; imo nonnullus de tanta ejus mole forsán stupebit : admiratio autem cessabit prout copiosum argumentum et modum quo tractantur quæstiones, exploraverit.

Sane tractatus 1º complectitur omnes quæstiones ac quæstiunculas dogmatis, ethicæ, juris canonici et liturgiæ, quæ spectant ad Matrimonium. Fusiori calamo descripsi et vindicavi præsertim ea quæ spiritus nequam obtenebrare vel pessumdare molitur, videlicet potestatem juraque Ecclesiæ, necnon officia et jura parentum quoad liberorum educationem ; et hinc late prosecutus sum id quod operæ pretium est nosse de scholis neutris, adeo ut parentes, magistratus municipii, parochus, confessarius, ludimagister, et inspector scholarum resciant quid sit vetitum, et quid sit toleratum relate ad scholas neutras. Quæstiones de divortio civili, de cognitione causarum matrimonialium a judice, procuratore, avvocato et syndico, sive quoad vinculi solutionem, sive quoad separationem thori et habitationis, sive quoad matrimonii civilis celebrationem, expendi juxta S. Officii et S. Pœnitentiariæ decisiones. Explanavi ea quæ parochus et confessarius tenentur officii sui necessitudine scire de impedimentis a jure civili gallico introductis. Praxim dispensationum matrimonialium sedulo ac fusius tradidi, sive quoad petitionem, sive quoad executionem illarum, sive quoad modum celebrandi ac revalidandi matrimonia. Processus judicialis regulas adamussim delineavi. Unde nullus, quod sciam, exstat tractatus de Matrimonio tam completus, ac

iste, quem tibi cum fiducia offero, amice Lector. In illo habent unde sumant episcopus, vicarius generalis, parochus, confessarius, iudex ecclesiasticus, cancellarius, et etiam magistratus laicus, ut de casibus et causis matrimonialibus agant juxta Sanctæ Sedis normas. En prima ac præcipua causa propter quam tantopere extensus evaserit meus tractatus.

2° Subit alia causa, desumpta nimirum ex modo quem in solvendis quæstionibus sectatus sum. In omnibus illis produxi varias Auctorum sententias suis fundamentis innixas; sed, ut lector non duntaxat opinionum historiam legat, sed etiam vere scientificam illarum discussionem præ oculis habeat, singularum momenta ponderavi: quinimo semper mentem meam aperui atque aliquam sententiam amplexus sum, quam deinde molitus sum fulcire, habens tamen in animo monitum istud S. Bonaventuræ: « Hoc summopere attendendum, et in inquisitione qualibet observandum, ne quis adeo lætetur in sententia oris sui, et sic ei inhæreat, ut oris alieni verba despiciat: aspiciens ea oculo minus sano, et sic per tumorem et livorem sibi veritatis aditum præcludat. » In II, dist. 44, a. 3, q. 2. Nihilosecius valde usus sum notissima regula: *In opinionibus libertas*; unde interdum, quamvis me valde commoverit auctoritas præclarissimorum Doctorum alieni opinioni addictorum, tamen oppositæ incunctanter dedi calculum, quando plus roboris ac firmitatis mihi visum est inesse rationibus intrinsecis pro illa militantibus. Nam, ut recte advertit S. Thomas cum S. Hieronymo, « solis eis Scripturarum libris qui canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum auctorem eorum in scribendo aliquid errasse firmissime credam. Alias autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque polleant, non ideo verum putem, quod ipsi ita senserunt vel scripserunt. » 1 p., q. 1, a. 8, ad 2. Sed impugnando opiniones alienas enixus sum urbanitatis christianæ morem servare, ad tramitem S. Thomæ aliorumque scriptorum, quorum

nomen et laus est in Ecclesia Dei, et signanter pro regula habui verba Benedicti XIV in Præfatione operis *de Synodo diœcesana* : « Nihil scilicet pro certo ac definito ventilantes, quod reipsa definitum non sit, nihil contumeliose jacentes in alios, quantumvis ab opinione nostra longe dissentiant. Id enim homine christiano indignum, et honesto viro indecens existimamus : neque vero minus valide unumquemque sententiam suam tueri posse censemus, si ab aliorum contemptu et injuria absteineat. »

3° Alte in animo mihi defixum est S. Thomæ doctrinam amplecti ac tueri, adeo ut in una vel altera tantum quæstione, et quidem levioris momenti, ab illo recessem. Sed quia non pauci Angelicum Doctorem attrahere in suam partem perperam satagunt, genuinam ejus mentem instauravi ac demonstravi. Insuper loca juris canonici quæ fulcrum thesisi suppeditant, canonistæ solent citare, vel quin textum producant, vel producunt valde detruncata et sine eorum contextu, integra vel saltem magna eorum decerpta produxi. Præclarissimi illi Doctores supponunt, lectorem habere ob oculos Decretum Gratiani et Collectionem Decretalium. Sed nostra ætate talis suppositio rarissime verificatur ; quippe quotnam sacerdotes præ manibus habeant Corpus juris canonici ? Vix invenies unum inter quinquaginta. Unde, ut omnes lectores genuinum canonis citati polleant apprehendere sensum, vel integrum canonem, vel necessaria ad illius intellectum produxi. Et in hoc modo procedendi quoad doctrinam S. Thomæ et citationes juris canonici, habes, amice Lector, tertiam causam, cur meus tractatus tantæ molis incrementa suscepit.

Qui ignavia torpent scientiamque repellunt utpote nimis argumentosam, repellent quoque meum tractatum ; non sic vero qui inhiant post scientiam ecclesiasticam, quam callere adque supremas ascendere causas cupiunt ; hi siquidem nihil antiquius habent, quam ut labia sacerdotis custodiant scientiam et plebes de ore ejus legem requirant. Juvat advertere, quod meus tractatus de Matrimonio

locum tenet multorum librorum : in ipso enim lector habebit, præter copiosissimas quæstiones supra recensitas, recentiores decisiones Sanctæ Sedis, cujus doctrinam et sensa prosecutus sum magno studio. Illius judicio totum opus humillime defero ; et si quidpiam in eo, ex infirmitate humana, irrepserit, quod censeat reprobandum, et ego id reprobō ; imo si quid minus recte dictum inveniat in eo, et ego id volo pro non dicto habitum, atque ablego.

ABBREVIATIONES.

Brevitatis causa, non semper expressi opera auctorum quos citavi. Quando locus productus vel ad quem remissum est, sumptus est e Summa theologia sancti Thomæ, indicavi tantum operis partem, quæstionem et articulum. Idem præstiti quoad Theologiam moralem S. Alphonsi, et commentatores Summæ theologiæ. Si locus productus pertineat ad commentarium Magistri sententiarum, indico numerum libri, distinctionem, quæstionem vel articulum, sine mentione tituli operis. Commentatores Decretalium cito exprimendo librum, titulum et caput, præterito nomine *Decretalium*. Item auctores qui amplum ediderunt tractatum de Matrimonio, interdum cito innuens librum, disputationem vel caput, ac operis titulum reticeo : unde quandocumque citantur Sanchez, Pontius, et alii, sine operis expressione, citatio desumpta est ex eorum tractatu de Matrimonio ; item quando citatus textus haustus fuit ex aureo opere Benedicti XIV *de Synodo diœcesana*, communiter dicitur *de Synodo*, quin addatur *diœcesana*.

DE SACRAMENTO MATRIMONII

NOTIONES PRÆVIÆ.

I. HUIUS TRACTATUS SEDES IN SYSTEMATE THEOLOGICO.

1. — Tractatus de sacramento Matrimonii locum obtinet inter tractatus de sacramento Ordinis et de Resurrectione. Subsequitur immediate priorem; sicut enim Ordo ordinatur ad spiritualem multiplicationem Ecclesiæ, ita matrimonium ordinatur ad materiale multiplicationem fidelium. Priusquam vero propagetur societas per traducem, debet constitui; nam prius est *esse* quam permanere in *esse*. Porro societas christiana seu Ecclesia Christi constituitur per magistratus, id est per sacram hierarchiam, sicut ostensum est in tractatu de Ecclesia. Deinde inter Ecclesiam et ejus præcipuos pastores intercidit quoddam spirituale connubium, ejus gratia pastores, potissime Episcopi, appellantur fidelium patres et ecclesiarum sponsi; nam, ope sacramentorum et verbi Dei, gignunt, roborant, enutriunt, santant, etc... Unde S. Evaristus papa, *Epist. 2, de Episcopis ejectionis*: « Sacerdotes vice Christi legatione funguntur in Ecclesia; et sicut ei sua conjuncta est sponsa, id est Ecclesia, sic episcopis junguntur Ecclesiæ, unicuique pro portione sua. Et sicut vir non debet negligere uxorem suam, sed diligere, et caste custodire et amare atque prudenter regere: sic Episcopus, et multo magis custodire, et amare, et prudenter regere debet Ecclesiam. Et uxor, quæ sub manu est viri, obedire debet viro suo, eumque diligere et

amare, ita potius etiam ecclesia episcopo suo in omnibus obedire, eumque diligere et amare ut animam suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter. » Præit autem immediate posteriori, quia sacramentum matrimonii, ratione finis, est ultimum adminiculum quo creatura rationalis perlustrat viam, quæ est Christus, et perficit motum quo in æternitatis portum abripitur. Aliunde per sacramenta a morte culpæ, per resurrectionem vero a morte pœnæ liberatur homo; et ideo Matrimonium, utpote novissimum sacramentum, sedem obtinet immediate ante resurrectionem.

II. HUIUS TRACTATUS INGENS MOMENTUM.

2. — Genuina Matrimonii doctrina ingens momentum præ se fert, quod duplici ex fonte repetitur, nimirum ex ejus dignitate et ex necessitate illius scientiæ.

Ratione dignitatis Matrimonii. 1º *Quatenus est in officium naturæ.* Cum omnis humana scientia specificetur per suum objectum formale, ex ejusdem dignitate ac præstantia nobilitatem suam metit. Porro matrimonium, sive ut est in officium naturæ, sive ut est sacramentum, consideretur, magnam sibi adsciscit dignitatem. Et quidem quatenus est in officium naturæ. *Primo*, Deus ipse immediate matrimonium instituit in paradiso terrestri, et dum status innocentiae adhuc floreret, et ideo matrimonii institutio est maxime divina ac simul antiquissima. *Secundo*, Deus conjugium multum honoravit tempore diluvii, quum nonnisi conjuges in arca salvaverit. Sed præsertim in Evangelio, etiam quando nondum erat ad sacramenti dignitatem evectum, matrimonium honoravit : quippe præordinavit, ut Beatissima Virgo matrimonii ordinem intraret, licet intemeratæ virginitatis votum emisisset; et sic matrimonium fuit veluti pallium quo Deipara conceptum Verbi occultavit, uti fusius infra dicitur. Deinde Jesus Christus cum B. Virgine et discipulis interfuit nuptiis in Cana Galilææ, ubi et B. Virgo petiit, et ipse, licet nondum venerat hora ejus, fecit primum signum in favorem sponsorum. Quod suavi præstitit clementia Sal-

vator, ut nativitatis nostræ principium, quatenus ad carnem attinet, sanctificaret. Postulabat enim humana infirmitas ex carnis propagatione orta, ut Is qui in principio totam condiderat humanam naturam, eandem totam mirabilius reformaret: unde non solum hominibus jam natis benedicere, sed etiam nascituris gratiam præparare, et aditum ipsorum ad hanc mortalem vitam tum auctoritate miraculi, tum suæ majestatis præsentia, consecrare dignatus est. Propterea Patres inde multum conjugii dignitatem magnificaverunt. S. Ambrosius, lib. I in *Lucam*, n. 30: « Non mediocre munus est Dei, dare liberos propagatores generis, successionis hæredes. Lege Jacob duodecim filiorum generatione gaudere. Abrahæ filius datur. Zacharias exauditur. Divinum igitur munus fœcunditas est parentis. Agant itaque patres gratias, quia generarunt: filii, quia generati sunt: matres, quia conjugii præmiis honorantur; stipendia enim militiæ suæ filii sunt. Vernet in Dei laudem terra, quia colitur: mundus, quia cognoscitur: Ecclesia, quia devotæ numero plebis augetur. Nec otiose in principio statim generis Dei jussu conjugium corpulatur, nisi ut hæresis destruat (scilicet Gnosticorum et Manichæorum). Sic enim Deus conjugium probavit, ut jungeret: sic remuneratus est, ut quibus sterilitas filios denegaret, pietas divina concederet. »

3. — 2º *Quatenus est mysterium seu signum rei sacræ.* Quatenus est signum speculativum rei sacræ, matrimonium præstat cæteris omnibus sacramentis, atque tantam sortitum est dignitatem, ut S. Paulus, *Ephes.* v, 32, illud dixerit *magnum*. Quatenus ratum, est symbolum castissimi fœderis et unionis Dei cum anima, quam sibi per fidem desponsare Dominum Scriptura dicit, et cui pro dote virtutes, cœlestia charismata et ipsum Spiritum Sanctum infundit. Quatenus vero consummatum, est signum sive unionis Christi cum Ecclesia, sive unionis Verbi cum humanitate; Christi quidem cum Ecclesia, quam ipse suo sanguine mundavit et gloriosam sibi sponsam conjunxit; hypostaticæ vero unionis Verbi cum humanitate, ex qua consurgit unus Christus, sicut per conjugium vir et mulier sunt una caro¹. Apposite

¹ S. Augustin., *Tract. VIII in Joan.*, n. 4: « Dominus invitatus ad nuptias venit. Quid mirum si in illam domum ad nuptias venit, qui in

Innocentius III, in cap. *Debitum* 5, de *Bigamis non ordinandis* : « Cum duo sint in conjugio, videlicet consensus animorum, et commixtio corporum ; quorum alterum significat charitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum et justam animam, ad quod pertinet illud quod dicit Apostolus : *Qui adheret Deo, unus spiritus est cum eo* (I Cor. vi) : reliquum vero designat conformitatem, quæ consistit in carne, inter Christum et Ecclesiam, ad quod pertinet illud quod Evangelista testatur : *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* : profecto conjugium illud quod non est commixtione corporum consummatum, non pertinet ad illud conjugium designandum quod inter Christum et Ecclesiam per Incarnationis mysterium est contractum, juxta quod Paulus exponens illud quod dixerat Protoplastus : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea ; et propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ : et erunt duo in carne una* ; statim subjungit : *Hoc autem magnum sacramentum in Christo et Ecclesia.* »

Sane maxime congruum erat, idque ipsa conjugii conditio, quæ suapte natura et usu hominem deprimit, suo quadamenus jure postulabat, ut illam depressionem sacramenti magnitudo compensaret et animus erigeretur contemplatione rerum cœlestium, quarum conjugium institutum est quasi signum. Verosimiliter ob hanc causam Dominus, cum mulierem e latere Adami formaturus eique connubio illam copulaturus erat, in ipsum immisit *soporem* seu *extasim*, sicut habent Septuaginta. Sopor enim est quies animalium cum intensione intellectualium. « Immisit, dico, somnum, qualis immittitur prophetis ad videndum aliquas illustrationes divinas. » S. Thom. in *Genes.* ii. Raptus est igitur Adamus spiritu et interfuit curiæ cœlesti, divino lumine et prophetia pari perfunditur, et agnovit virtutem matrimonii, et ejus rei esset signum sacrum.

hunc mundum ad nuptias venit ?... Habet hic sponsam quam redemit sanguine suo, et cui pignus dedit Spiritum Sanctum... Dominus autem securus moriens dedit sanguinem suum pro ea quam resurgens haberet, quam sibi conjunxerat in utero Virginis. Verbum enim sponsus, et sponsa caro humana ; et utrumque unus Filius Dei, et idem filius hominis : ubi factus est caput Ecclesiæ, ille uterus Virginis Mariæ thalamus ejus, inde processit tanquam sponsus de thalamo suo. »

4. — *Quatenus est signum gratiæ efficax.* De fide est, contractum matrimoniale fuisse a Christo Domino evectum ad dignitatem sacramenti novæ Legis, atque ideo ipsi inditam esse vim producendi gratiam. Inde matrimonium quantum messuerit excellentiam vix dici potest, licet, ratione dignitatis, ultimum obtinet locum inter sacramenta novæ Legis; directe quidem, sicut et cætera sacramenta, ordinatur ad bonum Ecclesiæ, sed nonnisi corporaliter ordinatur immediate ad hoc bonum, quatenus concupiscentiam carnis moderatur: dum cætera omnia ad bonum spirituale immediate referuntur. Christus igitur contractui matrimonii indidit vim producendi gratiam quæ auget ac perficit amorem quo conjuges ad invicem devinciuntur, super ipsorum caput coronam honoris et diadema speciei ponit, infrangibili sigillo obsignat eorum unionem, honorabile in omnibus constituit eorum connubium, impertitque gratiam cujus ope thorum jugiter immaculatum servare queant. Minima autem gratia præstat universo mundo, quia hominem efficit consortem divinæ naturæ; unde producere gratiam est producere vitam supernaturalem et, aliquo sensu, Deum ipsum, qui vivit in justificato. Utcumque magnum sit matrimonium ex primæva Dei institutione, attamen veluti infinite distat ab eodem matrimonio evecto ad dignitatem sacramenti novæ Legis. Inter utrumque est discrimen quod dabatur inter corpus Adæ plasmatum a Deo, adhuc absque motu et vita existens, et hoc idem corpus factum in animam viventem postquam ei Creator spiraculum vitæ ipsi inspiravisset. Matrimonium, quatenus signum speculativum, repræsentat Incarnationem unionemque Christi cum Ecclesia eodem pacto quo imago vel statua repræsentat exemplar propter quod confecta est; dum matrimonium, quatenus practicum seu efficax gratiæ, repræsentat Incarnationem et unionem Christi et Ecclesiæ sicut filius vivens est imago vivens patris.

Spiritu Dei illustrata atque acta Ecclesia, hæc omnia acute pernosces, matrimonium ante altare et inter missarum solemnities statuit celebrandum, ut vinculum quod inter sponsoſ nequit manus Domini, aspergatur et veluti obsignet sanguine Agni immaculati. Imo ad hunc finem propriam ordinavit missam, cui ut intersint sponsi vehementer cupit. Atque actionem sacrificii interponere, tum post *Pa-*

ter, tum post communionem jubet, ut Parochus sponso veluti intimius et explicitius consociet sacrificio crucis in quo Christus suas cum Ecclesia nuptias celebravit, atque super eos speciales effundat preces. Atqui tamen non licet intermittere Missæ sacrificium ob aliam gravem rationem, etiam, juxta probabiliorem sententiam, ad administrandum Extremæ Unctionis sacramentum moribundo qui alias sine hujus et alterius sacramenti adminiculo e vita migraret. Cujusmodi intermissionis Missæ non est alius casus præter missam in Cœna Domini, gratia consecrationis SS. Oleorum.

5. — Ratione necessitatis scientiæ Matrimonii. 1° *Quia Matrimonium est fons generis humani.* Procul dubio, Deus potuisset aliis viis providere propagationi generis humani, sed sapientissimo consilio prædefinivit, mediante matrimonio duntaxat, permanentiam et aliquam immortalitatem adepturum fore genus humanum. Ita enim maximam inter homines constituit unitatem atque eos amoris funiculis ad invicem constrinxit. Unde Plato, in lib. *de Legibus* : « Oportet parentes gignere et educare liberos, qui vitam tanquam lampadem posteris tradant, ut sint semper aliqui Deum colentes, juxta ipsius legem. » Perturbato autem et corrupto fonte, necesse est ut perturbati et corrupti evadant rivuli ex ipso scaturientes ; et ideo perturbatio corruptioque, non tantum in religiosa, sed etiam in civili societate, pullullescere necesse est, si matrimonium non servatur integrum illibatunque, prout Deus illud instituit. Quocirca sicut genuina necesse est servare principia in scientiis, maxime primum omnium, ita necesse est illas ac puras servare divinam institutionem matrimonii, quod est fons generationum quibus omnis societas terrestris coagmentatur : et quemadmodum error circa primum principium est omnium turpissimus et damnosissimus quoad scientiam et consectaria ; sic error circa matrimonium maxima importat mala quoad societatem tum ecclesiasticam tum civilem. Propterea S. Paulus, *Ephes.* v, et S. Petrus, I *Epist.* iii, non solum ea quæ ad dignitatem, sed etiam quæ ad officia matrimonii spectant, accurate scripta tradiderunt : « Divino enim Spiritu afflati optime intelligebant, quanta et quam multa commoda ad christianam societatem provenire possent, si

fideles matrimonii sanctitatem cognitam haberent, et inviolatam servarent ; contra vero, ea ignorata vel neglecta, plurimas maximasque calamitates et detrimenta in Ecclesiam importari. » *Catechism. Roman.*, II p., cap. viii, n. 1. Et hæc veritas adeo primaria est atque alte radicata in sana ratione, ut permanserit in corruptis moribus et densis ethnicorum erroribus : etenim poeta Horatius omnia mala et calamitates quibus tunc tempore Respublica laborabat, nuptiarum inquinacioni tanquam proprio fonti adscribit. Si deficiat mascula proles quæ sanguine punico infecit æquor, ingentemque Pyrrhum cecidit, et Antiochum, durumque Annibalem ; si pene occupatam seditionibus deleverit Urbem Dacus et Æthiops ; si mores corrupti sunt, hæc omnia tanquam a suo ac feraci fonte diffluxerunt ab inquinacione matrimonii :

« Fecunda culpæ sæcula nuptias
 « Primum inquinavere, et genus et domos ;
 « Hoc fonte derivata clades
 « In patriam populumque fluxit
 « Motus docere gaudet ionicos
 « Matura virgo, et fingitur artubus,
 « Jam nunc et incestos amores
 « De tenero meditatur ungui. »

Lib. III *Odarum*, Oda vi.

Tertullianus asserit, in veteri republica romana ne vel unum contigisse divorcium per quinque prima sæcula ; propterea inde nata est progenies quæ orbem terrarum debellavit. Sed postquam leges et religio nuptiarum defecerint, facile Barbari imperium romanum corruere. Quod et ipse Proudhon fassus est : « Mais voici qu'avec la religion nuptiale la pudicité s'est envolée ; et les mêmes hommes, les mêmes femmes qui ont étonné le monde par leur chasteté, l'étonneront par leur luxure ¹. »

¹ Et ipse dominus de Laveleye, professor in Universitate Belgii atque *libre-penseur* manifestus, scripsit anno 1889 : « Les peuples qui respectent la femme et la chasteté grandissent et prospèrent ; ceux qu'envahit l'immoralité déclinent et tombent. On l'a vu dans l'antiquité : ils deviennent incapables de vivre libres.

« La supériorité du christianisme est qu'il a fait de la pureté l'une

6. — 2° *Quia densissimi sunt errores de Matrimonio.* Quod optime novit ille qui est homicida ab initio, spiritus nequam et mendax, *cujus fortitudo est in lumbis*, ut dicitur *Job* XL. Fortasse nuspiam quam in re matrimoniali tam densas acervavit caligines, atque adeo turpius homines in falsas sententias induxit ille venenosissimus serpens antiquus. Apud ethnicos, matrimonium usque adeo deturpatum evasit, ut philosophi qui habentur tanquam sapientiores, turpiter de eo scripserint. S. Chrysostomus, *Hom. I in S. Matthæum*, § 4, eloquens divinam virtutem qua Apostoli mirabilia operati sint et animas converterint, ita habet : « Non sicut Plato, qui ridiculam illam rempublicam instituit ; non sicut Zeno, et si qui alii de republica scripsere, legesque edidere. Siquidem vel ex re ipsa conspicuum fuit malignum spiritum, dæmonemque quempiam ferum, naturæ nostræ hostem, castitatis inimicum, honestatis adversarium, omnia sus deque vertentem, hæc illorum animis inseruisse. Cum enim uxores omnibus communes faciant ; nudas virgines ad spectaculum virorum in palæstram ducant, clandestinas nuptias apparent, omnia simul commiscantes et conturbantes, naturæque terminos evertentes, quid aliud de illis dici possit ! Quod enim hæc omnia sint dæmonum inventa et naturæ repugnantia, ipsa certe natura testificatur, quæ et supra dictis abhorret, et illa non cum persecutionibus, non cum periculis vel præliis, sed cum libertate omni et securitate scribentium, et ornatu sermonis multo sæpe utentium (emissa sunt). » Nec ipse Aristoteles recte sentit de matrimonio ; unde deceptus auctoritate Hesiodi nunquam voluit uxorem ducere justam, et contentus est concubina Erisipile. Et I *Politicorum*, cap. I, minus digno vocabulo appellavit uxorem virumque legitime junctos, videlicet cum Charonda : *homositios* (alias *omosipous*), id est, eodem panario victum sumentes ; et cum Epimenide : *Omo-capous*, id est, uno et communi præsepi vel mensa utentes ; vel alias : *homocapaos*, quasi unius fumi, quia sedent ad eundem ignem.

des vertus cardinales. A mesure que le matérialisme et le paganisme font reparaitre chez nous les mœurs de la décadence romaine, la vraie civilisation recule : on n'a qu'à consulter les statistiques. »

Gnostici, Manichæi et Montanistæ sub ipsa rei christianæ primordia matrimonium impugnarunt tanquam pessimum atque a spiritu nequam introductum. Nostra ætate, Mormoni, Sansimoniani, Phalansteriani et Communistæ summopere adnituntur matrimonium impetere et delere. Naturalistæ, etsi aliquod matrimonii simulacrum retinent, funditus ejus naturam pervertunt ¹.

« Atque hujus rei causa in eo præcipue sita est, quod imbuti falsæ philosophiæ opinionibus corruptaque consuetudine animi plurimorum, nihil tam moleste ferunt, quam subesse et parere ; acerrimeque laborant, ut non modo singuli homines, sed etiam familiæ atque omnis humana societas imperium Dei superbe contemnât.

« Cum vero et familiæ et totius humanæ societatis in matrimonio fons et origo consistat, illud ipsum jurisdictioni Ecclesiæ subesse nullo modo patiuntur ; imo dejicere ab omni sanctitate contendunt, et in illorum rerum exiguum sane gyrum compellere, quæ auctoribus humanis institutæ sunt, et jure civili populorum reguntur atque administrantur. Unde sequi necesse erat, ut principibus reipublicæ jus in conubia omne tribuerent, nullum Ecclesiæ esse decernerent ; quæ si quando potestatem ejus generis exercuit, id ipsum esse aut indulgentia principum, aut injuria factum. Sed tempus esse inquirunt, ut qui rempublicam gerunt, iidem sua jura fortiter vindicent, atque omnem conjugiorum rationem arbitrio suo moderari aggrediantur. Hinc illa nata quæ *matrimonia civilia* vulgo appellantur ; hinc scitæ leges de causis, quæ conjugiiis impedimento sunt ; hinc judiciales sententiæ de contractibus conjugalibus, jure ne initi fuerint, an vitio. Postremo omnem facultatem in hoc genere juris constituendi et dicendi videmus Ecclesiæ catholicæ

¹ Judeus Naquet, qui propositum legis divortii coram cœtu legislativo nuper introduxit, non erubuit hæc scribere : « Le mariage est une institution essentiellement tyrannique et attentatoire à la liberté de l'homme, la cause de la dégénérescence de l'espèce humaine ; c'est une institution génératrice de vice, de misère et de mal : il faut lui préférer le concubinage ou l'union libre, sans intervention de l'autorité, sans consécration religieuse et légale.

« Le mariage existant, la prostitution fait plus de bien que de mal. » *Religion, famille et propriété*. Cela rappelle la fable du renard qui a la queue coupée : M. Naquet s'est depuis longtemps séparé de sa femme.

præreptam tanto studio, ut nulla jam ratio habeatur nec divinæ potestatis ejus, nec providarum legum, quibus tamdiu vixere gentes, ad quas urbanitatis lumen cum christiana sapientia pervenisset.» Leo XIII, Epist. encycl. *Arca:um divinæ Sapientiæ*, 10 feb. 1880.

Quibus præparaverunt viam non pauci theologi, qui in hoc cæciter Jansenistis astipulantes separaverunt quod Deus conjunxit indissolubili fœdere, vel melius, fecit unum : nempe sacramentum matrimonii ab ejusdem contractu uti distinctum ac separabile prædicavere, et contractum potestati civili, sacramentum vero tantum adscripserunt Ecclesiæ potestati.

7. — Quum igitur labia sacerdotis debeant custodire scientiam, et de ore ejus fideles legem requirant, omnino necesse est, ut ipse germanam matrimonii doctrinam calleat, unde possit eos qui contradicunt arguere, diaboli tenebras fugare, et sanctissimam Christi doctrinam fideles erudire. Cujus necessitatis acies nunquam tam acute quam nostra ætate animos perfricavit : quippe vix reperire fas est aliquod civile gubernium quod jus divinum et ecclesiasticum in re matrimoniali non impetat tum legibus, tum judiciis et omni sua agendi ratione, et fere ubique prævalet systema dictum *sæcularizatio matrimonii*. Hinc collucet quanta cura oporteat matrimonii scientiam addiscere, quanto pervicaci animo versare matrimoniales quæstiones, quæ aliunde sunt ita obscuræ et implicatæ, ut ipsemet S. Augustinus, I *de Conjugiis adulterinis*, n. 32, hoc confessus sit : « His ita pro modulo pertractatis atque discussis, quæstionem tamen de conjugis obscurissimam et implicatissimam esse non nescio. Nec audeo profiteri omnes sinus ejus, vel in hoc opere, vel in alio, me adhuc explicasse, vel jam posse, si urgeas, explicare. » Et Estius, quem Benedictus XIV appellat doctissimum : « Ad has objectiones, et eas potissimum quæ insolubilitatem vinculi matrimonialis urgent, responsuri : primum fatemur cum Augustino, lib. I *Retract.*, cap. xix, et lib. II, cap. xxvii, difficillimam esse de matrimoniorum insolubilitate quæstionem ; neque omnes ejus quæstionis nodos satis adhuc explicatos esse. » Attamen non paucæ solutæ sunt difficultates per copiam luminis quo Apostolica Sedes, columna et firmamentum veritatis, quæ-

stiones matrimoniales illustravit : quod potissime præstiterunt Benedictus XIV, Pius VI, Pius VII, Pius IX et Leo XIII, ex quorum oraculis non paucae sententiæ olim probabiles factæ sunt obsoletæ.

III. MATRIMONII NOMINA.

8. — 1° *Ratione essentialis*. Si spectetur essentia matrimonii in facto esse, appellatur *conjugium*, quia per ejus vinculum vir et uxor quasi communi jugo junguntur, et propterea ipsi dicuntur *conjuges*. Hæc autem conjunctio est maxima, cum sit animarum et corporum.

9. — 2° *Ratione causæ*. Si spectetur desponsatio seu modus quo olim celebrabatur matrimonium, appellatur *nuptiæ*, a *nubere*, quia in ipsa solemnitate desponsationis qua matrimonium perficitur, velum coloris rubri seu ignei extendebatur super nubentium capita, ut velarentur in signum pudoris et modestiæ quam servare debent inter se. Aut etiam sic appellatur ex antiquissimo more velandi sponsas quando maritis tradebantur, sicut narratur, *Genes. xxiv, 65*, de Rebecca, quæ, conspecto Isaac, postquam a servo didicerit, esse dominum suum, tollens cito *pallium*, operuit se ¹. Quo etiam declarari videbatur uxores viris obediens subjectasque esse oportere.

10. — 3° *Ratione effectus*. Tandem ratione effectus, qui est proles, conjunctio maritalis viri et mulieris appellatur *Matrimonium*, a matris nomine, non jam adepto, sed spe et omine mox adipiscendo, quia, ut dicit S. Augustinus, lib. XIX *contra Faustum*, cap. xxvi, « Non ob aliud debet femina nubere, quam ut mater fiat : quod vobis odiosum est. » Potest etiam dici matrimonium, quasi matris munium, id est officium : quia feminis maxime incumbit officium educan-

¹ Unde Abimelech, postquam correptus a Domino cognoverit, Saram esse uxorem Abrahamæ, dixit illi (*Genes. xx, 16*) : *Ece mille argenteos dedi fratri tuo : hoc erit in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt, et quorumque perreueris, memento te deprehensam*. Ex consilio Abrahamæ, qui sibi aliquid tristis reformidabat ob nimiam pulchritudinem uxoris suæ, Sara, solutis crinibus, more virginum, incedebat, ut putaretur Virgo : propterea Abimelech dedit Abrahamæ pecuniam ad emendum velamen quo ipsa cooperiretur atque more conjugatarum incederet.

dæ prolis. Vel dicitur matrimonium, quasi matrem muniens : quia jam habet quo defendatur et muniatur, scilicet virum. Vel dicitur matrimonium, quasi matrem monens, ne virum relinquat, alteri adhærens. Vel dicitur matrimonium, quasi materia unius, quia in eo fit conjunctio ad unam prolem materialiter inducendam, ut dicatur matrimonium a monos et materia. Vel dicitur matrimonium, ut Isidorus, *Etymol.* lib. IX, cap. VII, dicit, a matre et nato ; quia per matrimonium efficitur aliqua mater nati (unde matrona). S. Thom., in IV, dist. 27, q. 1, a. 1, questione 3, sol. 2, in corp.

Nec obstat quod vir et pater dignior est uxore et matre, nam uxor et mater magis est officiosa circa prolem quam vir et pater ; unde Gregorius IX, in cap. *Ex litteris 2, de Conversione infidelium* : « Cum puer adhuc infans existat, propter quod magis materno indiget solatio, quam paterno, sibi que ante partum onerosus, dolorosus in partu, post partum laboriosus fuisse noscatur, ac ex hoc legitima conjunctio maris et feminae magis matrimonium, quam patrimonium nuncupatur. » Quia vero in bonis fortunæ acquirendis et servandis potissimas partes habet pater, inde hæreditas relicta *patrimonium* nuncupatur, etiamsi forte bona proveniant a matre. Deinde mulier ad hoc principaliter facta est ut sit homini in adjutorium prolis ; non autem vir propter hoc factus est ; unde magis pertinet ad rationem matrimonii quam pater.

IV. QUOTUPLEX DISTINGUATUR MATRIMONIUM.

11. — I. DIVIDITUR IN LEGITIMUM TANTUM, IN RATUM, ET IN CONSUMMATUM.

1° *Legitimum tantum* dicitur matrimonium quod contrahitur a non-baptizatis, servatis legibus naturalibus, divinis, et, juxta quosdam, justis legibus civilibus. Numerosiores enim doctores sentiunt, aliqua in matrimoniis infidelium addere, et ordinare potestates civiles posse, dummodo tamen nihil contra jus naturale neque contra jus divinum primitivum decernant. (Quid vero de hoc tenendum sit, infra dicemus.) Cujusmodi sunt matrimonia in lege naturæ, et mosaica, et hodie inter Judæos, et gentiles inita.

12. — 2° *Ratum* dicitur illud quod a baptizatis contractum est, sed nondum per copulam carnalem completum est, sicut sumitur ex cap. *Quanto te* 7, de *Divortijs* : « Etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum : inter fideles autem verum et ratum existit ; quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum, ut ipsum in conjugibus illo durante perduret ⁴. »

13. — 3° *Consummatum* denique dicitur matrimonium quod accedente copula carnali perfectum atque completum est. Requiritur autem copula perfecta, quæ videlicet ex se apta est ad generandam prolem, etsi forte ob sterilitatem vel aliam causam mulier non imprægnetur. Requiritur etiam ut præcesserit matrimonium valide contractum, quia id quod nondum est, non potest consummari. Ideo copula habita ante contractum de præsentī est fornicaria, et neuti- quam indissolubilitatem omnimodam aliosque effectus matrimonii consummati nanciscitur.

Quæres an consummetur matrimonium per copulam vi habitam infra primum bimestre ?

14. — 1° *Sententia negans*. Quia Ecclesia concedit sponsis, contracto matrimonio, bimestre ad deliberandum de ingressu Religionis, quo tempore non tenentur debitum solvere, aliqui cum Abbate et Joanne Andrea censuerunt, non consummari matrimonium copula per vim extorta. Ratio est, quia matrimonium repræsentat unionem Christi cum Ecclesia. Porro illam repræsentat ex sola copula quæ est voluntaria, cum unio Christi et Ecclesiæ est omnino voluntaria. Deinde matrimonium ratum, quod repræsentat unionem animæ fidelis per charitatem cum Deo, necessario requirit consensum. Ergo etiam matrimonium consummatum, quatenus est repræsentativum unionis Christi cum Ecclesia. Denique tunc in *esse* consummati per copulam constituitur

Olim non eadem erat ac nunc significatio vocum *legitimi* et *rati* ; nam periti juris canonici matrimonia fidelium appellabant *legitima* et *rata*, quæ non tantum valida ac vera sacramenta erant, sed insuper erant licita, utpote observato ritu Ecclesiæ ; quæ autem valida erant sed non licita, dicebantur simpliciter *rata*. Hujus distinctionis testis est Gratianus, causa 28, q. 1 fere per totam, sed præsertim in can. *Si quis Judaice* 17. Benedictus XIV, lib. VIII de *Synodo diocæ sana*, cap. XII, n. 5.

matrimonium, quando per actum justitiæ commutativæ conjux petit, et reddit quod debet. Atqui talis conditio defuit quando copula extorquetur per primum bimestre. Ergo.

15. — 2º *Sententia affirmans est certa.* Sed Paludanus, Covarruvias, Perez, Sanchez, Barbosa, Schmalzgrueber et alii communius ac certo tenent, consummari matrimonium per talem copulam. Ratio est, quia per copulam vi extortam conjuges non minus fiunt una caro, quam per copulam voluntariam, neque minus ex illa efflorescit affinitas, quæ ex matrimonio mere rato non consequitur. Nec obstat S. Paulus, I *Cor.* VI, 16, dicens : *An nescitis quoniam qui adhæret meretrici unum corpus efficitur ? Erunt enim, inquit, duo in carne una ;* nam illa copula fit extra matrimonium, et ideo nequit illud consummare, etsi fornicantes facti sint una caro. Deinde affinitas ex fornicatione oriens non ultra secundum gradum progreditur, dum affinitas ex copula in matrimonio habita usque ad quartum gradum se protendit.

Nutantia sunt fundamenta sententiæ negantis : *Ad primum : Retorqueo :* Ergo non consummaretur matrimonium, si post bimestre extorqueretur copula, quæ, utpote involuntaria, non repræsentaret unionem omnino involuntariam Christi et Ecclesiæ. Consummatio matrimonii Christi et Ecclesiæ unionem repræsentat, non quoad modum efficientiæ, sed quoad substantiam, quatenus conjuges fiunt una caro. — *Ad secundum :* Non est simile de consummato et de rato matrimonio ; nam sive natura contractus postulat, sive jura decernunt, contractum matrimoniale non esse validum, nisi libere ineatur. — *Ad tertium :* Est mera petitio principii, asseritur enim tanquam principium præcise id quod in controversiam adducitur.

16. — II. DIVIDITUR IN VERUM, PRÆSUMPTUM ET PUTATIVUM.

1º *Verum* dicitur matrimonium quod contrahitur stipatum omnibus conditionibus ad ejus valorem requisitis, atque ut tale probatum est certe, sicut probari solent cætera negotia.

2º *Præsumptum* dicitur quod a jure præsumitur valide contractum. Quod in triplici potissimum casu contingit : *primo*, quando post valida sponsalia habita est copula carnalis sine vi extorta, sed cum libertate. Tunc consensus de

futuro præsumitur transiisse in consensum de præsentī, ex cap. *Veniens* 13, et cap. *Is qui fidem* 30, de *Sponsalibus et Matrimoniis*. Quod tamen restringitur ad loca ubi non viget Tridentina lex clandestinitatis. Hæc tamen præsumptio licet est *juris et de jure* et non admittit probationes in contrarium, non facit pro foro interno, in quo, si copula habita fuit animo fornicario et non affectu maritali, non cogitur ad cohabitandum, imo inhibetur, donec intervenerit consensus de præsentī in forma expressus. Quoad forum externum limitat Schmalzgrueber (tit. de *Desponsatione impuberum*, n. 12), quando de veritate liquide constat. Sed jura non videntur admittere exceptionem; et S. Congr. Concilii, 17 jan. 1821, videtur eam excludere: « Si eorum copula in foro externo et judiciali probetur, poterunt iidem ex præsumptione *juris et de jure*, contra quam non admittitur probatio, per ecclesiasticam potestatem adigi ad sese habendos tanquam veros conjuges, quibus, vivente consorte, quodvis conjugium interdictum sit ex cap. xxx de *Sponsal. et Matrim.* » — *Secundo*, quando post contractum matrimonium sub conditione, voluntarie habetur copula antequam purificetur conditio. Quo casu Ecclesia præsumit, eos retractasse conditionem, et voluisse contrahere absolute, ex cap. *Per tuas* 6, de *Condition. apposit.* — *Tertio*, quando post sponsalia de præsentī ab impuberibus invalide contracta, inter eosdem puberes postea factos habentur signa et tractatus, quæ arguunt consensus ratihabitionem, puta copula, vel etiam oscula, amplexus, munera, cohabitatio: cap. *Si infantes*, unic. de *Desponsatione impuberum*, in 6.

17. — *Putativum* dicitur matrimonium quod existimatur validum tum a communitate, tum a contrahentibus, aut saltem ab alterutro eorum, dummodo tamen error sit probabilis, et tamen est a parte rei invalidum ob latens impedimentum. De quo fusius infra, ubi de debito conjugali et legitimatione prolis.

18. — III. DIVIDITUR IN PUBLICUM, IN MATRIMONIUM CONSCIEN-
TIE ET IN MORGANATICUM.

1° *Publicum* dicitur matrimonium quod contrahitur in facie Ecclesiæ, vi cujus vir et uxor ab omnibus habentur tanquam legitimi conjuges sive quoad individuam vitæ consuetudinem, sive quoad jura conjugalia.

2° *Conscientiar matrimonium* dicitur quod celebratur quidem coram paracho et testibus, sed non evulgatur; imo ea lege contrahitur ut remaneat occultum. De quo fusius infra.

19. — 3° *Morganaticum* dicitur matrimonium quod contrahitur coram paracho et testibus, sed occulte eaque lege seu conditione, ut uxor et proles ex illo susceptæ obtineant de viri bonis duntaxat portionem ad congruam sustentationem, quin jus habeant successionis in omnibus bonis viri et in jñribus nobilitatis, dignitatum ac titulorum. Hoc genus matrimonii in usu erat olim præsertim in Germania, quando vir illustris vel princeps, defuncta uxore ex qua prolem suscepérat, ad novas nuptias cum minus nobili vel plebeia transibat. Duplici potissimo fine contrahebatur, videlicet, ut maritus non valens continere subtraheretur periculo fornicationis, ac simul servaretur familia illustris, quæ detrimentum cepisset ex divisione bonorum cum prole novissimi matrimonii, et cujus nitor et decus quadantenus diminuta fuissent.

20. — IV. DIVIDITUR IN CANONICUM ET POLITICUM SEU CIVILE.

1° *Canonicum* dicitur matrimonium in quo inveniuntur omnia quæ præscribunt sacri canones. Vocatur etiam *ecclesiasticum*.

2° *Politicum* dicitur matrimonium in quo inveniuntur omnia quæ præscribunt leges civiles, nimirum denuntiationes ad valvas ædium municipii seu communitalis, pacta dotalia, contractus coram magistratu initus, traductio sponsæ in domum mariti, consensus parentum, vel, eo deficiente, interpellationes quas nuncupant *observantes*, etc., sine quibus matrimonium reputatur illegitimum, vel etiam nullum coram lege civili. Jus romanum uxorem appellabat eam quæ cum solemnitatibus ab eo definitis deducebatur in matrimonio; eam vero quæ deducebatur in matrimonio sine illis solemnitatibus, concubinam appellabat; can. *Is qui* 4 et seq., dist. 34. Et Gratianus super can. *Omnibus* 3, ead. dist.: « Concubina autem hic ea intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis unita est, et conjugali affectu assiscitur; hanc conjugem facit affectus, concubinam vero lex nominat. » Hodie leges civiles communiter non admittunt istiusmodi matrimonium, atque habent tanquam

irritum ac nullum matrimonium quod contrahitur absque solemnitatibus præscriptis ¹.

21. — V. DIVIDITUR IN VALIDUM ET INVALIDUM.

1° *Validum* dicitur matrimonium quod contrahitur absque ullo impedimento dirimente, etsi obstat prohibens. Quo tamen in casu est illegitimum; dum legitimum est in priori casu.

2° *Invalidum* dicitur matrimonium quod contractum est cum aliquo dirimente impedimento, sive conscii illius sint conjuges, sive non. Si autem unus vel uterque contraxerit conscius impedimenti, matrimonium dicitur *attentatum*, quia attentare actum est scienter illum elicere lege prohibitum, præsertim invalidum.

Invalidum autem matrimonium potest esse *irritum* vel *nullum*. Porro irritus est contractus qui aliquo laborat vi-

¹ Apud Romanos tria matrimoniorum genera in usu fuerunt, videlicet celebrabantur aut *coemptione*, aut *farre*, aut *usu*. De quibus multa ex Cicerone in *Topicis*, Arnobio, lib. IV *contra Gentes*, congesserunt Tiraquellus, Brissonius, etc. Novissimo modo, nempe *usu* contrahabatur matrimonium quando mulier ita viro collocabatur, ut præter usum nullum jus in ea haberet. Unde non credebatur in manu viri convenire antequam apud eum nulla trinoctii absentia interposita annum implevisset. Quo transacto, ex legibus XII Tabularum, uxor usu quesita ac usurpata perinde habebatur ac si solemnibus verbis in manu convenisset. Si autem uxor a viro per trinoctium abfuisset, usus uxoris interrompebatur. Cujusmodi matrimonium traducem duxit a raptu Sabinarum, qui feliciter Romulo successerat. Propterea ipse instituit, ut non vero sed simulato quodam raptu legitimi connubii raptus perageretur.

Farre seu *confarreatione* uxor ducebatur, quando in viri manu conveniebat certis verbis et testibus decem præsentibus, et solemniter peracto sacrificio in quo panis farreus adhibebatur. Hoc genus nuptiarum erat pontificum; imo non poterat quis in Flamen Dialem assumi, nisi ex parentibus confarreatis genitus esset.

Coemptio certis solemnitatibus peragebatur, et sese in coemendo interrogabant invicem bis ita: An sibi mulier materfamilias esse velit? Illa respondebat: Volo; et ita conveniebant in manus; manum enim eleganter latine dicimus pro potestate, nec tam dominium significat, quam potestatem. Libra etiam et as adhibebantur; et ea solemnitate quasi emebantur conjuges. Fuitque tantæ auctoritatis hoc matrimonium, ut uxor sic ducta agnosceretur hæres, quasi per adoptionem, atque agnoscendo viri testamentum rumpebat, eique succedebat intestato defuncto, tanquam illius hæres. Excludebat patronum; ideoque cum in familiam viri transisset, pristinam conditionem mutabat, et minimam patiebatur capitis diminutionem. Si vir in potestate patris erat, nurus loco neptis in soceri sacra transibat. Hæc deprompsi ex Gonzalez, in cap. *de Francia* 1, *de Sponsal.* et *Matrim.*, n. 18, ubi erudite, pro more suo, quæstionem exponit.

lio ; nullus autem qui non habet suam formam. Contractus irritus non caret omni effectu, v. g. in jure civili, usucapionis conditionem præstat. Contractus nullus perinde habetur ac si non esset, et ideo nullum sortitur effectum, quia prius est *esse* quam *agere*. Cujusmodi est contractus matrimonialis ubi viget decretum clandestinitatis, quod formam contractus definit : forma autem dat esse rei, et ex ea consequitur figura, sicut norunt omnes qui non sunt penitus jejuni in rebus metaphysicis. Ubi non viget decretum *Tametsi*, matrimonium habet formam seu figuram quando contractus matrimonialis exprimitur secundum ea quæ requirit jus naturale ad valorem, etsi invalidus evadat ob aliquod dirimens impedimentum.

V. DEFINITIO MATRIMONII.

22. — I. DEFINITUR MATRIMONIUM QUATENUS EST IN OFFICIUM NATURÆ.

1° *Definitio per essentiam rei*. Quia tria in matrimonio considerari possunt, scilicet causa ipsius, et essentia ejus, et effectus ejus, inde varias tradiderunt definitiones doctores prout ad unum præ aliis ex hisce respectibus attenderunt. Sed perfectior definitio est ea quæ fit per essentiam rei, sicut ostenditur in Logica (n. 69) ; unde illam in primis trademus ; deinde quasdam alias, utpote rem aliquatenus explicantes et illustrantes, pertingemus. Matrimonium prout fuit in paradiso terrestri institutum Ulpianus definit : *Matrimonium est viri et mulieris conjunctio maritalis inter legitimas personas individuum vite consuetudinem retinens*. Eandem definitionem tradit Alexander III in cap. *Illud quoque* 11, *de Præsumptionibus*, et Gregorius IX in cap. *Ex litteris* 2, *de Conversione infidelium*. Catechismus Romanus, II parte, cap. viii, n. 3, dicit, illam esse ex communi theologorum sententia. Sane est omnium potissima, quia simul essentiam matrimonii *in facto esse* et præcipuam ejus proprietatem explicat, scilicet nexum quo ad invicem colligantur vir et femina in unum et individuum prolis generandæ principium completum, et simul indissolubilitatem hujus nexus. Vir enim et mulier seorsim sumpti sunt par-

tialia et incompleta generationis principia. « In qualibet enim generatione est virtus activa et passiva, sed in plantis utraque est in eodem; in perfectis autem animalibus distinguuntur. Et ideo in actu generationis ita se habent masculus et femina in animalibus, sicut in plantis solo eodem uno corpore fit. » S. Thom., in epist. ad *Ephes.*, c. v, lect. 10. Propterea, facta institutione matrimonii, dicitur, *Genes.* II, 24 : *Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit uxori suæ : et erunt duo in carne una.*

23. — Dicitur : 1° *Conjunctio maritalis viri et mulieris* : et ita matrimonii contractus secernitur ab aliis pactionum generibus, quibus viri et mulieres sese obligant ad sibi mutuam operam præstandam, aut pretii, aut alterius rei causa. Dicitur autem conjunctio *maritalis* potiusquam *uxoria*, quamvis relatio sit reciproca, et per matrimonium vir efficitur maritus mulieris, sicut uxor efficitur uxor viri; nam per hanc differentiam tangitur finis conjunctionis, scilicet proles procreanda : « Relatio quæ est matrimonium, ex una parte habet unitatem in utroque extremorum, scilicet ex parte causæ, quia ad eandem numero generationem ordinatur; sed ex parte subjecti habet diversitatem secundum numerum; et ideo hæc relatio est una et multiplex : et secundum quod est multiplex ex parte subjecti, significatur his nominibus, *uxor* et *maritus*; secundum autem quod est una, significatur hoc nomine, matrimonium. » S. Thom., in IV, dist. 27, q. 1, ar. 1, quæstiuncula 1, ad 3. Deinde, ut docet Paulus, I *Cor.* XI, 9, *vir non est propter mulierem, sed mulier propter virum*; ideo hæc differentia potius debet sumi a viro quam a muliere. Id. ibid., quæstiunc. 2, ad 2. Voces *viri* et *mulieris* in numero singulari innuunt matrimonii unitatem, de qua fusius infra.

24. — Dicitur 2° *inter legitimas personas*. « Quoniam, ait Catechismus Romanus, qui a nuptiarum conjunctione legibus omnino exclusi sunt, ii matrimonium inire non possunt, neque, si ineant, ratum est. » Il parte, cap. VIII, n. 3. Infra dicetur quænam leges polleant illegitimas reddere personas ad contrahendum matrimonium seu ad inducenda impedimenta dirimentia.

25. — Dicitur 3° *individuum vite consuetudinem retinens*, quia vinculum matrimonii non potest solvi solo mutuo con-

sensu partium, sicut fit in aliis contractibus, neque per humanam potestatem; sed sola morte unius conjugis abrum-pitur. Hæc tamen individua consuetudo vitæ non requirit in utroque conjugē ejusdem generis actus morales: sicut vita civilis non importat actum singularem hujus vel illius, sed ea quæ ad communicationem civilem pertinent; ita vita conjugalis nihil aliud est quam conservatio ad commu-nicationem talem pertinens; et ideo quantum ad hanc vitam semper consuetudo est individua, quamvis sit diversa quan-tum ad actus singulares utriusque. » S. Thom., in IV, dist. 21, q. 1, a. 1, quæstiunc. 3, a. 3.

26. — 2° *Tanguntur aliæ definitiones.* Alii, rationem ha-bentes causæ efficientis, matrimonium cum Hugone Victo-rino, lib. II de Sacramentis, part. II, cap. iv, definiunt: « Duarum idonearum personarum legitimum de conjun-ctione consensum. » Nexus enim indissolubilis oriri non potest, nisi ex consensu et pactione. Propterea Concilium Florentinum, in Decreto ad Armenos, dixit: « Causa effi-ciens matrimonii regulariter est mutuus consensus per ver-ba de præsentī expressus. » Unde si explicitiorem velis definitionem per causam, matrimonium dicitur: « Contra-ctus quo vir et mulier nullo jure impediti, se ad indivi-duam vitæ societatem et mutuam corporum traditionem in ordine ad actus de se aptos ad generationem prolis obligant. »

27. — Alii autem, quos, tacito nomine, innuit S. Thomas, ibid. quæstiunc. 3, in corp., tangunt effectum ad quem ord-inatur matrimonium, scilicet vitam communem, atque illud definiunt: « Consortium communis vitæ, et commu-nicatio divini et humani juris. » Ordinarie enim matrimo-nium ordinatur ad vitam communem in rebus domesticis. « Et quia omnis communicatio aliqua lege ordinatur; ideo ponitur ordinativum istius communionis, scilicet jus divi-num et humanum; aliæ enim communicationes, ut nego-ciatorum et commilitantium, solo jure humano institutæ sunt. » S. Thom., ibid.

Lege *Nuptiæ* 1, ff. *de Ritu nuptiarum*, matrimonium de-finitur: « Nuptiæ sunt conjunctio maris et feminae, con-sortium omnis vitæ, divini et humani juris communica-tio. » Quam divini et humani juris communicationem aliqui

intelligunt non tantum de legibus quatenus regulant matrimonium et conjugum societatem, sed etiam objective seu terminative sumunt illam communicationem, ita ut uxor et vir eandem fidem religiosam habeant eandemque religionem servant. Unde uxor per matrimonium fit particeps sacrorum mariti, ut eosdemque lares et penates debeat colere. Propterea olim qui matrimonium contrahebant, larem matrimonio collocabant, leg. 1, § *Domum*, ff. *de Liberis agnoscendis*. Eodem sensu filiusfamilias in sacris esse dicitur, vel e sacris dimitti, in leg. *Adversus*, Cod., *de crimine expilatæ hæc.*, et passim. Lares autem seu penates nuncupabant deos quos domi suæ paterfamilias habebat et privatis feriis colebat : quo respexit Cicero in oratione *Pro domo sua* : « Quidquam sanctius, quidquam religione minutius, quam sit domus uniuscujusque civium ?.. » Et : « Hic Lares, hic foci, hic Dei Penates, hic sacræ religionis continentur cærimonia. » Unde non pauci existimant, conjugatam appellari *uxorem* veluti *unxorem* a verbo *ungo*, quia apud Romanos mulier traducta viro suo, quando advenerat ad ingressum illius domus, solium ritu sacro ungebat, ut sinistra arceret omnia.

28. — II. DEFINITUR MATRIMONIUM QUATENUS EST SACRAMENTUM NOVÆ LEGIS.

Matrimonii sacramentum nihil aliud est quam matrimonium in officium naturæ auctum dignitate et efficacia sacramenti novæ Legis. Quando enim Christus hoc sacramentum instituit, non aliquid novi superinduxit contractui naturali, sed voluit et instituit, ut hic contractus, qui usque tunc non politus erat virtute producendi gratiam *ex opere operato*, eam haberet quandocumque valide iniretur inter baptizatos, sicut aquæ naturali cum debita forma infusæ indidit vim abluendi a peccatis, quin ullatenus intrinsece mutaverit aquam, vel ei naturalem virtutem superinduxerit. Unde non pauci, ut genuina tradatur definitio matrimonii quatenus sacramenti, præfatam Ulpiani definitionem retinent et ei addunt : *et gratiam conjugibus conferendam significans*. In idem reddit sequens definitio paulo explicitior a de Angelis et Santi recitata : « Contractus baptizatorum legitimus et indissolubilis inter virum et feminam, quo traditur et acceptatur mutua corporum potestas

in ordine ad actus de se aptos ad prolis generationem, elevatus a Christo ad dignitatem sacramenti et conferens gratiam ex opere operato. » Alii compendiose in definitione sacramenti definitionem contractus includunt, et illud definiunt : « Conjunctio maritalis significans unionem Christi cum Ecclesia, et ex Christi institutione conferens gratiam conjugibus ad matrimonii officia christiane adimplenda. » Quia rationem signi significantis atque producentis gratiam copiose ubi de definitione sacramenti in genere expendimus, ad alia properamus.

VI. DIVISIO TRACTATUS.

29. — Materiam hujus tractatus distribuimus in sex libros :

1° De sacramento matrimonii secundum se, ubi agemus de existentia et essentia sacramenti ;

2° De ejus proprietatibus, quæ fundamentum habent in illius causis finalibus ;

3° De matrimonii christiani legibus ;

4° De ejus effectibus ;

5° De ejus usu ;

6° De ejus solutione.

Quæstio de ministro sacramenti matrimonii non potest sejungi a quæstione de natura, et quæstio de subjecto intime coarctatur cum quæstione de legibus. Ideo vides cur ab ordine consueto in re sacramentaria deflectamus paulisper.

LIBER PRIMUS

DE SACRAMENTO MATRIMONII SECUNDUM SE

CAPUT I.

DE EXISTENTIA SACRAMENTI MATRIMONII.

In triplici articulo istam quæstionem exsolvemus, nimirum : 1° demonstrationi existentiae hujus sacramenti incumbemus ; 2° ejus institutionem tractabimus ; et 3° agemus de illius necessitate, quæ cum ejus existentia aliquatenus colligata est.

ARTICULUS I.

DEMONSTRATIO EXISTENTIÆ SACRAMENTI.

30. — I. ERROR VETERUM HÆRETICORUM. Gnostici, Manichæi, et alia spurcissimæ sectæ matrimonium uti inhonestum atque a principio mali invectum docuerunt ; unde a fortiori inficiati sunt, illud esse sacramentum a Christo institutum. Simon Magus, hæreticorum omnium princeps, turpitudinem utendi indifferenter feminis introduxit, teste S. Augustino, *de Hæresibus*, cap. 1. Saturninus, Simonis discipulus, aperte asseruit, nubere et liberos gignere a Diabolo esse, teste S. Irenæo, I *Adversus hæreses*, 22. Eandem hæresim Encratitis, Priscillianistis et aliis antiquis hæreticis tribuunt SS. Patres, sicut videre est apud Bellarminum, *de Matrimonio*, cap. 1.

31. — II. ERROR PROTESTANTIUM. Lutherus, Calvinus et alii pseudoreformatores non condemnant matrimonium tanquam malum, sed acriter ipsi rationem sacramenti denegant, contendentes, illud non esse signum a Deo institutum, neque promissionem gratiæ habere. Unde Calvinus, IV *Institut.*, cap. xix, § 34, prædicat, non magis matrimonio quam agriculturæ, aut tonstrinæ, aut sutoriæ arti, sacramenti rationem aptari. Attamen Kemnitiuss et alii pauciores agnoscunt in matrimonio mandatum Dei, et sensu lato improprioque dici posse sacramentum fatentur, scilicet in quantum habet promissionem gratiæ actualis, non autem gratiæ sanctificantis.

32. — III. ERROR QUORUMDAM CATHOLICORUM. Durandus et quidam alii ante concilia Florentinum et Tridentinum recesserunt paulisper a communi doctrina theologorum atque effutiverunt, matrimonium in nova Lege nonnisi æquivoce sacramentum dici posse, atque nullam rationem communem cæteris ipsi competere univoce. Aiunt quod, reclamante Schola, Durandus sententiam suam emendaverit. Sed illorum auctorum, maxime Durandi auctoritate fretus, Kemnitiuss suum invexit errorem. Ideo concedit, matrimonium esse sacramentum quatenus significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, negat vero ab ipso significari et produci gratiam sanctificantem.

Alii Catholici in errorem plane contrarium prolapsi sunt atque contenderunt, matrimonium non esse sacramentum proprium novæ Legis, sed jam exstitisse in veteri Lege, atque a Christo non tam institutum, quam confirmatum fuisse. Ita, apud Bellarminum, lib. I *de Matrimonio*, c. v, Alphonsus a Castro, Petrus Soto, et alii quidam; quod probare contendunt S. Scriptura et Jure Pontificio. 1º Scriptura enim, quia *Genes.* i, 27 et 28 : *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam : ad imaginem Dei creavit illum ; masculum et feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus, et ait : Crescite et multiplicamini, et replete terram.* Benedicens conjugio Adami et Evæ Deus videtur gratiam signo adjunxisse. Deinde S. Paulus, *Ephes.* v, 32, de matrimonio Adami et Evæ dicit : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Unde S. Augustinus, lib. *de Bono conjugali*, cap. xvi, dicit, « sacramentum matrimonii esse omnibus gentibus

commune. » Et S. Leo Magnus, Epist. 2 (alias 92), ad Rusticum Narbonensem, responso 4 : « Cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi et Ecclesiæ sacramentum : dubium non est, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur, nuptiale non fuisse mysterium. » 2° Cap. *Veniens* 3, de *Presbytero non baptizato*, Innoc. III dicit : « Sacramentum Conjugii et Eucharistiæ a non baptizatis recipi potest. » Et cap. *Gaudemus* 8, de *Divortiis* : « Cum sacramentum conjugii apud Fideles et Infideles existat, quemadmodum ostendit Apostolus dicens : *Si quis frater infidelem habet uxorem, et hæc consentit habitare cum eo, non illam dimittat.* »

Propositio I : *Matrimonium in nova Lege est proprie dictum sacramentum.*

33. — PROBATUR I° S. SCRIPTURA. *Ep.* v, 25 et seq. : *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata... Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego dico in Christo et in Ecclesia.*

DUO NOTATU DIGNA : 1° *Exsufflatur interpretatio Protestantium.* Lutherus, Calvinus, Erasmus, Beza et alii protestantes contendunt, vocem *sacramentum* ibi esse intelligendam, non de conjunctione viri et mulieris, sed de conjunctione Christi cum Ecclesia, et ne lato quidem sensu tanquam signo speculativo S. Paulum meminisse matrimonii. Ideo magnum sacramentum seu mysterium dicit conjunctionem Christi et Ecclesiæ. Sed manifeste textui vim incutiunt, nam adjectivum vocabulum *hoc* ita determinat vocem *sacramentum*, ut referatur ad id quod proxime præcessit : porro proxime erat sermo de conjunctione viri cum muliere : *adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* Deinde in græco habetur *in Christum et in Ecclesiam* ; quod arguit motum et plane significat sacramentum seu mysterium de quo agitur, referri utique ad Christi et Ecclesiæ conjunctionem, sicut

signum habet relationem ad rem significatam; sed nullo pacto vox *sacramentum* sic intelligi potest, ut sit ipsa unio Christi et Ecclesiae; alias Apostolus non solum sermonis et linguae regulam violasset, sed dogma revelatum pessumdasset; siquidem Christi et Ecclesiae unio non jam esset exemplar, sed figura et umbra unionis viri et mulieris. Deum insulse egisset Apostolus, nam scopus ejus fuit suadere viris, ut diligerent uxores suas, sicut Christus dilexit Ecclesiam suam: porro ad hoc nihil praestat, impertinenter omnino se habet, quod conjunctio Christi cum Ecclesia sit sacramentum, secus vero si conjunctio viri cum muliere sit sacramentum significans conjunctionem Christi cum Ecclesia, quia sicut exemplatum debet adlaborari et emendari secundum exemplar, ita dilectio viri erga uxorem debet esse secundum dilectionem Christi erga Ecclesiam. Protestantium igitur expositio peccat simul contra grammatices, exegesis, logicæ ac metaphysicæ regulas.

34. — 2° *Perpenditur quorundam theologorum sententia circa vim citati textus.* Vasquez, Pontius, Estius, Juenin, Drowen et alii theologi sentiunt, ex prædictis Apostoli verbis non posse inconcussum erui argumentum pro dogmate catholico, nam in textu græco, quo usus est Apostolus, vox latina *sacramentum* traducitur per *mysterium*, quo nomine æque sacramentum late sicut et presse sumptum intelligi potest. Deinde habetur quidem signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, sed non habetur signum practicum seu efficax gratiæ. Porro signum mere speculativum etiam rei sacratissimæ non satis est ad rationem sacramenti novæ Legis. Unde S. Hieronymus verba Apostoli intellexit de conjugio Adami et Evæ, quod certe non fuit sacramentum novæ Legis. Aliunde, si locutus esset de sacramento matrimonii strictius sumpto, non illud appellasset *magnum* cum emphasi, cum ex dictis, ratione dignitatis, est ultimum inter sacramenta a Christo instituta.

Si huic sententiæ aliquod granum salis, ut aiunt, permisceatur, vera est; id est, si ita coerceatur argumentatio, ut innitatur solo versiculo *sacramentum hoc magnum*, etc., non potest erui conclusio evidens. At sensus verborum S. Scripturæ non tantum per verba ipsa præcisa, sed etiam per contextum, per alia S. Pauli loca de eadem re sermoci-

nantis, et maxime per traditionis interpretationem innotescit ac definitur. Sane possunt producta verba intelligi de sacramento stricte sumpto; et ideo si hunc sensum et contextus requirat, et traditio catholica collegerit, certe is est genuinus. Porro rem ita esse mihi videtur.

35. — *Arguitur 1º ex contextu.* Matrimonium de quo agit ibi Apostolus, non solum conjunctionem secundum carnem, quatenus Verbum assumpsit humanitatem, significat, ut sic enim conjungitur toti generi humano: sed etiam significat illam conjunctionem, quatenus est per gratiam et charitatem; siquidem *tradidit seipsum pro ea, ut illam sanctificaret*, etc. Ergo et viri diligere debent uxores suas non solum propter filiorum procreationem, sed etiam ob vitam beatam, ita ut sanctificent eas, sibi exhibeant gloriosas, non habentes maculam, neque rugam spiritualem. Sed hoc esse nequit nisi matrimonium annexam habeat gratiam et charitatem. Porro, etsi absolute Deus possit infundere hanc gratiam et charitatem quam requirit matrimonium de quo loquitur Apostolus, attamen in nova Lege, non hac via, sed per ritus institutos a Christo producitur gratia sanctificans et charitas. Ergo jure infertur, et in matrimonio gratiam sanctificantem alligatam esse signo quod est illius efficax. Aliunde haud suaviter Apostolus incitasset viros ad uxores suas diligendum sicut Christus dilexit Ecclesiam, nisi, ut hanc tam perfectam foverent dilectionem, jus haberent ad specialia gratiæ auxilia. Porro nonnisi sacramentum presse sumptum confert jus ad obtinenda tempore opportuno specialia gratiæ auxilia. Ergo. Unde Græci, qui S. Paulum nonnisi græce legunt, ex cap. v ad *Ephes.* collegerunt sicut et Latini, matrimonium esse proprie dictum novæ Legis sacramentum; ipsi enim sacramenta vocant mysteria, quorum morem passim usurpant et Latini. Et ita patet quam stolide Lutherus, Calvinus, Beza, et alii protestantes jactitant, Latinos ex ignorantia linguæ græcæ, et ex sola voce *sacramentum*, quæ pluries invenitur in Vulgata, sacramentum matrimonii fabricasse.

36. — *2º Ex alijs S. Pauli locis.* Palmieri et alii loca quæ consuescunt auctores proferre in confirmationem præfatae interpretationis, ablegant utpote non probantia. Et fateor, illa non efficaciter adduci contra Protestantes, aut eos qui

veritatem non appetunt, sed potius contra eam adhibent contumaciam; sed non omni robore egent. Cæterum ea accipe: I *Cor.* vii, 39: *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino*, id est, non nubat tanquam gentilis, sed tanquam christiana, non propter libidinem, sed propter sacramentum. Ita S. Chrysostomus et alii Patres græci exponunt illum locum, qui tamen potest alium habere sensum, sed minime cum priore pugnantem. Unde S. Augustinus, I *de Adulterinis conjugis*, n. 23: « *Cui vult nubat, tantum in Domino*: quod ita exposuisti, ut adjungeres: Id est, *Christiano*. Deinde secutus es, et aisti: Hoc est ergo Domini præceptum tam in veteri quam in novo Testamento, ut nonnisi unius religionis et fidei conjugia sibi maneant copulata. » Sed, ut videre est, hæc expositio non excludit priorem. Vide Tournely, *de Matrimonio*, quæst. 2, ar. 2. — I *Timoth.* ii, 15: *Salvabitur autem (mulier) per filiorum generationem, si permanserit in fide, dilectione, et sanctificatione cum sobrietate*. Ibi enumerat Apostolus quatuor matrimonii christiani bona contra quatuor mala quæ sine gratia Dei non possunt in matrimonio evitari, scilicet infidelitatem conjugii, odium rixasque, immunditiam et intemperantiam. In prædictis autem bonis debet mulier permanere. Ergo illa accepit. Porro illa non accepit nisi ineundo matrimonium quod sit sacramentum. Objicit Estius, in IV, d. 27, § 7: « In græcis et plerisque latinis manuscriptis codicibus non legitur, *permanserit*, ut quod subjungitur de fide, et dilectione et sanctificatione, non ad mulierem, sed ad filios referatur, quorum sancta educatione parentes sibi conciliant meritum æternæ salutis. » Sed adsunt in Vulgata, quæ prorsus auctoritate præstat illis codicibus, et quæ « in publicis lectionibus, disputationibus pro authentica habeatur; et ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat. » Concil. Trid., *Decretum de editione et usu sacrorum librorum*. Iterum fateor, illos textus non esse per seipsos efficaciter probantes: sed valde cohærent verbis ad Ephesios scriptis, et ad eorum genuinum sensum illustrandum conferunt.

37. — 3º *Ex interpretatione traditionis*. Juxta definitionem concilii sive Tridentini sive Vaticani, genuinus sensus

S. Scripturæ certo innotescit ope traditionis. Porro traditio catholica exponit verba S. Pauli de sacramento novæ Legis stricte sumpto. Ita interpretatum est illa verba concil. Florentinum in Decreto pro Armenis : « Septimum est sacramentum matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ, secundum Apostolum dicentem : *Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* » Quia autem nimii essemus, si singula Patrum testimonia referremus, juvat producere Catechismum Romanum, qui, postquam ex citatis Apostoli verbis ostenderit, matrimonium esse verum evangelicæ Legis sacramentum, subdit : « Atque hanc esse eorum verborum veram et propriam sententiam, veteres sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt; idemque sancta Tridentina synodus explicavit. » Parte II, cap. viii, n. 17. S. Thomas in IV, dist. 26, q. 2, a. 1 : « Sed contra est quod dicitur *Ephes. v. 32 : Sacramentum hoc magnum est*, etc. » Et art. 2, in corp. : « Secundum quod repræsentat mysterium conjunctionis Christi et Ecclesiæ institutionem habuit in nova Lege ; et secundum hoc est sacramentum novæ Legis. » S. Franciscus Salesius, *Epist. 48* (alias 63), verba S. Pauli intellexit de sacramento novæ Legis. S. Alphonsus, lib. VI, n. 879, dicit quod concil. Tridentinum matrimonium esse sacramentum definivit ex istis Apostoli verbis, *Ephes. v. 32 : Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* » Concil. Bituricense, an. 1584, titulo 27, *de Matrimonio*, can. 1 : « Si quis matrimonium sacramentum esse evangelicæ Legis negaverit, anathema sit ; cum dicat D. Paulus, *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* » Sixtus V, in constit. *Postquam*, 3 dec. 1586, § 12 : « Licet tanta sit vis et efficacia sacramenti matrimonii, quod, Apostolo teste, magnum est in Christo et in Ecclesia, ut qui antea geniti ex soluto et soluta, inter quos rite matrimonium constare poterat, post illud contractum legitime habeantur, etc. » Benedict. XIV, in litteris encycl. *Satis vobis*, die 22 nov. 1741 : « Satis vobis compertum esse non dubitamus, Venerabiles Fratres, eam semper fuisse piæ Matris Ecclesiæ vigilem curam, ut sacramentum matrimonii, *Magnum* ab Apostolo nuncupatum, publice et palam a fidelibus celebretur. » Ibi agit pontifex de sacramento matrimonii in

pressiori sensu, atque dicit, hoc S. Paulum elocutum fuisse magnum sacramentum¹.

Nec obstat S. Hieronymus supra citatus ; quippe non excludit matrimonium novæ Legis, licet verba S. Pauli exponat de matrimonio Adami et Evæ ; quod jure facit, cum matrimonium christianum præ se ferat rationem matrimonii ab origine mundi divinitus instituti, cui verba Apostoli aliquo modo conveniunt, quatenus nimirum est signum mere speculativum unionis Christi et Ecclesiæ. At quia S. Hieronymus ibi a ratione sacramenti pressius sumpti præscindit, non ideo illam evacuat. Nedum contrarius sit nobis S. Paulus, dum matrimonium dicit sacramentum magnum, aperte nobis favet. « Quatuor enim sacramenta dicuntur magna : scilicet Baptismus, ratione effectus, quia delet culpam, et aperit januam paradisi ; Confirmatio, ratione ministri, quia solum a pontificibus et non ab aliis confertur ; Eucharistia, ratione continentiae, quia totum Christum continet ; item Matrimonium, ratione significationis, quia significat conjunctionem Christi et Ecclesiæ. » S. Thom., in *Epist. ad Ephes.* cap. v, lect. 10. Supponit Apostolus, matrimonium esse sacramentum seu signum sub alia ratione ; quia si nullam aliam sibi vindicaret rationem signi, non opus esset explicare sub quonam respectu dicatur magnum. Et præcise quia in quantum significat gratiam, ultimum locum obtinet inter sacramenta, necesse fuit dicere, illud appellari magnum in ratione signi speculativi. Adde quod Apostolus, si intellexisset, unam tantum esse in conjunctione viri et mulieris significationem, videlicet conjunctionis Christi et Ecclesiæ, non dixisset : Sacramentum hoc magnum est, etc., sed *Hoc*, seu illa conjunctio, est sacramentum magnum in Christo et in Ecclesia.

38. — PROB. II° SS. PATRIBUS. S. Ignatius Martyr, *Epist. ad Polycarpum*, cap. v : « Decet ut sponsi et sponsæ de sententia Episcopi conjugium faciant, quo nuptiæ sint secun-

¹ Idem docet, lib. VIII de *Synodo dioc.*, cap. xii, n. 3 : « Quamobrem quo religiosius fideles matrimonium celebrarent, quod magnum esse sacramentum, in Christo et in Ecclesia prædicaverat Apostolus ad Ephes. v., ab Ecclesiæ primordiis cautum est, ne aliter illud inirent, quam coram sacerdote, cujus benedictione quodammodo obsigneretur. »

dum Dominum, et non secundum cupiditatem. » — Tertullianus, lib. II *ad Uxorem*, n. 8 : « Unde sufficimus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignat benedictio, angeli renuntiant, Pater rato habet ? Nam nec in terris filii sine consensu parentum recte et jure nubunt. » Unde jam tempore Tertulliani nuptiæ celebrabantur suadentibus vel adducentibus Ecclesie præpositis, inter Missarum solèmnia, benedictione sacerdotis obsignabantur, ipsarum testes erant angeli, quos adstare orationibus christianorum dicit, lib. *de Oratione*, et esse arbitros Baptismi, lib. *de Baptismo*. Et libro *de Præscriptione hæreticorum*, n. 40 : « Sequetur, a quo intellectus interpretatur eorum quæ ad hæreses faciant ? A Diabolo scilicet, cujus sunt partes intervertendi veritatem, qui ipsas quoque res sacramentorum divinorum, idolorum mysteriis æmulatur. Tingit et ipse quosdam, utique credentes et fideles suos : expositionem delictorum de lavacro repromittit ; et si adhuc memini, Mithra signat illic in frontibus milites suos¹ ; celebrat et panis oblationem, et imaginem resurrectionis inducit, et sub gladio (martyrii mimo) redimit coronam. Quid ? quod et summum Pontificem in unis nuptiis statuit ? habet et virgines, habet et continentes. » Hisce verbis sat aperte Tertullianus matrimonium recenset inter novæ Legis sacramenta. — S. Augustinus, *de Bono conjugali*, n. 32 : « Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in causa generandi est, et in fide castitatis : quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti, per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere, dum vir ejus vivit, nec saltem ipsa causa pariendi : quæ cum sola sit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non subsequente propter quam fiunt, solvitur vinculum nuptiale nisi conjugii morte. Quemadmodum si fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiamsi plebis congregatio non subsequatur, manet tamen in illis ordinatis sacramentum Ordinationis ; et si aliqua culpa quisquam ab officio removeatur, sacramento Domini semel imposito non carebit quamvis ad judicium permanente. »

¹ Mithra seu Satanas signat in frontibus milites suos, æmulatione unctionis christianæ.

Ibi sat aperte de sacramento matrimonii pressius sumpto agit S. Augustinus, meminit enim sacramenti matrimonii quod non est apud omnes gentes, sed duntaxat apud populum Dei; porro sacramentum matrimonii pressius sumptum duntaxat apud populum Dei invenitur; nam late sumptum, prout est sacramentum speculativum, invenitur etiam apud gentes. Deinde confert sacramentum matrimonii cum ordinatione cleri, quæ est sacramentum stricte sumptum. Et n. 21 ejusdem libri: « Sacramentum nuptiarum temporis nostri sic ad unum virum et unam uxorem redactum est, ut Ecclesiæ dispensatorem non liceat ordinare, nisi unius uxoris virum... In nostrarum quippe nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam fœcunditas uteri. » S. Cyrillus Alexand., in *Joan.*, lib. II, cap. II: « Christus ipse cum discipulis suis invitatus venit ad nuptias, non tam epulaturus, quam ut miraculum faceret, ac propterea generationis humanæ principium sanctificaret, quod ad carnem nimirum attinet. Conveniebat enim ut qui naturam ipsam hominis renovaturus erat, non solum iis qui jam in ortum vocati erant, benedictionem impertiretur, sed et iis quoque qui postea nascituri essent, gratiam præstitueret, et eorum ortum sanctum efficeret. » Ibi loquitur de sanctitate et gratia quæ assimilatur quidem Baptismi effectibus, sed plene distincta, et per quam Christus nuptias seu fontem primarium generis humani quoad carnem sanctificat.

Plura alia testimonia reperire est apud Bellarminum, de Matrimonio, cap. III; apud Perrone, de Matrimonio christiano, sect. I, cap. I, a. 1, etc. Attamen non omnia loca quæ proferunt, sunt ad rem ¹.

39. — PROB. III° SUMMIS PONTIFICIBUS ET CONCILIIS. Innocentius I, interrogatus de eo qui secundam duxerat uxorem, priore superstite, respondit, *Epist. ad Protum*: « Statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium quod

¹ Sic adducunt S. Ambrosium, 1 *de Abrahamo*, cap. VII, n. 59: « Cognoscimus velut præsulē custodemque conjugii esse Deum, qui non patiat̃ alienum thorū pollui: et si qui fecerit, peccare eum in Deum, cujus legem violat, gratiam solvat. Et ideo quia in Deum peccat, sacramenti cœlestis amittit consortium. » Sed hæc dixit S. Ambrosius occasione Abimelech quem Dominus non passus est tangere Saram; ideo cohærent matrimonio Abrahamæ cum Sara, quod absque dubio non erat sacramentum in sensu stricto.

primitus erat gratia fundatum; conventumque secundæ mulieris, priore superstite, nec divortio ejecta (scilicet divortio ob nullitatem matrimonii), nullo pacto esse legitimum. »

Lucius III in concilio Veronæ habito : « Universos qui de sacramento Corporis et Sanguinis Christi, vel de Baptismate, seu de peccatorum confessione, Matrimonio, vel reliquis ecclesiasticis sacramentis, aliter sentire vel docere non metuunt, quam Romana Ecclesia prædicat et observat, vinculo perpetui anathematis innodamus. » Hoc decretum insertum est in cap. *Ad abolendam*, extravag. de *Hæreticis*.

Concil. Lateranense sub Alexandro III, an. 1179 : « Horribile nimis est, quod, in quibusdam ecclesiis, locum venalitas perhibetur habere, ita ut... pro sepulturis, et exequiis mortuorum, et benedictionibus nubentium seu aliis sacramentis aliquid requiratur... Ne igitur hæc de cætero fiant vel pro... sepeliendis mortuis, seu benedicendis nubentibus, seu aliis sacramentis conferendis seu collatis aliquid exigatur, districtius prohibemus. » Et habetur in cap. *Cum 9, de Simonia*. Ibi supponit Synodus, matrimonium esse sacramentum, cum subdat *aliis sacramentis*; vox aliud arguit saltem unum ex antea recensitis esse sacramentum: quod nequit aptari exequiis et sepulturis, sed tantum nuptiis.

Concilium Constantiense, an. 1414, sess. 13, tanquam dogma catholicum ponit, esse septem sacramenta, inter quæ numerat matrimonium. Martinus V, in bulla *Inter cunctos*, præcipit ut, si quis hæresis suspicionem incurrerit, interrogetur « an credat quod christianus contemnens susceptionem sacramentorum Confirmationis, vel Extremæ unctionis, vel solemnizationis Matrimonii, peccet mortaliter? »

Concil. Florentinum, in Decreto : « Septimum est sacramentum matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ, secundum Apostolum dicentem : *Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* »

Concil. Tridentinum, sess. 24, de *Sacramento Matrimonii*, in præambulo ad canones : « Gratiam vero quæ naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabile sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis

passione promeruit, quod Paulus apostolus innuit dicens : *Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea* : mox subiungens : *Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia.*

« Cum igitur matrimonium in Lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet : merito inter novæ Legis sacramenta annumerandum, sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt. »

Et can. I : « Si quis dixerit, matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem Legis evangelicæ sacramentis, a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre : Anathema sit. »

40. — PROB. IV° PRAXI UNIVERSALIS ECCLESIE. Non leve supeditat pondus mos Ecclesiæ tum Græcæ, tum Latine celebrandi matrimonii ritu religioso. Ab incunabulis Ecclesiæ, uti testatur Tertullianus supra (38) citatus, matrimonia christianorum celebrabantur inter missarum solemnias et benedictione sacerdotis quadamtenus obsignabantur. Papa Evaristus, qui sub Traiano imperatore ad cathedram S. Petri promotus est, « constituit etiam ex traditione Apostolica, ut matrimonium publice celebretur, et sacerdotis benedictio adhibeatur. » Brev. Rom. lect. VI. — Concil. Carthaginense IV, cui interfuit S. Augustinus (398), ita habet cap. XIII : « Sponsus et sponsa cum benedicendi sunt a sacerdote, a parentibus suis vel paranympis offerantur qui, cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant. » — Nicolaus papa I, ad *Consulta Bulgarorum*, cap. III : « Morem quem sancta Romana suscepit antiquitus, et hætenus in huiusmodi conjunctionibus tenet Ecclesia, vobis monstrare studebimus... Post sponsalia, quæ futurarum sunt nuptiarum promissa fœdera... aut mox, aut apto tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid fieri præsumatur, ambo ad nuptialia fœdera perducuntur. Et primum in ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per sacerdotis manum, statuuntur ; sicque demum benedictionem et velamen cœleste suscipiunt... Verumtamen velamen illud non suscipit qui ad secundas nuptias migrat. Post hæc autem de ecclesia egressi coronas in capitibus gestant, quæ in ecclesia ipsa sunt solitæ reservari. Et ita festis nuptialibus celebratis ad

ducendam individuum vitam Domino disponente de cætero diriguntur. » Martene, in citato loco, et Goarius, in Eucologio Græcorum, referunt antiquos ritus ecclesiarum, quibus nuptiæ, religioso more cæterorum sacramentorum, in ecclesia coram sacerdote celebrabantur. Immo summus Pontifex solemnitati matrimonii olim adesse solebat, ut ex S. Siricio probat Baronius, *Annalibus*, an. 57, n. 50 : ita enim hic pontifex ad ecclesiam Mediolanensem scribit : « Nos sane nuptiarum vota non aspernanter accipimus, quibus velamine interfuimus : sed virginum nuptias Deo devotas majori honorificentia veneramus. » Porro, si matrimonium esset contractum mere naturalis ac civilis, non fuisset inter res sacras recensitum, nec adeo solemnibus ritibus Ecclesia communiisset, neque illud celebrasset coram altaribus dum fit oblatio Agni immaculati. Ergo.

41. — PROB. V^o PRESCRIPTIONE. Quando pseudoreformatores acriter corripuerunt Ecclesiam Romanam eo quod matrimonium tanquam novæ Legis sacramentum prædicaret, universalis Ecclesia et hoc tanquam dogma fidei tenebat. Porro ex tunc usque ad Apostolos nulla facta est immutatio in fide hujus dogmatis. Ergo est apostolicum. Quoad Ecclesiam Latinam, res adeo evidens est, ut illam confiteantur pseudo-reformatores. Sed non minus luculenter constat pro Ecclesia Græca. In concilio Lugdunensi II, celebrato anno 1274, lecta fuit professio fidei jussu imperatoris Michaelis Paleologi, in qua habetur : « Tenet etiam et docet eadem sancta Romana Ecclesia, septem esse ecclesiastica sacramenta, unum scilicet Baptisma ; aliud est sacramentum Confirmationis. ; aliud est Pœnitentia ; aliud Eucharistia ; aliud sacramentum Ordinis ; aliud est Matrimonium ; aliud Extrema Unctio. » Simeon Thessalonicensis, qui paulo ante concilium Florentinum vixit, in lib. *de Initialis*, cap. xxxiii, dicit : « Septem sunt dona Spiritus Sancti, ut dicit Isaias : septem quoque sunt Ecclesiæ sacramenta, quæ per Spiritum operantur, videlicet Baptismus, Chrisma, Communio, Ordinatio, Nuptiæ, Pœnitentia et Sanctum Oleum. » In concilio Florentino, in quo Græci reddiderunt rationem eorum in quibus ab Ecclesia Latina dissentiebant, nulla fuit disceptatio de matrimonio. Unde, quando Lutherani Augustanam confessionem ad Græcos misere, patriarcha Jeremias, ex consilio sacerdotum,

gravi censura illam confixit, atque ad pseudoreformatores ita rescripsit : « Orthodoxi in Catholica Ecclesia Christiani sacramenta seu caeremonias sacras numero septem admittunt, Baptismum videlicet, Unctionem divini Chrismatis, divinam Communionem, Ordinationem, Matrimonium, Pœnitentiam, et Oleum sanctum : quemadmodum septem sunt dona Spiritus Sancti, et dicit Isaias ; ita septem sacramenta a Spiritu Sancto constituta... Sacramenta ideo dicuntur, quia sub externis sensibilibusque symbolis arcanum et spirituale effectum continent. »

Non minus inconcusse stat, nullam factam fuisse immutationem usque ad Apostolos. In primis talis immutatio impossibilis est, alias Ecclesia naufragasset in fide et ideo interiisset ; quippe primum atque intrinsecum vitæ illius principium est fides supernaturalis ; ideoque perperam Christus dixisset, se esse cum ea omnibus diebus usque ad consummationem sæculi ; frustra se tradidisset pro ea, ut illam sanctificaret, sibi que gloriosam exhiberet sponsam ; falso quoque S. Paulus scripsisset Timotheo, Ecclesiam esse columnam et firmamentum veritatis. Deinde Protestantes sua testimonia proferant ; dicant nomen papæ qui novum dogma finxerit illudque universali Ecclesiæ imposuerit : quonam sæculo facta sit immutatio, quænam concilia ea de causa adunata sint, quinam hinc et inde propugnarint doctores, etc.. Demum, si Ecclesia Romana hanc doctrinam finxisset, Græci, nedum illam amplexati essent atque servassent uti apostolicam, prorsus inde ansam corripienti Ecclesiam Latinam arripuissent, ut suum schisma cohonestarent. Adde quod sectæ orientales quæ jam sæculo v sese ab Ecclesia segregavere, septenarium numerum sacramentorum uti dogma fidei habent, sicut pluribus documentis probant Renaudotius, *Perpétuité de la foi*, tom. V, lib. VI, cap. 1, et Assemanus, in *Bibliotheca Orientali*. Iste sic testatur de *Monophysitis* : « Ad sacramenta quod spectat, septenarium eorum numerum, qualis ab Ecclesia Catholica agnoscitur, apud Jacobitas sacrosanctum esse liquet ex eorum ritualibus et pontificalibus libris. » Fidem Syrorum Nestorianorum adhuc monachus edidit Romæ patriarcha Sulaka : « Credimus quoque in sanctum Baptismum, et in sacrificium quod est corpus et sanguis

Christi, et in Sacerdotium sanctum, et in Matrimonium. » Quonam autem pacto Ecclesia Romana potuerit hoc dogma imponere illis sectis, atque eas adducere, ut illud crederent tanquam apostolicum? Liquet igitur, illud a fonte communi defluxisse in sectas, atque videlicet a doctrina universalis Ecclesiae, cujus aliqua dogmata retinere quando se ab ipsa diviserint.

42. — PROB. VI° RATIONIBUS CONGRUENTIE. 1° *Ex perfectione novae Legis*. Sicut Lex nova veteri praestat in omnibus aliis, ita decuit ut praestaret etiam in matrimonio; nam quicumque baptizati sunt in Christo, Christum induerunt, ejus indelebili caractere sigillati sunt, atque de carne ejus, de ossibus ejus sunt, sicut docet S. Paulus: et ideo valde conveniens erat, ut membra Christi nequirent conjungi matrimonio, quin matrimonium esset sacramentum. Unde Baptisma seu sacramentum fidei, uti illud nominat Innocentius III, est veluti radix sacramenti matrimonii, quod ex ipso consequitur sicut flos egreditur de virga sua. Atque hac veritate fretus ille magnus pontifex omnimodam christiani matrimonii indissolubilitatem proclamat, cap. *Quanto* 7, *de Divortiis*: « Quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum. »

Confirmatur, quia in usu matrimonii inflammatur concupiscentia ratioque deicitur. Ideo, ut sanctimonia floreret in ipsomet principio ex quo originem traducunt homines qui debent esse membra Christi et filii sanctorum, decuit remedium instituere contra vulnus concupiscentiae: « Contra concupiscentiam venereorum oportuit specialiter remedium adhiberi per aliquod sacramentum: primo quidem quia per hujusmodi concupiscentiam non solum vitatur persona, sed etiam natura; secundo propter vehementiam ejus quae rationem absorbet. » S. Thom., III part., q. 65, a. 1, ad 5. Et ita Deus, qui tam potens est, ut valeat de malo producere bonum, ope sacramenti matrimonii praestat, ut concupiscentia carnis conferat ad justitiam et sanctitatem, sicut egregie elocutus est S. Augustinus, libr. 1 *de Nuptiis et concupiscentia*, n. 5: « Eo modo ergo et illam concupiscentiam carnis, qua caro concupiscit adversus spiritum, in usum justitiae convertunt fidelium nuptiae. Habent quippe

intentionem generandi regenerandos, ut qui ex eis sæculi filii nascentur, in Dei filios renascantur. Quapropter qui non hac intentione, hac voluntate, hoc fine generant filios, ut eos ex membris primi hominis in membra transferant Christi, sed infideles parentes de infideli prole gloriantur; etiamsi tanta sit observantia, ut secundum matrimoniales tabulas nonnisi liberorum procreandorum causa concumbant, non est in eis vera pudicitia conjugalis. Cum enim virtus sit pudicitia, cui vitium contrarium est impudicitia, omnesque virtutes, etiam quæ per corpus operantur, in animo habitent; quomodo vera ratione pudicum corpus asseritur, quando a vero Deo ipse animus fornicatur? Quam fornicationem sanctus ille Psalmus accusat, ubi dicit: *Ecce enim qui longe se faciunt a te, peribunt; perdidisti omnem qui fornicatur abs te*. Vera igitur pudicitia, sive conjugalis, sive vidualis, sive virginalis, dicenda non est, nisi quæ veræ fidei mancipatur. »

43. — 2º *Ex Ordinis sacramento*. Ad gignendos filios spirituales, Christus instituit sacramentum Ordinis, quo sacerdotibus confertur peculiaris gratia, quam Deus sacerdotibus veteris Testamenti non impertivit: ideo convenientissime instituere debuit matrimonii sacramentum, ut conjugibus conferatur specialis gratia, qua *sciat unusquisque vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum* (I Thess. iv, 4); et filios quos sancte procreaverint, pie religioseque erudiant et instituant in sanctissima Religione propter Deum. Et ita ubi abundavit delictum, superabundat gratia Christi. *Vide Catechism. Rom., II part., cap. viii, n. 15.*

44. — 3º *Ex omnimoda christiani Matrimonii insolubilitate*. Christus abrogavit omnes licentias in veteri Testamento concessas et matrimonium effecit omnino indissolubile, sicut infra dicemus. Conditio igitur matrimonii in nova Lege est ex se longe difficilior quam in veteri, si Christus ei specialem sacramenti gratiam non alligaverit; jugum ejus, quoad conjuges, foret asperius, et ejus onus, gravius quam in veteri Lege. Atqui hoc nedum verisimile, potius haud congruum apparet, cum jugum ejus suave, et onus ejus leve sit. Ergo.

Confirmatur, quia matrimonium legitimum et consumma-

tum ante Baptisma potest dissolvi, si unus conjugum convertatur ad fidem, et alter non consentiat cohabitare sine contumelia Creatoris, sicut docet S. Paulus, I *Cor.* vii; nullo autem pacto dirimi potest, si post Baptisma contrahatur, quantumvis unus conjugum sit contumeliosus Creatoris atque alteri infensus. Porro hujus discriminis ratio non aliunde repeti potest quam ex natura matrimonii christiani, quatenus indissolubilem Christi et Ecclesiæ unionem per gratiam significat; et si abstrahas ab hac ratione sacramenti stricte dicti, conjugia fidelium, quoad vinculum, Judæorum, imo ethnicorum conjugiiis æquiparantur. Ergo.

Solvuntur difficultates.

45. — *Objicies* 1° Unum sacramentum non opponitur alteri. Atqui Ordo opponitur Matrimonio. Ergo Matrimonium non est sacramentum.

Respondeo : *Distinguo majorem*. Ratione sacramenti ipsius, *concedo*; ratione status quem inducit, *subdistinguo* : Non essentialiter unum excludit aliud, *concedo*; ut minus conveniens, *nego*. Atqui Ordo non excludit Matrimonium ratione sacramenti ipsius, quum Ordinis impedimentum sit ab Ecclesia introductum, et sacerdotes græci utantur Matrimonio; sed sacerdotalis status necnon sanctissima ejus munera in nova Lege statum conjugalem uti minus convenientem respuunt, sicut fusiori calamo infra dicemus.

46. — *Obj.* 2° Sacramenta stricte sumpta producant id quod significant. Atqui Matrimonium non producit id quod significat, videlicet conjunctionem Christi et Ecclesiæ. Ergo.

Resp. : *Dist. maj.* Producant gratiam quam significant, *concedo*; et etiam alia quæ præter gratiam significant, *nego*. Omnia enim novæ Legis sacramenta quadamtenus significant passionem Christi, quam tamen non producant. Matrimonium significat simul unionem Christi et Ecclesiæ, et charitatem Christi erga Ecclesiam, et ideo gratiam (quum charitas sit inseparabilis a gratia sanctificante et veluti radicetur in ipsa) vinculo indissolubili seu matrimonio in *facto esse annexam*.

47. — *Instabis*. 1° Si Matrimonium produceret gratiam,

ille qui init matrimonium et ei postponit virginitatem, melius facit, cum inde suscipiat augmentum gratiæ. Atqui hoc aperte est contra illud S. Pauli, I *Cor.* vii, 38 : *Qui matrimonio jungit virginem suam, benefacit : et qui non jungit, melius facit.* Ergo.

Resp. : Nego maj.. Status virginitatis melior est statu conjugali, quamvis matrimonium in ratione sacramenti melius sit virginitate, sicut infra dicemus.

48. — *Inst.* 2º Gratia ordinata contra vulnus peccati est necessaria omnibus habentibus vulnus illud. Sed in omnibus invenitur concupiscentiæ vulnus. Si ergo in matrimonio detur gratia contra vulnus concupiscentiæ, debent omnes homines matrimonium contrahere ; et sic esset valde stultum a matrimonio abstinere.

Resp. : Dist. maj. : Si non esset aliud remedium, et vulnus non acueretur utentibus matrimonio, *concedo* ; secus, *nego*. Ratio illa procederet, nisi contra concupiscentiæ morbum posset aliquod efficacius remedium adhiberi. Adhibetur autem majus remedium per opera spiritualia et carnis mortificationem ab illis qui matrimonio non utuntur.

49. — *Inst.* 3º Infirmitas non accipit medicamentum ab eodem a quo accipit intensionem. Sed per matrimonii usum concupiscentia accipit intensionem, quia, sicut dicit Philosophus, III *Ethicorum*, cap. ultimo, insatiabilis est concupiscentiæ appetitus, et per operationem congruam augetur. Ergo videtur quod in matrimonio non conferatur remedium gratiæ contra concupiscentiam.

Resp. : Nego consequ. Infirmitati remedium præstat matrimonium, non ratione usus præcise sumpti, sed ratione gratiæ quæ concupiscentiam in sua radice reprimit, et etiam ratione actus, quatenus matrimonium illum regulat et ordinat. Quod duplici modo præstat : *primo*, quatenus actus ad quem inclinat concupiscentia, exterius turpitudine careat ; et hoc fit per bona matrimonii, quæ cohonestant copulam carnalem. *Secundo*, quatenus actus turpitudinem habens impeditur ; quod fit ex ipsa natura actus, quia dum concupiscentiæ satisficit in actu conjugali, ad alias corruptelas non ita incitat ; propter quod dicit Apostolus, I *Cor.* vii, 9 : *Melius est nubere quam uri.* Quamvis enim opera concupiscentiæ congrua secundum se nata sint concupiscentiam augere, tamen

secundum quod ratione ordinantur, ipsam reprimunt : quia ex similibus actibus similiter relinquuntur dispositiones et habitus. S. Thom., in IV, dist. 26, q. 2, a. 3.

50. — *Obj.* 3° Concilium Florentinum dicit, tria reperiri in unoquoque sacramento novæ Legis, videlicet *sacramentum tantum, res tantum et res ac sacramentum simul*. Porro hæc tria non reperiuntur in matrimonio. Ergo.

Resp. : *Nego min.*. *Sacramentum tantum* est expressio externa consensus interni. *Res tantum* gemina invenitur in matrimonio, una producta et significata, scilicet gratia sacramentalis ; altera non producta, sed significata, scilicet unio Christi et Ecclesiæ. *Res et sacramentum simul* est conjunctio seu vinculum quod producit per consensum conjugum, quia ipsum est simul signatum et signum, nam conjunctio significatur per consensum, et simul, quatenus exprimitur per illum, significat sive gratiam sacramentalem conjugibus collatam, sive unionem Christi et Ecclesiæ.

51. — *Obj.* 4° Id quod interius efficitur in sacramentis, excedit lumen rationis naturalis, nec potest recte explicari nisi per fidem ; v. g., si quis videat baptizari infantem, nullo pacto valet hujus actionis scopum attingere lumine naturali : propterea sacramentum est essentialiter signum *arbitrarium* seu *ad placitum*, sicut fusiùs diximus in tractatu de Sacramentis in genere. Porro id quod interius fit in matrimonii contractu, optime percipitur lumine naturali rationis ; efficitur enim conjunctio viri et mulieris : propterea matrimonium est signum naturale, non vero *arbitrarium*. Ergo non est sacramentum. Ita Durandus.

Resp. : *Nego min.*. Primum consensus in matrimonio expressus non quamlibet, sed penitus indissolubilem viri et mulieris conjunctionem significat. Porro verba vel signa consensum exprimentia ex se non tantam conjunctionem significant. Unde S. Augustinus, in libro *de Bono conjugali*, n. 7 : « Quod tamen si non licet (puta ducere aliam uxorem, dimissa adultera), sicut divina regula præscribere videtur : quem non faciat intentum, quid sibi velit tanta firmitas vinculi conjugalis ? Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi alicujus rei majoris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus atque id solvere cupientibus,

inconcussum illis manere ad poenam. Siquidem, interveniente divortio, non aboletur illa confederatio nuptialis: ita ut sibi conjuges sint, etiam separati; cum illis autem adulterium committant quibus fuerant etiam post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri. Nec tamen nisi in Civitate Dei nostri, in monte sancto ejus, talis est causa cum uxore. » Deinde sacramentum matrimonii significat et efficit non duntaxat corporum unionem, sed potissime animorum conjunctionem, factam non quovis medio, sed vera ac divina charitate, ita ut uxor viro jungatur sicut Ecclesia Christo. Quocirca est conjunctio sacrans et sanctificans animas, nisi ponatur obex. Atqui hæc omnia nec naturaliter significari, neque lumine naturali, sed solum ope fidei cognosci possunt. Ergo matrimonium christianum non minus ad placitum et ex divina institutione significat, quam alia sacramenta.

52. — *Obj.* 5° In contrahendo matrimonio numerari potest summa pecuniæ qua dos mulieris constituatur, vel etiam mulier potest viro erogare pecuniam aut altera bona temporalia, ut contrahatur. Porro in sacramentis ministrandis prohibetur erogare pecuniam eo fine ut ministrentur: hoc enim est simonia. Ergo.

Resp. : *Dist. maj.* : Licet pecuniam dare ad onera matrimonii sustinenda, vel ad alium honestum finem, *concedo*; tanquam pretium sacramenti, *nego*. Sicut exponit S. Thomas, in IV, dist. 25, q. 3, a. 2, q. 1, ad 2, et 2-2, q. 100, a. 2, matrimonium non solum est sacramentum, sed etiam naturæ officium; et ideo ex illa parte qua est sacramentum, in dispensatione ministrorum Ecclesiæ consistens, non cadit sub emptione; unde secundum canones committit simoniam qui pro benedictione nubentium pecuniam exigit; sed ex illa parte qua est officium naturæ, nihil prohibet pro matrimonio pretium recipere, vel conditionem de re temporali accipiendi interponere, sicut nec in aliis officiis civilibus et corporalibus.

53. — *Obj.* 6° Martyrium est divinitus institutum atque producit gratiam. Atqui tamen non est ideo sacramentum. Ergo non jure inferitur, matrimonium esse sacramentum ex eo quod sit divinitus institutum atque gratiam producat.

Resp. : *Dist. maj.* : Est divinitus institutum, quatenus jure

naturali et divino unusquisque tenetur confiteri fidem, et sic elicit actum charitatis qui annexam habet gratiam, *concedo*; quatenus positive et specialiter sit divinitus institutum eo fine ut gratiam producat, *nego*: etenim martyrium jam existerat in veteri Lege, nec illud instituit Christus. 2° Martyrium non est signum gratiæ; atqui tamen de ratione sacramenti est, ut significet gratiam. 3° Martyrium non proprie causat gratiam, sed Deus adæquate illam producit et infundit propter martyrium; dum in sacramento Deus producit gratiam tanquam causa principalis, ad quam producendam utitur signo tanquam causa instrumentali. 4° Denum de ratione sacramenti est quod fuerit a Christo permanentiter institutum ad significandam et producendam gratiam: quod non est de ratione martyrii.

54. — *Obj.* 7° S. Irenæus, Tertullianus, S. Epiphanius, et alii Patres Ecclesiæ qui honestatem et sanctitatem matrimonii tuiti sunt contra Gnosticos et Manichæos, qui illud tanquam a principio malo introductum impugnabant, nunquam recursum habuere ad rationem sacramenti novæ Legis. Porro verosimiliter talem rationem produxissent, si reapse matrimonium illam præ se ferret. Ergo.

Resp.: *Nego min.*. Propter enim sapientissimas rationes illi Patres non fecere, explicitam mentionem sacramenti stricte sumpti, quæ etsi nos penitus laterent, non ideo ex hoc silentio arguitur, matrimonium non fuisse habitum uti sacramentum presse sumptum. Gnostici enim ac Manichæi impugnabant nuptias tanquam juri naturali ac divino contrarias; unde operæ pretium erat probare adversus illos, quod tum jure naturali, tum jure divino honestæ sunt. Nec fausto exitu contra eos arguissent ex sacramenti pressius sumpti ratione, quam illi hæretici nequaquam admittebant, imo repellebant uti horrendam blasphemiam: ideo si Patres hæc veritate tanquam principio superstruxissent argumentationes, non solum difficilem viam ambulassent, sed ad intentum finem nullatenus pervenissent; quemadmodum si quis disputat cum Christi divinitatem negantibus, frustra eis prædicaret gratiam ab ejus fontibus salientem. Cæterum prædicti Patres passim in suis scriptis supponunt, imo innuunt matrimonii sacramentum, sicut de Tertulliano compertum habemus ex ejus testimoniis supra adductis.

55. — *Obj.* 8° Durandus et quidam catholici negarunt, matrimonium esse sacramentum, et tamen non habiti sunt tanquam hæretici. Porro, si Patres et Concilia ante concilium Constantiense tradidissent, matrimonium esse sacramentum, illi catholici habiti fuissent tanquam hæretici. Ergo.

Resp. : Nego maj. Temporibus illorum auctorum nondum prodierat formalis definitio hujus dogmatis. Antiqua concilia id explicarunt quod tunc tempore impugnabatur, scilicet honestas atque divina institutio matrimonii; non moverunt quæstionem an sit sacramentum, cum nemo inter orthodoxos de illa ambigeret. Kemnitius, qui conatur mendacii insimulare concilium Tridentinum, eo quod dixerit, sanctos Patres, Concilia et universalem Ecclesiæ traditionem semper annumerasse matrimonium inter novæ Legis sacramenta, debuisset proferre Patrum et Conciliorum testimonia, quibus inficiati sint dogma catholicum.

Cæterum Durandus suam sententiam nonnisi, ut probabilem tuitus est. Imo videtur eam retractasse, in IV, dist. 26, q. 3, n. 5 : « Tenendum est absolute, quod matrimonium est sacramentum, cum hoc determinet Ecclesia, extravagante *de Hæreticis*, ubi numerat matrimonium inter alia sacramenta. » Et n. 8, exposita canonistarum sententia quoad matrimonii gratiam, profitetur, se nihil velle de illa pronuntiare, subditque : « Moderni autem theologi quasi communiter tenent, quod per sacramentum matrimonii confertur gratia, nisi contrahentes ponant obicem, sicut fit in aliis sacramentis, quibus æquiparatur sacramentum matrimonii in hoc casu, quia non videretur ab eis posse teneri, quod matrimonium sit sacramentum novæ Legis. » Unde, ut videre est, communi calculo theologi tunc tempore matrimonium annumerabant inter sacramenta novæ Legis, et litigabant tantum circa effectus ejus supernaturales : quæ quidem materia nondum erat disputationibus enucleata, sicut factum est postea. Vide S. Thomam, in IV, dist. 26, q. 2, a. 3, in corp.

Propositio II. *Matrimonium in veteri Lege non fuit sacramentum proprie dictum.*

56. — **PROB.** 1° CONCILII. Florentinum recenset matrimonium inter sacramenta novæ Legis, quæ ab antiquis distin-

guit quatenus novæ Legis sacramenta conferunt gratiam, non autem antiqua.

Tridentinum, sess. 24, *de Matrimonio*, can. 1, disertis verbis definit, sacramentum matrimonii fuisse a Domino Jesu Christo institutum. Et in ipso decreto quod præit canonibus, docet, « matrimonium in Lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstare. » Propterea, « merito inter novæ Legis sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt. »

57. — PROB. II° SUMMIS PONTIFICIBUS. Non suppetit tempus et spatium, nec necesse est referre omnia Summorum Pontificum testimonia; quædam igitur selegi. Pius VI, in Brevi ad Episcopum Motulensem: « Dogma fidei est, matrimonium, quod ante adventum Christi nihil aliud erat quam indissolubilis quidam contractus, illud post Christi adventum evaserit unum ex septem Legis evangelicæ sacramentis. » Leo XIII, in encyclica *Arcanum divinæ*: « Jam vero Apostolis magistris accepta referenda sunt, quæ sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt, nimirum Christum Dominum ad sacramenti dignitatem evexisse matrimonium; simulque effecisse ut conjuges, cœlesti gratia quam merita ejus pepererunt, septi atque muniti, sanctitatem in ipso conjugio adipiscerentur: atque in eo, ad exemplar mystici connubii sui cum Ecclesia, mire conformato, et amorem qui est naturæ consentaneus perfecisse, et viri ac mulieris individuum suapte natura societatem divinæ charitatis vinculo validius conjunxisse. »

58. — PROB. III° CONSENSU DOCTORUM. S. Augustinus, *de Bono conjugali*, in locis supra citatis (38), et *de Fide et operibus*, n. 10, sanctitatem et firmitatem matrimonii christiani præ connubiis Judæorum et gentium celebrat. S. Thomas, in IV, q. 2, a. 2 et 3, apertissime tenet, matrimonium in veteri Lege non fuisse sacramentum proprie dictum, atque hanc veritatem ponit uti inconcussam et ab omnibus admissam. Docet, matrimonium fuisse institutum in officium naturæ in statu innocentiae; deinde, in statu naturæ corruptæ, fuisse illi additum, ut esset in remedium; et tandem in Lege nova, a Christo institutum fuisse in sacramentum. S. Bonaventura, in IV, dist. 26, a. 2, q. 2, in corp.: « Dicendum, quod sus-

cipientibus hoc sacramentum detur *remedium*, quantum est de ratione sacramenti, quod excusat coitum et facit, illud esse veniale, sive non esse peccatum, quod alias esset peccatum : et hoc potest esse sine dono gratiæ, et habuit hoc illud sacramentum statim post lapsum. Sed nunc tempore Legis novæ non tantum præstat illud remedium, sed etiam *aliquod gratiæ donum* digne susipientibus, utpote his qui ex charitatis consensu uniuntur ad procreandam prolem ad divinum cultum. » Scotus, eadem distinctione, tenet, matrimonium non fuisse sacramentum ante Domini adventum. Et hisce Doctoribus communiter astipulati sunt theologi.

59. — PROB. IV° RATIONE. 1° *Ex defectu alicujus testimonii*. Matrimonium fuit institutum in statu innocentiae, sed non tanquam sacramentum proprie dictum; sicut enim ostensum est in tractatu *de Sacramentis in genere*, eo tempore nullum fuit sacramentum. Aliunde est specialis ratio cur tunc nondum fuerit sacramentum matrimonii, cum homo nondum vulneratus esset, et remedio non egeret contra concupiscentiam et peccatum. In statu autem naturæ corruptæ nullum apparet vestigium institutionis matrimonii, sed legitur, *Levitic. xviii*, duntaxat quædam restrictio quoad personas contrahentes.

60. — 2° *Ex conditione matrimonii in veteri Lege*. In veteri Testamento, polygamia et repudium licita erant, ex permissione Dei concessa ad duritiam cordis: quæ duo non cohærebant rationi signi, quod unitatem et indissolubilitatem quamdam repræsentat. Deinde, facta tali licentia, non tam necessaria erat gratia ad concupiscentiam frenandam. Et quamvis obstricti essent Judæi, ut filios in fide et vero Dei cultu erudirent, tamen hoc erat finis eorum matrimonio extrinsecus; dum intrinsecus est matrimonio Christianorum, uti fusius evolvemus in libro quarto.

Confirmatur, quia etsi matrimonium in veteri Lege significavit conjunctionem Christi et Ecclesiæ, eam nonnisi ut futuram significavit, dum matrimonium christianum eamdem figurat uti peractam et completam. Porro nequit eam ut sic significare, quin sit signum novum atque aliud ab antiquo matrimonio. Ergo differt ab antiquo sicut reproductio et expressio exemplaris differt ab ejusdem adumbratione. Unde antiquum matrimonium se habet, quoad conjun-

ctionem Christi et Ecclesiæ, sicut prima ac rudis delineatio : matrimonium vero christianum se habet sicut exemplatum et jugis procreatio.

61. — 3° *Ex infirmitate rationum in oppositum. Ad primam* : Benedictio illa fuit corporalis, atque corporibus fecunditatem impertivit, non vero gratiam contulit spiritibus, cum eandem benedictionem Deus impertiverit cetibus maris, volatilibus cœli, etc. ; *Genes.* I, 22 : *Benedixitque eis, dicens : Crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris, avesque multiplicentur super terram.* Unde S. Thomas super adducta Genesis verba, *benedixitque illis* : « Ubi agitur de conservatione hominis secundum naturam speciei, et primo potentia multiplicativa tribuitur. » Et S. Augustinus, lib. XIII *Confess.*, cap. xxiv : « Sed quid est hoc, et quale mysterium est ? Ecce benedicis homines, o Domine, ut crescant et impleant terram. Nihilne nobis ex hoc innuis, ut intelligamus aliquid ? Cur non ita benedixeris lucem quam vocasti diem, nec firmamentum cœli, nec luminaria, nec sidera, neque terram, nec mare ? Dicerem, te, Deus noster, qui nos ad imaginem tuam creasti, dicerem, te hoc donum benedictionis homini proprie voluisti elargiri, nisi hoc modo benedixisses pisces et cetos, ut crescerent, et multiplicarentur, et implerent aquas maris, et volatilia, ut multiplicarentur super terram. »

Ad secundam : Verba illa Apostolus specialiter de nuptiis Christianorum protulit ; quippe Ephesii ad quos scripsit, erant Christiani, et ideo connubia eorum, etsi non pauca in infidelitate contracta, facta fuerant sacramenta per susceptionem Baptismi, sicut infra ostendemus. De matrimonio tamen Adami et Evæ utique dixit, prout illud eminenter continet matrimonium Christianorum in ratione signi speculativi ; unde erat sacramentum late sumptum, quo sensu Innoc. III, cap. *Gaudemus*, dixit, sacramentum conjugii apud Fideles et Infideles existere. Nec contrarius est in cap. *Veniens* : ibi enim sacramentum conjugii intellexit de signo speculativo, alioquin sibi contradixisset in cap. *Gaudemus*, ubi dicit, sacramentum fidei seu Baptisma efficere ratum Matrimonium fidelium. Nec obstat quod adduxerit etiam Eucharistiam uti sacramentum quod possit suscipi a non baptizatis : nam intellexit materialiter et de *facto*, et non de

licita ac fructuosa susceptione. Vel capacitatem suscipiendi utrumque sacramentum intellexit, non de infidelibus, sed de catechumenis qui habent jam fidem baptismi, seu flaminis baptismum susceperunt, et, juxta opinionem aliquorum, possunt recipere alia sacramenta, quia sunt membra Christi, et sunt super fundamentum super quod ædificare possunt quælibet ecclesiastica sacramenta, sicut salutifera opera. Hæc expositio videtur coaptior verbis Pontificis. Quæ tamen opinio a Pontifice relata, nedum habita fuerit uti certa ab illo, præscindit ab illa in solutione dubii propositi, decernitque, iterum esse ordinandum, juxta decretum alicujus concilii, eum qui non fuerat baptizatus juxta formam Evangelii. Illa autem opinio postea contabuit, et auctores communiter tenuere, incapacem esse aliorum sacramentorum qui non fuerit prius regeneratus in lavacro aquæ atque non acceperit characterem Christi, per quem habeat potentiam passivam in ordine ad sacramenta. Et hoc sat aperte docet concilium Florentinum in Decreto pro Armenis : « Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est : per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesiæ. » Vide de Lugo, *de sacramento Eucharistiæ*, disp. 93, sect. 1, n. 6 et 7, Gonzalez, in commentario super illud caput, n. 2 et n. 4. Unde, sicut populus Israeliticus nec aquam de petra spirituali, neque panem cælestem, videlicet manna, manducare potuit, donec mare Rubrum, Baptismi figuram, transierit, sic nemo sacramentum Eucharistiæ potest licite ac fructuose manducare ante Baptismatis sumptionem, uti exponit S. Basilius, *Hom. 13*, seu *Exhortatione ad Baptismum*.

Ad tertiam : Leo Magnus dicit simpliciter *ab initio*, non autem ab initio suæ institutionis : unde illum intelligunt aliqui de institutione Christi. Sed verosimilius intellexit de prima institutione matrimonii ; et nihil inde pro sententia sua inferre possunt, quia intellexit de sacramento in sensu lato, prout est signum speculativum Christi et Ecclesiæ. Vide Bellarm., *de Matrimonio*, cap v.

62. — Dixi sacramentum *proprie dictum*, nam quod fuerit sacramentum late sumptum, nempe signum speculativum et nudum conjunctionis Christi cum Ecclesia, dubitari non potest, licet aliqui refragentur. Innoc. III, in cap. *Gau-*

demus, dicit : « Cum sacramentum conjugii apud fideles et infideles existat, quemadmodum ostendit Apostolus dicens : *Si quis frater infidelem habet uxorem et hæc consentit habitare cum eo, non eam dimittat.* » Et Honorius III, cap. *Ex parte tua* 14, de *Transactionibus* : « Exceptis nimirum casibus qui compositionis vel dispensationis remedium non admittunt, utpote conjugii sacramentum, quod cum non solum apud Latinos et Græcos, sed etiam apud fideles et infideles existat, a severitate canonica circa illud recedere non licebit. » Verba hæc non possunt intelligi de sacramento gratiam conferente, cum id solum verificetur in Ecclesia. Deinde irregularitas bigamiæ oritur ex defectu significationis conjunctionis Christi et Ecclesiæ per carnem assumptam, uti habetur in cap. *Debitum* 5, de *Bigamis* : « Cum ergo propter sacramenti defectum inhibetur sit ne bigamus aut maritus viduæ præsumat ad sacros Ordines promoveri. » Porro bigamus est ille qui unam ante, et aliam post baptismi susceptionem, duxit uxorem, sicut aperte dicit Innocentius I, in can. *Deinde* 3, dist. 26, et S. August., in can. *Acutius vero* 2, causa 28, q. 2. Ergo necessario infertur, matrimonium infidelium significare conjunctionem Christi cum Ecclesia. Tandem Leo XIII, in encyclica *Arcanum divinæ* : « Cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque vel a principio quædam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, ideo in eo sacrum et religiosum quiddam, non adventum, sed ingentum, non ab hominibus acceptum, sed natura insitum. »

Sane Adami et Evæ matrimonium fuit insignis figura conjunctionis Christi et Ecclesiæ. Sicut enim, immissosopore in Adamum, ex latere ejus Deus extraxit costam eamque in mulierem ædificavit ; ita ex latere Christi dormientis in cruce dimanavit Ecclesia cum sacramentis, uti exponunt Patres et sacrarum Litterarum interpretes. Unde Innoc. III, *Epist.* 219 : « Matrimonium quod ante peccatum in paradiso a Domino institutum, præter propagationis generis humani fructum, illud ineffabile sacramentum, conjunctionis scilicet Christi ad sanctam Ecclesiam, Dei ad fidelem animam, et ipsius Verbi ad humanam naturam, noscitur figurare. » Et in Missa *pro Sponso et Sponsa* : « Deus, qui tam excellenti mysterio conjugalem copulam consecra-

sti, ut Christi et Ecclesiae sacramentum prae-signares in foedere nuptiarum. »

Non obstat sententia eorum qui dicunt quod, si homo non peccasset, Verbum Dei non incarnatum fuisset; nam Deus praeviderat, ita futurum esse, et ideo sic instituerat. Si tamen homo non peccasset, sacramentum a significatione vacuum non esset, uti demonstrat S. Bonaventura, in III, dist. 1, a. 2, q. 2, ad 8: « Dicendum, quod matrimonium duplicem habet significationem. Significat enim conjunctionem Dei ad Ecclesiam secundum caritatem, et significat etiam conjunctionem secundum unionem in personae unitate; et utramque harum significationum habet secundum statum lapsus; alteram autem habuisset, si stetisset (homo); et ideo non esset falsum signum. Sicut enim matrimonium nunc est *in officium et remedium*, tunc autem solum in officium; sic matrimonium nunc duplex habet significatum, tunc autem unum. »

63. — *Discutitur de sententia S. Thomae.* S. Thomas, in IV, dist. 26, q. 2, a. 2, in corp., dicit: « Secundum quod representat (matrimonium) mysterium conjunctionis Christi et Ecclesiae, institutionem habuit in nova Lege; et secundum hoc est sacramentum novae Legis. » Et 1-2, q. 102, a. 5, ad 3: « Matrimonium autem fuit quidem in veteri Lege, prout erat in officium naturae, non autem prout est sacramentum conjunctionis Christi et Ecclesiae, quae nondum erat facta. Unde et in veteri Lege dabatur libellus repudii, quod est contra sacramenti rationem. » In hisce locis S. Thomas videtur denegare matrimonio antiquo rationem sacramenti etiam in sensu lato. Estius, in IV, dist. 26, § 6, credit, hanc esse reipsa mentem Angelici Doctoris. Et fuse propugnat Pontius, lib. I, cap. II, n. 11 et seq., ubi concedit quidem, matrimonium, prout fuit primitus institutum, habere quidem aptitudinem ad significandam conjunctionem Christi et Ecclesiae, sed illam actu non significasse, nisi ex institutione Christi. Contendit, ita esse intelligendos S. Leonem Magnum et Innocentium in locis citatis. Ratio est, quia significatio conjunctionis Christi et Ecclesiae non convenit nisi matrimonio prorsus indissolubili. Porro huiusmodi est solum matrimonium a Christo ad dignitatem sacramenti evectum. Ergo. Et pro hac sententia, quam dicit communem et veram, citat

Durandum, Paludanum, Vignerium, Ruardum, Valentiam, Petrum Ledesma, Hosium Cardinalem.

Sed verius dicendum est cum Sylvio, III p., supp., q. 42, a. 2, conc. 3, S. Thomam in citatis locis negasse significationem Christi et Ecclesiæ tum quoad gratiam, tum quatenus ceremoniam sacram, unde nec novæ Legis, neque veteris Legis sacramenti pressius sumpti rationem habet. Quod vero S. Thomas tenuerit, matrimonium ab initio suæ institutionis significasse conjunctionem Christi cum Ecclesia, quantum ad conformitatem naturæ, patet ex 2-2, q. 2, a. 7, in corp.; et ex 3 p., q. 61, a. 2, ubi ponit hanc tertiam difficultatem : « Matrimonium est quoddam sacramentum, secundum illud *Ephes. v, 32* : *Sacramentum hoc magnum est ; ego autem dico in Christo et Ecclesia*. Sed matrimonium fuit institutum ante peccatum, ut dicitur *Gen. ii*. Ergo sacramenta erant necessaria homini ante peccatum. Ad tertium dicendum quod matrimonium fuit institutum in statu innocentie, non secundum quod est sacramentum, sed secundum quod est in officium naturæ ; ex consequenti tamen aliquid significabat futurum circa Christum et Ecclesiam, sicut et omnia alia quæ in figura Christi præcesserunt. » Sicut videre est, S. Thomas, non aptitudine tantum, sed actu, statim ac institutum fuit, matrimonium fuit figura conjunctionis Christi et Ecclesiæ.

64. — *Arceatur sententia Pontii et paucorum.* Nec aliquid roboris habet ratio a Pontio producta ; nam quod in veteri Lege fuerit libellus repudii, non ex minori aliqua firmitate matrimonii consequebatur, sed ex dispensatione Dei : nam Christus dixit, ad duritiam cordis concessum fuisse a Moyse illum libellum, ab initio autem non fuisse sic. Privilegium autem fidei, cujus gratia solvi potest matrimonium in *infidelitate* contractum, omnes norunt esse, non S. Pauli auctoritate, sed auctoritate Dei introductum ; ideo non officit indissolubilitati quam suapte natura sortitum est matrimonium in sua primæva institutione. Quod autem dicit Pontius cum Ruardo, S. Paulum non dixisse : *Sacramentum hoc magnum fuit*, sed : *magnum est*, scilicet Christo jam exhibito et instituyente, hoc, inquam, futile est ; nam matrimonium ad dignitatem sacramenti evectum a Christo, non fuit diminutum, neque transmutatum in ratione contractus :

fuit quidem auctum gratia, sed simul servavit integre naturam et essentiam primæ institutionis. Unde Paulus loquens de re antiqua, sed jugiter permanente et existente adhuc dum loqueretur, non potuit illam genuine exprimere nisi usurpando modum præsentis temporis.

Pontiana sententia, teste Suarez, III p., q. 61, a. 2, disp. 3, sect. 3, n. 7, adversatur Patribus, qui fere omnes ex verbis S. Pauli, *Ephes.* v, 32, colligunt, in formatione Evæ ex costa Adami, et in conjugio utriusque, significatam fuisse Incarnationem Verbi divini, eamque significationem prophetice revelatam esse Adamo. Hugo de S. Victore, lib. I *de Sacram.*, p. VIII, cap. xii et xiii, dicit, matrimonium esse solum sacramentum institutum in statu innocentie. Addit vero, hoc esse intelligendum de sacramento quantum ad significationem; quo verbo indicat, se loqui de sacramento in generali significatione, qua complectitur quodecumque mysterium, figuram, vel signum rei sacræ. Dicendum ergo, ait Suarez, Deum illo opere voluisse quidem præsignificare desponsationem Verbi cum humana natura, seu Christi cum Ecclesia, non tamen instituisse *proprie* contractum matrimonii in sacramentum, quia neque ad aliquam hominis sanctificationem illud ordinavit, neque fecit illud ceremoniam sacram aut religiosam.

Hæc doctrina adeo approbatur a Vasquezio, ut contrariam non dubitaverit erroris insimulare, in III part. D. Thomæ, disp. 2, cap. vi, n. 37. « Et licet hæc censura nimis gravis videatur Pontio, in suo tractatu *de Matrimonio*, lib. I, cap. ii, ubi ostendere conatur, prædictam significationem adesse in matrimonio infidelium per aptitudinem, negari tamen non potest, quod supra recensita Vasquezii doctrina non sit sacris Canonibus undequaque conformis. » Benedict. XIV, *Questiones canonicæ*, q. 546, n. 31.

Duo corollaria notatu dignissima.

65. — I. MAGNA PRESTANTIA MATRIMONII CHRISTIANI SUPER MATRIMONIUM VETERIS LEGIS. Hinc facile colligitur quantum Evangelii matrimonium præstet matrimonio tum legis naturæ, tum legis Mosaicæ. Magnam utique apud Judæos dignitatem sortitum erat matrimonium, et religiosius, quam

apud exteras gentes, nuptiarum leges servari consueverant; neque dubitandum est, quin ipsorum matrimonia majori sanctitate potirentur. Quia enim promissionem acceperant, fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abraham benedicerentur, magnæ pietatis officium apud eos erat procreare filios, electi populi sobolem ex qua Christus Dominus noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare. Unde S. Augustinus, *de Bono conjugali*, n. 22 : « Majus bonum erat in illorum nuptiis, quam est bonum proprium nuptiarum..., quia non tali officio querebant illi filios ex nuptiis, quali ducuntur isti ex quodam sensu naturæ mortalis successionem decessioni requirentis.... Illi homines istum naturæ mortalis affectum... longe sanctiore mente superabant, qui de suis nuptiis filios propter Christum querebant, ad genus ejus secundum carnem distinguendum ab omnibus gentibus : sicut Deo disponere placuit, ut hoc præ cæteris ad eum prophetandum valeret, quod prænuntiabatur ex quo etiam genere et ex qua gente esset in carne venturus. » At illæ conjunctiones nihilominus vera sacramenti ratione egerunt. Quod ut altius in animo ritemus, operæ pretium est utrumque matrimonium conferre ad invicem.

66. — 1° *Ratione significationis*. Matrimonium christianum est signum perfectum, non solum conjunctionis Verbi cum humanitate assumpta et Christi cum Ecclesia, sed etiam illius conjunctionis quatenus est per gratiam et charitatem; quam quidem perfectionem non significabat matrimonium antiquum. Deinde, sicut dictum est, matrimonium conjunctionem Christi significabat uti futuram; matrimonium vero christianum illam significat uti peractam et jugiter permanentem. Demum matrimonium antiquum expers erat gratiæ: christianum vero est illius signum efficax. Ex quo veluti infinite exsuperat conjugia Judæorum, sicut sacrificium Missæ, utpote sacrificii Crucis representatio et reproductio, infinite distat ab omnibus antiquis sacrificiis, quæ Crucis sacrificium præfigurabant.

67. — 2° *Ratione principii*. Matrimonium christianum est aliquo modo effectus conjunctionis Christi et Ecclesiæ, atque ex ipsa tanquam ex fontali principio traducem ducit. Nam quicumque baptizati sunt, Christum induerunt, suntque

membra corporis ejus, de carne ejus, de ossibus ejus, *Ephes.* v, 25 et seq.. Ideo contrahitur et stat matrimonium christianum, quia conjuges sunt membra Christi et Ecclesiæ; ideo unio Christi et Ecclesiæ aliquatenus producit legitimam viri et mulieris conjunctionem in nova Lege. Propterea Ecclesia, in ferventissima oratione infra Actionem specialius super sponsam effusa, dicit : « Fidelis et casta nubat in Christo. » Matrimonii autem antiqui conjunctio Christi et Ecclesiæ nonnisi moralis causa fuit, nempe finalis, sicut finis est causa cur media adhibeantur; dum matrimonii christiani illa conjunctio est causa efficiens, physico influxu in illud agens. Quia vero effectus dignitatem ac naturam causarum magis particeps fit, prout magis ab illa dependet eamque appropinquat, collucet, matrimonium christianum esse Christi et Ecclesiæ conjunctionis magnam atque peculiarissimam participationem.

68. — 3° *Ratione muneris.* Vi matrimonii christiani, vir et mulier fiunt peculiari modo ministri Christi et Ecclesiæ ad augendum corpus Christi mysticum, sicut definivit conc. Florentinum in decreto pro Armenis : « Duo ultima (Ordo et Matrimonium) ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt... per Matrimonium corporaliter augetur (Ecclesia). » Unde vi matrimonii vir et mulier constituuntur ministri Christi, sicut vi Ordinis, diversa tamen ratione, christianus constituitur minister Christi et dispensator mysteriorum Dei : utrinque imponitur munus sacrum in suo genere. Quod patet etiam ex eo quod vi Baptismatis vir et mulier facti sunt caro Christi, ideoque per matrimonium junguntur in unam carnem, in unum completum generandi principium quod Christo et Ecclesiæ inseritur per characterem baptismalem; ac subinde sunt principium secundum et causa instrumentalis seu materialis qua Christus suum corpus mysticum jugiter servat extenditque; non enim alia via Ecclesia potest esse catholica sive ratione temporum, sive ratione locorum. Quocirca vir et mulier, matrimonio christiano copulati, sunt ministri quorum adminiculo Christus suam Ecclesiam in fide et charitate indesinenter ædificat. Et ita patet quomodo Deus, qui humanam substantiam mirabiliter condidit, mirabilius totam reparaverit : in primis mundavit ac sacrum fecit fontem e quo jugiter dif-

fluit hæc natura, juxta illud, *Hebr. xiii, 4 : Honorabile connubium in omnibus, et thorus immaculatus.*

Sunt vero ministri Christi et Ecclesiæ, non solum ad prolem procreandam, sed etiam ad illam efformandam; hoc officium consequitur ex priore, quia generatio naturalis est via ad spiritualem; nam ex divina ordinatione corporalis natiuitas ad supernaturalem refertur, sicut seminatio ad messem. In antiqua Lege vir et mulier conjuncti matrimonio aliquatenus erant ministri Christi, dum generarent atque educarent prolem, sed modo plane alieno quo se habent in nova Lege: quippe ante Christi adventum multiplicabatur populus Dei, qui Christo capiti tanquam venturo adhærebat, et ideo proles non ad efformandum corpus Christi nascebatur, quum illud corpus nondum existeret; nunc vero et in corpore Christi et ex corpore Christi nascitur proles. Unde S. Thomas, in IV, dist. 39, q. 1, a. 2, in corp.: « Matrimonium principaliter institutum est ad bonum prolis, non tantum generandæ, quia hoc sine matrimonio fieri posset, sed etiam promovendæ ad perfectum statum: quia quælibet res intendit effectum suum naturaliter perducere ad perfectum (statum). Est autem in prole duplex perfectio consideranda, scilicet perfectio naturæ non solum quantum ad corpus, sed etiam quantum ad animam, per ea quæ sunt de lege naturæ; et perfectio gratiæ; et prima perfectio est materialis et imperfecta respectu secundæ. Et ideo, cum res quæ sunt propter finem, sint proportionatæ fini, matrimonium quod tendit ad primam perfectionem, est imperfectum et materiale respectu illius quod tendit in perfectionem secundam. Et quia prima perfectio communis esse potest fidelibus et infidelibus, secunda autem est tantum fidelium; ideo inter infideles est quidem matrimonium, sed non perfectum ultima perfectione sicut est inter fideles. »

69. — II. A FORTIORI PRÆSTAT QUAM MAXIME SUPER INFIDELIUM CONNUBIA ETIAM LEGITIMA. Conjugia gentilium inferiora sunt matrimonio prout vigeat in veteri Lege, et ideo a fortiori præ ipsis præcelsum est matrimonium christianum. Licet enim gentiles matrimonio aliquid divini inesse arbitrentur, et ideo vagos concubitus a natura alienos esse, itemque stupra, adulteria et altera libidinis flagitia esse vindicanda judicent, tamen eorum connubia, nedum vim

habeant, ne naturam quidem sacramenti sapiunt. Deinde gentiles jure naturali ac divino sunt quidem obstricti ad ingrediendum in Ecclesiam Christi, sed donec non sunt baptizati, non sunt de carne et de ossibus Christi, et ideo proles eorum nequaquam generatur tanquam ex Christi et Ecclesiæ carne, neque, ut sic, ipsi tenentur de baptismo et sancta institutione providere, sicut tenentur parentes christiani. Quapropter gentilium connubia nec *signa* pressius sumpta, neque *effectus*, neque *munera* Christi et Ecclesiæ ullo pacto dici possunt.

ARTICULUS II.

DE INSTITUTIONE MATRIMONII.

PARAGRAPHUS I.

De institutione Matrimonii ut contractus simpliciter.

70. — I. MATRIMONIUM EST DE JURE NATURALI. Matrimonium, quatenus est in officium naturæ, est de jure naturali, quod lex Dei positiva confirmavit. Aliquid dicitur naturale dupliciter: uno modo sicut ex principiis naturæ ex necessitate causatum, ut sitim vel famem experiri, beatitatem appetere, etc.; et sic matrimonium non est naturale. Alio modo aliquid dicitur naturale ad quod natura inclinatur, sed mediante libero arbitrio completur, sicut actus virtutum dicuntur naturales; et hoc modo matrimonium est naturale, quia ratio naturalis ad ipsum inclinatur dupliciter. Primo quantum ad principalem ejus finem, qui est bonum prolis; non enim intendit natura solum generationem ejus, sed traductionem et promotionem usque ad perfectum statum hominis, in quantum homo est, qui est virtutis status. Unde, secundum Aristotelem, VIII *Ethic.*, cap. xi, tria a parentibus habemus, scilicet esse, instrumentum et disciplinam. Filius autem a parente educari et instrui non posset, nisi determinatos et certos parentes haberet: quod non esset, nisi esset aliqua obligatio viri ad mulierem determinatam, quæ matrimonium facit. Secundo quantum ad se-

cundarium finem matrimonii, qui est mutuū obsequium sibi a conjugibus in rebus domesticis impensum. Sicut enim naturalis ratio dicitur ut homines simul cohabitent, quia unus homo non sufficit sibi in omnibus quæ ad vitam pertinent, ratione cujus dicitur homo naturaliter politicus; ita etiam eorum quibus indiget ad humanam vitam, quædam opera sunt competentia viris, quædam mulieribus; unde natura movet ut sit quædam associatio viri ad mulierem, in qua est matrimonium. Hinc Isidorus, in can. *Jus naturale* 7, dist. 1: « Jus naturale est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliqua habetur, ut viri et feminæ conjunctio, liberorum susceptio et educatio, etc.. »

Nec obstat quod in aliis animalibus natura inclinat ad conjunctionem sexuum absque matrimonio; natura enim inclinat secundum id quod requirit finem; finis autem in generatione prolium non requirit matrimonium in brutis, quia in ipsis deest pars rationalis quæ specificam hominis differentiam constituit. Quædam enim bruta statim nata neutiquam egent parentibus, sed plane sibi sufficiunt sive ad nutrimentum sibi providendum, sive ad evitanda nociva, et ideo natura nequaquam inclinat parentes ad aliquam proli natiæ curam gerendam. Unde illud *Job*, xxxix, de struthione: « *Derehquit ova sua in terra.... Obliviscitur quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. Duratur ad filios suos quasi non sint sui.* » Quædam egent aliquo tempore cura matris tantum, et natura mirabiliter inclinat matrem ad prolem nutriendam, fovendam et custodiendam. Quædam egent aliquo tempore cura patris et matris, sicut patet de multis avibus; propterea utrumque genitorem natura inclinat ad simul commorandum aliquandiu atque providendum omnibus quibus proles egent. Homo autem duplici ex capite inclinatur ad prolem, ex parte generis et ex parte differentiæ: ex parte generis, quod commune habet cum cæteris animantibus, inclinatur ad prolem generandam, atque ei providendum, usquedum ipsa sibi sufficere queat. Ex parte autem rationis, qua homo sortitur speciem suam, inclinatur ad præstanda ea omnia quæ anima rationalis proli requirit, scilicet educationem, instructionem, et perpetuas necessitudines quibus parentes et filii ad invicem astricti ma-

nent per sensus reverentiæ, amoris, etc., qui in cordibus eorum suapte natura pullulant et radican-
t.

71. — *Obj.* 1° Si matrimonium est de jure naturæ, virginitas et cœlibatus sunt contra jus naturæ. At quæ sunt contra jus naturæ, mala sunt. Ergo.

Resp. : Nego maj.. Inclinatio ad matrimonium perficitur seu completur per liberum arbitrium : liberum arbitrium sequitur dictamen rectæ rationis : recta autem ratio non obligat ad matrimonium, nisi inquantum est necessarium ad conservationem speciei. Porro talis necessitas fuit tantum in exordio generis humani. Ergo. Sic illicitum est abstinere a cibo, quando aliter non servaretur vita ; sed si vita et sanitas compossibiles sunt cum aliqua abstinence a cibo, hæc abstinence licita ac laudabilis est, si propter honestum finem fiat, etsi inclinatio ad cibum capiendum naturalis sit, maxime si aliquantum premat fames.

72. — *Inst.* Sicut dictum est, natura hominem inclinat ad matrimonium, non solum ratione generis, id est gratia prolis generandæ, sed etiam ratione differentiæ, id est gratia prolis educandæ et rite instituendæ. Atqui illa inclinatio est in omnibus, nec contra ipsam aliquis potest facere, quin male agat. Ergo unusquisque tenetur matrimonium inire.

Resp. : Nego conseq.. Huic inclinationi satisfit per hoc quod plures vel etiam plurimi matrimonium contrahunt et prolium procreationi educationique navant operam ; quemadmodum naturalis est in omnibus civibus inclinatio ad defendendam rempublicam, cui tamen plane satisfit, etiamsi aliqui laudabiliter abstineant a re militari, quando tali defensionis jam aliter provisum est.

73. — *Obj.* 2° Naturalia sunt eadem apud omnes. Sed non eodem modo est matrimonium apud omnes, cum pro diversis legibus diversimode celebretur. Ergo non est naturale.

Resp. : Dist. maj. : Quoad essentialia, si corruptum non fuerit jus naturale, *concedo* ; quoad accidentalia, *nego*. Natura humana non est immobilis sicut divina ; et ideo diversificantur ea quæ sunt de jure naturali, secundum diversos status et conditiones hominum ; quamvis ea quæ sunt in rebus divinis naturaliter nullo modo varientur. Dixi *nisi corruptum fuerit jus naturale* : contingere enim potest ut

quidam populi usque adeo barbari fiant, ut jus naturale, sin quoad omnia illius principia primaria, saltem quoad ejus conclusiones, et etiam multa principia corruerint. Sed istiusmodi populi sunt veluti monstra, apud quæ non sapienter quæritur morum et juris norma.

74. — II. MATRIMONIUM EST DE JURE DIVINO POSITIVO. Matrimonium, quatenus contractum, fuisse divinitus ac positive institutum in paradiso terrestri ante lapsum hominis, colligitur ex passim jam productis testimoniis. Juvat tamen illud factum probare tum S. Scripturæ, tum traditionis testimoniis.

Genes. i, 27 et 28 : Masculum et feminam creavit eos, benedixitque illis Deus, et ait : Crescite et multiplicamini. Et ii, 18 : Dixit quoque Dominus Deus : Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adjutorium simile sibi, etc.. Vide ibi formationem Evæ, et contractum initum quando Deus Evam adduxit ad Adamum, qui spiritu prophetico dixit : *Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea... Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ : et erunt duo in carne una.* Unde Christus, *Matth. xix, 6 : Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.*

Concil. Tridentinum, sess. 24, de *Matrimonio*, cap. unic. : « Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Quamobrem, etc..* » Ideo Spiritus Sanctus per os Adæ institutionem matrimonii illiusque indissolubile vinculum pronuntiavit et instituit, quia ubi de prima creatione agitur dicere et facere promiscue usurpantur, sicut patet ex toto contextu. Unde *Psal. cXLVIII : Ipse dixit, et facta sunt ; mandavit, et creata sunt.*

Pius VI, Epist. ad Episcop. Agriensem, 11 jul. 1789 : « Matrimonium est contractus divino jure ante omnem civilem societatem institutus et firmatus. » — Pius VIII, Encycl. *Traditi humilitati*, 24 maii 1829 : « Matrimonii conjunctionis Deus auctor est. » — Leo XIII, Encycl. *Arcanum divinæ* : « Cum matrimonium habeat Deum auctorem, fueritque a principio quædam Incarnationis Verbi Dei adumbratio, etc.. »

PARAGRAPHUS II.

De institutione Matrimonii quatenus sacramenti.

Cum ostensum sit in tractatu *de Sacramentis in genere*, Christum septem novæ Legis sacramenta instituisse, atque id cum universali traditione tanquam de fide teneant Doctores, evidenti illatione sequitur, matrimonii sacramentum fuisse a Christo Domino institutum, sicut definivit Tridentinum, sess. 24, *de Matrimonio*, can. 1. Sed valde controversitur quandonam illud Christus instituit.

75. — I. EXPONITUR QUADRUPLIX SENTENTIA QUOAD TEMPUS QUO CHRISTUS MATRIMONII SACRAMENTUM INSTITUIT. *Prima sententia.* Aliqui dicunt, matrimonium fuisse elevatum ad rationem sacramenti proprie dicti in primo Incarnationis articulo, et pro sua sententia proferunt S. Gregorium Magnum, *Hom. 36 in Evangelia* : « Tunc enim Deus Pater Deo Filio suo nuptias fecit, quando hunc in utero Virginis humanæ naturæ conjunxit, quando Deum ante sæcula fieri voluit hominem in fine sæculorum. » Ratio est, quia tunc debuit institui signum quando res significata initium sumpsit.

76. — *Secunda sententia.* Alii cum Lieberman dicunt, ipsum matrimonii sacramentum, etsi tempore vitæ suæ mortaliſ jam innuerit ejus proprietates, Christum non instituisse nisi post resurrectionem, quando apparens discipulis suis et cum eis convescens loquebatur de regno Dei, nempe de sua Ecclesia, quæ sæpe in Evangelio appellatur regnum Dei. Tunc enim Christus Apostolos docuit ea quæ ministrationem sacramentorum et militantis Ecclesiæ regimen spectant, juxta illud *Act. 1, 3* : *Quibus et præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei.* Hanc sententiam tenet Cornelius a Lapide : « Quocirca Christus hic docuit Apostolos materias et formas singulorum sacramentorum et Ordinum, quas in Scriptura nunquam expressit. » Unde sicut S. Jacobus Extremæ Unctionis, ita S. Paulus Matrimonii sacramentum promulgavit.

77. — *Tertia sententia.* Non pauci dicunt, Christum Matrimonii sacramentum instituisse quando, *Matth. xix*, abrogavit permissionem repudii, et matrimonium ad suam

unitatem et indissolubilitatem revocavit. Ratio est, quia benignissimus Redemptor non imposuit onus, quin peculiarem gratiam ad illud sustinendum contulerit. Ita S. Antoninus, uterque Soto, Sanchez, Layman, Castropalaus, Reiffens-tuel, Ferraris, Gotti, etc..

78. — *Quarta sententia.* Alii sentiunt, sacramentum hoc fuisse institutum quando Christus, *Joan.* II, interfuit nuptiis in Cana Galilææ. Huic sententiæ adhaeret Perrone, *de Matrim. christ.*, lib. I, sect. 1, cap. 1, a. 8; ei favent multi Patres. S. Epiphanius, *Hæresi* 67: « Venerabiles esse nuptias, ac Dei aspirante gratia cœleste regnum obtinere, quis vel ex eo non cognoscat, quod ad nuptias invitatus Salvator ipse fuerit, ut iis benediceret? » — S. Chrysostomus, *Hom.* 21 (alias 20) *in Joan.*: « Vocant eum ad nuptias, ipseque adest; non enim ad dignitatem suam respiciebat, sed erat ad *beneficium* nobis inferendum paratus. » — S. August., Tractatu 9 *in Joan.*, n. 2: « Per hoc ergo Dominus invitatus venit ad nuptias, ut conjugalis castitas firmaretur, et ostenderetur sacramentum nuptiarum. » — S. Maximus Taurinensis, *Hom.* 1 *de Epiphania*: « Vadit ad nuptias Dei Filius, ut quas dudum potestate constituit (scilicet ratione contractus), nunc præsentiæ benedictione sanctificet. » — S. Cyrillus Alexand., Epist. ad Nestorium, a Patribus Ephesinis confirmata, dicit: « Christum dispensatorie ipsis tunc benedixisse nuptiis cum in Cana Galilææ cum sanctis vocatus Apostolis adesse dignatus est. » Et libr. II *in Joan.*: « Ipse invitatus venit, ut miraculum faceret, ac præterea generationis humanæ principium sanctificaret, quod ad carnem attinet. Conveniebat enim ut qui naturam ipsam hominis renovaturus, ac totam in meliorem statum revocaturus erat, non solum iis qui jam in ortum vocati erant, benedictionem impertiretur, sed et iis quoque qui postea nascituri erant, gratiam præstitueret, et eorum ortum sanctum efficeret. »

79. — II. PERPENDITUR QUADRUPLIX SENTENTIA. Prima nullo probabili innititur fundamento; nam matrimonium prout est signum conjunctionis Verbi cum humana natura est mere speculativum. Aliunde in iis quæ pendent a libera voluntate Christi, non est necesse, ut signum statim instituat, ac existit gratia per signum significanda producen-

daque, alioquin omnia novæ Legis sacramenta necesse fuisset instituere quando Christus pendens in cruce emisit spiritum. -- Secunda, licet a verisimilitudine minus quam prima sit aliena, attamen non est freta aliqua vere probabili ratione, sed tantum possibilitate rei. Sane unica ratio quam profert Cornelius a Lapide videtur admodum nutans, quia Christus potuit multa facere et instituere tempore vite sue mortalis, quin scripta sint in Evangeliiis, quæ tamen Apostoli retinuerint, quin opus fuerit, ut Christus post resurrectionem ea denuo instituerit. Immo potuit de illis loqui, quamvis jam antea fuerint instituta; nam tunc incipiebant habere intellectum et nosse mysteria Dei. — Tertia sententia probabili fundamento est innixa, sed non sat pollet ad generandam certitudinem; nihil enim obstat quominus Christus, ut Judæorum proterviam retunderet, legum proprietatumque matrimonii prout ab initio instituti meminerit, quin eo ipso tunc instituerit et imposuerit matrimonium christianum. Deinde potest dici cum quarta sententia, quod jam Christus antea matrimonii sacramentum instituisset, quia prius est rem ipsam, quam ejus proprietates definire atque illius leges condere. — Propterea quarta sententia sat nobis arridet, præcipue ob Patrum testimonia. Tamen non sat expressa sunt, ut inde inferatur, ibi agi de sacramento pressius sumpto. Ex ipsis utique concluditur jure, Christum præparasse animos ad futuram sacramenti institutionem, sed illam factam fuisse in Cana Galilææ non sat perspicue ostendunt. Sane, ut cæteros omittam, S. Augustinus ibi loquitur non solum de nuptiis viri et mulieris in matrimonio, sed etiam de nuptiis Virginum cum Christo.

ARTICULUS III.^s

DE NECESSITATE SEU PRÆCEPTO MATRIMONII.

80. — I. QUOMODO MATRIMONIUM CADAT SUB PRÆCEPTO. Dari aliquod præceptum obligans ad matrimonium, in confesso est apud omnes, cum sine ipso species humana propagari nequeat. At illud præceptum non singulos homines, sed so-

cietatem tantum obligat; et ideo iis qui societati præficiuntur ac bonum commune promovere tenentur, incumbit onus prospiciendi ne societas intereat propter matrimonii defectum aut corruptionem. Quod non obliget singulos homines, facile patet, nam, ut dilucide exponit S. Thomas, natura inclinatur ad aliquid dupliciter: uno modo sicut ad id quod est necessarium ad perfectionem unius (seu individui), et talis inclinatio quemlibet obligat, quia naturales perfectiones omnibus sunt communes. Alio modo inclinatur ad aliquid quod est necessarium ad perfectionem multitudinis: et cum multa sint huiusmodi, quorum unum impedit aliud, ex tali inclinatione non obligatur quilibet homo per modum præcepti; alias quilibet homo obligaretur ad agriculturam, et ædificatoriam, et huiusmodi officia, quæ sunt necessaria communitati humanæ: sed inclinationi naturæ satisficit cum per diversos diversa complentur de prædictis. Cum ergo ad perfectionem humanæ multitudinis sit necessarium aliquos contemplativæ vitæ inservire, quæ maxime per matrimonium impeditur, inclinatio naturæ ad matrimonium non obligat per modum præcepti, etiam secundum philosophos; unde Theophrastus probat, quod sapienti non expedit nubere. In IV, d. 26, q. 1, a. 2, in corp. Unde Dominus, *Matth. xix, 12: Sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum.* Et I Cor. vii, 38: *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: et qui non jungit, melius facit.*

81. — II. TEMPORA QUIBUS OBLIGAVIT PRÆCEPTUM MATRIMONII. Obligatio nubendi fuit potissime in exordio generis humani, et statim post diluvium, cum octo duntaxat animæ tunc remanerent. Illis enim temporibus non fuisset communitati et perpetuitati generis humani bene consultum nisi per matrimonium singulorum. Postea autem, populo satis multiplicato, præceptum desiit obligare singulos. Et quamvis consuetudo fuerit in populo Judaico, ut omnes nubèrent, illaque consuetudo fere pro lege habita sit, attamen non vim legis proprie dictæ habebat: nam Josue, Elias, Elisæus et Jeremias remanserunt celibes et casti, teste S. Hieronymo, lib. I *contra Jovinianum*, cap. xii et xiii, et *Epist. 118*, quæ est præfatio in Jeremiam. Idem testatur S. Ignatius, *Epist. ad Philadelphienses*, et Josephus, *de Bel-*

lo Judaico, cap. II. In Ecclesia autem Christi plane cessaverunt praeclitae rationes; nec interitus periculum incurrit societas, etsi homines non compelluntur nubere, sicut jure respondit S. Hieronymus ita objicienti: « Si omnes virgines fuerint, quomodo subsistet mundus? Noli metuere ne omnes virgines fiant. Difficilis res est virginitas, et ideo rara. » Quae omnia recte ponderavit S. August., *de Bono conjugali*, n. 9: « Primis temporibus generis humani, maxime propter Dei populum propagandum, per quem et prophetaretur et nasceretur Princeps et Salvator omnium populorum, uti debuerunt sancti isto, non propter se expectando, sed propter aliud necessario bono nuptiarum: nunc vero cum ad ineundam sanctam et sinceram societatem undique ex omnibus gentibus copia spiritalis cognationis exuberet, etiam propter solos filios connubia copulare cupientes, ut ampliore continentiae bono potius utantur admonendi sunt. »

82. — *Obj. Exod. XXIII, 26: Non erit infarcunda nec sterilis in terra tua. Et Deuter. VII, 14: Benedictus eris inter omnes populos. Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis.* Ergo in populo Judaico fuit singulis imposita obligatio nubendi.

Resp.: Nego conseq. Illa verba non praecceptum sed promissionem benedictionis continent, sicut legenti statim liquet; nam sterilis nuncupatur non ea quae neque is qui non nubet, sed quae conjugio utens non suscipit liberos: et haec sterilitas quadantenus vergebat in opprobrium uxoris maledictioque reputabatur apud Judaeos, sicut patet I *Regum*, cap. 1, de Anna, Elcanæ uxore, et *Luc. 1*, de Elisabeth. Aliunde sterilitas est defectus naturalis, quem emendare non est in potestate hominum.

83. — III. NULLUM FUIT PRECEPTUM POSITIVUM DE MATRIMONIO INEUNDO. Quidam cum Scoto contendunt, praecceptum nubendi esse positivum, non autem naturale, atque promulgatum fuisse in hisce *Genes. I, 28: Crescite et multiplicamini, et replete terram.* Quod iterum promulgavit Dominus post diluvium, *Genes. IX, 1: Benedixitque Deus Noe et filiis ejus; et dixit ad eos: crescite, et multiplicamini, et replete terram.* Sed Bellarminus, Estius, Sylvius, Gonet, et alii communius cum S. Thoma tenent, illud praecceptum fuisse juris

naturalis. Qui enim intendit finem, præcipit medium necessarium ad illum procurandum. Porro natura intendit propagationem humani generis, cum hominem promiscui sexus fecerit; quod non fecit in angelis, in cælo enim, inquit Tertullianus, non est angelus et angela; quippe angeli utpote incorruptibiles non egent propagatione. Nec obstant verba Genesis in oppositum adducta, quia non præceptum, sed quamdam implicant benedictionem, vi ejus Creator fœcunditatem indidit. Unde eadem verba Creator dixit animantibus, quæ tamen non sunt capacia præcepti positivi. Deinde etsi intelligerentur de præcepto, jure possent intelligi de præcepto naturali quatenus nimirum sunt ejus declaratio.

84. — COROLLARIUM. *Præceptum naturale nubendi nunquam fuit revocatum.* Unde perperam aliqui dixerunt, præceptum nubendi fuisse revocatum, elapso aliquo tempore post diluvium. Est enim affirmativum, et ideo non obligat *pro semper*, sed tempore opportuno ac positis debitis circumstantiis. Unde S. Thom., in IV, dist. 26, q. 1, a. 2, ad 1: « Præceptum illud non est revocatum; nec tamen obligat unumquemque ratione jam dicta (in corp.), nisi illo tempore quo paucitas hominum exigebat ut quilibet generationi vacaret. »

85. — *Obj.* I Cor. vii, 2: *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat.* Ergo est singulis impositum præceptum nubendi, ad evitandam fornicationem.

Resp.: *Nego conseq.* Illa verba possunt coarctari ad eos qui *se non continent*. Deinde spectant ad conjugatos, quibus non præcipitur, sed permittitur uti uxore sua. Alias S. Paulus sibi contradiceret, cum extollat virginitatem super conjugium, et cupiat omnes manere cœlibes sicut seipsum.

86. — IV. PER ACCIDENS ALIQUI TENENTUR NUBERE. Attamen per accidens aliquis potest obstrictus esse ad nubendum, si nempe præ infirmitate carnis suæ non valeat se continere, juxta illud Apostoli, I Cor. vii, 9: *Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quam uri.* Nam post lapsum hominis, matrimonium, quod ante erat tantum ob bonum prolis, factum est remedium adversus concupiscentiam carnis. Unde S. August. *de Bono conjugali*, n. 5: « Ad hoc

enim nuptiæ sunt, ut illa concupiscentia redacta ad legitimum vinculum, non deformis et dissoluta fluitaret, habens de seipsa irrefrenabilem carnis infirmitatem, de nuptiis autem indissolubilem fidei societatem : de se ipsa progressum immoderate coeundi, de nuptiis modum caste procreandi. » Unde, quando idem August., *Serm. 20 de Verbis Domini*, dicit, mulierem concipientem et parientem facere quod jussit, non de jussu proprie dicto intelligendum est, sed *jussit* ibi sonat sicut *instituit* : non enim est in potestate mulieris concipere et parere, sed pendet a naturali fecunditate.

Contingere etiam potest ut quis sub mortali teneatur nubere, v. g. princeps, aut principis filius, scilicet quando aliunde Regnum ad hæreticos devolveretur, vel magna perturbatio in Regno consurgeret. Quocirca præceptum naturale nubendi reducitur probabilius ad præceptum dilectionis proximi. Alii tamen illud reducunt ad præceptum amoris sui, per quod homo tenetur seipsum in individuo servare, in quantum fieri potest ; seipsum autem servat speciem servando per matrimonium. Quod utique aliquatenus verificatur in parentibus qui generant filios, nequaquam vero in iis qui non nubunt et non procreant sobolem. Alii illud referunt ad quintum præceptum de proximo non occidendo, juxta illud S. Ambrosii : « Si non pavisti, occidisti » : porro qui non providet speciei conservationi, quando potest et debet, reus est ejus ruinae ac interitus. Sed, ut facile videre est, nullus est hujus sententiæ fundamentum.

87. — V. TANGITUR CASUS METAPHYSICUS. Inquisierunt aliqui theologi num possent ac deberent inter se inire matrimonium sacerdotes vel religiosi cum monialibus, si ipsi soli remanerent super terram. Dominicus Soto, Vega, Molina, Sanchez et alii affirmant, quia præceptum matrimonii est naturale. Sylvius et alii cum Durando et Paludano negant, quia tunc deliceret finis præcepti ; nam indita est obligatio nubendi ad complendum numerum electorum in superna felicitate collocandorum. Porro, tunc illi sacerdotes, religiosi et moniales merito credere possent, advenisse finem mundi, et numerum electorum esse fere completum ; ita sentire maxime possent, si nullus remaneret papa vel alius facultate dispensandi ab impedimento potiens. Et hæc est aperte sententia S. Augustini, *de Bono conjugali*, n. 10 :

« Sed novi qui murmurent : Quid si, inquiunt, omnes homines velint ab omni concubitu continere, unde subsistet genus humanum ? Utinam omnes hoc vellent, dumtaxat in charitate de corde et conscientia bona et fide non ficta : multo citius Dei civitas compleretur, et acceleraretur terminus sæculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolum, ubi ait, cum inde loqueretur : *Vellem omnes esse sicut me ipsum ?* » (I Cor. VII, 7.)

CAPUT II.

DE MATRIMONII CHRISTIANI ESSENTIA AC NATURA.

Quoniam matrimonium christianum habet duplicem rationem, contractus scilicet et sacramenti, licet est unus et idem actus, claritatis causa, primum matrimonii ut contractus, deinde ut sacramenti, essentiam et naturam perscrutari aggredimur. « Quoniam gratia naturam perficit (*neque prius quod spirituale, sed quod animale, deinde spirituale : I Cor. xv, 46*) : rei ordo postulat, ut de matrimonio, ut natura constat, et ad naturæ officium pertinet, prius agendum sit : tum vero quæ illi, ut sacramentum est, conveniunt, explananda erunt. » *Catechism. Romanus*, II p., cap. viii, n. 9.

ARTICULUS I.

DE ESSENTIA ET NATURA MATRIMONII UT CONTRACTUS.

Iterum matrimonium considerari debet in *feri*, et in *facto esse*, nimirum active et passive, seu causaliter et formaliter : porro sub duplici illo respectu operæ pretium est ejus essentiam et naturam indagare.

PARAGRAPHIUS I.

De essentia Matrimonii causaliter sumpti.

Sicut collucebit in infra dicendis, matrimonium *causaliter* sumptum est contractus quo conjuges sibi mutuo tradunt potestatem corporis in ordine ad copulam carnalem, juxta illud, I *Cor.* vii, 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet,*

sed vir. Similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Sic sumptum matrimonium requirit consensum viri et mulieris, quia de ratione contractus est quod per consensum mutuum fiat. At potestne existere *formaliter* in ratione vinculi, potestne vinculum matrimonii consurgere ex aliqua altiori causa et potestate quin ex mutuo conjugum consensu dimanet? Ecce prima quæstio breviter expedienda. Deinde inquiremus qualis esse debeat consensus: an valeat, si ex metu ortum ducat, si sub conditione detur, si absque parentum consensu eliciatur. Ideo dicemus 1° de necessitate consensus, 2° de ejus qualitate, et 3° de quibusdam consensus speciebus.

Sectio I.

De necessitate consensus sponsorum ad Matrimonium.

Duo expendenda sunt, 1° an Deus possit virum et mulierem vinculo conjugali copulare, quin præcesserit eorum liber consensus; 2° an detur potestas creata quæ cogere possit aliquem ad matrimonium contrahendum.

88. — I. SENTENTIA NEGANS DEUM POSSE VINCULUM MATRIMONII EFFICERE SINE CONSENSU VIRI ET MULIERIS. Sanchez, Pontius, Joannes a Jesu Maria, Palmieri, et alii censent, conjugale vinculum absque consensu viri et mulieris ne per absolutam quidem potentiam Dei posse effici. 1° Matrimonium essentialiter est conjunctio animorum viri et mulieris ad individuum vitæ societatem. Porro talis conjunctio aliter intelligi nequit nisi per consensuum unionem. Ergo. — 2° Matrimonium est traditio ad statum matrimoniale, sicut votum solemne est traditio ad Religionis statum. Porro nulla ratione fieri potest traditio ad statum Religionis sine consensu voventis. Ergo. — 3° Copulatio animorum conjugum pendet ab illorum voluntate consentiente, non tantum in genere causæ efficientis, sed quodammodo etiam in genere causæ formalis, sicut visio pendet a potentia visiva, et conjunctio affectiva amantis et amati ab amore voluntatis. Porro hæc fieri nequeunt absque propriis causis. Ergo. — 4° Nequit Deus constituere relationem in aliquo cum vero

actu formali illius absque ejus fundamento, v. g. paternitatem in aliquo per quam vere pater dicatur absque generandi actu. Porro matrimonium est relatio inter conjuges, sicut dictum est supra (23), et ex professo demonstrat S. Thomas, in IV, dist. 27, q. 1, a. 1; consensus vero est illius fundamentum. Ergo.

89. — II. SENTENTIA AFFIRMANS A DEO POSSE VIRUM ET MULIEREM CONJUNGI MATRIMONIO ABSQUE EORUM CONSENSU. Soto, Henriquez, duo Ledesma, Coninck, Castropalaus, Wiestner, Schmalzgrueber et alii sententiam contrariam tenent. Ratio est, quia Deus perfectius et altius habet corporis viri et mulieris dominium, quam ipse vir et mulier, et aliunde potest efficere per se solum ea omnia quæ positive efficere possunt causa secundæ. Atqui vir et mulier, vi juris quod habent in suum corpus, possunt mutuo sibi tradere potestatem in proprium corpus, et per hanc traditionem mutuam inducere vinculum conjugale. Victoria et aliqui contendunt, Deum ita fecisse in matrimonio Adami et Evæ. Ergo.

90. — III. Victoria, Petr. Ledesma, etsi non propugnant uti certum, quod aliqua creata potestas queat conjungere aliquos sine eorum consensu, illud tamen defendunt uti ab errore immune. 1º In cap. *Si conditiones 7, de Conditionibus appositis in desponsationibus*, deciditur, matrimonium sub conditione impossibili initum, esse validum. Porro in hisce casibus sæpe deficit consensus. — 2º Princeps in omnibus aliis contractibus potest consensum supplere, et, contrahentibus invitis, transferre dominium, eosque in servitutem redigere. Ergo potest etiam dominium corporum transferre. — 3º Deus potest dominium corporum absque consensu viri et mulieris transferre, quia perfectius et altius habet dominium in ea. Porro homo plus est reipublicæ quam suiipsius, teste Aristotele in *Politiciis*. Ergo potest similiter respública.

91. — IV. VERIOR SENTENTIA. Quoad priorem questionem, Sylvius, Billuart, et alii S. Thomæ discipuli verius perlustrant viam mediam, atque tenent, consensum conjugum ex lege quidem ordinaria providentiæ omnino requiri, sed, absolute loquendo, Deum posse vinculo matrimonii virum et mulierem connecti, quin præcesserit eorum consensus. Quoad posteriorem, communiter ac certe auctores tenent,

nulli potestati humanæ concessum esse vinculo matrimoniali conjungere virum et mulierem absque utriusque consensu.

Prop. I. *Ex ordinaria Dei providentia, consensus utriusque partis requiritur omnino ad Matrimonium.*

92. — **PROB. I^o S. SCRIPTURA.** *Genes. xxiv, 57 et seq.* Quando servus Abraham jam rediturus ad dominum petiit Rebekcam in uxorem domini sui Isaac, respondent puellæ parentes : *Vocemus puellam, et queramus ipsius voluntatem : cumque vocata venisset, sciscitati sunt : Vis ire cum homine isto ? Quæ ait : Vadam.* — *Nûm. xxxvi, 6 : Hæc lex super filiabus Salphaad a Domino promulgata est : Nubant quibus volunt, tantum ut suæ tribus hominibus.* — *I Cor. vii, 39 : Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est. Cui vult nubat, tantum in Domino.* Hisce textibus aperte significatur, consensum nubentium requiri ex ordinaria Dei providentia.

93. — **PROB. II° SUMMIS PONTIFICIBUS.** Nicolaus papa I, *ad Consulta Bulgarorum*, cap. iii, et habetur in can. *Sufficiat*, causa 27, q. 2 : « Sufficiat secundum leges solus eorum consensus de quorum quarumque consensu et conjunctionibus agitur : qui solus si defuerit, cætera, etiam cum ipso coitu, celebrata frustrantur. Cum igitur inter istos consensus intercesserit, qui solus matrimonium facit, patet, hos conjuges fuisse. » Innoc. III, cap. *Tua Nos* 26, *de Sponsalibus et Matrimoniis* : « Hoc autem, quid juris sit rescribentes dicimus, quod si res ita se habet, videlicet quod ille eam non proposuit ducere in uxorem, nec unquam consensit in prædictam personam, non debet ex illo facto conjugium judicari, cum in eo nec substantia conjugalis contractus, nec forma contrahendi conjugium valeat inveniri ; quoniam ex altera parte dolus solummodo affuit, et defuit consensus, sine quo cætera nequeunt fœdus perficere conjugale. » Idem decernit Honorius (juxta alios, Hormisda), cap. *Tua Nos* 4, *de Desponsatione impuberum* : « Tua Nos requisivit fraternitas de filio adulto, quem pater matrimonium vult contrahere, si sine voluntate adulti filii facere potest. Ad quod dicimus, si aliquo modo non consenserit filius, fieri non posse. »

94. — **PROB. III° RATIONE.** 1° *Ex consueto Providentiæ ordine.* Effectus particularis, juxta ordinariam providentiam,

non producitur, nisi concurrente et influente causa proxima et particulari. Porro consensus viri et mulieris ad producendum matrimonii vinculum est causa proxima et particularis per se ad illum effectum ordinata. Ergo.

2° *Ex jure Matrimonii*. Vi matrimonii, vir acquirit potestatem corporis mulieris in ordine ad copulam carnalem, et vice versa. Porro jus naturale dictat, ut res quæ est in potestate alicujus, ab hac potestate non distrahatur neque alterius potestati subjiçiatur absque prioris domini consensu; quod maxime verificatur in matrimonio, cum res tradita sit pars integrans personæ atque in perpetuum irrevocabiliter tradatur. Ergo.

3° *Ex inconvenientibus*. Matrimonium, juxta ordinariam Dei legem, respuit modum qui adversaretur mutuae benevolentiae conjugum, necnon bono prolis. Atqui illud geminum inconveniens non arcetur, saltem ex lege ordinaria, nisi vinculum indissolubile ex mutuo ac libero consensu dimanet; etenim, sicut dixit Nicolaus I, « quod quis non optat, nec eligit, profecto non diligit : quod autem non diligit, facile contemnit. » Et inde facile exurgerent inter conjuges jurgia, quæ valde obstarent prolis instructioni et educationi. Adde quod ægre admodum prospicerent educationi prolis quæ haud nutu ac voluntate, sed potius ex effectu cujusdam violentiæ esset suscepta. Conditio igitur istiusmodi in matrimonio individuae vitæ societatem prolisque bonum impeteret.

95. — 4° *Ex ruina rationum in oppositum*. Et hinc patet, esse nutans fundamentum sententiæ affirmantis simpliciter. Deus potest, absolute loquendo, tradere corporis potestatem absque consensu partium, et ita intexere vinculum conjugale, quin illud vinculum referciatur exorneturque mutuo amore; rem esse possibilem, patet exemplo conjugum non paucorum qui exosi facti sunt ad invicem, et tamen remanent conjugali vinculo obstricti. Sed hic status est defectus et per accidens, non vero est secundum matrimonii naturam, et ideo non coheret suavi providentiæ Dei. Perperam asseritur, Deum conjunxisse Adamum et Evam sine eorum consensu; nam illud matrimonium fuit exemplar cæterorum, et ideo prorsus initum fuit secundum suavissimam Dei providentiam.

Dices : Deus non tantum potestatem habet super corpora, sed etiam super animas et corda conjugum, et ideo posset eorum quos cogeret ad matrimonium animos ita mutare, ut libenter remanerent in tali conjugio et mutuum amorem ad fines matrimonii necessarium haberent. Ergo talis conjugum status nullo pacto violentus esset.

Resp. : *Nego antecedens.* Deus utique potest infundere charitatem, imo fovere amorem, sed non potest illum ab intrinseco superinducere ; amor enim est actus vitalis qui non potest existere quin a voluntate eliciatur. Quum autem voluntas nec cogi possit, nec moveatur, quin prius ipsi lumen rationis et cognitio præfulserit, impossibile est, ut amorem eliciat, quin consentiat. Quapropter si Deus prius tempore animos conjugum indissolubili fœdere conjungeret, quam sese mutuo amore diligerent, aliquid violentum et admodum repugnans rationali creaturæ ageret. Porro hoc adversatur ejus suavi providentiæ, nisi id faciat propter aliquod delictum luendum ; quippe ejus providentia quando *esse* producit, simul et consequentia ad *esse* seu connaturalia largitur. Aliunde voluntas rationalis, utpote actuosa, non movetur, neque jungitur formaliter alteri voluntati, nisi per amorem : amor igitur est suapte natura prior consensu. Porro Deus non facit contra naturam rerum. Ergo.

Et per hæc patet etiam responsum ad rationes sententiæ negantis. *Ad primam* : Matrimonium *in facto esse* est relatio inter utrumque conjugem : hæc relatio nihil aliud est quam mutua potestas corporis in ordine ad copulam et obligatio ad individuum vitam, sicut asserit ipse Palmieri, *de Matrim. christ.*, cap. 1, n. 3 : « Vinculum autem istud affirmavimus contineri reapse ea potestate mutua in corpus alterius in ordine ad carnalem copulam, mutuaque obligatione unius ad alterum, ad individuum vitam. » Porro, si inspicias duntaxat ad divinam potentiam, præscindasque a ratione providentiæ consuetæ, non implicat, quod Deus talem potestatem tradat mutuamque obligationem inducat. — *Ad secundam* : Non est simile de voto ac matrimonio ; nam votum est essentialiter promissio de meliori bono libere Deo facta, et ideo implicat contradictionem votum absque libero consensu. — *Ad tertiam* : Hæc ratio est mera petitio principii, quoad causam efficientem : quoad causam forma-

lem, *nego* ; *nego* etiam paritatem cum visione et conjunctione affectiva. Conjectio affectiva utique esse debet ex ordinaria Dei providentia, sicut dictum est, sed talis qualitas conjunctionis non est de essentia vinculi conjugalis et individuae vitæ. — *Ad quartam* : Non est paritas inter relationem paternitatis et relationem quæ est vinculum conjugale ; siquidem hæc relatio est mutua potestas indissolubilis corporis alterius : fundamentum vero hujus relationis, quod in consueto providentiæ ordine est mutuus consensus liber, omnipotentia ac voluntas Dei supplere potest, quippe unam rem ad aliam referre potest.

Tertiæ sententiæ rationes videntur penitus infirmæ : *Ad primam* : Ecclesia habet pro jocatoria et non ex animo posita conditionem impossibilem. — *Ad secundam* : Non omnes concedunt de omnibus contractibus. Sed esto quod assertio sit absolute vera, non est paritas, quia in aliis contractibus, deficiente consensu, procuratur finis, si princeps suppleat ; secus autem in matrimonio. — *Ad tertiam* : *Nego min.* Illa Aristotelis doctrina optime utique facit cum jure quod nuncupant casareum et constitutione mechanica civitatis : sed illam rejicimus in tractatu *de Legibus*. Deinde respublica nequaquam habet dominium altum civium et eorum corporum, et ideo non potest tradere potestatem corporis in ordine ad copulam.

Prop. II. *Nulla potestas creata valet cogere ad Matrimonium ineundum.*

96. — **PROB. I° FINE POTESTATIS CREATE.** Non est potestas nisi a Deo ; quæ autem a Deo sunt, ordinata sunt, videlicet sunt propter bonum commune. Porro si aliqua creata potestas cogeret ad matrimonium, faceret contra bonum commune ; nam ex connubiis per vim initis exitialia consequuntur, nempe jurgia, adulteria, divortia, homicidia, scandalum filiorum et pessima eorum educatio. Ergo.

97. — **PROB. II° DISSOLUBILI VINCULO MATRIMONII.** Indissolubile vinculum matrimonii suapte natura requirit inter conjuges mutuum amorem et obsequium, etsi interdum ille mutuus amor abest per accidens, sicut contingit in his qui divortium faciunt ; alias matrimonium jam non ex suavissima providentia et benignitate Dei, sed ex illius vindicta ad son-

tes plectendos instituisset, sicut diabolo et angelis ejus preparavit infernum, in quo igneis constricti sunt catenis. Sed nulla potestas creata pollet mutuum amorem et obsequium in conjugibus producere ac fovere. Ergo.

98.—PROB. III° EXPERIENTIA. Si aliqua potestas adeo magna facultate gauderet cogendi ad matrimonium, certe esset Papa, cui Christus dixit, *Matth. xvi, 9 : Quodcumque ligaveris super terram erit ligatum et in caelis*. Atqui Papa tali potestate non gaudet, alioquin verosimiliter illa usus fuisset in gravissimis adjunctis, v. g. quando regnorum pax et incolunitas, propagatio fidei, etc., id summopere videbantur requirere : et tamen ne vel una quidem vice istiusmodi potestate usus est Papa. Quinimo concil. Tridentinum vinculo excommunicationis ipso facto incurrendæ innodat personas omnes, cujuscumque gradus, dignitatis et conditionis existant, si quovis modo directe vel indirecte subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quo minus libere matrimonium contrahant.

99. — *Obj.* Papa potest, urgente necessitate, aliquem cogere ad acceptandum episcopatum, qui est matrimonium spirituale cum peculiari ecclesia et onus humeris etiam angelicis formidandum imponit. Ergo a fortiori potest cogere aliquem, ut matrimonium contrahat, ne respublica magnum capiat detrimentum.

Resp. : Disting. antec. : Potest aliquem cogere moraliter, ut præstet consensum, *concedo* ; cogere physice, ita ut valide in episcopum invitus assumatur, *nego*. Mandatum enim superioris, etsi pœnis sancitum, nequaquam extinguere, sed tantummodo minuere liberum arbitrium pollet. Similiter Ecclesia potest interdum mandato ac pœnis inducere virum ad ducendam puellam quam defloravit spe matrimonii. Quod tunc præstat, quia talis vir jam tenetur jure naturali ad matrimonium contrahendum, sive ob sponsalium contractum, sive ob grave detrimentum a se illatum resarciendum. Imo, ut fusius infra dicemus, Ecclesia ab hujusmodi coactione temperat, si taliter contracti matrimonii infaustos exitus reformidet. Insontem vero, et eum qui nondum sese facto vel promissione acceptata et reciproca se obstrinxit ad nubendum, nullatenus Papa, etiam ob rationem boni publici, pœnarum spiritualium interminatione vel alio quovis modo

cogere potest ad nubendum. Nec est simile de episcopatu et matrimonio, quia, ut dicit S. Thomas, in IV, dist. 29, q. 1, a. 4, ad 4, « non est aliqua corporalis servitus in matrimonio spirituali sicut in corporali : est enim spirituale matrimonium, sicut quoddam officium dispensandæ reipublicæ. I Cor. iv, 1 : *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi.* »

Unde, si viri et feminae plus æquo recedant a nuptiis, ut inde respublica robur et copiam civium amittat, potestas civilis potest quidem ac debet favere nuptiis, parentes prole densa pertæsos sublevare a quibusdam tributis, vel remunerare, et aliis viis indirectis compellere ad matrimonium ; sed nefas est mulcta et aliis pœnis contra cœlibes sancitis ad nuptias adigere, sicut merito dicit Taparelli, *Saggio teoretico di diritto naturale*. Partim igitur justa, partim injusta erat lex *Papia-Poppea*, qua imperator Augustus ad nuptias ineundas impellebat : justa erat, quatenus mercedem rependebat nuptis qui sobolem susceperant ; injusta autem, quatenus equites et alios qui a nuptiis abstinebant, mulcta et aliis pœnis plectebatur. Ita quidem sese gerebant equites, non castitatis amore, sed ut matrimonii onera vitarent, et expeditius libidini concederent. Lex illa nedum corruptelæ januam præcluserit, atque reipublicæ incremento contulerit, ferax fuit seminarium corruptelarum, jurgiorum et aliarum calamitatum. Honestatem et sanctitatem connubii, prolis multiplicationem ad procurandam impar est lex ac potestas civilis : ad id requiritur lex Domini immaculata et gratia Christi.

Sectio II.

De qualitate consensus matrimonialis.

■. Præmittuntur quæ fere nullam difficultatem involvunt.

100. — I. RECENSENTUR CONDITIONES CONSENSUS MATRIMONIALIS. Consensus nupturientium debet esse mutuus, externus, liber, inter personas determinatas ac jure habiles, et regulariter per verba de præsentī expressus. 1° Debet esse mu-

tutus, alioquin non existeret conventio seu pactio. sed mera donatio unilateralis, et ex viro ac muliere non fieret unum organum in ordine ad generationem. — 2° Debet esse *externus*, nimirum signis sensibilibus expressus ac manifestatus, alioquin non posset humano more apprehendi, et ideo nec acceptari. — 3° Debet esse *liber*, quia libertas consensus est de essentia contractus. — 4° Debet esse inter *determinatas personas*, quia vinculum conjugale non est aliquid abstracti, sed aliquid eminenter concreti; et ideo, nisi determinantur ambæ personæ contrahentes, impossibile est, ut resultet relatio reciproca, quæ matrimonii essentiam constituat. — 5° Debet esse inter *personas jure habiles*, quia voluntates contrahentium pendent a potestate illius qui bono communi societatis præficitur; et ideo, si aliquis innodatur aliquo dirimente impedimento, inhabilis est ad sic contrahendum, uti fusius infra ostendemus. — 6° Debet exprimi *per signa de præsentī*, et, regulariter loquendo, hæc signa sunt verba. Consensus enim expressus per verba de futuro est quidem promissio matrimonii et facit sponsalia, non vero ipsummet matrimonium. Aliunde consensus expressus in matrimonio christiano est sacramentum: sacramentum autem producit hic et nunc quod significat. Ergo impossibile est, ut consensus de futuro efficiat matrimonium, etiamsi consensus juramento firmetur, quia juramentum adhibetur ad dicta confirmanda, et hinc optime confirmat quod in dictis significatur, sed nullatenus mutat significatum. In IV, dist. 27, q. 1, a. 2. Hoc expresse definivit conc. Florentinum, in *Decreto pro Armenis*: « Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsentī expressus. » Ibi advertere juvat, vocem *regulariter* non afflicere consensum expressum, sed verba; nam regulariter consensus exprimitur per verba, et alia signa adhibere nefas est, nisi mutus sit contrahens, sicut decrevit Innocent. III, cap. *Tuæ fraternitati* 25, de *Sponsalibus et Matrimoniiis*: « Matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri et mulieris consensum; sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia de præsentī. Nam surdi et muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum sine verbis. » Sed omnino necesse est, ut signa verbis æquivalenceant; v. g. si viro ex-

primenti consensum mulier manum porrigat more nubentium. At probabilius non valeret signum, si vir porrigeret manum, nullum aliud consensus signum proferens, atque mulier suam manum non retraheret; hujusmodi enim signum non necessario ac suapte natura significat mutuum consensum de presenti. Unde cap. *Duobus 1, de Sponsa duorum*: « Fides autem consensus est, quando non stringit manum, corde tamen et ore consentit ducere, et mutuo se concedunt unus alii et mutuo se suscipiunt. » Donatio annuli, vel traductio sponsæ in domum sponsi de se non sunt signa sufficientia ad contrahendum matrimonium, nisi hanc significationem consensus habeant ex consuetudine loci. S. Alphonsus, lib. VI, n. 889. Ideo valde attendendum est naturæ signorum, consuetudini loci et etiam dispositioni juris, quod aliquando hujusmodi signa definivit.

101. — Deinde oportet ut verba sint de presenti, alias non contractus actualis, sed promissionis contrahendi essent signa. Attamen non est necesse, ut simul vel fere simul consensus exprimat utrinque: si enim unus sponsus nunc exprimat consensum de presenti, et alter post multas horas, imo post multos dies, valet contractus, dummodo consensus primum elicitus perseveret adhuc virtualiter, quando alter suum exprimit consensum. S. Thom., in IV, d. 29, q. 1, a. 3, questiu. 2, ad 2. Juvat etiam advertere, quod non tam grammaticæ et vocibus ipsis, quam sensui oportet attendere; v. g. si quis dicat: *Ex presenti instanti habebote in uxorem meam*, consensus est de presenti; e contra consensus est de re futura, si dicat: « Suscipio te in uxorem meam pro Paschate proximo. » Si autem, perpensis adjunctis, remanet aliquod dubium, oportet apud contrahentes inquirere de eorum intentione.

102. — II. QUALE SIT PECCATUM NUBENTIS QUI, ET SI POTEST, TAMEN NON PER VERBA, SED PER SIGNA EXPRIMIT CONSENSUM. Si quis valens exprimere consensum per verba, nihilominus illum exprimat tantum per signa, peccat certo, nisi excusetur ob aliquam justam causam. Non consentiunt vero theologi circa hujus peccati gravitatem seu qualitatem, an lethale aut veniale sit. Ledesma, Sylvius et alii sentiunt, esse mortale recedere a notabili ritu quem Ecclesia semper observavit, et videtur præceptum sub gravi in citato capite

Tur fraternitati : « Sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia de præsenti. » Negant alii communius cum Sanchez, quia nullibi invenitur hujusmodi præceptum. Conc. Tridentinum, sess. 24, *de Reform. Matrimonii*, cap. 1, dicit : « Parochus, viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, dicat : *Ego vos*, etc. » Rubrica Ritualis ita fert : « Nec sufficit consensus unius ; sed debet esse amborum, et expressus aliquo signo sensibili, sive fiat per se, sive per procuratorem. Mutuo igitur contrahentium consensu intellecto, sacerdos jubet eos invicem jungere dextras dicens, etc. » Nec obstant verba *quantum ad Ecclesiam*, nam ibi pontifex intellexit non de substantia actus, sed de more et ritu Ecclesiae, ut facilius probari possit, matrimonium esse contractum. Gonzalez, in cap. *Cum apud Sedem* 23, *de Sponsal. et Matrim.*, n. 9.

Attamen merito dicit Cavalieri, non debere parochum tolerare ut signa adhibeat, qui potest consensum per verba exprimere. Ratio est, quia, ut notat Baruffaldus, tit. 42, n. 23, nutus sunt actus valde periculosi et fallaciis pleni, ex Thesaur., *Quæst. Foren.*, lib. II, q. 99, n. 77 ; et Rota, decis. 308, n. 7. Unde concil. Bituricense, an. 1584, tit. 27 *de Matrim.*, can. 8 : « Alta voce pronuntientur verba solemnia quibus matrimonia concipi solent, ad vitanda repudia : ne, matrimonio consummato, dicant conjuges se aut ex conditione tantum nupsisse, aut non intellexisse. » Sane a recta ratione alienum est in hoc gravissimo contractu non exprimere consensum commodiori modo : porro verba certius et clarius quam nutus et signa consensum exprimunt ; ergo nisi verecundia aut alia justa causa excuset, venialiter peccat. « Sed verborum loco tum nutus et signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt, tum ipsa etiam taciturnitas quum puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur. » *Catechis. Rom.*, II part., cap. VIII, n. 7. At peccaret mortaliter valens loqui et per signa exprimens consensum, si consensus redderetur dubius, ita ut inde lites et scandala oriri possent. S. Alphons., lib. VI, n. 888.

III. Expenduntur quæ admodum controvertuntur quoad consensum internum.

Quæritur 1° an consensus debeat necessario elici interne?

103. — SENTENTIA NEGANS. Theologia Lugdunensis, Theologia Rhotomagensis, Contensonius, et alii pauciores existimarunt, ad matrimonium valide contrahendum sufficere consensum mere externum, qui videlicet proferitur exterius perinde ac si esset in animo, quum tamen voluntas minime assentit, vel etiam dissentit. 1° Innituntur auctoritate Magistri Sententiarum, qui, lib. IV, dist. 27, dicit : « Si consentiant mente et non exprimant verbis, aut aliis certis signis : nec talis consensus efficit matrimonium. Si autem verbis explicent quod tamen corde non volunt, si non sit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum quibus consentiunt dicentes : Accipio te in virum, et ego in uxorem, matrimonium facit. » — 2° Tritum est illud juris : *Fraus et dolus nemini debent patrocinari*. Atqui patrocinantur subdolose consentienti; nam vir posset mulierem derelinquere postquam consuetudinem jam habuisset cum ea. Ergo. — 3° Facit illud Ciceronis : « Frons, oculi, vultus persæpe mentiuntur : oratio vero sæpissime. » Sane quotnam juvenes libidine abrepti seducunt puellas, consensumque exterius simulant ! Quotnam puellæ reverentia metuque parentum fictitium duntaxat consensum præbent ! Hæ rationes valde commoverunt Drouinum ; sed illas non minus fuitiles esse, quam fucatus sit consensus, facile collucebit. Unde auctores cætervatim affirmant, absolute necessarium esse consensum internum.

Prop. : *Consensus internus est de necessitate contractus matrimonialis.*

104. — PROB. 1° SUMMIS PONTIFICIBUS. Huc redeunt et æque faciunt testimonia superius (93) adducta; etenim Nicolaus I et Innocentius III decernunt, simpliciter matrimonium perfici per consensum, sine quo cætera omnia frustrantur : porro consensus simpliciter est actus voluntatis internus : ergo. Deinde Eugenius IV definit, causam efficientem matrimonii

esse consensum mutuum per verba de præsenti expressum, ubi aperte significat, requiri in primis consensum internum, deinde hujus consensus expressionem. Ergo. Tandem oppositæ sententiæ omne effugium occludit Innocentius III, cap. *Tua Nos* 26, de *Sponsalib. et Matrim.*, declarat enim irritum conjugium viri qui nomen proprium simulaverat et finxerat, se vocari Joannem, « non credens, esse conjugium, eo quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi, sed copulam tantum exequendi carnalem. » Et hancce rationem producit Papa : « Quoniam ex altera parte dolus solummodo affuit, et defuit omnino consensus, sine quo cætera nequeunt fœdus perficere conjugale. »

105. — PROB. II° RATIONE. 1° *Ex causa efficiente Matrimonii*. Supra ostensum est (92 et seq.), ad valorem matrimonii requiri, saltem ex ordinaria lege Dei, mutuum consensum viri et mulieris ex quo efflorescant mutuus amor ac benevolentia. Porro talis effectus nonnisi ab interno consensu permanat; siquidem amor et benevolentia e corde exeunt; et ideo, cum exeant mediante consensu, necesse est, ut consensus ipse eliciatur in corde.

106. — 2° *Ex Matrimonii effectibus*. Nemo transfert dominium rei suæ, præsertim potestatem proprii corporis, neque suscipit gravissimas obligationes, nisi velit; hoc enim est de ratione omnis contractus, et inde a fortiori contractus matrimonialis. Atqui, etc.

107. — 3° *Ex ratione sacramenti*. « Sicut se habet ablutio exterior ad Baptismum, ita se habet expressio verborum ad hoc sacramentum, ut dictum est (quæstiunc. 1, in corp.). Unde, sicut si aliquis ablutionem exteriores reciperet non intendens accipere sacramentum, sed ludum et dolum facere, non esset baptizatus; ita expressio verborum sine interiori consensu matrimonium non facit. » S. Thom., in IV. dist. 27, q. 1, a. 2, q. 4, in corp..

108. — 4° *Ex debilitate rationum in oppositum*. *Ad primam* : Magister nostram sententiam ibi ex professo tuetur, maxime in numero 4, et fusius dist. 28. Unde verba quæ obijciuntur, debent intelligi de præsumptione in foro externo. — *Ad secundam* : Quando aliquis fecte consentit, duo adsunt, nimirum defectus consensus, qui ei patrocinator in

foro conscientiae, hoc sensu quod vinculo matrimonii haud manet obstrictus, quamvis non patrocinetur in foro Ecclesiae; et dolus verborum, qui in neutro foro patrocinetur deceptor; nam, ex una parte, cogi potest per sententiam iudicis sub poena excommunicationis, ut mulierem deceptam habeat in uxorem; ex altera parte, nequit id praestare, si valide cum alia contraxerit, teneturque potius in remotas regiones abire, quam cohabitare cum putativa uxore. In tali casu Ecclesia iudicat secundum ea quae foris apparent; nec decipitur in iustitia, quamvis decipiatur in facto. Unde nedum dolus ac fraus ei patrocinentur, deceptorem in extremas adigunt angustias. — *Ad tertiam*: Non ideo nutans et incertum fit matrimonium, quia solus Deus intuetur cor: homo autem quae intrinsecus sunt, iudicat per exteriora, quia est naturalis nexus inter utraque: « Probabiliter potest credi dolus non esse, nisi signa evidentia doli appareant: quia de quolibet praesumendum bonum, nisi probetur contrarium; unde ille ex cuius parte dolus non est, a peccato excusatur per ignorantiam. » S. Thom., in IV, d. 27, q. 1, a. 2, q. 4, ad 2.

Queritur 2º an qui fecte consenserit, teneatur ex iustitia verum consensum elicere?

109. — I. PREMITTUNTUR EA IN QUIBUS CONSENTIUNT AUCTORES. 1º Qui fecte consentit contrahendo matrimonium, peccat graviter, nisi consensus evadat fictus seu invalidus interne ob errorem vel metum gravem injuste incussum. Et quidem peccat graviter contra religionem, quia profanat sacramentum, et mentitur in re gravissima; peccat contra charitatem, quia decipit proximum in re valde momentosa; peccat contra iustitiam, quia inique detrimenta infert comparti.

2º Si damnum illatum nequeat alia via reparare, quam consentiendo ex animo, possitque adhuc perficere matrimonium sine gravibus inconvenientibus, deceptor tenetur ad vere consentiendum.

Sed difficultas est, an teneatur ex iustitia apponere verum consensum, si altera pars id exigit, licet subsit alia via resarciendi damna, atque pronus sit deceptor ad illam adhibendam.

110. — II. SENTENTIA NEGANS ADESSE OBLIGATIONEM IUSTITIAE.

Dominicus Soto, Navarrus, Barth. Ledesma, Suarez ¹, Sanchez ², Guttierrez, Hurtado, S. Alphonsus, Scavini, Marc, etc., uti probabilius habent quod deceptor non teneatur ex justitia revalidare matrimonium. « Ratio est, quia, cum contractus matrimonii non possit claudicare, quando unus fecte consentit, nulla adest traditio alterius, et ideo nulla remanet iniquitas; ille enim qui verum apposuit consensum, æque liber remanet, ac si nullum consensum apposuerit. » S. Alphonsus, lib. VI, n. 1113.

Confirmatur, quia fecte profitens Religionem non tenetur, secluso scandalo, vere profiteri, sed potest ad eum locum se recipere ubi cesset scandalum. Ergo similiter fecte ducens uxorem non tenetur, cessante scandalo, vere ducere, utrobique est facta traditio, illic monasterio, hic autem uxori, et injuria recipientis. Sotus, lib. VII *de Justitia*, q. 1, a. 2; Navarrus, in cap. *Statuimus* 19, q. 3, n. 73.

111. — III. SENTENTIA AFFIRMANS COMMUNIOR AC PROBABILIOR. Scotus, in IV, d. 30, q. 1; Petrus Soto, *de Matrim.*, sect. 3; Petrus Ledesma, *de Matrim.*, q. 43, a. 4, dub. 1; Castropalaus, punct. 7, n. 1; Pontius, lib. II, cap. v, n. 5 et seq.; Trullenchius, lib. VII, cap. v, dub. 4, n. 20; Sylvius, 3. p. suppl. q. 43, a. 4. *Quæritur* 1; Salmanticenses, tract. IX, cap. III, punct. 3, n. 114 et 115; de Lugo, *de Justitia et Jure*, dissert. 12, sect. 1, n. 20 et 21; Giribaldi, *de Matrim.*, cap. v, dub. 2, n. 8; Viva, *de Matrim.*, q. 4, a. 1, n. 1; Gonzalez, in cap. *Tua Nos*; Schmalzgrueber, lib. IV, tit. 1, n. 268; Pichler, lib. IV, tit. 1, n. 88; Billuart, *de Matrimonio*, dissert. 3, a. 2, *petes* 1; Concina, *de Matrim.*, dissert. 1, cap. VI, n. 9; Gotti, *de Matrim.*, q. 3, dub. 2; § 2; Alasia, *de Matrim.*, p. II, cap. I, n. 3, etc., communius ac probabilius dicunt, esse regulariter obligationem justitiæ apponendi

¹ Hanc sententiam expresse tenet Suarez, lib. I *de Voto*, caput III, 13. Immerito igitur Pontius adduxit Suarezium pro opposita sententia.

² Sanchez, lib. I *de Matrim.*, disp. 11, n. 3, dicit, D. Antoninum, III p., tit. 1, cap. XIX, in initio, et Covarruviam, II part., cap. II, n. 4, videri hanc sententiam tenere. Attente perlegi ambos illos doctores, et nihil inveni in locis citatis quod faveat huic sententiæ. Potius oppositæ videntur favere. Unde Gonzalez, in cap. *Tua Nos* 26, *de Spons. et Matrim.*, n. 3, citat Covarruviam pro contraria sententia. Et ipse Sanchez non tam pro ista, quam pro opposita stat sententia, sicut videre est, loco citato, n. 5, et dicitur infra.

verum consensum et sic matrimonium consolidare. 1° Matrimonii celebrationem præcedere assolent sponsalia, quæ obligant ex justitia ad contrahendum matrimonium; et in locis ubi viget decretum Tridentinum de clandestinitate, vix invenire est matrimonii celebrationem in facie Ecclesiæ, cui non præluserit mutua promissio. Porro talis promissio per se obligat donec contractum sit matrimonium, et nequaquam extinguitur per consensum fictum unius partis. Ergo.

112. — 2° Ex ficto unius partis consensu semper sequitur pro altera parte grave damnum, quod alia via resarciri nequit nisi apponendo verum consensum. Ergo. Antecedens constat, quia si non apponatur iste consensus, pars decepta cogitur aut profiteri Religionem, aut manere cælebs in sæculo: etenim consensus fictus nec ab errore, nec a metu sed a malitia contrahentis procedens, non potest demonstrari talis in foro externo; quantumvis rotunde affirmet, se flicte expressisse consensum, ipsi judex nec credit neque credere potest, etiamsi juret, sicut declarat Innoc. III, in cap. *Per tuas* 10, de *Probationibus*: « Ejusdem mulieris postmodum juramento in contrarium præstito non est standum, cum nimis indignum sit, juxta legitimas sanctiones, ut quod sua quisque voce dilucide protestatus est, in eundem casum proprio valeat testimonio infirmare. » Ipsi juranti non creditur, etiamsi semiplene probaret fictionem, quia ubi agitur de solvendo matrimonio, non habet locum juramentum suppletorium, præsertim in favorem proprium; sed debent adesse probationes manifestæ et luce meridiana clariores et indubitatæ. Porro qui dolo cogit aliquem ut vel profiteatur Religionem, vel remaneat cælebs et non possit inire nuptias, fit prorsus injustitiæ reus. Ideo, quia illam injustitiam non potest reparare nisi consentiendo ex animo in matrimonium, ad ita consentiendum tenetur ex justitia. Unde si probetur, aliquem per verba de præsentī in aliquam mulierem consensisse, Ecclesia illum cogit per excommunicationem, ut illam habeat tanquam uxorem, etiamsi postea aliam duxerit consensu interno verbis expresso. Quod adhuc urgentius est, si vir ipse deceperit mulierem; nam illi mulieri semper inde accrescit detrimentum, etsi forte (quod vix contingere potest) consensus fictus probaretur in foro externo; nam inde capit notabile detrimentum.

in fama, et non poterit alias juxta conditionem suam inire nuptias.

Unde ipsemet Sanchez, lib. I, disp. 11, n. 13 : « Hæc secunda sententia moraliter et regulariter est verissima ; nam semper sequitur notabile damnum feminae, tum in fama quare alii nubere non poterit, tum etiam, quia non permittitur aliud inire matrimonium. » Quocirca stat practice, non tam pro priore, quam pro posteriore sententia. Subdit quidem : « Cæterum, si nullum ex his damnis nec aliud notabile sequeretur, probabiliorem reputo priorem sententiam ; his enim secluis damnis, maxime urgent ejus rationes. » Sed casus hujusmodi non occurrit, et, sicut ipse modo dixit, « semper sequitur notabile damnum, » saltem impossibilitas ineundi alias nuptias. Ideo, juxta Sanchezium, si inde emergerit notabile damnum, est necessario resarciendum apponendo verum consensum ; dum cæteri sustinent, non esse necessario hac via resarciendum, si possit alia via reparari.

113. — 3° Quando duo contrahunt, si una pars verum consensum apponat, altera pars tenetur ex justitia apponere quoque verum consensum. Atqui obligatio eliciendi consensum mentalem simul ac verbis exprimitur non tollitur per fraudem et dolum, sed remanet pro toto tempore quo altera pars non retractavit suum consensum, sive quia nemini sua fraus patrocinari debet, sive quia remanet inæqualitas et peccatur contra rationem contractus bilateralis, qui solet etiam nuncupari *do ut des* : sane una pars dedit verum consensum ea lege, ut altera pars det etiam verum consensum. Ergo ad talem consensum jus habet. Ergo ei nequit denegari sine injustitia.

114. — 4° Nutans est fundamentum contrariæ sententiæ, nam ex eo quod claudicare nequeat matrimonii contractus, atque ideo ille qui consensit ex animo non reapse tradidit potestatem in suum corpus, semper tamen stat quod vere consensit et quod permanet ejus consensus verus. Porro qui vere consensit jus habet, ut altera pars præstet quoque verum consensum ad instituendam æqualitatem quam natura contractus postulat. Utique pars quæ vere non consensit libera est ac resilire potest ab hoc matrimonio ; sed talem libertatem adeptæ est ex alterius partis injustitia,

quemadmodum, contractis sponsalibus, si una pars fornietur cum aliena, altera pars solvitur ab obligatione contrahendi de præsenti : atqui tamen pars sons manet obstricta ad contrahendum, si pars innocens id exigat.

Nec satis est quod damna resarciat, si forte possibile sit illa adæquate resarcire per aliam viam ; nam qui apposuit verum consensum, habet jus ad verum consensum alterius partis ad quem ipsa se obligavit, non vero se obligavit ad reparationem damnorum. Reparatio damnorum est consectorium obligationis contrahendi verum matrimonium, quando hæc obligatio non potest impleri. Negando verum consensum intulit injuriam parti quæ verum præstitit consensum, et hanc injuriam tenetur reparare partique deceptæ satisfacere eo modo quo exigit justitia commutativa. Porro non tollit injuriam, nisi ponat id quod perlide et injuste subtrahit, nempe verum consensum in matrimonium. Quod sancitur a jure civili romano, nam in leg. 2, § 1. ff., *de Reb. cred.*, dicitur : « Aliud pro alio invito creditori solvi non potest. » Unde qui surripuit equum, non satisfacit reddendo pecunias pro equo, si ipsum equum adhuc retineat et reddere possit ; ita nec contrahens fecte quit pecuniam aut quodvis aliud pro ipso tradere. Nec est simile de professione religiosa, sive quia raro Religio patitur detrimentum, aut si patitur, non potest esse tanti momenti, in hoc negotio, quin possit alia via fieri compensatio ; aut si non possit, non est tanti momenti ut propter fictum votum cogendus sit aliquis Religionem profiteri ; sive quia vovens utique se tradit Religioni, sed Religio proprie non se tradit voventi, bene vero illum accipit ut filium seu membrum. Ideo non est paritas cum matrimonio. Deinde nonnulli doctores, teste Pontio, lib. II, cap. v, n. 11, censent, fecte voventem ex malitia, non autem ex aliquo errore vel metu, obstrictum ex justitia manere ut ex animo voveat. Pro hac tamen sententia Pontius perperam citat Suarezium, lib. I *de Voto*, cap. III, n. 13. Ibi enim nihil ejusmodi tenet. Et in eodem loco, n. 13, dicit : « Illud votum fictum non inducit voti obligationem. » Et lib. VII, *de Professione invalida*, cap. II, n. 10, ex professo probare nititur, professionem nullam ex defectu consensus, propter fictionem et culpam profitentis *per se* non obligare ad statum religiosum, licet forte obliget aliquando *per ac-*

cidens, si videlicet non possit probare fictionem, aut si non possit fugere absque scandalo.

Sat aperte hanc sententiam tenet S. Thomas, in IV, dist. 27, q. 1, a. 2, q. 4, ad 1, sicut exponunt Sylvius, Billuart et Gotti, et confitetur ipse Sanchez, loco citato, n. 4 : « Hanc sententiam videtur tenere D. Thomas, IV, dist. 27, q. 1, a. 2, quaestiuncula 4, ad primum ; ait enim, hunc fecte contrahentem puniri in foro Ecclesiæ et in foro pœnitentiæ ; cum ergo in foro Ecclesiæ sit certum cogi ad illud matrimonium, videtur sentire idem esse in foro conscientiæ. » Explicitius S. Bonaventura, in IV, dist. 27, a. 2, q. 2, ad 4 : « Ad illud quod obijcitur, quod fraus non debet alicui patrocinari : dicendum, quod duo sunt ibi, scilicet *verbi dolositas* sive falsitas et *vera carentia consensus*. Verbi dolositas non patrocinator, immo obest in omni foro, sive in judiciali sive pœnitentiali, quia utrobique vel punitur, vel *pro obligatione* reputatur. Sed vera carentia hæc est, quæ suffragatur in conspectu Dei, ut verum matrimonium non sit. »

115. — IV. EXCIPIUNTUR QUINQUE CASUS. Dixi *regulariter*, quia per accidens fieri potest ut non teneatur ducere : quod potissime in quinque casibus contingere potest. 1° Si interea dissimulator aliud matrimonium valide contraxerit. Tunc in foro externo compelli potest censuris ad recipiendam primam sponsam, sed, ut dictum est, debet potius excommunicationem sustinere, quam illam in uxorem habere, ob ligaminis impedimentum. Quo tamen casu tenebitur priori sponsæ compensationem prudenti iudicis arbitrio taxatam facere. 2° Si decepta potuerit ex indiciis satis claris advertere fictionem, atque potius simulaverit se credere, verum interfuisse consensum, quam reapse crediderit. 3° Si et ipsa deceperit, puta falso jactitando, se esse virginem, cum tamen jam ab aliis corrupta fuerit, et a fortiori si prægnans sit ; tunc datur compensatio injuriæ. 4° Si aliam compensationem sponte receperit. 5° Si gravia scandala vel infelices exitus timeantur ex secuto matrimonio vero. Ita communiter auctores. Quibus in casibus fictus promissor potest a iudice interrogatus negare, etiam cum juramento, se consensisse : quia sensus interrogationis est juxta debitam interrogantis intentionem, an consenserit, ita ut teneatur : et in hoc casu potest vere respondere, se non consensisse, sic-

ut cum Doctoribus communiter late probat Sanchez, lib. I, disp. 10, n. 27. De Lugo, *de Justitia et Jure*, disp. 12, sect. 2, n. 37.

Quæritur 3º an magna conditionis disparitas sit ratio per se sufficiens, ut deceptor non teneatur ad contrahendum postea ex animo?

116. — I. SENTENTIA AFFIRMANS. Affirmat Sanchez, lib. I, disp. 11, n. 8, quia est in contractu maxima inæqualitas, uti si vir est nobilis, et mulier agricola, aut si vir sit dives, et mulier aporietur (disp. 10, n. 6). Unde satisfaciet alio modo vir resarciendo injuriam.

117. — II. SENTENTIA NEGANS VIDETUR VERIOR. Sed videtur negandum cum Pontio, lib. II, cap. v, n. 9; nam ad substantiam contractus matrimonii pertinent tantum corpora; alia vero, uti pulchritudo, nobilitas, divitiæ, sunt per se accidentia materiæ matrimonii. Unde nisi contrahens ipsis alliget consensum, ita ut aliter non contraheret, nullatenus contractus valori officiunt. Ergo utcumque cognoscatur nobilitas et divitiarum excessus, cognoscitur etiam, intra limites matrimonii nihil deesse ad æqualitatem in contractu servandam. Nec jure objicit Sanchez, quod matrimonia inter valde dispares soleant infelicissimos exitus habere; hoc enim debet ex circumstantiis et dispositionibus contrahentium pensari. Porro contingit non raro, ut hujusmodi matrimonia faustos nanciscantur exitus, præsertim quando uterque conjux est vere christianus, et pars minus nobilis, vel pauper, ob virtutem et morales quas callet qualitates, ducitur.

Magna igitur conditionis disparitas non est per se ratio sufficiens, ut pars altera credat, consensum esse fictum, quia, sicut dicit poeta, trahit sua quemque voluptas, et qui superioris sunt conditionis, aliquando contrahunt ex animo cum inferioris conditionis personis. Hoc potissimum urget, si matrimonium contrahatur in facie Ecclesiæ, nam, ut dicit de Lugo, « difficilius potuit femina ipsa advertere deceptionem ob imparitatem conditionis, quando jam vidit coram parocho et testibus matrimonium celebrari, quod fere nunquam fit absque vero animo contrahendi. » *De Justitia et Jure*, disp. 12, sect. 2, n. 36.

■■■. Expenduntur ea quæ spectant ad objectum
consensus.

118. — I. ERROR WICLEFFI ET THOMÆ WALDENSIS. Wicleffus, Thomas Waldensis et quidam alii hæretici dixerunt, commercium carnale esse de essentia matrimonii *in facto esse*, et ideo invalide contrahi, nisi uterque contrahens explicite consentiat in copulam carnalem. Quibus astipulatus est Metina, apud Sanchez, lib. II, disp. 28, n. 2. 1° Omnis contractus, ut validus sit, necessario requirit expressum consensum in objectum circa quod primo versatur. Porro contractus matrimonialis primo et per se versatur circa copulam carnalem; nam per se primo et suapte natura ordinatur ad proles procreationem, cujus copula carnalis est medium necessarium, ex ordinaria Dei providentia. Unde S. Augustinus, *de Bono conjugali*: « Non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio carnis. » Ergo. — 2° In ipsa institutione matrimonii dictum est, *Gen. II, 24: Erunt duo in carne una*. Sed hoc non fit nisi per carnalem commixtionem. Ergo carnalis commixtio est de substantia matrimonii *in facto esse*. — 3° Quod pertinet ad significationem sacramenti, est de necessitate sacramenti. Atqui carnalis commixtio pertinet ad significationem sacramenti, videlicet conjunctionis Verbi cum humanitate assumpta. — 4° Matrimonium institutum est etiam in remedium concupiscentiæ. Atqui hoc remedium non præstat matrimonium nisi his qui carnaliter commiscuntur. Ergo.

Prop. : *Propositum copulæ carnalis non est de essentia contractus Matrimonii.*

119. — PROB. I° SS PATRIBUS. S. Ambrosius, *de Inst. Virg.*, cap, VI, n. 41: « Virgo desponsata viro conjugis nomen accipit. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. » — S. Chrysostomus, *Hom. 32 in Math.*: « Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. » — S. Augustinus, V *Contra Julianum*, n. 62, ex professo impugnât istam matrimonii definitionem a Juliano invecam: « Nihil aliud sunt nuptiæ quam corporum commixtio; » et subdit:

« Aliud est enim quod nuptiæ sunt, et aliud est sine quo etiam nuptiæ filios propagare non possunt. Nam et sine nuptiis possunt nasci homines, et sine corporum commixtione possunt esse conjuges; alioquin non erunt conjuges, ut nihil aliud dicam, certe cum senuerint sibi que misceri non potuerint, vel sine spe suscipiendæ prolis erubuerint et noluerint. » Quod illi SS. Patres confirmant ex matrimonio S. Josephi cum B. Virgine. Porro quicumque vult rem efficere valide, non tenetur velle ac præstare nisi ea quæ sunt de illius essentia.

120. — PROB. II° SUMMIS PONTIFICIBUS. Hic faciunt testimonia Nicolai I, Innocentii III; item cap. *Tua Nos 1, de Depositione impuberum*. Alexander III, in cap. *Commissum 16, de Sponsal. et Matrim.*, suadet cuidam mulieri, quæ juratam fidem cuidam sponderat, se illum intra biennium ducturam, et postea facti pœnitens, proposuerat Religionem ingredi, ut, propter reverentiam juramenti, prius matrimonium contrahat, et postea Religionem ingrediatur. Atqui pontifex non potuit suadere, ut matrimonium invalidum contraheret; ex altera parte mulier contractura erat cum voluntate perpetuam servandi castitatem, ut scilicet votum suum impleret; et ideo non poterat carnalis copulæ propositum habere. Ergo.

121. — PROB. III° MATRIMONIO S. JOSEPHI ET B. VIRGINIS. Omnino certum est, inter S. Josephum et B. Virginem verum ac proprie dictum fuisse matrimonium, sicut fusius infra demonstrabimus. Porro non minus certum est, neutrum contraxisse cum proposito carnalis copulæ, sed cum proposito castitatis perpetuo servandæ. Ergo. Unde S. Augustinus, lib. II *de Consensu Evangeliorum*, cap. I: « Non erat fas ut Joseph ob hoc a conjugio Mariæ separandum Evangelista putaret, quod non ex concubitu, sed virgo peperit Christum. Hoc enim exemplo magnifice insinuat fidelibus conjugatis, etiam servata pari consensu continentia, posse permanere vocarique conjugium, non permixto corporis sexu. »

122. — PROB. IV° RATIONE. 1° *Ex Matrimonii essentia in facto esse*. Matrimonium est ratum, id est, valet in ratione contractus et sacramenti, quin consummatum sit; propterea conc. Tridentinum, sess. 24, *de Matrim.*, cap. 1, sedulo distinguit

matrimonium ratum a matrimonio consummato. Ratio est, quia consummatio matrimonii per copulam carnalem se habet ad illud sicut *agere* seu operatio se habet ad *esse*, vel sicut se habet effectus ad causam. Porro unaquæque res habet suam essentiam estque completa in ratione causæ priusquam agat. Ergo. Propterea conjuges licite convenire possunt, quia jam conjuncti sunt matrimonio, non vero quia matrimonium perficiendum est.

123. — 2º *Ex ruina rationum in oppositum. Ad primam : Nego min.* Primo et directe ordinatur ad jus in copulam, non autem in copulam ipsam, in quam ordinatur implicite tantum : « Res non pervenit ad finem suum nisi per actum proprium ; unde ex hoc quod finis matrimonii non habetur sine carnali commixtione, ostenditur quod sit de secunda integritate, non de prima. » S. Thom., in IV, q. 2, a. 4, ad 3. Illa verba non sunt S. Augustini, qui aliunde multis in locis aperte propugnat sententiam nostram ; et sicubi videantur ejus verba materialiter sumpta favere adversæ sententiæ, patet ex scopo et contextu, S. Augustinum intelligere de his quæ prava voluntate, aut opere nefario, prolis conceptionem et nativitatem excludunt. — *Ad secundam :* Adamus exposuit integritatem matrimonii quantum ad utramque perfectionem, quia res ex suo actu innotescit. Duplex est conjunctio Christi et Ecclesiæ, una spiritualis, et altera corporalis : prior facta est per gratiam et charitatem ; posterior facta est per assumptionem humanæ naturæ. Geminam illam conjunctionem vaticinatus est Adamus, priorem scilicet dicendo : *Et adhærebit uxori suæ* ; posteriorem vero dicendo : *Et erunt duo in carne una.* Quod optime exponit Magister, lib. IV, d. 26, cap. vi : « Inter conjuges conjunctio est secundum consensum animorum, et secundum permixtionem corporum ; sic Ecclesia Christo copulatur voluntate et natura, quia idem vult cum eo, et ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa spiritualiter et corporaliter, id est charitate et conformitate naturæ. Hujus utriusque copulæ figura est in conjugio. Consensus enim conjugum copulam spiritualem Christi et Ecclesiæ, quæ fit per charitatem, significat ; commixtio vero sexuum illam significat quæ fit per naturæ conformitatem. » — *Ad tertiam. : Dist. maj.* Quod pertinet ad significatio-

nem rei contentæ, *concedo*; secus, *nego*. Res contenta in sacramento novæ Legis est gratia, quam non significat carnalis commixtio; hæc enim est signum mere speculativum conjunctionis Verbi cum humanitate. — *Ad quartam*: Esse in remedium concupiscentiæ est finis secundarius matrimonii, et ideo nullo pacto necesse est illum sibi proponere in contrahendo. Deinde « ante commixtionem carnalem est matrimonium in remedium ex gratia quæ in eo datur, quamvis non ex actu, quod pertinet ad integritatem secundam. » S. Thom., in IV, dist. 26, q. 2, a. 4, ad 4.

124. — Nota 1°: *Consensus implicitus in copulam requiritur*. Dixi *propositum copulæ carnalis*, seu consensum explicitem in illam; etenim requiritur consensus implicitus in obligationem radicalem ad usum matrimonii, quia eo ipso quod aliquis consensum præbet in matrimonium, quod de sua natura dicit respectum radicalem ad copulam, præbet implicite seu in radice consensum in copulam; quippe hæc radicalis obligatio in re ipsa idem est cum vinculo matrimonii vel cum mutua corporum potestate. Unde, sublata obligatione formali reddendi debitum per mutuam juris renuntiationem, adhuc perseverat illa imbibita in natura matrimonii. Quo sensu dixit S. Augustinus, II *de Moribus Manichæorum*, 8: « Nuptiæ, ut ipsæ nuptiales tabulæ clamant, liberorum procreandorum causa, marem feminamque conjungunt. »

125. — Nota 2°: *Hic consensus implicitus bene consistere potest cum voto castitatis*. Hæc autem obligatio radicalis bene consistere potest cum voto absoluto castitatis et cum actuali obligatione non reddendi debitum. Unde S. Thomas, 3 p., q. 29, a. 2, in corp.: « Omnino verum fuit matrimonium Virginis Matris Dei et Joseph, quia uterque consensit in copulam carnalem, nisi sub conditione, si Deo placeret. » Quod tamen ita non accipiendum est, quasi sit propositum saltem virtuale copulæ carnalis; sed quia est consensus in potestatem in qua talis copula continetur implicite, sicut actus continetur in potentia. Sane, in IV, dist. 30, q. 2, a. 1, quæstiunc. 2, ad. 3, Angelicus Doctor concedit, copulam carnalem cecidisse sic implicite sub consensum B. Virginis, et tamen affirmat, illam copulam nunquam fuisse in proposito illius. Vere enim tradidit S. Josepho potestatem

sui corporis, et accepit potestatem illius corporis, ideoque fuerunt veri conjuges; sed quia erat divinitus certiorata quod S. Joseph nunquam esset debitum petiturus et potestate illa usus, ipsa nunquam habuit propositum copulæ, ne virtuale quidem: et sic tam animi quam corporis virginitatem semper retinuit. Sylvius, in suppl., q. 48, a. 1. Quapropter B. Virgo nullo modo, nec implicite, neque confuse consensit in obligationem *actualement* ad copulam: quin potius, cum matrimonium inivit, illam actu positivo et efficaci aversata est, quia ex voto perpetuæ castitatis consurgit *formalis* obligatio ad non habendam copulam carnalem: quod adversatur obligationi *formali* ad copulam.

126. — II. SENTENTIA PROPUGNANS TRADITIONEM JURIS AD COPULAM NON ESSE DE ESSENTIA MATRIMONII. Paludanus, Medina, Pontius, et alii pauciores in sententiam plane contrariam abiere, dicentes, essentiam matrimonii non consistere in mutua potestate corporis ad copulam carnalem, neque tam in corporum nexu quam in animorum conjunctione amabili, vitæque individuæ societate. Unde, inspecto solo jure naturali, impotentes possunt valide contrahere matrimonium. Et hanc sententiam Collet habet tanquam probabilem. 1º S. Augustinus, *de Bono conjugali*, n. 3, expendens cur matrimonium sit bonum, subjungit: « Quod mihi non videtur propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diverso sexu societatem. Alioquin non jam diceretur conjugium in senibus, præsertim si vel amisissent filios, vel minime genuissent. Nunc vero in bono licet annoso conjugio, et si emarcuit ardor ætatis inter masculum et feminam, viget tamen ordo charitatis inter maritum et uxorem: quia quanto meliores sunt, tanto maturius a commixtione carnis suæ pari consensu se continere cœperunt. » — 2º In bonis fortunæ tradi potest dominium directum rei, quin tradatur dominium utile seu jus ad usum. Ergo a pari in matrimonio fieri potest traditio quoad dominium directum seu proprietatem, quin simul tradatur jus ad usum. — 3º Fuit verum matrimonium inter S. Josephum et B. Virginem, quin traditum fuerit jus ad usum corporis; neque potuit tradi jus istiusmodi, utpote ligata Virgo voto castitatis. Unde S. Augustinus, *de sancta Virginitate*, n. 4, et SS. Patres colligunt, B. Virginem esse obstri-

etiam voto perpetuæ castitatis ex interrogatione factâ ad Angelum : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ?* — 4° Impotentes, inspecto jure naturali, valide contrahunt matrimonia. Atqui non possunt tradere potestatem in ordine ad copulam, cum versentur in impossibilitate physica coeundi. Ergo. — 3° Si ambo conjuges, consummato matrimonio, ex mutuo consensu profiteantur Religionem, amittunt jus ad copulam carnalem, et tamen firmum remanet matrimonium illorum. Ergo esse potest matrimonium sine jure ad copulam.

127. — III. COMMUNIS AC VERA SENTENTIA TENENS, TRADITIONEM JURIS AD COPULAM ESSE DE ESSENTIA MATRIMONII. S. Thomas, S. Bonaventura, Durandus, uterque Soto, Covarruvias, Henriquez, Suarez, Sanchez, Vasquez, Perez, Barbosa, Castropalaus, Pirhing, Schmalzgrueber et alii communiter ac certo propugnant, traditionem juris ad debitum conjugale esse de ratione matrimonii. Cum quibus :

Prop. : Jus ad usum seu ad copulam carnalem est de Matrimonii essentia, et consequenter necesse est, ut contrahentes potestatem sui corporis in ordine ad copulam tradant.

PROB. I° SCRIPTURA. I Cor. vii, 3 et 4 : *Uxori vir debitum reddat, similiter autem et uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir : similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ibi Apostolus agit de essentiali proprietate matrimonii, ex qua dimanat jus et obligatio debiti ; si enim mutua potestas corporis in ordine ad debitum non esset de ratione matrimonii, perperam arguisset Apostolus. Perperam arguisset, si tale ejus non esset universale, sed spectasset tantum illa matrimonia in quibus conjuges illud concesserunt, et essent matrimonia in quibus non inveniatur : quo enim in casu non absolute ac simpliciter locutus esset, sed cum aliqua restrictione. *Ephes. v, 31 : Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* In illis verbis prorsus traditur essentia matrimonii, et significatur illud essentialiter includere respectum ad copulam carnalem, alioquin non fuisset subjunctum : *Et erunt duo in carne una.* Porro respectus ad copulam carnalem esse non potest, nisi tradatur jus ad copulam carnalem. Ergo.

128. — PROB. II° SUMMIS PONTIFICIBUS. Gregorius IX, cap. *Si conditiones* 7, de *Conditionibus apposis*: « Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur, puta si alter dicat alteri : Contraho tecum, si generationem prolis evites... matrimonialis contractus, quantumcumque favorabilis, caret effectu. » S. Congr. Concilii, die 8 Julii 1724, per hunc canonem declaravit nullum matrimonium quod ex omni alia parte validum erat, sed celebratum cum conditione nunquam consummandi. Congregatio autem, teste Benedicto XIV, qui tunc munere Secretarii hujus Congregationisungebatur, innixa fuit hac ratione, quod « conventio, in pactum expresse deducta, qua mulier a se abdicavit potestatem in corpus viri, et vir similiter potestatem in corpus mulieris, aperte contraria est substantiæ matrimonii, sicut docet S. Thomas, in IV *Sentent.*, dist. 28, q. unic., a. 4, ad 3; cui consentiunt S. Bonaventura, Adrianus Pontifex, etc. » Lib. XIII de *Synodo dioc.*, cap. xxii, n. 10. In eadem Congregatione aliqui protulerunt in oppositum exempla pientissimorum qui virginitatem in matrimonio servavere. Responsum fuit, ipsos utique renuntiassent usui, non autem potestati; ideoque dici non poterant apposuisse in nuptiarum contractu conditionem substantiæ matrimonii adversam. Non enim matrimonii substantiæ repugnat *matrimonio non uti*, sed *uti non posse*.

129. — PROB. III° COMMUNI DOCTORUM CONSENSU. Doctores Ecclesiæ et præclarissimi theologi omnes, ut matrimonium a cæteris contractibus et conjunctionibus discriminant, matrimonium dicunt esse conjunctionem *maritalem*; hanc consensionem expresse testificatur Catechismus Romanus, 2 p., cap. viii, n. 3. Porro conjunctio nequit esse *maritalis* sine mutua corporis potestate et jure ad copulam; nam, sicut iterum perpendit ibidem Catechismus Romanus, « alia pactionum genera, quibus viri et mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent vel pretii, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt a matrimonii ratione. » Ergo.

130. — PROB. IV° RATIONE. 1° *Ex Matrimonii significatione*. Hoc sibi proprium vindicat matrimonium, quod sit signum conjunctionis Christi cum Ecclesia. Porro nisi fiat mutua corporis traditio in ordine ad generationem prolis, ut inde unum atque integrum efficiatur organum ad illam, matri-

monium non magis quam unio animorum extra matrimonium significat Christi et Ecclesiæ conjunctionem; bene vero si secus. Etenim Christus cum Ecclesia unum efficit corpus mysticum cujus ipse est caput, sicut vir est caput mulieris; et hæc Christi et Ecclesiæ conjunctio ordinatur ad generationem spiritualem, nempe *ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi*. Ephes. iv, 12. Cujus generationis penitus deficit significatio in viro et muliere, si nihil in ipsorum conjunctione ordinetur ad corporalem generationem.

131. — 2º *Ex inconvenientibus*. Si obligatio conjugalitatis non haberet ordinem ad copulam carnalem, sed tantum individuæ vitæ societatem respiceret, consensus vere conjugalitatis, et ideo ipsum matrimonium consistere posset inter patrem et filiam, inter matrem et filium, inter socerum et nurum, inter fratrem et sororem; rationes enim ob quas matrimonium non potest consistere inter illas personas, desumuntur potissime ab obligatione ad actus conjugales, non autem ab obligatione ad individuum vitam. Immo matrimonium iniri posset inter personas ejusdem sexus. Deinde qui contraxissent, quin potestatem corporis sui tradidissent, fornicarii essent, si postea se carnaliter cognoscerent; in eo enim est fornicationis malitia, ut quis ad corpus in quod jus non habet accedat. E converso neuter esset adulter, etiamsi cum aliena persona se carnaliter commisceret, quia adulterium non est tantum contra castitatem, sed etiam contra justitiam; nullum vero jus violatur, si potestas corporis non fuerit abalienata vi contractus matrimonialis.

132. — 3º *Ex eversione rationum in oppositum*. *Ad primam*: In loco citato, et in aliis quos producit Pontius, S. Augustinus loquitur de usu matrimonii, non autem de jure ad usum; imo supponit, jam fuisse consummatum matrimonium, et postea conjuges abstinere ab ejus usu ob amorem castitatis. — *Ad secundam*: In primis in illis contractibus traditur saltem dominium in re, dum in matrimonio contracto sine traditione potestatis corporis, nullum dominium transfertur, non enim transfertur dominium proprietatis more domini bonorum fortunæ; si igitur non transferatur potestas in ordine ad copulam, nihil aliud transfertur, nisi jus ad operam et fructus laborum corporis, sicut fit quando

conducuntur operarii. Sed talis conductio toto cœlo distat a ratione matrimonii. Deinde, esto quod tradatur aliquod corporis dominium, atque matrimonium esse possit sine usu, attamen contrahi nequit nisi implicite tradatur jus ad usum; etenim dominium directum vi matrimonii acquisitum differt ab eodem dominio in aliis contractibus acquisito; vi enim matrimonii contrahens non constituitur in dominio utili, sed constituitur in jure ad actus conjugales. — *Ad tertiam*: Votum perpetuæ virginitatis non obstat traditioni implicite juris ad copulam, sicut dictum est (125), dummodo non venerit in pactum denegatio debiti conjugalis; nam praxis castitatis nihil aliud est quam non usus, qui bene consistere potest cum jure ad usum. — *Ad quartam*: Fusius ostendemus ubi de impedimento impotentiae, quod de jure naturali ac divino impotentes non possunt valide contrahere matrimonia.

133. — *Obj.* Impotentia physica quæ supervenit matrimonio non destruit ejus essentiam. Atqui tamen jus physicum ac radicale in copulam tollit. Ergo.

Resp. 1° *Retorqueo.* Ergo solvit matrimonium initum cum mutua corporum traditione in ordine ad copulam; nam matrimonio ita inito esse essenziale jus ad copulam, fatentur Pontius et alii, qui tamen tenent, illud nequaquam dirimi per impotentiam supervenientem. 2° *Nego min.* Tollitur jus expeditum ac morale, non vero radicale; si enim cessasset impotentia, conjuges non indigerent novo consensu et mutua traditione, ut licite se carnaliter miscerent. Ergo jus radicale non fuit amissum. 3° *Negari potest consequens*; licet enim verum esset antecedens, adhuc desideraretur genuina consecutio, quia tum in physicis, tum in moralibus sæpe sæpius plura sunt essentialiter requisita, ut res incipiat existere, quæ tamen non requiruntur, ut in existentia accepta permaneat: ideo perperam ex rei conservatione arguitur ad ejus productionem.

Sectio III.

De quibusdam consensuum speciebus.

Interdum consensus matrimonialis peculiaribus stipatur circumstantiis, quæ admodum dubiam reddere possunt ejus

validitatem. Quocirca interest, ut de illis præcipuis speciebus quæ scitu digniora sunt explanare. Dicemus 1° de consensu clandestino quatenus est contra parentum voluntatem ; 2° de consensu conditionali ; 3° de consensu mediato, id est, per procuratorem expresso. De consensu coacto, et de consensu clandestino ob absentiam parochi et testium, agitur ubi de impedimentis dirimentibus.

Punctum I.

De consensu clandestino.

I. De validitate Matrimonii filiorumfamilias, invitis parentibus, initi.

134. — I. EXPONITUR ET CONFUTATUR ERROR PROTESTANTIUM. Lutherus firmum habet conjugium filiorumfamilias absque consensu parentum, quando jam nata est proles ; si autem nondum sit nata, in potestate parentum irritare vel confirmare matrimonium tenet. Idem tenet Philippus ; Joannes Brentius vult ut judici concredita sit facultas irritandi, vel confirmandi hujusmodi conjugia. Idem tenet Kemnitius. Bucerus cupit, ut instaurentur leges civiles, quibus cautum erat, ne rata essent conjugia sine consensu patris, aut avi, aut proavi. Calvinus, IV *Institut.*, cap. xix, § ult., annumerans leges Pontificum Romanorum de matrimonio vel in Deum impias, vel in homines iniquissimas, primo loco istam ponit : « Quales sunt, ut conjugia inter adolescentulos parentum injussu contracta, firma rataque maneant. » Naturali ac divino jure irrita sunt, juxta illud S. Pauli, *Coloss.* iii, 20 : *Filii, obedite parentibus per omnia : hoc enim placitum est in Domino.* Et infra : *Servi, obedite per omnia dominis carnalibus.* Et I *Cor.* vii, 38 : *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit : et qui non jungit melius facit : ubi supponit, conjugium fieri auctoritate parentum.* Et Moyses, *Deuter.* vii, et *Exod.* xxxiv, cum loquitur de filiorum conjugio, alloquitur parentes tanquam hujus rei arbitros : *Ita filiam tuam non dabis filio gentili nec filiam illius accipies filio tuo.*

Ipsis protestantibus præiverat Erasmus, qui, in *Colloquio*

de Matrimonio, ita habet : « Definiunt quidam matrimonium esse ratum, quod, insciis vel etiam invitis parentibus, inter puerum et puellam per verba de præsenti contractum est. Atqui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec evangelica aut apostolica doctrina. »

Prop. : *Matrimonium sine consensu parentum contractum nec naturali, neque divino jure irritum est.*

135. — PROBATUR I^a PARS. 1° *Ex Concilio Trident*, sess. 24 *de Reform. Matrim.*, cap. 1 : « Jure damnandi sunt illi... qui falso affirmant, matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse ; nihilominus sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit. » Porro non definisset, illa non esse irrita, si jure naturali irritarentur. Ergo.

136. — 2° *Ex Matrimonii causa efficiente*. Matrimonii causa efficiens est consensus contrahentium, eorum scilicet qui habent dominium corporis sui atque jus tradunt in illud relate ad copulam carnalem. Porro solus filiorum consensus est causa efficiens matrimonii, et ipsi soli habent dominium corporis sui in ordine ad copulam carnalem ; agitur enim de filiisfamilias qui habent ætatem et rationem sufficientem ad eligendum statum.

137. — 3° *Ex Matrimonii gravi onere*. Conditio matrimonii gravissimas inducit obligationes pro tota vita, saltem unius partis. Porro conveniens est, ut homo sit plene liber in iis quæ imponunt gravissima onera, maxime si per totam vitam sunt sustinenda ; qua de causa Ecclesia cautissime communit libertatem eorum qui Religionem ingrediuntur, et eorum qui nubere volunt. Ergo omnino conveniens est, ut valor consensus filiorum in nuptiis contrahendis non pendeat a consensu parentum.

138. — 4° *Ex jure civili Romano*. Vi legis *Eas*, ff. *de Capitis diminutione*, § *Sed naturalis*, *Instit. de jure nat.*, jura naturalia non tolluntur per jura civilia. Porro filii emancipati eximuntur a consensu parentum ad valide nubendum, sicut decernitur leg. *Filius* 25, ff. *de Ritu nupt.*, leg. 3, § *Si emancipatus*, ff. *de bonorum possessione contra tabulas*, etc.

Ergo. *Confirmatur*, quia non tantum sub patria potestate adhuc constituti, sed emancipati, viduæ etiam maturæ ætatis, non possent valide nubere. Porro nedum id sancitur jure naturali, potius illi adversatur.

139. — PROB. II^a PARS. 1° *Directe, ex aliquibus matrimoniis quorum meminit S. Scriptura.* S. Scriptura plures narrat matrimonii contractus initos absque consensu parentum, eosque uti validos. *Genes.* xxvi, Esau, invitis Isaac et Rebecca, cum tribus mulieribus matrimonium contraxit. *Tob.* vi, Tobias junior non expectavit consensum parentum, ut duceret Saram Raguelis filiam. Utique hoc fecit, suadente comite suo; sed tunc tempore nesciebat, illum esse archangelum Raphaellem. S. Paulus, *I Cor.* vii, 39 : *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino.* Sicut videre est, Apostolus non requirit consensum parentum, sed omnimodam iterum nubendi libertatem viduæ adscribit, dummodo nubat in Domino.

140. — 2° *Indirecte, ex ruina fundamentorum in oppositum.* Loca Scripturæ in oppositum adducta optime probant, pertinere ad parentum providentiam curare de matrimoniis filiorum, et maxime filiarum, quæ sunt verecundiores; sed neutiquam inculcant, valorem matrimoniorum a nutu parentum pendere. Perperam adducunt etiam locum *Numer.* iii, ubi pater irritavit votum filiæ, ex quo facto inferunt, patrem posse etiam matrimonium irritare, quod non majori firmitate pollet. Nam in primis, juxta quosdam, puella erat adhuc impubes; juxta alios, votum erat de rebus domesticis; non autem votum pressius sumptum. Deinde non datur omnimoda paritas quoad irritationem voti et irritationem matrimonii. Tandem loca quæ obedientiæ necessitatem inculcant, intelligenda sunt de rebus in quibus parentes habent jus exigendi obsequium; non vero de cæteris, nam aliquando *oportet magis obedire Deo quam hominibus.* Unde S. Thomas, 2-2, q. 104, a. 5, ad 1 : « Hoc quod Apostolus dicit, intelligendum est *per omnia* quantum ad illa quæ pertinent ad jus patriæ vel dominativæ potestatis. » Et in IV, dist. 29, a. 4, ad 1 : « Verbum Apostoli non intelligitur in illis in quibus sicut pater est liber, ita et filius, et hujusmodi est matrimonium, per quod etiam filius fit pater. »

141. — II. SCINDUNTUR AUCTORES QUOAD JUS CIVILE ROMANUM. 1° *Sententia affirmans irrotationem*. Connatus, Duarenus, Corrasius, Acacius, et alii apud Gonzalez, in cap. *Tua Nos 1, de Despons. impub.*, n. 8, quibus astipulati sunt Pontius, Fagnanus, et alii, quorum potissimus est Benedictus XIV, *de Synodo diœc.*, lib. IX, cap. XI, n. 2, censent, olim matrimonia filiorumfamilias sine parentum consensu inita infregisse leges civilis juris romani, uti probant textus in principio Institutionum, *de Nuptiis* : « Si filiifamiliarum sint, consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt; nam hoc fieri debere, et civilis, et naturalis ratio suadet, in tantum ut jussus parentis præcedere debeat... Si adversus ea quæ diximus, aliqui coierint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur. » Et leg. *Nuptiæ 2, ff. de Ritu nuptiarum* : « Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est qui coeunt, quorumque in potestate sunt. »

Citatis illis textibus, subdit Benedictus XIV : « Equidem non ignoramus, Cujacium, in lib. 35 *Pauli ad edictum ad l. 2 et 10, de Ritu nupt.*, et Dionysium Godefridum, in lege *Filius, ff. de Ritu nupt.*, contendere, per præfatas leges, non irritas, sed solum illicitas decerni nuptias, quas filiifamilias contrahunt, invitis, aut insciis, nec consentientibus parentibus, sub quorum sunt potestate; neque nos præterit, hanc opinionem fulciri auctoritate Pauli jurisconsulti, qui, lib. II *Sent.*, tit. 14, scripsit : *Eorum qui in potestate patris sunt, sine voluntate ejus matrimonia jure non contrahuntur, sed contracta non solvuntur : contemplatio enim publicæ utilitatis privatorum commodis præfertur*. Verum non ita sentiunt alii eruditi viri quibus prædictorum juris textuum verba adeo perspicua videntur, ut indubitanter asserant, per illa infirmari conjugia filiorumfamilias, quibus paternus consensus non adjecerit vires. Quinimo Vinnius, *ad lib. I Institutionum*, tit. 10, perpendens verba illa Justiniani : *Ut jussus parentis præcedere debeat* : hæc insuper adnotavit : *Jussus, id est, consensus, aut potius assensus parentis in nuptiis filiorum adeo necessarius est, ut etiam præcedere debeat, neque ratihabitione patris retro legitime fiant, nimirum cum ratihabitio in iis tantum locum habeat, quæ non statim ipso jure nulla sunt, sed aliquo modo consistunt, aut pendent*. Quod

vero attinet ad locum ex Paulo jurisconsulto allegatum, hæc ipsa de causa, quod scilicet aperte contradicat citatis legibus, quas certissimum est Imperatorem Justinianum, ex ejusdem Pauli jurisconsulti sententia, inseruisse corpori juris a se promulgati, non immerito suspicantur plerique, quos sequitur Juenin, *tract. de Sacram.*, dist. 10, q. 3, a. 2, illum non esse Pauli, sed Aniani cujusdam, qui Theodosianum Codicem tempore Alarici, Gothorum regis, notis illustravit. Nec mirum, tantam ab Imperatoribus tributam potestatem parentibus in filiorum nuptias; adhuc enim remanebant rudera illius immoderatæ potestatis patriæ, quæ, auctore Romulo, diu viguerat apud Romanos, cujus ratione, *licebat parentibus loris cedere filios, carcere coercere, in agros ad opera rustica vinctos amandare, venundare, denique interficere*: quod totidem verbis refert Dionysius Halicarnasseus, lib. II, pag. 46. Hinc, teste Lactantio, *Inst.* lib. IV, cap. III, filii dicebantur *servire patri*. Quinimo liberorum conditionem in quibusdam fuisse duriorum conditione servili, observant idem Lactantius, et Servius *ad Virg. Æneid.*, vers. 143. Quamvis porro hæc parentum in filios immoderata jura, quæ certe barbariem sapiebant, cultioribus romanæ reipublicæ temporibus fuerint valde imminuta; nihilominus tamen Justiniani ætate tantam parentes retinebant in filios potestatem, ut idem Imperator, § 2 *Instit.*, de *Patria potestate*, affirmaverit: *Nulli alii sunt homines qui talem in liberos habeant potestatem, qualem nos habemus*. Quocirca, cum leges cæsareæ viribus carere voluerint matrimonia a servis contracta, non consentientibus dominis, quorum subsunt dominio; mirum non est, earundem edicto, fuisse robur adeptum conjugii a filiisfamilias celebratis sine consensu parentum, sub quorum potestate existunt. »

Illis testimoniis accessit Clemens III, cap. *Videtur 3, Qui Matrimonium accusare possunt*: « Qui enim melius recipi debent, quam illi qui melius sciunt, et quorum est interesse: ita ut, si non interfuerint, et consensum non adhibuerint, secundum leges nullum fiat matrimonium? » Abbas, in illud caput, dicit, verba *secundum leges* intelligenda esse de legibus civilibus. Etiam sic arctata aperte significant, non valide contrahi matrimonium, si absit consensus parentum,

de quibus expresse agit pontifex, cujus verba adeo sunt perspicua, ut assertio nostra nequeat dilucidioribus exprimi verbis.

142. — 2° *Sententia negans irritationem*. Brissonius, Cujacius, Germonius, Grotius, et alii quos citat et sequitur Gonzalez in cap. *Tua Nos 1, de Desponsatione impuberum*, concedunt, matrimonia istiusmodi fuisse injusta seu illicita, sed tamen valida. 1° Innituntur tanquam firmiori propugnaculo auctoritate Pauli jurisconsulti, cujus verba modo retulimus. — 2° In his quæ sunt juris publici, patria potestas non consideratur : leg. *Nam quod*, ff. *ad Trebel.* ; leg. *Filius*, ff. *de his qui sunt sui*. Porro nuptiæ sunt juris publici : leg. 1, ff. *Solutio matrimonio*, præcipue si contrahantur per coemptionem, quia coemptio est contractus in quo non attenditur patria potestas. Ergo. — 3° Definitiones nuptiarum adductæ in leg. 1, ff. *de Ritu nupt.*, et § 1 *Instit.*, de *Nuptiis*, consensus paterni non meminerunt : ergo non est de substantia, alias sub definitione comprehenderetur. — 4° Matrimonium leges voluerunt pendere a libero consensu contrahentium : porro liber consensus adest, licet filius imperio patris non obsequitur ; ergo. *Confirmatur*, quia leges nolunt ultimam dispositionem ab alterius arbitrio pendere ; ergo a fortiori noluerunt valorem matrimonii pendere ab alterius arbitrio. — 5° Ingentia et non pauca incommoda consequerentur, si filii non possent valide nubere absque parentum consensu, siquidem pater mulierem divitem etsi deformem, et ætate jam admodum provectam, sæpe præponit juniore et pulchre, quam adamat filius ; ideo si tanti valeat patris voluntas ut obstet validitati nuptiarum, sæpe filii aut infausta inirent connubia, aut nullatenus nuberent. Porro hoc est inverisimile, cum operæ pretium sit, ut Civitas liberis hominibus repleatur, et leges ingenuos homines ad nuptias provocent. Ergo.

143. — 3° *Verior videtur sententia affirmans*. Sententia affirmans irritationem videtur verior. Nam in primis oportet non expendere quid satius esset, irritare vel non irritare, sed indagare quid in re ipsa intenderit ac fecerit legislator. Porro textus supra adducti nimis aperti sunt, et nequeunt detorqueri in sensum injustitiæ seu illicitatis. Deinde ex dictis patet quam nutans sit propugnaculum auctoritatis

Pauli jurisconsulti. Præterea aliæ rationes facile explauduntur. Etsi nuptiæ sunt juris publici, bene consideratur patria potestas, si legislator illam introduxerit in aliquo peculiari casu; leges enim loquuntur de iis casibus in quibus nihil peculiare sanciverunt, atque intervenit mera patria potestas contra juris statuta. Impossibile est concludere explicite in definitione ea omnia quæ definiti substantiam ingrediuntur; satis est, si implicite in ea ipsa imbibantur. Porro definitio implicite continet habilitatem personarum, quam oportet deinde explicite tradere per alias peculiares leges. Leges utique voluerunt, pendere a libero consensu contrahentium, si reapse contrahantur: quo non obstante, potuerunt ligare voluntatem, ut non valide contraheretur, quando ipsæ obstant; sic Ecclesia catholica, præ omnibus potestatibus, et quam maxime vult ac tuetur libertatem contrahentium nuptias, et tamen ligat voluntates per impedimenta dirimentia. Ad ultimam rationem jam dictum est, non agi de eo quod consultius est statuere, sed de eo quod statutum est. Cæterum, si ex tali lege irritante matrimonia dimanant infelices exitus, ex illa diffluunt quoque bona consecutaria. Nam filiifamilias, dum adhuc adolescentes sunt vel etiam juniores, prudentia carent et facile obcæcantur per amorem: unde opportune eis succurritur per legem, quæ sancit parentum dissensum. Et confirmari potest ex cap. *Videtur*, supra (141) citato, nam etsi Abbas illud intelligat de lege civili tantum, dici potest, illam restrictionem esse admodum arbitrariam, atque introductam favore causæ. Sane Nicolaus papa I, *ad Consulta Bulgar.*, cap. III (habetur in can. *Sufficiat* 2, causa 27, q. 4), dicit: « Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui consensus si solus in nuptiis forte defuerit, cætera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur, Joanne Chrysostomo magno doctore testante, qui ait: Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. » Ibi pontifex ly *secundum leges* non intelligit de solis legibus civilibus, sed etiam canonicis; agit enim de consensu contrahentium, et communiter de hoc consensu exponunt auctores. Perperam Gonzalez, in cap. *Tua Nos* 1, de *Desponsatione impuberum*, n. 4, dicit, illa verba *secundum leges* patris consensum includere, non enim agitur de conjunctione patris.

Utique injusta esset lex quæ absolute et in omnibus casibus consensum parentum sub pœna nullitatis requireret in matrimoniis filiorumfamilias; sed communiter definiunt casus et ætati præfigunt limitem, extra quem consensus utique peti debet causa reverentiæ, sed non exigitur sub pœna nullitatis, imo nec sub pœna injustitiæ seu illicitatis. Unde defectus consensus parentum pro minoribus sancitus est fere apud omnes gentes, etiam excultas, tanquam impedimentum irritans nuptias, saltem quoad contractum et effectus civiles. Toullier, lib. I, tit. 4, n. 490, dicit : « La nullité du mariage des mineurs, contracté sans le consentement de leurs pères et mères, est de droit ancien ; elle était prononcée par les lois romaines, par celles des Français, dès les premiers temps de la monarchie. (Voyez Pothier, *du Mariage*, n. 323 ; d'Aguesseau, tom. III, p. 69.) Enfin, cette nullité est de droit commun en Europe. »

144.— III. NEQUE CONSENTIUNT OMNES DE ANTIQVO JURE CANONICO. 1° *Sententia communior affirmans nunquam fuisse irrita.* Covarruvias, Bellarminus, Sanchez, Gutierrez, Azor, Layman, Estius, Sylvius, Gonzalez, Fagnan, Wiestner, Pirhing, Reiffenstuel, Schmalzgrueber, et alii communius censent, matrimonia a filiisfamilias celebrata sine parentum consensu valere, nec unquam parentum consensum fuisse necessarium ad eorum substantiam. S. Alphonsus, lib. VI, n. 849, dicit, sententiam oppositam non esse satis probabilem. 1° Probatur multis juris canonici textibus : Can. *Sufficiat* 2, causa 27, q. 2 ; cap. *Cum virum* 12, de *Regular.* ; cap. *Cum causam* 7, de *Raptor.* ; cap. *Veniens* 13 ; cap. *Cum locum* 14 ; cap. *Cum apud* 23 ; cap. *Tuxæ* 23, de *Sponsalib. et Matrim.* Quibus in textibus de consensu ad matrimonium necessario agitur et tantum mentio fit consensus præstandi a contrahentibus, neutiquam vero de eorum parentum consensu. — 2° Matrimonium est spirituale, utpote sacramentum ; cap. *Debitum pastoralis* 3, de *Bigamis.* Porro in rebus spiritualibus non attenditur patria potestas ; cap. *Si animus* 3, de *Judiciis*, in 6 : « In hujusmodi quoque litibus sive causis, quanquam in potestate patris existas, nec alias absque illius assensu in judicio regulariter esse possis : ejus, cum de ijs se intromittere non habeat, nequaquam requiri debet assensus. » — 3° Si filius, invito patre, Religionem profite-

tur, valida est professio. Ergo a pari, si ineat matrimonium, invito patre, quia bene arguitur de matrimonio spirituali ad carnale ; cap. *Inter corporalia* 2, de *Translatione episcopi* : « Cum fortius sit spirituale vinculum, quam carnale. » — 4° Hæc est communis sententia omnium Scholasticorum, fatente ipso Pontio, lib. II, cap. I, n. 7, et videtur certum esse ex conc. Trident., sess. 24 de *Reform. Matrim.*, cap. I : « Quique falso affirmant matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse. »

145. — 2° *Sententia affirmans, fuisse passim irrita, verior.* Pontius, Tournely, Lemerre, Gibert, Benedictus XIV, Collet, Carrière, et alii autumant, sin ubique, saltem in non paucis locis matrimonia filiorumfamilias sine parentum assensu contracta irritasse legem ecclesiasticam. 1° S. Basilius, *Epist.* 199, canonica 2^a, ad *Amphilochium* : « Matrimonia sine iis qui potestatem habent, fornicationes sunt. Neque ergo, vivente patre, neque hero, qui conveniunt, extra reprehensionem sunt ; quemadmodum, si annuant cohabitationi, quos penes leges hujus rei est arbitrium, tunc *firmitatem conjugii accipit cohabitatio.* » Conc. Aurelianense IV, an. 541, can. 22 (tom. II Collectionis Harduini, col. 1439, et collect. Labbeana, tom. V, col. 383) : « Ut nullus per imperium potestatis filiam competere audeat alienam, ne conjugium quod contra parentum voluntatem impie copulatur, velut captivitas judicetur ; sed, sicut est prohibitum, non admittatur. In his qui perpetraverint, excommunicationis severitas pro modo piaculi imponatur. » Et can. 24, postquam dixerit de conjugio servorum, sine herorum voluntate, quos propterea inter septa ecclesiæ prohibentur clerici recipere, subdit de illis et de filiisfamilias : « De qua re decernimus, ut parentibus aut propriis dominis, prout ratio poscit personarum, accepta fide excusati, sub separationis promissione reddantur : *postmodum tamen parentibus atque dominis libertate concessa, si eos voluerint propria voluntate conjungere.* » Theodorus Balsamo, apud Pontium, lib. II, cap. I, § 1, ostendit, hunc morem invaluisse olim apud Græcos. Et lib. II *Juris orientalis*, circa finem, adest decisio Patriarchæ Constantinopolitani, qua irritantur nuptiæ contractæ absque consensu patris, utpote initæ cum

filia minore 23 an., et declaratur, istiusmodi conjunctionem non differri a scortatione.

146. — 2° Non sunt inconcussæ rationes in oppositum. *Ad primam* : Textus illi ostendunt, consultius visum fuisse Ecclesiæ præfatas leges tum civiles, tum etiam ecclesiasticas corrigere et abrogare, ita ut in posterum valor matrimonii penderet a solo contrahentium consensu, nequaquam vero a nutu eorum sub quorum potestate contrahentes existunt ; sed minime arguunt, non extitisse huiusmodi leges. Quinimo id supponunt, alias non fuisset causa inducendi plerosque citatos canones. — *Ad secundam* : Matrimonium etsi quid spirituale sit, est contractus, qui pendet a voluntate contrahentium ; ipsa autem voluntas contrahentium subjacet potestati publicæ ; unde etsi non pendeat matrimonium a potestate patria, bene inferitur, nec naturali neque divino jure irritari matrimonium ob defectum consensus parentum ; sed perperam asseritur, illud non posse irritari, si potestas publica induxerit tale impedimentum dirimens. Alioquin Ecclesia non polleret istiusmodi impedimenta introducere. — *Ad tertiam* : Non est paritas, quia ubi de Religione profitenda agitur, præpositi illi Religioni explorant an postulans habeat requisita ad illum statum, nec tam facile in hoc statu eligendo obcæcatio mentis intercedit. Dum in matrimonio filiorumfamilias præceps et lubrica sæpe est via in tetram conditionem, et si parentes non cohibeant impetum libidinis, nemo alius par est ad id præstandum. Præpositi Religionis possunt arcere eum qui vult profiteri, et ideo professio pendet ab eorum consensu. Cæterum, si Ecclesia opportunum duceret introducere impedimentum Religionis profitendæ ex defectu consensus parentum, prorsus tali gauderet facultate : quippe aliquod ætatis impedimentum intulit, uti omnes norunt ; et Pius IX pro viris ætatem ad professionem Religionis protraxit, et quidem sub pœna nullitatis, quantumvis maturi ingenii sit novitius, et omnimoda libertate eligat monachatum. — *Ad quartam* : Scholastici intellexerunt de legibus canonicis sua ætate vigentibus, non vero de retrosæculis Ecclesiæ. Concilium Tridentinum potissime damnavit errorem Protestantium, qui intendebant, irritas esse tum naturali, tum divino jure nuptias filiorumfamilias contractas absque eorum parentum

consensu : etenim anathemate plectit eos qui ita prædicabant ; anathema autem non renuntiavit contra catholicos auctores. Cæterum jam a multis sæculis impedimentum consensus parentum abrogaverant Decretales ; unde postulatam introduxerunt oratores Gallici in concilio Tridentino, ut irrita declararentur hæc matrimonia : quod non præstitissent, si tunc tempore adhuc viguisset impedimentum hujusmodi.

147. — 3° *Præcipuæ rationes ob quas conc. Tridentinum non recensuit inter impedimenta defectum consensus parentum.* Potissimas rationes ob quas concilium Tridentinum noluit inter impedimenta dirimentia introducere defectum consensus parentum, recenset Pallavicinus, lib. XXII, *Histor. Conc. Trid.*, c. iv, n. 18 : 1° Filiifamilias ab ipsamet natura libertatem habent, et in iis quæ ad statum eligendum pertinent, sunt suis parentibus pares. 2° Apostolus, I *Cor.* vii, 9, dicit : *Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quam uri.* Ibi nec provectiorem ætatem, neque consensum parentum requirit S. Paulus. 3° Aliquando consensus parentum peti non potest, puta si filius versetur in regione longinqua. 4° Divini juris institutio est, ut homo relinquat patrem et matrem, et adhæreat uxori suæ, non autem ut ab uxore ducenda abstineat, ne a patre et matre sejungatur. 5° In sacramentorum usu, non est locus paternæ potestati, si filius libero arbitrio potiat, sicut colligitur ex cap. *Cum causa, de Raptoribus*¹, et ex cap. *Dignum est 1, de Conjugio servorum*, ubi eorum matrimonia servorum habentur tanquam rata, licet inviti sint ac contradicant illorum heri, quoniam « in Christo Jesu neque liber est, neque servus, qui a sacramento Ecclesiæ sit removendus. »

II. De illicitate Matrimonii filiorumfamilias absque consensu parentum contracti.

Quæritur 1° an filii contrahentes Matrimonium sine consensu parentum, peccent graviter ?

148. — I. DECLARANTUR EA IN QUIBUS CONSENTIUNT AUCTORES. 1° *Quoad Filios.* Filii non peccant, saltem non graviter, si

¹ Apud Pallavicinum. legitur cap. *Cum causa, de Baptismo*; sed verius caput : *Cum causa 6, de Raptoribus*, facit ad rem. In titulo *de Baptismo*, nullum adest caput *Cum causa*.

ex justis causis contrahant absque consensu parentum. Hinc 1° si pater injuste obstet quominus filius contrahat matrimonium ; 2° si causa majoris dotis indignam mulierem ei dare velit ; 3° si pater velit tradere filio uxorem ægram, aut duræ conditionis ; 4° si filius injuste a parentibus opprimeretur ; 5° si pater obstet, quia ei non placet sponsa a filio electa, etsi dotes requisitas habeat ut bene filio colereat, et aliam velit filio imponere ; 6° si filius nimis distet a patre, atque nequeat sine gravi incommodo patrem certiorare de matrimonio contrahendo. Colligitur ex cap. *Veniens* 13, de *Sponsal. et Matrim.*, et cap. *Cum virum* 12, de *Regularibus et transeuntibus ad Religionem*, ubi decernitur : « Nec obloquitur quod prædecessoris nostri Leonis papæ constitutione per contrarium sensum sumitur, ut puellæ quæ coactæ parentum imperio virginitatis habitum susceperunt, ipsum possint sine prævaricatione deserere : cum de ea recte possit intelligi, quæ in ætate nubili noscitur constituta : tunc enim quia liberum habet arbitrium, in electione propositi, sequi parentum non cogitur voluntatem. » Ratio est, quia, ut scite dicit S. Thomas, 2-2, q. 104, a. 5, in corp., « non tenetur inferior suo superiori obedire, si ei aliquid præcipiat in quo ei non subdatur... Ideo in iis quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo. Tenetur autem homo homini obedire in his quæ exterius per corpus sunt agenda : in quibus tamen secundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo : quia omnes homines natura sunt pares, puta in his quæ pertinent ad corporis sustentationem et prolis generationem. Unde non tenentur nec servi dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel de virginitate servanda, aut aliquo alio hujusmodi. »

149. — 2° Attamen in illis casibus filii, si inde non grave incommodum patiantur, debent consulere parentes. Licet filii non tenentur sequi parentum consilium in prædictis casibus, debent nihilominus parentes certiorare de proposito matrimonii ineundi et eos consulere, si inde ipsis nullum grave accrescat incommodum. Ita enim servatur reverentia parentibus debita. Deinde forte parentes hisce filiorum testimoniis submissionis et dilectionis commoti se recipient

ad meliorem frugem, atque annuent matrimoniis filiorum et ita procuratur felix exitus concordium animorum. Unde ipse Codex civilis gallicus ita decernit, art. 151 : « Les enfants de famille ayant atteint la majorité fixée par l'article 148 (scilicet 25 an. pro masculis, et 21 an. pro feminis), sont tenus, avant de contracter mariage, de demander, par un acte respectueux et formel, le conseil de leur père et de leur mère, ou celui de leurs aïeuls et aïeules, lorsque leur père et mère sont décédés, ou dans l'impossibilité de manifester leur volonté. » Tandem forsitan in nullo alio negotio filii sibi fucum faciunt sicut in proposito matrimonii, et quamvis ex animo credant, parentes esse irrationabiliter invitos, contingere potest ut parentes eis noxia ex matrimonio oritura demonstrent, et filii ab illo desistant ac utiliora quærant. Episcopus tenetur, in quibusdam magni momenti rebus, capituli sui consilium petere, etsi non tenetur illud sequi, et talis consultatio interdum non parum Episcopo utilis est : consimili modo fit in matrimoniis filiorum, etiam quando parentes existimantur irrationabiliter refragantes, quia, sicut monet Sapiens, *qui facit omnia cum consilio, post factum non pœnitebit.*

150. — 3° *Peccant graviter filii, si ineant nuptias quibus juste contradicant parentes.* Sat communiter tenent auctores, filios reos peccati mortalis fieri, si, ob justam et gravem causam, eorum nuptiis detractent consensum, vel sint inviti parentes, puta si tales nuptiæ redundarent in dedecus familiæ, si ex eis oritura sint gravia scandala, discussiones, jurgia, etc. ; quibus in casibus vix invenire est qui inficiantur, filios peccare graviter. S. Alph., lib. VI, n. 849.

151. — 4° *Parentes qui injuste nuptiis filiorum obsistunt, graviter peccant.* Si parentes impediant filios a matrimonio sine justa causa, graviter peccant, tum propter injustitiam erga liberos, quorum jus circa electionem status graviter lædunt ; tum propter periculum incontinentiæ filiorum, qui non possunt se continere, et ideo pro ipsis *melius est nubere quam uri* ; tum etiam propter scandala quæ dant filii ex eo quod inique a parentibus cohibentur a matrimonio contrahendo. Attamen non incurrunt excommunicationem a conc. Trident, sess. 24 *de Reform. Matrim.*, cap. ix, latam contra impediētes libertatem matrimonii ; nam Concilium loqui

tur de *temporalibus dominis et magistratibus* qui, vi jurisdictionis quam in foro externo habent, subditos ad matrimonia cogunt vel ab eis impediunt; et quum decretum Concilii sit de materia odiosa, non debet extendi ad alias personas. Schmalz., lib. IV, tit. 2, n. 90; S. Alph., lib. VI, n. 849, et alii communiter.

152. — 3° *Delineatur norma agendi pro parochis in illis iugendis casibus.* Quando parentes reluctantur ob justam et gravem causam matrimonio filiifamilias, parochus nequit matrimonii hujus proclamationes denuntiare; Layman, cap. 1, n. 14; Bonacina, q. 4, p. 17, n. 26; Dicastillus, d. 4, dub. 18; Pontius, etc. Parentes implorare possunt auctoritatem praelati ad tales nuptias impediendas, et praelatus tenetur, pro officio sui muneris, impedire ne subditi sui sacrilegia committant, et nefarias ineant nuptias. « Ideo mortaliter peccaret praelatus, si filio faveret, vel dispensaret in denuntiationibus ad matrimonium præmittendis. » S. Alphons., ibid., versus finem. Quandocumque igitur parentes obstant matrimonio filii aut filiae, parochus temperet a denuntiationibus faciendis, et causam renuntiet praelato, quia praelatus seu Ordinarius, non vero parochus, est iudex in causis matrimonialibus. Quod innuit Benedictus XIV, in constitutione *Satis vobis*, § 4 (27 nov. 1741), et aperte decernit in constitutione *Nimiam licentiam*, § 10 (18 maii 1743): « Onus pariter proprio parochis injunctum est, ut, antequam denuntiationes de ineundo matrimonio publice in ecclesia inter missarum solemnias fiant, ipse.... inquirere nitatur... de consensu parentum filii filiaeque familias contrahant... Hæc aliaque hujusmodi momenta postquam parochi accuratissime exploraverint, si aliquod eorumdem momentorum sive deficere, aut nocere posse deprehenderunt, suspensis interea denuntiationibus, illud quod obstare possit, deferre tenentur ad proprium Antistitem, qui, prout postulaverit, pro auctoritate munerisque sui debito, opportune provideat. »

153. — Si autem, jam factis denuntiationibus, pater aut mater matrimonio filii aut filiae gravibus de causis obstet, nequit ei interesse parochus. Contrahentes enim tunc sacramentum sacrilege susciperent, et talis facinoris particeps ac reus fieret parochus, si interesset, et simul aucto-

ritatis patriæ contemptui faveret. Unde Scavini, tract. 12, disp. 1, cap. 1, n. 758, dicit : « Merito ergo omnes diœcesanæ synodi præcipiunt, ne hujusmodi conjugii assistat parochus. »

154. — II. AN GRAVITER PECCENT FILII, QUI SINE GRAVI CAUSA NON CONSULUNT PARENTES IN CONTRAHENDO MATRIMONIO ? 1° **Sententia simpliciter affirmans, eos peccare graviter.** Molina, Sotus, Navarrus, Pontius, Sylvius, Abelly, Roncaglia, illustris Muscettola, episcopus Rassanensis, Baruffaldus, Concina, et alii, apud S. Alphonsum, lib. VI, n. 849 ; Fagnan, Billuart, Alasia, Scavini, Gury, Ballerini, Mare, Cretoni, etc. ; citantur etiam pro hac sententia, quam S. Alphonsus dicit communiorem, Bellarminus, Albert., Estius, Turrecremata, Juenin et Cabassut, qui simpliciter dicunt istiusmodi matrimonia esse illicita, non explicantes an sub culpa gravi. Quibus forte accensendus est Pichler, quem S. Alphonsus citat pro benignissima sententia. Nam ita habet, lib. IV, tit. 1, n. 83 : « Porro sicut liberi absque justa causa invitis parentibus matrimonia illicitè celebrant, ita vicissim parentes graviter peccant, si absque justa causa per suum dissensum matrimonia liberorum impediunt. »

PROB. I° UNIVERSALI CONSUETUDINE OMNIUM GENTIUM. Obligatio inquirendi atque obtinendi consensum parentum adeo alte radicitur in natura humana, ut omnes gentes illam agnoverint, sicut fusiori calamo demonstrat Gonzalez, in cap. *Tua Nos 1, de Desponsat. impuberum*. Quod potissime verificatur pro puellis dum sunt adhuc sub cura parentum, quarum, ut dicit S. Ambrosius (in can. *Honorantur* 13 causa 32, q. 2), virginalem pudorem dedecet eligere maritum. Et Tertullianus jam citatus : « Unde sufficiat ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii, quod Ecclesia conciliat, confirmat obligatio, obsignatum Angeli renuntiant, *pater ratum habet, nam nec in terris filii sine consensu parentum rite et jure nubunt.* »

155. — PROB. II° JURE CANONICO. Jus canonicum in hoc confirmat jus nationum ; nam Evaristus papa, in can. *Aliter legitimum* 1, causa 30, q. 5 : « Aliter legitimum non sit conjugium, nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, et a quibus custoditur, uxor petatur, et a parentibus et propinquioribus sponsetur. » Nicolaus I, cap. 3,

Ad Consulta Bulgarorum (habetur in can. *Nostrates* 3, causa 30, q. 3.): « Post sponsalia, quæ futurarum sunt nuptiarum promissa, fœdera quoque consensu eorum qui hæc contrahunt, et eorum in quorum potestate sunt, celebrantur. » Nec aliud idem Pontifex docuisse videtur in can. *Sufficiat* 2, causa 27, q. 2 : « Sufficiat secundum leges solus eorum consensus de quorum conjunctionibus agitur; » nam ista Pontificis verba depromuntur ex eodem cap. 3. Huc faciunt conc. Aurelianense IV, et cap. *Videtur* 3, *Qui Matrimonium*, supra (141 et 143) adducta. — Sed potissimum facit conc. Tridentinum, quod, sess. 24 *de Reformatione Matrim.*, cap. 1, dicit : « Sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa (matrimonia) semper detestata est, atque prohibuit. » Ballerini et quidam alii coarctant illa Tridentini verba ad matrimonia clandestina atque contendunt, illa non spectare ad matrimonia filiorumfamilias sine consensu parentum inita; sed talis restrictio non tantum gratis fit, sed etiam manifeste contra textum Concilii, quod immediate postquam egerit de matrimoniis filiorumfamilias, dixit : « Sancta Dei Ecclesia, etc. » Deinde, etsi jam a diuturno contabuit mos nuncupandi clandestina hujusmodi matrimonia, tempore Concilii adhuc ita audiebant, sicut etiam ita appellantur matrimonia quæ sine denuntiationibus fiunt; etenim *clandestina* venit a *clam*; clam fieri dicitur quod fit sine solemnitate requisita, uti docent Bartolus in leg. ult., ff. *de Ritu nupt.*, et Mascardus, *de Probat.*, conclus. 297, n. 3, apud Gonzalez, in cap. *Tua Nos* 1, *de Despons. impuberum*. Et subdit : « Cum igitur in dicto cap. *Aliter*, inter alias solemnitates consensus parentum exigatur, non immerito aliter contractum matrimonium clandestinum appellabitur, atque ideo inter clandestina matrimonia illud recenset Trident., sess. 24 *de Reform.*, cap. 1. » Ideo non audiendus est Sanchez, lib. III, disp. 1, n. 3, asserens, istiusmodi matrimonium sine consensu parentum initum potius appellandum esse minus solemne, quam clandestinum.

156. — PROB. III° RATIONE. 1° *Ex reverentia parentibus debita*. Licet filii non tenentur ex obedientia consulere parentes in matrimonio ineundo, attamen pietas et reverentia quibus obstricti manent erga parentes, exigunt ne quid ma-

ximi momenti et perpetui, quale est matrimonium, suscipiant absque consilio parentum, et sensus communis habet uti graviter irreverentes atque vecordes filios qui secus procedunt; graviter contristant parentes, qui inde jure indignantur; et merito advertit Baruffaldus¹, quod « rara, et Phœnice rariora sunt hujusmodi matrimonia, quæ ad lætum finem perveniant, et divina benedictione foveantur. » Porro contra pietatem et reverentiam parentum agere in re gravissima est peccatum grave. Ergo.

157. — 2° Ex parentum interesse. Magni interest parentum quem generum vel nurum sint habituri cui dotem erogent et parentis officia tanquam filio vel filiæ impendant, et cui nomen ac simul sanguinem suum propagandum in posteros sibi adsciscant. Unde experientia compertum est, matrimonia inita, posthabito parentum consilio, vel ipsis insciis, inducere jurgia, divisiones, atque alia familiis nocumenta inferre. Porro agendi ratio quæ tot et tantis scatet incommodis, est prorsus graviter illicita. Ergo.

Addo quod parentes experientia et ætate prudentiores sunt filiis, atque in delectu faciendo sponsi vel sponsæ pro filia vel filio non obcæcantur insano amore quo interdum abripiuntur filii. Et si aliquando vel avaritia, vel alia damabili causa agantur, hoc est per accidens; nam, de lege ordinaria, parentes impense diligunt proles suas, magis quam et ipsi a prolibus amantur, et non inveniuntur similes illis qui tam ardentem cupiant filiorum bonum atque tam sedulo ad illud procurandum navent operam. Ideo, de lege ordinaria, filii imprudenter sese gerunt, si matrimonium contrahunt, inconsultis parentibus.

158. — 2° Sententia affirmans cum restrictione. Covarruvias, Suarez, Vasquez, Sanchez, Layman, Barbosa, Viva, Bonacina, Filliucius, Giribaldi, Reiffenstuel, Schmalzgrueber, etc., dicunt, teneri quidem filios sub mortali parentum consilium petere, non vero illud sequi. Primam partem demonstrant rationibus prioris sententiæ. Secunda pars con-

¹ Qui tamen immerito ita conqueritur: « Miror, quod nusquam in Ecclesia Dei, vel per decretum, vel per constitutionem, vel per canonem, vel demum per aliam rigorosam legem, hoc nunquam fuerit sancitum: nempe quod filiifamilias non possint contrahere Matrimonium, dissentientibus, vel insciis parentibus. » Tit. 41, n. 15.

stat 1° ex doctrina S. Thomæ et aliorum communiter, juxta quam inferior non tenetur obedire superiori in iis in quibus non subditur illi, cujusmodi est matrimonium et omnia quæ spectant ad corporis sustentationem. Recollige superius (148) citata. Unde si parentes nullam habeant justam contradicendi causam quoad matrimonium ineundum, filius non tenetur eorum jussui ac voluntati obtemperare, sicut decernitur in cap. *Veniens* 13, de *Sponsal. et Matrim.*; et cap. *Cum virum* 12, de *Regularibus*. — 2° Per matrimonium conjux alligatur alteri quandiu iste vivit, et quamdam servitutem contrahit. Atqui ratio postulat, ut in talem obligationem contrahendo homo sit penitus liber. Ergo. — 3° Contrahens sponsalia de futuro absque parentum consensu tenetur contrahere matrimonium promissum, si nulla alia, præter dissensum parentum, causa sit promissa resiliendi, et non timentur scandala neque alia gravia incommoda, sicut ostendemus ubi de sponsalibus. Porro non ita esset, si consilia parentum filii sequi tenerentur; nam tunc se ad illicitum obligassent; sed nemo potest se obligare ad illicitum. Ergo.

159. — 3° Sententia asserens simpliciter filios peccare venialiter. Castropalaus, Bossius, Elbel, Tamburini, Sporer¹, Salmanticenses, et alii cum Victoria, Aversa, Dicastillo et Henriquez, apud S. Alphonsum, lib. VI, n. 849, contendunt, filios qui, sive inconsultis, sive invitis parentibus, matrimonium contrahunt, illicite quidem agere, sed *per se* non peccare nisi venialiter. 1° In electione status, et maxime matrimonii, filii ipso jure naturali omnino liberi sunt: « Non tenentur nec servi dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitatis servandæ, vel aliquo alio hujusmodi. » S. Thom., 2-2, q. 104, a. 3, in corp. In his enim quæ pertinent ad sustentationem corporis et prolis generationem homines sunt æquales, et nonnisi Deo tenentur obedire. Ergo, sicut possunt filii, in his quæ pertinent ad corporis sustentationem, sibi providere, insciis parentibus; ita et in his quæ pertinent ad prolis generationem, quod fit per matrimonium.

¹ Schmalzgrueber, lib. IV, tit. 2, n. 77, annumerat Sporerium inter fautores secundæ sententiæ; sed Sporer ex professo propugnat tertiam sententiam.

— 2º « Per matrimonium filius servituti perpetuæ obligatur magna onera secum afferenti, quæ, nisi ex voluntate suscipiantur, difficillime tolerari possent, ac proinde non tenetur alterius expetere consensum : consilium vero parentum exquirere quod ipse non secuturus est, potius offendit parentum reverentiam, et alias est superfluum. Ad quid enim consilium petit, qui jam ad unum determinatus est? Et ipse cognoscere potest prudenter, quæ circa talem materiam possunt occurrere, vel alios a parentibus consulere, qui forte melius et prudentius circa talem materiam ipsum dirigant. » Salmantic., tract. IX, cap. VII, punct. 2, n. 23. Sporer, p. IV, cap. I, sect. 2, n. 203, et Tamburini, *Decal.* lib. V, cap. II, § 3, ne excipiunt quidem filios qui contrahunt cum indignis in dedecus familiæ, invitis parentibus, quia in hoc filii sunt penitus liberi, et nemini subjecti sunt.

160.— 4º **Prima sententia, cui non contradicit secunda, verior est.** 1º S. Alphonsus prædictas sententias et præcipuas quibus fultæ sunt, rationes exponit, quin suam mentem aperiat : quod valde desidero. Attamen, si liceat proferre quod sentio, dicam, primam sententiam esse veriore, nec illius fautores discedere a secunda opinione. Etenim, sin omnes, saltem fere omnes, ni fallor, ultro concedunt, filium, postquam parentum exquisiverit consilium, non teneri illud sequi, si reipsa convenientes sint nuptiæ quas intendit inire, et parentes injuste dissentiant, et ex delectu sponsæ vel sponsi a filio vel filia facto non reformidanda sint gravia incommoda. Non enim ratione obedientiæ, sed ratione pietatis et reverentiæ filium obstringunt ad consilium et consensum parentum petendum. Unde circa hanc quæstionem duæ tantum in reipsa sunt sententiæ, et a prima non est regulariter recedendum. Dico *regulariter*, quia, raro quidem, sed tamen vere contingere possunt casus in quibus non urget sub gravi obligatio consulendi parentes, vel forte nullatenus remanet, v. g. si filius maturioris ætatis, consilii, et valde excultus jam a pluribus annis munus advocati, aut medici, etc. adimplet in urbe aliqua, atque parentes ejus, qui ruri inhabitant, admodum rudes nec sponsam quam filius intendit ducere, nec sponsæ parentes cognoscunt, nec dotem filio constituere possunt, utpote pauperes ; mihi videretur durum damnare de peccato mor-

tali talem filium, si nuberet, insciis parentibus. Attamen illum non excusarem a peccato, si parentes non certiorasset de futuro matrimonio, cum tamen id absque incommodo potuisset præstare.

161. — 2º Obligationem sub gravi dari regulariter, sat aperte supponunt multa concilia provincialia tum paulo ante, tum paulo post concilium Tridentinum habita. Juvat aliqua referre. Coloniense, an. 1536, cap. 43 : « Optandum, ut canon Evaristi renovetur, tollanturque illa clandestina matrimonia, quæ, invitis parentibus et propinquis, amoris potius quam Dei causa contrahuntur, interna vero dum Ecclesia de hoc prospicit, si non irrita, prohibita tamen sint. »

Mediolanense V, *de Matrimonio* : « Si vero filiifamilias sint, hos parochus valde cohortetur, ut parentibus in quorum potestate sunt, eum honorem tribuant, ut, illis ne insciis quidem, nedum invitis, rem tanti momenti ineant. » Et S. Carolus Borromæus, in V Synodo diœcesana, *de Sacramento Matrimonii* : « Si vero filiifamilias sunt, convenit etiam, ut sciscitetur, de parentumne voluntate, an contra, inituri sint matrimonium : nam quamvis eorum consensus necessario non requiratur ; si tamen contra faciunt, causam perquiret : qua cognita, illos cohortari paterne non desistet, ut parentibus in quorum potestate sunt, eum honorem tribuant, ut scilicet, illis ne insciis quidem, nedum invitis, rem tanti momenti aggrediantur : nisi forte parentes futurum matrimonium malitiose impediant. »

Idem fere iisdem verbis inculcat Catechismus Romanus, II part., cap. VIII, n. 32 : « Inter cætera autem maxime hortandi sunt filiifamilias, ut parentibus, et iis in quorum fide et potestate sunt, eum honorem tribuant, ut, ipsis inscientibus, nedum invitis et repugnantibus, matrimonia non ineant. » Neque obstat quod illæ Synodi et Catechismus non injungunt parocho *jubere*, sed tantum maxime *hortari* : non enim munus est parochi imponere legem ejusmodi, sed tantum eniti, ut impleatur lex Ecclesiæ ; sicut ubi agitur de confessione annua et communione paschali, parochus maxime hortari debet ad legem observandam, sed non illius est præcipere ut observetur.

Narbonense, an. 1551, can. 53 : « Nuptias per verba de

præsenti contrahentes, parentum aliorumque quibus curæ sunt, *consensu*, et amicis ac vicinis, seu aliis probis viris præsentibus, absolvantur ad cautelam vel alias, idque gratis. »

Cameracense, an. 1363, tit. 13 *de Matrim.*, cap. iv : « Moneant pastores puberes, et aptos ad contrahendum matrimonium, ne pietatem erga parentes deserant; sed eorum arbitrio et consilio ineant matrimonia : malintque Jacob sanctum virum imitari quam reprobum Esau. »

Rhemense, an. 1583, cap. xiv, n. 6 : « Cum vero matrimonium non faciat contractus, sed consensus, ac proinde contrahentium nulla vi premi debeat, qui ad illud aliquem compulerint, ipso facto excommunicationem incurrere moneantur. Liberi autem invititis parentibus contrahere volentes, non inconsulte : vagique homines, et incogniti facile non admittantur ad matrimonii celebrationem : sed postuletur a superiore licentia, quam non concedat sine diligenti ac solerti inquisitione de naturali eorum solo, parentibus, moribus, ac universa præcedentis vitæ ratione. »

Burdigalense, an. 1614, *de Matrim.*, cap. ii : « Quasi peccatum ariolandi, non obedire, proclamat Scriptura. Unde Nos non satis ponderari posse censemus quorundam hominum temeritatem et inobedientiam, qui libertate sensus carnis suæ ducti, *postposita etiam sæpe parentum voluntate*, coram vagis et ignotis sacerdotibus cujuslibet ordinis matrimonia audent clandestine contrahere. » Et cap. iv : « Omnibus parochis, cæterisque sacerdotibus quibuscumque, ad sacramenta administranda ascitis, sive sæcularibus, sive regularibus, interdicimus ne, reclamantibus parentibus, filios et filiasfamilias ad sacramentum matrimonii contrahendum admittant; sed prius ipsi parochi et sacerdotes hujusmodi, antequam ultra procedant, Ordinarium suum consulere, et ab eo definita servare præcipimus. »

Et favere videtur Benedictus XIV, in supra (152) citata constitutione *Niniam licentiam*.

162. — 3° Fundamenta tertiæ sententiæ sunt nutantia : *Ad primum* : Innititur falso supposito : non enim agitur de obligatione obedientiæ, sed de obligatione pietatis ac reverentiæ. Utique filius non tenetur regulariter obedire patri sibi præcipienti nubere, aut non nubere, vel ducendi talem.

in uxorem ; sed non ideo solvitur ab obligatione pietatis ac reverentiæ, si de facto ipse intendat talem vel talem ducere. S. Thomas expresse loquitur de obligatione obedientiæ tantum, atque ostendit, filium non posse cogi per patris præceptum ad nubendum vel non nubendum, sed non ideo aliquid detraxit ab obligatione pietatis et reverentiæ, sicut videre est in loco citato, et in IV, dist. 29, q. 1, a. 4. Quinimo ibi sat aperte supponit, inter filium et patrem haberi tractatus quoad filii matrimonium : « Pater non potest cogere filium ad matrimonium per præceptum, cum sit liberæ conditionis, sed potest eum inducere ex rationabili causa ; et tunc sicut se habet filius ad causam illam, ita se habet ad præceptum patris ; ut si illa causa cogat de necessitate vel de honestate, et præceptum similiter cogat, alias non. » Quod adhuc explicitius exponit S. Bonaventura, in IV, dist. 29, a. unic., q. 3, concl. : « Matrimonii contractus debet esse liber omnino, tum ratione *significationis*, tum etiam ratione *talis et tantæ obligationis*, quæ in illo contractu consistit ; et ideo non est præcipiendum a parentibus filio præcepto *obligatorio*, quod contrahat ; quia potest continere, si vult, et iterum si vult, contrahere. — Adhuc, per præceptum non potest pater ad contrahendum cum hac, vel cum illa eum obligare, nisi caritas, vel rationabilis causa eum liget, vel promissio ipsius voluntaria. Rationabilis autem causa ligat, quando pater habet inimicitias et non potest evadere, nisi filius cum consanguinea inimici contrahat ; vel quando pater prohibet filio, ne contrahat cum muliere mala. Ob promissionem voluntariam, ut quando ipsemet se obligat contrahendo sponsalia, præjudicium sibi generat in hoc quod inchoat matrimonium ; unde tenetur ad consummandum et ad hoc compelli potest per mandatum ecclesiasticum. » — *Ad secundum* : Aliud est non esse obstrictus ad obtinendum consensum, et aliud petere consilium parentum aut saltem eis renunciare propositum matrimonii. Perperam assertitur, ad nihil inservire quod filius petat consilium a parentibus, nam ita pietatis et reverentiæ officium adimplet. Deinde, nisi filius irrationabiliter pertinax sit, ita ut, in proposito pergat, etiamsi parentes ostendant ei, infaustos exitus esse habiturum matrimonium propositum, non raro ad multum inservit consilium patrum, quippe utpote prudentiores filiis

suis quos genuina dilectione fovent, et haud obcæcati insano amore quo interdum abripiuntur filii, eos liberant a multis et ingentibus inconvenientibus. Elsi forte filii inveniant, præter parentes, alios qui melius ac prudentius dirigant circa tale matrimonium, non ideo immunes fiunt a more gerendo erga parentes. Quod autem dicunt, parentes magis ægre ferant, ut filii suo consilio non annuant, quam si nullatenus petant, vel etiam non renuntient eis matrimonii propositum, est penitus falsum. Nam per hoc quod petunt consilium, honorant parentes et illos habent tanquam capaces boni consilii; si autem illos neutiquam consulant, illos habent tanquam omnino impares ad dandum bonum consilium, atque illos sub hoc respectu reputant tanquam nihil. Quod sapit atrocem injuriam. Tandem si parentes et filii mutuum, prout par est, foveant amorem, impossibile est, ut filii non confabulentur cum parentibus de suo ineundi matrimonii proposito: quod ni faciant, jam refrixisse, sin penitus contabuisse amorem filialem, haud mediocre signum est; et unde parentes jure contra eos indignatione commovebuntur.

Quæritur 2º an parentes queant licite exhæredare filios qui, ipsis merito reluctantibus, Matrimonium contrahunt?

163. — I. QUÆ DECERNUNT JURA CIVILIA. 1º *Juris civilis Romani tenor*. Jus cæsareum romanum decrevit, parentes, in hoc casu posse exhæredare filiam, dummodo intercesserit triplex conditio: 1º ut parentes vellent eam matrimonio jungere, et dotem secundum vires suæ substantiæ tradere; 2º ut filia matrimonio illi repugnaverit, et simul luxuriosam vitam elegerit; 3º ut fuerit minor 25 annis. Filius autem, parentibus juste renitentibus, matrimonium contrahens, aut luxuriose vivens non poterat exhæredari, juxta communem sententiam: cui videtur contradicere Cujacius, quoad filium qui convenientes respuit nuptias, et infamem duxit mulierem, ita enim habet, lib. III *Observationum*, cap. v, *de Nuptiis injussu parentum contractis*: « At magna hinc existit quæstio inter juris professores, an ob id solum exhæredari filius filiae possit, quod injussu patris nuptias contraxerit: quod ipse quidem sine ulla distinctione semper negavi, et apud Gentianum Hervetum virum optimum et eruditissi-

num relata Theodori Balsamonis, Patriarchæ Antiocheni, sententia id aperte confirmat. Sive igitur sui, seu emancipati liberi nuptias injussu patris contrahant, licet illo casu injustæ sint nuptiæ, non tamen a parente juste ob id exhæredantur liberi. » Excipit vero in utroque filio et filia, « si ita ad turpem et infamem personam nuptiis contractis applicaverint liberi, justa exhæredationis causa erit : pertinet enim ea res ad infamiam ac dedecus familiæ, et a Justiniano in *Novella* 115 nonnihil attacta est. Cum vero multum confirmatur a leg. 3, § 5 *Digest.*, de bonorum possess. » Attamen, cum res sit odiosa, multoque gravior luxuria filiæ quam filii, lex non debet extendi ad filium, cum ipse non perspicue in illa comprehendatur. Sanchez, lib. IV, disp. 24, n. 3 et seq. ; Schmalzgrueber, lib. IV, tit. 2, n. 94.

2° *Novissimi juris civilis gallici tenor.* Ex jure civili gallico, filii et filiæ non exhæredantur ob injustas nuptias, contra parentum voluntatem contractas, etsi ex illis dedecus vergat in familiam ; tribus enim tantum casibus filii et filiæ censentur indigni hæreditate et ab illa excluduntur, scilicet, 1° si vitæ testatoris insidiati sint ; 2° si alimenta ei denegaverint ; 3° si ejus memoriam graviter conviciati sint : art. 727, 933, 1046, 1047.

3° *Codicis regis Alberti tenor.* Codex Albertinus, qui hodie toti Italiæ applicatur, matrimonium habet tanquam sine consensu parentum contractum, si isti nec sponsalibus neque matrimonii celebrationi interfuerint, nec aliter probari possit, eos consensisse. Masculi qui ita contrahunt, nonnisi ad alimenta jus habent, quandiu parentes vivunt : quibus defunctis, habebunt jus tantum ad legitimam, a qua privari possunt per testamentum, si contraxerint, nondum expleto trigesimo anno. Filiæ vero non habent jus, nisi ad alimenta, viventibus parentibus, et quidem si earum viri sint inopes ; defunctis autem parentibus, habent jus ad solam legitimam, a qua privari possunt, si contraxerint, nondum expleto anno vigesimo quinto : art. 109, 110, 111, 112.

164. — II. EXPENDITUR NUM INJUSTE SINT AC INVALIDÆ LEGES EXHÆREDANTES FILIOS IN PREDICTIS CASIBUS ? Ponderandum est an justæ sint leges civiles quæ parentibus tribuunt facultatem exhæredandi liberos promiscui sexus qui, spreto, aut non requisito consilio parentum, et contra ipsorum ra-

tionabilem voluntatem, matrimonia ineunt cum indignis personis, id est vilibus et vitæ turpitudine commaculatis.

1° *Sententia affirmans iniquitatem harumce legum.* Sanchez, Vasquez, Covarruvias, Hurtado, Dicastillus, Diana, Salmanticenses ¹ (quos S. Alphonsus immerito adducit pro sententia adversa), Leander, Giribaldi, etc., negant, posse legislatorem civilem exhæredare filios qui contra voluntatem parentum contrahunt matrimonia cum indignis. Quod triplici potissima ratione conantur fulcire. 1° Ecclesia requirit omnimodam libertatem ad matrimonium, sicut aperte colligitur ex cap. *Gemma* 29, *de Spons. et Matrim.*, et ipsomet concilio Tridentino. Porro metus jacturæ dotis vel hæreditatis multum matrimonii libertatem minuit. Ergo. — 2° Ex multis Decretalium capitibus et concilii Tridentini definitione certum est, causas matrimoniales pertinere ad Ecclesiam, non vero ad sæcularem potestatem. Atqui, si potestas sæcularis posset legitime condere leges circa matrimonia, posset de illis cognoscere ac judicare. Ergo. — 3° Ecclesia hisce matrimoniis assistit, illa approbat ac tuetur. Porro lex civilis non potest licite ac valide reprobare quod Ecclesia approbat.

Unde infert Diana, non posse absolvi parentes qui filios aut filias nubentes contra eorum voluntatem exhæredant. Quod tamen merito rejiciunt Sanchez, Leander, Giribaldi, et alii, qui sententiam oppositam habent uti vere probabilem, quam unicuique fas est sequi.

165. — 2° *Sententia affirmans æquitatem harumce legum.* Cajetanus, Vega, Molina, Dominicus Soto, Sylvius, Perez, Pontius, Azor, Layman, Barbosa, Wiestner, Schmalzgrueber, Billuart, S. Alphonsus, Alasia, etc., merito contradicunt, et sustinent, justas esse leges civiles quæ in prædictis casibus filios exhæredant, neque illas fuisse perjus canonicum correctas.

Prop. : Justæ sunt leges civiles quæ parentibus tribuunt facultatem exhæredandi liberos qui, spreto illorum consilio, contra eorum voluntatem merito reluctantem contrahunt matrimonium.

¹ Tract. IX, cap. vi, punct. 2, n. 28.

PROB. 1° *Ex fine civicae potestatis*. Civica potestas constituitur ad procurandum finem temporalem societatis, videlicet bonum commune, et ideo pollet jure adhibendi media ad hunc finem apta. Porro hujusmodi sunt leges praedictae; nihil enim tam vehementer obstat bono communi, quam honestas familias indignis connubiis maculare, justa parentum consilia contemnere, seminaria odiorum et discordiarum serere, etc., quibus incommodis occurritur per tales leges. Ergo.

166. — 2° *Ex munere civicae potestatis*. Civica potestas est a Deo concessa, non tantum ad condendas leges circa ea quae sunt praeter jus naturale, divinum, et ecclesiasticum, sed etiam ut hisce juribus juvamen roburque afferant per temporales sanctiones, praesertim in iis quae valde bono communi conferunt, sicut fusius ostensum est in tractatu de Legibus. Porro jus naturale, divinum et ecclesiasticum prohibet ne liberi contrahant matrimonia, spreto consilio parentum juste reluctantium. Ergo civica potestas valet, non quidem irritare quod praedicta jura habent ut validum, sed poenis plectere id quod habent ut illicitum.

167. — 3° *Ex paritate cum aliis legibus justis*. Plerique negantium concedunt, ait Schmalzgrueber, « juste apponi a fundatoribus certas condiciones majoratibus, et primogenituris, quibus istorum incapaces reddantur descendentes, si nubant in festis Judaeorum, aut Saracenorum sanguine, aut aliis vilibus, infamibus, imo etiam imparibus personis. Atqui hae conditiones sunt iis, de quibus sermo est, statutis simillimae. » Ergo.

168. — 4° *Ex dirutione rationum in oppositum*. Ad primam : Ecclesia utique requirit omnimodam libertatem ad matrimonium, sed non arcet metum *juste* incussum, sicut omnes admittunt, et fusius in suo loco ostendemus; metus enim *juste* incussus neutiquam tollit vel minuit libertatem ad matrimonii convenientem, alioquin ablegandae essent omnes leges naturales ac divinae, quae liberos prohibent inhonestas contrahere nuptias contra parentum voluntatem, de mortali peccato damnant eos qui taliter agunt et aeterna supplicia illis ominentur. Porro in praesenti metus exhereditatis est *juste* incussus. Ergo.

Confirmatur, quia talis metus non adigit liberos ad con-

trahendum coacte, sed tantum illos retrahit a contrahendo illicite; unde, si, non obstante metu incusso, pergant in proposito et cum indignis contrahant, horumce contractuum libertatem nullatenus adimit aut minuit metus incussus; si autem a proposito desistant, et alias contrahant nuptias justas, omnimodam quoad illas servant libertatem, atque eligere possunt prout ipsis libet; nam parentes illos non cogunt ducere talem vel talem, per hoc quod illos retraxerint a contrahendo cum indigna vel cum indigno. Nec obstat caput *Gemma*, sive quia pœna apposita in sponsalibus parti injuste resilienti probabilius valet, ut dicitur infra; sive quia non est simile deterrere a contractu ineundo, et deterrere a resiliendo contractum initum; in priori casu metum passus nullatenus est ligatus ac remanet plane liber; in posteriori vero est jam ligatus, et licet adsit justa causa resiliendi, attamen forte non solvet sponsalia manetque ligatus ut non incurrat pœnam.

Ad secundam : Sæpesæpius Ecclesia agnovit, penes esse potestatem sæcularem decernere ea quæ spectant ad matrimonii civiles effectus, imo declaravit tanquam valde utile ac necessarium, ut potestas sæcularis per leges definiat quæ spectant ad illos effectus. Atqui exhæredatio vel privatio dotis propter injustum matrimonium spectat mere ad effectus civiles, et neulquam exclusivum jus Ecclesiæ circa causas matrimoniales impingit. Ergo. Adde quod, juxta sententiam solide probabilem, parentes, inspecto jure naturali ac divino, non debent hæreditatem filiis, sed solum alimenta; jus ad hæreditatem dimanat ex lege positiva humana, quæ bene potest illud indignis denegare.

Ad tertiam : Ecclesia istiusmodi matrimonia utique habet ut valida, sed nequaquam ut licita; sed eorum modum reprobatur. Illa tolerat, causa vitandi magna incommoda quæ promarent, si absolute impediret illa; ideo ex duobus malis minus eligit, sed non approbat.

169. — *Exhæredatio fieri nequit, si præcesserit injuriæ condonatio, bene vero permanet, si illam antecesserit.* Si filio pœnitentia tacto parentes condonaverint injuriam sibi illatam, antequam illum exhæredaverint, merito S. Alphonsus (lib. VI, n. 949), cum Molina, Vasquez, de Lugo, Salmanticensibus, et aliis communiter, dicit non posse amplius fieri

exhæredationem, quia, sublata injuria, tollitur jus exhæredandi. Imo, si, post exhæredatum filium in testamento, expresse remisit injuriam, quamvis pater non revocaret testamentum, succedit filius, sicut ante exhæredationem, quia cessat ingratitudo; et sic redditur ad statum antiquum in quo erat hæres necessarius. Quod aliqui inficiantur, si non expressa, sed solum tacita, sit reconciliatio. Sed verius affirmant de Lugo, *de Justitia et Jure*, disp. 24, sect. 8, n. 167, Salmantic., *de Contractibus*, cap. v, punct. 8, n. 99, cum Molina, Vasquez, etc. Ratio est, quia *taciti et expressi eadem est virtus*, cap. II, *de Scriptis*, leg. *Cum quis*, ff. *de Rebus creditis*. Unde si filium ad suam amicitiam et familiaritatem admittat pater, jam non stat exhæredatio.

Si autem liberi agant pœnitentiam de crimine, quin parentes expresse vel tacite condonaverint, et nondum facta sit exhæredatio, Sylvester, quem sequitur Trullenchiuss, censet, exhæredationem non posse fieri. Sed verius contradicunt Molina, Vasquez, de Lugo, Salmanticenses, etc.; nam etsi pœnitentia deleat culpam quoad Deum, quoad forum humanum non reddit delinquentem immunem a pœna debita, sed potest merito ab eo exigi ob debitum præteritum. Sicut ergo judex, ita et pater, propter delictum præteritum, potest exhæredatione juste punire filium, non obstante pœnitentia subsecuta: non enim punit propter obstinationem præsentem, sed propter culpam præteritam, quam pro causa adducit. De Lugo, loco citato, n. 168. Bene autem Sylvius, in III, suppl., q. 47, a. 6, concl. 4, dicit cum Dominico Soto et Navarro, quod, licet leges exhæredationis propter injustas nuptias latæ sunt justæ, « monendi tamen sunt parentes, ne illas nimis rigide observent, memores libertatis matrimonii. » Quod potissime servari optandum est, quando pœnitentiam egerunt liberi ante exhæredationem. Imo, etsi jam facta sit, consultum est in quibusdam casibus, ut expungatur.

Punctum II.

De consensu conditionato seu conditionali.

I. Quid et quotuplex sit conditio.

170. — I. QUID SIT CONDITIO. Conditio varie sumitur: modo significat statum hominum, modo qualitatem rei, modo optionem seu electionem, modo pactum seu contractum, aliquando modum, frequentissime circumstantiam dispositioni adjectam, a cujus existentia volumus dependere ejus valorem. Juxta hanc ultimam significationem sumitur in præsentī conditio. Varie illam definiunt auctores; alii: *Quædam actus suspensio, cujus de futuro defectus vel confirmatio pendet*. Alii: *Adjectio apposita vel subintellecta in dispositione, suspendens, vel resolvens ipsam*. Alii: *Oratio qua omne quod agitur, in futurum eventum suspenditur*. Alii explicitius: *Oratio sive adjectio apposita, vel subintellecta, suspendens, vel resolvens dispositionem contractus, vel alterius actus, et obligationem quæ ex illo resultat*. Solet conditio exprimi per particulam *si*. Unde conditiones quæ non suspendunt actum, etsi materialiter conditiones sint, formaliter non sunt proprie conditiones. Ratione tamen ignorantie nostræ, funguntur munere conditionum, quia non possumus agere vi stipulationis taliter factæ, donec sciatur an veræ vel falsæ sint. Propterea appellantur *quasi conditiones*.

171. — II. QUOTUPLEX SIT CONDITIO. 1° *Ratione temporis*, conditio esse potest de præterito, de præsentī, et de futuro, et quidem de futuro tum necessario, tum contingenti. 2° *Ratione causæ*, conditio esse potest de possibili vel impossibili, prout eventus cui alligatur consensus evenire potest, aut fieri repugnat. 3° *Ratione objecti*, conditio esse potest de honesto, vel turpi, vel indifferente. 4° *Ratione ipsius Matrimonii*, conditio esse potest repugnans, vel non repugnans substantiæ matrimonii, prout scilicet triplici bono matrimonii, proli, fidei et sacramento adversatur, vel non. 5° *Ratione orationis*, conditio potest esse expressa, vel tacita, prout verbis apponitur, vel inest, licet non exprimitur. Con-

ditiones tacitæ sunt, aliæ generales, prout cuilibet contractui insunt; v. g. *si Deus voluerit, si potero*; aliæ sunt speciales, prout illas important quædam duntaxat genera contractuum, ut in sponsalibus, si nullum intervenierit impedimentum, si res in eodem statu permanserit, etc.

172. — III. TRIA CONDITIONUM AFFINIA, MODUS, CAUSA, ET DEMONSTRATIO. Tria sunt affinia conditionum, nempe *modus, causa, et demonstratio*. Modus est adjectio alicujus oneris, ad quod per contractum perfectum obligare volumus contrahentem, et se habet in mente adjicientis tanquam aliquis finis contractus, v. g. si dicat: *Duco Mariam, ut dives efficiar*; vel: *ut præsidis dignitatem consequar*. Solet exprimi per particulam *ut*. Causa est adjectio illius quod more causæ impulsivæ inducit ad contrahendum. Solet exprimi per particulam *quia*, v. g. *Duco Mariam, quia nobilis ac dives est*. Demonstratio est adjectio qualitatis, per quam determinatur vel demonstratur persona cum qua contrahitur. Solet exprimi per pronomen *qui, quæ, quod*, vel alia determinativa, v. g. *Duco Mariam, quæ nobilis ac dives est*; vel: *Duco Mariam, filiam hujus principis*.

II. Exponuntur ea quæ communiter tenent auctores.

173. — I. QUOAD CAUSAM ET DEMONSTRATIONEM. Hæ duæ contractui matrimoniali adjectiones, etsi sint de falsis, aut turpibus, aut impossibilibus, nullatenus irritum faciunt contractum, quia consensus non datur dependenter ab ipsis, sed concomitanter ad illas. Utique contrahens sæpe sæpius non præbisset consensum, si rem plane novisset, sed de facto præbuit absolute, et ideo valet consensus, non enim attenditur ei quod fecisset in aliis adjunctis atque melius illustratus cognitione veritatis, sed ei quod reapse voluit et fecit: excipitur si error ejus substantialis sit, de quo speciatim agemus ubi de impedimento erroris. Dum conditio quasi alligat consensum alicui facto aut eventui, ita ut maneat suspensus, atque non perficiatur effectumque non habeat, nisi pro tempore quo conditio purificata erit; ideo se habet ad consensum, sicut antecedens ad consequens.

174. — II. JUDICIUM FERENDUM IN UTROQUE FORO DE CONSENSU CONDITIONATO. Quæcumque sit apposita conditio, si contra-

hens animo intendat non consentire, nisi purificata conditione, contractus non est validus, etsi conditio sit de impossibili; etenim consensus ad matrimonium requisitus debet esse liber, et ideo penitus dependet a voluntate contrahentis, qui irrationabiliter utique agit apponendo conditionem de impossibili; sed homo in multis est deficiens, et liber potest irrationabiliter agere.

In foro tamen externo apposita matrimonio conditio de impossibili, aut turpi, habetur tanquam non adjecta, usque dum certa demonstratur, sicut expresse decernitur cap. *Si conditiones 7, de Conditionibus apposis in desponsationibus, vel in aliis contractibus*: « Licet aliæ conditiones appositæ in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant, propter favorem ejus, pro non adjectis haberi. » Ratio est, quia nemo præsumitur aut velle peccare, aut velle nugari in re adeo gravi et sancta suumque contractum reddere irritum. Talis præsumptio non est *juris et de jure*, sed *juris tantum*; unde admittit probationem allegationis consensus sub conditione, quæ probatio, si facta fuerit, atque non verificetur conditio turpis vel impossibilis, matrimonii valor non sustinetur. Quocirca, si ex circumstantiis evidenter pateat, conditionem non fuisse nugatorie appositam, non sustinetur valor matrimonii, ut si nobilis dicat puellæ pauperi: *Duco te in uxorem meam, si montem aureum in dotem dederis*. Item si compertum sit, vel saltem unum e contrahentibus ignorasse impossibilitatem conditionis appositæ, sive culpabiliter sive inculpabiliter id ignoraverit. Contrahens enim cum tali inscitia præsumitur apposuisse conditionem ex animo. Et quamvis Ecclesia in foro externo non præsumit, quod contrahentes reputaverint, conditionem esse impossibilem, attamen, sæpe id contingere potest, non tantum pro rudibus, sed etiam pro admodum excultis. Pauci enim homines valent dijudicare de quibusdam impossibilibus. Quo in casu, standum est, etiam in foro externo, pro invaliditate contractus. Nec obstat regula XIII juris in VI: *Ignorantia facti, non juris excusat*, nam hæc regula non procedit in iis in quibus non potest supplere defectum consensus, sicut contingit in matrimonio. Ita Covarruvias, Sanchez, Castropalaus, Barbosa, Gonzalez, Pirhing, Wiestner, Schmalzgrueber, et alii communiter.

Quibus tamen contradicit de Lugo, *de Justit. et jure*, disp. 22, sect. 13, n. 356, quoad casum impossibilitatis ignoratæ, tum quia Gregorius IX, in cap. *Si conditiones 7, de Conditionibus app.*, tradit regulam universalem, sine distinctione; tum quia magis videtur dissentire qui scienter apponit conditionem impossibilem, quam qui putat esse possibilem; tum quia in utroque casu habetur pro non adjecta in testamento; tum quia prævalet voluntas magis efficax, ubi sunt due voluntates contrariæ. Sed, pace tanti viri, est locus dicendi: *Quandoque dormitat bonus Homerus*. Pontifex tradit regulam, quæ supponit, ex joco fuisse appositam conditionem impossibilem, nam ipse non potest supplere consensum, qui reapse deest quando alligatur tali conditioni. Qui ponit conditionem quam scit esse impossibilem, censetur nugatorie illam apposuisse; non vero ita qui eam reputavit possibilem. Non est simile de testamento, in quo potestas suprema supplere potest consensum. Ultima ratio non est ad rem, siquidem agitur de consensu formaliter alligato conditioni, quæ se habet veluti antecedens.

175. — III. IN DUBIO CIRCA CONDITIONEM, STANDUM EST PRO VALORE MATRIMONII. Si dubium sit an conditio fuerit apposita sub ratione nullitatis, necne, vel an apponens conditionem impossibilem noverit impossibilitatem, necne, in utroque foro præsumitur valor matrimonii, secundum axioma: *Præsumptio stat pro valore actus*. Quod potissime tenendum est ubi dubitatur de valore matrimonii contracti, ne scilicet cum animarum periculo solvatur matrimonium forte valide contractum, et aperiatur via ad matrimonium illegitimum et invalidum. Et expresse decernitur cap. *Duobus 26, de Sententia et re judicata*: « Duobus iudicibus, ut accepimus, diversas sententias proferentibus: si ex jurisdictione ordinaria processerint, tenet pro reo, non pro actore sententia, nisi in causa favorabili, puta matrimonio, libertate, dote, seu testamento pro ipso fuerit promulgata. » Idem decernitur cap. *Directæ Nobis 39, de Appellationibus, Recusationibus*, etc.

176. — IV. CONDITIO CONTRA SUBSTANTIAM MATRIMONII IN PACTUM DEDUCTA ILLUD REDDIT INVALIDUM. Ita expresse decernit Greg. IX, cap. *Si conditiones 7, de Conditionibus apposis*, etc.: « Si conditiones contra substantiam conjugii inseran-

tur, puta si alter dicat alteri : *Contraho tecum, si generationem prolis evites, vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus digniorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas*, matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu. » Ratio est, quia consensus qui involvit contradictionem, non est verus consensus, quum per conditionem tollat rem in quam consentire videtur; unde per istiusmodi consensum potest utique alicui rei adhærere, sed non ipsi matrimonio. Quapropter matrimonium ea conditione initum, ut dirimatur per adulterium vel aliam causam, sicut erronee putant Græci schismatici et Protestantes, non valet, quia Christus abrogavit libellum repudii, et matrimonii germanam ac pristinam ejus institutionem instauravit, adeo ut omnimoda indissolubilitas matrimonii consummati essentialiter consequatur ex ejus natura, ac ipsum ob nullam causam dirimi queat. Si autem contrahentium consensus non fuerit elicited dependenter ab istiusmodi errore, licet contraxerint cum errore hoc, et postea sese separaverint, firmum remansit matrimonium. Ita Sanchez, de Lugo, Salmantic., et communiter. « Doctrinam hanc, ait Benedictus XIV, secuta est semper atque constanter Congregatio Sancti Officii, quoties eidem examinanda se obtulit validitas matrimonii vel inter duos Calvinistas, vel inter Catholicum et Calvinistam contracti, cum scilicet ambo conjuges, vel alter eorum in ea opinione versaretur, ut matrimonii vinculum adulterii causa dissolvendum foret. » *De Synodo diœc.*, lib. XIII, cap. xxii, n. 8. Deinde citat plura decreta hujus Congregationis. In dubio autem an adjecta fuerit conditio solutionis matrimonii per adulterium vel aliam causam, standum est pro valore, secundum nuper (175) dicta. Iterum Benedictus XIV, loco citato, n. 7 : « Quod si expressa illa conditio de matrimonio ob adulterium dissolvendo apposita minime fuerit, quantumvis contrahentes in eo fuerint errore, ut matrimonii vinculum per adulterium dissolvi posset, nihilominus locus est præsumptioni, ut, dum matrimonium, prout a Christo institutum fuit, inire voluerunt, illud omnino perpetuum, ac, interveniente etiam adulterio, insolubile contrahere voluerint; prævalente nimirum generali, quam diximus, voluntate de matrimonio juxta Christi institutionem ineundo, eaque pri-

valum illum errorem quodammodo absorbente : quo fit, matrimonium ita contractum, validum firmumque maneat. »

177. — V. MATRIMONIUM SUB CONDITIOE DE PRÆTERITO, VEL DE FUTURO NECESSARIO, VALIDUM EST, SI PURIFICETUR CONDITIO. Quaecumque apponatur conditio etiam turpis de præterito aut de præsentì, vel etiam de futuro necessario, dummodo contrahentes non intendant suspendere consensum, valet matrimonium ; v. g. si quis dicat : *Te duco, si fornicasti ; si odio habes meum inimicum*. Quando autem conditio est de futuro necessario aut saltem certo eventuro, illud futurum censetur jam moraliter præsens in sua causa, et ideo non præsumitur persona prudens velle consensum suspendere, donec impleatur ; nec aliter ab illa videtur adjici conditio hujusmodi, quam ut ostendat, se jam tam certo contrahere, potius quam illa conditio certo futura sit. Ad hoc tamen requiritur, ut contrahentes futurum apprehendant tanquam necessarium vel certum ; si enim illud tanquam contingens haberent, non valeret consensus in ratione matrimonii, sed in ratione sponsalium ; quippe consensus sequitur intentionem ; intentio autem sequitur apprehensionem.

Juvat advertere, quod conditio de futuro necessario, licet suapte natura consensum non retinet suspensum, inspecta tamen intentione contrahentium, plerumque illum suspendit. Assolent enim hujusmodi conditiones apponere, quia non intendunt se obligare, nisi post tale tempus. Idcirco attendendum est intentioni contrahentium, quæ si per se non constet, ex circumstantiis dijudicanda est.

Tandem, quamvis matrimonium initum sub conditione de præsentì vel præterito statim valeat, quando purificata est conditio, nihilominus contrahentes non possunt licite commisceri priusquam ipsis innotuerit conditionis purificatio : alioquin fornicationis periculo se exponerent.

178. — VI. CONSENSUS SUB CONDITIOE DE FUTURO CONTINGENTI NON FACIT MATRIMONIUM, DONEC PURIFICETUR CONDITIO. Consensus enim matrimonialis tunc pendet a conditione, quæ nondum verificatur, et ideo non adhuc valet. Unde, si quis contrahat sub hac expressa conditione : *Dummodo pater, qui est absens, et quem non potui consulere, consentiat*, non perficitur matrimonium usque dum consenserit pater. Parvi refert quod pater illico consentiat et brevi dissentiat, aut

primum dissentiat, et, re maturius perpensa, consentiat infra breve tempus; nam res sumenda est moraliter pro arbitrio prudentum, quia consensus adeo momentosus examen rei maturius requirit, et ideo non mirum est quod, priusquam ultimam ferat sententiam, pater hinc et inde sollicitetur, et modo in unam, modo in alteram partem contradictionis propendat. Vide S. Alphons., lib. VI, n. 893. Si tamen contrahentes prædefiniissent, saltem in animo, consensum patris, et physice potiusquam moraliter tempus consensus patris intellexissent, ita ut intendissent absolute contrahere vel se retrahere, statim ac pater primum consensus vel dissensus actum elicuerit: tunc prorsus nulla temporis mora foret expectanda; siquidem consensus et ejus condiciones, uti dictum est, omnino a libertate contrahentium pendent. Sufficit autem, si pater sciens quid agatur, taceat et non contradicat; quia huc tendit ea conditio, ne filius vel filia contrahat matrimonium contra voluntatem patris: quod verificatur, quando pater sciens non contradicit. Ratio est, quia conditio, *si pater consentiat*, juxta communem existimationem intelligitur, si positive non dissentiat; et ideo non obstat regula 44 juris in 6: *Is qui tacet non fatetur: sed nec ulique negare videtur*. Sanchez, Schmalzg., S. Alphonsus, et alii communiter.

Scite tamen advertit S. Alphonsus, quod tunc pensandæ sunt circumstantiæ; nam si conjectura sit talis, quod pater taceat quia dissentit, puta si pater taceat, ne forte domino, vel amico displiceat; tunc taciturnitas habenda est pro dissensu; secus si conjectura sit quod ideo tacet, quia sibi placet. In dubio autem standum est intentioni contrahentium, an scilicet consensum dederint ea conditione, *ut pater non positive dissentiat, vel expresse consentiat*. Si tantum, ut *pater non positive* dissentiat, atque jam mortuus sit pater, statim valet matrimonium, sive nupturientes jam contrahendo noverint mortem, sive illam nesciverint. Nam si noverint, conditio fuit de impossibili, et ideo ableganda, juxta superius dicta; si autem nesciverint, purificata est conditio quando contraxerunt, quia intentum apponentium illam erat non offendere patrem. Secus dicendum est, si apponens conditionem consensus patris intellexerit positivum consensum, quia in re tam momentosa non voluit agere sine

consilio et sapientia patris; tali enim ac tanta dilectione fiduciaque devincitur erga patrem, ut defixum in animo habeat non nubere, nisi consulente et dirigente patre. Nec refert quod, si novisset patris obitum, contraxisset absolute, quia ratio habenda est intentionis et consensus prout de facto illa habuit, et ideo conditioni alligata, non vero intentionis et consensus quæ neutiquam habita sunt.

179. — VII. CONSENSUS MATRIMONIALIS SUB CONDITIOE IN RARISSIMIS TANTUM CASIBUS EST LICITUS. Licet matrimonia sub conditione in futurum pendente inita non reproben sacri canones, attamen parochi ea permittere non debent, nisi intercedat gravis et ingens causa. Siquidem in primis curritur periculum, ne contrahentes se carnaliter cognoscant, antequam purificetur conditio. Deinde circa hujusmodi matrimoniorum valorem facile consurgere potest dubium. Tandem matrimonium inter Christianos est sacramentum : porro, nisi urgente gravi causa, nefas est aliquod sacramentum periculo nullitatis objicere, sicut fit in presenti. Unde jam a diuturno tempore praxis Ecclesiæ obstat huic modo nubendi. At si intercedat gravis causa necessitatis, puta si aliter salvari nequeat fama unius vel alterius contrahentium, si vir brevi moriturus velit ducere mulierem cum qua carnaliter vixerit, simulque prolem ex ea susceptam legitimare, et sic tum matris, tum prolis victui et honori prospicere, etc.; tunc licet contrahere sub conditione; dummodo tamen contrahere absolute magna importet incommoda, quod vix contingere potest.

III. Discutiuntur quæ sunt controversa.

Quæritur 1º an, purificata conditione, statim validum sit matrimonium absque consensus renovatione ?

180. — I. SENTENTIA NEGANS. Dominicus Soto, Covarruvias, Navarrus, Gutierrez, Suarez, Pontius, Barbosa, Gonet, et alii censent, non valere matrimonium, nisi perficiatur novo consensu, postquam conditio purificata sit. 1º cap. *Super eo 5, de Conditionibus apposis* : « Postulasti utrum ille qui in quamdam mulierem consensit, si pater ejus suum præstaret assensum, sit ad consummandum matrimonium compellendus. Respondemus, quod, cum consensus

liber dici non possit, qui in alieno arbitrio reservatur, ac conditionem ipsam canonica non improbet Instituta; nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam cogendus est ad matrimonium contrahendum. » Uti videre est, nondum est validum matrimonium, purificata conditione, nisi accesserit novus consensus, nam cogendus est ad contrahendum; contrahere autem nequit nisi per consensum. Ergo. — 2° Consensus matrimonialis debet esse de presenti. Porro quando pendet a conditione de futuro contingenti, in re ipsa est de futuro, et potius æquivalet sponsalibus, licet grammaticaliter vocabula sonent præsens tempus. Apposite S. Thom., in IV, dist. 29, q. unic., a. 3, quæstiunc. 3, in corp.: « Si autem sit conditio de futuro: aut est necessaria, sicut solem oriri cras; et tunc est matrimonium, quia talia futura jam sunt præsentia in suis causis; aut est contingens, sicut datio pecuniæ, vel acceptatio parentum; et tunc idem est iudicium de tali consensu sicut de consensu qui fit per verba de futuro; unde non facit matrimonium. » Idem tenet S. Bonaventura, in IV, dist. 28, art. unic., q. 3, in corp.: « Si autem conditio est contingens, dico quod non est matrimonium, eo quod consensus pendet de futuro, sicut est conditio; et ideo iudicandum est tunc, sicut de futuro, nec est matrimonium nisi carnalis copula subsequatur, quia tunc intelligitur a conditione appositâ recessisse. » Unde Urbanus, in citato cap., § *Nam licet*, contractum de presenti sub futura conditione contingenti appellat *sponsalia*. Item Innoc. III, in cap. *Per tuas* 6, eod. tit.: « Etsi probatum sit, quod postquam pater et patruus viri contradixere *sponsalibus*, idem vir mulierem illam carnali conjunctione cognoverit, non est tamen aliquo modo probatum, quod antequam ipse cognovisset eandem, pater ejus et patruus contradicere curavissent. » *Confirmatur 1°*, quia conditionatus ille consensus revocari potest, antequam conditio purificetur; unde, si ante conditionis purificationem, nupturiens contrahat absolute et de presenti cum alia, valet istud matrimonium. Atqui consensus qui est causa efficiens matrimonii, si validus sit, semel elicitus non potest retrahi. Ergo. — 3° Matrimonium inter Christianos est sacramentum, cujus materia et forma est mutuus consensus; materia autem et forma sacramenti debet esse sensi-

bilis physice quando perficitur sacramentum. Porro consensus primum elicitus non est physice sensibilis quando purificatur conditio, nisi de novo exprimatur consensus. Ergo. *Confirmatur* 2°, quia cætera novæ Legis sacramenta nequeunt a futura conditione pendere, sed statim valent, aut non valent. Ergo similiter matrimonium. — 4° Cæteri contractus possunt transferre dominium ad tempus, non autem necessario transferunt in perpetuum, et rescindi possunt. Non sic autem contractus matrimonialis, qui suapte natura ac necessario in perpetuum transfert potestatem corporis, et nullatenus rescindi potest : ideoque exigit ut celebretur omnino libere et cum maxima advertentia. Porro id non accideret, si valeret, purificata conditione, quin accesserit novus consensus. Ergo. Ita Pontius, lib. III, cap. 14, n. 5. — 5° Juxta regulam 50 juris in 6 : *Actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem*. Idem sancivit leg. 77, ff. *de R. J.* Porro matrimonium est actus legitimus. Ergo. Sanchez, Salmanticenses, S. Alphonsus illam sententiam esse probabilem dicunt ; imo S. Alphonsus, lib. VI, n. 895, non dicit simpliciter esse probabiliorem opposita, sed videri probabiliorem. Suarez, lib. VI, *de Professione religiosa*, cap. 12, n. 18, illius meminit quasi communis sententiæ, ita ut nihil absolute dicat de adversa sententia. Unde S. Alphonsus ita quoad praxim : « Cæterum recte dicunt Viva... et Croix... consultius esse eo casu iterum contrahere matrimonium. »

181. — II. SENTENTIA AFFIRMANS. Innocentius, Hostiensis, Joannes Andreas, Abbas, Petrus Soto, Sanchez, Layman, Castropalaus, Perez, Sylvius, Dicastillus, Bossius, Viva, de Lugo, Salmantic., Giribaldi, Wiestner, Pirhing, Reiffenstuel, Schmier, Schmalzg., Pichler, La Croix, Billuart, Collet, S. Alphonsus, de Angelis, Gasparri, et alii canonistæ tum veteres, tum recentiores, communissime, et recentiores theologi communius, affirmant, purificata conditione, valere matrimonium, quin necesse sit iterum exprimere mutuum consensum de præsentī.

Prop. : *Matrimonium sub conditione de futuro contingenti contractum fit validum, purificata conditione, quin consensus renovetur.*

PROB. 1° JURE CANONICO. Cap. *Super eo* superius (180) ci-

tato, ubi vox *contrahendum* sumitur pro consummatione matrimonii, alioquin Pontifex quesito non respondisset : porro ex cap. *Qualiter et quando* 24, de *Accusationibus*, responsio congruere debet interrogationi : « Juxta formam judicii, sententiæ quoque forma dictetur. » Ergo supponit Pontifex, adveniente conditione, jam esse contractum matrimonium. Et in hoc sensu intelligitur textus in summario capiti præfixo : « Contrahens matrimonium sub conditione non improbata, non compellitur matrimonium consummare ante conditionis eventum. » In hoc sensu præfatum canonem intellexerunt Abbas et alii canonistæ communiter, et ipse Clemens VIII, sicut videre est apud Fagnanum, in illud caput *Super eo*, n. 6.

Attamen de Lugo dicit, hanc interpretationem esse *duriosculam*, cum valde inter se differant *contrahere* et *consummare*, et quia Pontifex interrogatus erat per proprium verbum *consummare*, non apparet ratio cur Pontifex usurpaverit *contrahere* pro *consummare*. Ibi verbum *contrahere* sumendum est in sua propria significatione, et colligitur ex casu positione : nam volebant cogere ad consummandum matrimonium, quum tamen nondum esset purificata conditio : unde Pontifex respondit, non esse ad id compellendum. Quia vero is qui contraxerat sub conditione videbatur a proposito desistere, et ideo retraxisse consensum, merito Pontifex respondet, illum esse compellendum ad *contrahendum* : esse *compellendum*, propter fidem datam ; ad *contrahendum* vero, quia præsumitur non perseverasse priorem consensum. Verba enim, *nisi voluntas patris postmodum intercedat*, liquido arguunt, nondum purificatam fuisse conditionem, quando dubium fuit propositum. Hæc expositio Lugonis, si genuina sit, non confirmat thesim, sicut asserit præclarus Gasparri, sed evacuat plane rationem ex textu depromptam in favorem thesisi, etsi non suppeditet fulcrum sententiæ adversæ. Sed expositio Lugonis non est tantæ auctoritatis, ut sit recedendum a communi interpretatione. Neque inaudita est in jure acceptio verbi *contrahere* pro *consummare*, uti habetur cap. *Sicut ex litteris* 22, de *Sponsalib. et Matrim.* : « Nec per eum stetit, quin ad statutum terminum matrimonium consummaverit, etc. »

Sed urgentius faciunt declarationes S. Pii V et Clemen-

tis VIII, referente Fagnano, loc. cit., n. 5 et 6. S. Congregationi Concilii propositum fuit hoc dubium : « Cum quidam contraxissent coram parcho et testibus per verba de presenti sub conditione licita, quæ postea fuit purificata; si reputantes se pro legitimis conjugibus sine alia solemnitate matrimonium consummaverint; an validum sit ipsum matrimonium, vel conjuges cogendi sint, ut denuo, quia purificata est conditio, coram parcho legitime contrahant. » In Congregatione generali valde controversa est quæstio, sed omnes Patres, præter cardinalem Alciatum, opinati sunt, opus esse iterum contrahere coram parcho. Ita responderunt, non quia prævalere debeat communis theologorum sententia communi canonistarum sententiæ, sed quia concilium Tridentinum videtur intellexisse de matrimonio perfecto pure per verba de presenti ibi, *Vos coniungo* : sed quando contrahitur per verba conditionata, non videtur matrimonium, sed sponsalia de futuro. Sanctissimus Pius V probavit sententiam canonistarum, quod, purificata conditione per consensum patris, matrimonium sit perfectum, nec opus esse alia iteratione contractus coram parcho, sicque prævalere, et in decidendo attendendam esse opinionem canonistarum, conc. autem Tridentinum nihil ad hanc rem facere.

Eadem quæstio proposita fuit S. Congregationi Concilii, sub Clemente VIII, et omnes Patres, præter Plattum, tenuerunt matrimonium valere, nec requiri, ut de novo coram parcho et testibus contrahatur. Qua decisione Sanctissimo relata, scilicet Clementi VIII, Sanctissimus visus est dubitare, quia licet de jure veteri matrimonium valeret, per textum in cap. *Super eo, de Conditionibus apposis*, attamen hodie post Concilium, quo solemnitas parochi et testium introducta est, secus esse videtur, quia cum contrahitur sub conditione solemnitatem adhibendo, non satisfat Concilio; quando autem a conditione receditur, solemnitates non adhibentur. Ideoque mandavit hoc dubium seu difficultatem in Congregatione considerari. Qua difficultate proposita, Congregatio ei respondit, Concilium non requirere solemnitates parochi et testium, quando receditur a conditione, sed quando mutuo consensu habito vir et mulier contrahunt : hoc autem casu, quando contractum fuit, adhibitæ

sunt solemnitates. Iterum hac difficultatis solutione Sanctissimo relata, Sanctitas Sua probavit decisionem Congregationis, et ita in hac causa responderi mandavit. Verum noluit hanc decisionem omnibus casibus inservire, sed omnes qui acciderint in futurum, cum suis circumstantiis esse specialiter considerandos. Ita Fagnanus.

182. — PROB. II° RATIONE. 1° *Directe, ex natura contractus.* Cæteri contractus sub conditione initi, ut valeant quando purificatur conditio, non egent novo consensu, dummodo primum emissus non fuerit retractatus, sed virtualiter permaneat adhuc : hoc concedunt adversarii. Porro eadem est ratio de contractu matrimoniali ; licet enim sit a Christo effectus ad dignitatem sacramenti, nihil ipsi fuit detractum. neque additum, sed ejus naturam illæsam ac incommutatam auxit gratia sacramentalis, sicut ipse Suarez tanquam indubium ponit, loco citato : « In sacramento matrimonii ex jure divino nihil requisitum est, ex parte consensus et significationis ejus, ad valorem sacramenti, nisi quod est requisitum ad valorem contractus. » Ergo perperam inferunt adversarii, ex dignitate sacramenti matrimonium quatenus contractum sibi adsciscere aliquid quod non inveniantur in cæteris contractibus.

183. — 2° *Indirecte, ex dirutione rationum in oppositum.* *Ad primam :* Cap. *Super eo*, nedum faciat contra nos, facit pro nobis, sicut patet ex dictis. Nec obstat quod Pontifex talem contractum appellet *sponsalia*, nam more contractus sponsalitii se habet, donec purificetur conditio ; licet enim est de præsentī, remanet suspensus quoad effectus. Unde Abbas, qui tenet, non opus esse denuo exprimere consensum, dicit, matrimonium conditionale habere vim sponsaliorum de futuro : « Ego non dubito quin supra memoratum matrimonium teneat contractum ante eventum conditionis, quia matrimonium conditionale habet vim sponsalium de futuro. » Eodem sensu loquitur S. Thomas, quem immerito in suam partem attrahere moliuntur adversarii et nimia facilitate ipsis concedunt Sanchez, Fagnanus, Schmalzgrueber, et alii nobiscum sentientes ; nam Angelicus loquitur de tempore quo contractus conditionatus initur, et non de illo quo conditio prius posita impletur ; verum est autem quod quando fit talis contractus, judicandum sit de illo quod

non sit matrimonium, sicut nec ille qui fit per verba de futuro; quia consensus nondum est absolutus, utpote pendens a futuro. Ita Salmantic., Sylvius, Billuart, etc.. S. Bonaventura sat aperte videtur tenere sententiam oppositam; sed, licet magni facienda est ejus auctoritas, non ideo per se suppeditat sufficiens certitudinis argumentum. — *Ad secundam*: Non est de presenti quatenus manet suspensus et non efficit mutuam corporum traditionem, donec purificetur conditio, *concedo*; non est de presenti, quasi tantum sponsalitiis sit et obligans ad matrimonium de futuro contrahendum, *nego*. Si quis domum, aut horologium, aut quid simile donat amico dicens: Tibi do domum meam ex nunc, sed pro crastina die, ita ut hodie nondum sis dominus, sed tantum cras, donatio prorsus valet, et donatarius fit possessor domus crastina die, quin dominus renovet consensum suum. Quod enim operatur consensus realiter præsens, idem consensus virtualiter præsens operari poterit. Similiter in matrimonio contracto sub conditione de futuro contingenti, fit actualis mutua corporum traditio et acceptatio, quæ remanet suspensa ob conditionem: sed, purificata conditione, consensus virtualiter perseverans illico sortitur suum effectum, quia ad talem traditionem non alia actio requiritur præter mutuum consensum. De Lugo, *de Just. et jure*, disp. 22, sect. 14, n. 394. Et ita patet responsio ad confirmationem: consensus, causa efficiens matrimonii, si validus sit, non potest retrahi, quando absolute exprimitur, vel si conditionate, quando purificata est conditio; ante ejus purificationem potest retrahi. Contractus matrimonialis de presenti sub conditione de futuro contingenti tenet medium inter matrimonium et sponsalia, et utriusque sapit aliquam naturam, et ab utroque differt: convenit cum matrimonio puro et differt a sponsalibus, quatenus est de presenti; convenit autem cum sponsalibus et differt a matrimonio puro, quatenus non obligat ante conditionis purificationem, a qua pendet ejus perfectio et valor. — *Ad tertiam*: *Nego min.* Consensus virtualiter permanet et est alligatus conditioni, quæ per hoc quod sensibiliter purificatur, sensibiliter exprimitur consensus purus; hac enim ratione elicitus est utrinque consensus, ut exprimatur absolute per sensibilem conditionis actionem. Perperam

arguitur a cæteris sacramentis ad sacramentum matrimonii, quod solum habet rationem contractus, et, ut sic, in multis differt ab aliis sacramentis, et quatenus contractus sequitur naturam cæterorum contractuum. — *Ad quartam* : Me prorsus latet quomodo contractus matrimonialis sub conditione detrahat libertati et advertentiæ requisitis ad matrimonium ; quinimo conditio appositâ innuit quod nupturiens rem sedulo perpenderit, et crederem incassum terere tempus, si rem enucleatius præbere tentarem. — *Ad quintam* : *Nego min.* Nomine actuum legitimorum in utroque jure intelliguntur actus quibus certam formam præscribit jus humanum ac divinum, v. g. emancipatio, hereditatis aditio, servi optio, datio tutoris, in jure civili romano ; reliqua sacramenta, præter matrimonium, in jure divino. Item legitimus dicitur actus cui jus prohibet adjicere conditionem, sicut decernitur pro votis emittendis in electionibus, cap. *In electionibus* 2, de *Electione et electi potestate*, in 6. Sed nihil istiusmodi occurrit in contractu matrimoniali, qui sequitur naturam aliorum contractuum, et admittit conditionem *suspensivam*, licet respuat *resolutivam*, utpote contra illius substantiam.

Queritur 2º an ubi viget decretum Tridentinum de clandestinitate debeant parochus et testes interesse purificationi conditionis, an vero satis sit quod interfuerint matrimonio sub conditione celebrato ?

184. — I. SENTENTIA AFFIRMANS NECESSITATEM PRESENTIE TESTIUM ET PAROCHI IMPLETIONI CONDITIONIS. Coninck, Aversa, Castropalaus, Layman, Bonacina, Trullenchi, Guttierrez, Hurtado, Perez, Diana, Pirhing, Wiestner, Schmier, Salmantic., Giribaldi, Billuart, etc., contendunt necesse esse, ut parochus et testes intersint purificationi conditionis, aut saltem contrahentes coram iisdem postea asserant, conditionem esse purificatam. Ratio est, quia conc. Tridentinum requirit parochi et testium præsentiam, ut compertum habeant quod matrimonium est vere ac substantialiter contractum, et consequenter possint testificari in foro externo non tantum de matrimonio inchoato, in futurum pendente, ac solubili, sed de absoluto ac legitime perfecto. Porro ad id præstandum prorsus impares sunt, nisi intersint purificationi con-

ditionis, aut saltem de ea per media tuta facti sint certiorati. Sufficit autem quod impletio conditionis illis innotescat per testificationem contrahentium, sicut consensus constat per eorundem testificationem. Deinde hæc testificatio habetur tanquam novus consensus absolute emissus; unde satis superque est. *Confirmatur*, quia alias non procuraretur finis intentus a Tridentino, scilicet non præcluderetur aditus solutioni matrimoniorum; alter enim vel etiam uterque posset negare conditionis impletionem, solvere matrimonium legitime contractum, et alias inire nuptias. Ergo.

185. — II. SENTENTIA NEGANS VERIOR. Sanchez, Filliucius, Dicastillus, Bossius, Fagnanus, Schmalzgrueber, Pichler, de Angelis et Gasparri, tanquam verius, imo tanquam certum (si vera sunt quæ narrat Fagnanus) habent, quod prædicta assistentia vel testificatio non requiritur, sed matrimonium perficitur statim ac impleta est conditio. 1º Narrante Fagnano, id sat aperte declaravit Pius V, et postea expresse declaravit S. Congregatio Concilii, cujus decisionem probavit Clemens VIII, et ita rescribi mandavit.

186. — 2º Juxta Tridentinum, præsentia parochi et testium requiritur eo tempore quo matrimonium contrahitur. Porro contrahitur quando mutuus consensus exprimitur adjecta conditione, non autem quando purificatur conditio: imo quando purificatur conditio, retrotrahitur ad tempus quo fuit adjecta. Ergo. *Confirmatur*, quia perficitur matrimonium statim ac impleta est conditio, etsi nupturientes adhuc nesciant impletionem, sicut procurator vere ac valide contrahit matrimonium, dum nomine mandantis dat consensum, etsi mandans id ignoret, vel etiam reputet, procuratorem nondum contraxisse. Ergo a fortiori non est necesse, ut conditionis purificatio innotescat parochi et testibus.

187. — 3º Sic obtinetur finis intentus a conc. Tridentino, ne scilicet nupturientes contrahant secundas nuptias, sprete primis; nam cum constet de priore de præsentì, etsi pendet valor a purificatione conditionis, Ecclesia non permittet eos ad secundas transire nuptias donec ipsa plane discusscrit, an purificata sit conditio necne; an recesserint a conditione et contraxerint absolute.

Objicies cum Salmanticensibus: Non sufficit salvare finem Concilii, nisi salvetur simul solemnitatis ab ipso præscripta;

alioquin salvari posset præsentia viginti testium, etsi non adsit parochus; et tamen non vere contrahitur si non salvetur solemnitas præsentiae parochi. Ergo.

Resp. Concedo anteced.; nego consequens. Solemnitas salvatur per hoc quod parochus et testes adfuerunt contractui de præsentia, sicut dictum est modo. Nec profertur illa ratio quasi sufficiat procurare finem intentum, quin adhibeatur solemnitas, sed ut occurratur difficultati tactæ in confirmatione prioris sententiæ. Et ita adæquate satisfacit illius fundamento. Attamen libenter concedimus, consultius esse, ut parochi et testes, si non interfuerint impletionis conditionis, de illa certiores fiant.

Queritur 3º quodnam valeat matrimonium si, unus vel una cum duobus contraxerit de præsentia sub conditione in futurum pendente?

188. — Omissis auctorum sententiis, dicimus, neutrum valere, si in ambobus simul purificetur conditio, quia impossibile est contrahere cum duobus simul; si enim una cum duobus contrahat, habetur polyandria simultanea, quæ adversatur juri naturali primario; si autem unus cum duobus, habetur polygamia simultanea, quæ adversatur juri naturali secundo et juri divino positivo. Sed talis nullitas non oritur ex incertitudine personæ, ut dicit Schmalzgrueber cum Sanchez, qui perperam adducunt cap. *Ex litteris* 10, de *Sponsal. et Matrim.*, ex quo nihil ad rem haberi potest. De Lugo, de *Just. et Jure*, d. 22, n. 356. Si autem successive purificentur ambæ conditiones, validum est matrimonium cujus conditio prius purificata est. Ratio est, quia, si post contractum matrimonium de præsentia sub conditione in futurum pendente, contraheretur absolute aliud matrimonium, nondum impleta conditione prioris, prorsus valeret hoc matrimonium, licet ita contrahens peccaret mortaliter. Porro matrimonium secundum, impleta conditione, non minus fit absolutum quam si non fuisset appositae conditio. Ergo.

Queritur 4º an impedimento ecclesiastico super quo Papa solet dispensare irretiti valide contrahant sub conditione, si Papa dispenset?

Non agitur de impedimento juris naturalis aut divini, sed de impedimento ecclesiastico, et quidem de iis super quæ

Papa solet dispensare, et præterea supponitur, adesse in casu justam causam dispensationis, alioquin conditio non est honesta.

189. — I. SENTENTIA NEGANS. Abbas, Joannes Andreas, Sylvester, Victoria, Soto, Henriquez, de Luca, Aversa, Diana, de Lugo, La Croix ¹, Zacharia, S. Alphonsus, Gury, Santi, Gasparri, etc., negant, valere matrimonium sub tali conditione initum. Quod Santi et quidam alii extendunt ad sponsalia de futuro. 1° Diana allegat plures decisiones pro hac sententia. Item Gobat. Imo refert Zacharia, S. Congregationem Concilii, in simili casu, hanc sententiam fuisse secutam. Santi dicit, contractum sponsalitium habitum fuisse a S. Congregatione Concilii tanquam nullum post pontificiam obsignatam dispensationem. Nec prodest quod nondum fuerit executioni demandata, quia, « cum non agatur de executione facienda in via contentiosa post pontificiam concessionem, executio procedit *de plano*, et reducitur ad negotium formæ, magis quam ad negotium juris. » Subdit, se credere, ita responsuram esse S. Congregationem, etiamsi plene expedita fuerit dispensatio, et hanc esse ejus œconomiam, ut « eliminat, si fieri possit, mores minus honestos et periculis plenos, inter propinquas personas, etiam sub conditione futuræ dispensationis, inceptos. Ea semper videtur esse œconomia hodierna S. Congregationis, ut ad evitandos malos exitus coactionis in materia conjugii, quo fieri possit, restringat legitimos contractus sponsalitios, nec tribuat valorem, juridicum nonnisi illis sponsalibus de quibus nullum dubium oriri potest. » Lib. IV, tit. 5, n. 35 et seq. — 2° Quæ de jure fieri nequeunt, censentur impossibilia, etiamsi ex dispensatione Papæ, aut Principis, fieri queant, arg. l. *Cum servus* 39, § fin., ff. de *Legat.* 1, et l. *Continuus* 137, § *Cum quis* 6, ff. de *V. O.* : « Non secundum futuri temporis jus, sed secundum præsentis æstimari stipulatio debet. » Ergo præfata conditio non est de futuro contingente, sed de impossibili, et ideo nupturientibus nihil proderit, quod, concessa dispensatione, valide contrahant; reprobatum enim conditio dispensationis, et ideo habenda est

¹ Lib. VI, p. 3, n. 344. Qui tamen in oppositum sentit, si agatur de sponsalibus de futuro, n. 84.

tanquam inhonesta, et contractus sub illa initus non est validus. — 3º Ita arguit de Lugo, *de Sacram.*, dist. 8, sect. 6, n. 98, cui subscribit Gasparri : « In hoc casu voluntas hodierna non solum non est efficax, sed neque est valida in ratione voluntatis propter incapacitatem subjecti, quod iura reddunt incapacem ad habendam illam voluntatem, atque adeo perinde existimatur, ac si hodie nullam prorsus haberet voluntatem, eo quod iura positiva irritam ac nullam eam reddunt. Unde, cras posita conditione, non subsistit matrimonium absque nova voluntate, quia ad hoc ut cras esset consensus absolutus ex positione conditionis, debet considerari consensus hodiernus hodie præstitus et nondum cras retractatus, et conditio posita, ex quibus tribus resultat cras consensus absolutus præsens habitualiter existens. Primum autem horum deest in eo casu, scilicet consensus hodiernus, quia propter hodiernam incapacitatem positivam subjecti, voluntas hodierna est omnino nulla in se, atque ideo censetur, ac si hodie nullam prorsus habuisset voluntatem... Nec juvat voluntas præterita habitualiter perseverans, dum non retractatur, quia non potest habitualiter perseverare, quod nunquam exstitit, qualis est voluntas illa prima, quæ propter incapacitatem subjecti censetur in jure nulla. » — 4º Demum, quando Papa dispensationes huiusmodi concedit, dat licentiam ut oratores contrahere possint matrimonium, præmissis denuntiationibus, coram parcho et testibus. Porro si valeret matrimonium initum sub conditione, quin accedat novus consensus, non præciperetur iterum contrahere matrimonium coram parcho et testibus. Ergo.

190. — II. SENTENTIA AFFIRMANS COMMUNIOR AC PROBABILIOR. Sanchez, Perez, Coninck, Covarruvias, Bonacina, Pontius, Layman, Dicastillus, Leander, Castropalaus, Gobat, Pirhing, Sporer, Kugler, Giribaldi, Wiestner, Reiffenstuel, Schmalzgrueber, Pichler, Carriere, de Angelis, Grandclaude, et alii communius et probabilius sustinent, valide contrahi sub tali conditione, atque, purificata conditione, non esse necesse renovare consensum, dummodo virtualiter ac jugiter perseveraverit. 1º Nec impossibile neque turpe censeri debet quod solet peti a Pontifice ex justa causa, et Papa solet concedere, sed reputandum est honestum et possibile : in-

honestum et impossibile esset contrahere sine conditionis appositione, sicut inhonestum esset promittere comestitionem carnis die veneris; si autem dicas: *Comedam carnes die veneris, si Papa dispensaverit*, nihil inhonestum et impossibile profers. Quod enim licite ac valide impleri potest, non est reputandum inhonestum et impossibile. *Confirmatur* variis exemplis: Valet institutio spurii, sub conditione, *si Princeps dispensaverit*. Valet venditio rei feudalisi, seu majoratus a jure prohibita, si fiat sub conditione, si dominus feudi aut princeps consenserit. Valet votum Episcopi ingrediendi Religionem sub conditione, *si Papa dispensaverit*. Valet votum inserviendi curæ infirmorum in hospitalibus, sub conditione, *si Papa dispensaverit ab irregularitate, ut sacris initiar*. Quidni igitur non valeret matrimonium propter gravem et urgentissimam causam initum sub conditione, si Papa dispensaverit? Jus enim naturale quod potestati constitutæ confert facultatem ferendi leges ad bonum publicum, exigit ut eadem potestas super easdem leges dispenset in casibus particularibus, quando faciunt justæ causæ dispensationis, quia legislator, dum condit leges, versatur in impossibilitate considerandi omnes casus particulares; unde considerat tantum ea quæ in pluribus accidunt. Si enim tentaret condere leges quæ spectarent ad omnes casus particulares, legislationem prorsus confusam ederet. Unde juri naturali et humano valde cohæret petere dispensationes, et contrahere sub conditione dispensationis, si adsit gravis et urgens causa contrahendi donec dispensatio concedatur. Et ita satisfit secundæ rationi in oppositum.

191. — 2º Rationes in oppositum non videntur inconcussæ. *Ad primam*: Decisionibus Rotæ a Diana et Gobato prolatis opponi possunt multæ decisiones ejusdem Rotæ a Castropalao et ab eodem Gobato productæ. Unde dicendum est, in priori casu decisiones spectare casus in quibus non solet dispensari, vel pro quibus non faciebant justæ causæ, nisi mavis dicere cum Reiffenstuel, lib. IV, tit. 5, n. 33: « Cum Rota nonnunquam ipsa rotetur, et legem non faciat, a conclusione nostra discedendum non est. » Resolutiones S. Congregationis Concilii, si quæ sint quæ renovationem consensus præscribant, non solvunt difficultatem, et non præjudicant

quæstionem speculative sumptam; nam ubi de validitate sacramenti agitur, Congregatio sequitur partem tutiorem. Quocirca, etsi nostra sententia ipsi visa fuisset probabilior, imo probabilissima, dummodo opposita non careat solida probabilitate, et hanc sequitur in praxi; quemadmodum et nos libenter admittimus inculcamusque, consultius esse renovare consensum, postquam fulminata sit dispensatio. Decisiones vero in quibus S. Congregatio censuit, nullum fuisse matrimonialem vel sponsalitium contractum, non respicere casum præsentem, sicut rotunde affirmat præclarissimus de Angelis, lib. IV, tit. 5, n. 4, qui verosimiliter illas attente perlegit et ponderavit. Sane illæ decisiones respiciunt casus in quibus conditio nondum purificata erat, quando una pars consensum retraxerat, ut videre est in *Thesauro, Resol.*, tom. VI, p. 205. Idem verificatur in decisione *Brugnatensi*, die 20 jan. 1709; in *Sipontina*, die 2 maii 1857; in *Milevitana*, die 29 mart. 1862. Vide Annotatorem Guryanæ Theologiæ Ballerinium, n. 725, *quæst.* 3. Idem affirmat præclarissimus Cretoni, alter annotator Theologiæ Guryanæ: « Nulla adhuc fuit allata decisio huic sententiæ opposita, de necessitate novi consensu, post impletam conditionem, seu postquam Apostolica dispensatio fuerit executioni mandata; ergo præfatae decisiones pluries quidem editæ a S. Congr. Concilii sub formula — *sponsalia non sustineri* — expositæ S. Doctoris (Alphonsi, de sponsalibus) sententiæ minime adversantur, utpote quæ respiciunt casum diversum, illum nempe in quo dispensatio nondum fuerit executioni mandata. » Quod subdit Santi, non videtur urgere; nam, etsi causa non est contentiosa, semper verum est quod non tollitur impedimentum, nisi quando dispensatio executioni demandatur. Deinde, si reipsa contractus matrimonialis aut sponsalitiu validus est, per se, non fit invalidus, nisi quatenus legislator speciali dispositione statuerit, in posterum contractus hujusmodi fore invalidos. Sed nullum decretum ita statuens adducitur. S. Congregatio Concilii judicat et definit legem Tridentinam, sed non inducit novam legem; utique auctoritative interpretatur concilium Tridentinum, et ejus interpretatio habenda est tanquam norma, sed non est lex abrogans legem, aut novam legem inducens. Cæterum, si adsit lex hujusmodi, promulgetur et fidelibus innotescat, alias ne-

quaquam inconvenientibus occurrit : quippe sat rari sunt istiusmodi casus, et irritatio contractus matrimonialis vel sponsalitii, si qua forte passim facta sit, remanet ignota fere omnibus qui postea contrahere possunt sub conditione. Unde S. Congregatio non pervenit ad scopum intentum per viam cuius meminit Santi, et ideo verisimiliter non propter finem ab eo definitum ita agit. — *Ad tertiam* : Uno ictu ruit totum illud suppositum, nam certum est, sicut infra ostendemus, dispensationes in radice, vi quarum valent matrimonia cum impedimentis dirimentibus contracta, valere quousque nullatenus renovetur consensus, dummodo non fuerit retractatus. Porro, si, ut contendunt de Lugo et Gasparri, contrahentes cum impedimento sunt, non tantum inhabiles, sed ita incapaces, ut eorum consensus habeatur perinde ac si nunquam exstiterit, frustranea et illusoria est dispensatio in radice; non enim esse potest validum matrimonium sine consensu, atque, uti ostensum est, nulla potestas creata valet illum supplere, imo nec divina potest, de lege ordinaria. Ergo ille consensus est plus quam nihil, et Ecclesia illud habet tanquam aliquid perseverans. Deinde est aliquid discrimen inter consensum expressum absolute cum conscientia impedimenti dirimentis, et consensum expressum atque alligatum conditioni, *si Papa dispensaverit*; in priori casu, Ecclesia reddit inhabiles ad contrahendum, in posteriori autem nusquam reddit inhabiles ad sic contrahendum. — *Ad quartam* : Pontificum dispensationes quæ illis stipatæ sunt conditionibus, spectant ad contractus sponsalities, non vero ad contractus matrimoniales de præsentibus, qui jam coram paroco et testibus fuerunt initi.

Queritur 5º an conditio servandæ continentię apposita contractui matrimoniali sit contra substantiam Matrimonii?

192. — I. DEFINITUR QUÆSTIO. Non agitur de proposito nunquam consummandi matrimonium, sed semper servandi continentiam; neque agitur de voto perpetuæ castitatis ab utroque nupturiente jam emisso. In confesso enim est apud omnes, quod bene contrahi potest valide cum tali proposito aut voto, etsi illicite contrahatur, nisi contrahentes certiorerentur, non fore in discrimine violandi votum. Nam per votum castitatis neuter conjux alterum obligat; atque, sicut dicit Benedictus XIV, *de Syn.*, lib. XIII, cap. xxii, n. 11,

« non matrimonii substantiæ repugnat, matrimonio non uti, sed uti non posse. » Nec igitur de denegatione juris ad copulam, quæ si veniret in pactum, prorsus esset contra essentialiam matrimonii, cum, sin excipias Pontium et paucissimos, omnes teneant, essentialiam matrimonii consistere in mutuo dominio, et subjectione corporum per ordinem ad usum matrimonii, sed agitur de pactione vi cujus neuter exigere potest debitum titulo justitiæ, et uterque potest, imo et tenetur denegare, si cum tali pacto fuerit utrinque emissum votum perpetuæ castitatis. Unde in hoc tota vertit difficultas, an talis conditio in pactum deducta adversetur substantiæ matrimonii, necne.

193. — II. SENTENTIA NEGANS. Paludanus, Pontius, Dicastillus, Clericatus, Schmier, Pichler, Collet, Billuart, Ballerini Guryanæ Theologiæ annotator, Marc, Palmieri, Gasparri, et alii, præsertim inter recentiores, contendunt, non esse contra substantiam matrimonii contrahere sub conditione servandæ castitatis in perpetuum. Marc dicit, hanc sententiam esse communioem; Gasparri autem dicit, plerosque tenere oppositam, et verius loquitur. 1° Certum est, valere matrimonium initum cum proposito non consummandi, sed ingrediendi Religionem, aut suspendendi executionem per duos menses ad deliberandum de ingressu Religionis. Porro quod jura Ecclesiæ concedunt, præstare æque potest concessio ultronea illius ad quem jus in alterius corpus pertinet? Quid prohibet quominus contrahentes paciscantur de duobus annis ad deliberandum? Cur non poterunt pacisci de matrimonio non consummando, nisi post annum quinquagesimum? Et si hoc, cur non etiam per totam vitam? Ita Ballerini. — 2° Neque refert, quod de exercitio seu usu proprii juris ante initum matrimonium potiusquam post initum matrimonium paciscantur. Neque enim ratio ulla est, cur prius promitti illud non possit, quod licite possum postea præstare. Atqui licite, ut fatentur omnes, post initum matrimonium conjuges cedere usui matrimonii possunt. Ergo et hoc ipsum possunt antea *spondere*. Ita iterum Ballerini, qui tamen subdit: « Dixi, *spondere*; quia reipsa ante contractum matrimonium non renuntiant juri in corpus; renuntiatio enim seu abdicatio usus locum habet solum post acquisitam utendi potestatem. Ergo promittunt solum, se

renuntiatiuros, vel, si ita mavis, promittunt, se ita contracturos matrimonium, ut *simul* ejusdem usum abdicent. Hæc autem inter se non repugnant : quippe si abdicatio ejusmodi fieri potest post contractum, fieri et in ipso contractu potest. Ita qui emit domum, utique in ipso contrahendi actu usum ipsius domus potest venditori cedere. » — 3° Essentia matrimonii plus non requirit, quam ut detur mutuum jus et potestas in corpora in actu primo, seu jus radicale ad copulam. Atqui hoc jus in actu primo seu radicale non tollit conventio servandæ in perpetuum castitatis, sed solum impedit usum juris et actum secundum per copulam. Ergo. Major constat a pari cum aliis contractibus, in quibus potest proprietas et dominium sine proximo jure utendi-fruendi, seu jure usus in actu secundo, transferri : sic potest fundus quoad proprietatem in alterum transferri, et dominium utile reservari, vel vicissim reservari proprietas, sed sine jure proximo utendi, uti fit in locatione domus ; sunt enim distincta jura et potestates, jus radicale seu in actu primo in corpus vel aliam rem cum impedimento ad licitum ejus usum, et jus in actu secundo seu proxime expeditum ad usum : sic in ordinatione sacerdotum confertur jurisdictio et potestas absolvendi a peccatis tantum in actu primo et radicali sine actuali ; hæc enim dependet ab assignatione subditorum. Ita Pichler, lib. IV, tit. 1, n. 79. — 4° Hæ duæ voluntates non sunt impossibiles : *do tibi, et accepto jus corporis ad usum conjugalem* : et *nolo usum corporis*, seu commercium carnale ; ergo per pactum continentiae possunt componi in contractu matrimoniali. *Antec. prob.* : Hæ duæ voluntates sunt composibiles : *volo retinere jus ad copulam, et nolo copulam*, quia possunt componi post contractum semel matrimonium ; ergo etiam priores, cum sit idem matrimonium in *fieri*, quod est in facto esse, quod spectat ad effectum obligationis. Ita Pichler, ibid. De qua ratione sic habet Lehmkühl : « Cur igitur hæc usus juris renuntiatio in ipso matrimonio contrahendo, prævia conventionione facta, fieri non possit, explicatu impossibile est. » — 5° Talis contractus matrimonialis sortitur suos effectus ; nam ita contrahentes devinciuntur impedimento ligaminis ; si postmodum, mutato proposito, commiscantur carnaliter, non sunt fornicarii ; si ambo mutuo consensu voverint castita-

tem, et nihilominus commisceantur, peccant contra religionem, non vero contra castitatem; si alteruter fornicetur, fit reus adulterii; « denique (quod mirum est ab iis parum adverti, qui hanc questionem agitant) dum quis in conditionem castitatis contrahendo consentit, nonne matrimoniali jure vel maxime utitur? Sicut nimirum qui domum emit, jus suum in eam non minus exercet, si illa ipse inhabitando utatur, quam si ipsa uti nolens usum ejusdem vel ad tempus vel in perpetuum alteri concedat; ita sane cum quis usui juris sui in alterius corpus sponte cedit, hoc ipso jus potestatemque sibi esse, illamque exercere putandus est. Nemo quippe cedit legitime nisi illud, quod in potestate habet, et ejusdem usui cedens, ipsam evidenter exercet. Falsum est igitur, per conditionem matrimonio appositam et acceptatam servandi castitatem, contractum iniri, cujus nulla vis, nullusque sit effectus, atque adeo qui naturam contractus exuat. » Ita Ballerini, *de Matrim.*, n. 752. Eandem rationem affert Lehmkühl, demptis tamen verbis quæ inter subdistinctionis signa conclusimus. Refert quoque Gasparri, n. 858. — 6° Certum est, verum matrimonium fuisse inter B. Virginem Mariam et S. Josephum, et non minus certum est, B. Virginem fuisse voto perpetuæ castitatis obstrictam ante contractum matrimoniale. Atqui non fauste explicatur tale matrimonium, nisi admittatur, illos contraxisse cum pacto de servanda castitate; alias enim oportet recurrere ad revelationem divinam, cujus non extat fundamentum in Scripturis. Deinde, esto quod B. Virgo illustrata sit revelatione, vel votum suum celavit S. Josephum, vel ei manifestavit. Porro, si prius, non satis sincere egit cum S. Josepho. Si posterius, eo ipso S. Josephus ducendo illam, non obstante voto, renuntiavit juri proximo et in actu secundo ad usum corporis, adeoque tacitum saltem pactum continentie intercessit. Certe minus videtur voto castitatis convenire obligatio sponte suscepta ad actum conjugalem, licet sciatur, hunc nunquam exigendum: saltem tribuitur alteri jus exigendi, nisi per pactum impediatur hoc jus. Pichler, *ibid.* — 7° Urbanus II, ut refert Clericatus, *de Matrim.*, decis. 2, n. 16, approbavit, imo imperavit matrimonium, quod contraxit Mathildis, Italiae Comitissa, cum Wulfone Duce, sub eo pacto, ut virginitatis votum servaret

inviolatum. Idem testatur de Pulcheria Augusta, quod sub tali conditione nupserit Marciano. Ita Pichler, *ibid.* Videre est, quoad matrimonium S. Pulcheriae, *Acta Sanctorum*, ad diem decimam sept., § 11. In illis septem rationibus habentur, ni fallor, omnia argumenta quae fautores hujus sententiae tradunt tanquam urgentia. Nec enim P. Palmieri, nec Gasparri, nec alii quos sedulo legi, novas produxerunt rationes.

194. — III. SENTENTIA AFFIRMANS COMMUNIOR AC PROBABILIOR. Abbas, S. Antoninus, Navarrus, Dominicus Soto, Covarruvias, Sanchez, Layman, Gutierrez, Estius, Barbosa, Gonzalez, Salmanticensis, König, Wiestner, Pirhing, Reiffenstuel, Schmalzgrueber, Gotti, Santi, Grandelaude, d'Annibale, et alii communius ac probabilius censent, non sustineri matrimonium sub tali conditione in pactum deducta contractum¹.

Prop. : *Probabilius non valide contrahitur Matrimonium initum sub conditione servandi perpetuam continentiam in pactum deducta.*

PROB. 1º S. SCRIPTURA. I Cor. VII, 3 et 4 : *Uxori vir debitum reddat : similiter autem et uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir ; similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Commentatores illa verba exponunt de natura matrimonii, et collucet, hunc

¹ Quibus aperte favet Benedictus XIV, *de Syno l.* lib. XIII, cap. xxii, n. 10, et *de Festis B. Mariae Virginis*, cap. 1, n. 8 et n. 12. Agnovit P. Palmieri, cap. 1, thes. 3, n. 6 : « Etsi non pauci Doctores, quos magis probare videtur Benedictus XIV (De festo Desponsationis B. Mariae). » Item P. Ballerini, qui aegre modum loquendi tanti Doctoris habet. Benedictus XIV, *de Syno l.*, loco cit., n. 12, dicit de iis qui stant pro opposita sententia : « Iis necesse est omnino de viribus et subsistentia secundae ex praefatis opinionibus studiose exquirere. » Ballerini, citatis illis verbis, exclamat : « Quasi vero labor herculeus ad eam tuendam requiratur, aut nemo adhuc quidpiam solidi pro ea protulerit ! Ipse mere opponit allegationem Schmalzgrueber, qui alioquin eandem sententiam concepit esse probabilem. » Quae verba mihi videntur admodum aliena a reverentia et modo dicendi, quibus oporteat Doctoris tantae dignitatis et scientiae sententiam expendere. Ballerini, qui tam alto supercilio habet auctoritatem Benedicti XIV, illum perperam intelligit ; nam praclarissimus Doctor non opponit allegationem Schmalzgrueber, sed ad eum remittit lectorem, ne sermonem suum extraneis quaestionibus abrumpat, et temperata solvenda quaestione. Aliunde pro sententia affirmante, jam, n. 10, citaverat S. Thomam, S. Bonaventuram, et alios haud infimae notae doctores.

esse Apostoli intentum. Omnes etiam consentiunt, versiculum tertium esse consequens seu consecrarium a versiculo quarto suapte natura promanans. « Secundo assignat debiti rationem dicens : *Mulier non habet potestatem sui corporis*, scilicet ad actum generationis, ut scilicet possit proprio arbitrio vel continere se, vel alteri tradere ; *sed vir*, scilicet habet potestatem sui corporis, quantum scilicet ad usum carnalis copulæ ; et ideo uxor debet viro proprii corporis officium afferre. *Similiter autem et vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier*. Unde et ipse debet sui corporis officium afferre uxori, legitimo impedimento cessante. Unde et *Gen. II, 24*, dicitur : *Adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*. » S. Thom. « Cum vir et uxor mutua in conjugis corpus potestate gaudeant, uti mox (v. 4) docebit, necesse quoque est, ut conjugale debitum, utpote æquo jure imperatum, reddant. » Calmetus. Ita quoque Estius, Cornelius a Lapide, etc. Unde sic : Potestas corporis mutuo tradita per matrimonium est potestas utendi corpore ad copulam : non enim Apostolus meminit potestatis radicalis, ut aiunt, quæ expers sit jure ad usum, cum jubeat reddere debitum, atque hoc sit necessaria consecutio potestatis alterius atque correlativum hujus potestatis. Atqui potestas utendi corpore ad copulam evacuat per conditionem appositam et in pactum deductam servandæ perpetuo continentiae. Propterea Benedictus XIV, *de Synodo XIII*, cap. XXII, n. 41, recte dixit : « Non matrimonii substantiæ repugnat, matrimonio non uti, sed uti non posse. » Hæc minor fusius infra probabitur. Ergo.

195. — PROB. II° JURE CANONICO. Cap. *Si conditiones 7, de Conditionibus appositis*, decernitur, conditiones contra substantiam matrimonii illud vitiare, et inter illas recensetur ista : *Si generationem prolis evites*. Santi dicit hanc Decretalis conditionem posse resolvi in duplicem conditionem : 1° Si prolem evites per nefas, ex. g., per procuracionem abortus, vel per crimen onanismi : 2° si prolem evites servando castitatem. » Fautores sententiæ coarctant conditionem ad priorem sensum, dicentes verba Pontificis esse intelligenda de illo qui positiva actione obstat generationi, uti si per poculum sterilitatis, vel per copulam in vas innaturale, etc., evitarent generationem : at contendunt, illa non esse intelligenda de iis qui se habent mere negative quoad generatio-

nem, quemadmodum se gerunt paciscentes de perpetua continentia servanda. Subdit Pichler : « Alias obligarentur conjuges ad copulam, nec possent etiam post matrimonium contractum pacisci de continentia servanda, quod nemo dixerit. Dein generatio prolis est quidem finis matrimonii, at non tam quoad essentiam et proprietatem ejus, quam quoad usum, quia natura principaliter refertur ad generationem prolis. »

Illa restrictio utique facit optime in gratiam sententiae adversae, sed quaestio est an oporteat Decretalem ita restringere ? Porro legislator non distinguit inter honestam et inhonestam actionem, inter negative et positive se habere. Sane vox *evitare* utrumque indiscriminatum sonat ; sicut videre est apud Ciceronem et auctores, in lexicis, et in variis juris locis : v. g. in constitutione Martini V *Ad evitanda scandala*, ubi vox *evitanda* intelligitur de negatione excommunicationis, non autem de actionibus quae ad excommunicationem inducendam pares erant. Assolamus dicere : *Evitare occasionem peccati* ; *Humilis homo evitat se prodere in publicum*, etc., adeo ut, forte frequentius usurpetur vox *evitare* pro continentia ab actione, seu in sensu negativo, quam pro actionis productione, seu in sensu positivo. Sane annon radicitus et tutius evitatur generatio prolis, temperando absolute ab actione quae efficit generationem, quam apponendo talem actionem et simul cohibendo ejus effectum, vel adulterando organum generationis, ita ut copula sit sterilis ? Unde, si legislator intellexisset de actibus positivis tantum, verosimiliter non adhibuisset verbum *evitare*, sed usus esset aliis locutionibus, v. g. *procurare ne fiat generatio*, sicut ubi agitur de abortu, dicitur *procurare abortum*, non vero *evitare nativitatem prolis*. Quae subdit Pichler, nequiquam consequuntur ex nostra doctrina, et plane in hoc hallucinatus est, nam agitur de matrimonio conficiendo seu contrahendo, quod, semel contracto, non potest solvi per pactiones quae apte ejus validitati officiant ; pactio praxis onanismi, vel procurandi abortum, vel sumendi pocula sterilitatis, vel solvendi matrimonium, etc., si fiat post contractum matrimonium, nullatenus illud pessumdat, sed ipsum permanet integrum in toto suo robore : si autem quaevis ex istis pactionibus fiat ante matrimonium

contractum, non stat contractus. Quod subdit, generationem prolis non tam ad essentiam et proprietatem matrimonii, quam ad ejus usum referri tanquam finem, est plane inauditum, et contra sententiam omnium doctorum : et proinde est ac si diceretur : finis non tam refertur ad institutum quod Dominus fecit ad talem finem, quam ad medium quo procuratur finis. Deinde concedunt adversarii, matrimonium vitiari per conditionem, si *procures sterilitatem*, et illam conditionem implicite includi in conditione, si *generationem prolis evites*. Atqui conditio perpetuæ continentiae non minus certo eundem nanciscitur effectum. Solum discrimen est quod illa conditio est honesta, et ista est inhonesta ; sed ubi agitur de actione quæ contractus substantiam vitiat, præscinditur ab honestate vel inhonestate actus. Ergo. Ita Dominicus Soto, in IV, dist. 29, q. 4, a. 3 ; Estius, in IV, dist. 29, § 8. Et præclarissimus de Angelis, lib. IV, tit. 5, n. 6 : « Neque interest an illæ conditiones sint turpes, vel non, dummodo sint in pactum deductæ. »

Favere videtur Pius VI, in Litteris *Facti hæc*, ad Carolum Episcopum Agriensem, die 11 julii 1789 : « Cum ex omni contractu consentaneum aliquod jus oriatur, atque ad matrimonii naturam omnino pertineat, ut jus alteri coniugi tribuat in corpus alterius, profecto denominatio veri contractus matrimonii sub nulla ratione tribui potest conjunctioni qua matrimonium ineatur ut solubile per allatas causas, quæ conjunctio non solum *nullum jus tribuere potest ad obsequia matrimonialia repetenda*, sed potius absolutam obligationem inducit illicitæ istiusmodi conjunctionis prorsus dirimendæ ; quo fit ut talis pactio, quæ nullum jus conjugale tribuit, nulla quoque ratione contractus conjugalis seu matrimonialis dici possit. » Requiritur ergo ad matrimonium contractus qui det jus ad repetenda obsequia matrimonialia : porro inter illa primarium est jus petendi debitum conjugale, respectu cujus alia jura sunt veluti secundaria. Ergo.

196. — PROB. III° AUCTORITATE DOCTORUM. S. Thomas, in IV, dist. 28, a. 4, ad 3 : « Illa conditio explicita (scilicet, si mulier dicat viro : Consentio in te, ut non cognoscas me) non solum actui, sed potestati contrariatur carnalis copulæ ; et ideo est contraria matrimonio. » Et dist. 31, q. 1, a. 3, in

corp. : « Alio modo possunt considerari fides et proles, secundum quod sunt in suis principiis, ut pro prole accipiat intentio prolis, et pro fide debitum servandi fidem; sine quibus etiam matrimonium esse non potest, quia hæc in matrimonio ex ipsa actione conjugali causantur; ita quod si aliquid contrarium hujusmodi exprimeretur in consensu qui matrimonium facit, non esset verum matrimonium; et sic accipiendo fidem et prolem, proles est essentialissimum in matrimonio, et secundo fides, et tertio sacramentum; sicut etiam hominis est essentialius *esse naturæ* quam *esse gratiæ*, quamvis *esse gratiæ* sit dignius. » — S. Bonaventura, eadem dist., q. 6, ad 4 : « Ad illud quod objicitur, quod conditio illa (nempe si qua mulier dicat : consentio in te, ut non cognoscas me) impedit; dicendum, quod verum est, contra collationem mutuæ potestatis; in consensu enim in copulam conjugalem datur potestas petendi debitum, licet non teneatur ad statim, sed viam habet, per quam evadere possit. » — S. Antoninus, III p., cap. xix, § 1, n. 4 : « Item intentio nunquam exigendi debitum, secundum Guillelmum, non vitiat contractum, immo etiam intentio negandi, *dummodo non ducatur in pactum*. » — Dominicus Soto, loco citato, hanc sententiam dicit communem. Ipse Gasparri dicit : « Plerique affirmant; » et nescio quosnam adeo numerosos pro sententia negante perlegerit P. Marc, p. III, tract. 8, cap. II, a. 2, n. 1973. ut dixerit *communio*rem esse sententiam negantem. Si quis utrumque agmen sedulo respiciat, facile convincetur, nostrum agmen stipari doctoribus qui, non tantum numero, sed et pondere longe præstant doctoribus aciei adversæ.

197. — PROB. IV° RATIONE. 1° *Directe*. Licet copula conjugalis non est de substantia matrimonii, uti ostensum est, nec intentio exigendi vel reddendi debitum, est tamen de substantia illius quod ex contractu enascatur jus petendi debitum et obligatio reddendi. Porro ex contractu cui apposita est conditio servandæ perpetuæ castitatis, nedum oriatur jus petendi et obligatio reddendi debitum, consequitur obligatio nec petendi neque reddendi : quod concedunt adversarii. Ergo. *Prob. maj. Primo*, matrimonium est quid sacrum et divinum, cujus effectus non pendent a nutu contrahentium, sicut fit in cæteris contractibus, sed hic contractus producit effectus quos Deus vult, quia operatur secun-

dum totam vim quam Deus ipsi indidit. Porro Deus sic instituit matrimonium, ut suapte natura potestas utendi corpore ad copulam diffluat ex contractu matrimoniali, nec penes est contrahentes hanc potestatem ligare priusquam producta sit; ideo si non contrahant nisi ea conditione, ut consensus non sortiatur effectum quem ex divina institutione sortiturus est, eo ipso non genuinum dant consensum matrimonialem. *Secundo*, dominium directum corporis, seu jus radicale ad copulam sine dominio utili seu sine potestate utendi consistere non potest, quando contractus ex vi essentie sue ordinatur in finem usus. Porro ita est in matrimonio, nam potestas corporis non in eo est, ut corpus fiat proprietas more fundorum vel pecuniarum, neque more corporum pecudum, quatenus opera corporis unius pertineant ad alterum conjugem, sed tota conjugalis est, id est in eo adequate ut unum corpus possit licite et exclusive uti corpore alterius et constituere unum et integrum generationis principium, et si tali potestate utendi ad hunc finem expers sit, non consistit potestas conjugalis; sed tali potestate expers remanet apponendo conditionem perpetuae castitatis. *Tertio*, si sustineretur matrimonium, non obstante illa conditione, sustineretur etiam quando contrahitur sub istis conditionibus: *Contraho tecum, si prolem evites per onanismum, vel per pocula sterilitatis; si copiam corporis tui aliis facias*; nam ita ponitur solum obligatio proxima ad prolem evitandam, et ad prostitutionem, permanente obligatione radicali ad non evitandam prolem, et ad servandam fidem matrimonio. Porro sub talibus conditionibus contractus matrimonialis non stat. Ergo, etiam si per prædictam conditionem non auferretur radicalis obligatio, sed tantum obligatio proxima ad copulam, vitiaretur matrimonium.

198. *2° Indirecte, ruina rationum in oppositum. Ad primam*: Quaecumque proposita habeant et foveant conjuges, dummodo in pactum non adducantur, nullatenus afficiunt consensum. Jura concedunt, ut ligatum aliquandiu remaneat jus ad usum, postquam acquisitum est per contractum, non vero ante: nec id possent concedere; prius enim est esse quam esse taliter. Non possunt pacisci de matrimonio non consummando, et simul contrahere valide, quia

contractus validus fit quatenus parit tale jus. — *Ad secundam* : Magnopere refert, nam prius habere jus, quam ei renuntiare, necesse est. Spondere utique possunt, se renuntiuros esse post contractum, tunc enim jus erit comparatum, sed hæc promissio non est conditio contractus ; quod videtur intellexisse P. Ballerini ; unde, ut concludat, arguit a paritate abdicationis factæ post ad abdicationem factam ante contractum, contradicens eis quæ recte notavit antea. Non potest abdicare ante, quia nondum jus habet ; nec paritas est cum emptione domus, nam effectus emptionis et venditionis adequate pendet a consensu contrahentium ; non sic in matrimonio, uti ostensum est. Deinde qui emendo domum et venditori dominium utile cedit, si hoc in contractu stipuletur, non abdicat proprie dominium utile, neque proprie illud cedit, sed non acquirit. — *Ad tertiam* : Ex dictis patet, dari discrimen essentielle inter matrimonialem et alios contractus ; istorum enim effectus restringere potest libera contrahentium voluntas ; dum voluntas nubentium nihil detrahere potest de effectibus quos matrimonialis contractus suapte natura, id est ex institutione divina sortiturus est. Nec est simile de potestate absolvendi, quia in collatione hujus potestatis non determinatur subjectum, sicut necessario fit in matrimonio ; si enim conferretur ita : Tibi do potestatem absolvendi Petrum, non esset necessaria collatio jurisdictionis seu assignationis subditi. — *Ad quartam* : *Nego consequens et consequentiam*. Pichler in eo totus est, ut probet antecedens, quod libenter concedo : similiter contraxerunt S. Josephus et B. Virgo ; sed hic modus contrahendi non est deducta in pactum conditio, ut non sit potestas utendi, seu jus exigendi debitum et obligatio reddendi. — *Ad quintam* : Tota illa argumentatio est merum sophisma quod audit petitio principii ; illa consecutaria utique emergunt ex contractu valido, at questio est an reapse emergant ? Porro asseritur utique, sed non demonstratur : et hæc asserere quin demonstrantur, idem est ac asserere, contractum sub præfata conditione sustineri. Comparatio sumpta ex emptione domus claudicat, uti dictum est. Deinde, semel empta domo, utique exercet suum jus emptor sive illam inhabitando, sive usum illius cedendo alteri, sed acquisivit jus inhabitandi, dum nubens cum prædicta

conditione non acquisivit jus utendi, et minime putandus est exercere potestatem corporis, seu potestatem abdicandi jus ad usum, cum talem potestatem nondum habeat, et nemo putandus est abdicare quod non habet, neque putandus exercere potestatem quam non habet : porro talis potestas acquiritur duntaxat per matrimonium valide contractum; ante illud, sponsus et sponsa tali potestate sunt prorsus expertes. Tota argumentatio Ballerini et aliorum qui ei astipulantur, vertit in falso supposito, quod, priusquam contractus initus fuerit, sponsus et sponsa habeant jam jus de quo cedere possint vi ipsius contractus matrimonialis. Jus consequitur contractum, non vero illum præcedit, neque comitatur : idcirco qui apponit conditionem perpetuæ castitatis vel nunquam consummandi matrimonium, servat jus suum et non adæquate potestatem corporis sui in ordine ad copulam tradit; siquidem copula expresse et absolute excluditur per pactum; quomodo autem tradat in ordine ad aliquid, cum hoc aliquid expresse excludatur expungaturque? Sic tradere est tradere in ordine ad nihil, quod implicat contradictionem. Alter nupturiens qui acceptat talem conditionem, non cedit de jure suo, sed consentit ad non acquirendum jus. Si ea conditione venditor domum suam abalienaret, quod nihilominus ipse, non vero emptor, inhabitet usquedum penitus collabatur, haud jure suo cederet in reipsa venditor : similiter conditio non utendi corpore seu nunquam consummandi est conditio non utendi usquedum domus diruatur, nam matrimonium non solvitur nisi per interitum corporis. — *Ad sextam* : Nostra sententia optime cohæret matrimonio B. Virginis Mariæ, sicut perspicue demonstrat Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. xxii, n. 13. Pichler respuit illustrationes divinas : at sicubi admittendæ sint, prorsus ubi agitur de B. Virgine Maria et œconomia Incarnationis Filii Dei. Virgo Cæcilia obstricta erat virginitatis voto quando contraxit nuptias cum Valeriano adhuc ethnico, et procul dubio divinitus edocta fuit, quod inde nullum virginitatis detrimentum capesseret, sicut compertum habemus ex ejus Actis. Porro estne aliqua temeritas vel aliquid minus rationi consentaneum credere, quod Deus Virgini virginum, quæ lumen æternum mundo effudit, præstiterit id quod præstitit S. Cæciliæ? Probabilius

S. Josephus et ipse voverat perpetuam castitatem quando contraxit matrimonium cum Deipara, et uterque certioratus erat, nullum ex tali matrimonio impingi offendiculum castitatis, sed potius inde votum obfirmandum esse, cum illud matrimonium fuerit initum ad tegendam virginitatem. Et me prorsus latet quomodo minus conveniat voto castitatis traditio potestatis utendi corpore, si hæc traditio fiat cum omnimoda certitudine, quod alter nunquam jure acquisito usus est; nihil enim sic detrahitur de integritate corporis, neque de formali castitate; alias detraheretur etiam per jus radicale, seu per traditionem corporis in ordine ad copulam, sine qua traditione non valet matrimonium, sicut nobiscum tenent Pichler et cæteri. Cæterum de matrimonio B. Virginis Deiparæ fusiùs agemus infra. — *Ad septimam* : Factum Comitissæ Mathildis videtur commentitium, cum ipsa his nuptias contraxerit; et aliunde Palmieri et Gasparri tenent, nec Papam quidem posse alicui præcipere, ut matrimonium contrahat. Quoad sanctam Pulcheriam, dicendum est, quod illa alma et augusta virgo adhibuit sedulo cautiones ut illæsa ac illibata servaretur sua virginitas in matrimonio, sed non constat, illam adduxisse in pactum conditionem non consummandi, quamvis aliqui talem conditionem appositam fuisse narrent. Pulcheria tum quinquaginta et unum annum nata erat; Marcianus autem erat viduus et quinquaginta octo annos natus, atque, ut refert Baronius, *Annal.* an. 450, n. 18, erat « consilio gravis, *continentia probatus*, atque militari virtute ubique spectatus: sicque optimo imperii regimine opportune consularet, ut tamen devote Deo virginitatis integritati esset omnino prospectum: haud immemor, facti hujus dignissimum in divinis Scripturis exemplum haberi litteris commendatum, cum sanctissima Virgo Deipara ita fuit matrimonii legibus juncta conjugii, ut nunquam desierit esse virgo. » Hoc et alia hujusmodi facta bene perspecta habuit Benedictus XIV, *de Servorum Dei beatif. et canonizatione*, lib. III, cap. xxiv, n. 57, et censuit, non per ista matrimonia haud contabere sententiam quam propugnamus. Cæterum si quæ piæ personæ voto perpetuæ castitatis ligatæ matrimonium contraxerint sub conditione in pactum deducta nunquam consummandi, dicendum est cum Santi, matrimonia istiusmodi fuisse irri-

ta, sed tales personas bona fide excusari. Lib. IV, tit. 5, n. 19.

199. — COROLLARIA. 1° *Non licet contrahere matrimonium sub conditione servandi perpetuam castitatem.* Sententia quam tenemus, videtur probabilior, et ad minus est solide probabilis, et ideo qui contrahunt sub tali conditione in pactum deducta sese exponunt periculo contrahendi invalide, ideo gravissimam injuriam irrogandi sacramento, quod nullitati obnoxium faciunt. Porro hoc nequit fieri absque gravi peccato, nisi ob gravissimas et urgentes causas, uti erga ægrotantes in extremis constitutos; sed vix occurrere potest casus in quo oporteat contrahere sub tali conditione ob gravissimas et urgentes causas. Ergo.

200. — 2° *Pactio voti castitatis invalidum reddit consensum.* Aliqui putaverunt, haud invalidum esse matrimonium, si contrahatur sub hac conditione: *Contraho tecum, si prius te voto castitatis sic obstrinxeris, ut nunquam a me petas, nec reddas debitum;* quia votum castitatis ex se non dirimit matrimonium. Sed errant. Utique votum castitatis per se non dirimit matrimonium, quia etsi illicitum est tradere alieno dominium rei jam alteri promissæ, attamen valide fit traditio, quia per meram promissionem non fit translatio domini; at si in pactum deducatur, dirimit, quia obstat bono prolis, et quantum in se est impedit translationem potestatis corporis; siquidem, interveniente pacto, non tantum religionis, sed etiam justitiæ titulo eximitur ab obligatione reddendi, et consequenter in ipsomet contractu tollitur jus exigendi, cum hæc duo sint correlativa. Non videtur satis distinxisse pactionem voti a voto simpliciter Ballerini, quando sub fine annotationis exclamat iterum: « Si obligatio non exigendi aut reddendi copulam excludit jus in alterius corpus, quomodo validum erit matrimonium, quando contrahant duo simplici voto castitatis adstricti? » Validum erit, quia votum non adimit jus, et qui voto obstrictus petit, exigit jus suum: peccat quidem contra religionem, non vero contra justitiam. Et in hac fallacia sita videtur tota argumentatio P. Ballerini; nec, ut ipse supponit, jus cum exercitio confundimus.

201. — 3° *Pactio non exigendi debitum reddit consensum invalidum.* Sylvester censet, tali conditione non vitiari ma-

rimonium, quia talis conditio non est contra bonum prolis, cui sufficienter prospicitur per redditionem; nec bono fidei, quæ etiam sufficienter servatur reddendo. Sed tenendum est contrarium cum Sanchez, Schmalzg., et aliis. Ratio est quia de essentia matrimonii est, ut totalis corporum traditio fiat, et jus æquale utrinque consurgat in corpus alterius. Vi enim institutionis divinæ, vir et uxor sunt admissim æquales quoad potestatem corporis et debitum conjugale, sicut fusius infra ostendemus et docet Ecclesia, contractusque matrimonialis est, sub hoc respectu, perfecte bilateralis. Porro non ita se habet, dum unus acquirit jus petendi et reddendi, alter vero solum jus reddendi. Ergo.

202. — 4° *Pactio non reddendi debitum quando illicite petetur, vitiat matrimonium.* Non agitur de conditionibus quæ sunt imbibitæ in ipso contractu matrimonii, uti si alter petat in loco publico, vel post adulterium, etc., de quibus fusius ubi de usu matrimonii; sed de conditione spectante ad illicitatem actus ex parte petentis, aut quia petit mere ad captandam voluptatem, aut quia est voto castitatis ligatus. Putant aliqui, non vitari matrimonium per talem conditionem contractui appositam, quia sic non contrariatur bono prolis, et occurritur peccato alterius. Sed melius affirmat Schmalzgrueber cum Covarruvias, Sanchez, etc. Ratio est quia de essentia matrimonii est, ut acquiratur jus justitiæ ad corpus alterius, quod retinent conjuges etiamsi a petendo prohibeantur per virtutem religionis aut temperantiæ. Porro jus istud justitiæ, quod alter conjux per matrimonium acquirere debebat, ut sibi petenti debitum redderetur, per talem conditionem aufertur. Ergo.

203. — 5° *Pactio facultatis ingrediendi Religionem ante matrimonii consummationem, non dirimit illud, bene autem pactio obligationis.* Prima pars constat ex jure canonico, quod tribuit talem facultatem; unde unusquisque conjux illa potitur, etiamsi non intercesserit pactio. Unde mera licentia ingredi Religionem nullum jus destruit. Videre est titulum *de Conversione conjugatorum*. Si autem apposita esset conditio, ut tenerentur vel ambo, vel alter ingredi Religionem ante vel post matrimonii consummationem, non valeret consensus, quia hæc conditio est contra mutuam corporum traditionem in ordine ad copulam, nec est imbibita in con-

tractu, nec jure ei inest. Imo Sanchez, lib. V, dist. 10, n. 5, dicit vitari matrimonium per pactionem abstinendi ab usu matrimonii definitis diebus, v. g. sextis feriis, vel alio tempore ultra bimestre præfinitum a jure post initum matrimonium, tunc esset irritum matrimonium; quia est contra substantiam ejus, nempe contra totalem corporum traditionem. Bene tamen et meritorie, subdit Schmalzgrueber, post initum matrimonium per hujusmodi pactum ad abstinentiam ab usu certis diebus vel omnino servandam se obligant, modo ita incontinentiæ periculo se non exponant.

Quæritur 6º an Matrimonium contractum a Judæo sub conditione facultatis dandi libellum repudiî valeat?

204. — I. SENTENTIA AFFIRMANS. Joannes Andræas, Abbas, August. Barbosa, et alii apud Sanchez, lib. V, disp. 12, n. 2, censent, valere matrimonium. 1º Inferunt ex cap. *de Infidelibus* 4, *de Consanguinitate et Affinitate*, ubi Innocentius III declarat. matrimonium a Judæis contractum in gradibus a Lege veteri non prohibitis valere, nec solvi per Baptismi lavacrum, « cum a Judæis Dominus requisitus, si liceret uxorem ex quacunque causa dimittere, ipsis respondit: Quod Deus conjunxit, homo non separet: per hoc innuens esse matrimonium inter eos. » Unde pro illis hodie sicut ante Christum vigent leges de matrimonio. — 2º Ratio est, « quia ex quo lex eorum hoc permittit, licite deducitur in pactum, non enim consequitur effectum vi pacti, sed vi legis; sicut in simili dicimus cessare simoniam, si id quod inest, deducatur in pactum. » Abbas, in illud caput, n. 6.

205. — II. SENTENTIA NEGANS COMMUNIS ET CERTA. Hostiensis, Covarruvias, Sanchez, Gonzalez et alii communiter hodie ac certo negant, valere matrimonium sub tali conditione a Judæis contractum. 1º Aperte colligitur ex cap. *Gaudemus* 8, *de Divortiis*, ubi Innoc. III dicit: « Sane veridica hæc sententia probatur etiam de testimonio Veritatis testantis in Evangelio: *Quicumque dimiserit uxorem suam, ob fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur*. Si ergo uxore dimissa, duci alia de jure non potest, fortius et ipsa retenta. » Ibi Pontifex agit de Gentilibus et Judæis eo tempore existentibus, atque aperte significat, amplius non sustineri facultatem repudiî. — 2º Sane cum indissolubilitas et unitas

matrimonii sint, non tantum de jure divino, sed etiam de jure naturali, uti infra ostendetur, atque Jesus Christus, *Matth.* cap. xix, repudii facultatem a Moyse concessam Judæis ob duritiam cordis revocaverit, matrimoniumque ad primigeniam suam naturam reduxerit, inde fit ut memorata conditio evadat contra matrimonii substantiam. Quod a fortiori dicendum est de aliis infidelibus pro quibus nunquam fuit concessa facultas repudii. Hinc si infidelis contrahat secundum ritum suum, qui est ut habeat tot uxores, quot possit alere, et id deducat in pactum, est nullum matrimonium; secus si non deducat in pactum. Idem dicendum est de omnibus conditionibus quæ, licet ethnicorum et Judæorum ritui conformes, repugnant matrimonio prout Deus illud instituit in paradiso terrestri.

Queritur 7º an valeat matrimonium initum cum intentione contra ejus substantiam sed non in pactum deducta ?

206. — I. SENTENTIA NEGANS. Richardus, Turrecremata, Petrus Soto, Henriquez, et alii apud Gonzalez, in cap. *Si conditiones 7, de Conditionibus appositis*, n. 9, dicunt non sustineri matrimonium quando contrahitur cum intentione virtuali aut implicita contra matrimonii substantialia, etsi non deducatur in pactum : cujusmodi est intentio castitatem servandi, aut prolem non educandi, etc. 1º Colligitur ex can. *Aliquando* 9, causa 32, q. 2 : « Aliquando eo usque pervenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret ; et, si nihil valuerit, conceptos foetus aliquo modo intra viscera extinguat ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quam vivere : aut, si in utero jam vivebat, occidi antequam nascatur. Prorsus, si ambo tales, conjuges non sunt ; et, si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius convenerunt. » Ex quibus apparet matrimonium contractum cum intentione contra susceptionem prolis esse stuprum, potiusquam connubium. — 2º Ad matrimonium requiritur consensus saltem implicitus in ea quæ sunt de ejus essentia, videlicet in prolem, fidem et sacramentum, sicut docet S. Thomas, in IV, dist. 31, q. 1, a. 3, in corp. Porro consensus implicitus in bona matrimonii consistere nequit cum intentione talia bona excludente. Ergo.

207. — II. SENTENTIA AFFIRMANS COMMUNIS ET CERTA. S. Antoninus, Sanchez, Bonacina, Layman, Gonzalez, Schmalzgrueber, et alii communiter ac certo tenent, istiusmodi intentionem in pactum non deductam haud officere valori matrimonii, dummodo intentio sit tantum contra prolem aut fidem, non vero contra bonum sacramenti. Operæ pretium est distinguere consensum quoad essentiam ex parte contrahentis, et consensum quoad obligationem ex parte contractus. Ex parte contractus matrimonii circa ejus essentiam, necesse est, ut consensus saltem implicitus intercedat circa illa tria bona, sacramentum, prolem et fidem; alias enim si quis intenderet matrimonium contrahere sine animo se obligandi ad copulam, invalide contraheret. Ex parte tamen contrahentis quoad executionem, solum requiritur consensus, non vero in prolem, neque in fidem. Quare si aliquis habuit consensum implicitum se obligandi ad matrimonium cum animo tamen copulam non habendi, valide contraxit, cum consensus in copulam tantum necessarius sit ex parte contractus quoad obligationem ejus, non vero ex parte contrahentis quoad executionem, ut contingit in juramento, quod validum est, quando quis habet animum se obligandi, quamvis propositum adimplendi non foveat. Unde cum quis matrimonium contrahit animo se obligandi ex parte contractus, licet non animo adimplendi matrimonium, valet. Si autem quis contraheret cum intentione contrahendi duntaxat ad tempus, invalide contraheret, sive intervenisset consensus quoad ejus obligationem, sive contra executionem, quia talis intentio repugnat bono sacramenti, quod perpetuum et indissolubile est. Et tenet S. Thomas, in IV, dist. 31, q. 1, a. 8, in corp. : « Si autem dicatur principalius quod est essentialius, sic distinguendum est : quia fides et proles possunt dupliciter considerari. Uno modo in seipsis; et sic pertinent ad usum matrimonii, per quem et proles producitur, et pactio conjugalitatis servatur; sed indivisibilitas, quam sacramentum importat, pertinet ad ipsum matrimonium secundum se : quia ex ipso quod per pactionem conjugalem sui potestatem sibi invicem in perpetuum conjuges tradunt, sequitur quod separari non possint; et inde est quod matrimonium nunquam invenitur sine inseparabilitate; invenitur autem sine fide et prole,

quia esse rei non pendet ab usu suo ; et secundum hoc sacramentum est essentialius matrimonio quam fides et proles. » Perperam S. Thomas adducitur pro opposita sententia, nam dicit, invalide contrahi quando exprimitur aliquid contrarium proli et fidei, quod aperte intelligit de conditione apposita, non autem de mera intentione. Idem tenet S. Bonaventura, in IV, dist. 34, a. 4, q. 3, in corp.

Nec obstant rationes in oppositum ; nam in can. *Aliquando* agitur de casu quo intentio contra substantiam matrimonii deducta sit in pactum ; vel procedit solum quando contrahens non solum intendit non implere matrimonii obligationem, sed etiam non contrahere obligationem. Bene consistere potest animus valide contrahendi et ideo se obligandi cum animo non exequendi obligationem. Ita agens utique contra rationem facit, sicut omnis qui facit peccatum irrationabiliter agit, sed hæc duo non sunt impossibilia, cum in natura hominis sit ut possit ab honestatis regula deflectere.

208. — III. TRADUNTUR QUE DAM CRITERIA CIRCA INTENTIONEM ET CONDITIONEM CONTRA SUBSTANTIAM MATRIMONII. 1° *Quando contrahitur juxta ritum qui est contra Matrimonii substantiam.* Etsi certo validum est matrimonium quod contrahitur quidem cum errore contra substantiam matrimonii, sed mere concomitanter se habet ad illud, atque tunc prævalet voluntas contrahendi juxta institutionem Christi : attamen, si in contrahendo adhibeatur formula quæ explicite vel implicite contineat conditionem contra ejus substantiam, tunc particularis error non absorbetur a generali voluntate contrahendi juxta institutionem Christi. Cujusmodi est formula quæ *transilvanica* dicitur, eo quod Calvinistæ soleant eam adhibere in Transilvania, quamvis adhibeatur etiam in aliis locis. In hoc est : Minister protestans ad contracturos dicit : *Audite S. Evangelium.* Deinde legit eis, *Matth. XIX, 9 : Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur : et qui dimissam duxerit, mæchatur.* Quo textu ipsi abutuntur ad inculcandum errorem solubilitatis matrimonii ob causam adulterii, et admonentur nupturientes de restringendo consensu juxta spuriam illam textus interpretationem. Post consensum utrinque editum, perdurante eodem ritu, ab ip-

sis juramentum exigitur, in quo sibi mutuo promittunt fidelitatem, quoadusque altera pars in honestate perstiterit. Pariter vitiata esset formula, si minister pro textu *Matthæi* XIX, adhiberet *Matth.* v, 32, vel *Hebr.* XIII, 4: *Honorabile connubium in omnibus, et thorus immaculatus. Fornicatores enim et adulteros judicabit Deus.* Illis enim textibus pariter abutuntur Protestantes ad eundem finem. Quod maxime verificatur, si tunc, prout apud illos fieri solet, minister instructionem vel sermonem ad contracturos habeat de mutuis conjugum officiis, inter quæ illud etiam numerant de unionem servanda, donec altera pars in adulterium labatur: ac denique solum juramentum, ut supra, emissum in ipso ritu contractus sufficit ad matrimonium irritandum.

Circa alias formulas ita pariter statuendum, si vel explicitè vel implicite conditionem contineant matrimonii substantiæ repugnantem. Præterea, cum vel ex precibus, vel ex exhortatione, quæ aliquando præmittitur, aliquando postponitur formulæ, vel ex mutuis promissionibus contrahentium aliquod vitium irritans emergere possit, etiam ad cæremonias hujusmodi attendendum est; nam plerumque formula juramenti et promissiones mutuæ æquivalent apud ipsos pactioni hujusmodi, quod scilicet violatio illorum inducat respective cessationem et jurium et obligationum inter conjuges, proindeque rescissionem matrimonialis vinculi. Ex his omnibus, et etiam ex adjunctis loci circumstantiis, ab eo qui in eis præsens sit, facile dignosci poterit quænam sit prava conjugum intentio. S. Cong. S. Officii, 6 apr. 1843.

209. — 2º *Quando est imbibita in moribus consuetudo solvendi Matrimonium.* Ubi viget, non tantum theoritice, sed etiam practice error solubilitatis matrimonii, v. g. ubi viget constans et generalis consuetudo permutandi vel prostituendi uxorem, certa redeunte falsorum numinum solemnitate, gravissima subest causa, quare supponi posset, barbaros generatim in matrimonio copulando pacisci saltem tacite conditionem aliquam ejus bonis repugnantibus. S. Cong. Univ. Inquis., 9 dec. 1874.

Ideo sedulo indagandæ sunt consuetudines in regione tum inter hæreticos, tum inter ethnicos vigentes. Licet enim error contra substantiam matrimonii non obest quominus contrahatur cum voluntate consentiendi in vinculum

perpetuum et indissolubile ; tamen fieri potest, ut talis adsit communis et fere universalis persuasio, vi cuius retineatur, matrimonium contractum nonnisi temporaneum et conditionatum esse, neque aliter nisi sub hac ratione contrahatur. Unde fit ut accurata consideratio morum et consuetudinum regionis multam afferre possit lucem ad veram voluntatem contrahentium cognoscendam. S. C. S. Off., an. 1877. apud Gasparri, *Tract. canonic. de Matrim.*, cap. v, n. 861, 862 et 863.

Queritur 8º an modus adjectus matrimoniali contractui illum vitiet aut suspendat ?

209 bis. — I. DEFINITUR QUÆSTIO CONTROVERSA. Si modus non sit contrarius substantiæ matrimonii, atque retineat modi naturam, nunquam vitiat consensum, etsi possibilis vel impossibilis, honestus vel inhonestus sit. Ratio est, quia non suspendit consensum voluntatis ; unde contractus statim valet, quamvis modus nondum impleatur. Inducit tamen obligationem adimplendi modum ab eo cum quo initus est contractus : v. g. si quis dicat : *Contraho tecum, ut non amplius peregriner ad mercaturam faciendam, sed ut commoratione stabili gaudeam, tenetur alter procurare commorationem stabilem*. Dico, si retineat modi naturam, quia aliquando etsi specie tenus videatur esse modus, attamen in re ipsa et quoad animum ponentis illum est vere conditio suspensiva : quod assolet contingere quando contrahens cum modo intendit non se obligare atque perfici contractum usquedum verificetur modus. Hæc fere communi calculo obfirmant auctores, sed scinduntur ubi modus est substantiæ vel bonis matrimonii contrarius ; v. g. *Contraho tecum donec inveniam aliam ditiores* ; vel : *Ut generationem proles erites* ; vel : *Ut pro quæstu adulterandam te tradas*.

210. — II. SENTENTIA AFFIRMANS. Paludanus, S. Antoninus, Navarrus, Covarruvias, Molina, Sanchez, Layman, Barbosa, Pirhing, Schmier, de Angelis, et alii censent, per talem modum vitiari matrimonium. 1º Cap. *Si conditiones 7, de Conditionibus apposis*, decernitur, contractum carere effectu si alter dicat alteri : *Contraho tecum donec inveniam aliam honore vel facultatibus digniorem*. Ibi non suspenditur consensus per conditionem appositam, et tamen invali-

de contrahitur. Porro eadem est ratio de hac conditione et de modo, nam sicut modus non suspendit dispositionem, sed advenit dispositioni perfectæ, ita hæc conditio. Ergo similiter modus contrarius substantiæ. Ita Sanchez et de Angelis. — 2º Obligari ad aliquid contra substantiam et bona matrimonii tollit essentiam matrimonii. Sed contrahens sub modo obligatur ad illum modum servandum. Ergo obligatur ad aliquid repugnans essentiæ matrimonii, quando is modus est essentiæ contrarius, et consequenter annullabitur matrimonium. Ita Sanchez, lib. V, disp. 19, n. 5. *Confirmatur*, « quia quando contrahens vult alterum obligari ad præstandum aliquid repugnans ipsi substantiæ contractus, satis significat, se non habere veram ac seriam voluntatem ineundi talem contractum; at vero sine consensu contractus non subsistit. » Ita de Angelis, lib. IV, tit. 5, n. 7, et quoad verba ipsa deprompsit ex Schmalzgrueber, eod. tit., n. 143, qui hanc sententiam dicit probabilem esse tum ab auctoritate, tum a ratione.

211. — III. SENTENTIA NEGANS PROBABILIOR. Sotus, Petrus Ledesma, Castropalaus, Perez, Wiestner, Reiffenstuel, Schmalzgrueber, Grandclaude, Gasparri, et alii probabilius negant. 1º Ratio est, quia modus suapte natura non afficit substantiam matrimonii; nam ipso posterior est ratione, cum sit finis quem procurare intendit per matrimonium; v. g. *Contraho tecum, ut onanismum exerceam, et exerceas mecum*. Dico suapte natura, quia sæpe ex animo contrahentis ponitur in modo vera et proprie dicta conditio contra substantiam et bona matrimonii, et intentio contra ejus substantiam. Ex quo facile est objectum explodere.

212. — 2º Nec inconcussæ sunt rationes in oppositum. *Ad primam*: Casus citatus ex Decretali *Si conditiones* non est ad rem, nam ibi agitur de conditione, non autem de modo, quia adverbium *donec*, quando apponitur ad inchoationem actus, importat conditionem; et si non apponatur ad inchoandum actum, imponitur ad finiendum, et est dispositio resolutive. Vide Gonzalez, in cap. *Quicumque 1, de Condition. apposis*, n. 7. In priori casu est conditio contra substantiam; in posteriori autem est intentio contra substantiam contractus, et non tantum contra ejus executionem, sicut dictum est supra (207). Unde Gregorius IX

prædictam appositionem recenset inter conditiones quæ matrimonium vitiant. Nec est simile de modo ut sic, uti perperam asserit Sanchez ; nam consensus elicitur dependenter a conditione et est veluti ejus consequens, sicut dictum est, et non elicitur dependenter a modo, neque alligatur ejus positioni. — *Ad secundam* : Si veniat in pactum, *concedo* ; secus, *nego*. Contrahens sub modo obligatur ad illum modum servandum, si honestus sit, *concedo* ; si inhonestus sit, *nego*. Si aliquis contrahat sub hoc modo, ut uterque conjux onanismum exercent, neuter tenetur talem modum servare. Et tamen potest sic contrahens velle contrahere matrimonium indissolubile, puta ut voluptati indulgeat, vel ut consortium vitæ habeat, vel ut divitiarum suæ compartis fiat particeps, etc. Et ita corrumpit confirmatio, nam quod ita contrahens non habeat veram et seriam voluntatem ineundi contractum, contingere utique potest, sed non est per se, cum moveri possit multis rationibus ad contrahendum valide juxta jura. Quoad auctoritates in contrarium productas, potest dubitari de quibus damnum reipsa contradicant, nam aliquæ videntur modum non intellexisse in sensu pressiori, prout illum arctavimus, sed paulo latius. Sic S. Antoninus, III p., tit. 1, cap. XIX, § 5 : « Quando ergo matrimonium contrahitur sub certo modo, tunc, secundum Petrum de Palude in IV, si modus est contrarius matrimonio, vitiat contractum, ut si dico : *Accipio vel accipiam te, si procures venena sterilitatis et hujusmodi*. » Uti videre est, ibi modus non retinet naturam modi.

Punctum III.

De consensu mediato seu de Matrimonio per procuratorem, vel epistolam vel interpretem contracto.

I. Matrimonium per procuratorem contractum ante Concilium Tridentinum.

213. — EXTRA OMNE DUBIUM EST, POTUISSE VALIDE ET LICITE CONTRAHI PER PROCURATOREM ANTE CONCILIUM TRIDENTINUM. Qui per procuratorem matrimonium contrahit, consensum suum dat et alterius partis consensum acceptat ope personæ quæ

ideo procurator appellatur. Valide imo licite ita contrahi posse, positis de jure ponendis, nemo quit inficiari. 1° Isaac cum Rebecca matrimonium inivit per procuratorem Eliezer, *Gen.* xxvi. — 2° Id supponit manifeste jus canonicum in cap. *Procurator* fin., *de Procuratoribus* in 6, ubi leguntur conditiones servandæ ad validitatem matrimonii per procuratorem celebrandi. — 3° Ratio in promptu est : matrimonium est essentialiter contractus cujus naturam nullatenus Christus immutavit quando illum ad dignitatem sacramenti evexit gratiaque auxit. Porro de ratione contractus est, quod potest iniri per procuratorem. Ergo.

II. Matrimonium per procuratorem contractum post Concilium Tridentinum.

214. — I. VALERE IN RATIONE CONTRACTUS COMMUNIS EST SENTENTIA. Quidam dubitarunt an adhuc post concilium Tridentinum valeat matrimonium per procuratorem contractum. 1° Concilium, sess. 24, cap. 1, *de Reformatione Matrimonii*, exigit ut matrimonium contrahatur coram parocho et testibus, et ideo ut contrahentes coram ipsis suum mutuum consensum exprimant. — 2° Concilium præcipit, ut parochus, viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, dicat : *Ego vos in matrimonium conjungo*, vel alia utatur formula pro more loci. Sed hoc supponit, ambos nupturientes per se et immediate exprimere consensum suum coram parocho. Ergo. — 3° Concilium novam induxit matrimonii formam, quæ per æquivalens seu æquipollens suppleri nequit. — 4° Necesse est, ut parochus et testes possint de matrimonio rite contracto testificari. Porro id præstare nequeunt dum matrimonium contrahitur per procuratorem, quia non sciunt certe quod principalis mandatum dederit, et si forte id resciverint, nesciunt an in proposito pergat vel consensum retractaverit. — 5° Multa dimanare possunt inconvenientia ex matrimoniis per procuratores contractis ; nam contingere potest, ut, dum actu contrahantur, mandantes aut consensum revocaverint, vel mortui sint, vel non prout par est cognoscant personam cum qua per procuratorem contrahunt, et ideo, nedum amore, potius repugnantia erga illam agatur mandans.

215. — Nihilominus communis et certa sententia tenet, valere etiam post conc. Tridentinum contracta ubi viget decretum *Tametsi*. 1° Utique, ubi viget lex clandestinitatis, necesse est, ut contrahatur coram paroco et testibus, et coram his pariter, si contrahatur per litteras, legantur ipsæmet litteræ, altero nupturiente per se vel per procuratorem præsentem, et in eum cujus litteræ leguntur consentiente; sed haudquaquam necesse est, ut consensus exprimatur immediate verbis aut nutibus contrahentium; nam Concilium non transmulsavit naturam contractus matrimonialis, sed ei addidit tantum conditiones solemnitatis, quæ observari possunt inter absentes. — 2° Concilium non abrogavit jus antiquum, alioquin id expresse dixisset, cum decreta correctoria juris sint strictæ interpretationis. Porro ex regula 58^a juris in 6°: « Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum. » Et reg. 62^a: « Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum. » Ergo Concilium matrimonia quæ per procuratorem fiunt, de medio tollere noluit. — 3° Testificatur Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. xxiii, n. 9, hanc esse communem sententiam, et confirmat ex praxi: nam post concil. Tridentinum celebrata sunt matrimonia per procuratorem, præsertim inter principes: « Quo modo Henricus IV, Galliarum rex, Mariam Mediceam duxit; et Hispaniarum regis filia cum Austriæ Archiduce per procuratorem Ferrariæ coram Clemente papa VIII matrimonium inivit. » In Instructione Cardinalis Caprara, Legati a latere in Galliis, circa revalidationem matrimoniorum nulliter contractorum, paragrapho II, quoad illum qui renuit matrimonium suum in facie Ecclesiæ convalidare, delineatur sequens regula: « Satagendum est, ut specialem procuratorem constituat qui ejus nomine matrimonium contrahat de more; aut saltem expresso consensu de præsentem per epistolam directam proprio paroco, vel alteri sacerdoti Ordinarii aut parochi licentiam habenti, matrimonium renovetur. » Porro Ecclesia talem praxim non sanciret, si matrimonia tali modo contracta essent invalida. Ergo.

216. — Rationes in oppositum sunt omnino leves: *Ad primam*: Etsi theologi quidem prudenter consulunt, ut qui matrimonio per procuratorem conjuncti sunt, vel iterum ipsimet coram paroco et testibus matrimonio jungantur,

vel saltem, quod ipsis absentibus actum est, præsentibus ipsi coram Ecclesia ratum habere declarent ; hoc minime necessarium est, sed majoris duntaxat cautelæ gratia faciendum suadetur. Licet enim parochi et testes non possunt deponere de valore mandati, possunt tamen deponere de matrimonio contractu exteriori ; et ita satis occurritur incommodis ob quæ Concilium matrimonia clandestina sustulit ; non enim ei qui per procuratorem contraxit permittitur ad alia vota transire, nisi prius mandati nullitatem demonstraverit. — *Ad secundam* : Interrogatio illa et verba : *Ego vos*, etc., minime sunt essentialia. Deinde de mutuo consensu inquirere potest parochus a procuratore. — *Ad tertiam* : Tridentinum novam induxit formam ex parte actus et objecti, non vero ex parte subjecti seu personæ contrahentium ; et ideo præsentia parochi et testium utique non potest suppleri per æquipollens ; bene vero suppleri potest præsentia contrahentium per procuratorem, juxta ambas regulas juris supra recitatas. — *Ad quartam* : Non est necesse ut parochus et testes testentur de matrimonio valide contracto, nam testari nequeunt, non deesse consensum internum ; sed sufficit, ut testentur de matrimonio valido in foro externo : quod bene præstare queunt, si procurator consensum suum nomine principalis coram iisdem rite explicaverit, quia in foro externo tale matrimonium habetur uti validum, donec non fuerit demonstratum, defuisse mandatum, vel fuisse revocatum ante nuptias. — *Ad quintam* : Illa inconvenientia pariter contingere poterant ante, sicut post conc. Tridentinum. Deinde hæc utique probant, matrimonium per procuratorem contractum posse irritari, non autem esse ipso actu irritatum. Revera scatet quibusdam incommodis matrimonium per procuratorem contractum ; unde non facile permittitur, et parochus nunquam debet, inconsulto suo Ordinario, ei assistere. Ordinarius vero tantum ex causa gravi, omnibus rite perpensis, illud permittere debet pro sua prudentia. Et aperte innuit cardinalis Caprara, in citata Instructione *Undique accipiemus*, numeris 10 et 11.

217. — II. AN VALEAT IN RATIONE SACRAMENTI MATRIMONIUM PER PROCURATOREM CONTRACTUM ? 1° *Sententia negans cum suis fundamentis*. Inter eos qui validum quatenus contractum habent matrimonium per procuratorem aut litteras initum,

multi negant, illud esse sacramentum. Ita Guillelmus Parisiensis, Cajetanus, Tolet, Petrus de Ledesma, Victoria, Maldonatus, Estius, Sylvius, Juveninus, Tournely, Collet, Berti, Drouin, Herminier, Natalis Alexander, Serry, Concina, et omnes qui tenent, sacerdotem esse sacramenti matrimonii ministrum. 1° Nullum sacramentum inter absentes celebratur; nec minus præsentes contrahentes requirunt hæc verba, *Ego vos conjungo*, quam præsentem pœnitentem postulant hæc alia, *Ego te absolvo*. Atqui Clemens VIII proscripsit opinionem quæ defendebat, posse absolvi pœnitentem absentem. Ergo ¹.

2° Fieri potest ut mandans dormiat quando procurator contrahit. Atqui videtur absurdum, quod tunc ministret sacramentum atque gratiam recipiat. Ergo.

3° Tridentinum exigit, ut parochus, « viro et muliere interrogatis et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat : *Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris*, etc., vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciae ritum. » Porro hæc supponunt præsentes contrahentes. Ergo.

218. — 2° *Sententia affirmans omnino certa*. Paludanus, Covarruvias, Sotus, Valentia, Navarrus, Bellarminus, Sanchez, Pontius, Barbosa, Gonzalez, Salmanticenses, Reiffenstuel, Schmalzgrueber, La Croix, Billuart, Giralaldi, Gotti, Ferraris, S. Alphonsus et omnes hodierni auctores affirmant, taliter contractum matrimonium valere in ratione sacramenti. Et hæc sententia est adeo certa, ut opposita evaserit antiquata. Castropalaus, Tannerus et Gobat jam suo tempore contrariam sententiam habebant uti temerariam : quod

¹ Prorsus ultra modum adversam carpit sententiam Canus, lib. VIII de *Locis theol.*, cap. v : « Qui in hoc Cajetanum errasse clamant, hi non intelligunt nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant. Quod si nullo idoneo et necessario argumento, sed stultis turbulentisque clamoribus alienas refellere sententias pergunt, atque adeo damnare quæ probabiliter et vere dicta sunt, tum nos quiete et silentio taciti illorum stultitiam amentiamque videbimus. Concedant illi, unum pro altero sacramentum sumere, cum pro altero contrahit. Concedant, sacramenta Christi absentibus administrari, eisdemque gratiam conferre et peccata remittere. Non enim, quoniam hæc absurda sunt, concedere potius volumus ejusmodi contractus, qui inter absentes transiguntur, matrimonia ejusdem verissima esse, vera sacramenta nullo modo. »

a fortiori verum est post declarationes Pii IX et Leonis XIII, qui docent, matrimonium inter Christianos, quodcumque valide contrahitur, esse sacramentum. Unde sententia affirmans non est duntaxat probabilior, ut vult Carriere. 1° Inconcusse demonstrabimus infra, matrimonii contractum et sacramentum esse prorsus inseparabilia, imo esse unam eandemque rem inter Christianos. Porro adversarii concedunt, matrimonium per procuratorem celebratum valere in ratione contractus. Ergo.

219. — 2° Ecclesia non permetteret hujusmodi matrimonia, si non essent sacramenta; tum quia esset contra institutionem Christi; tum quia sic contrahentes perpetuo gratia sacramenti defraudarentur: nam traditio et acceptatio corporum semel facta valide non potest iterari, cum res donata non sit amplius sub potestate donatoris; et si contractus non fuit sacramentum ab initio, nunquam fit sacramentum¹.

220. — 3° Aliunde Ecclesia matrimonia per procuratores contracta non obsignaret ritu sacro, quo assolet celebrari matrimonium, si non essent proprie sacramenta.

221. — 4° Probabilitate egent rationes in oppositum. *Ad primam*: Argumentatio a pari non pollet in sacramentis, quæ a libera Christi voluntate pendent; unde etsi cætera

¹ Sanchez, lib. II, disp. 1, n. 31, dicit: « Optime facere contrahentes per procuratorem, si postmodum ipsimet iterum matrimonium ineant, ad tollendos scrupulos. Quia, quamvis cætera sacramenta repeti nequeant, eadem materia manente, in hoc tamen differt matrimonium a reliquis, cum enim sit contractus ejusque naturam et conditiones retineat, potest ex parte qua contractus est, cæterorum more, sæpius iterari. Sic supponunt Cajetanus et Petrus de Ledesma. » Cui sententiæ nequaquam possum subscribere. In primis videtur innixa opinio-
ne quæ tenet, posse existere validum contractum matrimonii, quin sit sacramentum: quod fundamentum est plane nutans. Deinde ad contractus matrimonialis validitatem requiritur traditio et abalienatio corporis sui in ordine ad copulam. Porro si certo constat de validitate prioris contractus, posterior esse non potest nisi nugatorius: nam sic contrahens traderet et abalienaret id quod amplius non habet, et acquireret jus in illud quod jam suum est. Ut non evaderet nugatorius posterior contractus, oportet rescindere priorem, sed obstat jus divinum ac naturale. Tandem si posset idem contractus matrimonialis validus sæpius iterari, vir et mulier indissolubiliter conjuncti pos-
sent quotidie denuo suscipere sacramentum matrimonii, si coram parrocho et testibus, vel etiam clam, ubi lex Tridentina non viget, tantum consensum renovarent, quod est contra sensum communem et Ecclesiæ mentem. Et tenent de Lugo, *de Pœnitentia*, disp. 13, n. 83; La Croix, lib. VI, part. 3, n. 269; Aversa, Mastrius apud eundem.

sacramenta nequeunt administrari nisi per seipsos præsentibus, perperam arguitur ad matrimonium. Sane hoc sacramentum, quoad validitatem, sequitur conditiones contractus. Absolutio sacramentalis non potest absenti impertiri, licet reus absens potest absolvi in foro externo. Namque in foro externo diversi sunt accusator, testis et reus, nec aliqua dispositio in reo exigitur; secus autem in foro interno, ubi accusator, testis et reus eadem est persona, ac desideratur disposita, cujus dispositiones, si absens sit, iudex seu confessarius haud valet certo hic et nunc cognoscere dum profert sententiam absolutionis. Porro hæc omnia nequaquam requiruntur in matrimonii sacramento. — *Ad secundam* : Receptio sacramenti nihilominus est personalis; etenim nec procurator est minister sacramenti, nec in ipso recipitur sacramentum, sed est mere instrumentum quo contrahens suum consensum paracho et testibus significat. Unde jure infert Sanchez, minime delinquere procuratorem, si dum contrahit, peccato lethali affectus sit, bene vero mandantem; hic enim, cum recipiat sacramentum vivorum, tenetur esse in gratia eo tempore quo verisimilius procurator ejus nomine contrahit. Si autem ignoret tempus quo matrimonium celebrandum est, tenetur esse in gratia toto tempore de quo dubium habet, quia nihil potest excusare vel eximere hominem ab obligatione præbendi ritas dispositiones, dum aliquod sacramentum suscipere intendit. — *Ad tertiam* : Nullum est inconveniens, quod aliquis dormiens suscipiat sacramenti gratiam, cum sacramenta eam producant *ex opere operato*, et consensus qui est causa sacramenti, virtualiter perseveret etiam per somnum; non est enim necesse, ut effectus producat statim ac causa *actu* ponitur, sed satis est, quod producat dum causæ influxus permanet. Sanchez, Bonacina, etc. Unde, quemadmodum si quis baptismi aut martyrii intentionem habuerit, atque dormiens baptizetur vel occidatur, nihilominus vere christianus et martyr ellicitur; ita si matrimonium per procuratorem contrahatur, dormiente mandante, iste vere gratiam suscipit¹. — *Ad quartam* : Parochus interrogat contrahentes per

¹ Objiciunt adhuc quod sacramenta novæ Legis gratiam producant physice; porro non possunt eam physice producere in absentem;

hoc quod eorum procuratores interrogat, et eadem via eorum consensum intelligit, quum procuratores gerant personas contrahentium. Unde sicut sacerdos in nomine Christi consecrans, non suum, sed corpus Christi consecrat, dum dicit : *Hoc est enim corpus meum* ; ita parochus, dum dixit : *Conjungo vos*, etc., non instrumenta seu procuratores, sed contrahentes conjungit. Aliunde Tridentinum ibi describit duntaxat modum consuetum celebrandi matrimonium in facie Ecclesiæ, non vero recenset necessaria ad ejus validitatem. Tandem, si hæc ratio polleret, faceret etiam contra ipsum contractum, quem tamen in contrarium pugnantes fatentur valide iniri.

III. Conditiones requisitæ ad matrimonium per procuracionem valide contrahendum.

222. — I. REQUITUR MANDATUM SPECIALE. Oportet, ut procurator acceperit mandatum speciale aut scripto, aut ore expressum ad contrahendum matrimonium, sicut expresse decernitur, cap. *Procurator* 9, de *Procuratoribus*, in VI :

ergo, etc. Sed in primis non est improbabilis sententia quæ stat pro morali productione ; et hoc sufficit ad difficultatem enervandam. Deinde respondent Sanchez, Billuart et alii, sacramenta agere secundum suæ præsentis modum ; unde quando sunt physice præsentia subjecto, in ipso physice causant gratiam ; quando moraliter tantum, ut fit in præsentis casu, et quando postea tollitur obex, moraliter causant eam. In matrimonio enim per procuratorem contracto consensus mandantis, qui est causa efficiens, est tantum moraliter præsens. Sed magis mihi arridet sententia Ludovici Lopez, qui tenet gratiam et in hoc casu produci physice ; siquidem causa efficiens sacramenti non est mera expressio consensus, sed consensus internus expressus, adeo quod, si mandans retraxerit consensum suum, etiam mere interne, nihil facit valide procurator, etsi cætera omnia de jure ponenda observat. Efficitur ergo matrimonium per consensum contrahentium, quia virtualiter perseverat et in ipsis manet. Conjungitur utique moraliter tantum cum sua expressione, sed nihilominus cum ipsa constituit unum signum plenum, sicut in sacramento poenitentis actus poenitentis et absolutio confessarii, quamvis interdum moraliter duntaxat jungantur, unum signum physicum constituunt. Quocirca expressio consensus, si præscindatur a consensu interno, est utique moraliter tantum præsens contrahentibus ; si autem sumatur, non jam uti signum vacuum, sed plenum, est physice præsens, utpote ex significatione et re significata coalescens, quæ quidem res significata est jugiter immanens in contrahentibus, et in cujus virtute efficitur sacramentum.

« Procurator non aliter censetur idoneus ad matrimonium contrahendum, quam si ad hoc mandatum habuerit speciale. Et quamvis alias is qui constituitur ad negotia procurator, alium dare possit: in hoc tamen casu, propter magnum quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, non poterit deputare alium, nisi hoc ei specialiter sit commissum. Sane, si procurator, antequam contraxerit, a domino fuerit revocatus, contractum postmodum matrimonium ab eodem, licet tam ipse quam ea cum qua contraxit, revocationem huiusmodi penitus ignorarent, nullius momenti existit, cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequivit. » Non est necessaria diversitas sexus; unde munere mandatarii fungi possunt duo mares, vel duæ feminae. Sed mandatum debet esse de contrahendo cum determinata persona, saltem id requiritur ex jure positivo. Elsi id etiam juri naturali valide consonum est, cum vix haberi queat certitudo moralis mutui amoris inter conjuges, si contrahant cum personis sibi penitus ignotis; non ideo tamen est omnino certum, id requiri sub nullitate matrimonii; nam, ut advertit Carriere, Eliezer, qui contraxit in nomine domini sui cum Rebecca, non acceperat mandatum speciale de illa. At dici potest, quod servus plane noverat domini sui indolem, propensiones et desideria; ideo erat moraliter certus, Rebeccam fore domino suo gratissimam. Quidquid id est, requiritur ex jure pontificio mandatum speciale de persona, ut colligunt auctores ex cap. *Procurator*, et declaravit S. Congreg. Concilii, in *Neapolitana*, 7 julii 1736, sicut videre est apud Gasparri, n. 833.

223. — II. MANDATI VIRTUALIS CONTINUATIO. Si enim mandans ex animo revocet mandatum antequam matrimonium celebretur, non valet matrimonium, ob consensus defectum, ut dicitur in cap. *Procurator*. Ideo etiamsi mentaliter tantum, vel indirecte, vel quocumque modo consensum retraxerit mandans, corrumpit omnis matrimonii vis; v. g., si sponsalia ineat cum altera, eo ipso revocatur mandatum. Id proprium est matrimonio, in quo lex non potest supplere consensum: nam cæteris actibus applicatur regula sancita in cap. *Ex parte* 33, de *Rescriptis*, et Clementina *Cum illusio* unic., de *Renuntiatione*. Si tamen mandatum esset revocatum mentaliter tantum, nec posset demonstrari retractatio, matri-

monium haberetur validum in foro externo, sicut expresse decernitur in iisdem capitibus.

224. — III. SIMPLEX MANDATI EXECUTIO. Necesse est, ut procurator non prosiliat extra fines mandati, alioquin non exprimit consensum mandantis. Unde, si ipsi non est concessa facultas subdelegandi, non potest alium delegare. Item si ponatur conditio sub nullitate, v. g. ut contrahatur tali tempore, vel dummodo constituatur talis dos, invalide contrahitur, non purificata conditione. Si autem conditio sit requisita a jure atque eam mandans apponat quidem, sed non cum animo nullitatis, valet matrimonium. Si apponatur conditio, ut præmittantur denuntiationes, atque super eis obtineatur Ordinarii dispensatio, non tantum valide, sed etiam licite contrahitur. Si autem contrahatur sine tali dispensatione, illicite quidem, sed tamen valide contrahitur. Ratio est, quia quoties exprimitur in commissione forma juris communis, non censetur mandans velle inducere novam formam et conditionem, sed monere, ut servetur forma juris communis. Sanchez, lib. II, disp. 11, n. 18. Non tamen exigitur dispensatio super proclamationes in casu revalidationis, si una pars nolit per se, sed tantum per procuratorem, se coram parochio sistere.

225. — IV. EXHIBITIO MANDATI FACIENDA PAROCHO ET TESTIBUS. Ubi viget impedimentum clandestinitatis, necesse est ut procurator ostendat parochio et testibus mandatum, et coram eis contrahat matrimonium juxta formam Tridentini. Parochus autem sic interrogat procuratorem : *Vis in uxorem Luciam nomine N. N. ?* et feminam : *Vis in maritum Franciscum N., mediante præsentis sui procuratore ?* Ratio est, quia, nisi agatur de matrimonio principum, quorum matrimonii proposita et statuta communiter sat per famam innotescunt, facile obreperent incommoda matrimoniorum clandestinorum, si parochi et testes non prudenter certiorarentur de mandato.

IV. Discutiuntur tria dubia.

226. — I. AN NECESSARIA SIT PRÆSENTIA PAROCHI ET TESTIUM COLLATIONI MANDATI ? 1º *Sententia affirmans.* Aliqui quorum meminit Sanchez, lib. I, disp. 13, n. 1, et lib. II, disp. 11,

n. 12, dicunt, necesse esse, ut procurator constituatur coram parcho et testibus. Ratio est, quia solemnitas requisita ad actum, est necessaria ad præbendam facultatem exequendi illum; unde ex lege 39 *Tauri*, *hodie*; leg. *Oratio* 16, ff. *de Sponsalibus*, quando statutum aliquod prohibet fieri donationem sine quinque testibus, vi ejusdem etiam censetur prohibitum mandatum donandi absque illis. Porro ad matrimonium requiritur, quod fiat coram parcho et testibus. Ergo. Sane alias parochus et testes non poterunt testari de matrimonio legitime contracto, cum spurium esse possit mandatum. Confirmatur, quia mulier quæ nequit contrahere sine consensu viri sui, nequit etiam constituere procuratorem sine consensu viri sui. Atqui nemo potest contrahere matrimonium, nisi præsentem parcho et testibus. Ergo a pari neque constituere potest procuratorem ad contrahendum, nisi præsentem parcho et testibus.

227. — 2º *Sententia negans communis et certa*. Sanchez, Gutierrez, Coninck, Pontius, Bonacina, Diana, Salmantic., Schmalzgrueber, S. Alphonsus, et alii communiter ac certo negant, esse necessariam parochi et testium præsentiam ad mandati procuratoris valorem. 1º Concil. Tridentinum irritat solum matrimonium quod non contrahitur coram parcho et testibus. Porro mandatum contrahendi non est ipse matrimonii contractus. Ergo, etc. *Confirmatur*, quia hæc solemnitas non exigebatur jure antiquo. Porro Tridentinum non correxit hoc jus expresse, nec per tacitos intellectus inducenda est legum correctio. Ergo. — 2º Optima legum interpretatio est praxis Ecclesiæ. Porro totius Ecclesiæ praxis est, quod non sit necessaria parochi et testium præsentia collationi mandati, imo nec solet frequentari. Ergo. — 3º Fundamentum rationis primum adductæ in oppositum est plane nutans. Nec est paritas inter matrimonium et testamentum, quia mandatum ad testandum, non tam mandatum quam testamentum ipsum censetur, eo quod succedit loco testamenti, continentis institutionem hæredis, substitutiones, meliorationes, etc. Nec est necesse ut parochus ac testes deponere valeant de valore mandati, sed de contractu exteriori matrimonii, quod plane sufficit, ut occurratur incommodis matrimoniorum clandestinorum, quum mandanti haud concedatur facultas ad alias transire nu-

ptias, nisi prius mandati nullitatem probaverit. Non est paritas inter mulierem sub potestate viri et illum qui contrahit matrimonium per procuratorem; vir enim et mulier, quoad matrimonium contrahendum, sunt omnino liberi et a nullius potestate pendent; dum mulier nupta, constituta dote, vi legis pendet a viri potestate quoad actus civiles.

228. — II. AN VALEAT MATRIMONIUM, SI MANDANS FICTE CONSENSERIT CONSTITUENDO PROCURATOREM, ET POSTEA ANTE CONTRACTUM MATRIMONIUM EX ANIMO CONSENSERIT? 1° *Sententia affirmans.* Sanchez, Trullenchius, Bonacina, Roncaglia, Salmanticenses, affirmant valide contrahi. Et hanc sententiam videri probabiliorē dicit S. Alphonsus, lib. VI, n. 886. Ratio est, quia verba procuratoris solum sunt signa consensus pro tunc in voluntate mandantis existentis, et si consensum præteritum significant, est quatenus tunc moraliter censetur præsens. Ergo licet præteritus nullus fuerit, si tamen præsens physice vel moraliter existit, factum tenet. Salmantic., tract. 9, cap. III, n. 104.

229. — 2° *Sententia negans.* Paludanus, Coninck, Gabriel, Sporer, Tamburini, Krimer, La Croix, etc., habent uti probabilius, quod non valeat matrimonium. Ratio est, quia constitutio procuratoris initio fuit nulla, et ipse vi illius constitutionis egit, ideo agit ex potestate nulla, nec est verus procurator, neque agit nomine alterius, cum non acceperit commissionem. La Croix, lib. VI, p. 3, n. 262.

230. — 3° *Mens auctoris.* Secunda sententia videtur probabilior, si mandans fictē mandatum dedit, id est externe tantum, non autem ex animo; tunc enim necessaria est nova constitutio mandati. Si autem non fictē, sed ex animo constituit procuratorem, probabilius valet matrimonium. Nec enim inter se pugnant quod aliquis non consentiat ex animo in matrimonium, et tamen constituat ex animo procuratorem ad illud contrahendum; porro dum contrahit est vere procurator, et exprimit consensum mandantis prout existit eo instanti: ergo nihil videtur desiderari ad actus valorem.

231. — III. AN VALEAT MATRIMONIUM PER PROCURATOREM, SI MANDANS JAM FACTUS SIT AMENS QUANDO CONTRAHITUR. 1° *Sententia affirmans.* Sanchez, Perez, Castropalaus, Coninck, Gutierrez, Bonacina, Bossius, Giribaldi, Wiestner, Schmalz-

grueber, Billuart, et alii censent, valere matrimonium. Giribaldi, tract. 10, cap. III, n. 53, dicit, hanc sententiam esse communem; Wiestner quoque testatur, esse communem sententiam. Ratio est, quia ut mandanti adscribatur, actio procuratoris, nomine ipsius facta, ex parte mandantis plus non requiritur, quam ut tempore illo quo procurator nomine ipsius agit, consensus mandantis moraliter perseveret, et neque sit revocatus, neque cessarit per mortem. Porro perseverat ita voluntas matrimonium contrahendi in principali qui in amentiam inciderit. Ergo. *Confirmatur* 1° quia, ex confesso adversariorum, si mandans dormiat vel ebrius factus sit dum contrahitur, valide contrahitur matrimonium. Ergo a pari si factus sit amens; utrinque enim aequè deest usus rationis in mandante; sed nihilominus virtualiter perseverat consensus in matrimonium, cum vi illius consensus non revocati procurator contrahat. *Confirmatur* 2°, quia valide et licite baptizatur qui priusquam inciderit in amentiam, baptismum petiit. Ergo a pari valide contrahit matrimonium qui consensum in illud dedit priusquam factus sit amens.

232. — 2° *Sententia negans*. Pontius, Aversa, Diana, de Lugo, Tamburini, Kugler, d'Annibale et Gasparri plane oppositum tuentur, atque præclarissimus Gasparri, n. 837, ablegat sententiam affirmantem quasi videatur seria probabilitate egea. 1° Amentia ponit hominem extra statum commercii humani, immo et humanæ rationis, et æquiparatur morti quoad consensum. Ergo amentia extinguit consensum omnem ante illam datum. Ita Pontius et Tamburini cum Aversa. — 2° Non adest sufficiens consensus ex parte alterius conjugis mente sani, nam quando hic consentit acceptando, et se invicem alteri tradendo semper intelligit, se consentire ad matrimonium cum persona quæ secundum communem virorum et mulierum statum humana sit. Porro amens est extra hunc statum. Ergo ibi adest error personæ, qui matrimonium sine controversia dirimit. Ita Tamburini, lib. VIII, tr. 4, cap. IV, n. 13. Qui tamen subdit: « Noto, locutionem esse de vera amentia, non autem de phrenesi ad aliquod tempus, hæc enim æquiparatur ebrietati, et non amovet hominem a statu humano. » — 3° Regula generalis contractuum est, « quod mandatum, sicut expirat

morte mandantis, sic etiam expirat mandante facto furioso vel amente, ut habetur in leg. *Qui servum suum*, n. 47, et in leg. *Si quis alieni* 48. ff., de *acquirenda Hereditate*; et observat P. Molina, tom. II de *Just.*, disp. 552, in fine; quia nimirum jam ab eo tempore videtur expirasse voluntas mandantis, cum jam non censeatur capax celebrandi contractus; quod idem de professione religiosa facta per procuratorem dicendum videtur casu quo professurus post datum mandatum incidisset in amentiam: nam regula universalis juris, quam adduximus, in his potissimum contractibus matrimonii et professionis locum habere debet, quare merito matrimonium illud validum non esse, observat etiam Basilius Pontius, de *Matrim.*, lib. II, cap. v, n. 14, licet rationes ipsius satis efficaces non sint. » De Lugo, de *Sacramentis in genere*, disp. 8, sect. 6, n. 108. — 4° Demum perperam arguunt a baptisinate ad matrimonium adversarii: nam suscipiens baptisma non est ejus minister; unde sufficit ad baptismum ejus petitio non revocata. In matrimonio autem contrahendo idem est ministrans et suscipiens sacramentum, et ideo necesse est ut, dum contrahit, legitimum eliciat consensum, cujus incapax factus est per amentiam.

233. — 3° *Mens auctoris*. Probabilior nobis videtur sententia affirmans, et nullum fundamentum sententiæ negantis videtur inconcussum. *Ad primum*: Primum gratis asseritur, immo perperam tum quoad jus naturale, tum quoad jus positivum; mors enim omnia solvit, et ideo contractum reddit impossibilem: non autem sic amentia, qua non obstante, homo capax juris ac dominii est, juraque acquirere potest, sin per seipsum, saltem per procuratorem vel tutorem. Unde furiosi retinent possessionem ex juris æquitate, leg. 1, § *furiosus*, leg. *tanquam* 31, § *si servus*, leg. *justo* 44, § *eum qui*. ff., de *Usucapione*. — *Ad secundum*: Utique error personæ inducit consensus nullitatem; sed in præsentī error est circa accidens personæ, non autem circa substantiam: porro error circa accidentia personæ, utcumque gravis ac multiplex, per se non irritat matrimonium, sicut fusius ostendemus ubi de impedimento erroris. Unde ipsemet de Lugo, de *Sacramentis in genere*, disp. 8, sect. 6, n. 109: « Si tamen contingeret, ut postquam primus conjux consen-

sum præstitit, et expressit, alter suum consensum exprimeret, et statim amitteret usum rationis, antequam ejus consensus a primo conjuge perciperetur, validum esset sacramentum, et perfectum cum primum conjux prior verba posterioris et ejus consensum perciperet. Tunc perficietur sacramentum, quando minister, qui ultima verba protulit, non esset compos sui : quod facilius posset contingere, si mutuos consensus per epistolas sibi invicem conjuges transmitterent. » — *Ad tertium* : Illa regula non est juris naturalis, neque juris pontificii, sed juris cæsarei tantum. Unde etsi forte intelligenda sit de mandato ad matrimonium contrahendum, non obest quominus, mandante in amentiam lapso, mandatum in vigore permaneat, cum potestas civilis impar est ad statuenda matrimonii impedimenta dirimentia, saltem ubi agitur de matrimonio christiano. Nec majoris ponderis est ratio quam subdit de Lugo ; nam, si expirasset mandatum, eo quod jam mandans non est capax celebrandi contractus, dormiens vel ebriosus non valide contraheret per procuratorem tempore somni vel ebrietatis ; illo enim tempore non magis est capax quam amens factus. Illa regula utique valet pro Religionis professione, quia Ecclesiam illam non acceptat ex parte amentis ; sed non eandem statuit pro matrimonio, in quo non ipsa, sed alter conjux acceptat consensum ; unde nisi iste apponat conditionem sanitatis mentis, valide contrahitur. — *Ad quartum* : Bene arguitur ex baptismate ad matrimonium ; nam ut adultus baptismata valide suscipiat, prorsus requiritur ejus consensus ; ergo, si factus amens nihilominus valide baptizatur, remanet ejus consensus ; ergo amentia non extinguit consensum prius elicitum. Nec refert quod suscipiens sacramentum in matrimonio est minister, non vero in Baptismate ; nam utrinque requiritur et adest consensus prout utraque specialis ratio sacramenti exigit. Imo videtur a fortiori permanere consensus virtualis in matrimonio per procuratorem contracto ; nam mandans et procurator sunt una persona moraliter, et propterea jus induxit regulam, ut quis possit per alium quod potest per se ; ideo dum procurator sui compos libere contrahit, per eum libere etiam contrahit mandans qui mandatum contrahendi libere dedit et non retraxit. Notat Tamburini, valere matrimonium, si amentia

non sit perpetua; sed sæpe sæpius amentia non est perpetua, et nemo etiam ex peritissimis medicis potest prudenter ac certo asserere, talem, vel talem amentem nunquam fore ad sanam mentem se recepturum. Aliunde valor matrimonii vel nullitas non possunt pendere a brevi aut diuturno amentiae tempore : et ideo si amentia brevi tempore perseverans contractum non pessumdat, neque amentia diutius se protrahens.

V. Matrimonium contractum per epistolam.

234. — I. AN POST TRIDENTINUM CONTRAHI POSSIT MATRIMONIUM PER EPISTOLAM ? 1° *Sententia negans.* Uterque de Ledesma Petrus et Bartholomæus, et alii paucissimi, quibus astipulatus erat de Luca, in causa Romana matrimonii, sept. 1673, cujus relator fuit, censuerunt, matrimonium non posse per epistolas contrahi valide in locis in quibus viget Tridentinum decretum *Tametsi*. Ratio est, quia Concilium requirit, ut consensus utriusque contrahentis præstetur coram paroco et testibus. Porro id fieri nequit per epistolam : quamvis enim is qui accipit epistolam, consentiat coram paroco et testibus, non coram eis consentit qui epistolam misit, cum necessarium sit, ut acceptet alterius consensum cum quo intendit contrahere : hunc autem acceptare non potest, quia adhuc nescit an consensurus sit ad oblationem matrimonii per epistolam factam. Ergo. *Confirmatur*, quia facile defraudaretur lex clandestinitatis per istiusmodi matrimonia ; nam si contraheret vir coram paroco et testibus, « qui nullam absentis, quinimo aliquando in diversa regione vel civitate morantis puellæ notitiam habeant, clandestinum matrimonium contrahi posset, adeo ut ille paterfamilias qui propriam filiam domi caute custoditam retineat dignis et altis nuptiis destinatam, ita ignarus eam habere cogatur alterius inæqualis vel indigni uxorem, mediantibus amatoriiis epistolis, quæ nimium de facili, ancillis vel aliis mulierculis mediantibus, a puellis obtinentur frequenter ignorantibus quid agant.

« Neque congruere videtur simile de procuratore vel nuntio, quoniam id pro frequentiore praxi inter magnos princi-

pes, vel magnates ac nobiles contingit, mediante nuntio vel nobili et qualificato procuratore publice et palam deputato, vel transmisso juxta præfatum deduci solitum exemplum Abrahæ. » De Luca, *de Matrimonio*, discursu 16, n. 20 et 21.

235. — 2° *Sententia affirmans communis et certa*. Molina, Sanchez, Guttierrez, Coninck, Castropalaus, Salmantic., Schmalzgrueber, S. Alphonsus, et alii communiter ac certo tenent, posse valide contrahi matrimonium per epistolam. 1° Declaravit S. Congr. Concilii, mense septembri an. 1673, ita narrante de Luca, loc. cit., n. 1 : « In arcto diuturnoque carcere ex causa uxoricidii existens B., pro humano loquendi usu ac fortunæ consueta stultitia vel casus irrationabilitate, ex antiqua illustri familia immeritos habens natales, immeritamque magnatitiam qualitatem, in gravi etiam ætate constitutus (quod crimen auget) indignus cum populari muliercula absente, per istius epistolæ organum in ipsomet carcere, coram parochio et testibus matrimonium contraxit ; idque (ut decebat) nimium ægre ferente A. ejus filio in magnatitio quoque constitutus ordine, causam nullitatis matrimonii summarie a Sanctissimo cognoscendam committi obtinuit Sac. Congregationi Concilii, a qua ipsa die pereuntis mensis septembris 1673 affirmativa pro matrimonii validitate, cum aliqua votorum discordantia resolutio prodiit. » Quando data fuit resolutio, vir adhuc erat in carcere, mulier vero in monasterio, et non accesserat consummatio ; unde relator proposuit, ut Pontifex tale matrimonium ratum dirimeret ; sive ob probabilitatem sententiæ quæ propugnat invaliditatem matrimonii taliter contracti, sive ob magnam inæqualitatem ætatis, cum vir senex esset, et mulier valde juvenis, quæ sine ejus præjudicio alteri collocari poterat. Quibus non obstantibus, S. Cong. stetit pro validitate et confirmatione matrimonii. *Confirmatur* ex Instructione Card. Caprara Legati in Galliis supra 215 citata.

236. — 2° Huc redeunt eadem rationes quæ faciunt pro matrimonio per procuratorem contracto, scilicet concil. Tridentinum nihil innovavit circa modum varium quo fieri possit contractus, præter solemnitatem præsentiae parochi et testium, quæ servari potest in præsentī casu, sicut mox aperiemus. Ex eo quod facile defraudari queat finis intentus a Tridentino, bene infertur, cautiones peculiarissimas

esse adhibendas in hujusmodi matrimoniis, non vero illa esse irrita per se. Unde Ecclesia non permittit, ut parochus tali matrimonio assistat, nisi de licentia Ordinarii et ob graves causas ab Ordinario sibi bene visas.

237. — II. QUATENUS VALEAT MATRIMONIUM PER EPISTOLAM CONTRACTUM. Sicut in matrimonio per procuratorem, una pars se sistit personaliter coram paroco et testibus, altera vero per epistolam. Quod duplici modo perfici potest : 1° Si sponsus ad sponsam scribat, se illi tradere in maritum, et ex tunc eam accipere in uxorem, et sponsa idem rescribat sponso, et uterque postea epistolas legat coram paroco et testibus, et simul coram iisdem in illam traditionem et acceptionem consentiat. Imo non est necesse, ut uterque se sistat coram paroco et testibus, sed sufficit quod unus exhibeat litteras et se sistat et consensum suum verbis exprimat. 2° Vel sponsus potest sponsæ scribere, quod non solum se illi tradat in virum, sed etiam ex tunc traditionem sibi a sponsa faciendam acceptet; atque si sponsa illam epistolam legat coram paroco et testibus, et dicat traditionem sibi factam se acceptare et mutuo se tradere sponso uxorem, perficitur matrimonium. Ita Salmanticenses, Schmalzgrueber, S. Alphonsus, et alii communiter cum Sanchez, lib. II, disp. 12, n. 3.

VI. Matrimonium contractum per interpretem.

238. — I. SENTENTIA AFFIRMANS VALIDE CONTRAHI MATRIMONIUM, SI CONSENSUS MUTUUS PER INTERPRETEM RENUNTIETUR PAROCO ET TESTIBUS. Quia necesse est, ut parochus et testes intelligant mutuum consensum nupturientium et possint de illo certe testari, hinc consurgit dubium num valeat matrimonium, si parochus et testes nesciant idiomata nupturientium atque eorum mutuum consensum discant per interpretem. Sanchez, lib. III, disp. 39, n. 3 et 4, dicit, sufficere si parochus et testes consensum mutuum intelligant per interpretem. Idem tenent Joannes Andræas, Abbas, Covarruvias, Pirhing, et Schmalzgrueber, qui, lib. IV, tit. 1, n. 279, dicit, ita sentire alios communiter. Et videtur supponere esse communem sententiam Gonzalez, in cap. *Ex litteris* 7, de *Sponsal et Matrim.*, n. 5. Probat 1°, quia

ceteri contractus possunt per interpretem celebrari, leg. 1, § *finalis*, ff. de *Verb. oblig.* : « Sed verum puto, ut omnis sermo contineat verborum obligationem, ita ut alter alterius linguam intelligat, sive per se, sive per verum interpretem. » Ergo et matrimonium. *Confirmatur*, quia non minus exigitur in sacramento poenitentiae, ut sacerdos intelligat poenitentis peccata, cum sit iudex. Atqui in eo sufficit intelligere per interpretem, ut fatentur omnes, et testatur usus Ecclesiae, quando sacerdos et poenitens sunt distincti idiomatis; nam etsi poenitens non teneatur adhibere interpretem, si tamen vult, bene potest illum adhibere. Ergo et in matrimonio. — 2° Magis necesse est, ut ipsi contrahentes consensum mutuum intelligant, quam parochus et testes, cum hoc sit de jure naturali et divino ab initio requisitum in matrimonio. Porro sufficit, ut alter alteri explicet consensum per interpretem, ut bene docet glossa in cap. *Ex litteris* 7, de *Sponsal. et Matrim.*, et ibi Joannes Andreas, Abbas, Covarruvias, Veracrux, etc. Ergo.

Credendum autem est in hoc casu dicto solius interpretis, quia non est testis, sed declarator electus communi contrahentium consensu. Ita quoad verba ipsa Sanchez, loco citato. Hinc si dubium incidat ex eo quod alter contrahentium dicat, se non intellexisse verba interpretis, ad hunc recurrendum est; et si adhuc maneat dubium, consulendus est communis sensus, et significatio verborum quibus interpretis et cum eo contrahens usus est, juxta cap. *Ex litteris* 7, de *Sponsal. et Matrim.* Schmalzgr., loco citato.

239. — II. SENTENTIA NEGANS. Pontius et alii, apud Clericum, decisione 35 de *Sacramento Matrimonii*, n. 6, impugnant validitatem matrimonii per interpretem coram parochus et testibus contracti. 1° Tridentinum induxit necessitatem praesentiae parochi et testium, ut certioratam facere queant Ecclesiam de matrimonio contracto. Porro si per interpretem duntaxat intelligant quid agatur, impares sunt ad illam certiorationem faciendam; nam possunt utique testificari de eo quod dixit interpretis, non vero quod ipse germanum consensum nupturientis expresserit; unde si unus contrahens asserat, mentitum esse interpretem, et se non consensisse in matrimonium, quonam pacto valeant parochus et testes contradicere? Ergo. — 2° Interpres in

eo testimonio unus est. Porro unius testimonio non creditur, leg. *Jurejur.*, Cod., *de Testibus*. Ergo. — 3° Hujus interpretis interest ita existimari, ut dicit; ejus enim res agitur in eo testimonio. Porro in sua causa nullus est testis, leg. *Nullus*, ff. *de Testibus*, et leg. *Omnibus*, Cod., *de Testibus*. Quare duobus testibus probare debet alter contrahens, qui utriusque linguæ periti fuerint, et ibi interfuerint, alium qui negat, consensisse. In hoc ergo casu quomodo per parochum probabitur matrimonium apud Ecclesiam? Quamvis enim duo alii testes præter parochum bene intellexerint idiomata contrahentium atque testificentur de contractus valore, non satis est, sed requiritur etiam ut et parochus idem testificari valeat, quia Tridentinum requirit, præter illos duos testes, tertium testem qualificatum seu autorizabilem, videlicet parochum. Atqui testis esse nequit parochus, nec potest affirmare, se scire et audivisse; sed crit in eo casu testis ex auditu alieno, cujus testimonium ex regula generali non admittitur, cap. *Licet ex quadam* 47, *de Testibus et attestationibus*, et ibi notant canonistæ. Ratio est, quia testis debet deponere de his quæ novit et quibus præsens fuit, et sic per proprium sensum et non per sensum alterius, juxta can. *Testes per* 15, causa 3, q. 9: « Testes per quamcumque scripturam testimonium non proferant, sed præsentibus de his quæ noverunt et viderunt, veraciter testimonium dicant. Nec de aliis causis vel negotiis dicant testimonium, nisi de his quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur. » Sane in eo testimonio de auditu alieno causa scientiæ non est manifestior dicto, sed ignotior, et est quasi relatio relationis veritatis. « Et quamvis nonnulli doctores doceant, testimonium de auditu alieno aliqualem præsumptionem facere, aliis concurrentibus, atque ita parochum, licet sit testis de auditu alieno, tamen fidem facere, concurrentibus aliis duobus testibus, hoc certe non satis mihi placet, quia licet in quovis alio teste admitti posset, non tamen in qualificato, qualis est parochus, cujus præcipuum debet esse testimonium. » Ita Pontius, lib. V, cap. XXI, n. 10. — 4° Nec est paritas cum judice cui, ad exercendum suum officium, satis est, ut causæ judicandæ compos fiat; quod bene potest aut per se, aut per alium fieri. Ex eadem ratione diluitur secundum et tertium argumentum: nec

enim repugnat contractum fieri medio interprete ad quem satis est, si intelligat consensum alterius simul contrahentis, vel stipulantis, vel promittentis. Sed repugnat naturæ testimonii, ut quis sit testis fidem faciens de his quæ novit per interpretem, cum debeat deponere de his quæ novit per proprium sensum, et quibus præsens fuit, ut dictum est. Ita iterum Pontius, n. 11.

240. — III. MENS AUCTORIS. Sententia affirmans nobis videtur probabilior. 1° Ecclesia non toleraret, ut matrimonia ope interpretis contraherentur, si essent invalida. Porro Sanchez, Gonzalez, Schmalzgrueber et alii loquuntur de tali praxi tanquam licita et minime per Ecclesiam interdicta; immo non mentionem faciunt sententiæ negantis; adeo communem habebant sententiam affirmantem, et adeo in animo indubie defixum, quod in casu necessitatis matrimonium iniri queat adminiculo interpretis. Ergo. — 2° Rationes in oppositum videntur omnes esse innixæ in falso supposito, videlicet quod interpres sit testis consensus matrimonialis. Porro interpres nequaquam est testis consensus, sed mere instrumentum seu organum quo nupturientes suum consensum significant parochi et testibus. Interpres enim eligitur aut saltem acceptatur a nupturientibus tanquam viva et tuta vox mediante qua parochus et testes percipiunt mutuum consensum expressum. Unde *ad primam rationem* : *Nego min.* In primis non ex versione interpretis, præcisa a circumstantiis, intelligunt nupturientium consensum, sed ex versione stipata circumstantiis : ideo habenda est ratio 1° probitatis et moralitatis interpretis, 2° electionis voluntariæ seu acceptationis liberæ interpretis a parte nupturientium, 3° præsentiae nupturientium qui venerunt ad parochum et coram illo sistunt eo fine ut inter se matrimonium contrahant, qui quidem finis plane innotescit parochi et testibus per sponsalia ante inita, per denuntiationes, et alia multa adjuncta, quæ parochum et testes reddunt certioratos de proposito matrimonii. Unde bene valent parochus et testes contradicere, si contracto, vel etiam consummato matrimonio, unus conjux asserat, mentitum fuisse interpretem; nisi enim iste conjux dementia captus sit, non potuit se gerere sicut se gessit, si non reipsa consensisset in matrimonium prout sonavit vox interpretis. — *Ad*

secundam : Nec unus est testis interpret, sed nulliter est testis, sicut dictum est, sed organum consensus : parochus et testes non per alium testem, sed per seipsos percipiunt consensum.— *Ad tertiam* : *Concedo min.*; *nego conseq.* : Interpret non est testis in sua causa, cum proprie non sit testis quatenus interpret. In hoc casu parochus non est testis auritus, sed vere ac proprie oculatus : audivit consensum nupturientium expressum per interpretis organum, et propriis oculis intuitus est situm, gestum et signa nupturientium, eodem ferme pacto quo cognoscit consensum surdi-muti contrahentis matrimonium per signa. — *Ad quartam* : etsi nutans esset confirmatio ex similitudine iudicis in sacramento pœnitentiæ, nihilominus staret thesis ; sed firma remanet paritas : non enim agitur de quovis iudice, sed de iudice in sacramento pœnitentiæ, in quo requiritur confessio seu accusatio facta per pœnitentem ipsum, quæ non requiritur in cæteris tribunalibus. Unde quantumvis numerosi et fide digni peccata alterius confitentur, non ideo confessarius potest ferre sententiam absolutionis. Dum autem quis confitetur per interpretem, bene potest ; quia, sicut dictum est, interpret est organum, et confessio facta per interpretem est confessio facta immediate ab ipso pœnitente. Secundum et tertium argumentum non collabuntur, quia Pontius illa impetit per falsum suppositum.

241. — *Conclusio practica*. Nihilosecius, quia contrahere matrimonium per interpretem est præter morem consuetum et requirit peculiare cautiones, parochus non debet interesse huiusmodi matrimonio, nisi prius consuluerit Ordinarium, atque illius jussis stare debet. Ordinarius vero licentiam ita contrahendi non concedat nisi in casu necessitatis ; quæ quidem necessitas, etsi raro contingit, attamen interdum contingere potest, et si illicito et invalide contraheretur per interpretem, aliqui, ob peculiare locorum, temporum, etc. circumstantias, constituerentur in impossibilitate ineundi nuptias : quod aliquando gravibus scateret incommodis, aut pro suscepta jam prole, aut pro femina, si complex in articulo mortis versaretur ; vel etiam pro fine alicujus scandali et salute nupturientium, qui alias non abrumperent commercium carnale, nec a cohabitando temperarent.

PARAGRAPHUS II.

De essentia contractus matrimonialis passive sumpti
seu in facto esse.

Sectio I.

Arcetur error quorundam hæreticorum.

242. — EXPONITUR ERROR CUM SUIS FUNDAMENTIS. Julianus, Pelagii discipulus, Joannes Wicleffus et quidam protestantes jactitarunt, usum matrimonii seu permixtionem corporum esse de essentia illius. In illum errorem propendisse visus est Gratianus, sed specie tenus duntaxat. 1° *Ephes.* v, 31 et 32 : *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Ly *adhærebit uxori suæ et erunt duo in carne una* prorsus matrimonii consummationem seu permixtionem sexuum significat. Porro id ipsum Apostolus appellat sacramentum matrimonii. Ergo. — 2° Matrimonium ratum non consummatum solvi potest aut per ingressum Religionis, aut per pontificiam auctoritatem, et ideo nondum est indissolubile. Porro de essentia matrimonii est quod sibi indissolubilitatem vindicet. Ergo. — 3° Ita sentiunt aliqui Patres apud Gratianum, causa 27, q. 2 ; sic enim S. Augustinus in can. 16 : « Non est dubium, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse. » S. Leo papa I, in can. 17 : « Cum societas nuptiarum ita a principio sit instituta, ut præter commixtionem sexuum non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi et Ecclesiæ sacramentum, non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium. » — 4° Sine permixtione corporum non potest obtineri finis primarius matrimonii, nimirum proles procreatio. Porro id sine quo obtineri nequit talis fi-

nis, est matrimonio essenziale. Ergo. etc. — 5° Id quod pertinet ad significationem sacramenti, est de ratione sacramenti. Porro carnalis commixtio pertinet ad significationem sacramenti, videlicet ut matrimonium sit signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ in conformitate naturæ. Ergo. — 6° Matrimonium ordinatur ad conservationem speciei. Porro conservatio speciei non potest obtineri sine carnali commixtione. Ergo carnalis commixtio est de essentia matrimonii. — 7° Matrimonium post lapsum hominis est secundario in remedium concupiscentiæ, juxta illud Apostoli, I *Cor.* vii, 9 : *Melius est nubere quam uri.* Atqui hoc remedium non præstat nisi per carnalem commixtionem. Ergo talis commixtio est de ratione matrimonii. — Contra quos catholici omnes oppositum tenent.

Prop. : *Usus seu carnalis commixtio non est de Matrimonii essentia.*

243. — PROB. I° JURE CANONICO. Nicolaus I, in *Responsis ad Bulgaros* : « Sufficiat secundum leges solus eorum consensus de quorum conjunctionibus agitur : qui consensus si in nuptiis solus forte defuerit, cætera omnia, etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. Cum igitur inter istos consensus intercesserit, qui solus matrimonium facit, patet, hos conjuges fuisse. » — Item Innoc. III in cap. *Tua Nos* 16, de *Sponsal. et Matrim.*, et Honorius in cap. *Tua Nos* 1, de *Desponsatione impuberum*, supra (110). — Concilium Florentinum in Decreto ad Armenos definivit, causam efficientem matrimonii esse consensum : ubi prorsus adæquatam non vero duntaxat partialem matrimonii causam declaravit, alioquin detruncatam porrexisset Ecclesiæ doctrinam. Porro consensus per verba de præsentì expressus non facit usum, sed tantum vinculum matrimonii : quippe ad usum requiritur novus consensus. Ergo. — Tridentinum, sess. 24 de *Reform. Matrim.*, can. 6, distinguit inter matrimonium ratum, et consummatum, atque prius habet tanquam verum matrimonium : idemque aperte supponit in cap. 1, ut satis sit habere oculos et legere, ad evacuandum omne dubium.

244. — PROB. II° SS. PATRIBUS. Huc redeunt testimonia quibus ostensum est (119), propositum copulæ carnalis non esse de essentia contractus matrimonii.

245. — PROB. III° MATRIMONIO ADÆ ET EVÆ IN PARADISO ET S. JOSEPHI CUM B. VIRGINE. Inter Adamum et Evam, donec adhuc essent in Paradiso terrestri, fuit verum matrimonium. Atqui certum est, quod Adamus non cognoverit uxorem suam, nisi extra Paradisum, post lapsum. Item omnino certum est, B. Deiparam fuisse S. Josepho conjunctam matrimonio proprie dicto, sicut infra fusius ostendemus. Atqui de fide est, quod B. Deipara virum nec ante, nec post matrimonium contractum cognoverit, sed semper Virgo permanserit. Ergo. *Confirmatur*, quia extra omne dubium est, quod valeat matrimonium atque permaneat indissolubile, si ambo conjuges ex mutuo consensu se contineant atque perpetuæ castitatis votum emittant; cujus rei præclarissima exempla referunt scriptores historici. Porro abstinere se et vovere castitatem post matrimonii celebrationem et ante ejus consummationem, nedum laudabile, peccatum esset, si usus esset de matrimonii essentia; quia inter christianos, non solum contractus divinitus institutus, sed etiam sacramentum novæ Legis illuderetur ac temeraretur. Ergo. Unde S. Augustinus, *de Nuptiis et concupiscentia*, lib. I, n. 12: « Quibus vero placuerit ex consensu, ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur: imo firmitus erit, quo magis ea pacta secum inierint, quæ clarius concordiusque servanda sunt, non voluptariis nexibus corporum, sed voluntariis affectibus animorum. »

246. — PROB. IV° RATIONE. 1° *Directe, ex distinctione causæ et effectus*. Effectus non est de essentia causæ suæ, quinimo eam præsupponit existentem atque in actu per formam seu essentiam suam physicam, juxta vulgatissimum: *Prius est esse quam agere*. Porro usus est effectus matrimonii, et ad illud se habet sicut operatio ad potentiam. Ergo.

Ex objecto consensus in contractu matrimoniali. Supra ostensum est (119 et seq.), propositum seu consensum explicitum in copulam carnalem non esse de essentia matrimonii *in fieri*. Porro, si usus seu commixtio carnalis esset de essentia matrimonii *in facto esse*, consensus explicitus in hunc usum esset de essentia matrimonii *in fieri*; nam res *in fieri* est motus ad terminum seu via ad finem; motus

autem specificatur per suum terminum, et via per finem. Ergo.

247. — 2° *Indirecte, ex inconvenienti.* Matrimonium in facto esse est aliquid jugiter permanens, quo vir semper denominatur maritus, et mulier, uxor. Porro usus non est aliquid permanens. Ergo si in ipso consistat essentia matrimonii formaliter, matrimonium non est aliquid permanens ac continuum, sed aliquid transiens ac discretum, quod non magis viget inter legitimos conjuges, quam inter concubinos et omnes qui meretricibus adhærent; nam et hi aliquatenus fiunt una caro, juxta illud S. Pauli, I Cor. vi, 13 et 16 : *Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit! An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una.* « Citat hæc verba S. Paulus ex Genes. ii, 24, ubi dicuntur de conjugibus: bene tamen ea Apostolus refert ad fornicantes, quia actus externi seu conjugum, seu fornicantium, secundum speciem naturæ, non differunt, licet in genere moris, specie, imo genere, differant: horum enim actus sunt libidinis et vitii; illorum vero actus sunt temperantiæ, justitiæ et virtutis. Ita S. Thomas. » Cornelius a Lapide in illud.

248. — *Ex eversione rationum in oppositum. Ad primam:* Adamus exposuit integritatem matrimonii quantum ad utramque ejus perfectionem, scilicet et quoad perfectionem primam, et quoad perfectionem secundam, id est, et quoad esse, et quoad agere. Sicut duplex est conjunctio Christi cum Ecclesia, una per charitatem, et altera per Incarnationem, ita duplex est quoque viri et mulieris conjunctio: prior est animorum, quæ in mutuis officiis individuæ vitæ et amore perficitur, et innuitur per verba: *Adhærebit uxori suæ*; posterior autem est corporum conjunctio, et innuitur per verba: *Et erunt duo in carne una.* Et quamvis Apostolus utriusque conjunctionis meminerit, non ideo posterior est de ratione sacramenti, quia sola significatio rei contentæ est de necessitate sacramenti; et ad hanc significationem non pertinet carnalis commixtio, sed ad rem non contentam. Et ita satisfat etiam quartæ rationi. Propterea aliqui theologi usque adeo progressi sunt, ut dixerint, usum esse de perfectione integrali matrimonii eodem fere modo quo satisfactio pertinet ad sacramenti pœnitentiæ integritatem.

Cujus sententiæ meminit Bellarminus, *de Matrim.*, lib. I, cap. v, ei nec assentiens neque dissentiens. Sed vix potest sustineri; siquidem pars integralis sacramenti pœnitentiæ habet effectum *ex opere operato*, sicut illum de facto sortitur satisfactio sacramentalis; sed copula carnalis nec augmentum gratiæ, neque alium sacramentalem effectum producit *ex opere operato*. — *Ad secundam*: Matrimonium ratum est indissolubile, sed non eodem gradu ac matrimonium consummatum. Ante carnalem copulam est inter conjuges tantum spirituale vinculum, sed post est inter eos etiam vinculum carnale; et ideo sicut post carnalem copulam matrimonium solvitur per mortem carnalem, ita per ingressum Religionis ante carnalem copulam solvitur, quia Religio est mors quædam spiritualis, qua aliquis moriens sæculo Deo vivit. S. Thomas, in IV, dist. 27, q. 1, n. 3, q. 2. Infra dicemus quonam pacto matrimonium ratum solvatur per Pontificiam dispensationem. Cæterum perperam arguitur, non esse vere matrimonium, quod aliquo modo solvi potest, alias inferretur matrimonia infidelium non esse vera matrimonia etiam post consummationem, cum solvi queant, si unus convertatur ad fidem et alter renuat cohabitare sine contumelia Creatoris. Atqui illa matrimonia esse vera et pressiori sensu matrimonia aperte docent S. Scriptura et SS. Canones. — *Ad tertiam*: Illa verba non sunt sancti Augustini; nullibi enim apud ipsum reperiuntur; et aliunde plane pugnant cum hujus Doctoris sensu et verbis plane notis. Corruptus fuit textus S. Leonis, nam Gratianus addidit particulam *non* et scripsit, *ut præter sexuum conjunctionem non haberet*, et apud S. Doctorem particula *non* abest. S. Leo loquitur de concubina, quam vir sibi devinxerat, non solum sine nuptialibus tabulis, sed nexu solubili, seu quam ad individuum quidem vitæ sibi asciverat societatem, sed ad sui arbitrium duraturam¹. — *Ad quintam*: Illa difficultas be-

¹ « Ejusmodi concubinarum genus, quas alio nomine *ancillas* etiam appellabant, quæque nulla ratione esse poterant veræ uxores, a paganis inventum, pedetentim fluxisse in christianos, constat ex leg. 1, Cod. Theod., tit. *de Naturalibus liberis*, ubi durior sit conditio naturalium liberorum, ut metu pœnæ hominum animi avocarentur a concubinato *gentili*, et *almodum solubili*, more romano inito. Ea nihilominus lex, ab Imperatoribus lata, non valuit eundem detestandum abusum e christiana republica eliminare: insequenti quippe

ne arguit, copulam carnalem esse de secunda matrimonii integritate, nam res non pervenit ad finem suum nisi per actum proprium; sed non arguit, esse de prima integritate seu essentia, quia prius est *esse* quam *agere*. SuffICIENTER providetur propagationi speciei per hoc quod conjuges possunt licite ac sancte uti matrimonio, nec necesse est ut ad id adigantur, quia in id suapte natura propendunt plerique.

— *Ad sextam* : In primis ille finis est secundarius, et ideo nihil obstat quominus ens habeat totam suam essentiam ac completum sit, quamvis forte non procuret finem secundarium. Deinde matrimonium est in remedium concupiscentiæ, non ex actu, quod pertinet ad secundam ejus integritatem, sed tum præcipue ex gratia quæ confertur rite sacramentum suscipientibus, tum quia per matrimonium infirmi liberantur a peccato, nam urerentur concupiscentia, nisi haberent uxorem, quam cognoscendo carnis adustionem evadunt. At qui possunt continere, non tenentur commisceri, nam Apostolus conjuges qui abstinuerunt ad tempus, reversuros in idipsum dicit, *ne forte eos tentet Satanas*.

Sectio II.

Expenduntur sententiæ catholicorum.

249. — EXPONITUR QUESTIO ET INNUUNTUR DUE PRÆCIPUÆ SENTENTIÆ. In matrimonio septem inveniuntur : 1° Mutuus consensus; 2° externus contractus; 3° mutua corporum traditio, quæ est immediatus illius contractus effectus; 4° quoddam vinculum ex contractu resultans; 5° mutua obligatio ad reddendum debitum; 6° jus quod est in unoquoque ad alterum; 7° usus et consummatio matrimonii. Porro, consen-

ætate adhuc plures inventi sunt qui licere putaverint unam feminam sibi jungere, quam possent pro libito a se abjicere; quod discimus ex Marculfo, *Formul.*, lib. II, cap. xx, et ex Mabillonio, tom. IV *Analect.* Jam vero has concubinas, quæ veræ erant pellices, respexit Leo, cum clericis permisit, filias suas nuptui tradere viris habentibus concubinas: cum his quippe, ad tempus duntaxat acceptis, haud consistere potuerat insolubile vinculum matrimonii. » Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. IX, cap. xii, n. 5.

sum, contractum et traditionem corporum non pertinere ad matrimonium *in facto esse*, omnes tenent, et sat per se patet. Item usum non esse de illius essentia, modo ostensum est. Omnes quoque concedunt, illud consistere in vinculo. Sed Salmanticenses, Palmieri et alii censent, illud vinculum non reapse esse distinctum ab ipsamet mutua potestate corporis in ordine ad copulam mutuaque obligatione unius ad alterum ad individuam vitam. Sanchez, Billuart et alii essentiam matrimonii *in facto esse* reponunt in vinculo formali seu nexu indissolubili, qui distinctus est a mutuo jure seu mutua potestate corporis.

Prop. : *Matrimonium formaliter seu in facto esse sumptum consistit essentialiter in vinculo indissolubili.*

250. — PROB. I^o SCRIPTURA. I Cor. VII, 39 : *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat, tantum in Domino.* Ibi aperte significatur, matrimonium seu id per quod mulier jugiter permanet uxorata, esse id per quod ligatur, seu vinculum, quod est indissolubile ac permanens usque ad obitum unius conjugis. Ergo.

Ephes. v, 31 : Adhærebit uxori suæ ; et erunt duo in carne una. Ibi Apostolus significat, ex duobus fieri unum ; unio autem duorum ad aliquid unum non fit nisi secundum conjunctionem. Ergo matrimonium est conjunctio seu vinculum quo vir et mulier ligantur *formaliter*. Dicimus *formaliter*, quia non *effective* ita ligantur, quasi vinculum sit causa efficiens, et conjunctio, effectus ; nam res quæ causaliter vinculat, est ipse contractus, vinculum autem resultat, sicut relatio positus fundamento et termino.

251. — PROB. II° AUCTORITATE DOCTORUM. Præclarissimi Doctores hanc sententiam uti penitus certam supponunt. Eam fulcit S. Thomas, in IV, dist. 27, q. 1, a. 1, q. 1 et 2. Item S. Bonaventura, in IV, dist. 27, a. 1, q. 1 : « Matrimonium secundum *genus remotum* est *signum* ; specificatio autem vel descensus ad *genus inferius* accipitur secundum comparisonem ad *signatum* ; unde cum signatum in hoc sacramento sit conjunctio *Christi et Ecclesiæ*, et conjunctio non potest melius significari quam per conjunctionem exteriorem, sicut baptismi ablutio per ablutionem aquæ exte-

riorem : ideo sicut baptismus dicitur *ablutio*, sic matrimonium dicitur essentialiter et secundum genus suum *conjunctio*. Et nota, quod sicut in *ablutione baptismi* est aliquid *permanens*, sicut impressio characteris interior, et aliquid *transiens*, ut lotio exterior, et utrumque dicitur baptismus ; sic in *matrimonio* est *aliquid permanens*, et hoc est vinculum per quod ligantur vir et mulier, quantumcumque exterius separentur ; et est aliquid *transiens*, sicut conjunctio primo facta per verbum exterius, vel per exteriorem actum, et utrumque dicitur *matrimonium*, et utrumque est *conjunctio*. Et ideo recte matrimonium conjunctio dicitur et est.»

— Catechismus Romanus, parte II, cap. VIII, n. 4 : « Ex his igitur patet, matrimonii naturam et rationem in vinculo illo consistere. » — S. Alphonsus, lib. IV, n. 879 : « In ratione vero matrimonii proprie dicti, ejus essentia consistit in vinculo conjugali, quod nunquam per se solvi potest. »

252. — PROB. III° RATIONE. 1° *Directe ex Matrimonii fine*. Matrimonium, utpote medium aliquod, habet suam essentiam in illo per quod constituitur medium completum in ordine ad suum finem definitum. Porro id habet matrimonium per vinculum indissolubile. Ergo. *Prob. min.* Finis matrimonii primarius est generatio et educatio prolis, et unitas vitæ domesticæ ; sed vir et mulier constituuntur medium aptum ad hunc finem per vinculum indissolubile, vi cujus solius constituunt unum organum completum prolis suscipiendæ et educandæ, atque inter se individuum vitæ consuetudinem retinent, sicut exponit S. Thomas, in IV, d. 27, q. 1, a. 1, q. 1, in corp. : « Cum per matrimonium ordinantur aliqui ad unam generationem et educationem prolis, et iterum ad unam vitam domesticam ; constat quod in matrimonio est aliqua conjunctio secundum quam dicitur maritus et uxor ; et talis conjunctio ex hoc quod ordinatur ad aliquod unum, est matrimonium : conjunctio autem corporum vel animorum ad matrimonium consequitur. »

253. — 2° *Indirecte ex eliminatione cujusvis alterius suppositi*. In primis non consistit in consensu, qui est causa efficiens et transiens. Ne dicas remanere consensum habitualem, nam habitus acquisitus per actus destruitur per actus oppositos. Porro quantumvis dissentiant postea vir et mulier, firmum permanet matrimonium valide initum. De-

inde non consistit in jure mutuo ad usum seu copulam carnalem, tum quia hoc jus præsupponit matrimonii essentiam e qua efflorescat, tum quia subsistit matrimónium absque illo jure, quod amittitur per adulterium et per votum continentiae. Si autem hoc intelligas de jure radicali, plane nobiscum sentis, quia jus radicale et vinculum indissolubile quo vir et mulier efficiuntur unum principium generationis completum, sunt quid unum et idem ; nam, ut dicit S. Thomas, conjunctio corporum vel animorum non est matrimonium, sed ad illud consequitur, seu in illo radicatur. Tandem non consistit in usu, sicut ostensum est. Ergo necessario consistit in vinculo indissolubili.

254. — *Dices* : Matrimonium est sacramentum novæ Legis. Porro vinculum indissolubile non est sacramentum, cum nec gratiam producat, neque sit sensibile. Ergo.

Resp. : Dist. maj. : Matrimonium *in fieri* seu *causaliter* est sacramentum novæ Legis, *concedo* ; *in facto esse* et *formaliter*, *subdist. :* Est sacramentum et res simul, *concedo* ; sacramentum tantum, *nego*. Porro id quod est simul sacramentum et res non debet esse necessario sensibile per se, sed sufficit quod sit sensibile in sua causa, videlicet in sacramento tantum. S. Thom., in IV, dist. 27, q. 1, a. 1, q. 1, ad 2.

255. — COROLLARIUM : *Matrimonium est relatio realis disquiparantiæ*. Quapropter matrimonium *in facto esse* est relatio realis disquiparantiæ, sicut paternitas, quæ resultat inter patrem et filium, posita generatione ; nam vinculum illud resultat inter virum et mulierem, posito consensu mutuo. Quia autem vir ad illam concurrit uti principium activum, mulier vero uti principium passivum, hæc relatio est disquiparantiæ (vide Ontologiam, n. 183), seu est multiplex ratione subjecti, licet ex parte termini et finis est simplex et unica : unus quippe est utriusque maritalis conjunctionis finis, nimirum perfecta prolis generatio. « Et ideo hæc relatio est una et multiplex : et secundum quod est multiplex ex parte subjecti, significatur his nominibus *uxor* et *maritus* ; secundum autem quod est una, significatur hoc nomine matrimonium. » S. Thomas, in IV, dist. 27, q. 1, a. 1, q. 1, ad 3.

PARAGRAPHUS III.

Appendix de Matrimonio Beatissimæ Virginis Mariæ cum S. Josepho.

Sectio I.

De veritate Matrimonii B. V. Mariæ cum S. Josepho.

256. — I. EXPONITUR ERROR CUM SUIS FUNDAMENTIS. Gratianus, in can. *Quod autem* 29, causa 27, q. 2, videtur tenere ut inter B. V. Mariam et S. Josephum non intercesserit verum matrimonium, quia Joseph nunquam cognovit Mariam : « Nam si vir justus eam cognovisset, nunquam a se discedere passus esset : nec Dominus, qui uxorem præceperat a viro non discedere, nisi causa fornicationis, commendans eam discipulo, auctor divortii fuisset. Ecce commendatio Mariæ Joanni, et detrectatio Joseph negatur fuisse divortium, quia Joseph non cognoverat. Unde apparet *eos non fuisse conjuges*. » Cui addixerunt non pauci hæretici. Hodie hunc errorem recoxit protestans Josephus Freisen in opere *Historia juris matrimonialis in Ecclesia usque ad Glossarum collapsum*. Ipsi in hoc astipulatur Elias Philippe in ephemeride *Le Canoniste contemporain*, oct. 1890, et maio mense 1891. Michael Medina, *de Continentia*, lib. V, cap. LXI et LXIV, dicit, utramque partem defendi posse. Canisius, *de Maria Deipara Virgine*, lib. I, cap. v, inter quæstiones arbitrarias, quarum partem quamlibet amplecti ac tueri unicuique fas est, recenset sequentem : « An inter Mariam et Joseph sit matrimonium constitutum ? » Quibus assentire videtur Sanchez, *de Matrimonio*, lib. II, disp. 28, n. 1. Ratio est, juxta Canisium, quia nec Scriptura sacra, neque sancta Dei auctoritas veræ fidei speciem præbet. Subdit tamen quod se christianæ charitatis studiosum et candidum, magis quam contentiosum ostendit, qui in hoc acquiescit Theologis, qui, re tota pressius excussa, probaverunt, id magis eligendum atque complectendum esse.

257. — 1° Enituntur assertum fulcire Patrum non paucorum auctoritate. S. Cyprianus, *serm. de Passione Domini*, et S. Ambrosius, *de Institutione Virginis*, cap. vii, dicunt, Christum in cruce pendentem separasse matrem suam a Joseph, eamque Joanni tradidisse, ut indicaret, inter eos non intercessisse verum conjugium. — S. Epiphanius, *Hæresi* 78 : « Maria seni Josepho, non gratia conjunctionis, sed propter legem, sortibus ita postulantibus, fuit tradita a sacerdotibus, sub quorum cura Virgo nondum desponsata vixerat. » — S. Hilarius, *can. 1 in Matth.*, dicit, Virginem fuisse sponsam, non vero conjugem. — S. Chrysost., *Hom. 4 in Matth.* : « Virginis autem pronuntiato nomine, non hic stetit, sed addidit conjugem tuam, quam non ita vocasset, si vitiata fuisset. Conjugem vero hic sponsam vocat, quemadmodum et generos vocare solet Scriptura sponsos, ante nuptias. Quid vero significat illud accipere ? Domi retinere : jam enim illam animo dimiserat. Hanc dimissam retine, quam Deus tibi tradit, non parentes. Tradit autem, non ad nuptias, sed ut cum illa habitet. » — S. Cyrillus Hieros., *Catechesi* 12, circa finem : « Meminimus Jacob, qui priusquam Rachel acciperet, dicebat ad Laban : *Da mihi uxorem meam* ; sicut enim illic ante nuptiarum constitutionem, cum tantum promissio intercessisset, uxor Jacob nominabatur, sic et Maria propter solam desponsationem uxor Joseph vocabatur. » — S. Gregorius Nyss., *Oratione in die Natali Domini* : « Sacerdotes templi divinitus convenerunt, ut Virginem cuiquam viro desponderent ; unus aptissimus inventus est Joseph, qui ex consilio sacerdotum puellam sponsam accepit, quæ tamen conjunctio sponsalia non est egressa. » — S. Petrus Chrysologus, *serm. 157* : « Joseph maritus solo nomine, conscientia sponsus. » — S. Gregorius Magnus, *Hom. 26 in Evangelia* : « Discipulum Dominus post resurrectionem suam dubitare permisit, nec tamen in dubitatione deseruit, sicut ante nativitatem suam habere Mariam sponsum voluit, qui tamen ad ejus nuptias non pervenit. Nam ita factus est discipulus dubitans et palrans testis veræ resurrectionis, sicut sponsus matris fuerat custos integerrimæ virginitatis. » — S. Bernardus, *Hom. 2 super Missus est* : « Virum nominat (Scriptura), non quia maritus, sed quod homo virtutis erat. Vel potius quia, juxta alium evan-

gelistam, non vir simpliciter, sed *vir ejus* dictus est : merito appellatur quod necessarie putatur. Debit ergo vir ejus appellari, quia necesse fuit et putari, sicut et pater Salvatoris non quidem esse, sed dici meruit, ut putaretur, dicente hoc ipso Evangelista : *Et ipse Jesus erat incipiens quasi annorum triginta, ut putabatur filius Joseph*. Nec vir ergo matris, nec filii pater exstitit, quamvis certa, ut dictum est, et necessaria dispensatione utrumque ad tempus appellatus sit et putatus. Canonice tamen ex hac appellatione, qua, licet dispensatoria, meruit honorari a Deo, ut pater Dei et dictus sit et creditus sit : canonice et ex proprio vocabulo, quod augmentum non dubites interpretari, quis et qualis homo fuerit iste Joseph. »

258. — 2° Ratio in promptu est, nam B. Virgo et S. Joseph prorsus observaverunt morem Judæorum tunc tempore vigentem. Porro, juxta illum morem, matrimonium non efficiebatur nisi per copulam carnalem ; sed de fide est, illibatam virginitatem fuisse servatam a B. Virgine, et ideo nunquam habuisse rem cum viro suo. Ergo inter eos nunquam intercessit verum matrimonium. « Nous croyons avec M. J. Fr., p. 90, qu'il ne saurait être question ici d'un mariage réel et vrai. On oublie trop, ce semble, que Marie et Joseph étaient Juifs. Comme tels, ils suivaient le droit juif. Et le droit juif n'admet de vrai mariage que le mariage consommé : l'acte conjugal, selon lui, est requis pour qu'il y ait mariage, nous le verrons plus tard. Quelques-uns disent que Marie et Joseph ont contracté mariage, puis ont ensuite fait vœu de chasteté, mais ils se trompent : le vœu de continence dans le mariage juif n'existait pas. » Et notat : « D'autre part, s'engager avec la volonté de ne pas remplir le devoir conjugal, c'est ne vouloir pas contracter selon le droit juif. Une condition contraire à la substance du mariage rend le mariage ainsi conclu, nul. » Et exponit : « Ajoutons que, si ce mariage n'est pas vrai, comme nous croyons, il l'est en réalité dans un sens supérieur. Marie est une créature à part ; à elle seule, elle est un monde supra humain. Pourquoi l'union qu'elle a contractée historiquement avec Joseph ne serait-elle pas une union réelle d'une vérité plus haute que les unions simplement chrétiennes ? L'Église à cet égard n'impose à notre foi

que deux choses : 1° Que Marie fut fiancée à Joseph, et 2° qu'elle était vierge lorsqu'elle mit au monde le Sauveur (Addere oportuisset : et etiam post partum usque ad dormitionem suam). » Élie Philippe, *Le Canoniste contemporain*, oct. 1890.

II. SENTENTIA CERTA. Vasquez, Suarez, S. Franciscus Salesius, Estius, Sylvius, Cathagena, Morales, Bossuetus, Gravesonius, Tillemontius, Vega, Billuart, Gotti, Benedictus XIV, S. Alphonsus, et alii Ecclesiæ Doctores fere omnes extra omne dubium ponunt, quod verum intercesserit matrimonium ratum inter B. Deiparam et S. Josephum.

Prop. : *Est ad minus ingens temeritas negare, quod B. Virgo et S. Josephus inter se contraxerint verum et proprie dictum matrimonium.*

259. — PROB. 1° S. SCRIPTURA. *Matth. i, 16 : Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ. Et vers. 19 : Joseph autem vir ejus, cum esset justus. Et vers. 24 et 25 : Exurgens autem Joseph a somno fecit sicut præcepit ei angelus Domini, et accepit conjugem suam. Luc. ii, 4 : Ascendit autem et Joseph... ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.* Quæ verba adeo perspicua sunt, ut expositione non egeant. Præterea ex *Matth. xiii, Luc. iii, et Joannis vi*, liquet, Hebræos vulgo fuisse in ea opinione, Jesum Christum fabri filium esse, et Josephum esse patrem ejus. « Cujus opinionis, tamen falsæ, ait Benedictus XIV cum Estio, non alia fuit causa, quam quia sciebatur, matrimonium vere fuisse contractum inter Joseph et Mariam ; alioqui enim haud dubie Christo objecissent Judæi, quod ex fornicatione genitus fuisset, si quo modo de conjugii veritate dubitatum fuisset. »

260. — *Dices : Josephus fuit Mariæ vir seu conjux eodem pacto quo fuit pater Christi. Atqui non re ipsa, sed tantum putative fuit pater Christi, sicut dicitur Luc. iii, 23 : quia nimirum officia patris erga Jesum obibat ; et ita sicut vir seu conjux Mariæ habebatur, quia exterius apparebat talis cohabitando cum Virgine, et omnia matrimonii onera cum illa sustinendo. Ergo non vere sed putative tantum vir Mariæ fuit Joseph.*

Resp. : 1° Nego maj. Quod Josephus non fuerit pater Christi, quatenus illum genuerit, est de fide ; quod autem fue-

rit vir Mariæ, expresse dicunt textus citati; nunquam enim Josephus dicitur vir Mariæ existimatione. Consilio Evangelium dixit *ut putabatur filius Joseph*, quia Judæi nescientes miraculum ejus conceptionis credebant, illum esse a Josepho genitum. Sed non ideo Evangelium denegavit Josepho dignitatem patris Christi, quatenus eam sortitus erat vi matrimonii, sive quia erat vere conjux matris Christi, sive quia corporis B. Virginis ex quo efformatum est corpus Christi habebat potestatem tempore conceptionis Christi. Unde angelus alloquens S. Josephum Mariam vocat ejus conjugem, et prorsus loquitur ei, non secundum Judæorum existimationem, sed secundum verborum proprietatem. Item non erat cur B. Virgo se Judæorum existimationi accommodaret, cum, invento Jesu in templo, conquesta est dicens, *Luc. II, 48: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus et ego dolentes quærebamus te.* Unde S. August., V *contra Julianum*, n. 47: « *Quasi maritus, inquis, Joseph in opinione omnium erat.* Secundum hanc opinionem, non secundum veritatem locutam fuisse Scripturam vis intelligi, ut Virginem Mariam ejus conjugem diceret. Hoc putamus Evangelistam facere potuisse, cum vel sua vel cujuslibet alterius hominis verba narraret, ut secundum opinionem hominum loqueretur: numquid et Angelus loquens unus ad unum, contra conscientiam et suam et ipsius cui loquebatur, secundum opinionem potiusquam secundum veritatem fuerat locuturus, qui ei dixit: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam?* Deinde quid opus erat, ut usque ad Joseph generationem perducerentur, si non ea veritate factum est, qua in conjugio sexus virilis excellit? Quod ego in libro cui respondes, cum posuisses, tu prorsus attingere timuisti. Dicit autem Lucas evangelista de Domino, quod *putabatur filius Joseph*, quia ita putabatur, ut per ejus concubitum genitus crederetur. Hanc falsam voluit remove opinionem, non Mariam illius viri negare conjugem, contra Angelum testem. » Et ideo 2° *Nego min.* Qualitatem patris Jesu Christi quam ei Scriptura, Patres et Ecclesia adscribunt, S. Joseph non ex errore nactus est Judæorum, qui putaverunt Christum a S. Josepho carnaliter genitum esse. Neque est denominatio mere extrinseca seu nomen sine re, sed est denominatio intrinseca, videlicet fundata in

re ; quippe ex illa denominatione Patres, Doctores et Ecclesia præcelsam S. Josephi dignitatem inferunt. Origenes, *Hom. 17 in Luc. II* : « Josephum parentis honore coluit Christus. » S. Basilius : « Nomine patris neque angelus, neque sanctus meruit appellari ; hoc unus Joseph potuit nuncupari. » Unde merito S. Alphonsus, *Oratione habita in festo S. Josephi* (in qua ex qualitate patris Christi fere sola eminentem S. Josephi dignitatem exposuit), ei applicat illud S. Pauli, *Hebr. I, 4* : *Tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit*. Atqui dignitas realis, et non mere nominalis, ex qua Christus modeste subditus esset, dictoque esset audiens omnemque adhiberet honorem quem liberi adhibeant parenti suo necesse est, non aliud habet fundamentum præter conjugium. Ergo.

261. — *Confirmatur* ex genealogia quam S. Matthæus texit et ad S. Josephum perduxit, et quæ, ut bene perspexit S. August. modo citatus, demonstrat, B. Virginem fuisse S. Josepho uxoratam. Christus natus est ex Maria Virgine, non autem ex Josepho, et tamen S. Matthæus generationem Christi perducit, non ad Mariam, sed ad Josephum virum Mariæ. Ratio est, quia non fuit consuetudo texendi generationes per mulieres, sed per viros. Porro in præsentī, eo ipso quod Evangelista recenset progenitores S. Josephi, recenset progenitores Mariæ, quæ ejus agnata erat. Quod fuerit illius agnata non dicit Evangelista, sed supponit notum Hebræis, quibus scribebat. Hæc agendi ratio Evangelistæ arguit quoque, fuisse notum iisdem quod Maria jam tunc esset uxor Josephi. Sed ut B. Virgo nosceretur tanquam agnata uxorque S. Josephi, requirebatur matrimonium inter eos contractum aut saltem inchoatum per publica sponsalia, juxta Domini præceptum, *Numer. xxxvi, 7* et 8, quo, ne commisceretur possessio filiorum Israel de tribu in tribum, omnes viri debebant ducere uxores de tribu et cognatione sua ; et cunctæ feminæ de eadem tribu viros accipere, ut hæreditas permaneret in familiis. Puella vero quæ fratribus carebat, nubere cogeatur alicui ex agnatis suis, ut hæreditas ejus permaneret in cognatione. Quia S. Virgo carebat fratribus, coacta fuit nubere agnato. Quæ omnia plene noverant Hebræi, qui idcirco ex ejus matrimonio cum S. Josepho incunctanter illam esse ejus

cognatam inferebant. Tolle igitur matrimonium B. Virginis cum S. Josepho, et eo ipso penitus evacuas causam cur S. Matthæus seriem progenitorum Christi perduxit ad S. Josephum.

262. — PROB. II° SS. PATRIBUS. S. Ambrosius, *de Institutione Virginis*, cap. VI : « Nec illud moveat quod ait : *quia Joseph accepit conjugem suam, et profectus est in Ægyptum* ; desponsata enim viro conjugis nomen accepit. Cum enim initiatur conjugium, tunc nomen conjugii adsciscitur : non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella, conjugium est, non cum virili admixtione cognoscitur. » Et lib. II *in Lucam*, n. 5 : « Nec te moveat quod frequenter Scriptura conjugem dicit ; non enim virginitatis ereptio, sed conjugii testificatio, nuptiarum celebratio declaratur. Denique quam non accepit, nemo dimittit ; et ideo qui volebat dimittere, fatebatur acceptam. »

S. Hieronymus, *Adversus Helvidium* : « Tu dicis Mariam virginem non permansisse ; ego mihi plus vindico, etiam ipsum Joseph virginem fuisse per Mariam, ut ex virginali conjugio virgo filius nasceretur. Si enim in virum sanctum fornicatio non cadit, et aliam eum uxorem habuisse, non scribitur ; Mariæ autem quam putatus est habuisse, custos potius fuit, quam maritus : relinquitur, virginem eum mansisse cum Maria, qui pater Domini meruit appellari. »

S. Augustinus, *de Nuptiis et concupiscentia*, lib. I, n. 12 : « Quibus vero placuerit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur, imo firmitus erit, quo magis ea pacta secum inierint, quæ charius concordiusque servanda erunt, non voluptuariis nexibus corporum, sed voluntariis affectibus animorum. Neque enim fallaciter ab angelo dictum est ad Joseph : *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*. Conjux vocatur ex prima fide desponsationum, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus : nec perierat, nec mendax manserat conjugis appellatio, ubi nec fuerat, nec futura erat carnis ulla commixtio. »

Sed cur frustra producemus Patrum testimonia ? In hoc ita unanimes sunt, ut nec vel unus ex ipsis qui in oppositum adducuntur, contradicat. Ubi enim dicunt, Virginem

fuisse sponsam, non vero conjugem; Josephum et Mariam non pervenisse ad nuptias; Josephum non fuisse maritum, sed duntaxat sponsum, etc., volunt excludere matrimonii consummationem, neutiquam vero matrimonium ratum, sicut patet attente legenti illos Patres excerptaque citata cum contextu conferenti.

S. Damianus, *Opusc.* 41, cap. II: « Cum ergo luce clarius constet, quia B. Deigenitrix Virgo non nupsit, et tamen juxta Scripturæ sententiam absque dubio nuptias celebravit, quomodo dicitur: ubi concubitus defuit, nuptias dici non posse? Nos autem e diverso libere profitemur, et concubitum posse sine nuptiis fieri, et sine concubitu recte nuptias appellari. »

S. Augustinus, constans veri conjugii S. Josephi et B. Virginis assertor et defensor, vocat Mariam innuptam, hoc est absque congressu viri puerperam. Hanc fuisse Patrum et Doctorum mentem, fusius demonstrat Vega, *Palæstra* 22, certamine 1, n. 1494 et 1495.

263. — Nec S. Epiphanius est in oppositum. Utique ei non credimus quando dicit, Josephum fuisse jam antea conjunctum alii uxori ex qua sex liberos procreaverit¹, atque cum jam octogenarius et viduus esset ipsi traditam fuisse B. Virginem. Sed ibi non conjugalem conjunctionem, bene vero carnalem commixtionem respuit. « Maria enim tradita ipsi Joseph videbatur uxor esse viri sui, non habens ad ipsum corporum conjunctionem. » Quonam pacto videbatur uxor viri sui, si fœdus nuptiale inter illos non fuisset ini-

¹ S. Hieronymus et multi alii Doctores censuerunt, S. Josephum semper servasse illibatam virginitatem. Et hæc sententia est omnino certa, sicut ostendunt Doctores, atque illam docet Leo XIII in *Encyclica*. 15 aug. 1889: « Habent in Josepho patresfamilias vigilantie providentiaeque paternae præstantissimam formam; habent conjuges amoris, unanimittatis, fidei conjugalis perfectum specimen; habent virgines integritatis virginalis exemplar eundem ac tutorem. Nobili genere nati, proposita sibi Josephi imagine, discant retinere etiam in afflictâ fortunâ dignitatem; locupletes intelligant quæ maxime appetere, totis viribus colligere, bona necesse sit. Sed proletarii, opifices, quotquot sunt inferiore fortuna, debent suo quodam proprio jure ad Josephum confugere, ab eoque quod imitentur capere. Is enim, regius sanguis, maximæ sanctissimæque omnium mulierum matrimonio junctus, pater, ut putabatur, Filii Dei, opera tamen faciendo ætatem transigit, et quæcumque ad suorum tuitionem sunt necessaria, manu et arte quærit. »

tum ? Unde ipse Canisius, *de Maria Deipara Virgine*, lib. II, cap. XI : « Qui Mariam nuptam seu maritalam negant, ex vulgi more loquuntur, matrimonium nempe non consummatum pro imperfecto deputantes, ut omnem hoc modo incontinentiæ suspicionem excludant, ne quis putet alioquin hos duos conjuges a nuptiis statim, vel ab ipso etiam virgineo partu ad carnale commercium transisse, et ex virginibus non virgines, sicut impii Ebionitæ et Helvidiani garriunt, per usum conjugii nunquam factos esse. »

Quod autem dicunt S. Cyprianus et S. Ambrosius, Christum commendasse B. Virginem Joanni, non autem Josepho, venit ex eo quod putabant, S. Josephum adhuc vivere¹ ; posito enim quod viveret adhuc, primum erat indagare rationem cur discipulo non autem sponso matrem commendasset. Unde dicunt, hoc factum fuisse ob aliquod mysterium. Quod tamen non fecisset Christus, teste eodem S. Ambrosio, lib. II in *Lucam*, n. 4, si matrimonium fuisset consummatum. Quia vero ratum duntaxat fuerat, non fuit inconveniens, sublata causa propter quam initum fuerat, præsertim quia faciebat ratio mysterii, illud solvere. Nedum igitur a se dissideat S. Doctor et ibi nobis adversetur, nostram confirmat sententiam : « Utique, si convenisset, nunquam virum proprium reliquisset, nec vir eam justus passus esset a se discedere. Quomodo autem Dominus divortium præcepisset, cum ipsius sit sententia quia nemo dimittere debet uxorem, excepta fornicationis causa. » Lib. II in *Lucam*, n. 4. Et de *Institutione Virginis*, cap. VII : « Quomodo marito uxorem tolleret, si fuisset Maria mixta conjugio, aut usum tori conjugalis agnoverat ? »

264. — PROB. III° AUCTORITATE PONTIFICUM ROMANORUM. Nicolaus I, *Ad Consulta Bulgarorum*, cap. III, matrimonium verum inter B. Virginem et S. Josephum fuisse, ponit tan-

¹ Communis Ecclesiæ traditio fert, quod S. Joseph jam obiisset tempore passionis Christi, imo ante tempus illius prædicationis. Confirmat hanc sententiam Ecclesia in liturgia sacra, nam in hymno laudum festi S. Josephi cantat :

O nimis felix, nimis o beatus
Cujus extremam vigiles ad horam
Christus et Virgo simul adstiterunt
Ore sereno !

quam factum de quo nemo dubitat neque dubitare potest ; sic enim habet : « Si carnalis copulæ (consensus facit matrimonium), inter Mariam et Joseph non fuit conjugium. Voverat enim Maria se virginem perseveraturam. Unde ait Angelo : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ?* id est, me non cognituram proposui. Neque enim quia tunc virum non cognoscebat, necesse erat inquiri quomodo posset filium habere : sed quia nunquam se cognituram proposuerat. »

Sed satis sit loco omnium referre Leonem XIII, in Encyclica *Quamquam pluries*, 15 aug. 1889 : « Cur beatus Josephus nominatim habeatur Ecclesiæ patronus, vicissimque plurimum sibi Ecclesia de ejus tutela patrocinioque polliceatur, causæ illæ sunt rationesque singulares, quod is vir fuit Mariæ, et pater, ut putabatur, Jesu Christi. Hinc omnis ejus dignitas, gratia, sanctitas, gloria profectæ. Certe matris Dei tam in excelso dignitas est, ut nihil fieri majus queat. Sed tamen quia intercessit Josepho cum Virgine beatissima *maritale vinculum*, ad illam præstantissimam dignitatem, qua naturis creatis omnibus longissime Deipara antecellit, non est dubium quin accesserit ipse, ut nemo magis. Est enim conjugium societas necessitudoque omnium maxima, quæ natura sua adjunctam habet bonorum unius cum altero communicationem. Quocirca, si sponsum Virgini Deus Josephum dedit, dedit profecto non modo vitæ socium, virginitatis testem, tutorem honestatis, sed etiam excelsæ dignitatis ejus ipso conjugali fœdere participem. »

265. — PROB. IV° DOCTORIBUS ECCLESIE. S. Bonaventura, in IV, d. 28, q. 6, epilogo : « Non possumus negare, quin inter Mariam et Joseph fuerit verum conjugium, cum hoc dicat Scriptura evangelica, et Sancti omnes in hoc consentiant. »

S. Thomam fusius infra producemus. Juvat citare nostrum Salesium : « Dieu ayant destiné de toute éternité, en sa divine Providence, qu'une vierge concevrait un fils, qui serait Dieu et homme tout ensemble, voulut néanmoins que cette vierge fût mariée tout ensemble. Mais, ô Dieu ! pour quelle raison, disent les saints Docteurs, ordonna-t-il deux choses si différentes, être vierge et mariée tout ensemble ? La plupart des Pères disent que ce fut pour empêcher que

Notre Dame ne fût calomniée des Juifs, lesquels n'eussent point voulu exempter Notre Dame de calomnie et d'opprobre, et se fussent rendus examinateurs de sa pureté ; et que pour conserver cette pureté et cette virginité, il fût besoin que la divine Providence la commit à la charge et en la garde d'un homme qui fût vierge, et que cette vierge conçût et enfantât ce doux fruit de vie, notre Seigneur, sous l'ombre du saint mariage. » *Des vertus de saint Joseph.*

266. — PROB. V^o RATIONE. 1° *Indirecte ex concessio adversariorum.* Concedunt adversarii, et nemo inficiari potest, quod inter S. Josephum et B. Virginem inita fuerint saltem sponsalia de futuro, sicut Evangelium tantopere inculcat. Contractus autem sponsalitiis est mutua promissio futuri matrimonii. Ergo dicendum est, vel adimpletam fuisse istam promissionem, vel solutam fuisse. Atqui posterius dici nequit. Ergo stat prius. *Prob. min.* : Aut enim mutuo consensu contractum solverunt, aut consurrexit ratio dictitans solutionem faciendam. Sed utrumque absurdum est : prius quidem, nam Virgo prudentissima non inivit hujusmodi contractum, nisi ob sapientissimas et bene perspectas rationes : quod etiam, servata proportionem, dicendum est de S. Josepho. Posterius vero absurdum est, quia, sicut fert communis sententia, B. Virgo e divina revelatione contraxit sponsalia ; nam, uti recte exponit Suarez, « in omnibus rebus speciali Spiritus Sancti directione regebatur, præsertim in re gravissima, et quæ ad statum totius vitæ pertinebat, et ad mysterium Incarnationis proxime ordinabatur. Eadem autem revelatione intellexit B. Virgo, suum sponsum libenter in perpetuam virginitatem fuisse consensurum, nullumque detrimentum perfectioni suæ virginitatis allaturum. » In III, disp. 7, sect. 1, n. 9.

Quod dicit Elias Philippe, doctrinam catholicam prorsus impingit. Contendit enim, B. Virginem et S. Josephum, utpote Judæos, observasse jus Judaicum, quod nonnisi consummatum matrimonium admittebat uti verum matrimonium. Hoc jus, si forte tunc tempore viguerit apud Judæos, alienum erat tum ab institutione divina, tum a natura matrimonii, quæ procul dubio non pendet a voluntate et lege humana. Atqui omnino certum est, matrimonium ratum esse ac semper et ubique fuisse vere ac proprie matri-

monium. Nec Pontifices Romani, nec Concilia novum jus invexerunt, dum decreverint, consensum mutuum de præsenti, non vero copulam carnalem, efficere matrimonium. Ideo si prædictum jus revera invaluerit apud Judæos, fuit corruptela legis naturalis ac divinæ. Sed impium est asserere, quod Beatissima Virgo et justus Joseph sese gesserint secundum normam istius corruptelæ. Deinde, nisi contra unanimem Patrum et Doctorum doctrinam sentias, et Scripturæ vim incutias, non potes negare, inter S. Josephum et B. Virginem contracta fuisse saltem sponsalia de futuro. Sed in hypothesi quod prædictum morem Judæorum sequi ipsis incubuerit necessitas, nec illa sponsalia contraxerunt; tunc enim sibi mutuo promisissent copulam carnalem: quod asserere de B. Virgine, non solum impium, sed et hæreticum est, utpote pugnans cum dogmate fidei, videlicet perpetua Deiparæ virginitate. Nec ab acie hujus consecrarii declinat efficaciter Elias Philippe dum introducit conjunctionem alterius ordinis, quæ non sit in genere conjunctionis maritalis simpliciter, et qua ad invicem se obstrinxerint S. Josephus et B. Virgo; nam si extra genus conjugii, prout Deus illud instituit ab initio, divergeris, non tantum introductis figmentum, sed contra doctrinam Patrum, Doctorum et Pontificum procedis; ipsi enim præclarissimis quidem encomiis celebrarunt sanctitatem et perfectionem matrimonii S. Josephi et Deiparæ, sed neutiquam illorum conjunctionem constituere extra rationem matrimonii prout illud ab initio instituit Deus.

267. — 2° *Directe, ex rationibus congruentiæ.* Triplici ex capite sumuntur rationes congruentiæ, nimirum ex parte Christi, ex parte Matris ejus, et ex parte nostri.

Ex parte Christi ob quadruplicem rationem. Primo, ne ab infidelibus tanquam illegitime natus abjiceretur, ac propterea ejus lex et doctrina, non prout par erat, penderentur. Unde S. Ambrosius, lib. II *in Lucam*, n. 2: « Quid autem Judæis, quid Herodi posset adscribi, si natum viderentur ex adulterio persecuti? Quemadmodum autem ipse diceret: *Non veni Legem solvere, sed adimplere*, si videretur corpisse a Legis injuria, cum partus innuptæ damnetur? » Itaque maluit Christus ut aliqui æstimarent, ipsum non de virgine natum, quam ut eum vocarent spurium et illegitimum.

268. — *Secundo*, ut consueto modo ejus genealogia per virum describeretur, quia apud Judæos non erat consuetudo seriem generationum texere per feminas. Per seriem generationum viri, etsi non carnaliter patris filii ex conjugate nascituri, cognoscebatur genealogia Christi, tum quia ex lege *Numerorum* xxxvi, 7 et 8, omnes viri ducere debebant uxores de tribu et cognatione sua, et cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipere, ut hæreditas permaneret in familiis; tum quia ii qui de David erant tanquam de regia stirpe, propter Messiam ex ea stirpe nasciturum, non facile cum diversis familiis semen miscebant. Unde S. Ambrosius, in lib. III *in Lucam*, n. 3 et 4: « Viri enim persona quæritur, qui etiam in senatu et reliquis curis civitatum generis adserit dignitatem. Quam deforme autem si, relicta viri origine, origo feminæ quæreretur, ut videretur patrem non habuisse ille totius mundi populis prædicandus!... Secundum carnem natus usum debuit sequi carnis; et qui in sæculum venit, sæculi debuit more describi; maxime cum in Joseph etiam origo sit Mariæ. Nam cum vir justus fuerit Joseph, utique ex tribu sua et ex patria sua accepit uxorem: non potest justus facere contra id quod præscriptum est. »

269. — *Tertio*, ad tutelam pueri nati, ne Diabolus contra eum vehementius nocumenta procuraret. Ideo S. Ignatius Martyr dicit, Mariam fuisse desponsatam, ut partus ejus Diabolo celaretur, dum eum putat, non de virgine, sed de uxore generatum. Hanc rationem ablegant Scotus, Abulensis, Salmero; et Maldonatus, in *Matth.* cap. i, 18: « Sed hanc rationem malo libere fateri me non intelligere, quam temere reprehendere. Non, inquam, intelligo quomodo Diabolus Mariæ virginitatem, si modo animadvertit, potuerit ignorare, cum integrum et incorruptum corpus, quamvis nuptæ, videre possit. » Sed isti auctores non distinxerunt, sicut operæ pretium est, inter jus et factum, seu inter possibilitatem præcise sumptam, et possibilitatem inspectis circumstantiis. Nam, uti dicit S. Thomas, III p., q. 29, a. 1, ad 3, etsi virtute naturæ suæ Diabolus cognoscere potest matrem Dei non fuisse corruptam, sed virginem, prohibebatur tamen a Deo cognoscere modum partus divini, quia, sicut S. Augustinus docet, *de Trinitate*, lib. III, cap. viii,

multa potest Diabolus virtute naturæ, ex quibus divinitus prohibetur, vel certe non ita rebus humanis intentus est, ut singula exploret. « Unde quia B. Virgo virum habebat, nec integritatem ejus, nec concipiendi modum scrutatus est, sed, ut ait Basilius, virgines innuptas præcipue observabat, quia Virginem parituram ex propheta didicerat. Quod si extra matrimonium Virgo fuisset imprægnata, virgineum illum conceptum et partum cognovisset Diabolus hoc argumento : Concepit extra matrimonium, non ex fornicatione, neque id me lateret, qui sum auctor fornicationis ; ergo concepit de Spiritu Sancto. » Estius, in IV, dist. 30, § 7¹. Et S. Bernardus, *Hom. 2 super Missus est* : « Oportebat a principe mundi aliquandiu celari divini consilii sacramentum.., ut sicut Diabolus prius seduxit feminam, et postmodum virum per feminam vicit, ita prius a femina Virgine seduceretur, et post a viro Christo debellaretur. »

Quarto, ut a Joseph nutriretur ; unde et pater ejus dictus est quasi nutritius.

270. — *Ex parte Virginis*, ob triplicem rationem. *Primo*, quia per hoc redditur immunis a pœna, ne scilicet infametur atque a Judæis lapidetur tanquam fornicaria, juxta legem *Deuteronomii*, xxii, 21, uti dicit S. Hieronymus, in *Matth.*, cap. i. — *Secundo*, ut per hoc ab infamia liberaretur. Unde S. Ambrosius, lib. II in *Lucam*, n. 1 : « Bene utrumque posuit Scriptura, ut et desponsata esset, et virgo : Virgo, ut expers virilis consortii videretur : desponsata, ne temeratae virginitatis adureretur infamia, cui gravis alvus corruptelæ videretur insigne præferre. Maluit autem Dominus aliquos de suo ortu quam de matris pudore dubitare ; sciebat enim teneram esse Virginis verecundiam, et lubricam famam pudoris ; nec putavit ortus sui fidem matris injuriis adstruendam. » — *Tertio*, ut ei a Joseph ministerium exhiberetur, ut S. Hieronymus dicit, sive dum fugeret in Ægyptum, sive dum inde reverteret atque habitaret Nazareth. Unde nervosè S. Bernardus, *Hom. 2 super Missus*

¹ Illam rationem ex S. Ignatio proferunt S. Ambrosius, S. Basilius, S. Hieronymus, S. Gregorius Thaumaturgus, S. Anselmus, S. Thomas, et alii, licet sic expressa non inveniatur apud S. Ignatium. Subindicatur vero in ejus epistola ad Ephesios, et in ejus epist. ad Philipenses.

est : « Necessario igitur desponsata est Maria Joseph, quando per hoc et a canibus Sanctum absconditur, et a sponso virginitas comprobatur, et Virginis tam verecundiæ parcitur, quam famæ providetur, quid sapientius? quid dignius divina providentia? Uno tali consilio secretis cœlestibus et admittitur testis, et excluditur hostis, et integra servatur fama Virginis Matris. »

271. — *Ex parte vero nostri*, ob sex potissimas rationes : *Primo*, quia testimonio Josephi comprobatum est, Christum ex Virgine natum. Unde S. Ambrosius, lib. II *in Lucam*, n. 2 : « Locupletior testis pudoris maritus adhibetur, qui posset et dolere injuriam, et vindicare opprobrium, si non agnosceret sacramentum. » — *Secundo*, quia ipsa verba Virginis matris magis credibilia redduntur, suam virginitatem asserentis. Unde S. Ambrosius, ibidem : « Quid quod etiam fides Mariæ verbis major adsciscitur, et mendacii causa removetur? Videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio innupta prægna. Causam autem mentiendi indesponsata habuit, desponsata non habuit, cum conjugii præmium et gratia nuptiarum partus sit feminarum. » Quæ quidem duo pertinent ad nostræ fidei firmitatem. — *Tertio*, ut tolleretur excusatio virginibus, quæ, propter suam incautelam, non vitant infamiam. Unde S. Ambrosius, II *in Lucam*, n. 1 : « Nec decuit sinistra virginibus opinione viventibus velamen exeusationis relinqui, quod infamata mater quoque Domini videretur. » — *Quarto*, quia per hæc significabatur universa Ecclesia, quæ cum virgo sit, desponsata tamen uni viro Christo, ut dicit S. August., *de Sancta Virginitate*, cap. XII : « Sicut enim virginitas et fecunditas in B. Virgine conjunctæ fuerunt, ita decuit statum virginitatis et conjugii summa perfectione in eadem Virgine copulari. Nam ex virginitate habuit summam corporis et spiritus puritatem et integritatem; ex matrimonio vero, societatis et unitatis vinculum, et subjectionem ac obedientiam quam uxor marito debet. Quo factum est, ut et utrumque statum non ignoraverit, et tam virginum quam conjugum fuerit exemplar. » Suarez, in III, disp. 6, sect. 1, n. 3. Et S. Ambrosius, II *in Lucam*, n. 7 : « Discamus et mysterium. Bene desponsata, sed virgo; quia est Ecclesiæ typus, quæ est immaculata, sed nupta. Conceptit nos Virgo de Spiritu,

parit nos Virgo sine gemitu. Et ideo fortasse sancta Maria alii nupta, ab alio repleta : quia et singulæ ecclesiæ Spiritu quidem replentur et gratia ; junguntur tamen ad temporalis speciem sacerdotis. » — *Quinto*, quia in persona Deiparæ et virginitas et matrimonium honorantur, et sic confunduntur hæretici alteri horum detrahentes. — *Sexto*, quia operæ pretium erat virginitatem sub custodia viri justitæ servari, sicut dicit S. August., *de Sancta Virginitate*, cap. iv : « Desponsata est viro justo, non violenter oblaturus, sed potius contra violentos custodituro quod illa jam voverat. » Mores enim Judæorum non compatiebantur, ut puella illibatam perpetuo servaret virginitatem, uti ibid. testatur S. Augustinus ; ideo valde difficile fuisset B. Mariæ manere semper innupta et virgo. Qua de causa S. Josephus apprimè dicitur custos virginitatis Mariæ. Quod Bossuetus more suo pereleganter expressit : « Marie appartient à Joseph, et Joseph à la divine Marie ; si bien que leur mariage est très véritable, parce qu'ils se sont donnés l'un à l'autre. Mais de quelle sorte se sont-ils donnés ? Pureté, voici ton triomphe. Ils se donnent réciproquement leur virginité, et sur cette virginité ils se cèdent un droit mutuel. Quel droit ? de se la garder l'un à l'autre. Oui, Marie a droit de garder la virginité de Joseph, et Joseph a droit de garder la virginité de Marie. Ni l'un ni l'autre n'en peut disposer, et toute la fidélité de ce mariage consiste à garder la virginité. Voilà les promesses qui les rassemblent, voilà le traité qui les lie. Ce sont deux virginités qui s'unissent pour se conserver éternellement l'une l'autre par une chaste correspondance de désirs pudiques ; et il me semble que je vois deux astres, qui n'entrent ensemble en conjonction, qu'à cause que leurs lumières s'allient. Tel est le nœud de ce mariage, d'autant plus ferme, dit saint Augustin (*de Nuptiis et concupiscentia*, n. 12), que les promesses qu'ils se sont données doivent être plus inviolables en cela même qu'elles sont plus saintes. » 1er panégyrique de S. Joseph, *son ministère*.

272. — 3° *A posteriori*. Ecclesia Romana instituit et celebrat festum Desponsationis Deiparæ cum S. Josepho in memoriam eorum conjugii, non vero in memoriam sponsalium, sicut docet Benedictus XIV, lib. II *de Festis*, cap. I, et lib. XIII *de Synodo*, cap. XXII, 12 : « Cum in nostro tractatu

de Festis Beatissimæ Virginis, satis multa dixerimus de matrimonio ab ea inito cum S. Josepho, cujus commemorationem facit Ecclesia die 23 januarii, etc. » Et tanquam penitus indubium ponit Cavalieri, tom. II, cap. xxx, *de Festis Deiparæ*, decreto V. Satius duxit Ecclesia illud festum inscribere *Desponsationem*, quam *Conjugium* aut *Matrimonium*, sive quia S. Scriptura de ista conjunctione loquens plerumque usurpat vocabulum *Desponsationem*; sive quia sic explicite innuitur, conjugium non fuisse consummatum, sed utrumque conjugem mansisse in statu veluti sponsalitis. Unde S. Hieronymus, in *Matth.*, cap. 1, super illud : *Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ* : « Cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis Scripturarum, quod sponsi, viri, et sponsæ vocentur uxores. » Ibi S. Hieronymus nuptias intelligit nuptialem concubitum, S. Thom., III p., q. 29, a. 2, ad 2. Ideo inferendum est, vel B. Virginem fuisse vero matrimonio conjunctam, vel Ecclesiam errasse dum illud festum instituerit. Sed posterius sentire ac dicere nemo potest sine impio ac valde temerario ausu. Ergo.

273. — VIDETUR DE FIDE DIVINA, QUOD VERUM MATRIMONIUM FUERIT INTER B. VIRGINEM ET S. JOSEPHUM. Diximus, *est ad minus ingens temeritas*, etc. Non concordēs sunt auctores circa notam quæ sententiæ neganti sit inurenda. Cardinalis Capisucchi, controv. 14, § 9 : « Ut minimum tamen temeraria censenda videretur (sententia quæ verum Deiparæ matrimonium inficiatur); cum constat totam Scholam cum Magistro et Angelico Doctore in affirmantem sententiam conspirare, et omnes sanctos Patres bene perpensos idem dicere. » Cavalieri, cap. xxx, *de Festis Deiparæ*, decreto V : « Quod Desponsatio Deiparæ cum S. Josepho in solis steterit sponsalibus, et non in verum usque matrimonium fuerit progressa, credidere nonnulli, quorum opinio tanquam contraria communi SS. Patrum sensui, veriori Evangelii interpretationi et receptæ inter Hebræos opinioni, quod Jesus foret fabri filius, universaliter rejicitur et de temeritate insimulatur. » — Vega, *Palæstra* 22, certamine 2, n. 1492 : « Ex unanimo Patrum consensu admitti debet matrimonium verum inter Mariam et Josephum : unde cum communis Patrum sensus circa sensum alicujus loci Scripturæ

rem faciat omnino certam; ideo asserendum videtur, probabiliorem esse sententiam asserentium esse de fide, matrimonium hoc verum fuisse. » — Suarez, in III, disp. 7, sect. 2, n. 2 : « Dicendum vero est, B. Virginem verum ac proprium matrimonium ratum cum Joseph contraxisse. Hanc veritatem esse de fide docent omnes Theologi, in IV, dist. 29 et 30, et sentit D. Thomas hic. » Morales, lib. II, tract. 3 *super cap. i Matth.* : « Non solum matrimonium inter Virginem et Josephum fuit utcumque verum et essentielle, sed etiam id de catholica fide esse, non dubitamus. » — Et huic sententiæ astipulari videtur Benedictus XIV, lib. II *de Festis*, cap. I, n. 3; nam postquam Suarezii sententiam retulerit, subdidit : « Ejusmodi vero censuram acerrime tuetur Theophilus Raynaudus in Diptychis Marianis..., qui hæresis illi notam inurit, qui sponsalia inter B. Virginem et S. Josephum in verum tandem matrimonium, licet sacrosanctum sine ulla corporum commixtione, tandem abiisse negaret. Profecto textus sunt ex Evangelio apertissimi; in quibus S. Joseph vir B. Virginis, et rursus B. Virgo S. Josephi uxor appellatur. » Quæ omnia collustrantur et obfirmantur ex cultus S. Josephi amplissima extensione, festo et titulo Patroni Ecclesiæ universalis, et citata Encyclica Leonis XIII. Unde merito P. Palmieri, *de Matrimonio christiano*, cap. I, thesi 3 : « Si autem veritatem fidei dicis eam quæ revelata est, quæque definiri ab Ecclesia potest, verum Suarez dixisse censemus propter argumenta theologica quæ id nobis persuadent. »

274. — COROLLARIUM I : *Ableganda est sententia quæ asserit, S. Josephum jam octogenarium nupsisse B. Virgini.* Octogenarius enim impar fuisset ad procurandos fines talis matrimonii. Sane quomodo viarum molestias itinerumque perferre valuisset? Quonam pacto necessaria ad familiæ sustentationem potuisset labore suo comparare? Imo quomodo efficaciter prospectum fuisset B. Virginis famæ et honori, et Judæorum sinistris suspicionibus et calumniis fuisset præclusus aditus, si puella quatuordecim annorum conjuncta fuisset viro jam decrepita ætate? Vide Suarezium, in III, disp. 7, sect. 3, n. 3; Benedictum XIV, lib. II *de Festis*, cap. I et III. Opposita sententia plane nutanti innixa est fundamento, puta quod necessaria erat ex parte

Josephi senilis ætas ad observandam castitatem utriusque conjugis ; nam hæc ratio plus æquo serpit humi, atque naturales propensiones tantum respicit ; unde, juxta eam, servatio omnimoda castitatis non tam virtutis quam impotentiae fructus est. Imo impotentia ejusmodi non satis est ad servandam castitatem ; nam, ut dicit S. Augustinus, *de Civitate*, lib. XIV, cap. xvi, aliquando deficiente corpore, animi libido non deest. Plus potest gratia quam ætas, castiorque evadit ille quem gratia juvat, etiam in viridi ætate, quam ætas longa sine gratia, viribus corporis extenuatis. In præsentī agitur de re constituta in ordine supernaturali ac cœlesti, et ideo castitatis custodia jugis repetenda est ex robore ac virtute Spiritus Sancti. S. Ambrosius, *de Institutione Virginis*, cap. vii, de Maria dicit : « Tanta erat ejus gratia, ut non solum in se virginitatem servaret, sed etiam si quos inviseret, integritatis insigne conferret. » Gerso, in serm. *de Conceptione Virginis* : « Physiognomia Virginis movebat aspicientes ad omnem castitatem, et luxuriosas extinguebat mortificatione cogitationes. » Idem testantur S. Bonaventura, Dionysius Cartusianus, S. Bernardinus Senensis, et alii. Quæ divina virtus B. Virginis, si forte opus fuit, a fortiori in castissimo ac virgineo conjuge suo faustissimum hunc effectum sortita est. Quocirca, sicut patriarcha Joseph, qui, ut testatur S. Bernardus, docet Ecclesia, et nuper solemnī oraculo declaravit Leo XIII in citata Encyclica, figura fuit sponsi Virginis, in juvenili ætate perfectissime castitatem servavit, et fidelitatem domino suo, ita multo majori ratione de nostro sancto Josepho existimandum est. Non est igitur credendum picturis quæ Josephum repræsentant Jesum in ulnis gestantem jam senilis et decrepitæ ætatis signa præferentem. Aliunde consuetudo olim vicens qua S. Joseph taliter pingebatur, potuit multiplici de causa introduci, nimirum sive propter quamdam decentiam, ne populus haud sapiens divina, sed terrestris, in cogitationes declinaret sinistras ; sive ob speciem senis in S. Josepho jam apparentem, quia partim laboribus, partim corporis afflictionibus, aliqua senectutis præferret signa, etsi in re ipsa adhuc robustus ac vegetior. Demum olim S. Joseph depictus est senex, forsā ad significandam mentis castitatem, juxta illud de sapiente : *Canī sunt sensus hominis, et*

ætas senectutis vita immaculata. Cæterum hic mos pingendi inclytum Patriarcham jam a diuturno tempore contabuit. Gerso, serm. *de Nativitate Mariæ*, testatur quod Joseph pictus invenitur in juvenili ætate, et crebro quidem in regno Alamaniæ; idem dicit Dionysius Isolanus de Italia; et de aliis regionibus affirmat Bernardinus a Busto in suo *Maria-li*, p. 4, serm. 12, *de Mariæ Desponsatione*. Hic mos jam communiter invaluerat Romæ et in Hispania tempore Petri Morales, sicut ipse affirmat, lib. II, in *primum cap. S. Matthæi*, tract. 5, versus finem.

Qua autem ætate S. Josephus nupserit B. Virgini, fueritne juvenis, an vir triginta quadragintave annorum, definiri non potest, cum de hoc prorsus sileat historia. Solum ergo dici potest, aptissimæ fuisse ac convenientissimæ ætatis; hoc enim ad Spiritus Sancti providentiam spectabat. Ita Suarez, loc. cit., sect. 3, n. 3, qui tamen subdit: « Unde potius verisimile est, fuisse maturæ ætatis quam juvenilis, quia, ut Sancti et historiæ referunt, B. Virgo illi data est magno consilio et providentia sacerdotum (quod tamen non pauci aut negant, aut in dubium vertunt), potius ut illius virginitatem custodiret, quam ut violaret; et ideo verisimile est quæsisvisse virum maturæ ætatis, prudentiæ et virtutis. »

275. — COROLLARIUM II : *Matrimonium B. Virginis fuit in suo genere perfectissimum.* Caruit quidem perfectione accidentali istud matrimonium, videlicet in operatione, per quam res aliqualiter suum finem attingit; nam haud fuit consummatum ad prolem generandam. Nihilominus perfectissimum fuit, sive quia perfectissime procuravit finem ob quem Deus illud præordinaverat; sive quia caruit accidentali perfectione, ut alia eminentiori potiretur, quæ priorem non compatiebatur, eodem fere consimili modo quo Deus relativas creaturarum perfectiones eminenter continet. Quippe cætera matrimonia ad perdendam destruendamque virginitatem conjugum ordinantur; istud vero, mirabili Dei dispensatione, ad eam conservandam et protegendam fuit institutum. Quod bellissime quidem similitudine ulmi vineam obumbrantis et a solis ardoribus protegentis expressit, addito lemmate : *Protegit, non fœcundat.* Adde quod, sicut vinum, teste Apostolo, luxuriæ incentivum est, fit in Eucharistia germen virginitatis et remedium contra luxu-

riam, juxta illud *Zachariæ ix, 17* : *Vinum germinans virgines* ; ita matrimonium, quod virginitatis osor est ac ruina, in mysterio Incarnationis et in castissimo S. Josephi et B. Virginis conjugio factum est columna et firmamentum virginitatis. Apte S. Franciscus Salesius : « En quel degré pensons-nous qu'il (saint Joseph) eût la virginité, qui est une vertu qui nous rend semblables aux anges, si la très sainte Vierge ne fut pas seulement vierge toute pure et toute blanche, mais, comme chante la sainte Église aux réponses des leçons des Matines (sancta et immaculata virginitas), elle était la virginité même ? Combien pensons-nous que celui qui fut commis de la part du Père éternel pour gardien de sa virginité, ou pour mieux dire pour compagnon, puisqu'elle n'avait pas besoin d'être gardée d'autre que d'elle-même, combien, dis-je, devait-il être grand en cette vertu ? Ils avaient fait vœu tous deux de garder la virginité tout le temps de leur vie, et voilà que Dieu veut qu'ils soient unis par le lien du saint mariage, non pour les faire dédire, ni se repentir de leur vœu ; mais pour les reconfirmer, et se fortifier l'un l'autre de persévérer en leur sainte entreprise ; c'est pourquoi ils le firent encore de vivre virginalement ensemble tout le reste de leur vie. » *Entretien XIX, des Vertus de saint Joseph.*

Habuit etiam illud matrimonium aliquantulum secundam perfectionem, videlicet operationis quantum ad proles educationem. Unde S. Augustinus dicit, in lib. I *de Nuptiis et concupiscentia*, n. 13 : « Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum ; fidem, quia nullum adulterium ; sacramentum, quia nullum divortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine ulla carnis pudenda concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit qui futurus erat sine peccato, non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati. » Et assentit S. Thomas, III. p., q. 29, a. 2, in corp.

276. — COROLLARIUM III : *Præcelsam dignitatem nactus est S. Josephus ex matrimonio cum Deipara.* 1° Vi hujus matrimonii S. Josephus factus est caput Beatissimæ Virginis in externis ac domesticis rebus, et ad illum pertinebat familiæ

gubernatio. Unde ipsi apparuit Angelus tum ubi capienda fuit fuga in Ægyptum, tum quando tempus opportunum fuit redire ex Ægypto; et ipsi tanquam proprium patri concredendum est munus imponendi Salvatori nomen quod Angelus de cœlo attulerat : *Vocabis nomen ejus Jesum*. Dicimus, in *externis et domesticis rebus*, quia in iis quæ pertinent ad mysteriorum Dei cognitionem, et ad privilegia gratiæ suscipiendæ, non debuit pendere a viro, nec sub ejus potestate esse, ut dicit Suarez, in VII, dist. 8, sect. 1, n. 5, cum S. Thoma, III p., q. 30, a. 2, ad 2. Sed, ut dicit S. Bernardus, *serm. de S. Josepho*, « cum omnia quæ sunt uxoris, sint viri, credo, quod Beatissima Virgo totum thesaurum cordis sui, quem Joseph recipere poterat, ei exhibebat. » Si uxores debeant viros diligere, sicut Ecclesia Christum diligit, uti non obscure significat S. Paulus, *Coloss. iii*, procul dubio B. Virgo tale amoris officium erga virum suum perfectissime implevit. Unde iterum S. Bernardus, loco citato : « Credo, quod totius ex cordis affectu eum sincerissime diligebat. »

277. — 2º Inde S. Joseph dictus est pater Christi; porro, sicut ostensum est, hæc dignitas non fuit denominatio mere extrinseca, sed denominatio fundata in re. Etenim sanguis Mariæ, ex quo Spiritus Sanctus finxit corpus Christi, pertinebat quadantenus ad S. Josephum, quia, vi conjugii, habebat potestatem corporis uxoris suæ. Quapropter, sicut dominus horti jus habet tum in arborem qui in illo radicatur, tum in fontem qui ex eo salit; sic S. Josephus aliquod jus nactus est in Jesum natum ex Maria Virgine, quæ adumbrata est per paradisum terrestrem, in cujus medio Deus plantaverat lignum vitæ, et ex quo dimanabat fons qui totum hortum irrigabat exteriusque in quatuor flumina propriiebat; quippe Christus est vera arbor vitæ et fons aquæ salientis in vitam æternam.

Nec sine singulari Dei ordinatione nomen patris Christi indictum est S. Josepho, quia nec B. Virgo, neque S. Lucas sine speciali Spiritus Sancti instinctu locuti sunt. Propter quod S. Bernardus, *Hom. 2 super Missus est*, ex hac patris appellatione conjiciendum existimavit, quis et qualis fuerit B. Josephus; et S. Alphonsus præclarissima encomia quibus dignitatem ejus celebravit, fere tota ex hac patris Chri-

sti dignitate deprompsit : « Solent enim nomina sapienter imposita rei dignitatem, naturam vel conditionem in qua fundantur, indicare. Cum ergo æternus Pater summa sapientia et providentia hoc nomen sibi proprium cum hoc viro communicaverit, satis significavit ad quantam dignitatem eum evexerit, cum nomine simul et officium et curam paternam, magna ex parte, tribuendo. » Suarez, in III, disp. 8, sect. 1, n. 3. Colligunt Sancti, Christum simul Joanni communicasse peculiarem amorem suum erga Matrem, dum pendens in cruce nomen filii Virginis ipsi dedit : sed multo excellentior est patris Christi, quam filii Virginis appellatio, non solum quia patris appellatio majorem auctoritatem præ se fert, sed etiam quia Christi dignitas dignitatem Virginis infinite excedit. Ideo Ecclesia in S. Liturgia aptat S. Josepho, quoad Sanctam Familiam, verba quibus Scriptura amplissimam enarrat potestatem Josephi, qui erat umbra futuri, a Pharaone traditam : *Constituit eum Dominum et Principem omnis possessionis suæ*. Juvat de his audire iterum S. Franciscum Salesium : « O quelle divine union entre Notre Dame et le glorieux saint Joseph ! union qui faisait que ce bien des biens éternels, qui est notre Seigneur, fût et appartint à saint Joseph, ainsi qu'il appartenait à Notre Dame (non seulement la nature qu'il avait prise dans les entrailles de notre glorieuse Maîtresse, nature qui avait été formée par le Saint-Esprit du très pur sang de Notre Dame) ; mais selon la grâce, laquelle le rendait participant de tous les biens de sa chère Épouse, et laquelle faisait qu'il allait merveilleusement croissant en perfection ; et c'est par la communication continuelle qu'il avait avec Notre Dame, qui possédait toutes les vertus à un si haut degré, que nulle autre pure créature n'y saurait parvenir ; néanmoins le glorieux saint Joseph était celui qui en approchait davantage. » *Des vertus de saint Joseph*.

Sectio II.

De tempore quo fuerit perfectum matrimonium inter
B. Virginem et S. Josephum.

278. — I. QUÆSTIO TRACTANDA. Hic non paucae pullulant quæstiones, quas expendere opportunius est in tractatu de

Mysteriis vitæ Christi. In præsentī pertingemus tantum præcipuam, num scilicet B. Virgo esset tantum sponsata de futuro, num vero sponsata de præsentī, id est an jam esset vere matrimonio juncta S. Josepho, quando ad illam missus est Gabriel archangelus, atque Verbum ex ea carnem sumpsit ?

279. — II. SENTENTIA NEGANS B. VIRGINEM FUISSE MATRIMONIO JUNCTAM QUANDO CONCEPIT FILIUM DEI. Rupertus, Canisius, Cajetanus, Baronius, Petavius, Lamy, Calmetus, Patrizi¹, Fouard, Didon, et alii non pauci ex coætaneis censent, B. Virginem fuisse quidem desponsatam S. Josepho, sed nondum ei conjunctam matrimonio, quando Gabriel archangelus nuntiavit Incarnationem Filii Dei. Matrimonium vero, juxta plerosque, contraxit post reditum a visitatione cognatæ suæ Elisabeth, postquam scilicet Gabriel archangelus apparuerit S. Josepho in somnis et ejus anxietates quietaverit. Quod demonstrant : 1° *Matth.* 1, 18 et seq. : *Christi autem generatio sic erat : Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Joseph autem, vir ejus, cum esset justus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens : Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam : quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est... Exsurgens autem Joseph a somno, fecit sicut præcepit ei Angelus, et accepit conjugem. Ibi Maria desponsata, non autem uxor, et nihilominus S. Joseph cogitavit repudium ei clanculum mittere, quia non tantum inter conjuges, sed etiam inter sponsos fuit consuetudo repudii apud Judæos.*

¹ Pater Patrizi, *de Evang.*, lib. III, dissert. 15, cap. 1, et in dissertatione edita seorsim *de prima Angeli legatione ad Josephum*, propugnat, Virginem nondum introductam esse in domum S. Josephi, et ideo nondum esse illius conjugem. Magni ponderis iste auctor non paucos coætaneos traxit in ejus sententiam amplectendam. Aliqui pro hac sententia adducunt Carthagenam, sed perperam ; ipse enim tenet, conjugium fuisse initum Jerosolymis, ante incarnationem, sed contendit B. Virginem non fuisse statim S. Josepho traditam, ipsumque, contracto matrimonio, rediisse Bethleem patriam suam tempus nuptiarum expectaturum, nec profectum Nazareth usque post reditum Virginis ex visitatione Elisabeth. *De sacris arcanis Deiparæ Mariæ et Josephi*, lib. IV, hom. 2.

Confirmatur 1° quia Joseph, utpote justus, *noluit traduce-re eam*, id est introducere in domum suam; nam, apud Hebræos, præcedebant sponsalia seu desponsatio, et post aliquos dies vel menses fiebat traductio in ædes sponsi, sicut testatur Maïmonides in tractatu *de Connubiis Hebræorum*, cap. x, n. 17. Ergo B. Virgo eo tempore jam quidem promissa erat S. Josepho, sed nondum erat in ædibus illius, et ideo nec nupta.

Confirmatur 2°, quia dicitur : *Antequam convenirent*; porro, etsi illa vox interdum conjugii usum significat, attamen usurpatur etiam ad innuendam domicilii conjunctionem, quando sponsam sponsus in domum suam deducit. Hancce vero in præsentī habere significationem, colligitur ex contextu, scilicet ex verbis Angeli : *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*, et ex agendi ratione S. Josephi : *Et accepit conjugem suam*. Hæc enim verba plane significant, S. Josephum nondum accepisse B. Virginem, ideo non introductam fuisse in domum suam. Et confirmatur, quia, *Luc.* i, 31, B. Virgo, postquam visitaverit Elisabeth, dicitur rediisse, non in domum S. Josephi, sed in domum suam : *Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus; et reversa est in domum suam*. Sane accipere uxorem seu conjugem, juxta morem Scripturæ, idem est ac uxorem ducere; *Genes.* iv, 19, de Lamech dicitur : *Accepit duas uxores*; et cap. vi, 2, de filiis Dei : *Acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant*; cap. xxiv, 3 et 4, Abraham servo suo : *Non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito : sed ad terram et cognationem meam proficiscaris, et inde accipias uxorem filio meo Isaac*. Vide *Judic.* xiv, 2 et 3; *Ruth* i, 4; *Paral.* ii, 18, 19. Ipse S. Paulus, *I Cor.* vii, 28 : *Si autem acceperis uxorem, non peccasti*. Ergo nondum acceperat seu duxerat Mariam conjugem suam.

280. — 2° Hanc esse Patrum multorum sententiam, patet illos perlegenti. S. Hilarius, in *Matth.*, cap. i : « Igitur ne qua de partu ejus ambiguitas existeret, ipse concepti ex Spiritu Sancto Christi testis assumitur, ut dehinc quia desponsata esset, in conjugem reciperetur. Cognoscitur itaque post partum, id est transit in conjugis nomen. Cognoscitur enim, non admiscetur. » — S. Epiphanius, *III Contra hæreses*, hæresi 78 : « Et accipit Mariam, velut etiam Evange-

lium habet. Desponsata, inquit, Maria, et non nupta. » — S. Chrysost., *Homil. 4 in Matth.*, n. 2 : « *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto.* Non dicit : *Antequam duceretur in domum sponsi* ; intus enim jam erat. Nam mos priscis erat sponsas ut plurimum domi retinere, imo etiam nunc, ut videre est : et Lothi generi cum ipso habitabant. Habitabat ergo et ipsa cum Josepho. » Et n. 6 : « Virginis autem pronuntiato nomine, non hic stetit, sed addidit : *Conjugem tuam*, quam non ita vocasset, si vitiata fuisset. Conjugem vero hic sponsam vocat ; quemadmodum et generos vocare solet Scriptura sponso, ante nuptias. » — S. Basilius, *de Humana Christi generatione* : « Per desponsationem vero nuptiarum initia expressa sunt. » — S. Hieronymus, *in Matth.*, cap. 1 : « *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto.* Non ab alio inventa est nisi a Joseph, qui pene licentia maritali futuræ uxoris omnia noverat. » Si futura uxor, ergo tunc nondum uxor ; si jam uxor, non ergo uxor *futura* ; nisi tamen contendas, unum atque idem posse simul esse. P. Patrizi, *de Prima Angeli ad Josephum Mariæ sponsum legatione*, n. 33. — S. Bernardus, *Hom. 2 super Missus est*, n. 12 : « Cum esset, inquam, Virgo electa, et, ut ostensum est, Virgo conceptura, Virgo paritura, mirum cur desponsata fuerit, non nuptura. Numquid vel hoc casu factum quis dixerit ? Non est casu factum, quod rationabilis causa commendat, causa valde utilis et necessaria, et divini prorsus adinventionem consilii digna. Dicam quod mihi, imo quod ante me Patribus visum fuit. Illa utique fuit ratio desponsationis Mariæ, quæ et dubitationis Thomæ. Mos siquidem Judæorum erat, ut a die desponsationis suæ, usque ad tempus nuptiarum, sponsis sponsæ traderentur custodiendæ, quatenus earum ipsi eo sibi pudicitiam curiosius servarent, quo sibi ipsi fideliores existerent. Sicut ergo Thomas dubitando, palpando, constantissimus factus est Dominicæ confessor resurrectionis : ita et Joseph Mariam sibi desponsando, ejusque conversationem in tempore custodiæ studiosius comprobando, factus est pudiciæ fidelissimus testis. Pulchra utriusque rei convenientia, et dubitatio Thomæ, et desponsatio Mariæ. »

281. — 3° Sponsalia apud Hebræos non minoris mo-

menti erant, quam ipsæ nuptiæ, ut dicit Philo, *de Specialibus legibus*¹; siquidem in solemnī amicorū conventu mariti uxorisque nomina scribebantur in tabulis, et sponsæ in parentum domo multis ante nuptias mensibus manebant antequam viris traderentur. Sic Samsonis uxor diu apud parentes fuit, antequam nuptiæ implerentur : *Judic.* xiv, 15; Lothi filiæ, quanquam desponsatæ, apud patrem erant, quo tempore Angeli excidium Sodomæ intulerunt : *Genes.* xix. Interdiu ad parentes, tutoresque spectabat desponsatæ puellæ virginitatem custodire usque ad nuptias seu traductionem, non vero ad sponso pertinebat. Elapso autem aliquo tempore, sponsa solemniter deducebatur in domum sponsi, sicut habetur I *Machab.* ix, 37 et 39 : *Post hæc verba, renuntiatum est Jonathæ et Simoni, fratri ejus, quia filii Jambri faciunt nuptias magnas, et ducunt sponsam ex Mada-ba, filiam unius de magnis principibus Chanaan... Et ecce tumultus, et apparatus multus : et sponsus processit, et amici ejus, et fratres ejus obviam illis cum tympanis et musicis, et armis multis.* Ibi apparet mos deducendi sponsam in domum sponsi et exeundi obviam illi; cujus moris meminit Christus, *Matth.* xxv, in parabola decem virginum. Si autem sponsa ante nuptias fidem promissam violasset se cum alieno commiscens in civitate, æque plectebatur ac nupta, scilicet lapidabatur, juxta legem *Deuter.* xxii, 24, cujus meminit S. Gregorius Magnus in epistola ad Imperatorem Mauritium, et refertur in can. *Qui desponsatam* 12, causa 27, q. 2 : « Qui desponsatam puellam proximi sui acceperat in conjugium, anathema sit ipse et omnes consentientes ei : quia secundum Legem Dei mori decernitur. Nam divinæ legis est mos sponsas appellare conjuges, ut in Evangelio : *Accipe Mariam conjugem tuam.* Et illud in Deuteronomio : *Si quis cujuslibet hominis desponsatam puellam in agro, vel*

¹ « Si quis post epulum nuptiale cum puella, non maritali affectu, sed tanquam cum meretrice, libidinis causa congressus calumniose, vertat se ad occulta crimina, dicendo a se deprehensam non virginem, vocetur universus Senatus, et adsint etiam accusantes parentes, communem causam acturi; in tali enim causa seu controversia, quando de castitate corporis quæritur, non imminet periculum soli filiæ, sed etiam ejus curatoribus, non modo quia usque ad suum tempus non custodierunt natæ pudicitiam, vero quia vitiatam ab alio desponderunt pro virgine. »

in quolibet loco oppresserit, vel adduxerit in domum suam, moriatur : quia uxorem proximi sui violavit : non quæ jam uxor erat, sed quæ a parentibus uxor fieri debebat. » Et Benedictus XIV, Const. *Postremo mense*, 28 feb. 1747, § 59 : « Non id audeat Hebræorum quispiam inficias ire, juxta eorum mores, per sponsalia jus quoddam sponso, et auctoritatem in sponsam dari forsitan etiam majorem illa quam Christifidelis habet in christianam mulierem sibi desponsatam. Nam jure pontificio gravis est reus culpæ, non adulterii, qui aliena cum sponsa turpi consortio conjugatur... At apud Hebræos, ex veteri instituto, qui rem aliena cum sponsa habuerit, non impudicus dicitur, sed adulter, ut post Saldenum, lib. II *Uxor. Hebr.*, c. 1, animadvertit Calmet in sua dissertatione *de Connubiis Hebr.*, et adhuc in præsens apud Hebræos scelus quo de nunc agimus, est capitale, ut observat cardinalis de Luca, *de Matrim.*, discursus 9, n. 15, quem habuit de quorundam Judæorum Romæ connubio. » Diximus, *in civitate*, nam si in agro, atque clamaverit, et nullus adfuerit qui liberaret eam, censebatur oppressa, et ideo nihil passura erat. Unde quando Angelus mysterium Incarnationis Mariæ nuntiavit, Joseph adhuc erat in domo sua Bethleem, Maria autem erat sub custodia matris suæ (Carthagena, loco citato), atque, ut dicit P. Didon, præparabat mundum muliebrem ad nuptias, sicut consuetudo erat puellis populi sui ¹.

III. SENTENTIA AFFIRMANS VERIOR. S. Thomas, S. Bonaventura, Suarez, Vasquez, Estius, Sylvius, Maldonatus, Cornelius a Lapide, Tillemontius, de Graveson, Gotti, Billuart, Benedictus XIV, Cavalieri, Palmieri, et alii multi verius affirmant, B. Virginem jam tempore Annuntiationis junctam esse desponsatione de præsentî, atque in domo S. Josephi cum eo cohabitasse.

¹ « Le mariage chez les Juifs était essentiellement constitué par deux actes, le contrat, la promesse ou les fiançailles, et la réception de la fiancée dans la maison de l'époux. Les fiançailles duraient une année entière. Elles avaient un caractère définitif. La jeune fille qui manquait à sa promesse était lapidée comme une femme adultère... On voit par là ce qu'il faut entendre par le mot *desponsata*, fiancée, dont se servent saint Matthieu et saint Luc. » Appendice à la vie de Jésus-Christ, *le mariage chez les Hébreux*.

Prop. : *B. Virgo verius matrimonio juncta erat S. Josepho quando Archangelus ad eam a Deo missus est.*

282. — PROB. 1° S. SCRIPTURA. 1° *Luc. I, 34: Dixit autem Maria ad Angelum: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Quando B. Virgo sic interrogavit, prorsus certiorata erat, se salutata fuisse ab Angelo, sicut colligitur verbis quibus Angelus turbationem ejus dispulit, et stupenda Incarnationis mysteria nuntiavit, et colligunt interpretes. Porro ex interrogationis verbis arguitur, illam esse tunc nuptam, quia B. Virgo non intellexit de viro quovis, sed de viro suo per matrimonium sibi juncto; non enim erat cur purissima Virgo præelecta ut esset Mater Dei certioraret Angelum, quod ipsa non se commisceret alicui viro per fornicationem. Neque ejus verba intelligi possunt de viro qui factus fuerit ejus sponsus per verba de futuro; plane enim noscebat, carnalem commixtionem cum viro ejusmodi esse nefariam, et non erat cur ab illa se cohonestaret atque ejus defectum proferret Angelo. Neque intelligi possunt de futura commixtione cum sponso postquam per verba de præsentibus erunt conjuncti; nam B. Virgo loquitur de præsentibus, et non de futuro, quod tamen aptius respondisset, si sponsa de futuro fuisset, et dixisset: *virum non cognoscam.*

Nullius est roboris illatio quam adversarii metunt ex verbo *desponsata*, nam, uti jam inculcatum est, Evangelium consulto vocem *desponsata* adhibuit, ut significaret, B. Virginem, etsi uxoratam, attamen minime defloratam esse, sicut mos est apud populos appellare mulierem nuptam, donec a viro cognoscatur. Unde cum S. Joseph ascendit de civitate Nazareth in civitatem Bethleem, *ut profiteretur cum Maria desponsata uxore prægnante*, erat prorsus nupta B. Virgo; quod aliunde concedunt plerique adversarii. Porro, ut videre est, B. Virgo nihilominus dicitur *desponsata*.

283. — 2° *Matth. I, 18: Christi autem generatio sic erat: Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto.* Porro hæc verba *antequam convenirent* plane innuunt, B. Virginem et S. Josephum fuisse tunc matrimonio conjugatos. Elsi vocabulum *convenire* significet interdum congregationem ad cohabitandum, tamen in præsentibus non habet illum sensum; nam genuinus sensus verborum

S. Scripturæ is est quem tenet sancta Mater Ecclesia, aut unanimis consensus Patrum. Atqui sancta Mater Ecclesia in sacris precibus et liturgia, quodcumque hujus vocabuli sensum exponit, profert expositionem S. Hieronymi, in *Matth.*, cap. 1 : « Quod autem dicitur, *antequam convenirent*, non sequitur ut postea convenerint ; sed Scriptura quod factum non sit ostendit. » Similiter exponunt alii Patres qui hunc locum tetigere. S. Ambrosius, *de Institutione Virginis*, cap. v, n. 30 et 37 : « Secunda quæstio, quia scriptum est : *Antequam convenirent, inventa est in utero habens*. Consuetudo autem divinæ Scripturæ ea est, ut causam quæ suscepta est, astruat, incidentem differat. » « Quo solvitur etiam tertia quæstio, qua dictum est : *Non cognovit eam, donec peperit Filium*. Quid ergo ? Postea cognovit ? Minime, etc. » S. Chrysost., *Hom. 4 in Matth.*, n. 2, S. Basilii, *de Humana Christi generatione*, eodem sensu exponunt textum. Et ex consequentibus colligitur, « *convenire* hoc loco significare rem matrimonii, ut Hieronymus loquitur, exercere, esseque, ut Græci vocant *d'pokoeismon*, quo res inhonesta honesto declaratur verbo. » Ita Maldonatus, qui dicit, priorem interpretationem nonnullos novitatum sectatores hæreticos secutos esse. Porro Evangelium haud navasset operam excludere rem uxoriæ, si tantum de futuro desponsata fuisset B. Virgo, cum talis usus sponsis de futuro sit graviter illicitus ; unde Evangelium loquitur de re quæ ipsis licita ac honesta erat ob statum in quo tunc versabantur.

284. — 3° *Matth.* 1, 19 : *Joseph autem vir ejus, cum esset justus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam*. Joseph appellatur *vir* Mariæ ; *vir* autem significat, non sponsum de futuro, sed conjugatum. Aliqui interpretes vocem *traducere* intellexerunt de solemni adductione sponsæ in domum sponsi. Sed hunc sensum manifeste excludunt verba : *voluit occulte dimittere* ; unum enim alteri contraponitur. Unde S. Ambros., lib. II in *Lucam*, n. 5 : « Nec te moveat quod frequenter Scriptura conjugem dicit ; non enim virginittatis ereptio, sed conjugii testificatio celebratur. Denique quam non accepit, nemo dimittit, et ideo qui volebat dimittere, fatebatur acceptam. » Deinde communiter tenent expositores, vocem *traducere* ibi significare *infamare* ; et

sic sonat vox græca *paradeigmaticai*, quæ redditur per *traducere*; nam significat exemplum facere, seu publico exemplo puniendam curare. Sylvius, in III, q. 29, a. 2. « *Et nollet eam traducere*, melius intelligitur, id est, nollet eam diffamare in publicum, quam quod intelligatur de traductione in domum. » S. Thomas, III p., q. 29, a. 2, ad 3. Vide Suarez, in III, disp. 7, sect. 2, n. 5. Porro dimissio de qua agitur, non videtur esse nisi occulta S. Josephi discessio a B. Virgine; nam dimittere uxorem, et ab ea recedere in idem recidunt, sicut patet ex I *Cor.* vii, 10 et 11. Non enim cogitavit S. Josephus de ei dando libellum repudii, quod erat actus juris publici, et quo proinde B. Virgo fuisset traducta, saltem apud propinquos; quippe B. Virgo tenebatur jure sponsalium nubere agnato suo proximo; unde proximi indagassent apud S. Josephum cur B. Virginem non duceret, et quam de causa ipsi libellum repudii dedisset. A quibus molestis interrogationibus et investigationibus non potuisset se subducere, etiamsi libellum non tradidisset, nisi in quantum occulte ipse fugam cepisset. Porro ita se gerendo bene famæ et honori B. Virginis consulisset, si jam ei nuptus esset quando ipsa Filium Dei concepit, non vero si ei nupserit solum post reditum a visitatione Elisabeth; quia proles nata fuisset ante nuptias quas S. Josephus cogitabat nunquam contrahere. Sane, etsi forte congressus conjugalis ante nuptias haberetur tanquam legitimus, ut volunt adversarii, atque proles sic concepta non esset spuria, sed legitima, attamen inhonestus ac turpis censebatur, et puniri poterat. Ideo B. Virgo non declinasset ab omni dedecoris et infamiæ nota, quamvis existimassent, ipsam a S. Josepho concepisse. Imo sinistra suspiciones contra eam pullulassent, cum enim vidissent B. Virginem à S. Josepho, viro justo, dimissam, sive dum prægnans esset, sive postquam peperisset, existimavissent, id non contigisse nisi ob aliquod flagitium ab uxore perpetratum. Unde perperam dicit Patrizi: « Nec ergo quidquam periculi sanctissimis nostris conjugibus ex peculiari ac proprio hujus legis capite. » Si e contra discessisset occulte Josephus post nuptias celebratas, et quidem ante tempus Angelicæ salutationis, potius de ipso homines sinistre suspicati essent, quam de B. Virgine, quæ tempore legitimo peperisset, et optima fama apud suos

gaudebat, et potuisset malas suspiciones, si quæ orirentur, facile compescere, cum ejus agendi ratio aptissime in omnibus normæ honestitatis cohæreret. Hæc omnia verosimiliter ponderavit Joseph, et cum esset justus, potius suæ conjugis famæ, quam suiipsius honori prospicere humillime consilium nutrierat.

Patrizi, n. 39, sic habet : « Quod autem opponunt, non satis consultum futurum fuisse honori Virginis, si prægnans apparuisset ante nuptias, imo antequam tantum temporis post nuptias effluxisset quantum nuptis opus est, ut uterum gerant, non id tanti momenti, quanti esse fertur, ut nos de nostra sententia dubitare cogat. » Hæc quidem ille, sed non ita sentiunt SS. Patres et Doctores Ecclesiæ ; unde S. Thomas, III p., q. 29, a. 1, ad 1, contra eos qui postulant miracula, potiusquam umbraculum maternitatis divinæ sub matrimonii fœdere, profert ista S. Ambrosii verba, *Super Lucam*, cap. 1 : « Maluit Dominus aliquos de sui ortu quam de matris pudore dubitare. Sciebat enim, teneram esse Virginis verecundiam, et lubricam famam pudoris, nec putavit ortus sui fidem matris injuriis adstruendam. »

285. — 4° *Matth.* 1, 20 : *Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens : Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam ; quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est.* « Quisquis animadvertit, eum hebraicum esse modum loquendi, dicit Benedictus XIV, quo non significatur nunc incipere, sed cœptam actionem continuari, ut sensus sit : *Acceptam conjugem serva, ac retine, noli dimittere*, ut docent hebraici sermonis periti ; quod etiam observat Estius, in *IV Sentent.*, dist. 30, § 8 in fine : *Non ab Angelo Joseph monetur, ut tum primum Mariam in uxorem accipiat ; jam enim Joseph eam habebat : quia vocatur vir ejus, et volebat eam dimittere. Sed monetur, ut conjugem suam accipiat, id est, retineat, et dimittendi cogitationem deponat.* » *De Festis*, lib. II, cap. II, n. 5. Idem æque rotunde docet, *de Serv. Dei Beatif. et Canonizatione*, lib. III, cap. xxiv, n. 57.

Nec obstat quod sæpe sæpius S. Scriptura adhibeat locutiones *accipere conjugem, accipere uxorem*, ut significet, matrimonium fuisse contractum aut fore contrahendum, nam

uti videre est percurrenti singula loca hujusmodi, ita usurpatur fere semper quando nomen vel pronomen personæ ducentis est in casu dativo; quia tunc significatur per modum narrationis matrimonium *in facto esse*, non vero quatenus est *in fieri*, seu quatenus vir et mulier sese mutuo dant et accipiunt in conjuges; si secus, consuescit Scriptura nomen vel pronomen in casu accusativo ponere, et voci *conjugem* vel *uxorem* præfigere particulam *in*. Sic, *Deuter. xxv, 7*, dicitur: *Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui... nec (vult) me in conjugem sumere*; *I Reg. xxv, 40*: *David misit nos ad te, ut accipiat sibi in uxorem*. Quandoque Scriptura et nomen personæ et vocabulum *uxorem* vel *conjugem* utrumque in accusativo casu sine particula *in* ponit, sed hoc contingit quando agitur de matrimonio contracto cujus meminit, et talem morem non usurpat ubi agitur de matrimonio contrahendo. Ideo si nondum intercessisset matrimonium inter S. Josephum et B. Virginem, Angelus dixisset: *Noli timere accipere Mariam in conjugem tuam*; proindeque, nedum adversetur thesi verbum Angeli apud Matthæum, illam apprime fulcit, arguitque, B. Virginem, jam tunc nuptam fuisse; sicut, quia jam sibi Rebeccam per procuratorem Isaac duxerat, *introduxit eam in tabernaculum Saræ matris suæ, et accepit eam in uxorem*; *Genes. xxiv, 67*. Quod luculenter confirmatur eodem cap. *Matth., n. 24*: *Exsurgens autem Joseph a somno, fecit sicut præcepit ei Angelus Domini, et accepit conjugem suam*. Si enim ibi narraretur matrimonii celebratio, diceretur: *accepit eam in conjugem suam*; vel ad minus diceretur: *accepit eam conjugem suam*, vel: *Mariam conjugem suam*. Sed nec nomen, neque pronomen profertur, et simpliciter dicitur: *Accipit conjugem suam*, id est retinuit apud se eam quæ jam erat sua conjux. Frustra igitur moliuntur adversarii illum locum detorquere in suam sententiam; textus nimis apertus est torsionemque perfracte removet. Et hoc cecinit Ecclesia in liturgia:

Almo cum tumidam germine conjugem
Admirans, dubio tangeris anxius,
Afflatu superi flaminis Angelus
Conceptum puerum docet.

Quod autem, visitata Elisabeth, B. Virgo *reversa est in domum suam*, nedum contradicat, potius favet nobis; nam domus nuptæ est domus viri, quia jura talem cohabitationem præcipiunt; unde quando agitur de domo in qua habitat uxorata, consueverunt dicere *domum suam* simpliciter, et omnes intelligunt de domo viri; quapropter S. Thomas, in illud Lucæ: « Ut autem propriam applicavit domum, alio quidem nullatenus abiit; ibi vero manebat ulterius, donec adesset partus horam cognovit; ibique Joseph dubitans ab Angelo docetur. » *Catena aurea*, Luc. I, 51: « Dicitur *suum*, ait Suarez, ut distinguatur ab aliena, sive fuerit paterna domus, sive domus sponsi, seu utrique communis, in qua ambo habitabant. Sicut paulo inferius dicuntur Maria et Joseph rediisse *in civitatem suam*, scilicet in qua habebant domicilium. » In III, disp. 7, sect. 2, n. 6.

286. — PROB. II° SS. PATRIBUS. Maldonatus, in *Matth.* I, super illud: *Cum esset desponsata*, dicit, magnos auctores censuisse, quod Maria nondum esset nupta, quando Angelus Josephum in somnis allocutus est, inter quos numerat Origenem, Hilarium, Basilium et Epiphanium; sed subdit: « Sed pluribus auctoribus, Chrysostomo, Auctori operis imperfecti, Ambrosio, Theophylacto, et omnibus fere Theologis subscribo, vere jam tunc fuisse nuptam. » Patres in varias abire sententias concedit etiam Vega, *Palæstra* 22, certamine 3, n. 1503, et remittit ad Maldonatum. Quod non concedimus.

S. Hilarius, in loco citato, sat aperte tenet, sub nomine *desponsationis* venire conjugium, cum inde coarguit hæreticos qui turpiter de Maria opinati sunt. Deinde dicit: « Ut de hinc quia desponsata esset, in conjugem reciperetur. » Scilicet ut Joseph monitus ab Angelo tanquam conjugem habeat Mariam, non obstante ejus imprægnatione. Dicit autem, quod post partum transit in nomen conjugis, non quod solum post partum nupserit, sed in æstimatione hominum, qui ex partu inferebant consummatum fuisse matrimonium, atque sic utrumque esse conjugem; quia desponsatos significabant eos qui nondum consummaverant matrimonium.

S. Epiphanius, in loco citato, non voluit excludere desponsationem de præsentī, sed duntaxat matrimonii usum vehementer contra osiores virginitatis Mariæ negat, sat aper-

te confitetur matrimonium S. Josephi cum B. Virgine, dicens : « Post multos annos accepit Mariam viduus, velut etiam Evangelium habet : *Desponsa enim*, inquit, *Maria*, et non *nupta*. » Et infra : « Redarguit undique ipsa consequentia, quod primum senex octogesimum annum supergressus non accepit Virginem in usum, sed magis dispositus est ipsi ad custodiam. »

S. Basilius, loco citato dicit : « Et virgo erat et viro desponsata, et apta conjugali officio obeundo putata, ut et virginitas in honore ante omnia haberetur, et matrimonium non propterea improbaretur. » Et infra : « Excitatus autem Joseph accepit uxorem suam cum affectu, dilectione, et omni diligentia domesticos concernente, pro uxore illam habuit, a nuptialibus vero congressibus abstinuit. » Sicut videre est, nomine nuptiarum, non matrimonium, sed ejus consummationem intelligit.

S. Chrysost., in loco citato, excludit etiam duntaxat usum matrimonii, et nullatenus inficiatur matrimonii existentiam, sicut patet ex contextu. Et subdit : « Quid vero significat illud, *accipere* ? Domi retinere : jam enim illam animo dimiserat. Hanc dimissam retine, quam Deus tradit, non parentes. Tradit autem, non ad nuptias, sed ut cum illa habites. » Et *Hom. 1 in Matth.*, cap. 1 (quam aliqui adjudicant operi quod nuncupant imperfectum) : « Quemadmodum in ea quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio maritalis ; sic in ea quæ extra domum concipit, est suspecta conceptio. Magis ergo voluit Dominus, ut haberet mater ejus maritalem suspicionem, quam fornicationis opprobrium pateretur. »

287. — *Objicies.* S. Chrysostomus, *Hom. 4 in Matth.*, n. 2, aperte tenet, B. Virginem fuisse tantum de futuro desponsalam, quando Angelus apparuit S. Josepho in somnis : « *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto.* Non dicit : *Antequam duceretur in domum sponsi* : intus enim jam erat. Nam mos priscis erat sponsas ut plurimum domi tenere, imo etiam nunc id videre est : et Lothi generi cum ipso habitabant. Habitabat ergo et ipsa cum Josepho. »

Resp. S. Chrysostomus est sibi idem, nam ibi intelligit de desponsatis de præsentī, antequam fieret solemnitas nu-

ptiarum et consummaretur matrimonium. Idem opinatus est S. Bernardus in loco superius citato. Valde enim periculosum esset, si desponsatæ tantum de futuro traderentur sponsis et cum eis in eadem domo cohabitarent. Quem morem vehementer redarguit Ecclesia atque delere satagit. Quomodo igitur Virgo prudentissima talem servasset morem, et quidem sub honoris dispendio? Cæterum S. Chrysostomus immerito dicit, generos Lothi habitasse cum ipso, siquidem, *Genes. xix, 14*, egressus est Loth, ut eos de urbis imminenti deletionem certioraret; si enim fuissent sub ejus tecto, non erat cur egrederetur, ut loqueretur ad illos. Deinde, etsi cohabitassent cum eo, exemplum non faceret ad rem: jam enim non sponsa in domo sponsi, sed sponsus in domo sponsæ habitasset. S. Ambrosius, lib. I *de Abraham*, cap. vi, n. 54, generos Lothi habet tanquam uxoratos eosque nuncupat maritos. S. Thomas, in *Genes. xix*, super illud: *Egressus itaque Loth, locutus est ad generos suos*, ita habet: « Secundum Hieronymum in Hebræo est: *Locutus est ad sponso* *qui accepturi erant filias ejus*, nondum enim acceperant eas; quamvis Septuaginta habeant quod acceperant eas. Posset tamen legi, *acceperant*, id est *desponsaverant*. » Ipsemet Calmetus anceps videtur an jam viris desponsatæ erant, vel nuptæ filiæ Loth.

288. — Nec ipse Hieronymus, cujus auctoritas Petavium in adversam declinavit sententiam, contrarius est nobis, imo aperte nobis favet, et ideo jure Cornelius a Lapide illum recenset inter fautores nostræ sententiæ. Sane, in lib. *Adversus Helvidium*, fere in initio, impugnat hæresiarcham, qui contendebat, Mariam, quando Angelus S. Josepho mysterium imprægnationis revelavit, esse tantum desponsatam, non vero commendatam, necdum uxorem, necdum maritali vinculo copulatam: « *Et accepit uxorem suam*: nullum movere debet, quasi ex eo quod uxor est appellata, sponsa esse desierit: cum hanc esse Scripturæ divinæ consuetudinem noverimus, ut sponsas appellet uxores. » Quod deinde demonstrat ex Deuter. xxii. Et infra: « Si cui autem scrupulus commoveretur, quare desponsata, et non potius sine sponso, sive, ut Scriptura appellat, marito, virgo conceperit. » Deinde tradit tres potissimas rationes hujus conjugii. Nec verisimile est, quod se emendaverit in commen-

tariis super *Matth.*, cap. 1, etsi usurpaverit locutionem *futurae uxoris*. Nam ibi adduxit quatuor rationes ob quas Jesus Christus conceptus sit de desponsata, quas Patres intellexerunt de matrimonio, et quæ non coapte desponsationi de futuro adducuntur. Unde statim loquitur de Maria, non tanquam de futura uxore Josephi, sed tanquam de jam uxore : « Quo modo Joseph cum crimen uxoris celaret, justus scribitur ? » Ideo ibi dicit, *futurae uxoris*, aut quia voluit significare, quod S. Josephus non esset eam dimissurus, sed semper retenturus. Quemadmodum si quis nupserit Mariæ, et postea cogitans divortium facere, ita ut Maria usquemodo quidem uxor habeatur, sed non futura sit amplius, atque ei dicat Mater Ecclesia : *Maria futura est uxor tua*. Quod confirmant verba, *pene licentia maritali* ; quonam enim pacto potuisset talis esse licentia, si B. Virgo nondum fuisset conjugata neque manens in domo S. Josephi ? Nec aliquid sinistri atque pudicitiae infensi putes, intellexisse S. Hieronymum, sicut non pauci perperam existimarunt ; ipse enim, *Adversus Helvidium*, exponit in quo consistat ista licentia maritalis : « Inventa est autem a nullo alio, nisi a Joseph, qui sponsæ utero tumentem pene jam licentia maritali et curiosis oculis deprehendit. » Videlicet, quia cum ea inhabitabat, observabat tempora, et mutationem factam esse in utero facile perspexit. Ideo visu, scilicet aspiciendo S. Josephus invenit Mariæ imprægnationem, non autem quasi tactus, oscula amplexusque miscerent ; quem morem fuisse observatum affirmat Helvidius, et expresse negat S. Hieronymus.

289. — S. Bernardus intelligit de desponsatione de præsentis ; nomine autem nuptiarum, quas arcet, intelligit matrimonii consummationem, sicut patet ex contextu, et expresse significat infra in eodem paragrapho : « Quis eam videns desponsatam et gravidam, non potius diceret corruptam quam virginem ? Non autem decebat hoc dici de Matre Domini. Tolerabilius vero atque honestius fuit, putari ad tempus Christum de conjugio natum, quam de fornicatione. » Et paragrapho 15, eodem sensu dicit : « Virum nominat, non quia maritus, sed quod homo virtutis erat. Vel potius quia, juxta aliud Evangelium, non vir simpliciter, sed virejus dictus est ; merito appellatur, quod neces-

sario putatur. » Porro non esset necesse, S. Josephum sic putari, si non esset B. Virgini conjunctus vinculo maritali. S. Bernardus nomine *mariti*, intellexit virum qui nuptias consummasset, et hoc sensu, sicut ipse Hieronymus, noluit audire *maritum*. Quod tamen non respuit S. Augustinus, *maritum* sumens paulo latius, videlicet de omni qui uxoratus est intelligens, etsi operi carnali non vacaverit. Hoc quoque sensu *maritale* Leo XIII dicit vinculum quo B. Virgo et S. Joseph conjungebantur. Et magis consonat rei ipsi, nam, ut supra vidimus (255) cum S. Thoma, voces *maritus* et *uxor* sunt denominationes reales quæ resultant immediate ex matrimonio rato.

290. — PROB. III° RATIONE. 1° *Directe, ex congruentiis Matrimonii Deiparæ*. Si B. Virgo, tempore salutationis Angelî, fuisset desponsata tantum de futuro, certe non nisi tribus mensibus post Christi conceptionem nupsisset S. Josepho, scilicet post reditum a visitatione sanctæ Elisabeth, et ideo Jesus Christus semestris natus esset. Porro sic frustrantur præcipui fines ob quos divina Providentia voluit ac disposuit, ut B. Virgo conjugata fuerit. Eos fines nervose compendiat Benedictus XIV, *de Festis*, lib. II, cap II, n. 6 : « Si enim matrimonium post tres menses initum esset ab Angelica salutatione, semestris infans natus esset ; unde Judæorum perfidia, cæterique ejus nescii mysterii adversus sponsi et sponsæ sanctitatem castitatemque objicere potuissent ante matrimonium, et sponsalium tempore eos concubuisse. Huc accedit, quod si Virgo dum apud Elisabeth morabatur, Josephi uxor non fuisset, quis, cum eam redeuntem deprehendisset utero plenam, nisi compertum habuisset mysterium, temperare sibi potuisset, quin suspicaretur eam domi Elisabeth flagitio corruptam ? Judæi vero, qui Jesum legitimum Josephi filium semper existimarunt (ut apud Matthæum, cap. XIII, n. 55 : *Nonne hic est fabri filius ? Nonne mater ejus dicitur Maria ?* Et apud Joannem, cap. VI, n. 42 : *Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem et matrem ?*) Annon illum illegitimum pronuntiassent, quem sexto ab inito matrimonio mense natum comperissent ? Denique nullus rationi illi quam supra attigimus, locus esset, voluisse Deum, ut Christus ideo ex nupta muliere nasceretur, ut clam id esset Diabolo, qui non

ex Virgine, sed ex nupta genitum esse putaret. Poterat quidem clam esse Diabolo, cæterisque omnibus, si, matrimonio inito, Virgo completa post novem peperisset menses, nullus illi fuit suspicandi locus; sed si eam tribus ante initum matrimonium mensibus prægnantem vidisset, ut ex intumesciente utero id potuisset deprehendere, si eam post sex menses parere cognovisset, annon investigandum suscepisset, qui tandem id potuisset contingere? Cumque probrum vitiumque omne abesse inde probe novisset, annon Spiritus Sancti opera eam concepisse suspicatus esset? Quibus omnibus absurdis ut locus fit, si post salutationem Angeli matrimonium initum fuisse dicamus; ita penitus clauditur, si ante annuntiationem in matrimonium B. Virginem ductam esse affirmemus; atque inde apparet hujus secundæ sententiæ major probabilitas, verisimilitudo, atque præstantia. »

291. — *Objicies* cum P. Lamy et Ruperto : B. Virgo instinctu Spiritus Sancti in montana abiit statim post incarnationem Verbi, eo fine, ut se a popularium suorum rumoribus subtraheret, potuitque, per plures menses celare tumentem uterum, eos maxime quibuscum non intercessit familiaris consuetudo. Quod maxime est verificatum in B. Virgine, quæ mox ascendit cum Josepho in Bethleem, ut morem gereret Imperatoris Augusti Edicto, atque ibi peperit extra rumores popularium suorum. Adde quod, mox post Christi nativitatem, Josephus assumpsit puerum cum matre ejus, secessit in Ægyptum, ubi diu commorati sunt. Et ita non fuit locus sinistris suspicionibus ac rumoribus.

Sed quantum ista futilia sint, facile est videre. *Primo*, quomodo mysterium conceptionis Salvatoris celaretur Diabolo, si Virgo non nupta concepisset sine virili consortio, quum, ut dicit S. Basilius, observabat virgines, ob vaticinium Isaïæ : *Ecce Virgo concipiet, et pariet filium, etc.* ? *Secundo*, contra verisimilitudinem omnem asseritur, quod divina Providentia adegerit B. Virginem ad artem, vim et coarctationes adhibendas, ut se gereret more puellarum quæ ex nefaria copulatione factæ sunt gravidæ, atque, ut ab infamia declinent, omnia istiusmodi moliuntur. *Tertio*, si nondum fuisset nupta quando abiit in montana, talem peregrinationem suscepisset contra avitam Judæorum consuetudinem, qua puellæ de futuro desponsatæ remanebant in domo paterna

sub parentum sedula custodia, ne vel minima labe infamiæ aspergerentur antequam in sponsi domum traducerentur. *Quarto*, non statim post reditum a domo Zachariæ profecti sunt B. Virgo et S. Joseph, ut profiterentur in civitatem Bethleem, sed paucis diebus ante partum; nam cum devenerunt Bethleem, non erat amplius eis locus in diversorio; quod non contigisset, si pluribus mensibus ante natiuitatem Christi venissent Bethleem, nam per diuturnum illud tempus invenissent locum in aliquo diversorio. *Quinto*, cum singuli tenebantur profiteri in civitatem suam, cognati B. Virginis et non pauci ex iis qui de domo et familia David erant, eo tempore fuerunt in civitate Bethleem; nec verisimile est quod B. Virgo abscondita sit ab oculis illorum omnium; et ideo non potuisset se liberare ab infamia apud illos, præsertim cum partus Virginis stupendis fuerit stipatus prodigiis, videlicet adoratione pastorum et Magorum, prophetiis Simeonis et Annæ in templo, cæde Innocentium. Tandem in recensione descriptus est puer modo natus, et ideo Judæi et cognati Virginis illum semestrem natum esse nosse potuissent.

292. — 2º *Indirecte, ex ruina ultimi fundamenti sententiæ adversæ.* Ex dictis, nutantia facta sunt, præter ultimum, fundamenta sententiæ adversæ. Ultimum vero levissimo flatu corruiet. Esto quod, apud Hebræos, desponsatæ de futuro remanerent adhuc pluribus mensibus vel etiam toto anno sub custodia parentum tutorumve, priusquam in domum sponsi traducerentur, quid inde? Omnino gratis asseritur, B. Virginem in illo tempore probationis et custodiæ versari, quando Gabriel Angelus ad eam missus est. Ostendant, prædictum tempus nondum fluxisse totum. Deinde nulla lege præfixum erat tempus per quod desponsatæ de futuro debebant commorari in ædibus parentum, priusquam in domum sponsi traducerentur, sicut testatur Leo de Modena, *Historiæ de ritibus Judæorum*, IV p., cap. 3. Quædam enim desponsatæ remanebant ibi per integrum annum, aliæ per semestre, aliæ per brevius tempus, pro voluntate et commoditate contrahentium, vel etiam pro rerum domesticarum exigentia, pro ætate sponsæ, etc. Unde, *Genes.* xxiv, fratres et mater Rebeccæ postulaverunt, ut ipsa, postquam sponsalia celebrata fuerint, *maneret saltem decem dies apud*

eos. Quibus non annuit Rebecca, et secuta est Abrahæ servum Eliezer, qui festinus revertit ad dominum suum. Tobias statim post promissionem quam fecit ei Raguel dandi Saram filiam suam, contraxit matrimonium cum ea; et, facto nuptiali convivio, *adjuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se.* Tob. vii et viii. Demum, etsi B. Virgo adhuc commoraretur in ædibus parentum tempore Angelicæ salutationis, non ideo inferretur legitime, illam non esse adhuc conjugem, siquidem interdum desponsatæ de præsentī aliquandiu remanebant apud parentes, antequam in domos virorum suorum traducerentur. Unde S. Thomas, III p., q. 29, a. 2, ad 2, uti certum habet, quod B. Virgo jam vero matrimonio devincta esset, et non respuit sententiam quæ dicit, Virginem nondum fuisse inductam in S. Josephi domum; sed oppositam dicit magis consonare Evangelio ¹. Et Suarez, in III p., disp. 7, sect. 2,

¹ P. Patrizi, n. 36, S. Thomam producit pro sua sententia, et nititur in hisce verbis, III p., q. 29, a. 2, ad 3 : « Quamvis esset (Maria) domi habita, propter primam desponsationis fidem, nondum tamen intervenerat sollemnis celebratio nuptiarum; propter quod etiam nondum carnaliter convenerant. » Super quem locum ita Patrizi : « Duas Thomas affert causas cur conjuges *nondum carnaliter convenerant*, unam implicite adverbio *etiam*, alteram explicite verbis *per quod* : illa prima est votum de virginitate servanda, quod ipse quoque credit a Maria fuisse nuncupatum, hæc altera est quod *nondum intervenerat sollemnis celebratio nuptiarum*. Thomas igitur nomine *nuptiarum* non festos ritus quibus nuptiæ ornari solent, sed illud ipsum significavit quod nos eo nomine in hac nostra disputatione designamus, uxoris inquam *acceptionem*, qua Hebræis jus fiebat utendi uxore jam antea ducta, quæque aliud erat ac *ductio* uxoris in viri domum. Hæc eadem colligimus ex hisce aliis, quæ Thomas continuo subjunxit : Non dicit Evangelista : *Antequam duceretur in domum sponsi*; etenim *intus jam erat*... Et ideo, quia videlicet *intus jam erat* in ipsius Josephi domo, non unus evangelista, verum ETIAM angelus nihil de *ductione*, sed dicit Joseph : *Ne timeas accipere Mariam conjugem tuam*; id est : *Ne timeas nuptias ejus solemniter celebrare*. Itaque nemini jam dubium esse potest quem sensum Thomas subjecerit verbo *accipere*. »

Sed in primis particula *etiam* nequaquam ibi apponitur ad significandum implicite votum castitatis a Maria emissum, a quo ibi præscindit Angelicus Doctor, et procedit tantum ex verbis Evangelii, sicut facile patet; unde illius loci sensus est : « Quemadmodum non intervenerat sollemnis nuptiarum celebratio, ita consequenter nondum convenerant carnaliter. Si tali voto allusisset, non usurpasset particulam *nondum*, sed dixisset : *Non convenerant*, quia Virgo per votum sibi ademerat expeditam facultatem aliquando conveniendi.

Deinde S. Thomas ibi per *solemnem celebrationem nuptiarum vere*

n. 2, tanquam certum habet, matrimonium inter Mariam et Joseph, quoad essentiam, ante Filii Dei incarnationem perfectum esse; et in n. 5 ponit solum uti probabilius, quod Maria et Joseph cohabitassent in eadem domo tempore conceptionis Verbi divini.

293. — NOTA I : *Sententia quam impugnamus detrahit dignitati S. Josephi.* Juvat advertere, quod hæc sententia haud mediocriter detrahit dignitati patris Christi quam S. Josephus adeptus est vi matrimonii sui cum B. Virgine; nam, juxta hanc sententiam, factus esset pater Christi more viri qui fit pater prolis viduæ cui nupserit, vi quidem individue vitæ et communicationis bonorum, sed per extrinsecam denominationem; dum in nostra sententia paternitas S. Josephi magis intrinseca est, si ita loqui fas est, fundaturque in re, quia, sicut dictum est, caro Mariæ ex qua Spiritus Sanctus corpus Christi plasmavit, erat caro Josephi,

intellexit festos ritus, non vero contractum de præsentī seu de matrimonio ipso, quod solebat præire ritibus nuptialibus, uti testatur ipse Calmetus, *Prolegomenon in Canticum Canticorum*: « Animadvertere oportet, apud Judæos, quemadmodum et apud Lacedæmones, receptum fuisse, ut statim, inito matrimonio, viri ad novas nuptias modesta quadam continentia, præsertim septem nuptiarum diebus, accederent. » Si uxor esset vidua, tribus tantum diebus celebrabantur nuptiarum solemnia. Talis mos quadantenus assimilatur benedictioni solenni nuptiarum, quam nupti possunt recipere multos dies post contractum matrimonium, et consulto non conveniunt antequam illam receperint in templo. Quibus sollemnīs absolutis, uxor introducebatur in cubiculum sponsi ad matrimonium consummandum. Propterea non pauci Patres nuptias et matrimonii consummationem promiscue usurparunt; unde S. Hieronymus, *Contra Helvidium*, cap. 11: « Joseph Mariæ custos fuit potiusquam maritus ejus. » Et *Super Mattheum*, cap. 1: « Cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum; sed recordare consuetudinis Scripturarum, quod sponsi, viri, et sponsæ uxores vocantur. » Super quo S. Thomas, III p., q. 29, a. 2, ad 1 et 2: « Hieronymus accipit ibi maritum ab actu matrimonii consummati. Nuptias Hieronymus vocat nuptialem concubitus. » Item S. Gregorius Magnus, S. Bernardus, etc., ita intellexerunt nuptias, quando dixerunt, B. Virginem et S. Josephum nunquam venisse ad illas. S. Thomam ibi nomine *nuptiarum* non intellexisse ipsum matrimonii contractum, sed ritus illum subsequentes, patet ex positione tertiæ difficultatis: « Ergo videtur quod, nondum nuptiis celebratis, nondum esset verum matrimonium; præsertim cum post matrimonium contractum non liceat alicui sponsam dimittere. » Et sat expresse significat in corpore articuli, ubi dicit, quod Angelus vocat Mariam *conjugem* Josephi, quia verum matrimonium jam celebratum erat inter Deiparam et Josephum. *Confirmatur* ex expositione S. Augustini, quam ibidem refert et sequitur Angelicus Doctor: « Dicit (S. August., I De

qui super eam potestatem habebat. Unde Christus pertinebat ad S. Josephum, sicut arbor pertinet ad dominum fundi in quo radicator, vel sicut fons saliens in horto pertinet ad dominum horti ¹. Cum altissime in animo nobis est propalare ea omnia quæ in Deiparæ ac sanctissimi ejus Sponsi honorem conferunt, habes, amice lector, causam quæ nos impulit ad copiose eloquendum de matrimonio Deiparæ, quod veluti nitidissimam atque pretiosissimam gemmam in extenso nostro tractatu conclusimus.

294. — NOTA II : *Innuitur alia causa prolixioris hujus appendicis.* Cæterum, parcas nobis, si nos plus æquo prolixos censeas. Nostris temporibus prodire in lucem libri, in quibus sine cunctatione asseritur tanquam omnino certum, quod B. Virgo esset desponsata de futuro ac nondum contraxisset matrimonium, quando concepit in utero æternum Dei Filium; imo non pauci habent uti omni robore

Nuptiis et concupiscentia, cap. xi) : « Conjux vocatur ex prima desponsationis fide, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus. » Primam vero desponsationis fidem intellexit desponsationem de præsentī, sicut patet ex contextu et toto articulo præcedenti, ubi desponsatam et nuptam promissæ usurpat. Inde videre est quantum a veritate elongatur P. Patrizi dicens, S. Thomam, ibi per *accipere conjugem* intelligere nuptias de præsentī contractas. Quod aliunde expresse evacuat S. Thomas in corpore articuli, ubi dicit, matrimonium jam potiri prima perfectione, seu verum jam omnino celebratum fuisse Matrimonium Virginis Matris Dei et Joseph, quando Angelus dixit : *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam.*

¹ S. Augustinus, *serm.* 51 *de Concordia Matthæi et Lucæ*, n. 26 : « Quod caste uxor peperit, cur non caste maritus acciperet? Sicut enim caste conjux illa, sic ille caste maritus : et sicut illa caste mater, sic ille caste pater. Qui ergo dicit : Non debuit dici pater, quia non sic generat filium; libidinem quærit in procreandis filiis, non charitatis affectum. Melius ille quod alius carne implere desiderat, animo implebat. Nam et qui adoptant filios, castius eos corde gignunt, quos carne non possunt. Videte, fratres, videte jura adoptionis, quomodo sit homo filius cujus semine natus non est, ut plus in eo juris habeat voluntas adoptantis, quam natura gignentis. Ita ergo non solum debuit esse pater Joseph, sed maxime debuit. Nam et de feminis quæ uxores non sunt, generant homines filios et dicuntur filii naturales; et præponuntur eis filii conjugales. Quantum pertinet ad opus carnis, æqualiter nati sunt : unde isti præponuntur, nisi quia castior est uxoris charitas, de qua liberi procreantur? Non illic attenditur commixtio carnis, quæ in utraque femina par est. Ubi vincit uxor, nisi affectu fidei, affectu conjugii, affectu sincerioris castiorisque charitatis? Si ergo posset de uxore quisquam sine concubitu suscipere filios, non tanto debuit lætius, quanto est illa castior, quam diligit amplius. »

egenam et obsoletam sententiam quam tueri conati sumus, ita ut ne illius quidem meminerint. Aliquos usque adeo pervasit quidam novitatum pruritus, ut, etiam post evulgatam epistolam encyclicam *Quamquam pluries*, in qua Leo XIII docet, certo intercessisse Josepho cum Virgine Beatissima *maritale vinculum*, premant heterodoxorum vestigia, atque incunctanter prædicent, non verum fuisse matrimonium inter B. Virginem et S. Josephum quo pacto solet contrahi inter cæteros homines (256).

ARTICULUS II.

DE ESSENTIA MATRIMONII UT SACRAMENTI NOVÆ LEGIS.

295. — PONITUR QUÆSTIO. Essentia ac natura sacramenti novæ Legis coalescit materia et forma, quæ unum perfectum sensibile signum integrant. Quocirca inquirere essentiam matrimonii quatenus est sacramentum idem est ac inquirere quænam sit ejus materia proxima et forma. At hujus quæstionis solutio pendet ex altera, quæ idcirco ipsi necessario præire debet, nimirum quisnam sit sacramenti matrimonii minister seu causa instrumentalis; quia enim minister in collatione sacramenti formam præbet, impossibile est definire quænam sit matrimonii forma, quin prius innotuerit ejus minister. Sed cum quæstione de ministro arctissime connectitur altera de inseparabilitate sacramenti a contractu matrimonii; imo posterior habetur tanquam prioris corollarium. Attamen, ob rei momentum et copiam, agemus seorsim de utraque quæstione. Sermo igitur erit, 1º de ministro sacramenti matrimonii; 2º de inseparabilitate contractus et sacramenti in matrimonio Christianorum; et 3º de materia et forma hujus sacramenti. Et hæc ultima quæstio, uti dictum est, habebitur veluti aliarum consecrarium.

PARAGRAPHUS I.

De sacramenti Matrimonii ministro.

296. — I. HUIUS QUÆSTIONIS INGENS MOMENTUM. Maximi momenti esse quidem totum matrimonii tractatum, ostensum est in procæmio; at omnium quæ in tractatu expenduntur, præsens quæstio est momentosissima, et, confidenter dicemus, est veluti primum atque universalissimum principium quod plerasque tractatus conclusiones irradiat. Sane essentia ac natura entis est una e supremis causis, et nusquam periculosius erratur. Etenim, ni fallimur, qui errat circa matrimonii naturam, densis in caliginibus volutatur ubi agitur de inseparabilitate contractus a sacramento, de potestate super matrimonium, super sponsalia, impedimenta, etc.; qui vero anceps hæret circa eam, titubat in solvendis illis quæstionibus, sicut errant et dubio vexantur in psychologia ii qui naturam conjunctionis animæ cum corpore pessumdant vel prætereunt. Error circa ministrum generat errorem circa naturam sacramenti matrimonii; error circa naturam sacramenti generat errorem circa potestatem cui Dominus res seu causas matrimoniales concrediderit. Et hæc est genesis *matrimonii civilis*, quod tam male sonat, quam *constitutio civilis Cleri*. Si enim contractus matrimonialis Christianorum est essentialiter sacramentum, eo ipso est essentialiter res sacra; et ideo, apud Christianos, hæc duo vocabula, *matrimonium* et *civile* inter se pugnant sicut *sacrum* et *profanum*. Quapropter, sicut, ut efficaciter morbus sanetur, vel nociva planta omnino intereat, oportet causam et radicem ejus avellere; sic, ut efficaciter impugnetur monstrosus error modernus de matrimonio civili, necesse est securim ad hujus pestiferæ arboris radicem immittere; et fere incassum terunt tempus qui aliquos ejus ramos abscindere curant.

297. — II. HUIUS QUÆSTIONIS ORIGO. 1º *Censet Benedictus XIV, hanc quæstionem exordium sumpsisse a Paludano et Guillelmo parisiensi. Benedictus XIV, de Synodo, lib. VIII,*

cap. XIII, n. 1 et 2, dicit, huic quæstioni prælusisse Guillelmum parisiensem, cujus sententiam in Concilio Tridentino protulit Simon Vigarius, ut facilius solveretur quæstio de clandestinis matrimoniis, quæ valde tunc exarsit. Juxta eum, Guillelmus distinxit contractum a sacramento, ita ut bene consistere valeat contractus naturalis ac civilis absque sacramento; quia contractus est quidem materia sacramenti, non vero ejus forma; forma enim sita est in benedictione sacerdotis. Sed, teste Pallavicino, *Histor. Conc. Trident.*, lib. XX, cap. IV, n. 1, hæc doctrina in Concilio paucos habuit sectatores. Subdit Benedictus XIV, illam doctrinam tenuisse Paludanum, eidemque astipulatos fuisse Patres concilii provincialis Coloniensis I, an. 1536, part. 7, cap. XL: « Quod sacramentum, si quis, sicut decet, acceperit, accedente sacerdotali precatione, confert donum Spiritus, quo vir diligat uxorem amore casto, sicut Christus dilexit Ecclesiam; mulier vicissim propter Christum amet revereaturque virum suum uti dominum. Uterque liberos, si dentur, summa cura instituant ad christianam pietatem. »

298. — 2º *Verius tenetur, illius primum parentem esse Melchiorem Canum.* Sed dicendum est cum Perrone *de Matrimonio christiano*, sect. 1, cap. II, a. 1, nec Paludanum, neque Guillelmum parisiensem tenuisse, quod sacerdos sit minister sacramenti matrimonii, neque ullatenus illi sententiæ favisse citatum Coloniense concilium. Sane Paludanus et Guillelmus utique summopere commendarunt benedictionem sacerdotis, quia hic ritus sub gravi invectus est in Ecclesia ab ejus incunabulis, unde qui, eo posthabito, contrahunt, non suscipiunt gratiam Spiritus, non quod non susceperint sacramentum, sed ex eo quod illicite suscipiunt et ita obicem gratiæ ponunt; sed nusquam illi auctores sacerdotis benedictionem habent uti essentialem, etsi hanc benedictionem modo sacramentum, modo sacramentale nuncupent. Imo Paludanus, in IV *Sentent.*, dist. 5, q. 2: « Hic enim consensus Sacramentum ministrat, non autem sacerdos benedicens, qui solum sacramentale quoddam adhibet. » Et S. Antoninus, qui bene perspectam Paludani sententiam habebat, dicit, 3 p., tit. 1, cap. 2, n. 1: « Forma hujus sacramenti, secundum Petrum de Palude in 4, sunt verba quæ dicunt contrahentes. » Guillelmus parisiensis, in opere *de*

Sacramentis, de Matrimonio, cap. vi : « Habet etiam matrimonium non parum sanctitatis ex benedictione vel oratione sacerdotali, sine qua nunquam celebrandum est matrimonium, quam quicumque contempserint aut declinaverint, nisi metu justo aut alia causa necessaria, non sunt conjuges habendi, sed fornicarii, nec filii eorum legitimi censendi sunt. Etenim nec cibus sumendus est sine oratione et benedictione sacerdotali. » Ibi Guillelmus dicit, *etiam* ex benedictione sacerdotis matrimonium sortiri sanctitatem; si autem tenuisset, benedictionem illam esse formam sacramenti, dixisset *maxime*. Deinde dicit, illam benedictionem omitti posse propter metum vel necessitatem : quod tamen fieri non posset, si talis benedictio essentialis esset matrimonio. Tandem eam assimilat benedictioni ciborum, quæ prorsus haud necessaria est. Nec obstant voces *fornicarii, filii illegitimi*; id enim late intellexit, sicut Evaristus papa in canone *Aliter* 1, causa 30, q. 5. Item concilium Coloniense exigit, ut sacramento *accedat* precatio sacerdotalis, non jam ut adsit sacramentum, sed ut licite contrahatur; qui enim extra casum metus vel necessitatis, contrahit, prætermisso Ecclesiæ ritu, peccat, et ideo non suscipit sacramenti gratiam, qua amore casto diligat uxorem, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Et hunc esse genuinum verborum Concilii sensum, patet ex instructione generali quæ ejus actis inserta est, et in qua dicitur, verbum quod accedit ad elementum et facit hoc sacramentum, esse « id quo ambo mas et femina sibi mutuo fidem conjugalem dant accipiuntque. » Unde jure infert Perrone, primum hujus sententiæ fautorem fuisse Melchiorem Canum, *de Locis theol.*, lib. VIII, cap. v, ubi molitur pro sua sententia Guillelmum parisiensem, Paludanum, imo et S. Thomam attrahere.

299. — III. HUIUS SENTENTIÆ PROGRESSUS. Opinio Cani statim adstipulatores, potissimum in Gallia et Germania, nacta est, inter quos eminent Petrus de Marca, Toletus, Estius, Sylvius, Maldonatus, Jueninus, Tournely, Natalis Alexander, Concina, Serry, Drouin, Collet, Bailly, etc., ita ut evaserit communis in Academia Parisiensi. Carriere dicit, illam esse valde probabilem, et absque ulla erroris nota propugnari posse, licet in oppositam inclinet. Plerique tamen hi auctores eam cum moderamine propugnarunt. Sed acrius osiores

facti, crescente suo agmine, nonnulli recentiores, inquit Perrone, theologi canonistæque ulterius fortasse quam par foret in propria adstruenda sententia progressi sunt, et parum modeste in contraria vellicanda sese gesserunt. Namque Petzek sententiam oppositam dixit infirmis fundamentis inniti et religioni periculosam esse; Laussaulx dixit, illam esse erroneam; Sauter, ineptam; Maurus Hagel, absurdam; Georgius Fejer, oppositam perpetuæ praxi utriusque Ecclesiæ, etc. Sententiam Cani acriter propugnarunt, quia, juxta eos, vix aliter retundi possunt Protestantes, qui negant matrimonium esse sacramentum; et, ad minus, sententia Cani facilius et efficacius suppeditat medium vindicandi doctrinam catholicam. Quantum vero illi auctores desipuerint, patet hodie ex pestiferis consecrariis quæ potestates sæculares ex illorum sententia hauserunt. Et iterum compertum est, quod error specie tenus veritati aliquod præstat fulcrum, ut inde facilius eam corruat. In eadem hallucinatione primus fuit Canus, loco citato: « Cum contraria sententia (quæ stat pro sacerdote ministro) non modo probabilior, sed et ad catholicam fidem tuendam facilior, et ad Lutheranorum tela depellenda solidior sit. » Procul dubio, non pauci inter eos qui Cani sententiæ addicti sunt, incorruptæ fidei erant atque pro juribus Ecclesiæ contra illorum osos strenue decertarunt: attamen advertit Lieberman, opinioni Cani « se adjunxisse omnes Ecclesiæ potestatis osos, omnes qui Jansenii sectam secuti sunt, aut janseniano fermento turgebant, omnes qui se curiarum civilium partibus addixerunt, aut quoquo modo assentatores facti sunt politicæ potestatis. » Sane aulici regales inde arripuere ansam, ut contractum naturalem seu civilem a sacramento segregarent, et sub potestate civili constituerent contractum matrimonii, dicentes Ecclesiæ: Tolle quod tuum est sacramentum, et fac quod velis de illo; sed noli tangere contractum, quia est *res mea*. Ergo, inferunt, ad sæcularem potestatem spectat condere leges de contractu matrimoniali, sicut illas de cæteris contractibus statuere, impedimenta dirimentia inducere vel tollere; et, si forte Ecclesia aliqua de hisce statuerit, id nonnisi ex concessione principum, qui, propter ignorantiam, non valuerunt sua jura tueri. Alia pessima consecraria videre est apud Perrone, opere citato, a. 3.

300. — IV. FUNDAMENTA SENTENTIE CANI. *Probatur 1º Scriptura Sacra.* 1º I Cor. IV, 1 : *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei.* Sine ulla restrictione Apostolus asserit, sacerdotes esse ministros sacramentorum ; et ideo ejus verba non sunt coarctanda, nisi cogat aliqua necessitas. Porro nulla hujusmodi occurrat, econtra adest ratio sumendi latissime prædicta verba, videlicet convenit, ut sacramenta non ministrentur nisi a ministro sacro. Ergo. — *Confirmatur 1º*, quia, I Cor. XIV, 34, Apostolus inhibet mulieribus loqui in ecclesiis : *Mulieres in ecclesiis taceant. Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut et lex dicit.* Quod non tantum intelligitur de verbo Dei, sed etiam de administratione sacramentorum. Ergo non est putandum, aliquod Ecclesiæ sacramentum sic esse institutum, ut in eo mulier necessario sit ministra. — *Confirmatur 2º*, quia aliud est pœnitentia, aliud pœnitentiæ sacramentum ; nam pœnitentia existit sine ministro Ecclesiæ, sacramentum vero pœnitentiæ non item. Ergo similiter aliud est matrimonium, aliud matrimonii sacramentum proprie dictum ; cum illud fieri possit sine ministro Ecclesiæ, sicut fiebat ante Christi adventum, istud autem non possit.

301. — 2º *Traditione.* Tertullianus, lib. II *ad Uxorem* in fine, significat, illud matrimonium esse Ecclesiæ sacramentum, quod Ecclesia conciliat, videlicet per suum ministrum. — S. Ambros., *Epist.* 70, de conjugio dicit quod sanctificari ipsum oporteat benedictione sacerdotali. — Innocentius I, *Epist.* I *ad Probum*, dicit, matrimonium fundari divina gratia, quando celebratur. Porro celebrari non dicitur, nisi quando solemniter Ecclesiæ more contrahitur. — Sed, quod urgentius est, ne unus quidem Pater Ecclesiæ dixit, contrahentes matrimonium esse ministros hujus sacramenti. Imo antiqua traditio nunquam matrimonium rem sacram aut sacramentum vocavit, « nisi simul meminerit sacerdotalis in illo intervenientis ministerii, » sicut notat Benedict. XIV, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 2. Unde S. Thomas, fidelissimus interpret Patrum, *Contra Gentiles*, lib. IV, cap. LXXVIII : « In quantum ordinatur (matrimonium) ad bonum Ecclesiæ, oportet quod subiaceat regimini ecclesiastico. Ea autem quæ populo per ministros Ecclesiæ dispensantur, sacramenta dicuntur. Matrimonium igitur se-

cundum quod consistit in conjunctione maris et feminæ intendentium prolem in cultum Dei generare et educare, est Ecclesiæ sacramentum; unde et quædam benedictio nubentibus per ministros Ecclesiæ adhibetur. » Et in IV, dist. 1, q. 1, a. 8, ad 5: « Matrimonium secundum quod est in officium naturæ, et pœnitentia secundum quod est virtus, non habet aliquam formam verborum, sed secundum quod utrumque est sacramentum in dispensatione ministrorum existens, utrumque habet aliqua verba, sicut in matrimonio sunt verba exprimentia consensum, et iterum benedictiones ab Ecclesia institutæ. » Et disp. 17, q. 3, a. 3, quæstiuncula 1: « Solus est ille minister sacramentorum, in quibus gratia datur, qui habet ministerium super corpus Christi verum, quod solius sacerdotis est. » Ex his locis infert Sylvius, quod, si Angelicus Doctor Summam absolvisset, agnitus fuisset sacerdotem pro ministro matrimonii.

302. — 3° *Jure canonico*. Evaristus papa, in can. *Aliter* 1, causa 30, q. 5: « Aliter legitimum non sit conjugium, nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem habere videntur, et a quibus custoditur, uxor petatur, et a parentibus, et propinquioribus sponsetur, et legibus doteatur, et suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus a sacerdote benedicatur, et a paranympis, ut consuetudo docet, custodita, et sociata, a proximis congruo tempore petita legibus detur, ac solemniter accipiat: et biduo vel triduo orationibus vacent, et castitatem custodiant. Ita peracta legitima scitote esse connubia: aliter vero præsumpta, non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potiusquam legitima conjugia esse non dubitate; nisi voluntas propria suffragaverit, et vota succurrerint legitima. » — Innocent. III, in cap. *Cum in Ecclesiæ corpore* 9, de *Simonia*, declarat tanquam rem horribilem, quod « pro sepulturis et exequiis mortuorum, et benedictionibus nubentium, seu aliis sacramentis aliquid requiratur. » Et postea: « Ne igitur hæc de cætero fiant... seu pro benedicendis nubentibus, seu aliis sacramentis conferendis seu collatis aliquid exigatur, districtius prohibemus. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, portionem cum Giezi se noverit habiturum. » Ubi manifeste Pontifex seu Synodus Later. IV benedictionem

nubentium, quæ sine dubio per ministrum Ecclesiæ fit, connumerat aliis sacramentis. Unde glossa ejusdem loci : « Pro benedictionibus nubentium aliquid accipi prohibetur, quia per eas gratia confertur. » — Clemens V seu Concil. Vienne, cap. *Religiosi qui*, Clementina *de Privilegiis et excessibus privilegiatorum* : « Religiosi qui clericis aut laicis sacramentum Unctionis Extremæ, vel Eucharistiæ ministrare, matrimoniave solemnizare, non habita super his parœcialis presbyteri licentia speciali.... excommunicationis incurrant sententiam ipso facto per Sedem Apostolicam duntaxat absolvendi. » Ibi in eodem ordine ponuntur sacramentum Unctionis Extremæ vel Eucharistiæ ministrare, et matrimonia solemnizare. Hoc autem indubie ad Ecclesiæ ministrum pertinet. Unde in bulla Martini V Constantiæ edita ipsa solemnizatio matrimonii vocatur sacramentum. Vult enim interrogari utrum credat quis, quod Christianus contemnens susceptionem sacramentorum Confirmationis vel Extremæ Unctionis, aut solemnizationis Matrimonii, peccet mortaliter... — Concilium Florentinum definivit, omne sacramentum novæ Legis constare rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et intentione ministri ; et tamen contrahentes ineunt valide matrimonium, quin proferant verba, v. g. surdi muti. Porro, si contrahentes essent ministri, non valeret matrimonium in ratione sacramenti, cum deficerent verba, quæ sint forma. Ergo. — Sacerdos, quando benedicit matrimonium, dicit, ex præcepto Concilii Tridentini, sess. 24 *de Reform. Matrim.*, cap. 1 : *Ego vos in matrimonium conjungo*. Atqui, si sacerdos non esset minister, prædicta verba essent illusoria et falsa ; siquidem sacerdos illa proferet, sicut in Pœnitentia dicit : *Ego te absolvo*, etc., vel in Baptismate : *Ego te baptizo*, etc. — Ergo. Patres Tridentini nihil voluerunt expresse definire de ministro, materia et forma sacramenti matrimonii, ob varias de his catholicorum sententias ; sed si intendisset definire ejus formam, non potuisset, ait Tournely, uti verbis significatoribus.

303. — 4º *Ritualibus*. Rituale Romanum vetus, an. 1494 a P. Alberto Castellano Ordinis Prædicatorum collectum, ita habet : « Contrahentibus respondentibus, se nec affines, nec consanguineos, etc., sacerdos pronuntiet verba, quæ sunt forma hujus sacramenti. » Alterum Romanum

Pauli V jussu editum, hæc verba : *Ego vos conjungo*, etc., proferenda a paracho istius sacramenti ministro præscribit. P. Martene, *de Antiquis Ecclesiæ Ritibus*, tom. II, p. 11, lib. I, c. ix, plura alia Ritualia in hanc rem affert. Unum laudare sufficiat, nempe Mediolanense, in quo S. Carolus Borromæus, *Act. Eccl. Mediol.*, part. IV, hæc inseri curavit, nempe « quinque duntaxat esse sacramenta, quæ parochus ex officio administrare potest, Baptismum, Eucharistiam, Pœnitentiam, Matrimonium, et Extremam unctionem. » Ita notator Romanus, apud Ferraris, V. *Matrimonium*, n. 34, Édit. Migne.

304. — 5° *Ratione*. 1° Sacramentum est essentialiter ritus sacer, sicut ostenditur in tractatu *de Sacramentis in genere*. Porro contractus naturalis non est ritus sacer. Ergo. *Confirmatur*, quia minister sacramenti est causa instrumentalis, et ideo in persona Christi ministrat; porro contrahentes, dum dicunt : *Accipio te in meum maritum*, vel *in meam uxorem*, in ordine ad commercium carnale, non loquuntur in persona Christi. Ergo. — 2° Si inter Christianos matrimonium non potest esse validum in ratione contractus quin sit sacramentum, sequitur, aut matrimonia Protestantium esse omnia irrita, aut intentionem ex parte ministri non esse necessariam ad conficiendum sacramentum; nam Protestantes credunt, matrimonium non esse sacramentum novæ Legis, et ideo contrahentes apud illos non habent intentionem conficiendi sacramentum. Porro hæc duo sunt falsa, nam Ecclesia Catholica tanquam valida habet matrimonia Protestantium, et simul docet, necessariam esse intentionem in ministro sacramenti. Ergo. — 3° In cæteris sacramentis subjectum et minister non sunt eadem persona; non enim aliquis potest sibi conferre sacramentum quod in actione consistit, v. g. seipsum baptizare, absolvere, ordinare, confirmare, ungere. Ergo neque se conjungere matrimonio. Nec est dicendum quod alter nupturiens alteri conferat, quia si ministri sunt ambo, simul constituunt unum totalem ministrum, cum neuter possit sine altero. — 4° Ante Concilium Tridentinum, et etiam post ipsum in locis ubi non viget decretum *Tametsi*, sponsus et sponsa de futuro qui affectu maritali inter se coeunt, conficiebant verum matrimonium. Atqui, repugnat, ut commercium carnale effi-

ciat sacramentum, sitque signum efficax gratiæ ; nullam enim, ait Sylvius, habet speciem veri, Christum pro sacramento forma statuuisse quod non potest absque gravi peccato fieri, qualis est hujusmodi copula, quæ et a sola libidine est, et grave peccatum, utpote pertinens ad clandestinum matrimonium, ab Ecclesia semper improbatum ; et præsertim si pro signo consensus non aliud sit, quam ipsa corporum commixtio. — 5º Hæc sententia est tutior ; nam, ut fatetur ipse Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 4, « est valde probabilis, ac cuique liberum, absque ulla erroris nota, eam amplecti. » Omnes fatentur, matrimonium ritu ecclesiastico celebratum atque a sacerdote benedictum esse sacramentum ; dum non est certum, ipsum valere si expers tali benedictione contrahatur. Atqui ex decreto Innocentii XI, ex duabus opinionibus, quæ in utramque partem a theologis disputantur, tutiorem amplecti debemus, ubi agitur de valore sacramentorum. Ergo amplectenda nostra, rejicienda altera est. Ita annotator Lucii Ferraris cum Concina.

305. — V. COMMUNIS ET CERTA SENTENTIA. Soto, Henriquez, Bellarminus, Vasquez, Suarez, Sanchez, Pontius, Bonacina, Castropalaus, Diana, de Lugo, Salmantic., Coninck, Wiestner, Schmalzgrueber, Giribaldi, Gonet, Billuart, Fagnan, Monacelli, Giralaldi, La Croix, Ferraris, Gotti, S. Alphonsus, Alasia, et alii communiter cum tota acie Scholasticorum, tenent, ministrum sacramenti matrimonii esse ipsosmet contrahentes. Benedict. XIV, loco citato, dicit : « Hanc quippe sententiam propugnarunt fere omnes antiqui Theologi, jurisque canonici interpretes. » Unde jam Tournely confitebatur : « Si ex auctoritate et numero Scholasticorum pugnandum hic foret, vinceret haud dubie opposita sententia. » Sed adhuc magis vincit pondere rationum, uti liquebit.

Prop. : Omnino certum est, quod ministri Sacramenti Matrimonii sunt ipsi contrahentes.

306. — PROBATUR Iº CONCILIIIS. 1º *Ex Conc. Florentino*. Ita definit in decreto pro Armenis : « Septimum est sacramentum matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ, secundum Apostolum dicentem : *Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia.*

Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsentì expressus. » Id est causa efficiens sunt contrahentes ; ibi enim Concilium ponit operationem pro causa ipsa, quia efficiens non est actu efficiens nisi per suam actionem.

Ut tam aperti testimonii aciem declinent, replicant adversarii cum Tournely, ibi Concilium distinguere contractum a sacramento, atque docere utique, causam efficientem contractus esse contrahentes, sed implicite innuere, ipsos non esse causam efficientem sacramenti, quia mutavit loquendi rationem : quippe in cæteris sacramentis, postquam descripserit materiam et formam eorum, subdidit : *cujus minister est*, etc. : in præsentì autem dicit simpliciter : *Causa efficiens Matrimonii est*, etc., ne scilicet rem definiret in scholis hinc et inde agitatam. Sed *primo*, tempore Concilii Florentini, nondum erat introducta in Ecclesia Dei distinctio contractus et sacramenti matrimonii ; usque tunc omnes Patres et Doctores promiscue usurparunt hæc duo : matrimonium simpliciter et matrimonium sacramentum. — *Secundo*, verba decreti sunt deprompta ex opusculo IV, tract. 2 S. Thomæ, et Concilium prorsus in eodem sensu quo Angelicus illa intellexit. Porro infra ostendemus, Angelicum tenere nostram sententiam. — *Tertio*, Concilium loquitur de matrimonio quod immediate dixerat esse septimum sacramentum, et scopus ejus erat tradere genuinam de sacramento doctrinam : quod non præstitisset, si a sacramento ad contractum quatenus a sacramento distinctum deflexisset. Sane Armeni indigebant instrui circa matrimonium, non vero circa causam efficientem consensus ; quippe non usque adeo stolidi erant, ut ignorarent, causam efficientem contractus esse mutuum consensum. — *Quarto*, nullum alium ministrum sacramenti matrimonii assignat Concilium. Atqui pro cæteris sacramentis omnibus sedulo definit uniuscujusque ministrum, sicut materiam, formam et effectus ; unde si vocem *matrimonium* coarctat ad contractum, quem a sacramento præscindat, detruncatam de hoc sacramento tradit doctrinam. — *Quinto*, ratio cur mutaverit suum dicendi modum in promptu est : immediate enim dixerat : de conjunctione Christi cum Ecclesia, et ideo non subjunxit : *Cujus minister est*, etc., alioquin contra grammaticam

leges locutum esset, cum suapte natura pronomen *cujus* significet id de quo immediate fuit sermo. Ut tale arceat inconveniens, Concilium novam phrasim conficit, et iterum vocem *matrimonii* recitat. Attamen non dicit *minister matrimonii*, sed *causa efficiens*, tum quia consensus, utpote actio, non potest recte dici minister, qui est suppositum seu persona; tum maxime quia contrahentes non sunt tantum causa *instrumentalis* sacramenti, sed etiam causa efficiens *principalis* contractus; hanc vero duplicem causalitatis rationem non comprehendisset, si dixisset *minister*.

Instat Carriere dicens: « Si Concilium loqui voluisset de sacramento, dicere potuisset: *Causa efficiens sacramenti Matrimonii*, et sic nullus fuisset ambiguitati locus. » At ambiguitati locus non est, nisi ex falso supposito distinctionis discretæ contractus et sacramenti, quæ quidem distinctio plane inaudita erat tempore Concilii; tunc enim matrimonium sine addito apud Christianos significabat sacramentum, sicut Baptisma, Confirmatio, etc. Quocirca Concilium pergit dicendo simpliciter *Matrimonium*, atque tria ejus bona assignat, inter quæ reponit omnimodam indissolubilitatem, quæ matrimonio competit ratione sacramenti.

307. — 2º *Ex Conc. Tridentino*, sess. 24 *de Reform. Matrimonii*, cap. 1: « Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta *rata* et *vera matrimonia*, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit; et proinde jure damnandi sunt illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea *vera* ac *rata* esse negant. » Ibi agitur de matrimoniis quæ non fuerunt contracta coram parcho et testibus. Porro hujusmodi matrimonia S. Synodus declarat æquivalenter esse sacramenta. Ergo eorum minister, non sacerdos, sed contrahentes sunt. Illatio manifeste legitima est. Tota difficultas vertit circa minorem. *Prob. min.* Vocem *rata* Concilium adhibuit juxta sensum communiter receptum in Ecclesia. Atqui illa vox in traditione catholica et jure ecclesiastico non usurpatur nisi ad qualificanda matrimonia Christianorum sacramenti dignitate condecorata. S. August., *de Bono conjugali*, cap. vii, inquit undenam consequatur tam magna firmitas vinculi conjugalis, et ejus principium reponit in sacramento: « Quod nequaquam puto tantum valere potuisse, nisi quoddam sa-

cramentum adhiberetur. Nec tamen nisi in Civitate Dei nostri ejus talis est causa cum uxore, scilicet indissolubilitas sacramenti. » Sed expressius Innoc. III, in cap. *Quanto 7, de Divortiis* : « Etsi matrimonium *verum* inter infideles existat, non tamen *ratum* : inter fideles autem *verum* et *ratum* existit, quia sacramentum fidei (nempe Baptisma) quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum. » Unde auctores indiscriminatim *sacramentum Matrimonii* et *Matrimonium ratum* usurparunt, adeo ut Fagnanus, super cap. *Quod nobis 2, de clandestina Desponsatione*, asserat, contrarium dicere esse, secundum probatissimos auctores, periculosum in fide. Et sane Tridentinum sub interminatione anathematis declarat, matrimonia clandestina esse *rata*. Sed certe non pauca ex illis defraudata sunt benedictione sacerdotis, et adhuc defraudantur ubi non viget lex clandestinitatis. Ergo stat sacramentum sine hac benedictione. Ergo sacerdotis benedictio non est forma sacramenti. Ergo contrahentes præbent formam sacramenti.

Nedum S. Synodus contractum habuerit ut distinctum ac separabilem a sacramento, in prima formula decreti sancienda de impedimento clandestinitatis nulla facta fuit mentio sacerdotis, sed duntaxat testium; atque inter rationes quæ moverunt S. Synodum ad impedimentum illud constituendum, ista recensetur : quia in matrimoniis clandestinis « sacramenti gratia in sceleris sordes convertitur. » Quum vero aliqui Patres contra impedimentum objicerent, quod sacramenta Ecclesiæ non possunt fieri irrita, responsum fuit, non irritari sacramentum, sed tantum poni obicem ne valide conficiatur. Diu etiam disputatum est utrum parochi, vel scribæ tantum præsentia declararetur necessaria; et tandem decreta fuit præsentia parochi tanquam testis *præcipui* seu *qualificati*, seu *autorizabilis*. Plura hujusmodi refert Pallavicinus, *Hist. Concil. Trident.*, lib. XXII, cap. iv, quæ apertissime ostendunt, in mente Concilii matrimonium ratum et sacramentum matrimonii esse quid unum et idem. Unde, can. 1, definit simpliciter, matrimonium esse sacramentum novæ Legis, quasi hæc duo in adæquatione ponens. Quod et fecit Pius IX in allocutione *Acerbissimum*, 27 sept. 1832, agens de miserrima conditione Ecclesiæ

catholicæ in Republica Neogranatensi. Propterea Fra Paulus Sarpi, qui suo more S. Synodum mordaci dente carpit, objungat ei contradictionem, quatenus nimirum matrimonia clandestina declarat esse sacramenta, et simul ea detestatur, cum fieri non possit, ut Ecclesia detestetur sacramenta, non advertens quod Ecclesia ejusmodi matrimonia detestatur, non præcise ut sacramenta, sed quatenus sacrilegia, eo modo quo sacrilegam communionem detestatur. Verba Concilii quæ pro sua parte recitant adversarii, et quibus tantum robur insitum esse prædicat Tournely, aperte nobis favent; nam si verba quæ sacerdos profert benedicens matrimonium, essent forma hujus sacramenti, eadem essent ubique, et non penderent ab usu uniuscujusque provinciæ; nam forma sacramenti fuit a Christo instituta, et est atque erit ubique semper eadem, cum pertineat ad substantiam sacramenti, super quam nihil potest Ecclesia, sicut declaravit idem Concilium. Attamen sacerdos est minister solemnizationis matrimonii, deputatus ab Ecclesia ad approbandum matrimonium illudque legitimum declarandum; et sua benedictione illud quasi obsignat in facie Ecclesiæ.

308. — *Dices* : Si adeo aperta fuerit mens concilii Tridentini, quomodo Canus, qui ei interfuit, et cujus acies haud mediocris fuit, oppositam sententiam propugnaverit? Ratio in promptu est: Canus opus suum absolverat quando habita est sessio *de Matrimonio*; etenim privilegium impressionis obtinuit Matriti die 27 augusti 1562; et sessio 24 habita est die 11 novembris ejusdem anni. Deinde est locus dicendi cum Poeta: « Quandoque dormitat bonus Homerus; » vel cum Bossueto: « L'homme est toujours court par quelque côté. »

309. — PROB. II° APOSTOLICÆ SEDIS AGENDI RATIONE. 1° *Expositiva agendi ratione*. Pontifices interdum indulserunt, ut matrimonium iniretur inter catholicos et acatholicos, sed ea lege, ut servarentur conditiones a se constitutæ: quod si facere detrectarent nupturientes, matrimonium quidem coram paracho celebraretur, sed sine apparatu religioso, et denegata sponsis benedictione, ita ut parochus non nisi *passivam* exhiberet *assistentiam*. Ita Benedictus XIV, 4 nov. 1741, circa matrimonia mixta Hollandiæ; Pius VI, 19 jun. 1793, pro Ducatu Cliviensi. Atqui tamen Pontifices

hujusmodi matrimonia habent tanquam sacramenta, siquidem Benedictus XIV, in prædicta declaratione, ea vocat *sacrilègia vincula*. Præterea in adjunctis difficillimis indulserunt Romani Pontifices, ut sine parochi præsentia possent iniri matrimonia : ita concessum est 30 maii 1669 pro Malabarica provincia. S. Congregatio pro negotiis ecclesiæ Gallicanæ specialiter deputata tempore Revolutionis, interrogata an qui matrimonia contraxerant absque benedictione sacerdotali, quæ tunc impossibilis fuit, debeant sistere coram sacerdote, ut suppleatur benedictio, respondit die 22 april. 1793 : « Fideles hortandos esse, ut, cum sacerdotis copiam habere possunt, ab eo benedictionem petant, qui tamen illis declarabit, hujusmodi benedictionem ad validitatem minime pertinere. »

310. — 2º *Ex negativa agendi ratione*. Permulta sunt decreta SS. Congregationum quæ nostram sententiam inconcusse fulciunt. Quædam seligimus. Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. xxiii, n. 1, refert, S. Congregationem Concilii, an. 1581, episcopo Giennensi dubia proponenti respondisse, matrimonium valere, quando sacerdos invitatus et compulsus per vim adest, dum contrahitur matrimonium, etiamsi claudat aures suas, ne audiat consensum nupturientium : item, si adsit sacerdos, dum contrahitur matrimonium, quin fuerit vocatus, sed casu adsit et aliud agens, quando audit consensum. Idem dicendum est, etiamsi duo alii testes fortuito casu intersint matrimonio, et simul cum parochio objurgationes proferant. Ideo illi conjuges, juxta sententiam oppositam, vere conjungerentur in ratione contractus, non autem in ratione sacramenti. Porro, si res ita sit, « ne sic copulati fideles perpetuo careant gratia quæ ex sacramento matrimonii in contrahentes derivatur, deberet Ecclesia illos compellere, aut saltem hortari atque inducere ad suum contractum legitime, consuetisque adhibitis sacris ritibus, iterum renovandum coram eodem parochio, cujus verbis fiat sacramentum ; atque, ob eandem rationem, coram sacerdote aut præciperet, aut saltem instaurari curaret clandestina conjugia, in locis inita ubi Tridentini decretum non est receptum. Cum autem in neutro casu conjugii renovationem ab Ecclesia urgeri videamus, non temere inde conjicimus, utrumque contractum, quam-

quam sacerdotis benedictione non obsignatum, jam ab Ecclesia haberi pro sacramento. » Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 8.

311. — Reponunt, hujusmodi matrimonia non instaurari ritù debito, quia contractus conjugalis semel valide initus, nisi cum iniretur, sacramenti naturam induerit, nunquam deinceps poterit sacramentum effici. Sed in hoc pugnant secum, nam contendunt, contractum non esse nisi materiam sacramenti; porro hæc materia permanet virtualiter, et ideo nihil obstat quominus ipsi forma apponatur, et sic conficiatur sacramentum. Deinde theologi qui sentiunt, consensum posse renovari, atque gratiam sacramenti, si ea primum caruerit, assequi, multo plures sunt; et ideo quæstio est saltem dubia. Porro Ecclesia, ubi de valore sacramenti agitur, tutiorem sequitur partem. Ergo in hac dubietate non negligeret Ecclesia fideles urgere, ut sua connubia debito modo renovarent, ne frustrarentur spe consequendæ gratiæ, quæ, saltem in multorum probabili sententia, ex contractus iteratione ipsis obveniret. Benedictus XIV, *ibid.*

312. — Carrière tria alia aperit effugia : Ecclesia præcipit quidem, ut detur sacramentum cum materia dubia, deficiente certa, sed solum quando adest necessitas. Porro in præsentī non adest necessitas, quum gratia suppleri et obtineri possit per alia sacramenta et bona opera. Deinde daretur sæpe occasio judicandi, matrimonium esse irritum, quia fideles non satis discernunt inter sacramentum et contractum, et sic possent dirimi matrimonia valida. Tandem multi accederent ad sacramentum non rite dispositi, et sic profanaretur. Part. I, cap. II, n. 86.

At triplex illa ratio videtur esse leviusculi ponderis. *Ad primam* : Confirmationis et Extremæ unctionis gratia forsā minus est necessaria quam gratia matrimonii. Porro, ubi adest dubium de valore illorum sacramentorum, Ecclesia præcipit ea iterare. Deinde nullum sacramentum potest adæquate supplere gratiam alterius sacramenti, alias frustra hoc fuisset institutum; nullum enim sacramentum dat jus ad auxilia specialia consequenda, nisi fuerit ad hoc specialiter institutum. — *Ad secundam* : Neutiquam datur prædicta occasio, cum Ecclesia imponat sacerdoti monere conjugēs, benedictionem non pertinere ad essentiam sacramenti.

Quod sedulo Pius VII commendavit cardinali Caprara, suo legato in Galliis. — *Ad tertiam* : Hoc inconveniens est per accidens, et ex culpa conjugum : ideo non est cur Ecclesia deflectat, propter ipsum, a regula per se bona. Deinde hoc inconveniens existit quoque pro his qui primum contrahunt. Demum melius est permittere, ut sacramentum suscipiant indigne, quam præstare, ut nunquam recipere possint, nam, sacramento semel recepto, illius gratiam et effectus consequentur conjuges, quando postea obex removebitur.

313. — PROB. III° APOSTOLICÆ SEDIS DOCTRINA. 1° *Ex declarationibus Pii IX.* Multa sunt de hac re Pontificum Romanorum oracula, quæ omne dubium excludunt ; sed satis erit referre Pii IX et Leonis XIII verba. Pius IX, litter. *Ad Apostolicæ Sedis*, 22 aug. 1851, damnat opera et doctrinam Joannis Nepomuceni Nuytz, in regio Taurinensi athenæo professoris, et expresse sequentes propositiones : « Nulla ratione fieri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem sacramenti. Matrimonii sacramentum non est nisi contractui accessorium, ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est. » Eisdem propositiones damnavit in *Syllabo*, numeris 63 et 66. Quapropter veræ sunt istæ contradictoriæ : « Christus matrimonium seu naturalem conjugii contractum ad sacramenti dignitatem evexit ; sacramenti ratio est essentialis contractui et ab eo inseparabilis ; sacramentum in una tantum nuptiali benedictione non situm est. » Unde sic : contradicentes concedunt, matrimonium inter Christianos initum valere in ratione contractus, etsi non fuerit benedictione sacerdotali quasi obsignatum ; ex altera parte Pontifex declarat, contractum ipsum esse sacramentum, siquidem non dicit, sacramentum fuisse superinductum contractui, sed ipsum contractum fuisse evectum ad sacramenti dignitatem, atque essentiam sacramenti esse de essentia contractus et ab illo inseparabilem. Ergo omnis contractus matrimonii validus inter Christianos est essentialiter sacramentum. Ergo sacerdos non est minister hujus sacramenti, sed solum contrahentes.

Sed adhuc explicitior est sequens propositio, quæ est 73 *Syllabi* : « Vi contractus mere civilis potest inter Christia-

nos constare veri nominis matrimonium ; falsumque est, aut contractum matrimonii inter Christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur. » Unde vera est hæc contradictoria : « Vi contractus mere civilis non potest inter Christianos constare veri nominis matrimonium ; verumque est, aut contractum matrimonii inter Christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur. » Pius IX jam, occasione propositi introducendi matrimonium civile in Regno Sardiniae, scripserat regi Victorio Emmanueli, 19 sept. 1852 : « Est dogma fidei, matrimonium fuisse a Christo Jesu Domino nostro evectum ad dignitatem sacramenti, est quoque doctrina Catholicæ Ecclesiæ, sacramentum non esse qualitatem accidentalem contractui additam, sed esse de essentia matrimonii ipsius, adeo ut unio conjugalís inter Christianos non sit legitima nisi in matrimonio sacramento, extra quod superest tantum merus concubinatus. » Et in allocutione *Acerbissimum*, 27 sept. 1852 : « Cum nemo ex Catholicis ignoret, aut ignorare possit, matrimonium esse vere et proprie unum ex septem Evangelicæ legis Sacramentis a Christo Domino institutum, ac propterea (adverte illationem) inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, conjunctionem cujuscumque etiam civilis legis vi factam nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab Ecclesia tantopere damnatum, ac proinde a conjugali fœdere sacramentum separari nunquam posse, et omnino spectare ad Ecclesiæ potestatem ea omnia decernere quæ ad idem matrimonium quovis modo possunt pertinere. »

314. — 2º *Ex declaratione Leonis XIII.* In litteris *Arca-num divinæ*, 10 febr. 1880 : « Nec quemquam moveat illa tantopere a Regalistis prædicata distinctio, vi cujus contractum nuptialem a sacramento disjungunt, eo sane consilio, ut, Ecclesiæ reservatis sacramenti rationibus, contractum tradant in potestatem arbitriumque principum Civitatis. Et enim non potest hujusmodi distinctio, seu verius distractio, probari ; cum exploratum sit in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem ; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere, quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate

sacramenti auxit matrimonium ; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus jure. Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est sacramentum, quia est sacrum signum et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. Istarum autem forma ac figura illo ipso exprimitur summæ conjunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se conligantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet, omne inter Christianos justum conjugium in se et per se esse sacramentum : nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adjunctum, aut proprietatem allapsam extrinsecus, quæ a contractu disjungi ac separari hominum arbitratu queat ¹. »

Nota. Possemus quæstionem jam claudere, nisi operæ pretium esset proferre testimonia quibus plane constat, hanc Romanæ Ecclesiæ doctrinam non esse noviter inventam, sed semper fuisse in traditione catholica ; et ita, si quæ adhuc supersint difficultates, veritas non erit in intellectu nostro quasi semen inter spinas, sed vegetior coruscabit, eumque summopere reficiet.

315. — PROB. IV° LITURGIA. Goarius apud Græcos, Martenius et Renaudotius apud Latinos, et omnes qui de antiquis Ecclesiæ ritibus scripsere, testificantur, apud veteres nullam formam communem fuisse adhibitam a sacerdotibus, dum benedictionem nuptialem impertirent. Immo apud Orientales et Græcos preces adhibitæ in benedictione nuptiali adeo elongabantur vel ab ipsa specie formæ sacramentalis, ut missionarii apud ipsos degentes perperam putaverint, eos non admittere matrimonium ut sacramentum.

Juvat audire Martenium, *de antiquis Ecclesiæ Ritibus*, lib. I, cap. ix, a. 3 : « Constituto ad celebrandas nuptias die

¹ Contra theologos qui hanc capitalem veritatem propugnabant ita succlamabat Canus : « At argumentatur quispiam, fidelium matrimonium esse novæ Legis sacramentum, non autem esse majorem rationem de uno quam de alio ; omne igitur fidelium matrimonium esse sacramentum. Appellatur vero hic theologus, aut hoc etiam nomine dignus putatur ? Dum quidem ita argumentabitur, non modo theologus, sed philosophus aut etiam dialecticus omnino habendus non erit. Anne ad hunc modum graves theologî ratiocinantur ? » Et ita videre est quantum hallucinatus fuerit in hac re ille aliunde præclarissimus vir.

adveniente, sponsus et sponsa benedicendi a parentibus aut paranymphe, qui, ut ait S. Augustinus, serm. 293, erat amicus interior conscius secreti cubicularis, sistebantur sacerdoti ad portas ecclesiæ, qui, secundum quosdam, eos interrogare debebat de fide quam profitebantur. Deinde, datis sibi mutuo dextris, exigebant ab utrisque consensum, in quo totam sacramenti matrimonii essentiam reponebant antiqui. Inaudita quippe apud eos erant illa verba parochi : *Ego vos conjungo in nomine Patris*, etc., in quibus aliqui ex recentioribus scholasticis formam hujus sacramenti constituunt, quæ tamen desiderabatur in duobus antiquis Ritualibus manuscriptis Beccensis monasterii, in Pontificali Senonensi annorum 300, in antiquo Rituali Bituricensi et in aliis omnibus quæ a nobis postea exhibebuntur. » Unde Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 7 : « Quamvis Tridentinum hanc posteriorem formulam indicaverit, quamcumque tamen aliam, juxta cujuslibet regionis usum adhiberi permisit : *Vel aliis verbis, juxta receptum uniuscujusque provincie ritum*. Tantam porro varietatem Ecclesia non tolerasset, multoque minus cujuslibet provincie arbitrio permisisset, si existimasset, per verba a sacerdote prolata confici sacramentum matrimonii. » Et S. Congregatio Concilii, die 2 mart. 1580, declaravit, verba *Ego vos conjungo*, etc., quæ, juxta Trident., sess. 24 *de Reformatione Matrimonii*, cap. 1, parochus, viro et muliere interrogatis, debet dicere, non pertinere ad substantiam matrimonii. Vide Fagnanum, super cap. *Quod nobis* 2, *de clandestina Desponsatione*.

Quapropter loca tum Ritualium, tum Conciliorum, tum SS. Pontificum, in quibus dicitur, sacerdotem ministrare sacramentum matrimonii, late sumenda sunt. Et non obstat quod interdum in administratione sacramenti matrimonii idem loquendi modus usurpetur; hic enim sermo debet sumi in sensu accommodo, nimirum eo sensu quod sacerdos est minister *sacramentalis* per quem solemnizatur matrimonium. Eodem sensu Patres sacramentum matrimonii denominarunt ex ritu accidentali, scilicet modo ex benedictione sacerdotis, modo ex impositione velaminis, quod olim super sponso extendebatur, sicut interdum Pœnitentiæ sacramentum denominarunt ex impositione manus; et hic

mos fundatur in natura hominis, qui objectis assolet nomen imponere ex iis quæ magis percellunt sensus.

316. — PROB. V^o AUCTORITATE DOCTORUM. S. Thomas, in IV, dist. 26, q. 2, a. 1, ad 1 : « Verba quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus sacramenti, non autem benedictio sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale. » Et dist. 28, q. unic., a. 3, in corp. : « Sicut in aliis sacramentis quædam sunt de essentia sacramenti, quibus omissis, non est sacramentum ; quædam autem ad solemnitatem sacramenti pertinent, quibus omissis, verum nihilominus perficitur sacramentum, quamvis peccet qui omittit : ita etiam consensus expressus per verba de præsentibus inter personas legitimas ad contrahendum, matrimonium facit : quia hæc duo sunt de essentia sacramenti ; alia autem omnia sunt de solemnitate sacramenti, quia ad hoc adhibentur ut matrimonium convenientius fiat ; unde, si omittantur, verum matrimonium est, quamvis peccent sic contrahentes, nisi per aliquam legitimam causam excusentur. » Nihil clarius dici potest. Et cum hæc scripserit Angelicus post ea quæ objiciunt ex distinctione 1, pronum est intelligere verba objecta juxta doctrinam hic luculentissime expressam. Quæ objiciunt ex Summa contra Gentiles, nobis aperte favent ; dicit enim : « Matrimonium igitur, secundum quod consistit in conjunctione maris et femine intendentium prolem ad cultum Dei generare et educare, est Ecclesiæ sacramentum : unde et quædam benedictio nubentibus per ministros Ecclesiæ adhibetur. » Ibi distinguit ea quæ sunt essentialia matrimonii sacramento, videlicet conjunctionem maris et femine in ordine ad prolem, et deinde accidentalialia seu solemnialia quæ huic sacramento accrescunt. Ideo nonnisi obcæcati studio partium contradicentes enixi sunt S. Thomam attrahere in suam sententiam.

S. Bonaventura, in IV, dist. 34, a. 1, q. 1, in corp. : « Sacramentum matrimonii habet impedimentum multiplex... Ratio autem quare hoc sacramentum magis habeat impedimenta, quam alia, est duplex. Una est ratione causæ efficientis, quia, quamvis omnia sacramenta sint a divina institutione, et humana dispensatione, tamen hoc sacramentum maxime consistit in humana dispensatione, quia

per consensum contrahentium oritur, nec habet dispensatorem determinatum. »

Hæc sententia fuit propugnata ab omnibus veteribus scholasticis et aliis Doctoribus adeo numerosis, ut Tournely, sicut dictum est, ingenue fassus sit : « Si ex auctoritate et numero Scholasticorum pugnandum hic foret, vinceret haud dubie opposita sententia ¹. » Quid igitur dixisset, si præsentem Ecclesiæ faciem contemplatus esset? Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 5 : « Neque tam ingens theologorum numerus tanta animi fortitudine pro hac sententia dimicaret, nisi et ipsi validissima haberent argumenta quæ suis adversariis opponant ². »

317. — PROB. VI° DIRUTIONE FUNDAMENTORUM SENTENTIÆ OPPOSITÆ. *Ad primam* : Illa verba Apostoli, licet possunt exponi de sacramentis, attamen primario intelliguntur de prædicatione mysteriorum fidei, seu evangelicæ doctrinæ, sicut patet ex orationis continuatione, et communiter exponunt interpretes. Deinde vox *dispensatores* optime intelligi potest de moderatoribus qui legitimam sacramentorum susceptionem definiunt ac regulant. Insuper, etsi vox *dispensatores* sumatur pro sacramentorum confectoribus, nihil cogit sumere attributum propositionis in tota sua extensione, quum propositio sit affirmans. Demum recte respondet

¹ Canus acerrime et ultra modum contra Scholasticos, quorum auctoritate premebatur, invecus est : « Ubi ego, si Thomistæ omnes cum Scholasticis existant, si cum antiquis juniores velint contra me pugnare, tamen superior sim necesse est. Non enim, quemadmodum nonnulli putant, omnia sunt in theologorum auctoritate. Est quædam tamen ita perspicua veritas, ut eam infirmare nulla res possit. » *De Locis Theolog.*, lib. VIII, cap. v.

² Carriere dicit, esse licitum recedere a theologis in eis quæ proponunt tanquam opiniones, sicut contingit in præsentī quæstione. Nam theologi, ut suam sententiam adstruerent, argumenta desumpserunt, « non tam ex Scriptura et Traditione, quam ex philosophicis subtilitatibus... Habemus argumenta quæ ipsi non expenderunt, scilicet ex traditione quam vix satis ponderasse videntur... et ex praxi Ecclesiæ ; quæ ubi evoluta fuere, magis ac magis invaluit Cani opinio. » *De Matrim.*, part. I, cap. II, a. 2, n. 82. Sed in primis forma sacramenti pertinet ad dogma fidei, et ideo, licet Ecclesia de ea nondum protulisset definitionem, nihilominus esset veritas fidei divinæ. Deinde gravis irrogatur injuria Scholasticis et Ecclesiæ Doctoribus, quando perhibentur tanquam S. Scripturæ, Traditionis et Ecclesiæ praxis inscii, et philosophicis indulgentes subtilitatibus, ut super eas doctrinam logicam superstruant. Talem morem carpendi Scholasticos et præ-

S. Alphonsus, sacerdotes esse dispensatores sacramentorum juxta naturam uniuscujusque sacramenti : porro natura sacramenti matrimonii exigit, ut sacerdotes sint ministri solemnizationis seu sacramentalis tantum, vi cujus peculiari modo sanctificatur matrimonium, atque aperte constat coram facie Ecclesiæ illud esse validum ac legitimum. — *Ad secundam* : Ad argumentum haustum ex traditione jam satis responsum fuit supra. — *Ad tertiam* : Canon *Aliter* est spurius, nec convenit temporibus papæ Evaristi, nec juri canonico, imo neque civili Romano, quod, etsi parentum requirebat consensum, non tamen propinquorum : neque aliquando fuit necessaria constitutio dotis, etc. Cæterum hæc omnia intelligi debent de foro externo, in quo taliter habentur conjugia contracta, omissis prædictis regulis, non tamen ideo sunt in se irrita, sicut patet ex plebibusque conditionibus ibi recensitis. Vide Berardi, *Gratiani canones genuini ab apocryphis discreti*, p. II, tom. II, cap. III. Innoc. III, in cap. *Cum in Ecclesiæ corpore*, si non intellexisset de benedictione qua solemnizantur nuptiæ, non segregasset matrimonium a cæteris sacramentis, sed illud comprehendisset sub generali denominatione sacramentorum, quum ratio eadem sit de omnibus. Benedictiones nubentium, cum sint sacramentalia, aliquam san-

clarissimos theologos primus usurpavit Lutherus, ut suos errores facilius seminaret : et post ipsum cæteri Protestantes necnon et Jan-senistæ summopere extulerunt prima Christianismi sæcula, et prædicarunt, ad ea usque retrogradi necesse esse, ut genuina dogmata innotescant, quasi Ecclesiæ Christi in subsequentibus sæculis non fuerit lux mundi neque columna et firmamentum veritatis. Angustiis vehementer premimur quando videmus catholicos ita incaute et insulse hæreticorum partibus favere. Usquequo igitur filii Ecclesiæ in laqueos inimici se conjicient ? Cæterum præclarissimus Perrone, *de Matrimonio christiano*, lib. I, cap. IV, a. 2, discutit duodecim Patrum, Conciliorum et Pontificum textus, in quibus confidenter Canus et ejus asseclæ affirmant, suam sententiam aperte doceri vel supponi ; atque iuculenter ostendit, ipsos, nedum rectius intellexisse traditionem catholicam, misere ex præjudicata mente hallucinatos fuisse in illis traditionis testimoniis exponendis. Siquidem illa testimonia optime demonstrant, matrimonium absque sacerdotali benedictione contractum esse illicitum atque sacrilegum, non vero esse invalidum ; aut si aliqua ex illis testimoniis videantur inducere nullitatem matrimonii, hæc nullitas intelligitur de foro externo, in quo matrimonium non habetur ut valide contractum, si ejus valoris desint signa et argumenta. Vide etiam Bellarminum, *de Matrimonio*, cap. VIII.

ctitatem conferunt, sed non ideo sunt sacramentum. Item nobis favet Clementina *Religiosi*, ubi expresse distinguitur inter *ministrare* sacramenta et *solemnizare* matrimonia, quæ quidem solemnizatio indubie pertinet ad Ecclesiæ ministrum. Idem dic de Bulla Martini V. — *Ad quartam* copiosius satisfactum est (315). — *Ad quintam* : Retorqueri potest argumentum, nam materia sacramenti matrimonii est prorsus aliquid sacrum, cum integret signum sensibile : ergo. Contractus naturalis matrimonii, præcissione facta institutionis Christi, non est ritus sacer : inspecta autem tali institutione, consensus matrimonialis est ritus sacer vi characteris baptismalis. — Protestantes, licet errant circa existentiam sacramenti matrimonii, habent tamen intentionem generalem contrahendi juxta Christi institutionem ; atque per hanc generalem intentionem quasi præ suffocatur, ut ait Benedictus XIV, intentio particularis, si qua sit, ex errore consequente. Si quis autem contraheret ea formali intentione non suscipiendi sacramentum, quamvis sibi innotesceret, illud fuisse a Christo institutum, non contraheret valide : tunc enim conditio esset de impossibili. Sed hujusmodi conditio non solet apponi, nisi voluntas sit corruptissima. Imo nec Catholici neque Protestantes de hoc cogitant ; unde sufficit pro matrimonio sicut pro cæteris sacramentis intentio penitus generalis observandi Christi præceptum. In sacramentis omnino nutans est argumentatio *a pari*. Præsumitur consensus de præsentis prævisse conjunctioni carnali ; et hic consensus, etsi illicitus ita emissus, est tamen validus. Si autem revera defuerit talis consensus, matrimonium non revera contrahitur, etsi præsumitur in foro externo, donec contrarium probetur. — Demum apparet, nostram sententiam esse tutissimam. Nec ideo ablegatur benedictio sacerdotalis, sed ea requiritur, ut licite celebrentur nuptiæ.

318. — COROLLARIA. 1° *Falsa est singularis sententia Catharini*. Inde collucet quantum a veritate aberraverit Catharinus, qui asseruit, Deum ipsum esse sacramenti matrimonii ministrum, non quasi singulis vicibus intersit matrimonio atque iteret formam sacramenti, sed quatenus semel pro omnibus futuris matrimoniis per os Adæ sequentem protulerit formam, quæ per suam efficaciam jugiter permanet

usque ad finem sæculi : *Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem, et adhærebit uxori suæ : et erunt duo in carne una* (Genes. II, 24). At si res ita sit, jam non Christus ipse instituit sacramentum matrimonii, quum ejus forma et materia fuerint instituta in paradiso terrestri. Porro hoc est contra fidem. Deinde inter formam et materiam debet esse moralis conjunctio ; porro inter verba a Deo prolata et contractus matrimoniales qui nunc ineuntur, non adest conjunctio moralis : ergo. Nec ad hoc satis est, uti contendit Catharinus, quod verba a Deo prolata fuerint scripta ; nam primum non videntur scripta fuisse ante Moysen. Deinde verba a Christo prolata pro Baptismo et Eucharistia, fuerunt quoque scripta, et tamen debent toties a ministro proferri, quoties sacramentum conficitur.

319. — 2° *Falsa est sententia Maldonati*. Maldonatus, quem secutus est Dargentreus, Tulensis episcopus, dixit, sacerdotem esse ministrum ordinarium matrimonii, contractantes vero ministrum extraordinarium. Hæc sententia non tantum adversatur catholicæ doctrinæ, sed etiam est merum figmentum, quod nulla ratione vel speciem probabilitatis præ se ferente innitatur. Unde non sortita est adstipulatores, sin forte excipias continuatorem *Collationum Andegavensium*, qui Dargentreum citat non improbens illum.

320. — 3° *Sententia Cani antiquata est*. Sententia Cani, quam Benedictus XIV tanquam probabilem habuit, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 9, omnem amisit probabilitatem vi declarationum Pii IX et Leonis XIII¹. Atque non dubitamus, Canum, Sylvium, Tournelyum, et plerosque alios qui Cano suffragati sunt, hanc sequelam toto corde tenuisse, si perspectas habuissent declarationes Cathedræ Petri, quæ super res matrimoniales uberius lumen superfuderunt.

¹ Jam exuerat omnem probabilitatem vi litterarum Pii VI ad episc. Motulensem, 16 sept. 1788, et ad episc. Agriensem, 11 jul. 1789 ; item vi doctrinæ Pii VIII et Gregorii XVI in negotio de matrimoniis mixtis cum rege Borussiano ; sed non tam aperte, quam ex declarationibus Pii IX et Leonis XIII.

PARAGRAPHUS II.

De inseparabilitate contractus et sacramenti in Matrimonio christiano.

321. — **PONITUR QUÆSTIO.** Agitur de matrimonio christiano; namque inter infideles vera esse matrimonia nemo inficiari potest, cum primitus matrimonium fuerit a Deo institutum in officium naturæ duntaxat: infideles autem sunt sacramentorum incapaces donec Baptisma susceperint. Unde apud ipsos contractus matrimonii non tantum separabilis, sed necessario separatus est a sacramento. Sed separatio de qua agitur non est confundenda cum distinctione formali, nam est separatio physica, ita ut haberi possit validus matrimonii christiani contractus absque sacramenti ratione. Sane idem numero matrimonium habere potest duplicem rationem formalem, scilicet rationem contractus, et rationem sacramenti, sicut anima humana, etsi physice una et eadem, triplicem habet rationem formalem, nempe vegetativam, sensitivam et rationalem. Distinctionem formalem, atque ideo separationem præcisivam seu abstractivam dari inter contractum et sacramentum, in confesso est apud omnes. Sermo igitur est de separatione materiali seu concreta. Quia autem matrimonium christianum sub triplici respectu considerari potest, nimirum vel prout contrahitur inter duos jam baptizatos, vel inter non baptizatos qui deinde convertuntur ad fidem, vel demum inter baptizatum et infidelem; inde, claritatis gratia, agemus in triplici sectione, de inseparabilitate contractus et sacramenti, 1º in matrimonio contrahentium post Baptisma, 2º in matrimonio infidelium qui deinde baptizantur, et 3º in matrimonio fidelis cum infideli.

Sectio I.

De inseparabilitate contractus et sacramenti in matrimonio conjugum baptizatorum.

322. — **I. SENTENTIA ALIQUORUM HETERODOXORUM.** Marcus Antonius de Dominis, primum episcopus Spalatensis, et

deinde hæreticus apostata, medio sæculo xvi, ut matrimonium sub potestate principum sæcularium constitueret, docuit in opere *de Republica ecclesiastica*, illud esse contractum mere naturalem, qui igitur nullatenus pendet ab Ecclesia, etiamsi superaddatur ratio sacramenti; nam hæc ratio est essentialiter posterior ratione contractus naturalis, et ideo potestas civilis prius habet jus in contractum, quam Ecclesia in sacramentum. Hæc doctrina invaluit, non tantum apud Protestantes, sed etiam apud quosdam Austriæ catholicos, sub imperatore Josepho II. Unde ille imperator *sacrista* introduxit in sua ditione matrimonium civile, et statuit, sacramentum matrimonii non posse consistere, nisi prius contractus fuerit stipatus omnibus conditionibus a lege civili definitis. Legislationem Austriacam hac in parte mutatus est Napoleon I atque inseruit in codice civili.

Cujus pestiferi erroris et *monstri hæretici*, sicut recte appellatur a cardinali Gerdilio, semen in Galliis seminavit, an. 1674, Launoïus, doctor parisiensis, qui, in opere *De Regia in Matrimonio potestate*, fretus eodem principio ac Marcus Antonius, docuit, potestatem statuendi impedimenta dirimentia esse penes solos principes sæculares, qui tamen, quoad sacramentum, pendent ab Ecclesia, sicut Ecclesia ab ipsis pendet, quoad contractum. Ejus systema adeo grassatum est a temporibus Revolutionis Galliarum, ut Agier et alii non pauci dixerint, non tantum licere, sed etiam omnino expedire separationem contractus civilis a sacramento, et illud consecrarium esse unum e potissimis beneficiis Revolutionis. Licet enim, inquiunt, benedictio nuptialis semper fuerit in usu, non ideo tamen fuit semper præcepta ab Ecclesia: quinimo Ecclesia interdum suasit, ut non adhiberetur. Sed præ cæteris malum semen factum arborem coluit et irrigavit jansenista Tabaraud, in opere: *Principes sur la distinction du contrat et du sacrement de Mariage*, an. 1816, ubi asserit, benedictionem nuptialem duntaxat a sæculo decimo, apud Græcos, et a decimo sexto apud Latinos, fuisse præscriptam, et quidem nonnisi per accidens, ex falsis Scholasticorum principiis circa confusionem contractus et sacramenti fuisse interdum adhibitam, cum interventu tamen potestatis civilis. Hodiernis vero temporibus principes sæculares accuratius pleniusque eru-

diti non curant de sacramento, et ideo nihil obstat quominus fiat separatio etiam in praxi. Quæ quidem separatio est potior ad vitandam sacramenti profanationem. Unde quando sponsi non sunt rite dispositi, et nolunt procrastinare matrimonii contractum, satius est, ut civiliter nubant maritaliterque vivant, et, si forte postea rite dispositi fiant, benedictionem sacerdotis tunc recipiant. Eundem errorem docuit in regio athenæo Taurinensi doctor Nuytz, cujus doctrinam et opera damnavit Pius IX, 22 aug. 1851, in litteris *Ad Apostolicæ Sedis*. Juxta illos omnes, Christus reliquit contractum matrimonialem prout erat in antiqua Lege, id est, non instituit, ut matrimonium ipsum efficeretur sacramentum, sed instituit sacramentum ad matrimonium sanctificandum; et ideo sacramentum est aliquid physice distinctum ac separabile a contractu.

323. — II. FALSA SENTENTIA QUOAD LICEITATEM SEPARATIONIS CONTRACTUS A SACRAMENTO. Aliqui theologi, ut non sacrilege suscipiant matrimonii sacramentum peccatores, sive ob prævios habitus a quibus sese expedire deficiunt, sive ob pravas dispositiones, eis suadent non habere intentionem, quando contrahunt, suscipiendi sacramentum, si aliunde non possit matrimonii solemnizatio commode ultra protrahi. Opinantur enim, contractum matrimonii posse valide intendi et iniri independenter a sacramento, licet istiusmodi abstractio illicita sit ob Ecclesiæ vetitum et institutionem Domini. Quippe inter duo mala licet suadere minus, ut evitetur majus: porro minus malum est contrahere matrimonium absque sacramenti susceptione, quam contrahere cum sacrilega sacramenti susceptione. Ita Henricus a S. Ignatio, et alii.

324. — III. SENTENTIA ASSERENS VALIDITATEM ET ILLICEITATEM SEPARATIONIS. Omnes auctores qui tenent, ministrum sacramenti matrimonii esse sacerdotem, tanquam principium fundamentale ponunt, quod contractus naturalis ante decretum de clandestinitate, et etiam post illud pro locis in quibus non viget, potest existere independenter a sacramento; non tamen e converso, id est, non omnes tenent, quod sacramentum existere possit absque contractu. Quibus astipulati sunt non pauci ex eis qui propugnarunt, contrahentes esse ministrum sacramenti matrimonii, puta Scotus, Cajetanus, Durandus, Victoria, Vasquez, Hurtadius, Pontius

Konig, Diana, Tamburini, Henno, Gonzalez, Gonet, Sporer, Krimer, Salmantic., Pichler, Billuart, Gotti, Wirceburgenses, Carrière, etc... 1° Ex concil. Florentino, sacramentum matrimonii, sicut cætera, tribus perficitur, nempe rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia. Porro deest intentio ministri, si contrahentes intendant matrimonium inire in ratione solius contractus. Ergo, etc. — 2° Conditiones de facto aut jure impossibiles non obstant valori conjugii, dummodo non pugnent cum bono fidei, prolis et indissolubilitatis, sicut decernitur in cap. *Si conditiones* 7, de *Conditionibus apposis*; ergo non obstat conditio excludens rationem sacramenti. — 3° De inseparabilitate nihil dicunt Concilia, nec SS. Patres, nec unanimis Doctorum opinio; ergo non jure asseritur, contractum esse inseparabilem a sacramento ex institutione Christi. — 4° Sane « Christus, elevando contractum matrimoniale ad esse sacramentale, non minuit vim contractus, sed virtutem tantum supernaturalem superaddidit, sicut elevando ablutionem corporalem in Baptismo ad rationem sacramenti, non abstulit illius vim abluendi, sed virtutem tantum supernaturalem abluendi spiritualiter seu sanctificandi contulit, et sic de aliis sacramentis. Sicut ergo qui ablueret sine intentione conferendi sacramentum, vere et efficaciter ablueret corpus, et non conficeret sacramentum; ita qui contractum matrimonii iniret sine intentione sacramenti, vere et valide contraheret, et non faceret sacramentum, quia ad validitatem sacramenti requiritur intentio. Aliunde non omnia quæ Deus conjunxit, talia sunt, quæ separari non possint, aut debeant; conjunxit animam corpori, quam tamen justus judex occidendo furem separat. » Ita Billuart, Salmantic., Wirceburgenses, etc. — 5° Matrimonium de jure naturali validum, pro tali habendum est, donec illud divino vel ecclesiastico jure irritatum reperiatur, juxta extravagantem *Antiquæ* Joannis XXII, de *Voto*. Porro hujusmodi est matrimonium contractum sine intentione conficiendi sacramentum, imo etiam cum contraria intentione initum; nullibi enim reperitur textus aut divini, aut humani juris, quo irritetur. Ergo. *Confirmatur* praxi inquisitorum, judicum, et communis sensus Ecclesiæ; nam

matrimonia quæ contrahunt Christiani facti Judæi, valida reputantur. Atqui nedum contraxerint cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, abhorrent a tali intentione et sacramento. Ergo.

325. — IV. SENTENTIA PRORSUS VERA ASSERENS INSEPARABILITATEM CONTRACTUS A SACRAMENTO IN MATRIMONIO CHRISTIANO. Petrus de Ledsma, Bellarminus, Suarez, Sanchez, Layman, Coninck, Castropalaus, Pirhing, Wiestner, de Lugo, Pignatelli, Aversa, Schmalzgrueber, La Croix, Ferraris, et omnes coætanei asserunt, nequaquam posse valide separari contractum a sacramento in matrimonio christiano. Et hæc sententia est omnino certa, et opposita antiquata est post declarationes Pii IX et Leonis XIII supra relatas.

Prop. I. *In Matrimonio christiano contractus et sacramentum sunt penitus inseparabilia.*

326. — PROB. I^o CONCIL. TRIDENTINO. Sess. 24 *de Reform. Matrim.*, cap. 1, tradit doctrinam de sacramento matrimonii, et in primis docet hoc sacramentum esse ipsummet matrimonium a Deo institutum in paradiso terrestri, quod Christus auxit gratia, « quæ naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, conjugisque sanctificaret. » Deinde illationem deducit : « Cum igitur matrimonium in lege Evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito inter novæ Legis sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt. » Nihil clarius desiderari potest ; nam si sacramentum a contractu physice distingueretur, eique tanquam res separabilis accederet, Concilium non dixisset, Christum matrimonium fecisse sacramentum, sed fecisse sacramentum distinctum ad sanctificandum matrimonium, eique adjungendum. Deinde matrimonium in nova Lege et antiqua Lege est idem, cum hoc solo discrimine, quod in nova Lege habet per Christum gratiam, quæ veteribus connubiis præstat ; ergo est idem physice. Demum sancti Patres, Concilia et universalis Ecclesiæ traditio inter sacramenta novæ Legis accensuerunt, non novum matrimonium, neque aliquid veteri matrimonio superadditum, sed matrimonium primitus institutum et postea gratia Christi auctum. Ergo.

327. — PROB. II° SUMMIS PONTIFICIBUS. 1° Innoc. III, in cap. *Quanto 7, de Divortiis*, dicit : « Etsi matrimonium verum inter infideles existit, non est tamen ratum : inter fideles autem verum et ratum existit, quia sacramentum fidei quod semel admissum est, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum. » Unde sic : Matrimonium christianum est ratum seu sacramentum novæ Legis (307) vi characteris baptismalis. Porro effectus formalis hujus characteris est absolute independens ab intentione et voluntate contrahentium, et producitur quandocumque valide contrahitur a baptizatis. Ergo.

328. — 2° Pius VI in litteris *Facti hæc*, 11 jul. 1789, ad episcop. Agriensem (sub ditione Austriaca) : « Nullius proinde momenti est secunda superius adducta ratio quod *acatholici dum in matrimonia coalescunt, sacramentum suscipere, sive perficere nec possint, nec velint*. Nam præterquam quod nihil vetat quominus acatholici, utpote baptizati, dum matrimonium sub certis conditionibus contrahunt, illud licet illicitè, tamen valide etiam ut sacramentum contrahere dicantur. »

Huc redeunt testimonia Pii IX et Leonis XIII, superius (313 et 314) producta, in quibus thesis hæc nostra expressis verbis declaratur, asseritur et probatur, et quibus adimitur omnis probabilitas sententiæ adversæ.

329. — PROB. III° COMMUNI SENSU ECCLESIE. Patres, Concilia, Pontifices, Doctores, necnon et ipsi fideles Ecclesiæ crediderunt semper, quod fidelis qui contrahit conscius peccati mortalis, aut non observans Ecclesiæ leges, committit sacrilegium. Porro, si in ipsomet contractu non est necessario sacramentum, prædicto modo contrahens non peccaret, licet conscius peccati, dummodo intenderet non suscipere sacramentum, et si leges Ecclesiæ violaret, peccaret utique, sed ejus peccatum non esset sacrilegium. Ergo. *Confirmatur*, quia si contractus separari posset a sacramento, prudenter suaderetur hæreticis et catholicis male dispositis, ut intendant inire contractum, non vero suscipere sacramentum, ne fiant rei sacrilegii ; imo ex duobus cujus unus rite, et alter male dispositus esset, prudenter suaderetur priori intendere sacramenti susceptionem, posteriori vero illam excludere. Atqui talis praxis est præter mentem Ecclesiæ et fidelium existimationem. Ergo.

330. — PROB. IV° AGENDI RATIONE ECCLESIE. Quando inquiritur de validitate matrimonii christiani, Ecclesia considerat indagatque utrum interfuerint omnia ad sacramentum requisita, et ubi hoc constat, conjuges habet tanquam valide conjunctos; si autem deficiat aliqua conditio ad sacramentum requisita, eos habet tanquam invalide conjunctos et fornicarios, idque sine ulla prorsus exceptione. Porro non ita ageret, si contractus posset consistere absque sacramento; tunc enim conjuges ulique gratia sacramenti privarentur, sed nihilominus essent vere conjuges, nec fornicationis reatum incurrerent si matrimonio uterentur. Ergo.

331. — PROB. V^o RATIONE. 1° *Directe, ex omnimoda indissolubilitate Matrimonii christiani.* Sacramentum non secus ac contractus dupliciter considerari potest, scilicet in *fieri* et in *facto esse*; hoc enim sacramentum, sicut optime advertit Bellarminus, *de Matrimonio*, contr. 1, cap. VI, quod antea assimilatur Eucharistiæ, quæ non solum dum fit, sed etiam dum permanet, sacramentum est; quia donec conjuges vivunt, eorum individua vitæ consuetudo est materiale symbolum externum repræsentans Christi et Ecclesiæ indissolubilem conjunctionem. Ideo vinculum indissolubile est simul *res* et *sacramentum*: *res*, quatenus producit a sacramento in *fieri*; et *sacramentum*, quatenus significat Christi et Ecclesiæ conjunctionem per charitatem. Porro si sacramentum in *fieri* non consisteret in ipso contractu, transacto eo in quo consisteret sacramentum, nihil sacramentale permaneret in conjunctione formata per contractum a sacramento discretum, sed contractus naturalis permaneret in statu suo, perinde ac permanet apud Judæos: quod est contra Innocentium III, in cap. *Quanto 7, de Divortiiis*, et contra Ecclesiæ doctrinam, ut fusius ostendemus ubi de matrimonii indissolubilitate. Ergo.

332. — 2° *Indirecte, ex ruina rationum in oppositum. Ad primam*: Si positive excludant rationem sacramenti aut illam non intendunt saltem intentione generali quæ prævaleat intentioni particulari ex errore habitæ, non validus est contractus; secus vero, si non excludant rationem sacramenti, et ex errore credant, matrimonium non esse sacramentum, sed tamen volunt serio contrahere secundum insti-

tutionem Christi. Quae quidem intentio semper praesumitur, quia nemo praesumitur velle vivere in concubinato. — *Ad secundam* : Nego conseq. et paritatem; nam conditio rationem sacramenti excludens a contractu adversatur substantiae matrimonii christiani. Unde potius habebitur tanquam non adjecta, sicut aliae conditiones impossibiles, nisi contrarium demonstretur. — *Ad tertiam* : Nihil explicitè dixerunt de inseparabilitate, sed eam implicite inculcarunt docendo matrimonium fidelium esse sacramentum. — *Ad quartam* : Non est paritas; nam Christus ad dignitatem sacramenti exivit omnem validum contractum matrimonialem baptizatorum, neque voluit, ut ratio sacramenti penderet a nutu contrahentium, sed a caractere baptismali, seu a sacramento fidei, ut loquitur Innocentius III, vi ejus hi qui sunt de carne Christi, non possunt fieri una caro ad prolem generandam, quin sint signum unionis Christi et Ecclesiae; ita enim arguit S. Paulus, *Ephes.* v, 30 et seq. : *Quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus. Propter hoc relinquet, etc. Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Qui igitur contrahendo matrimonium excluderent rationem sacramenti, intenderent aliquid contra substantiam matrimonii christiani, et ideo non valide contraherent, seu nihil efficerent, etiam in ratione contractus naturalis. Dum is qui ablueret aliquem jocando proferens formam Baptismi, ablueret naturaliter, quamvis non ministraret sacramentum; nam Christus ad rationem sacramenti Baptismatis voluit pertinere, non solum ablutionem quae efficaciter abstergit sordes corporeas, sed etiam quamlibet ablutionem, etiam eam quae non consequitur effectum naturalem. Non tamen voluit omnes ablutiones efficaces corporaliter esse sacramentum; hoc enim magna importasset incommoda et fuisset absurdum; et inde determinationem ablutionum quae esse debent materia proxima, reliquit in arbitrio hominum. Sed ad rationem sacramenti matrimonii exivit, non quemlibet mutuum consensum, sed consensum validum duntaxat, id est consensum qui efficit contractum; alioquin tota ratio sacramenti non esset in contractu, sed oporteret ei aliquid addere: quod est contra doctrinam catholicam, et respuunt Salmanticenses, Billuart et alii quos nunc impugnamus. Im-

plicat igitur contradictionem, quod Christiani ineant validum contractum matrimonii, quin hic contractus sit sacramentum. — *Ad quintam* : Patet responsio ex declarationibus Pontificum et doctrina Concilii Tridentini. Natura contractus naturalis utique non fuit transmutata, sed tamen ei indita est a Christo conditio, quod in baptizatis non valeat in ratione contractus, nisi valeat in ratione sacramenti. Matrimonia apostatarum sunt sacramenta, si valida sint in ratione contractus, et inquisitores, iudices et communis sensus Ecclesiæ præsumunt, apostatas voluisse contrahere valide, nec elicuisse intentionem formalem ac prævalentem qua exclusum fuerit sacramentum; si enim constaret de tali intentione, matrimonii nullitas denuntiaretur ab inquisitoribus aut iudicibus.

333. — COROLLARIUM. *Nunquam licita est intentio separandi contractum a sacramento.* Hinc a fortiori concluditur, nunquam esse licitam contractus et sacramenti separationem in matrimonio baptizatorum. Qui non contraheret, nisi sub adjecta formaliter conditione non suscipiendi sacramentum, invalide contraheret, et contra Christi institutionem faceret : quæ omnia sunt intrinsece mala, et nulla ratione cohonestari possunt. Unde patet quam turpiter errarent theologi vel confessarii qui suaderent sponsis male dispositis, ut non habeant intentionem suscipiendi sacramentum; etenim, nedum minus, econtra majus malum suaderent, siquidem majus malum est pessumdare essentiam sacramenti, quam illud indebita dispositione suscipere, sicut majus malum est occidere hominem, quam ipsi injuriam irrogare. Qua de causa sacerdos indignus qui, ut a sacrilega communione temperaret, non consecraret in Missæ celebratione, magis fieret reus corporis et sanguinis Domini. Adde insuper incommoda quæ ex matrimonio invalide contracto consequuntur, et facile perspicis quam exitialis atque nefanda sit agendi ratio prædictorum confessariorum. In hisce lugendis adjunctis, si ipsi non affulgeat spes emendationis ex charitativis monitis, confessarius taceat, et non moneat pœnitentem, ut sic inscius flagitii contrahat valide, atque nonnisi materiale sacrilegium committat, si forte in bona fide versetur.

Prop. II. *Etiam si teneretur, sacerdotem esse ministrum sacramenti Matrimonii, nihilominus contractus et sacramentum essent ab invicem inseparabilia, ubi viget lex clandestinitatis.*

334. — **PROB. I^o CONCIL. TRIDENTINO.** Tridentinum, sess. 24 de Matrimonio, can. 1, definit tanquam de fide, matrimonium esse novæ Legis sacramentum; et ideo collucet, sacramentum non posse existere sine contractu, qui ingreditur sacramentum saltem uti partem essentialem, alioquin non matrimonium ipsum recenseretur inter septem novæ Legis sacramenta, sed aliud sacramentum, quo utique sanctificaretur matrimonium, at ipsum non esset matrimonium. Hæc doctrina evidentissime colligitur ex capite præmiali ad canones, sicut patet ex dictis supra (326). Ex altera parte, Concilium in eodem capite ita decrevit: « Qui aliter, quam præsentè parochò, vel alio sacerdote, de ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt: eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit: et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos præsentì decreto irritos facit et annullat. » Unde nullus Christianus, ubi viget hoc decretum, potest validum inire matrimonii contractum, nisi suscipiat sacramentum; nam fautores sententiæ quæ stat pro ministro sacerdote, dicunt, tunc conferri sacramentum, ad cujus collationem nihil amplius consideratur.

335. — **PROB. II° RATIONE.** In sententia eorum qui tenent, sacerdotem esse ministrum sacramenti matrimonii, mutuus consensus seu contractus est materia proxima, et benedictio sacerdotis est forma sacramenti, quod ex utraque consurgit, juxta illud S. Augustini: *Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum.* At materia proxima non est quilibet consensus, sed consensus validus; consensus autem non est validus, nisi jungatur formæ per quam determinetur et sanctificetur. Definitur enim matrimonium: *Maritalis conjunctio inter legitimas personas.* Quæ vero sint legitimæ personæ, Christus non definivit, sed, præsupposito valido contractu humano inter legitimas personas, eam conjunctionem evexit ad sacramenti dignitatem. Ecclesia igitur determinat quæ personæ sint habendæ tanquam legitimæ, et eo modo materiam

fundamentumque præparat sacramento matrimonii. Ex altera parte, forma nequit valide proferri nisi in materiam proximam. Ergo nec consensus validus, neque sacramentum validum haberi potest seorsum; sed necesse est, ut ambo integrent unum et idem signum sensibile completum, quia sacramentum matrimonii est, juxta fautores sententiæ de sacerdote ministro, contractus sanctificatus benedictione sacramentali.

336. — COROLLARIUM. *Corruit ultimum fundamentum matrimonii civilis.* Quia Benedictus XIV dixerat, Cani sententiam esse valde probabilem, Nuytz et alii moderni fautores matrimonii civilis hac sententia abusi sunt tanquam fundamento, ut introducerent separationem contractus a sacramento. Sed jam patet quam immerito suum *monstrum hæreticum* tentaverunt prædicta sententia fulcire et condecorare.

Imo etiam pro regionibus in quibus non viget decretum clandestinitatis, potestas civilis non habet jus in contractum naturalem Christianorum, quamvis (quod falsum est, ut patet ex supra inconcusse demonstratis) contractus stare posset, quin esset sacramentum; nam tunc adhuc esset materia proxima sacramenti, et, vi institutionis Christi, per se ordinata ad formam, ut cum ipsa sacramentum matrimonii constitueret, et ideo contractus pertineret ad sacramentum, utpote ad ipsum divinitus ordinatus. Porro id quod est pars integrans et essentialis sacramenti, cadit sub potestatem a Christo institutam super res sacras, id est sub Ecclesiæ potestatem. Quod a fortiori verum est de contractu post susceptionem benedictionis nuptialis. Tunc enim contractus factus est res sacra, sicut oleum cui accesserit consecratio episcopalis; nam factus est una et eadem res cum forma seu benedictione sacerdotali, quæ in ipso veluti imbibitur ad efformandum unum et idem *esse*, nimirum *esse* sacramentale. Et ita errori omnis præcluditur aditus. Unde ipse Drouinus, acerrimus propugnator sententiæ Cani, sequentem illationem deducit ex discussa quæstione: « Matrimonium in quantum civilis est et naturalis contractus, sacramento nuptiarum materiam præbet: quemadmodum igitur ad Ecclesiam pertinet de materia aliorum sacramentorum ferre judicium, utrum propria ac legitima sit, de matrimonio idem est dicendum. » *De Re sacramentaria*, lib. X, q. 2, § 2.

Sectio II.

De inseparabilitate contractus et sacramenti in matrimonio infidelium ad fidem conversorum et baptizatorum.

337. — I. DEFINITUR QUESTIO EXPENDENDA. Omnes consentiunt, matrimonium infidelium valere in ratione contractus, imo et sibi adsciscere rationem sacramenti late sumpti, quatenus videlicet est signum speculativum conjunctionis Verbi cum humanitate. Est etiam aequè certum, hujusmodi matrimonium non esse sacramentum stricte sumptum ante Baptismi susceptionem. Sed fitne sacramentum nova Legis, quando ambo conjuges infideles convertuntur ac baptizantur?

338. — II. SENTENTIA NEGANS MATRIMONIA INFIDELIUM FIERI SACRAMENTA PER BAPTISMI SUSCEPTIONEM. Vasquez, Coninck, Pontius, Frassen, Krimer, Henno, Castropalaus, Perez, Diana, Salmanticenses, Gonzalez, Tournely, Wiestner, Schmalzgrueber, Collet, La Croix, Billuart, Carrière, Gasparri, et alii negant, talia matrimonia posse fieri sacramenta stricte sumpta, videlicet significantia et producentia gratiam. 1° Ratio *a priori* est, quia deficit materia et forma sacramenti, nempe mutuus consensus *in fieri*, non enim contractus *in facto esse* constituit sacramentum, cum sit illius effectus; et licet conversi renovent consensum, non ideo per id fit contractus matrimonialis, sed confirmatur jam factus; cum enim corpora fuerint jam antea tradita, non possunt tales conjuges iterum tradere quod suum amplius non est. Ideo contractus *in fieri* impossibilis est, et consequenter impossibile est ministrare materiam et formam quæ sacramentum constituunt. Quapropter si infidelium matrimonia fiant magis indissolubilia per Baptismi susceptionem, hoc est, non jam ex sacramento matrimonii, sed ex eo quod cessaverit ratio exceptionis quam introduxit lex divina. Ita Schmalzgrueber. — 2° Ratio *a posteriori* desumitur ex agendi ratione Ecclesiæ, quæ, si possibile esset sacramentum pro illis conjugibus, verosimiliter eos hortaretur vel ad recipiendam benedictionem sacerdotis, vel saltem ad renovandum

consensum. Porro neutrum præstat Ecclesia. Ita Carrière.

339. — III. COMMUNIOR ET VERIOR SENTENTIA AFFIRMANS. S. Thomas, Paludanus, Veracrux, Bellarminus, Sanchez, Layman, Guttierrez, Covarruvias, Aversa, Barbosa, Valentia, Tannerus, Pirhing, Schmier, Kugler, Gotti, Perrone, Marc, Palmieri et alii communius, juxta Benedictum XIV, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 8, affirmant, illa infidelium matrimonia fieri sacramenta per Baptismi susceptionem.

Prop. : *Matrimonium infidelium qui deinde baptizantur probabilius fit sacramentum proprie dictum.*

340. — PROB. I^o S. SCRIPTURA. *Ephes.* v, 25 et seq. : *Viri, diligite uxores vestras*, etc. Celeberrimus hic locus jam toties citatus debet verosimiliter intelligi, non tantum de matrimoniis in fide Christi contractis, sed etiam de matrimoniis infidelium qui conversi erant ad fidem ; Apostolus enim alloquitur Ephesios conjugatos, quorum nonnisi paucissimi contraxerant matrimonium post Baptisma, quum nuperime tantum Ephesii ad fidem Christi essent conversi. Porro de eorum matrimoniis dicit : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et in Ecclesia.* Ergo si illa verba intelligantur de matrimonio sacramento, sicut ostensum est (35 et seq.), matrimonia infidelium qui fiunt Christiani, sunt quoque sacramenta proprie dicta.

341. — PROB. II° SUAVISSIMA CHRISTI PROVIDENTIA. Qui convertuntur ad fidem, non minus, imo communiter magis egent gratia sacramenti matrimonii, quam illi qui contrahunt post Baptisma : idcirco verisimile est quod sacramentum conjugii instituerit etiam pro gentilibus, quos Apostoli et eorum successores debebant Evangelio generare et pariturire. Porro illa sacramentali gratia potiri nequeunt, nisi eorum conjunctio fiat sacramentum per Baptismi susceptionem, atque eorum mutuus amor sit repræsentatio dilectionis Christi et Ecclesiæ ad invicem. Ergo, etc.

342. — PROB. III° ECCLESIE POTESTATE SUPER MATRIMONIO INFIDELIUM CONVERSORUM AD FIDEM. De fide est, causas matrimoniales Christianorum pertinere ad judices ecclesiasticos, sicut definivit concil. Tridentinum ; inter illas causas recensentur non minus matrimonia conjugum ad fidem conversorum, quam matrimonia cæterorum Christianorum. Porro

si illa conversorum matrimonia non fierent sacramenta per Baptismatis susceptionem, Ecclesia non haberet potestatem super illa, quum hæc Ecclesiæ potestas radicetur in sacramento, vi cuius matrimonium inter res sacras Ecclesiæ concreditas accenseatur, juxta declarationem Pii VI, in epist. ad episcopum Motulensem : « Si enim hæ causæ (matrimoniales) non alia ratione pertinent ad unum Ecclesiæ judicium, nisi quia contractus matrimonialis est vere et proprie unum ex septem legis Evangelicæ sacramentis, sicut hæc sacramenti ratio communis est omnibus causis matrimonialibus, ita omnes hæ causæ, etc. » Idem videtur innuere Pius IX, in allocutione *Acerbissimum*, dicens : « Inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum : atque idcirco quamlibet aliam inter Christianos viri et mulieris, præter sacramentum, conjunctionem cujuscumque etiam civilis legis vi factam nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab Ecclesia tantopere damnatum, ac proinde a conjugali fœdere sacramentum separari nunquam posse, et omnino spectare ad Ecclesiæ potestatem ea omnia decernere quæ ad idem matrimonium quovis modo possunt pertinere. » Ibi hæc tria potissimum advertere juvat : 1° Pontifex non dicit *iniri* seu *contrahi non posse*, sed : *dari non posse* ; neque distinguit inter Christianos, sed absolute et simpliciter dicit *inter Christianos*, non discriminans baptizatos post matrimonia inita a baptizatis ante matrimonia inita. 2° Dicit, sacramentum esse inseparabile a conjugali fœdere seu vinculo ; sed conjuges infideles conversi ad fidem eodem vinculo ac cæteri Christiani consociantur. 3° Ex ratione sacramenti infert potestatem Ecclesiæ super causas matrimoniales. Ergo.

343. — PROB. IV° AGENDI RATIONE ECCLESIE. Ecclesia utique non obligat conjuges qui convertuntur ad fidem, ut renouent consensum, quando compertum est, hunc consensum fuisse validum, sed eos hortatur ut se sistant coram parcho, ab eoque benedictionem petant, ita enim decrevit S. Congregatio S. Officii, 5 feb. 1780 : « Voluit Sanctitas Sua (Pius VI), adhortandos fideles, ut, missionario reduce, sese sistant, ab eoque benedictionem petant, prævia tamen facta declaratione a missionario, benedictionem hujusmodi ad validitatem matrimonii nequaquam pertinere. » Quod post-

ea iterum commendavit Apostolica Sedes. Unde patet quod Carrière in hoc penitus aberraverit, et quam leviter dixerit, hanc sententiam esse *parum probabilem*. Porro, si hujusmodi matrimonia non essent sacramenta, verosimiliter haud curaret Ecclesia, ut benedictione nuptiali, sicut et matrimonia fidelium, obsignarentur. Ergo.

344. — PROB. V^o RATIONE. Consensus mutuus ante Baptisma elicitus permanet virtualiter, atque, si non sit sacramentum, hoc provenit ex eo quod nupturientes non sunt capaces sacramenti, quum nondum receperint sacramentorum potentiam passivam quam character baptismalis tribuit iis qui fiunt membra Christi et de carne ejus per regenerationem ex aqua et Spiritu Sancto. Non requiri consensum actualem, sed sufficere consensum virtualem ad rationem sacramenti, nemo inficiari potest; nam plane sufficit quando matrimonium contrahitur sub conditione, vel per procuratorem, quia sufficit, ut virtualiter perseveret quando purificatur conditio, vel mandatarius contrahit, nec necesse est ut tunc iteretur consensus. Res adhuc manifeste patet in dispensationibus in radice; nam quando consensus mutuus fuit actu datus, nullum sortitus est effectum, propter obicem impimenti, et ideo non fuit sacramentum; quando autem tollitur obex per pontificiam dispensationem, idem consensus qui perseverat virtualiter, fit sacramentum; procul enim dubio, matrimonia hujusmodi sunt sacramenta. Et hæc videtur esse sententia S. Thomæ, in IV, dist. 39, q. 1, a. 2, ad 1: « Quamvis infidelibus non competat matrimonium, secundum quod est sacramentum in dispensatione ministrorum Ecclesiæ consistens; competit tamen eis, inquantum est in officium naturæ. Et tamen etiam matrimonium tale est aliquo modo sacramentum *habitualiter*, quamvis non *actualiter*, eo quod actu non contrahunt in fide Ecclesiæ. » De natura autem habitus est, quod possit in actum prorumpere. Ergo matrimonium infidelium quod est jam sacramentum habitu, fit sacramentum actu per sacramentum fidei. Nec possibile est intelligere Angelicum de sacramento late sumpto, scilicet de signo speculativo representante unionem Christi cum Ecclesia, sicut contendit Schmalzgrueber, tit. 1, n. 341, et ii quibus nimis molesta est auctoritas tanti Doctoris; nam matrimonia infidelium

sunt sacramenta *actu*, et non tantum *habitu*, ubi sacramentum sumitur late et speculative, sicut definivit Innoc. III, in cap. *Quanto 7, de Divortiiis*, et fusius ostensum est. Nec nova corporum traditio necessaria est ad rationem sacramenti, sed antea facta et perseverans sufficit; nam peccata jam pluries dimissa possunt iterum esse materia sacramenti Pœnitentiæ; quidni igitur consensus antea elicitus et virtualiter permanens nequeat esse materia proxima sacramenti matrimonii? Prorsus non excedit potestatem Christi constituere ut inter membra sua non subsistat matrimonialis conjunctio nisi sacramentalis: neque illius potestatem excedit constituere, ut mutuus consensus infidelium virtualiter perseverans dum actu fiunt ejus membra, sit signum efficax gratiæ, sicut fit signum gratiæ mutuus consensus baptizatorum qui in radice dispensantur; in hoc non apparet impossibilitas. Nec deest omne *feri*, quod adversarii requirunt ad rationem sacramenti; nam traditio mutua corporum quæ representabat duntaxat conjunctionem Verbi cum humanitate, seu cum Ecclesia per Incarnationem, fit vi Baptismatis signum conjunctionis Christi cum Ecclesia per charitatem. Et ita corrui præcipuum adversæ sententiæ fundamentum.

Queritur an necesse sit, ut infideles conversi ad fidem renovent suum consensum.

345.— Affirmant Petrus Ledesma, Capreolus et non pauci S. Thomæ discipuli, juxta Sanchez, lib. II, disp. 9, n. 4. Sed verius ipse negat cum Paludano, Bellarmino, et aliis; nam Ecclesia non præcipit hujusmodi renovationem, imo, teste Gasparri, inhibet illam. Porro, si esset necessaria ad sacramentum, nedum inhiberet, eam injungeret Ecclesia. Ergo.

Sectio III.

De inseparabilitate contractus et sacramenti in matrimonio fidelis cum infideli.

346. — I. SENTENTIA AFFIRMANS SEPARABILITATEM. Henriquez, Sanchez, Vasquez, Pontius, Guttierrez, Coninck, Lay-

man, Castropalaus, Pirhing, Gonzalez, Schmalzgrueber, Bil-
luart, Kugler, et alii sentiunt, matrimonium, quando con-
trahitur inter fidelem et infidelem, etiam cum dispensatione
pontificia, non esse sacramentum, nec in parte infideli, nec
in parte fideli. Quoad conjugem infidelem, omnes consen-
tiunt, cum sit incapax sacramenti matrimonii. Quoad conju-
gem fidelem vero, quia matrimonium quatenus sacramentum
est unum sicut ipse contractus, et non potest claudicare :
porro contractus non potest esse in uno tantum ; ergo ne-
que sacramentum, quod contractus naturam sequitur. Unde
vel in utroque, vel in neutro est sacramentum, sicut in utro-
que vel in neutro est contractus ; sed non potest esse sa-
cramentum in infideli ; ergo neque in fideli.

II. SENTENTIA NEGANS SEPARABILITATEM IN CONJUGE FIDELI
PROBABILIOR. Dominicus Soto, Tournely, Cardinalis de Lau-
ræa, Collet, Ferraris, Perrone et alii probabilius negant, se-
parabilitatem sacramenti a contractu in conjugē baptizato.

*Prop. : Matrimonium fidelis cum infideli contractum ex
pontificia dispensatione probabilius valet in ratione sacra-
menti pro parte fideli.*

347. — PROB. I^o AGENDI RATIONE ECCLESIE. Ecclesia, licet
non facile talia matrimonia permittat, attamen aliquando
dispensat super impedimentum disparitatis cultus : quod a
diuturno tempore fecit et adhuc facit pro catholicis qui
pauci degunt apud infideles. Sic S. Cæcilia Valeriano, S. Mo-
nica Patritio, S. Clotildis Clodovæo, et aliæ pientissimæ fe-
minæ nupserunt infidelibus. Porro hujusmodi dispensatio-
nem verosimiliter Ecclesia non concederet, si pars fidelis
non reciperet sacramentum ; tum quia Christus sacramen-
tum omnibus fidelibus qui nubere volunt, imposuit ; tum
quia alias fidelis sic contrahens perpetuo defraudaretur gra-
tia sacramentali, quæ moraliter necessaria est ad castimo-
niam conjugalem, et sanctitatem christianam, scilicet ut
pars fidelis conjugem diligat sicut Christus dilexit Eccle-
siam, filiosque christiane erudiat et matrimonii onera ipsi
fiant suave jugum Christi. Ergo.

348. — PROB. II° POTESTATE ECCLESIE SUPER TALE MATRI-
MONIUM. Ecclesiam gaudere potestate super matrimonium
fidelis cum infideli nupti, nescimus an aliquis inficietur ;

unde causæ spectantes ad sponsalia hujus matrimonii, ad valorem contractus matrimonialis, necnon ad ejus consecutaria, videlicet usum, cohabitationem, separationem, etc., pertinent ad Ecclesiam, et de facto, ni fallimur, hujusmodi causas agunt judices ecclesiastici. Porro hujusmodi causæ non pertinent ad Ecclesiam nisi ratione sacramenti, sicut declaravit Pius VI, supra citatus (342), et tenent communiter auctores, qui talem inesse Ecclesiæ potestatem super matrimonia affirmant, non ratione subjecti baptizati, sed ratione sacramenti. Ergo. *Confirmatur*, quia impedimentum disparitatis cultus, est tantum juris ecclesiastici, non vero divini, sicut docent S. Thomas, S. Bonaventura, et omnes auctores. Atqui nec Ecclesia, neque Ecclesiæ consuetudo potuissent inducere tale impedimentum, si matrimonium fidelis non esset sacramentum; Ecclesia enim non potest constituere impedimenta, nisi ratione sacramenti; et ideo fidelis contrahens cum infideli ageret utique contra vetitum Ecclesiæ, sed valide contraheret. Ergo.

349. — PROB. III° RATIONE. Adversarii negant thesim nostram, quia, juxta eos, involvit contradictionem; unde si rei possibilitas demonstraretur, libenter nobis annuerent. Porro ex nulla parte occurrit impossibilitas. Ergo. *Prob. min.*: Non occurrit ex parte subjecti, ut patet; neque ex parte ministri, quia nihil obstat quominus pars infidelis sit minister hujus sacramenti, sicut valide conferre potest Baptisma. Deinde dici potest, quod fidelis sibi ipsi adæquate ministrat sacramentum; in hoc enim, sicut in non paucis aliis, differt matrimonium a cæteris omnibus sacramentis, sicut optime arguit S. Thomas, in IV, dist. 28, q. 1, a. 3, ad 2: « Actus noster in Pœnitentia quamvis sit de essentia sacramenti, non est tamen sufficiens ad inducendum proximum effectum sacramenti, scilicet absolutionem a peccatis; et ideo oportet quod ad perfectionem sacramenti interveniat actus sacerdotis. Sed in Matrimonio actus nostri sunt causa sufficiens ad inducendum proximum effectum, qui est obligatio: quia quicumque est sui juris, potest se alteri obligare; et ideo sacerdotis benedictio non requiritur in matrimonio quasi de essentia sacramenti. » Tandem neque ratione sacramenti ipsius; utique unus est contractus, et una relatio seu unum vinculum; sed ratio sacramenti nihi-

losecius differt a ratione contractus ab eoque præscindibilis est. Quum vero accidens sit subjecto inhærens secundum ejus naturam, nihil obstat quominus ratio sacramenti pullulet in contractu quatenus ipse subjectatur in fideli, qui illius capax est, et non pullulet in infideli, quia illius incapax est; sic in rebus physicis lumen et calor solis, etsi æqualiter diffundantur in varia corpora, attamen varios effectus nanciscuntur pro variis subjectis in quibus recipiuntur. Imo idem occurrere potest in cæteris sacramentis, v. g. si die pugnæ, multi milites inter quos alii catholici, alii ethnici, genibus procumbant dum sacerdos ipsis impertit absolutionem sacramentalem; hæc absolutio a catholicis recepta in ipsis est sacramentum, non vero in ethnicis, quia illius sunt incapaces. Adde quod matrimonium *in facto esse* est relatio realis disquiparantiæ, et ideo quamvis in se una est, habet tamen duas rationes formales, sicut relatio quæ est inter patrem et filium, et propterea illæ duæ rationes formales designantur per *maritum* et *uxorem*. Unde nihil obstat quominus matrimonium, etsi unus et idem contractus *in fieri* et unum sit vinculum *in facto esse*, sortiatur tamen in uno contrahente rationem sacramenti, quin eam sortiatur in altero. Et ita collabitur fundamentum sententiæ adversæ.

Queritur an pariter valeat in ratione sacramenti Matrimonium infidelis qui baptizatur, altero conjugæ permanente in infidelitate?

350. — Negat Perrone, quia hoc matrimonium interdum solvi potest, juxta illud S. Pauli, I Cor. vii, 15: *Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.* Unde non est par ratio cum præcedenti casu, in quo nunquam potest solvi matrimonium consummatum, sicut declaravit S. Congregatio S. Officii, 14 jun. 1708.

Sed hæc ratio non videtur efficax; nam facultas contrahendi novum matrimonium in præcedenti casu, non ab Ecclesia, sed a Deo ipso, qui instituit sacramentum, conceditur; unde licet vinculum sit æque firmum in utroque casu, potest nihilominus solvi in uno, et non in alio casu. Res pendet omnino a voluntate Christi, qui hanc exceptionem

voluit introduci, ut rectior fieret semita ad conversionem, et non tam facile periclitaretur salus aeterna. Et minus consequenter arguit Perrone; siquidem, ut ostenderet rationem sacramenti esse in primo casu, adduxit verba Apostoli, I Cor. vii, 14: *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem*, etc. (Quae tamen non faciunt ad rem, sicut videre est apud S. Thomam, super ea). Porro illa verba Apostolus protulit de matrimoniis conjugum quorum unus postea convertitur ad fidem, et alter remanet in infidelitate, sicut plane constat ex verbis quae immediate subsequuntur, et ex praxi Ecclesiae, quae ipsis freta aliquando soluta declarat istiusmodi matrimonia. Unde videtur quod et in hoc casu consurgat ratio sacramenti in infideli baptizato, propter easdem rationes quas produximus in demonstratione propositionis.

PARAGRAPHUS III.

De materia et forma sacramenti Matrimonii.

Sectio I.

Exponuntur et arcentur sententiae falsae, et minus probabiles.

351. — I. PRIMA SENTENTIA FALSA CIRCA MATERIAM ET FORMAM SACRAMENTI MATRIMONII. Ridant, advocatus parisiensis, in opere *Examen de deux questions sur le Mariage*, an. 1753; Maullrot, in opere *Véritable nature du Mariage*, an. 1788; Agier, in opere *Du Mariage dans ses rapports avec la Religion et les lois nouvelles*, an. 1801; et ii omnes qui cum Tabaraud dicunt, sacramentum esse non tantum penitus separabile a contractu, sed ei adventitium, praedicant, ejus materiam et formam consistere adaequate in ritu a sacerdote adhibito, videlicet, materiam in benedictione, formam in impositione manuum. Subdunt, quod aliunde non est multum curandum de distinctione materiae et formae, quum haec distinctio sit Scholasticorum commentum, nullum habens fundamentum in antiquitate. Suam fulciunt sententiam sive

testimoniis veterum, quæ gratiam adscribunt sacerdotis benedictioni, sive doctrina non paucorum catechismorum qui definiunt sacramentum matrimonii : *Sacramentum a Jesu Christo institutum ad sanctificandam unionem legitimam viri et mulieris*. Cardinalis La Luzerne, *Instruct. sur le Rituel*, n. 647, asserit, hanc opinionem multum invaluisse in scholis. Sed hæc sententia, quam noster Gerdilius merito appellavit *monstrum hæreticale*, est contra dogma catholicum et damnata a Pio IX, sicut ostensum est (343). Unde non est cur in ea confutanda diutius detineamur.

352. — II. SECUNDA SENTENTIA FALSA. Qui tenent, sacerdotem esse sacramenti matrimonii ministrum, materiam ejus in contractu, et formam in benedictione sacerdotis repouunt. Sed hæc sententia de ministro sacerdote obsoleta est, et ideo impossibile est formam sacramenti in sacerdotis verbis constituere.

353. — III. TERTIA SENTENTIA FALSA. Capreolus, Martinonus, et alii, apud Sanchez, lib. II, disp. 5, dicunt, consensum internum esse materiam, verba autem vel signa quibus consensus exprimitur, esse formam, quia consensus informatur per verba. Econverso Major dicit, consensum internum esse formam, et verba esse materiam, quia consensus perficit verba estque veluti anima illorum. Sed hæc gemina sententia facile excluditur; nam tum materia, tum forma sacramenti nequit esse omnino insensibilis, cum integret signum sensibile, quia sacramentum est quidem unum signum sensibile, sed coalescens e duplici signo partiali sensibili, nimirum e materia, quæ se habet tanquam partem genericam et determinabilem, et e forma, quæ se habet veluti differentiam partemque determinantem. Dicitur omnino *insensibilis*, quia materia partialis, ut contritio in Pœnitentia, est quidem ex se insensibilis, sed fit sensibilis per confessionem, quæ est altera partialis materia ejusdem sacramenti.

354. — IV. QUARTA SENTENTIA FALSA. Richardus, Victoria, Henriquez et alii dicunt, verba quæ a priori contrahente proferuntur, esse materiam, et ea quæ a posteriori contrahente exprimuntur, esse formam. Ducuntur exemplo numeri, cujus ultima unitas dicitur forma, utpote cæteras determinans; matrimonium inchoatur per verba prioris, et perficitur per verba posterioris contrahentis. Sed in primis

contrahentes possunt simul verba proferre, et tunc deficit materia aut forma. Deinde materia sacramentorum non est vaga et incerta, ita ut sit penes nutum contrahentium. Tandem ambo contrahentes æquali ratione concurrunt ad matrimonium.

355. — V. QUINTA SENTENTIA. S. Antoninus, Petrus Soto, Vasquez, Frassen, Layman, Pontius, et alii plures dicunt, contrahentes seu corpora quæ sibi mutuo tradunt, esse materiam, verba autem esse formam, quia res ita se habet in cæteris contractibus. Si hæc sententia intendat, corpora esse materiam *remotam*, id est materiam *circa quam* versatur sacramentum, vera est; si autem intendat, corpora esse etiam materiam *proximam*, id est materiam *ex qua* conficitur sacramentum, falsa est. Nam matrimonium est contractus: porro objectum contractus non est materia ex qua ipse conficitur, v. g., domus vendita non est pars venditionis integrans. Deinde materia sacramenti est partialis causa instrumentalis gratiæ: porro contrahentes concurrunt ad gratiam producendam per actus suos tantum: ergo non eorum corpora, sed eorum actus sunt materia proxima sacramenti.

356. — A S. Alphonso, lib. VI, n. 880, paulo aliter exponitur hæc sententia, cui ipse magis adhæret. Dicit, « materiam remotam hujus sacramenti esse corpora contrahentium mutuo tradenda, sive jus mutuum in corpus alterius; materiam proximam esse ipsam traditionem juris in corpora, factam per verba seu signa consensum exprimentia, formam vero esse mutuam acceptionem verbis aut signis expressam. » Sed sic exposita nescio quo pacto differat a sententia quam mox ut veriores propugnabimus. Unde, in *Homo Apostolicus, de Matrimonio*, n. 28, videtur utramque sententiam permiscuisse, atque pro eadem citat fautores utriusque sententiæ citatos in theologia morali.

Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 2, eam aliter intellexit: « Existimant (ejus fautores) consensus utriusque contrahentis, verbis seu signis manifestatos, esse formam, corpora esse materiam remotam, eorumque traditionem et acceptionem, quam nescimus quo pacto a consensu distinguant, esse materiam proximam. » A fortiori nec nos valemus illam distinctionem intelligere, nisi sumant

traditionem et acceptationem pro actibus mere internis; traditio enim et acceptatio sunt actus voluntatis, qui constituunt ipsum consensum; nec prærequiritur aliquis voluntatis actus distinctus a consensu, qui sit traditio et acceptatio, et fiat objectum consensus; nam consensus est essentialiter de aliqua re. Si autem sumant traditionem et acceptationem prout sunt actus interni, jam non possunt constituere materiam proximam sacramenti; nam hæc materia debet esse per se sensibilis sicut et forma ipsa; determinatur quidem per formam, sed non fit sensibilis per eam, alioquin non integraret signum sensibile, quod est sacramentum.

357. — VI. SEXTA SENTENTIA. De Lugo, *de Sacramentis in genere*, sect. 1, n. 29, dicit, verba contrahentium, prout sunt traditio corporum, esse materiam; prout vero significant et causant personalem obligationem in utroque contrahente, esse formam. Nam, celebrato matrimonio, fit eo ipso translatio potestatis corporum, absque alia traditione, ita ut non possit valide transferri jus in corpus conjugis in alium quacumque etiam traditione secuta. Habent ergo verba illa quibus matrimonium perficitur utramque vim, scilicet obligationis, et traditionis, quæ possent separari, et fieri singulæ per signa diversa: quare quando eadem verba gerunt utrumque munus, ibi possumus distinguere virtualiter traditionem et obligationem personalem, et dicere, quod verba illa, ut sunt traditio corporum, sint materia, ut vero sunt verba inducentia obligationem personalem, sicut alia verba, sint forma, eo quod habeant in se simul illa duo quæ in contractu emptionis inveniuntur regulariter in verbis simul, et in traditione rei venditæ; et habeant etiam in se simul totam rationem signi, quam habent inter se divisam in sacramento Ordinis verba, et traditio calicis et patenæ, vel alterius materiæ; quare significare possunt, et per modum formæ. Ita ibi de Lugo, quoad verba ipsa.

Nobis non placet hæc sententia, nam primum Christus elevavit ad rationem sacramenti totum contractum, et non tantum partem contractus: porro ratio contractus coalescit traditione et acceptatione quasi duplici elemento: porro in sententia Lugonis non intervenit immediate acceptatio; ergo deest aliqua contractus forma. Deinde obligatio est quidem

effectus contractus, sed non ingreditur ipsum contractum tanquam pars ejus integrans; nam contractus quatenus sacramentum significat proxime conjunctionem Christi et Ecclesiæ per charitatem, obligationem vero qua conjux jam non potest in alienum transferre sui corporis potestatem, significat remote seu mediate, nempe via consequentiæ. Et tenet S. Thomas, in IV, dist. 26, q. 2, a. 1, ad 3: « Etiam in hoc sacramento sunt illa tria: quia *sacramenta* tantum sunt actus exterius apparentes; sed *res et sacramentum* est obligatio quæ innascitur viri ad mulierem ex talibus actibus; sed res ultima contenta est effectus hujus sacramenti. »

Sectio II.

Exponitur et fulcitur verior sententia.

358.— Dominicus Soto, Bellarminus, Suarez, Sanchez, Salmanticenses, Gonet, Billuart, Palmieri, Gasparri, et alii magis communiter ac verius defendunt, utriusque contrahentis consensum, verbis aut signis expressum, esse materiam simul et formam, sed sub diversa consideratione: est enim materia, quatenus significat corporum traditionem; est forma, quatenus mutuam exhibet eorundem acceptionem. Materiam vero remotam reponunt in corporibus in ordine ad copulam carnalem. Et hæc sententia videtur fuisse communis inter Patres Tridentinos, licet nihil de hac quæstione expresse definierint, sicut colligitur ex Benedicto XIV, Litteris *Paucis ab hinc*, § *Dubitatur primo*, ad Archiep. Goanum scriptis, 19 mart. 1758, ubi recitat præcipuam difficultatem introducendi impedimentum dirimens clandestinitatis: « Dubitabatur primo utrum Ecclesia abrogare posset clandestina conjugia, propterea quod legitimus contractus materia insimul ac forma est sacramenti matrimonii; mutua nempe ac legitima corporum traditio, verbis ac nutibus interiorum animi assensum exprimentibus, materia, et mutua pariter ac legitima corporum acceptatio, forma: ex quo nonnulli arguebant, quod, legitima traditione et acceptione simul junctis, subest materia ac forma, quæ non ab alio immuta-

ri potest, præterquam ab eo qui divinæ gratiæ est auctor, quæ per sacramenta confertur. » P. Palmieri, cap. II, thesi 11, et nonnulli alii dicunt, Benedictum XIV ibi asserere hanc sententiam, sed perperam. Ibi enim Pontifex recitat difficultatem quam aggerebant non pauci legi clandestinitatis, sed illam doctrinam non docet tanquam Pontifex, imo neque tanquam doctor privatus, quamvis in illam propendere videatur, *de Synodo*, lib. VIII, cap. XIII, n. 2.

Sane sacramentum matrimonii nihil aliud est quam ipse contractus naturalis ad sacramenti dignitatem evectus, et ideo contractus materia proxima et forma est quoque materia proxima et forma sacramenti. Porro in contractu naturali traditio rei seu traditio dominii in rem habet rationem materiæ, et acceptatio ejus habet rationem formæ; etenim traditio juris est inchoatio contractus ac pars illius determinabilis, acceptatio autem est perfectio contractus ac pars illius determinans; quippe, nisi acceptetur, traditio nullam vim habet. Ergo mutuus consensus, inquantum exprimit mutuam traditionem juris in corpora, est materia proxima; inquantum vero exprimit mutuam acceptionem traditionis, est forma. Et hæc esse videtur sententia S. Thomæ, in IV, dist. 26, q. 2, a. 1, ad 1: « Verba quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus sacramenti, non autem benedictio sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale. » Et ad 2: « Sacramentum matrimonii, perficitur per actum ejus qui sacramento illo utitur, sicut Pœnitentia; et ideo, sicut Pœnitentia non habet aliam materiam, nisi ipsos actus sensui subjectos, qui sunt loco materialis elementi, ita est de Matrimonio. »

359. — *NOTA: In Matrimonio non fit traditio materialis.* In cæteris contractibus, præter traditionem juris in rem, fit communiter aliqua traditio materialis rei aut per actionem physicam, aut per instrumentum, v. g., traditio equi in nundina fit per freni porrectionem, traditio domus, per traditionem clavis, etc.; in matrimonio autem istiusmodi materialis traditio non exigitur, sed sufficit sola voluntas externe expressa, quia usus non est de essentia matrimonii, sicut ostensum est (243 et seq.).

Solvuntur difficultates.

360. — *Obj.* 1° Forma sacramenti est natura posterior materia illius. Atqui acceptatio ex se non magis est posterior, quam prior donatione; sicut enim potest donatio præcedere, et subsequi acceptatio complens et perficiens donationem; sic potest præcedere acceptatio seu petitio, et subsequi donatio seu promissio complens stipulationem perfectam. Ergo acceptatio nequit esse forma sacramenti matrimonii. Ita de Lugo, loco citato, n. 26.

Resp. : 1° *Dist. maj.* : Est natura posterior materia prout ex illis coalescit aliquid unum, *concedo*; prout considerantur ab invicem discretæ, non est necessario posterior. 2° *Nego min.* Acceptio enim seu petitio, quatenus antecedit donationem seu traditionem, non est formaliter acceptatio, sed potius desiderium rei, sicut in eo qui cupit habere, antequam alter velit dare, talis cupiditas est quidem voluntas accipiendi, sed non formalis acceptatio; acceptatio enim est correlativa ad traditionem, et non potest fieri ex animo, quin prius facta fuerit traditio. Unde non censetur perfectus contractus, nisi, re donata, donatarius perseveraverit in priori acceptance, aut eam ratihabeat.

361. — *Obj.* 2° Materia est res determinabilis et generica; forma autem est res determinans, quæ ad compositum se habet sicut differentia ad genus. Porro acceptatio non habet in se aliquam majorem determinationem ratione cuius ipsa potius determinet significationem traditionis, quam e contra; tam enim determinata est traditio corporis, quam acceptatio corporis. Ergo non est cur magis acceptatio sit forma respectu traditionis, quam traditio respectu acceptance. Ita iterum de Lugo, ibidem.

Resp. : *Dist. maj.* : In composito, *concedo*; extra illud, si videlicet res quæ est materia, et res quæ est forma seorsim considerentur, *nego*. Fieri potest, ut res quæ est forma sit magis determinata, sed hoc non est necessarium, ut sit determinans in composito. Nam per hoc quod aliqua res accessit alteri, eamque veluti ingreditur ad constituendum aliquid unum, eam determinat; quippe coarctat ejus exten-

sionem, sicut attributum etsi suapte natura æque extensum ac subjectum, vel etiam magis extensum, v. g., albedo magis extensa est quam homo, et tamen quando dicitur *homo albus*, albedo determinat hominem et est quodam modo ejus forma. Eadem distinctione utimur quoad minorem : acceptatio ex se utique non est magis determinans quam traditio ; sed quia necessario subsequitur traditionem, eam determinat, et quoad illam se habet sicut forma ad materiam.

362. — *Obj.* 3° In omni sacramento inveniuntur res et verba, juxta illud S. Augustini : Accedit verbum ad elementum, et fit sacramentum. Atqui traditio quæ in matrimonio ponitur pro materia, non minus constat ex solis verbis, quam acceptatio, quæ ponitur pro forma. Ergo totum sacramentum fit per sola verba tam ex parte materiæ, quam ex parte formæ. Ita iterum de Lugo, ibidem.

Resp. : 1° *Retorqueo* : Ergo et in sententia Lugonis deest res pro materia ; nam et ipse tenet, traditionem esse materiam, et obligationem esse formam, n. 29. 2° *Disting. maj.* : In omni sacramento inveniuntur res et verba, vel proprie, vel proportionem quadam, *concedo* ; solum proprie, non vero proportionem quadam, *nego*. Etenim quod non requirantur verba *proprie*, certum est, cum sufficiant alia signa, et surdi muti possint valide contrahere matrimonium. Quia tamen illa signa determinant et perficiunt significationem, inde illa quæ exprimunt acceptationem, recte appellantur forma. Eadem ratione mutua traditio, quamvis verbis fiat, quia est per se aliquid incompletum, et quia tendit ad hunc effectum realem, qui est translatio dominii corporis utriusque conjugis, ideo dicitur habere rationem materiæ seu rei, ex qua conficitur sacramentum. Suarez, in 3, disp. 2, sect. 1, n. 4.

363. — *Obj.* 4° Mutuus consensus est causa efficiens matrimonii. Porro causa efficiens alicujus rei nequit esse materia et forma illius ; siquidem materia et forma constituunt rem, et ideo consensus esset sui ipsius causa. Ergo.

Resp. : *Dist. maj.* : Est causa efficiens matrimonii in *facto esse*, *concedo* ; in *fieri*, *subdist.* : In sensu lato et metaphorico, quatenus nimirum effectus sumitur pro causa, *concedo* ; in sensu stricto, quatenus effectus est aliquid physice di-

stinctum a causa, *nego*. In sensu stricto, causa efficiens matrimonii sunt ipsi contrahentes : quia tamen illud efficiunt per mutuum consensum, qui ingreditur ipsum matrimonium, hic consensus dicitur facere matrimonium eodem sensu quo dicitur : *Bis duo generant quatuor* ; vel : *Mascula proles facit exercitum fortem* ; vel, quod magis est ad rem : *Actus pœnitentis et absolutio sacerdotis faciunt sacramentum Pœnitentiæ*.

Inst. 1° Idem non potest esse causa efficiens et materia remota sacramenti, alioquin sibi ministraret sacramentum. Porro contrahentes sunt materia remota seu circa quam versatur sacramentum. Ergo.

Resp. : *Nego maj.*. Prædicta impossibilitas invenitur quidem in cæteris sacramentis, non autem in matrimonio, quod, utpote contractus, naturam et conditionem contractus sortitum est. Porro nihil obstat quominus idem sit objectum et causa contractus, sicut patet in contractu famulatus vel servitutis.

Inst. 2° Conc. Florentinum definivit, omne sacramentum novæ Legis constare tribus, nempe rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et intentione ministri. Porro si mutuus consensus est simul materia et forma, et causa efficiens, una tantum res invenitur in matrimonii sacramento. Ergo.

Resp. : *Dist. maj.* : Definiit, constare tribus saltem formaliter ac moraliter distinctis, *concedo* ; tribus materialiter et physice distinctis, *nego*. Quamvis distinctio materialis inter prædictas res occurrit in cæteris sacramentis, non est tamen de ratione sacramenti quod est contractus ; siquidem Christus, dum ad sacramenti dignitatem evexit contractum matrimoniale, nullatenus ejus constitutiva immutavit, uti am sæpius inculcatum est.

LIBER SECUNDUS

DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS

Tres sunt matrimonii proprietates : *unitas, indissolubilitas et bonitas* seu *honestas*. Duæ priores sunt matrimonio magis intrinsecæ ; quia tamen illas non sortitur nisi ratione bonitatis, quæ ad illas se habet sicut norma et fundamentum, prius sermo erit de bonitate.

CAPUT I.

DE BONITATE SEU HONESTATE MATRIMONII.

Circa matrimonii bonitatem duo sunt errores hæreticorum plane contrarii : alii impugnarunt et damnarunt matrimonium tanquam rem in se malam ; alii econtra illud ita magnificarunt, ut illud cælibatui ac virginitati præstare contendant. Operæ pretium est geminam illam hæresim refutare, deinde germanam et catholicam de honestate matrimonii enucleare doctrinam.

ARTICULUS I.

DE HÆRESI QUÆ NUPTIAS DAMNAT.

364. — FAUTORES HUIUS HÆRESIS. Simon Magus, Marcion, Manichæus, Priscillianistæ, Encratitæ, duce eorum Tatiano, et alii veteres hæretici, maxime Gnostici, nuptiis detraxe-

runt easque damnarunt tanquam intrinsece malas ; non pauci eorum illas esse foetum Principii mali contenderunt. Et hoc effutiverunt, ut facilius atque plane expediti indulgerent libidinibus, corporaque sua omni spurcitiarum genere commacularent. Apposite S. Bernardus, in *Cantica*, sermone 66, n. 3 : « In hypocrisi plane hoc et vulpina dolositate loquuntur, fingentes se amore id dicere castitatis, quod magis causa turpitudinis fovendæ et multiplicandæ adinvenerunt. Res tamen tam in aperto est, ut mirer quomodo unquam homini christiano persuaderi potuerit : nisi quod hi adeo aut bestiales sunt, ut non advertant qualiter omni immunditiæ laxat habenas, qui nuptias damnat ; aut certe ita pleni nequitia et diabolica malignitate absorpti, ut advertentes dissimulent, lætentur in perditione hominum. Tolle de Ecclesia honorabile connubium et torum immaculatum, nonne repleas eam concubinariis, incestuosis, seminifluis, mollibus, masculorum concubitoribus, et omni denique genere immundorum ? » Nostra ætate Mormoni, Sansimoniani, Phalansteriani, et Communistæ institutionem matrimonii labefactare moliti sunt, atque illi sufficere nefarias viri et mulieris copulationes. Pestifera hæc hæresis hodie latissime grassata est sub nomine *amoris liberi* ; prædicant enim ejus fautores, commixtionem viri et mulieris debere necessario dimanare ab amore penitus libero, atque illum amorem vinculis matrimonii constringere, esse teterrimam tyrannidem, quæ est generi humano infensissima. Et hæc monstrosa doctrina propalatur in theatris, scenis, in ephemeridibus, in innumeris libris qui audiunt *romans*, et veluti diluvium totam terram luto opplent.

Ibi conjugalis fidelitas et castitas vertitur in derisum, extollitur vero adulterium et calliditas qua omnes matrimonii leges proculcantur. Inter patronos bestialis istius systematis eminet deputatus judæus Naquet, qui separatus ab uxore sua navavit operam ut divortium sanciretur lege civili, atque, ut norunt omnes, metam consecutus est. In opere *Religion, famille et propriété*, ita habet : « Le mariage est une institution essentiellement tyrannique et attentatoire à la liberté de l'homme, la cause de la dégénérescence de l'espèce humaine ; c'est une institution génératrice de vice, de misère et de mal ; il faut lui préférer le concubinage ou l'u-

nion libre, sans intervention de l'autorité, sans consécration religieuse et légale. Le mariage existant, la prostitution fait plus de bien que de mal. » Judæus Naquet est igitur de semine virorum quibus Isaias, cap. v, 20, dicit : *Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum : ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras ; ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.* Moderni ergo ultra progressi sunt, quam ipsemet Plato, qui, in *Dialogo V de Republica vel de Justo*, ablegavit utique matrimonium, ut faceret mulieres communes, sed ablegavit tanquam institutionem minus bonam, non vero ut malam ; atque communitatem mulierum quibusdam legibus voluit regi. Systema tamen Platonis est portentum et non minus naturales quam divinas leges impingit ¹.

Prop. : *Matrimonium est in se bonum et honestum.*

365. — PROB. I^o S. SCRIPTURA. *Genes.* I, 27 et 28, et II, 21-24, Deus ipse instituit matrimonium. Atque, ut ostenderet, conjunctionem viri cum muliere præ societate belluarum, non tantum sanctitate, sed etiam firmitate pollere, mulierem condidit ex costa Adami, dum in belluis mares et feminas seorsim condidit. — *Deuter.* xxv, 5, Deus fratri su-

¹ « Hæc quoque lex sequitur : Mulieres scilicet has horum virorum omnium esse communes, nullamque privatim alicui adhærere, ac rursus communes filios, neque patrem filium suum nosse, neque filium suum agnoscere patrem... Festa quædam erunt legibus designata, in quibus sponso et sponsas congregabimus, sacra fient, et hymni a poetis nostris celebratis nuptiis convenientes. Numerum autem nuptiarum arbitrio principum concedemus, ut ad hostes ac morbos cæteraque hujusmodi respicientes, eundem quam maxime civium numerum servant, neve populosa civitas nimis sit quoad fieri potest, neque vacua... His qui inter juvenes præstantiores sunt in rebus sive militaribus, sive aliis quibusdam, munera ac præmia danda sunt, et talia permulta : quin et uberius mulieribus congregandi licentia, ut ex hac simul occasione filii plures quam ex aliis, ex his serantur. Probe. Itaque filios qui ex his oriuntur, suscipient ii qui talibus præsident magistratus, sive virorum, sive feminarum, sive utrorumque communes viris et mulieribus magistratus. Est ita. Accipientes utique præstantium hominum prolem, ad ovile portabunt, ad nutrices quasdam seorsum in civitatis parte aliqua commorantes. Eos vero qui nascentur ex deterioribus, sive etiam ex quibuscumque aliis, sed membro aliquo manci, in abditiis ut decet locis abscondent, siquidem debet custodum genus purum fore. Nutritionem præterea et hi curabunt. Matres enim ad ovile cum lacte exuberabunt, transmittent, procurantes ne ulla suum agnoscere valeat. Ac si hæ minus suffecerint, alias insuper lacte plenas adhibebunt. »

perstiti injunxit ducere uxorem a fratre derelictam sine liberis, *ut suscitaret semen fratris sui*.

Joan. II. Christus cum B. Virgine et discipulis suis interfuit nuptiis in Cana Galilææ ; et ibi fecit initium signorum manifestavitque gloriam suam in gratiam nuptorum. Quod prorsus non præstitisset Christus, qui est *Sanctum*, si matrimonium non esset bonum et honestum. — *Matth.* XIX, 4, 5 et 6 : *Qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. Imo Christus matrimonium ad dignitatem sacramenti evexit, sicut ostensum est. Unde S. Augustinus, *Tract. IX in Joannem* : « Quod Dominus invitatus venit ad nuptias, etiam excepta mystica significatione, confirmare voluit quod ipse fecit nuptias. Futuri enim erant, de quibus dixit Apostolus, prohibentes nubere, et dicentes quod malum essent nuptiæ, et quod Diabolus eas fecisset : cum idem Dominus dicat in Evangelio, interrogatus utrum liceat homini dimittere uxorem suam ex qualibet causa, non licere, excepta causa fornicationis. In qua responsione, si meministis, hoc ait : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Et qui bene eruditi sunt in fide catholica, noverunt quod Deus fecerit nuptias ; et sicut conjunctio a Deo, ita divorcium a Diabolo sit. »

I *Cor.* VII, 28 : *Si autem acceperis uxorem, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit*. — *Ephes.* V, 25 : *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, etc.* — *Hebr.* XIII, 4 : *Honorabile connubium in omnibus, et thorus immaculatus*.

366. — PROB. II° SS. PATRIBUS. Tertullianus, I *Contra Marcionem*, 27, dicit, Marcionis doctrinam machinari ipsius Creatoris destructionem, et subdit, quod, si damnandæ essent nuptiæ ob abusus qui in ipsis inveniuntur, et damnanda essent cætera bona, nempe cibus, potus, vestes, etc., quia illa sanctitati infensa Marcion jactitabat : « Si nuptiæ non erunt, sanctitas nulla est. » Lector percurrat totum hunc librum, ubi adeo nervose veritatis osores urget ac premit Tertullianus, ut ipsemet S. Hieronymus, *Contra Jovinianum*, lib. I, ejus sententias totidem pene verbis exscripserit.

Si cui simul tempus ac desiderium sit legendi ea quæ SS. Patres fusius de bonitate atque honestate matrimonii contra hæreticos scripserunt, verset præsertim Clementem Alexandrinum, *Stromatum* lib. III ; S. Chrysostomum, *Hom.* 20 in *Epist. ad Ephesios* ; S. Hieronymum, *Contra Jovinianum*, lib. II et III ; S. Augustinum, *de Bono conjugali*, *de Nuptiis et concupiscentia*¹, *Contra Pelagianos*, *Contra Manichæos* ; S. Bernardum, *Serm.* 66 in *Cantica*.

367. — PROB. III° CONCILIIS. Synodus Gangrensis (in Asia Minori, an. 336), can. 1 : « Si quis nuptias accuset, et dormientem cum viro suo fidelem piamque ac religiosam feminam detestetur ac vituperet, quasi non possit in regnum Dei intrare : anathema sit. » Eandem doctrinam luculentissime tradiderunt concilia Lateranense IV, an. 1215, Constantinense, an. 1418, Florentinum, an. 1439, et denique Tridentinum, in tota sess. 24 de *Sacramento Matrimonii*.

368. — PROB. IV° RATIONE. Hæc veritas uberiori etiam rationis lumine superfusa est, sicut patet ex toto tractatu, ut percellat oculos omnium. Unde dominus de Laveleye, professor in Universitate Belgii, etsi palam ac rotunde profitetur, se esse *liberum pensatorem*, sicut aiunt, hæc fassus est, an. 1889 : « Les peuples qui respectent la femme et la chasteté grandissent et prospèrent ; ceux qu'envahit l'immoralité déclinent et tombent. On l'a vu dans toute l'antiquité : ils deviennent incapables de vivre libres. La supériorité du Christianisme est qu'il a fait de la pureté l'une des vertus cardinales. A mesure que le matérialisme et le paganisme font reparaître chez nous les mœurs de la décadence romaine, la vraie civilisation recule : on n'a qu'à consulter les statistiques. »

Sed juvat audire nostrum Salesium : « Le mariage est un grand sacrement, je dis en Jésus-Christ et en son Église ; il est honorable à tous, en tous et en tout, c'est-à-dire en

¹ « Intentio igitur hujus libri hæc est, ut quantum nos Dominus adjuvare dignatur, carnalis concupiscentiæ malum, propter quod homo, qui per illam nascitur, trahit originale peccatum, discernamus a bonitate nuptiarum. Hæc enim, quæ ab impudentibus impudenter laudatur, pudenda concupiscentia nulla esset, nisi homo ante peccasset. Fieret quippe sine isto morbo seminatio filiorum in corpore vitæ illius, sine quo nunc fieri non potest in corpore mortis hujus. » I de *Nuptiis et concupiscentia*, n. 1.

toutes ses parties. A tous, car les vierges mêmes le doivent honorer avec humilité. En tous, car il est également saint entre les pauvres comme entre les riches. En tout, car son origine, sa fin, ses utilités, sa forme et sa matière, sont saintes. C'est la pépinière du Christianisme, qui remplit la terre de fidèles, pour accomplir au ciel le nombre des élus ; si que la conservation du bien du mariage est extrêmement importante à la république, car c'est la racine et la source de tous les ruisseaux.

« Plût à Dieu que son Fils bien-aimé fût appelé à toutes les noces, comme il fut appelé à celles de Cana ! le vin des consolations n'y manquerait jamais ; car ce qu'il n'y en a pour l'ordinaire qu'un peu au commencement, c'est d'autant qu'en lieu de Notre Seigneur, on y fait venir Adonis et Vénus en lieu de Notre Dame. »

369. — *Obj.* 1° *Psalm* L, 7, dicitur : *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.* Porro, si matrimonium esset bonum, peccatum non esset in nostra conceptione. Ergo.

Resp. : Dist. min. : Non esset peccatum actuale, *concedo* ; originale, *nego*. Ita Patres et expositores intellexerunt semper citata regis David verba. Quamvis autem peccatum originale propagetur per matrimonii usum, non ideo malum est matrimonium, quia hoc est per accidens ; non enim ad hunc finem Deus matrimonium instituit ; unde ipse non ideo temperat a creandis singulis hominum animabus. « Ad illud quod objicitur, quod est causa peccati ; dicendum, quod falsum est, quia actus ille secundum se non est causa nisi prolis, sed ratione primæ transgressionis prolem generari non contingit sine culpa sua, non generantis, quia non propter culpam generantis, sed propter culpam primi parentis nascitur proles peccatrix. » S. Bonav., in IV, dist. 31, a. 2, q. 1, ad 5. Deinde generatio prolis ordinatur ad cultum Deo persolvendum, ejus gloriam promovendam, atque æternam hominum salutem procurandam. Denique, etiamsi præscinderemus a bonis adeo præcelsis, nihilominus melius esset homini nasci infectus peccato originali, quam nullo modo existere, sicut ostensum est in tractatu *de Peccatis* cum S. Augustino et S. Thoma.

370. — *Obj.* 2° I *Cor.* VII, 1 : *Bonum est mulierem non*

tangere. Ergo malum est eam tangere, nihil enim bono contrarium est, nisi malum, sicut arguit S. Hieronymus, *Contra Jovinianum*, lib. I, part. 2.

Resp. : Dist. conseq. : Malum est, id est minus bonum, *concedo* ; malum est, stricte loquendo, quatenus tangere mulierem sit peccaminosum, *subdist. :* Extra legitimum matrimonium, *concedo* ; in legitimo matrimonio et secundum ejus leges, *nego*. Hunc esse genuinum sensum verborum Apostoli, colligitur tum ex contextu, tum ex aliis locis Apostoli omnino evidentibus. Et ita intellexisse ipsum S. Hieronymum, patet, non tantum ex clarissimis ejusdem operis locis, sed etiam ex vindiciis sui libri, signanter fusius in apologia pro libris *adversus Jovinianum ad Pammachium* : « Non dixit (Apostolus) : Bonum est homini uxorem non habere, sed : Bonum est mulierem non tangere : quasi et in tactu ejus periculum sit : quasi qui illam tetigerit non evadat. Vides igitur, non de conjugibus nos exponere, sed de coitu simpliciter disputare, quod ad comparisonem pudicitiae et virginitatis, et angelicae similitudinis, bonum sit homini mulierem non tangere. Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, dicit Ecclesiastes. Si omnes creaturae bonae, ut a bono creatore conditae, quomodo universa vanitas? Si terra vanitas, numquid et coeli,... et angeli, et throni, dominationes, ceteraeque virtutes? Sed quae per se bona sunt, ut a bono creatore condita, ad comparisonem meliorum vanitas appellantur... Ergo secundum hunc comparisonis sensum, malum diximus mulierem tangere ; (licet uxoris nulla facta sit mentio) quia bonum est non tangere. Et subjecimus : Virginitatem frumentum, nuptias hordeum, fornicationem stercus bubulum nuncupantes. Utique frumentum et hordeum creatura Dei est. Verum in Evangelio major turba hordeaceis panibus, minor frumentaceis pascitur. »

ARTICULUS II.

DE HERESI QUÆ DETRAHIT VIRGINITATI.

371. — I. VARIE FORMÆ HERESIS VIRGINITATEM IMPUGNANTIS. Teste S. Hieronym., *Contra Jovinianum*, lib. II, in fine, Jo-

vinianus primus inter Latinos detraxit virginitati. « Dicit, virgines, viduas, et maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, ejusdem esse meriti. » S. Hier., lib. I *Cont. Jovin.*, sub initio. Non damnabat virginitatem, sed ei æquabat conditionem conjugatorum et viduorum. S. August., III *de peccat. Merit. et Remiss.*, cap. VII, n. 13, dicit : « Ante paucos annos Romæ quidam exstitit Jovinianus, qui sanctimonialibus etiam ætate jam provectioribus nuptias persuasisse dicitur, non illiciendo quo earum aliquam ducere vellet uxorem, sed disputando, virgines sanctimonio dicatas nihil amplius fidelibus conjugatis apud Deum habere meritorum. » Attamen, referente eodem Augustino, I *de Hæresibus*, cap. LXXXII, « cito ista hæresis oppressa et extincta est, nec usque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit pervenire. » Imo nec ipse Jovinianus « vel habebat, vel habere volebat uxorem. » Monachus fuit, et errores suos spargere cæpit in urbe Romana, quando Augustinus erat adhuc juvenis.

Lutherus et alii pseudoreformatores ultra progressi sunt, atque matrimonium cælibatui virginitatique prætulerunt, atque contenderunt, matrimonium esse singulis hominibus lege naturali impositum, et hoc prædicarunt, ut suam pravam agendi rationem votique castitatis violationem cohonestarent, sacerdotumque cælibatum damnarent; ipsi enim, non tantum disputando, sed et illiciendo, virgines Deo dicatas in apostasiam et perniciem attraxerunt. Lutherus, in serm. de Matrimonio, sic debacchatur : « Istorum (qui cælibatum matrimonio præferunt) impudentiæ modo resistere volui, qui tantis intervallis, a virginitate conjugii statum dejiciunt, ut etiam abominanda portenta dicere audeant. Etiam si in matrimonio debeant liberi salutem consequi, adhuc tamen illi castitatem præstare. Atqui non est unquam committendum, ut ullus statuum matrimonium superet. » Et infra : « Omnes tum monachos, tum nonnas fidei expertes, quique de suo cælibatu, et ordine gloriantur, indignos esse, ut baptizatum infantem in soporem collocent, aut pulmentum illi conficiant, etiam si nothus sit. Religio enim et vita eorum nullum Dei verbum pro se habet, nec gloriari possunt, quod sua opera Deo grata sint, ut mulier, etiam si nothum in utero ferat. »

Moderni Protestantes plerique ad Jovinianum errorem rediere ; non enim singulis hominibus matrimonii onus esse impositum effutiunt, sed paris dignitatis ac sanctimonie esse cælibatum et matrimonium asserunt. In quo Protestantibus pejores sunt quidam pseudocatholici, qui non verentur virginitatem et cælibatum pro Deo susceptum acriter impetere. Inter eos eminet Montesquieu, in opere *Lettres persannes*¹. Medici materialistæ, imo non pauci ex iis qui profitentur existentiam animæ spiritualis, osiores virginitatis sunt, eamque uti naturæ repugnantem feraxque seminarium corruptelæ prædicant.

S. Hieronymus, priusquam fundamenta jovinianæ hæresis recitet, ita monet lectorem : « Nec molestum lectori sit, si nauseam ejus et vomitum legere compellatur. Libentius antidotum Christi bibet, cum Diaboli venena præcesserint. Audite patienter, virgines, audite, quæso, voluptuosissimum concionatorem ; immo, quasi sirenarum cantus et fabulas, clausa aure transite. Vestras ferte paulisper injurias : putate vos cum Domino crucifixo pharisæorum audire blasphemias. »

372. — II. EJUS FUNDAMENTA. Quintuplici potissimo capite virginitatem impugnant, videlicet contendunt illam esse contrariam juri naturali, juri divino positivo, bono communi reipublicæ, SS. Patribus, et Conciliis.

¹ « La prohibition du divorce n'est pas la seule cause de la dépopulation des pays chrétiens ; le grand nombre d'eunuques qu'ils ont parmi eux, n'en est pas une moins considérable.

« Je parle des prêtres et des dervis, de l'un et de l'autre sexe, qui se vouent à une continence éternelle : c'est, chez les chrétiens, la vertu par excellence ; en quoi je ne les comprends pas, ne sachant ce que c'est qu'une vertu dont il ne résulte rien.

« Je trouve que leurs docteurs se contredisent manifestement, quand ils disent que le mariage est saint, et que le célibat, qui lui est opposé, l'est davantage ; sans compter qu'en fait de préceptes et de dogmes fondamentaux, le bien est toujours le mieux.

« Le nombre de ces gens faisant profession de célibat est prodigieux. Les pères y condamnaient autrefois leurs enfants dès le berceau ; aujourd'hui, ils s'y vouent eux-mêmes dès l'âge de quatorze ans ; ce qui revient à peu près à la même chose.

« Ce métier de continence a anéanti plus d'hommes, que les pestes et les guerres les plus sanglantes n'ont jamais fait. On voit, dans chaque maison religieuse, une famille éternelle, où il ne naît personne, et qui s'entretient aux dépens de toutes les autres. Ces maisons sont toujours ouvertes, comme autant de gouffres où s'ensevelissent les races futures. » Lettre 117^a.

1° *Jure naturali*. 1° Jam ætate S. Hieronymi sic arguebatur : « Cur creata sunt genitalia, et sic a conditore sapientissimo fabricati sumus, ut mutuum nostri patiamur ardorem, et gestiamus in naturalem copulam ? » I *Cont. Jovin*. Quod Lutherus producit in serm. de Matrimonio : « Ut non est in meis viribus situm ut vir non sim, tam non est mei juris, ut absque muliere sim. » Idem plenis buccis recinunt medici Lallemand ¹, Deslandes ², Dufieux ³, Bossu ⁴, Garnier ⁵, et alii non pauci.

2° Ex cœlibatu perpetuo generantur morbi, qui non aliter curari possunt quam usu conjugii ; et ideo cœlibatus est contra naturam ac ejus leges. Ita Sand ⁶, Garnier ⁷ et alii, qui asserunt, brevianos fieri annos cœlibum, sicut compertum est ex rationariis (Statistiques.)

3° Virginitas non est virtus, sed res omnino indifferens ; nam virtutes per se expetuntur, virginitas autem non est bona, nec appetibilis, nisi relate ad aliud, id est, ad Deum purius orandum et colendum ; unde nullum vitium est contrarium virginitati, cum tamen omnis virtus sibi contra-

¹ « La continence absolue est une exagération incompatible avec notre organisme. »

² « Avec les lois de l'organisme humain. »

³ « La nature nous a donné des organes pour qu'ils fonctionnent ; elle a eu soin d'en créer le désir. »

⁴ « Il existe entre les lois physiologiques et le dogme religieux (de la continence des prêtres) une dissidence radicale. »

⁵ « Toute fonction dans l'organisme a sa raison d'activité quand les organes sont sains et normaux. La nature n'a rien créé sans but. Un organe sans emploi, une fonction physiologique sans utilité, sont des choses qui répugnent à l'esprit et ne se voient pas dans la nature. Dieu a fait de l'accomplissement régulier des fonctions organiques la condition de la vie et de la santé. Les deux sexes sont donc soumis aux mêmes lois, dans quelque position qu'ils se trouvent. Les organes sexuels dont la fonction est des plus élevées — la génération, — ne sauraient échapper à cette loi. »

⁶ « Le célibat des prêtres est un arrêt de mort qui n'est pas d'institution primitive. Le jour où l'Église a condamné ses lévites au célibat, elle a créé dans l'humanité un ordre de passions étranges, malades et impossibles à tolérer. »

⁷ « Il est évident que si les excès vénériens déterminent de nombreuses et graves maladies, comme cela est démontré et généralement admis, la continence absolue doit en produire de même. La santé résulte de leur exercice hygiénique. La rétention du sperme peut déterminer des douleurs, des altérations locales et provoquer des accidents cérébraux. La folie, l'hystérie, le priapisme, en sont ainsi la conséquence. »

rium habeat aliquod vitium. Ergo non præstat matrimonio. *Confirmatur*, quia quilibet homo nascitur virgo; virtus autem nulla inest nobis a natura. Ergo.

4° Erasmus, in colloquio Proci et Puellæ, ita loquitur : « Pomarium melius est quod post flores fructus parturit; vitis melior quæ, amplexa palum vel ulmum, uvis gravida est, quam quæ humi jacens computrescit; rosa felicior quæ manu hominis alteritur, delectans interim oculos et nares, quam quæ senescit in frutice; vinum felicius quod bibitur antequam acescat. » Ex quibus illud efficere contendit, ut conjugium melius magisque expetendum videatur, quam cælibatus. Illud etiam addit, unam virginem, si nubat, posse multas virgines parere, proinde si virginitas placet, non posse nuptias virginum displicere, quod hoc ipsum quod tantopere placet, cum fœnore reducat.

5° Ex virtute dependet laus virtuosæ, et ideo si virginitas præferretur castitati conjugali, quælibet virgo esset laudabilior quavis conjugata. Atqui hoc est prorsus falsum. Ergo.

373. — 2° *Jure divino.* 1° *Genes.* i, 28, Creator protoparentibus, et in ipsis, utpote generis humani principio, eorum descendentibus omnibus imposuit præceptum nubendi; propterea indidit hominibus propensionem naturalem ac bonam ad prolem gignendam, quæ quidem propensio fuisset in statu naturæ integræ. Porro cohibere naturalem ac bonam propensionem sicut faciunt qui perpetuo cælibes remanent, est peccatum. Ergo non licet cælibatum perpetuo colere. Unde Lutherus, in sermone de Matrimonio, dixit, non esse præceptum, sed plus quam præceptum ista Genesis verba : *Crescite et multiplicamini.*

2° S. Paulus, I Cor. vii, 2 : *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat; et unaquæque virum suum habeat.* Et vers. 9 : *Quod si non se continent, nubant. Melius est nubere quam uri.* Et I Timoth. v, 14 : *Volo juniores nubere, matres familias esse, filios procreare.* Inde colligitur matrimonium præcipi iis qui stimulum carnis patiuntur, ut scilicet devitent fornicationem. Sed omnes experiuntur aut experiri possunt istiusmodi stimulum. Ergo imprudens atque illicitum est vovere continentiam. Quod potissime verificatur in puellis, juxta Apostolum, qui vult eas fieri matres et procreare filios.

Confirmatur ex ejusdem Apostoli verbis, I Timoth. II, 14 et 15 : Adam non est seductus ; mulier autem seducta in pravaricatione fuit. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate. Ergo saltem omnes mulieres tenentur matrimonium inire, ut salvæ fiant, cum non possint salvari nisi filios procreent in honorabili connubio, et non in fornicatione.

3° *Hebr. XIII, 4 : Honorabile connubium in omnibus, et thorur immaculatus. Si in omnibus, ergo et in virginibus et clericis est honorabile connubium et immaculatus est illius usus. Porro nulli est interdicens quod est honorabile et cujus usus est immaculatus. Ergo.*

4° S. Paulus, I *Timoth. IV, 1 et 3*, dicit, in novissimis temporibus quosdam a fide aberrantes et dæmoniorum doctrinis imbutos, conscientiamque habentes cauteriatam esse prohibitueros a nuptiis. Ergo prohibere a nuptiis est actio pessima et diabolica.

5° Bona opera sunt voluntaria, et non ex necessitate facienda sunt, ut sint Deo acceptabilia, juxta illud *Psalmi 53 : Voluntarie sacrificabo tibi*; et illud *II Cor. IX, 7 : Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus*; et illud *Philem. 14 : Ne veluti ex necessitate bonum tuum sit, sed voluntarium. Porro votum castitatis obest tali oblationi acceptabili, quia post ipsum, jam non voluntarie sed ex necessitate fit oblatio ; propterea S. Paulus, I Cor. VII, 35, dicit : Non ut laqueum vobis injiciam, id est hortor ad continentiam, non autem ad votum, quod est vinculum quo libertas alligata manet. Unde ipsemet S. Hieronymus, *Contra Jovinianum*, lib. I : « Et ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt quod sibi non fuerat imperatum ; majorisque gratiæ est offerre quod non debeas, quam reddere quod exigaris. » Ergo saltem arcendum est votum continentiae.*

6° Nemo debet vovere nisi id quod certo scit, se posse solvere, alioquin temere vovet et peccat, juxta illud *Eccle. V, 3 : Displicet enim illi infidelis et stulta promissio. Atqui nemo scit, se posse servare perpetuo castitatem ; nam castitas est peculiare donum Dei, quo se potiri nemo certo sit, juxta illud Sapient. VIII, 21 : Nemo potest esse continens, nisi Deus*

det ; et illud *Matth.* xix, 11 et 12 : *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est... qui potest capere capiat* ; et illud *I Cor.* vii, 7 : *Volo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius vero sic.* Ergo. Unde inferunt Protestantes, illum qui vovit continentiam, si postea incidat in periculum incontinentiæ, esse eo ipso solutum a voto, sicut ille qui vovit, se perpetuo ministraturum pauperibus, solvitur a voto si in morbum inciderit. Nec confert dicere, quod iste possit orare Deum et petere continentiam ; nam etiam qui ægrotat corpore, posset orare Deum et petere sanitatem, quam tamen si Deus non concedat, ut sæpe accidit, liber a voto suo est.

374. — 3° *Jure publico.* 1° Bonum commune potius est bono privato. Atqui matrimonium ordinatur ad bonum publicum seu commune, virginitas autem ad bonum privatum¹. *Confirmatur* 1°, quia si omnes continerent se, mundus periret. Ergo non est omnibus prædicanda continentia. *Confirmatur* 2°, quia respublica christiana debilitatur ex tot monachis, clericis et monialibus, qui non procreant prolem ; sic enim valde minuitur numerus Christianorum, et quadantenus enervatur sanctimonia matrimonii, per exemplum tot personarum aliunde probitate et moribus perspicuarum, quæ si nuberent, essent exemplum sanctimoniam conjugalis præ cæteris².

2° Per cælibatum moniales ac clerici fiunt quadantenus extranei societati civili, neutiquam solliciti de illius juribus tuendis ac commodis promovendis ; dependent a principe

¹ « Pour savoir à quoi s'en tenir sur la loi du célibat, il suffit d'observer que si elle était généralisée, elle détruirait le genre humain. » J. J. Rousseau citatus a de Maistre, *du Pape, du Célibat*, § 3.

² « Le mariage serait pour le prêtre un nouveau moyen de donner des leçons utiles ; marié, il serait le modèle des pères de familles, et donnerait l'exemple des vertus conjugales.... La vie publique des pasteurs protestants, des rabbins et la conduite exemplaire de leurs familles en général, répondent assez hautement aujourd'hui partout pour rendre toute contestation superflue. En admettant que des dissensions arrivent dans ces familles, comme dans tous les ménages, est-ce que le scandale en résultant est de nature à porter atteinte à la morale et à la religion autant que les actes immoraux, les crimes commis par certains prêtres et religieux dans l'exercice même de leurs fonctions, et en raison même de leur célibat ? » P. Garnier, *du Mariage dans ses devoirs*, etc., art. *Célibat*.

extraneo, videlicet a Romano Pontifice, et ita veluti constituunt statum peculiarem in statu, unde oriuntur dissensiones et conflictus inter ecclesiasticam et civilem societatem, seu inter sacerdotium et imperium. Ideo par est sanæ politicæ eliminare cælibatum a societate, et sapientissime Revolutio gallica abolevit omnia votà.

375. — 4° SS. *Patribus*. 1° S. Cyprianus, lib. I *Epistolarum*, epist. 11, de monialibus dicit : « Si per fidem Jesu Christo consecratæ in pudicitia et castitate morantur, præmium virginitatis fortes expectent : si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est ut nubant, quam in ignem delictis suis cadant. » Ergo jam voto castitatis obstrictis fas est nubere, si non se continent.

2° S. Augustinus, *de Bono conjugali*, n. 26, dicit : « Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro, qui passus est, et in Joanne, qui passus non est : sic non est impar meritum continentiæ in Joanne, qui nullas expertus est nuptias, et in Abraham, qui filios generavit. Porro status ac virtutes quæ paria sortiuntur merita, sunt æqualia. Ergo. Et in libro *de sancta Virginitate*, n. 34, S. Augustinus de quibusdam virginibus sacris dicit : « Hæ nubere volunt, et ideo non nubunt, quia impune non possunt, quæ melius nuberent, quam urerentur. » Ergo votum castitatis non obstat quominus nubant ii qui se continere non possunt.

3° *Conciliis*. 1° Concil. Ancyranum, can. 19 : « Quotquot virginitatem pollicitam prævaricati sunt, professione contempta, inter bigamos habeantur. » Ibi ita agentes recenset Concilium inter digamos ; sed digamia non est peccatum. Ergo. Aliunde Concilium non dirimit hujusmodi matrimonia post votum contracta, nec illa pœna afficit præter digamiam. Ergo sunt valida ac licita. Ita Petrus Martyr et Brentius.

2° Concil. Gangrense, can. 9 et 10, damnat eos qui, continentiam professi, nuptias execrantur, aut despiciunt conjugatos. Ergo Concilium nuptias prætulit continentiæ. Ita iterum Brentius et Petrus Martyr, in Confessione Wirtembergensi.

3° Conc. Chalcedonense, can. 16 : « Si qua se virgo Deo dedicaverit, similiter et monachus, non licere eis jungi nuptiis ; si vero inventi fuerint hoc facientes, maneanť excommuni-

cati. Statuimus vero posse in eis fieri humanitatem, si ita probaverit loci Episcopus. » Ergo Episcopus potest monialium et monachorum connubia permittere. Ita Petrus Martyr.

Prop. : *Status cælibatus et virginitatis pro Deo susceptus præstat statui Matrimonii.*

376. — PROB. I^o S. SCRIPTURA. 1° *Ex agendi ratione Christi.* Res patet exemplo Christi ; certum est enim, Christum semper fuisse virginem, imo puritatem et coronam virginum esse, ita ut permiserit quidem inimicis suis scelestissimis impetere suam famam sub aliis rationibus, sed nunquam quoad virginitatem. Quam adeo diligebat et magno pretio habebat, ut non voluerit nasci nisi ex illibata Virgine, custodiri nisi a patre virgine, præcursoremque virginem præelegerit. Coapte S. Hieronymus, *Contra Jovinianum*, lib. II, in fine, dicit, Christum et Deiparam esse exemplaria virginum, et virginitatem in seipsis consecrassse ¹. « Christus virgo, virgo Maria, utriusque sexus virginitatem dedicavere. Apostoli, vel virgines, vel post nuptias continentés : episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici. » Sic diligebat Joannem Jesus, quia prærogativa castitatis fulgebat, ut in Cœna supra pectus Domini recubuerit, et in Cruce jam pendens ac moriturus matrem suam ei virgini commendaverit. Demum Ecclesiam virginem sibi desponsavit, juxta illud II Cor. XI, 2 : *Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo* ².

¹ Unde ipsemet Michelet, *Histoire de France*, tom. II, p. 168 : « Pour enfanter les merveilles du dévouement, il faut le recueillement solitaire avec le monde entier pour famille. Car voilà le chef-d'œuvre du Christianisme : l'individu et les petites passions disparaissent devant les besoins spirituels et corporels de tous les hommes. Jésus-Christ a presque abandonné sa mère pour embrasser le genre humain ; en mourant il la remit à saint Jean pour ne penser qu'à une chose : le salut du monde entier. S'il a vécu vierge, il est mort vierge ; de là la grande consécration du célibat des prêtres. »

² Quod optime elocutus est S. Augustinus, in libro *de sancta Virginitate*, n. 2 : « Adjuvet Christus Virginis Filius, et virginum Sponsus, virginali utero corporaliter natus, virginali connubio spiritualiter conjugatus. Cum ipsa igitur universa Ecclesia virgo sit desponsata uni viro Christo, sicut dicit Apostolus ; quanto digna sunt honore membra ejus quæ hoc custodiunt etiam in ipsa carne, quod tota custodit

377. — 2° *Ex Christi verbis.* Thesis non minus luculenter constat ex verbis Christi. *Matth. xix, 12 : Sunt enim eunuchi qui de matris utero sic nati sunt : et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus : et sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.* Hæc ultima verba omnes Patres et Doctores intellexerunt moraliter¹ de cælibatus ac virginitatis statu, qui ideo melior est matrimonii statu ; quum sit specialissimum Dei donum, atque ejus adminiculo facilius ad regnum cælorum perveniatur. Apposite S. Hieronymus, *Contra Jovinianum*, lib. I : « Qui potest, inquit, capere, capiat. Grandis fidei est, grandisque virtutis, Dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino ; et, juxta eundem Apostolum, esse sanctum et corpore et spiritu. Hi sunt eunuchi qui se, lignum aridum ob sterilitatem putantes, audiunt per Isaiam (36), quod pro filiis et filiabus locum in cælis habeant paratum. » Et ex Apocalypsi, quam Jesus Christus dedit servo suo Joanni palam facere servis suis, virgines obtinent in cælo peculiam gloriam et felicitatem, qua non potiuntur hi qui cum mulieribus fuerint coinquinati ; nam, cap. xiv, 3 et 4, virgines cantant canticum novum, videlicet gaudia et palmas virginitatis celebrant, et appropinquant Agnum sequunturque illum quocumque ierit ; et ratio est, quia virgines sunt : *Et cantabant canticum novum ante sedem, et ante quatuor animalia, et seniores : et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati : virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi*

in fide, quæ imitatur matrem viri sui et Domini sui. Nam Ecclesia quoque et mater et virgo est, cujus enim integritati consulimus, si virgo non est ? aut cujus prolem alloquimur, si mater non est ? Maria corporaliter caput hujus corporis peperit : Ecclesia spiritualiter membra illius capitis parit. In utraque virginitas fœcunditatem non impedit : in utraque fœcunditas virginitatem non adimit. Proinde cum Ecclesia universa sit sancta corpore et spiritu, nec tamen universa sit corpore virgo, sed spiritu ; quanto sanctior est in his membris, ubi virgo est et corpore et spiritu ! »

¹ Origenes materialiter sumpsit illa verba Christi, et seipsum materialiter castravit, ut consilium Domini sequeretur et facilius regnum cælorum obtineret. Quantum in hoc aberraverit, ostenditur in quinto Decalogi præcepto ; sed ejus error et agendi ratio æque sicut cæterum Patrum testimonia thesim roborat.

empti sunt ex hominibus primitiæ Deo et Agno. Quod sic districte exponit S. Thomas, 2-2, q. 152, a. 5, ad 3 : « Virgines sequuntur Agnum quocumque ierit, quia imitantur Christum; non solum in integritate mentis, sed etiam in integritate carnis, ut Augustinus dicit in lib. *de Virginitate*, cap. xxvii a med.. Et ideo in pluribus sequuntur Agnum; non tamen oportet quod magis de propinquo, quia aliæ virtutes faciunt propinquius inhærere Deo per imitationem mentis. Canticum autem novum, quod solæ virgines cantant, est gaudium quod habent de integritate carnis servata ¹. »

378. — 3° *Ex doctrina S. Pauli.* I Cor. vii, 1 : *Bonum est homini mulierem non tangere.* Et vers. 7 : *Volo vos omnes esse sicut meipsum* (id est, in statu cælibatus). Et vers. 34 :

¹ S. Augustinus, in libro *de sancta Virginitate*, n. 27 et seq., bellissime exponit gaudia et coronam virginum in cælis : « Pergite itaque sancti Dei, pueri ac puellæ, mares ac feminæ, cælibes et innuptæ, pergite perseveranter in finem. Laudate Dominum dulcius, quem cogitatis uberius ! Sperate facilius, cui servitis instantius ; amate ardentius, cui placetis attentius. Lumbis accinctis et lucernis ardentibus expectate Dominum quando veniat a nuptiis (*Luc.* xii, 35). Vos affertis ad nuptias Agni canticum novum, quod cantabitis in citharis vestris. Non utique tale quale cantat universa terra, cui dicitur : *Cantate Domino canticum novum, cantate Domino universa terra* (*Ps.* xcv, 1) ; sed tale quale nemo poterit dicere nisi vos. Sic enim vos vidit in Apocalypsi quidam præ cæteris dilectus ab Agno, qui discumbere super pectus ejus solitus erat, et bibebat et eructabat mirabilia super cœlestia Verbum Dei... Gaudium virginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christum. Gaudia propria virginum Christi non sunt eadem non virginum, quamvis Christi... Sed ecce ille Agnus graditur itinere virginali, quomodo post eum ibunt qui hoc amiserunt quod nullo modo recipiunt ? Vos ergo, vos ite post eum virgines ejus ; vos et illuc ite post eum, quia propter hoc unum quocumque ierit sequimini eum : ad quodlibet enim aliud sanctitatis donum quo eum sequantur, hortari possumus conjugatos, præter hoc quod irreparabiliter amiserunt. Vos itaque sequimini eum tenendo perseveranter, quod vovistis ardentem. Facite cum potestis, ne virginitatis bonum a vobis pereat, cui facere nihil potestis, ut redeat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non potest : videbit, nec invidet ; et collatando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Nam et illud canticum novum proprium vestrum dicere non poterit : audire autem poterit, et delectari vestro tam excellenti bono. Sed vos qui et dicetis et audietis, quia et hoc quod dicetis a vobis audietis, felicius exultabitis, jucundiusque regnabitis. De majore tamen vestro gaudio nullus mœror erit, quibus hoc deerit. Agnus ille quippe quem vos quocumque ierit sequimini, nec eos deseret, qui eum quo vos non valent sequi. Omnipotentem Agnum loquimur. Et vobis præbit, et ab eis non abibit, cum erit Deus omnia in omnibus. »

*Mulier innupta et virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu; quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi. Et vers. 38 : Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, et qui non jungit, melius facit*¹. Unde S. Ambrosius expendens illa verba de *Virginibus*, lib. I, dicit : « Illa non peccat, si nubat; hæc, si non nubat, æterna est : ibi remedium infirmitatis, hic gloria castitatis : illa non reprehenditur, ista laudatur. »

379. — PROB. II° SS. PATRIBUS. Virginitatem et cælibatum præclarissimis encomiis celebrarunt SS. Patres, atque illum castimoniam statum supra matrimonii conditionem extulerunt, ut interdum verbis ad suum conceptum sublimem enarrandum videantur egere. Tertullianus, I *Ad uxorem*, 4, dicit : « Virgines de familia angelica deputari. » — S. Cyprianus, in lib. *de habitu Virginum*, dicit de illis : « Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamentum gratiæ spiritualis, læta indoles, laudis et honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi². » — S. Chrysostomus, *de Virginitate*, cap. x : « Bonum est virginitas : et ego consentio ; ac matrimonio etiam melior : et hoc confiteor. Et si placet, quanto melior sit, addam quanto cælum terra, quanto hominibus angeli. Imo, ut fortius aliquid dicam, etiam amplius. » — S. Hieron., *Apologia ad Pammachium* : « Ita nuptias recipimus, ut virginitatem, quæ de nuptiis nascitur, præferamus. Numquid argentum non erit argen-

¹ Illa Apostoli loca adeo sunt aperta, ut quidquid moliti sint osores virginitatis, non valuerint eorum aciem declinare ; unde aliqui per blasphemiam eorum ponderi cuneum dedere. Sic habet medicus Garnier : « Jésus a gardé le célibat pour accomplir sa mission sainte et divine, mais il n'a ni empêché ni recommandé le mariage, et les exhortations contraires de saint Paul n'ont pas d'autre valeur que celles d'un partisan déclaré du célibat dans l'état religieux et dont se sont servi les Conciles pour l'instituer. » Art. : *Célibat*.

² Quod tamen intelligendum est respective, nimirum per comparisonem ad viduas et conjugatas ut sic ; nam absolute fieri potest, ut vidua vel etiam conjugata præstet virgini, nempe si magis potiatur virtutibus theologalibus, vel etiam virtute religionis ; illæ enim omnes virginitati præstant. Item martyrium pro Christo et obedientiæ votum ei præstant, sicut demonstrat S. Thomas, 2-2, q. 152, a. 5. Virginitas igitur excellentissima dicitur in genere castitatis ; et quia castitati antonomastice attribuitur decor, ideo per consequens virginitati attribuitur excellentissima pueritudo, quæ significatur per florem.

tum, si aurum pretiosius est? aut arboris et segetis contumelia est, si radici et foliis, culmo et aristis poma præferantur et fructus? Ut poma ex arbore, frumentum ex stipula, ita virginitas ex nuptiis. » Duos libros contra Jovinianum scripsit, ut præeminentiam virginitatis supra matrimonium vindicaret. SS. Athanasius et Ambrosius scripserunt librum *de Virginitate*, ut eam magnificent præ matrimonio. Sed frustra adducerentur alia testimonia Patrum, cum ita sit apertum ut teneant thesim nostram, quod hæresis contra illos ob id injurias evomat ¹. In hoc hæresis veluti rabie abrepta progreditur ultra omne quod cogitari potest. Juvat referre quædam excerpta ex Chavard, parcho schismatico Genève, in opere *Le Célibat des prêtres et ses conséquences*. Origenes in hoc abripitur peculiari mania introducendi in Christianam doctrinam placita Platonis; S. Ambrosius caret prudentia; Eusebius, in defendendo cælibatu, miserrimus est; S. Hieronymus et non pauci Patres sunt audacter deceptores, atque quodam dementiæ genere abripiuntur; S. Hieronymus, juxta morem suum, verbum Dei adulterat manifeste et corrumpit. « Abstinemus, ait ille parochus, ab omni responso ad istiusmodi ineptias. » S. Augustinus volutatur in subtilitatibus, portentosis et falsis explicationibus, quæ nihil explicant: qui propugnarunt in concilio Tridentino matrimonium presbyterorum, erant viri vere illuminati, qui illud debellarunt, venditi erant Curiæ Romanæ. Theologi mentiuntur impudenter. Prodigiosa pertinacia laborant. Frustra contra illos adhibetur logica: mentiuntur et calumniantur. Bellarmini, Sanchezii, et aliorum jesuitarum doctrina est scandalosa, item et doctrina S. Thomæ, etsi minus scandalosa est. S. Alphonsus a Ligorio non est nisi miser compilator. Lex cælibatus est inhonesta et infamis, et

¹ « L'un et l'autre (Luther et Calvin)... ont cru pouvoir s'élever au-dessus des Pères, et leur éloquence n'a été en rien moins féconde qu'en injures. » Bossuet, *Histoires des Variations*, livre I, n. 5. « L'auteur de la réforme, de l'aveu des réformés, est convaincu d'être un impie qui blasphème contre Dieu. Mélanchton..., M. Jurien l'a convaincu d'avoir proféré les mêmes blasphèmes que son maître... Sans contestation, les chefs des deux partis de la réforme, Luther et Mélanchton d'un côté, Calvin et Bèze de l'autre, les maîtres et les disciples sont également convaincus de manichéisme et d'impïété. » Bossuet, *ibid.*, liv. XIV.

theologia quæ clericorum matrimonium prohibet, est arbitraria atque impia. Conscientiarum moderatores qui postulantes irrequietas in monasterio retinent, sunt hypocritæ. Ecclesia surripit ex labris juvenis viginti uno annos nati et ignari juramentum irrevocabile et non intellectum. Gregorius VII non fuit nisi homo novus et ambitiosus, qui suam jurisdictionem extendit super omnia bona ecclesiastica, atque, ut facilius dominaretur in clericis, eos continentiae catena constrinxit; et tamen pelliciebat ac sociam habebat juniorem viduam comitissam Mathildem, quæ erat objectum suæ amatoriae libidinis. Unde Montesquieu erat multo magis christianus quam papa Siricius et Gregorius VII. Austerus, impavidus et irreprehensibilis S. Petrus Damianus non est nisi cardinalis obscenus. Concilium Tridentinum cohonestavit et sancivit errorem Manichæorum et Montanistarum. Ejus doctrina ducit ad Pelagianismum, cum contendat penes nos esse habere donum castitatis, si illud petimus a Deo. Patres Tridentini mentiti sunt : cælibatus illius est, in logica omnium qui sensu communi gaudent, manifesta contradictio. Concilium Tridentinum est contrarium sacris Litteris, doctrinæ expressæ magni Apostoli, et sensui communi.

Hæc excerpta, quæ facta sunt quoad verba ipsa, exigua pars sunt opprobriorum, injuriarum, blasphemiarum quibus scatet opus parochi schismatici, sed sat superque sunt ad ostendendum usquequo progredi possit sacerdos qui jura-menta et sacras promissiones Deo et Ecclesiæ libere facta proculcat, et quomodo corruptio optimi sit pessima.

380. — PROB. III° SANCTO SIRICIO PAPA. Siricius Papa, an. 390, solemni decreto damnavit errorem Joviniani, sicut colligitur ex ejus epistola ad Ecclesiam Mediolanensem ¹, quæ reperitur in collectione Labbeana, tom. I, p. 1023 :

¹ Jovinianus Mediolano expulsus, anno sexto pontificatus Siricii Romam venerat, ibique non tantum sermone, verum etiam scriptis a se commentariis plurimos catholicos hæresi sua infecerat, et, teste S. Augustino, moniales jam provectæ ætatis ausu nefario contraxerunt nuptias. Quod cum Pammachius senatorii ordinis vir eximius intellexisset, ad Pontificem eum detulit. Pontifex, coacto presbyterio, hæresiarcham condemnavit, deque ejus condemnatione Mediolanensem ecclesiam per hæc litteras, tribus legatis presbyteris Crescente, Leopardo et Alexandro, isthuc transmissas, certiore reddidit.

« Nos sane nuptias non aspernanter accipimus, quibus velamine intersumus : sed virgines, quas nuptiæ creant, Deo devotas, majore honorificentia veneramur. Facto ergo presbyterio, constitit doctrinæ nostræ, id est christianæ legi esse contraria (scriptura horrida Joviniani). Unde apostolicum secuti præceptum, *quia aliter, quam quod accepimus, annuntiabant*, omnium nostrum tam presbyterorum et diaconorum, quam etiam totius cleri una suscitata fuit sententia, ut Jovinianus, Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Photinus, Martianus, Januarius, et Ingeniosus, qui in-centores novæ hæresis et blasphemiae inventi sunt, divina sententia et nostro judicio in perpetuum damnati, extra Ecclesiam remanerent. »

381. — PROB. IV° CONCIL. TRIDENTINO. Sess. 24 *de Sacramento Matrimonii*, can. 9 : « Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares, castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto ; et oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium, possequè omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitalis, etiamsi eam voverint, habere donum : anathema sit ; cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari. » Et can. 10 : « Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cælibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam jungi matrimonio : anathema sit. »

382. — PROB. V^o CONSENSU POPULORUM. Populi omnes etiam ethnici summo honore semper habuerunt virginitatem et quidquid ad illam admodum accedit ; semper enim æstimarunt, esse in virginitate aliquid divini, quod hominem valde exaltat divinitatque jucundum et amabiliorem efficit ; quod tam poeticis, quam historicis litterarum monumentis copiose ac luculenter ostenditur. S. Hieronymus, I *Contra Jovinianum* : « Satis abundeque christianæ pudicitiae et virginitatis angelicæ de divinis libris exempla præbuimus : sed quoniam intellexi in commentariis adversarii, provocari nos etiam ad mundi sapientiam, quod nunquam hoc genus in sæculo sit probatum, et novum dogma contra naturam religio nostra prodiderit ; percurram brevi

ter græcas, et latinas, barbarasque historias.; et docebo, virginitatem semper tenuisse pudicitiae principatum. Referunt fabulae, Malantem Calidoniam virginem semper in venatibus, semper in sylvis, non tumentes uteros feminarum, fastidiaque conceptuum, sed expeditam et castam amasse virtutem. Harpalicem quoque virginem Thraciam, insignis poeta describit, et reginam Volscorum Camillam, quam Turnus, cui auxilio venerat, laudare volens, non amplius habuit, quod diceret, nisi virginem nominaret : O decus Italiae virgo. Chalciaeus quoque filia illa λῆω, virgo perpetua, pestilentiam patriae scribitur spontanea morte solvisse, et Iphigeniae virginis sanguis adversos placasse ventos. Quid referam Sybillas Erithæam, atque Cumanam, et octo reliquas ? quarum insigne virginitas est, et virginitatis præmium divinatio.... Et sacerdotes Dianæ Tauricæ, et Vestæ innumerales exstiterunt, quarum una Minutia propter suspcionem stupri viva defossa est : injusta, ut reor, pœna, nisi grande crimen putaretur læsa virginitas. Certe, Romanus populus quanto honore virgines semper habuerit, hinc apparet, quod consules, et imperatores, et in curribus triumphantes, qui de superatis gentibus trophæa referebant, et omnis dignitatis gradus eis de via cedere solitus sit¹... Nec mirum hoc de hominibus, cum Minervam, et Dianam virgines deas linxerit error gentilium ; et inter duodecim signa cœli, quibus mundum volvi putant, virginem collocarunt. » Pergit S. Hieronymus per quatuor densas paginas in-folio, quas in præsentī transcribere non suppetit spatium. Noster Josephus Maistrius multa etiam atque luculentissima hujusmodi testimonia congessit in opere *Du Pape*, III, 3. Aliunde non pauca innotescunt omni qui non est omnino jejunos rerum ad mores gestaue gentium spectantium. Porro hæc fides,

¹ Unde imperator Augustus lege compescuit quidem cælibatum, qui colebatur, ut expeditius equites indulgerent cupiditatibus. « Porro cum Italia tantaue statuisset, non a pœnis tantum cælibum immunes esse voluit, quæ perpetuam virginitatem servassent ; sed, inquit Dio (*Hist. Rom.*, lib. 56), eisdem eadem quæ matribus, præmia largitus est. Oderat enim ille in primis fictum cælibatum : unde pro concione in illos invectus qui simulate illum colerent, exemplo Vestalium virginum, atque illos esse puniendos, iisdemque suppliciis subjiendos, si pudicitiam non servassent, est comminatus. » Baronius, *Annales ecclesiastici*, anno 10, n. 1.

non a pravis cupiditatibus, sed a veritate altissime in animis radicata ortum duxit. Ergo.

383. — PROB. VI° RATIONE. 1° *Ex bonorum hierarchia.* Bona quæ maxime pertinent ad partem superiorem animæ, certo præstant bonis quæ homini competunt ratione partis inferioris. Porro virginitas et continentia est maxime bonum animæ seu partis superioris, adeo ut per ipsam anima veluti sapiat angelicam naturam atque virtute Dei potiatur, juxta illud Domini ad Sadducæos, *Matth. xii, 29 et 30 : Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur : sed erunt sicut angeli Dei in cælo.* Per matrimonium vero homo recensetur inter res corruptibiles, et ideo corporeas. Ergo. Unde S. August., *de sancta Virginitate*, n. 12 : « Habeant conjugia suum bonum, non quia filios procreant, sed quia honeste, quia licite, quia pudice, quia socialiter procreant, et procreatos pariter, salubriter, instanter educant, quia thori fidem invicem servant, quia sacramentum connubii non violant. Hæc tamen omnia humani officii sunt munera. Virginalis autem integritas, et per piam continentiam ab omni concubitu immunitas angelica portio est, et in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia conjugalis : illa non est in potestate, illa non est in æternitate : fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitrium, pudicitiam conjugalem non habet cælum. Profecto habebunt magnum aliquid præter cæteros in illa communi universitate qui habent aliquid jam non carnis in carne. »

384. — 2° *Ex præstantia vitæ contemplativæ.* Ad rem S. Thomas, 2-2, q. 152, a. 4, in corp. : « Bonum contemplativæ vitæ præfertur bono activæ. Virginitas autem ordinatur ad bonum animæ secundum vitam contemplativam, quod est *cogitare ea quæ sunt Dei* ; conjugium autem ordinatur ad bonum corporis, quod est corporalis multiplicatio generis humani ; et pertinet ad vitam activam, quia vir et mulier in matrimonio viventes necesse habent cogitare *quæ sunt mundi*, ut patet per Apostolum, I *Cor. vii.* »

S. Hieronymus, I *Contra Jovinianum* : « Fertur aureolus Theophrasti liber de nuptiis, in quo quærit, an vir sapiens ducat uxorem, et cum definiisset, si pulchra esset, si bene

morata, si honestis parentibus, si ipse sanus, ac dives, sic sapientem aliquando inire matrimonium, statim intulit : Hæc autem in nuptiis raro universa concordant. Non est ergo uxor ducenda sapienti. Primum enim impediri studia philosophiæ, nec posse quemquam libris et uxori pariter inservire. » Quod demonstrat ex multis curis, sollicitudinibus et incommodis quæ nuptiis inhærent. Idem confitentur Plato, Cicero, et alii præclarissimi viri etiam ethnici; unde illud Ovidii : « Non Venus et vinum sublimia pectora fregit. » Sed omnia quæ de hoc elocuti sunt poetæ, philosophi et alii sapientes, etsi pulchra ac perspicua habeantur, sicut tanquam nihil coram verbis Sapientiæ æternæ, *Matth. v, 8 : Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt.* Et patet experientia : Plato, Anacreo, Virgilius, Horatius, Origenes, S. Thomas, Leibnitz, Newton, Bossuet, Copernic, et alii præclarissimi philosophi ac oratores fuerunt cælibes. Et Gerson, in *Dialog. de Sophia et Natura* : « Nihil novi magis infensum acquisitioni vel meditationi veritatis, præsertim in quæstionibus sublimioribus, quam sensuum voluptates, etiam in matrimonio ¹. »

385. — 3° *Ex virginitatis ac cælibatus divinitate.* Virginitas et cælibatus sunt quid divinum, matrimonium vero est bonum humanum. Porro bonum divinum humano longe præstat. Ergo. Minor patet. *Prob. maj.* : Virginitas suum exemplar habet in æterna ac purissima Verbi generatione, atque est donum quod ipse Filius Dei in terram attulit; nam ante ejus adventum vix nota erat virginitas, et sine ipso non potest illibata servari; propterea est sub aliquo respectu donum transcendens omne aliud donum, et S. Thomas, in loco nuper citato, ut demonstret, virginitatem præ-

¹ Unde medicus Virey, *Précis de physiologie humaine*, p. 307 : « Minerve se couvre de son égide contre les traits de l'amour, disent les philosophes et les poètes; les muses aussi sont chastes. La plupart des hommes de génie sont peu portés aux voluptés; au contraire, les individus les moins intelligents s'adonnent à la luxure comme les crétins. Le nègre est passionné en amour, les singes tombent dans une dégoûtante lubricité; ainsi, à mesure que les cerveaux se rétrécissent, la volupté grandit. » Et ipsemet Garnier, *Le Mariage*, art. *Célibat* : « Mais la continence conjugale est surtout recommandable aux hommes qui sont voués aux travaux de l'esprit. » Quando suadebatur Michel-Angelo inire nuptias, respondebat : « Pictura est æmula quæ non compatitur rivalem. »

stare conjugio, arguit ex eo quod « bonum divinum est potius humano bono. » Et S. Ambrosius, *de Virginitas* I : « Virginitatem quis humano possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus ? Aut quis naturali voce complecti quod supra usum naturæ est ? E cœlo accersivit quod imitaretur in terris ; nec immerito vivendi sibi usum quæsit e cœlo, quæ sponsum sibi invenit in cœlo... Quis neget, hanc vitam fluxisse de cœlo, quam non facile invenimus in terris, nisi postquam Deus in hæc terreni corporis membra descendit ? » Quocirca, si matrimonium significat unionem Christi et Ecclesiæ, virginitas et calibatus ipsammet Christi vitam exhibent. Unde S. August., *de Bono conjugali*, n. 8 : « Scientia destruetur, ait Apostolus ; et tamen huic tempori necessaria est : *Charitas autem nunquam cadet* (I Cor. XIII, 8). Sic et mortalis ista generatio, propter quam fiunt nuptiæ, destruetur : ab omni autem concubitu immunitas, et hic angelica meditatio est et permanet in æternum. »

386. — PROB. VII° RUINA FUNDAMENTORUM HÆRESIS. 1° *Responsum fit rationibus ex jure naturali petitis. Ad primam : Resp. 1° Retorquero* : Ergo nunquam cessandum est a libidine ne frustra portemus membra genitalia : ergo nunquam maritus potest se abstinere ab usu uxoris, nec vidua potest permanere in castitate, sed debet aut iterum nubere, aut fornicationi se tradere. Ergo contra jus naturæ facit Apostolus, quando ad continentiam et virginitatem hortatur ; et ipse Christus contra naturam præcepit eunuchorum varietates. « Compellor aliquid loqui, et insipiens fieri : sed vos me, ut loqui audeam (*Philipp. II*), coegistis. Dominus noster atque Salvator, qui, cum in forma Dei esset, formam servi dignatus est assumere, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis, quid necesse erat, ut his membris nasceretur, quibus usus non erat ? Qui certe, ut sexum ostenderet, etiam circumcisisus est. Cur Joannem apostolum et Baptistam sua dilectione castravit, quos viros nasci fecerat. Qui ergo in Christum credimus, Christi sectemur exempla... In resurrectione mortuorum, non nubent, neque nubentur, sed similes erunt angelis. Quod alii postea in cœlis futuri sunt, hoc virgines in terra esse cœperunt. Si angelorum nobis similitudo promittitur ; inter angelos au-

tem non est sexus diversitas : aut sine sexu erimus, quod angeli sunt ; aut certe, quod liquido comprobatur, resurgentes in proprio sexu, sexus non fungemur officio. » S. Hieronymus, I *Contra Jovinianum*, ubi pergit nervose explodere hanc difficultatem per sententias S. Pauli ¹.

Resp. 2° Etsi aliqui non incumbunt procreationi filiorum, non ideo sunt frustra vis generativa ac membra genitalia ; nam hæc sunt instituta, non propter ipsius individui bonum, sed propter speciei bonum ; quia vero speciei bonum procurari potest, quin omnes procreandis filiis navent operam. Sic omnes plantæ et arbores semina ferunt, et tamen non est contra naturam si non omnia semina serantur ; imo potius est secundum naturæ ordinem, quod paucissima tantum serantur ².

387. — *Ad secundam : Resp.* 1° *Nego antecedens.* Jam a retro sæculis saniores medici et physiologistæ tenuerunt, nullum morbum generari ex virginitate et cælibatu, prout vigent in Ecclesia catholica. Quod a priori affirmandum est ; nam Christus, qui est Sapientia æterna, per virtutem cujus Pater omnia condidit, non consulisset neque tanto-

¹ S. August. serm. 243, in diebus paschalibus 14, n. 6 : « Erunt ergo ibi (in cælo post resurrectionem) membra integra, etiam quæ hic pudenda sunt, sed ibi pudenda non erunt. Nam ibi erit sollicitum integritatis decus, ubi non erit libidinis dedecus... Barbæ quis usus, nisi sola est pulchritudo ? Quare Deus barbam creavit in homine ? Speciem video, usum non quæro. Apparet feminae quare habeat ubera, utique ut parvulos lactet : mammillas viri quare habent ? Interroga usum, nullus est : interroga speciem, decet mammillatum pectus et viros. Virili pectore mammillas detrahe, et inde quantam pulchritudinem dēmpseris, quantam ingesseris fœdatam ! Sic ergo, charissimi, sic credite, sic tenete, multorum membrorum ibi usum non futurum, sed decus nullius defuturum. »

² « Les organes de la nutrition seuls ne peuvent ralentir leurs fonctions sans que l'organisme tout entier ne soit ébranlé. Il n'en est pas de même des organes de relation qui, directement, ne sont pas nécessaires à la conservation du corps. L'œil, par exemple, peut ne pas voir, l'ouïe ne pas entendre sans que la vie générale ait beaucoup à souffrir. Les organes générateurs étant créés pour la conservation de l'espèce, ne sont pas davantage essentiels à la vie de nutrition ; ils peuvent rester inactifs, s'atrophier, disparaître sans que la santé soit atteinte. Chose remarquable, pendant que tout l'organisme semble se ranimer, se vivifier par l'exercice et établir la santé sur des bases plus solides, la vie génitale, par un effet du même exercice, est frappée dans son énergie, qui s'amoindrit et paraît s'éteindre : *La fatigue tue l'amour.* » Dufieux, *Nature et Virginité*.

pere extulisset cœlibatum, si esset contrarius legibus quibus temperatur natura hominis, atque morbos generaret. Et confirmat manifeste experientia, robustiores esse atque longævos, cæteris paribus, præ nuptis viros qui adamussim servant continentiam ; hoc enim extra dubium ponunt tabulæ publicæ, et confitentur medici qui rem perpendunt absque partium studio. Explorarunt enim, per continentiam valde minui spermatis productionem, imo in quibusdam viris, qui legi membrorum omnino dominantur et motus venereos plane compescunt, desinere productionem seminis¹. In cæteris vero castissimis viris, parva quantitas spermatis quæ producitur, absorbetur et vegetiora membra ac totum corpus efficit². Quæ omnia fusiori calamo demonstrant auctores, qui nostra ætate vindicarunt cœlibatum christianum a calumniis hæreticorum. Videre est *Conférences ecclésiastiques de Moulins : Le célibat des Clercs dans l'Église catholique*, § IV. *Resp.* 2° Etsi forte alicujus sanitati prodesset vacare operi conjugali (quod non demonstratur), hujusmodi homo consultius inire debet matrimonium ; si autem non possit inire quia aut ejus conditio et circumstantiæ id non compatiuntur, aut jam obstrictus est voto perpetuæ castitatis, non ideo incurret necessario morbum, si non nubat, quia sunt alia remedia, nempe abstinencia, exercitatio corporea vel etiam quædam pharmaca, sed potissimum oratio cum jejunio. Ne dicas, ideo non teneri servare continentiam, sicut non servare abstinencia a cibis, quando talis abstinencia vergit in periculum personæ ; nam, « cibus directe ordinatur ad conservationem personæ ; et ideo abstinencia cibi directe potest vergere in periculum personæ. Unde ex hac ratione recipit votum abstinenciæ di-

¹ « La continence diminue la formation du sperme, l'amoindrit, l'éloigne considérablement. Koëlliger prétend même qu'elle ne se fait (cette élaboration) que sous l'impulsion vénérienne des idées, des excitations, des désirs, de sorte qu'elle pourrait s'arrêter tout à fait chez un homme qui serait maître absolu de ces impulsions. » Fœdault, *Anthropologie générale*.

² « Il y a une autre sollicitude de la nature, pour conserver l'équilibre des fonctions vitales chez les individus qui n'usent pas du mariage : l'absorption, dont les résultats paraissent être d'ailleurs avantageux pour l'économie... Absorption plus active que celle dont les autres réservoirs sont habituellement le siège. » Dr Ollivier.

spensationem. Sed coitus non ordinatur directe ad conservationem personæ, sed ad conservationem speciei; unde nec directe abstinencia coitus per continentiam vergit in periculum personæ. Sed si per accidens ex ea aliquod periculum personale accedat, potest aliter subveniri, scilicet per abstinenciam, vel alia corporalia remedia. » 2-2, q. 88, a. 11, ad 3. *Resp.* 3° Si forte in peculiari aliquo casu prodesset sanitati exercere opus conjugii, non ideo liceret postponere votum castitatis atque nubere, et a fortiori non liceret fornicationem facere, sive quia in nullo casu certum est, procurari solamen per coitum, et non licet propter incertum et per accidens omittere voti impletionem, quæ certo et per se bona est. Deinde etiamsi non posset aliter morbus curari (quod non concedimus), non ideo posset nubere ligatus voto, aut liber fornicari : quod liber non posset fornicari, patet, quia fornicatio est contra legem naturalem. Quod ligatus non possit nubere, constat, quia melior est virtus continentiae, quam aliqua prolixitas vitæ corporalis : unde qui impensis laboribus intellectualibus incumbunt consueve, vel migrant causa apostolatus et prædicationis verbi divini, in regiones insalubres, breviant annos suos, et tamen nedum contra sapientiam peccent, laudem ac merita metunt. Unde S. Bonaventura, in IV, a. 2, q. 3, ad 3 : « Ad illud quod objicitur, quod in voto continentiae potest cadere *necessitas et utilitas* ; dicendum quod non cadit ; et præterea, cum certitudo cadit, non cadit *necessitas*, quia nunquam est infirmitas, a qua non possit quis nisi per coitum liberari. Non cadit *necessitas* respectu *speciei*, quia nunquam erit aliquis solus. Non cadit ibi major *utilitas facientis*, et ibi non est, quia commutat meritum centesimi fructus in meritum trigesimali. — Præterea, si totum hoc esset, incertum est, quia nescitur, utrum infirmus coitu sanaretur ; nescitur, utrum ex coitu aliquis generaretur ; nescitur etiam, utrum ex matrimonio pax reformaretur ; et non esset dimittendum certum pro incerto : ideo non valet. »

388. — *Ad tertiam* : « In virginitate est sicut formale et completivum propositum perpetuo abstinendi a delectatione venerea ; quod quidem propositum laudabile redditur ex fine, inquantum scilicet hoc fit ad vacandum rebus divinis. Materiale autem in virginitate est integritas carnis

absque omni experimento venereæ delectationis. Manifestum est autem quod ubi est specialis materia boni, habens specialem excellentiam, ibi invenitur specialis ratio virtutis, sicut patet in magnificentia, quæ est circa magnos sumptus, et ex hoc est specialis virtus a liberalitate distincta, quæ communiter se habet circa omnem pecuniarum usum. Hoc autem quod est conservare se immunem ab experimento venereæ voluptatis habet quamdam excellentiam laudis supra hoc quod est conservare se immunem ab inordinatione venereæ voluptatis. Et ideo virginitas est quædam specialis virtus habens se ad castitatem sicut magnificentia se habet ad liberalitatem. » 2-2, q. 152, a. 3, in corp. Ad confirmationem respondeo, « quod homines ex sua nativitate habent id quod est materiale in virginitate, scilicet integritatem carnis immunem ab experimento venereorum ; non tamen habent id quod est formale in virginitate, ut scilicet habeant propositum servandi hujusmodi integritatem propter Deum ; et ex hoc habet rationem virtutis. Unde Augustinus, in lib. *de Virginitate*, cap. xi, in princ. : *Nec nos hoc in virginibus prædicamus, quod virgines sunt, sed quod Deo dicatæ pia continentia virgines sunt.* » 2-2, q. 152, a. 3, ad 1.

Instabis : Virginitas dividitur viduitati et pudicitie conjugali. Sed neutrum illorum ponitur virtus. Ergo virginitas non est virtus.

Resp. Nego conseq. : « Castitas conjugalís ex hoc solo habet laudem quod abstinet ab illicitis voluptatibus : unde non habet aliquam excellentiam supra communem castitatem. Viduitas autem addit quidem aliquid supra castitatem communem : non tamen pervenit ad id quod est perfectum in materia ista, scilicet omnimodam immunitatem venereæ voluptatis ; sed sola virginitas. Et ideo sola virginitas ponitur virtus specialis super castitatem, sicut magnificentia supra liberalitatem. » Ibid., ad 5.

389. — *Ad quartam* : Juvat referre quoad verba ipsa responsum Bellarmini, *de Membris Ecclesiæ*, lib. II, cap. xxxii : « Erasmi argumenta talia sunt, qualia equi et canes, si loqui possent, proponerent, quippe qui nihil melius noverunt corporis deliciis. At christianos qualescumque quibus regnum cælorum patria est, vita præsens exilium, auctor Christus virgo de Virgine, et virginitatis prædicator, mirum

est potuisse eo modo argumentari. Nam virgo christiana non habet flores sine fructibus, imo fructum habet centesimum, cum conjugium non habeat nisi tricesimum, ut Patres colligunt ex cap. xiii *Matth.* Unde S. Augustinus, lib. *de sancta Virginitate*, cap. viii : « Nulla, inquit, carnis sæcunditas sanctæ virginitati, etiam carnis, potest comparari. » Et S. Ambrosius, lib. I *de Virginibus* : « Conferamus, inquit, bona mulierum cum ultimis virginum, jactet licet sæcundo se mulier nobilis partu, etc. » Et S. quoque Hieronymus in epist. ad Demetriadem, et epist. 22 ad Eustochium, idem argumentum fuse diluit :

« Sed Erasmus non habuit forte oculos, quibus fructus virginum conspici possunt. *Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus* (I *Cor.* II, 14). Pari ratione non est virgo christiana vitis humi jacens, et putrescens, sed est ulmo nobilissimæ adhærens, Christo desponsa, ejusque spiritu grvida, ut pulchre docet S. Fulgentius in epist. 3 ad Probam, cap. iv.

« Denique, virgo christiana non est rosa in frutice senescens, aut vinum acescens, sed perpetuo florens, et vicens. Conjugia enim marcescunt, et acescunt, quippe quæ finem habitura sunt : virginitatis autem flos hic incipit et in futura vita perficitur, ubi nemo nubit, sed omnes sunt veluti angeli Dei.

« Porro, quod addit Erasmus, ex nuptiis virgines nasci, eleganter refellit S. Augustinus, lib. *de sancta Virginitate*, cap. x : « Nam, inquit, ne illo quidem debent continentium meritis se conferre conjugia, quod ex eis virgines procreantur. Hoc enim non conjugii bonum est, sed naturæ, quæ sic divinitus instituta est, ut quolibet humano utriusque sexus concubitu sive ordinato et honesto, sive turpi et illicito, nulla femina, nisi virgo nascatur. Ita fit ut virgo nascatur etiam de stupro, sacra autem virgo nec de conjugio. »

390. — *Ad quintam : Dist. illationem majoris* : Cæteris paribus, *concedo* ; secus, *nego*. Licet virginitas sit melior quam continentia conjugalibus, potest tamen conjugatus melior esse quam virgo, duplici ratione : primo quidem ex parte ipsius castitatis, si scilicet ille qui est conjugatus habeat animum magis paratum ad virginitatem servandam, si oporteret, quam ille qui est actu virgo. Unde S. Augustinus instruit

virginem in libro *de Bono conjugali*, cap. xxviii, ante med., ut dicat : *Ego non sum melior quam Abraham, sed melior est castitas cælibum quam castitas nuptiarum*. Et rationem postea subdit, dicens : *Quod enim nunc ago, melius illi egissent, si tunc agendum esset ; quod autem illi egerunt, sic ego non agerem, si nunc agendum esset*. Secundo, quia forte ille qui non est virgo, habet aliquam excellentiorem virtutem. Unde Augustinus dicit, in lib. *de Virginitate*, cap. xlv : « Quid ergo cogitabat (virgo) ? Occulta scilicet dona Dei, quæ nonnisi interrogatu tentationis, etiam in semetipso, unicuique declarat. Ut enim cætera taceam, unde scit virgo, quamvis sollicita quæ sunt Domino, quomodo placeat Domino, ne forte propter aliquam sibi incognitam mentis infirmitatem, nondum sit matura martyrio, illa vero mulier cui se præferre gestiebat, jam possit bibere calicem Dominicæ humilitatis, quem prius bibendum discipulis amatoribus sublimitatis opposuit ? Unde, inquam, scit, ne forte ipsa nondum sit Thecla, jam sit illa Crispina ? Certe nisi adsit tentatio, nulla doni hujus fit demonstratio. » Altissimæ humilitatis sensus Virginibus inculcat S. Augustinus in eodem libro, n. 42 et seq. Meminerint igitur, quod « Redemptoris voce decem virgines, et omnes dicuntur virgines, et tamen intra beatitudinis januam non omnes sunt receptæ : quia earum quædam, dum de virginitate sua gloriam foris expetunt, in vasis suis oleum habere noluerunt. » S. Gregor. Magn., *Hom. 12 in Evangel.*

391. — 2º *Responsum fit rationibus ex jure divino petitis*. *Ad primam* : Illa Genesis verba non important præceptum divinum, sed tantum benedictionem, qua Creator impertivit fœcunditatem, sicut dictum est supra (83). Si forte illa verba includant aliquod præceptum, coarctatum est ad tempora quibus terra erat adhuc vacua, atque cessavit, quando terra repleta est. Porro jam a diuturno tempore repleta est terra. Ergo cessavit obligatio. Ita Tertullianus, *de Monogamia*, ante medium ; S. Cyprianus, *de habitu Virginum* ; S. Hieron., *Contra Jov.*, lib. I ; S. August., *de sancta Virginitate*, cap. ix. Illud præceptum non fuit positivum, sed naturale tantum, atque non individuis, sed multitudini impositum, alioqui Jesus Christus, S. Joannes Baptista, S. Joannes apostolus, S. Paulus, et alii innumeri sancti viri

ac mulieres, qui non nupserunt virginitatemque servaverunt, præceptum divinum violaverunt ! Juvat referre Angelicum Doctorem, 2-2, q. 152, a. 2, ad 1 : « Dupliciter aliquid est debitum : uno modo, ut impleatur ab uno, et hoc debitum sine peccato præteriri non potest ; aliud autem est debitum implendum a multitudine ; et ad tale debitum implendum non tenetur quilibet de multitudine ; multa enim sunt multitudini necessaria, ad quæ implenda unus non sufficit ; sed implentur a multitudine, dum unus hoc, alius illud facit : Præceptum igitur legis naturæ homini datum de comestione (*Ex omni ligno paradisi, comede. Gen. II, 16*), necesse est quod ab unoquoque impleatur ; aliter enim individuum conservari non potest. Sed præceptum datum de generatione respicit totam multitudinem hominum, cui necessarium est non solum quod multiplicetur corporaliter, sed etiam quod spiritualiter proficiat. Et ideo sufficienter providetur humanæ multitudini, si quidam carnali generationi operam dent ; quidam vero ab hac abstinentes, contemplationi divinorum vacent ad totius humani generis pulchritudinem et salutem : sicut etiam in exercitu quidam castra custodiunt, quidam signa deferunt, quidam gladiis decertant ; quæ tamen omnia debita sunt multitudini, sed per unum impleri non possunt¹. »

392. — *Ad secundam : Resp. Distinguo anteced.* Ibi est præceptum particulare non nubendi sed servandi uxorem ductam, *concedo* ; ibi est præceptum universale nubendi, *nego*. Corinthii ad fidem conversi sciscitaverunt ab Apostolo, utrum cælibes esse deberent, et, continentiae causa, quas habeant, uxores dimittere ; an, si virgines credidissent, inirent matrimonia ; et cum e duobus ethnicis unus credidisset in Christum, utrumnam credens relinqueret non creden-

¹ S. Gregorius VII ita loquitur in conc. Romano habito an. 1074 : « Si ita esset (obligatio universalis nubendi), non solum ante, sed etiam post susceptum ordinem sacrum, licitum imo et præceptum esset nubere ; quod est contra praxim universalem, non tantum Ecclesiæ Occidentalis, sed etiam Orientalis. » Imo sacerdotes græci facti vidui deberent alias inire nuptias, quia ipsi potissimum tribulationem carnis habent. Et tamen lex cælibatus imposita episcopis, etiam presbyteris atque diaconis qui innupti ordinati sunt, non solum viget apud orientales catholicos, sed etiam apud schismaticos, videlicet apud sectas Jacobitarum et Nestorianorum. Abrogata apud Nestorianos anno 485, fuit instaurata anno 496.

tem ; et si essent ducendæ uxores, christianas tantum accipi juberet, an et ethnicas ? Ad quæ omnia respondit in illo capite. Ut vero in proposito tantum sistamus, dicimus, ibi Apostolum manifeste agere de jam uxoratis ad fidem conversis, et respondet, quod unusquisque uxorem suam retineat, et conjugale debitum invicem reddant. Apposite S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum* : « Non dixit Apostolus : Propter fornicationem ducat unusquisque uxorem..., sed : Unusquisque uxorem suam habeat : suam, inquit, habeat. sua utatur, quam habebat antequam crederet : quam bonum erat non tangere, et post fidem Christi sororem tantum nosse, non conjugem, nisi fornicatio tantum excusabilem faceret. » Quod evidenter colligitur ex contextu ; in primo enim versu Apostolus dicit : *Bonum est homini mulierem non tangere*, sed ad vitandum scelus, adhibendum est remedium, scilicet tangenda est mulier ad fornicationem vitandam, « veluti si quis definiat : Bonum est triticeo pane vesci, et edere purissimam similam. Tamen, ne quis compulsus fame comedat stercus bubulum, concedo ei, ut vescatur et hordeo. Num ideo frumentum non habebit puritatem suam, si limo hordeum præferatur ? » S. Hieron., ibid. Unde Apostolus subdit : *Dico autem non nuptis et viduis, bonum eis si sic permanserint*. Et : *Solutus es ab uore, noli querere uxorem*. Adde quod ibi non agitur de iis qui vultu continentie emiserunt, et non præceptum, sed consilium ac licentiam dari, sicut cum dixit : *Quod si non se continent, nubant. Melius est nubere, quam uri*. Et : *Si nupserit virgo, non peccavit*.

393. — *Instabis 1º* : I *Timoth.* II, 14 et 15 : *Adam non est seductus ; mulier autem seducta in prævaricatione fuit. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, et dilectione, et sanctificatione cum sobrietate*. Ergo saltem mulier tenetur matrimonium inire, cum non possit salvari nisi generet filios, et ideo generet illos in honorabili connubio ; non vero per fornicationem.

Resp. 1º Retorqueo : Ergo salvari non possunt puellæ quæ moriuntur antequam genuerint filios ; neque salvari possunt uxores steriles ; imo nec salvabitur mulier quæ pepererit quidem filios, sed mortua fuerit antequam illos erudierit. Quæ omnia, ut patet, absurda sunt. 2º Causa salutis

mulieris non est generatio filiorum, sed ejus salus adscribitur fidei, dilectioni et sobrietati, ita ut generatio filiorum potius appareat uti obstaculum ad salutem. Insuper advertere oportet cum S. Hieronym., *Contra Jovinianum*, quod in græco non *sobrietas*, sed *castitas* ponitur. Ideo potius pro nobis facit textus objectus : « Nam si salvatur mulier in filiorum generatione, et liberorum numerus salus matris est, cur addidit : Si permanserint filii in fide, et caritate, et sanctificatione cum *castitate* ? Tunc ergo salvabitur mulier, si illos genuerit filios qui virgines permansuri sunt ; si, quod ipsa perdidit, acquirat in liberis, et damnum radicis, et carium, flore compensat et pomis. »

394. — *Inst.* 2° : I *Cor.* vii, 8 et 9 : *Dico autem non nuptis et viduis : bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.* Ergo, juxta Apostolum, non solum licet, sed etiam imperatur iis qui non se continent, nubere.

Resp. 1° Ibi Apostolus non præceptum, sed consilium dat, non enim imperat dicens : *Nubite*. Deinde subdit rationes decisionis, ne videatur, inquit Chrysostomus, legislatio, id quod ipse dixit. Eodem igitur sensu locutus est, sicut quando conjugatis dicit : *Revertimini in idipsum. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* 2° Consilium datur iis qui sunt plane liberi vel liberati, non autem iis qui Christo suam dedere fidem per votum castitatis ; alioquin sibi contradiceret Apostolus, dum, I *Timoth.* v, 11 et 12, definit quænam viduæ in servitium Ecclesiæ sint eligendæ : *Adolescentiores autem viduas evita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt. Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Ex hoc manifeste colligitur, Apostolum, quando dicit : *Quod si non se continent, nubant*, agere de iis qui fidem suam non sponponderunt Christo ; alii enim, si nubant, fidem irritam faciunt, et damnationem acquirunt. Unde S. Thomas in illud S. Pauli : « Quid enim mali est, si nubant ? Tu enim dicis, I *Cor.* vii : *Mulier non peccat, si nubat.* Ideo dicit in hoc habent damnationem, quia primam fidem, etc., scilicet castitatis quam voverunt, alias enim non fuissent assumptæ in alimoniam ; unde dicit Augustinus hic, quod ex solo proposito quis incurrit damnationem. »

394bis. — *Ad tertiam : Resp. 1° Retorqueo.* Ergo est honorabile inter consanguineos in primo et secundo gradu; est honorabile in filiis qui contra consensum parentum rationabiliter invidiorum nubant, etc. Quæ omnia improbat Calvinus, IV *Instit.*, cap. xix, § 37, ubi illum locum Pauli opponit. 2° Est honorabile in *omnibus*, id est, in omnibus legitime conjunctis, ita ut illud dehonestent fornicationes et adulteria. Propterea Apostolus immediate subdit : *Fornicatores enim et adulteros judicabit Deus.* Ita Theophylactus, Bellarminus, Estius, Sylvius, etc. Adhuc forsitan magis apposite dicunt, ibi subaudiri, non vocabulum *est*, sed vocabulum *sit*, quia Apostolus ibi non dogmata, sed morum præcepta tradit; ideo decernit, ut conjuges in omni re ad matrimonium pertinente servant honestatem, decus et honorem illius, præsertim vero, ut thorus conjugum sit immaculatus, ut scilicet nec adulterio, nec mollitie, nec alia libidine quam natura et pudor conjugalis refugiant, maculetur, sed tantum copula maritali, quam natura generationi destinavit. Ita S. Chrysost., Theophylactus, S. Thomas ¹, Cornelius a Lapide, Menochius, Glaire.

395. — *Ad quartam : Resp. :* Prohibere a nuptiis tanquam a re mala, est actio pessima atque diabolica, *concedo*; prohibere a nuptiis, eo sensu quod optio detur alicui, ut, si voverit castitatem, vel fieri velit minister sacer in Ecclesia, nuptiis renuntiet, *nego.* Ecclesia enim neminem a matrimonio cohibet, sed unumquemque relinquit in manus consilii sui, ita quod plena libertate continentiam voveat, aut matrimonium ineat. Apostolus loquitur de futuris hæreticis, nimirum Enekratitis, Marcionitis, et Manichæis, qui nuptias tanquam opus Diaboli seu principii mali damnarunt. Nos autem minime damnamus nuptias; quinimo dicimus cum Apostolo : *Qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit*; sed cum eo subdimus : *Et qui non jungit, melius facit.*

¹ S. Thomas, super illum locum, ita habet : « *Honorabile connubium* : supple, sit in omnibus qui continere nolunt, non conjunctio fornicatoria. Et dicitur honorabile quando fit secundum debitas circumstantias matrimonii... Alio modo (contingit peccatum) per violentiam tori maritalis, quando scilicet vir accedit ad alterius uxorem, vel mulier ad alterius virum, et quantum ad hoc dicit : *Et torus immaculatus.* »

396. — *Ad quintam* : Utique bona opera debent esse voluntaria ; sed sacrificium quod offertur per continentiam est quam maxime liberum ; sive quia obligatio voti non inducitur nisi ex plena libertate ; sive etiam quia postquam aliquis tale votum emiseric, potest votum non implere, et ita peccare. Vir enim cordatus tanta promptitudine, præsertim sub ductu Spiritus Sancti, exsequitur tam opera præcepta, quam opera non præcepta, juxta illud *Psal.* cxviii : *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.* Et illud, *ibid.* : *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Imo, vir cordatus solet libentius et promptius præstare quæ vovit, quia votum lætitiā generat, utpote ex magna charitate procedens, juxta illud I *Paral.*, ult. : *Lætatus est populus, cum vota sponte promitteret, quia corde toto offerebant ea Domino.* Si autem quis ex tristitia reddat votum, hoc non procedit ex voto, sed ex defectu hominis, qui, tamen, si reddat, ut servet promissionem Deo factam, quia placet servare Deo fidem datam, magis mereatur quam ille qui persolvit, quin voverit ; nam motus ejus procedit ex religionis virtute, quæ præstat temperantiæ. Conferas S. Thomam, opusc. XVIII. — S. Paulus in II *Cor.* ix, loquitur de necessitate quæ cogit homines facere quod non vellent, puta quia faciunt ex timore, vel ex erubescencia, etc. — Verba, *non ut laqueum vobis injiciam*, perperam exponunt ; ibi enim Apostolus nomine laquei intelligit necessitatem quæ per deceptionem adimit libertatem : « Non imponit vobis Apostolus laqueum, ait S. Hieronymus, nec cogit esse quod nolumus ; sed suadet quod honestum est et decorum, et intente facit servire Domino, et semper esse sollicitum, et expectare paratum Domini voluntatem. » I *Contra Jovinianum*. In verbis autem supra objectis, S. Hieronymus loquitur de opere quod exigitur ratione præcepti, cui prorsus præstat opus redditum ex voto ; nam in hoc casu opus procedit ex virtute religionis et ex pleniori libertate, cum obligatio reddendi omnino ex sponte nostra processerit.

397. — *Ad sextam* : *Resp. Nego min.* Verba Christi quæ in oppositum produciuntur, manifeste declarant, esse aliquos qui capiunt verbum suum, et hos esse quibus datum est, alioquin non distinxisset inter eos qui non possunt ca-

pere, et illos qui possunt. Quod confirmat dicens : *Qui potest capere, capiat* ; si enim nemo valeret capere, Christus non incitasset ad capiendum, et irrisorie locutus esset. Unde merito displicet Deo infidelis et stulta promissio, sed ei placet fidelis et sapiens. Porro, etsi continentia est donum Dei, promissio illius potest nihilominus esse fidelis et sapiens, quia donum Dei non est ex illis qui veniunt a Deo absque ulla hominis cooperatione, sicut spiritus prophetiæ, aut virtus miraculorum, sed recensetur inter illa dona quæ possumus a Deo impetrare et obtinere, sicut docet concilium Tridentinum, in canone supra citato (381), « cum Deus id recte peccantibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari. » Et S. Ambrosius, super illud : *Quod si se non continent, nubant* : « Quod si impulsu carnis perseverare se viderint non posse, quia nec sunt promptiores in eo ipso ut adjuventur a Deo ; illum enim Deus juvat, quem videt tota virtute contendere : nubant utique, si uri timent. »

398. — *Inst.* 1° Continentia est saltem multis impossibilis, juxta illud Domini : *Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.* Ergo non debet omnibus clericis in sacris imponi.

Resp. Dist. antec. Multis est moraliter impossibilis, id est valde ardua, *concedo* ; est physice impossibilis, *nego*. Nemo enim est qui continere non possit, si velit, ut docent Tertullianus, *de Monogamia*, in fine ; S. Greg. Naz., *Oratione* 34 ; S. Basilius, *de Virgin.*, ultra medium ; SS. Chrysost. et Hieronymus, in cap. xix *Matth.* ; S. Augustinus, VI *Confess.*, cap. xi, etc. Quod confessus est protestans Leibnitz, *Systema Theologicum*, n. 66 : « Clerici et religiosi firmiter habeant persuasum, quod, ad continentiam servandam, vix opus est alia re, quam devitare otiositatem et periculosas occasiones, et habere voluntatem firmam, cujus gratiam Deus non denegat postulanti eam ferventi studio. » 2° *Nego consequ.* Non enim imponitur nisi eis qui omnino liberi tale onus suscipiunt ; quippe Pontifex, priusquam clericos ad subdiaconatum promoveat, sic eos graviter alloquitur : « Filii dilectissimi, ad sacrum subdiaconatus Ordinem promovendi, iterum atque iterum considerare debetis attente quod onus hodie ultro appetitis. Hactenus enim liberi estis, licetque vobis pro arbitrio ad sæcularia vota transire ; quod si

hunc ordinem susceperitis, amplius non licebit a proposito resilire, sed Deo, cui servire regnare est, perpetuo famulari, et castitatem, illo adjuvante, servare oportebit. » Unde qui non habent donum castitatis, id est qui non serium castitatis propositum foveant, nedum Ecclesia eos compellat vovere castitatem, illos, quantum in se est, arcet ab Ordinibus sacris. De clericis initiandis Ordinibus dicendum est quod S. Augustinus dixit de sanctimoniali, serm. 148 (alias 10), n. 2 : « Potest ergo virgini sanctimoniali nubenti dici quod ait Petrus de pecunia : Virginitas tua numquid non manens tibi manebat, et antequam eam voveres, in tua fuerat potestate ? Quaecumque autem hoc fecerint, voverint talia, et non reddiderint, non se putent temporalibus mortibus corripiri, sed æterno igne damnari. »

399. — *Inst.* 2º Non pauci in hoc errant ; credunt enim se dono continentiae esse præditos quando votum emittunt, et postea, defluxis annis et occasionibus consurgentibus, experiuntur sese illo dono esse defraudatos. Ergo saltem hi tunc a continentiae obligatione solvendi sunt.

Resp. Nego antec. Donum continentiae nihil aliud est, quam firmum propositum servandi castitatem, atque ideo media ad hunc finem necessaria adhibendi, scilicet orationem, jejunium, et periculi evitacionem. Qui vult hæc serio, prorsus habet continentiae donum, et Deus, qui ipsi dedit velle, dabit et perficere. Ergo nemo vere in hoc decipitur, dum continentiam vovet. Si idcirco decipitur, id venit vel ex eo quod non habet firmum continentiae propositum, et tunc voluntarie seipsum decipit ; vel ex eo quod ignavia torpens prædicta media non adhibet, et iterum sibi imputare debet doni amissionem. Ter oret Dominum, castiget corpus suum, illudque in servitutem redigat, sicut fecit S. Paulus, a periculosis declinet occasionibus, laboret tanquam bonus miles Christi, et prorsus servabit continentiae donum. Imo si misere illud amiserit, collapsum instaurabit adhibendo talia remedia. Audi S. Bonaventuram, in IV, dist. 38, a. 1, q. 3, ad 1 et 2 : « Ad illud quod objicitur, quod clerici indigent remedio ; dicendum, quod verum est ; sed tamen non solum est remedium matrimonium ad vitandam fornicationem, sed multo nobilius est remedium macerare carnem. Unde quando otium est, et nulla est carnis mace-

ratio, sed nutritur et impinguatur venter; tunc præstatur fomentum igni luxuriæ, et ideo aliquibus videtur difficile continere; sed si occuparent se bono exercitio et carnem macerarent, alio remedio non indigerent; et istud remedium est eis concessum, quia convenit eorum statui; aliud vero est remedium quod non competit eorum cælibatui.

« Ad illud quod objicitur, quod difficillimum est abstinere juvenibus ab actu carnis; dicendum, quod revera hoc difficillimum est, quia qui *ignem abscondit in sinu*, quomodo potest eum ferre, ut ejus plantæ non ardeant¹? Difficile autem est extinguere ignem immittendo ligna, sed facillimum est superinfundendo aquam. Si enim vis continere, necesse habes mulieres effugere et carnem macerare, maxime si juvenis es; quod si hoc feceris et continentiam amare cœperis, fiet tibi non solum non difficile, immo per omnia facile. Cum enim dicitur, quod Lex nova est onus leve, hoc dicitur ratione charitatis, quæ cætera mandata facit facilia, qua qui caret valde difficulter potest onus portare. »

His adminiculis si addas sacrificium Missæ et communionem corporis Christi, virgo et clericus poterit cum Francisco Salesio confidenter exclamare: « Je dévorerais mes ennemis comme des agnelets. » Si prout par est, fidei, spei et caritatis sensibus cibetur carne Agni immaculati et inebrietur calice *vini germinantis virgines*, super aspidem et basiliscum ambulabit, et conculcabit leonem et draconem. Si autem ejus anima nauseat super Eucharistia tanquam super cibo levissimo, et nedum cor habeat sursum, sed in luto defixum, pronus labitur in abyssum.

Juvat etiam audire ethnicum Platonem, *de Legibus*, dialogo VIII: « Audacter jam manifesteque dicamus, non oportere ut cives nostri avibus multisque belluis sint pejores. Permultos enim greges ipsarum videmus integre atque caste, antequam procreandi tempus advenerit, vivere: sed cum hanc ætatem attigerint, mas feminæ et femina mari conjuncta, juste sancteque in prima perseverantes amicitia reliquam peragunt vitam. Oportet igitur esse eos. bestiis

¹ Proverb. vi, 27: *Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus?*

meliores... Ut quam maxime laboribus corporis Veneris robur infringant, et alio vires suas convertant ¹. »

400. — Cæterum non pauci versantur in impossibilitate perpetua ineundi nuptias, ob pauperiem, ob defectum corporis, ob defectum sanitatis, etc., et tamen continere tenentur, nec fornicari possunt, nisi sub dispendio salutis æternæ. Ipsi medici qui tam acriter impugnant cælibatum uti impossibilem, sedulo commendant iis qui debilioris sunt complexionis, ut abstineant a Venere. Quod etiam enixe injungunt quibusdam ægrotantibus. Atqui istiusmodi debiles et ægroti sæpe sæpius vesana libidine vehementius præ robustis et sanis torquentur. Vidui et viduæ sæpe non possunt aliud inire matrimonium, et tamen magis tribulationem carnis habent, quam qui semper continentes fuerunt; nam, uti pereleganter dicit noster Salesius, « Et de vrai, tandis que les fruits sont bien entiers, ils peuvent être conservés, les uns sur la paille, les autres dans le sable, et les autres en leur propre feuillage; mais étant une fois entamés, il est presque impossible de les garder que par le miel et le sucre en confiture. Ainsi la chasteté qui n'est point encore blessée ni violée peut être gardée en plusieurs sortes; mais étant une fois entamée, rien ne la peut conserver qu'une excellente dévotion, laquelle, comme j'ai souvent dit, est le vrai miel et sucre des esprits. » (*Introd. à la vie dévote*, IIIe part., chap. XII.) Milites pro temporali commodo patriæ coguntur ad continentiam per multos annos, nec ideo possunt absque peccato fornicationem committere, lu-

¹ « On a remarqué que la génération matérielle et la génération intellectuelle étaient en opposition et comme brouillées. La colonne vertébrale de l'homme, surtout dans la station perpendiculaire, dit Virey, est comme une pile électrique d'os superposés et séparés par des cartilages qui contiennent au centre la moelle épinière. Deux pôles antagonistes sont placés aux extrémités de cette pile : le cerveau et les organes génitaux animés par les extrémités nerveuses coccygiennes. Plus le pôle supérieur ou cérébral domine par son activité, plus le pôle inférieur ou génital perd de son énergie. Le contraire existe chez les individus incultes et abrutis. Le pôle inférieur est généralement celui des pertes ou des dégradations, parce qu'une partie de l'influx vital ou l'électricité animale des nerfs se décharge par la queue : *in cauda venenum*; le pôle supérieur est, au contraire, le foyer de la perfection chez tous les animaux vertébrés. » Dr Garnier, *Le Mariage*, art. *Sterilité*.

panaria ingredi, meretrices cognoscere, vel mollitiem exercere.

Ipsæ Lutherus interrogatus, an vir ejus uxor in talem incidere morbum, ut usus matrimonii cum ea factus fuerit in perpetuum impossibilis, possit aliam ducere uxorem, respondit : « Nullo pacto, in salutis tuæ nullam rationem habere velis. Si vero te continere non posse improperes, te plane mentiri respondebo. Ubi enim ex animo ægro tuo conjugato inservieris, tibi quæ a Deo id afflictionis adrogatum agnoveris cum gratiarum actione ; tum illi relinque curam ; nam haud dubie tibi robur impertiet, ut quam vires tuæ possint, non plus tolere. Fidelior est Deus, quam ut tuo conjugii te compare per ægritudinem privet, nec rursum carnis tuæ lasciviam eripiat, si modo fidam operam languenti præstiteris. »

401. — 3° *Responsum fit rationibus ex bono publico petitis.*
Ad primam : Resp. Dist. maj. : Si sit ejusdem generis, *concedo* ; secus, *subdistinguo* : aliquando, *concedo* ; semper ac per se, *nego*. Sic bona fortunæ totius gentis sunt sine comparatione inferiora bono spirituali unius hominis. Ideo, quum virginitas sit bonum altioris ordinis ac maxime spiritualis præ bono matrimonii, est, quamvis privatum, potius bono publico. Aliunde, quod unus et alter nubat, necne, parum confert bono communi in Ecclesia Christi, utpote multum diffusa. Imo virgines mente et corpore magis quam conjuges bono communi conferunt, sicut patet ex commodis quæ ex cœtibus religiosis accrescunt sive ecclesiasticæ, sive civili reipublicæ. Unde S. August., *de sancta Virginitate*, n. 9 : « Nec illarum ergo fœcunditas carnis quæ hoc tempore nihil aliud in conjugio quam prolem requirunt, quam mancipent Christo, pro amissa virginitate compensari posse credenda est. »

Ad primam confirmationem respondeo cum S. Hieronymo : « Noli metuere ne omnes virgines fiant. Difficilis est virginitas, et ideo rara, quia difficilis. Multi vocati, pauci electi : incipere plurimorum est, perseverare paucorum ; unde et grande præmium eorum qui perseveraverint. Si omnes virgines esse possent, numquid et Dominus diceret : *Qui potest capere capiat* ; et Apostolus in suadendo non trepidaret : *De virginibus autem præceptum Domini non habeo ?* »

Ad secundam confirmationem respondeo, magni referre societati civili, ut soboles multiplicetur, dummodo rite instituatur, atque bonis moribus ac religione floreat. Porro huic faustissimo scopo nihil tam confert, quam casta virginum et sacerdotum generatio. Deinde non omnes possunt utiliter inire matrimonium, et in omnibus ditionibus non pauci adiguntur ad cælibes remanendum : in Gallia, sub rege Francisco I, ex centum viris qui plenitudinem ætatis adepti erant, decem cogebantur remanere cælibes ; sub rege Henrico IV, viginti ; sub rege Ludovico XIV, triginta ; et hodie, quadraginta. Porro annon potius est, si necesse sit aliquos remanere cælibes, ut tales sint ministri altaris, qui debent esse totaliter homines Dei et indesinenter cogitare quæ Domini sunt ? Unde S. Bonaventura, in IV, dist. 38, a. 1, q. 3, ad 5 : « Tot sunt de laicis qui vacant multiplicationi carnali, tam pauci qui sciant, possint et velint vacare spirituali ; quod oportuit, hæc duo officia dividi ; et cum divisa sint, adhuc carnalis generatio multos habet ministros, et spiritualis paucos. Non enim timendum est, quod deficiat cultus Dei propter defectum generationis carnalis ; sed multum timendum, ne tepescat propter defectum spiritualis. »

Potius insurgere deberent adversarii contra cælibatum quem multi tenent, non causa virginitatis et cogitandi quæ sunt Dei, sed causa laxandi habenas vesanæ libidini atque se subtrahendi matrimonii molestiis et oneribus. Hæc enim pestis grassatur, et est una causarum debilitatis Galliarum ¹. Alia ferax causa, cur Galliæ robur attenuatur valde, est praxis onanismi, quæ merito assimilatur morbo vitis qui

¹ « En dehors de ces conditions, l'homme qui reste célibataire manque à la morale et forme cette plaie sociale du célibat volontaire ; il doit être combattu par les gouvernements, surtout en raison de ses causes : la mauvaise éducation, le libertinage, l'égoïsme, la corruption publique, le luxe démesuré, quand ce ne sont pas d'autres passions plus abominables encore comme l'aversion, la répulsion des sexes entre eux. Tels sont les motifs principaux invoqués pour se compléter, se perfectionner, c'est-à-dire ne pas se marier. Le libertin, à la conscience torpide, ne connaît du mariage que les entraves et n'en suppose pas les charges. De là sa préférence pour le célibat qui laisse un libre essor à ses penchants désordonnés. » Dr Garnier, *Le Mariage, art. Célibat.*

appellatur *philoxéra*. Sed contra duas illas pestes imbellis est potestas civilis : sola lex immaculata Dei et religio Christi pollet illas compescere et extinguere.

402. — *Ad secundam* : Illæ querimonix sunt totidem calumniæ atroces, non minus quam accusationes Judæorum qui Christum esse potatorem vini, seductorem, perturbatorem pacis publicæ, blasphemum succlamabant. Gratia non destruit naturam, sed perficit quidquid in ea bonum est ; unde clerici præ cæteris diligunt societatem civilem cujus sunt pars, et præ cæteris etiam solliciti sunt de illius jurbus tuendis ac commodis promovendis. Quod experientia ostendit clarius luce meridiana ; atque, ne ultra limites præsentis instituti prosiliamus, sufficit meminisse illius vulgaris protestantis Gibbonis, quod *Episcopi Galliarum regnum effecere*, sicut apes alveare formant ; cætus religiosi terram extraxerunt feracemque reddidere ; clerus paulatim populum finxit et adduxit ad libertates politicas, etc. Quæ omnia percellunt oculos omnium qui historiam legunt absque partium studio, dummodo non obcæcati sint odio in Christum et Ecclesiam. Dependent utique clerici a Romano Pontifice, sicut omnes christiani ; sed Romanus Pontifex est Vicarius Christi in terra, alter Christus, cujus regnum non est ex hoc mundo, et non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia. Nedum hujusmodi dependentia nutantes faciat respublicas civiles, illis fulcrum suppeditat. Clerici et fideles efformant Ecclesiam Catholicam, quæ suo ambitu complectitur mundum universum, et ideo non est status in statu, sed potius status civiles sunt in ambitu Ecclesiæ. Cæterum hæc coexistentia et distinctio utriusque societatis christianæ et civilis est præordinata a Deo, sicut unio animæ cum corpore, et nequaquam suapte natura conflictus et lites generat. Conflictus consurgunt quando Cæsar non reddit Deo quæ sunt Dei, sed immittit falcem in campum Ecclesiæ, cujus jura infringit, et molitur exspoliare Ecclesiam libertate et dignitate, quibus decoravit eam Christus, atque ei imponere jugum status civilis, ut fiat ejus serva. Tunc nedum sit inconveniens quod clerici exclament cum Apostolis : *Oportet magis obedire Deo quam hominibus*, in hoc est salus populi et libertatis contra vim ac tyrannidem, quæ alias prævalerent atque paulatim in societate civili instaurarent

teterrimam servitutem a qua Christus redemit gentes, ut eas vocaret in libertatem gloriæ filiorum Dei. Juvat claudere responsum per verba quibus noster J. Maistrius beneficam sacerdotis catholici virtutem celebravit : « Cette puissance encore plus merveilleuse (que le merveilleux ascendant qui arrêtait Théodose à la porte du temple, Attila devant celle de Rome et Louis XIV devant la sainte table), cette puissance qui peut attendrir un cœur pétrifié et le rendre à la vie ; qui va dans le palais arracher l'or à l'opulent insensible ou distrait pour le verser dans le sein de l'indigence ; qui affronte tout, qui surmonte tout dès qu'il s'agit de consoler une âme, d'éclairer ou d'en sauver une autre, qui s'insinue doucement dans les consciences pour y saisir des secrets funestes, pour en arracher la racine des vices ; organe et gardienne infatigable des unions saintes, et ennemie non moins active de toute licence ; douce sans faiblesse ; effrayante avec amour ; supplément inappréciable de la raison, de la probité, de l'honneur, de toutes les forces humaines au moment où elles se déclarent impuissantes ; source précieuse et intarissable de réconciliation, de réparation, de restitution, de repentirs efficaces, de tout ce que Dieu aime le plus après l'innocence ; debout à côté du berceau de l'homme qu'il bénit ; debout encore à côté de son lit de mort, et lui disant au milieu des exhortations les plus pathétiques et des plus tendres adieux : *Partez !...* Cette puissance surnaturelle ne se trouve pas hors de l'unité. » *Du Pape*, cap. III, § 2.

403. — 4° *Responsum fit rationibus petitis ex SS. Patribus. Ad primam : Resp. Nego conseq.* 1° Dici potest cum cardinali Hosio, Cyprianum ibi licentiam, imo consilium nubendi dare monialibus antequam velentur. — 2° Certe non agit de velatis atque jam factis monialibus ; nam de ea quæ grande piaculum corruptionis admiserit, dicit : « Non mariti, sed Christi adultera est. » Quod si in proposito perseverent moniales adulteræ, non dicit, ut nubant, sed : « Sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam a nobis admitti in Ecclesiam posse. » Unde communiter Doctores illum intelligunt de illis quæ quidem aliquam castitatis professionem præ se ferebant, sed nondum ab Ecclesia solemniter probatæ erant. Propterea, si quod forte sim-

plex castitatis votum emisissent, facile poterant super eo ab Ecclesia dispensari.

Ad secundam : Resp. Dist. min. : Si omnia principia ex quibus dimanant utriusque actus, sint æqualia, *concedo*; secus, *nego*. Meritum pensatur non solum ex genere actus, sed magis ex animo operantis. Porro Abraham habuit animum sic dispositum, ut paratus esset servare virginitatem, si esset tempori congruum; ex quo meritum conjugalis continentiae in ipso æquatur merito continentiae virginalis in Joanne, quoad præmium substantiale, non vero quoad præmium accidentale, videlicet gaudia et aureolam virginitatis. Unde subdit S. Augustinus: « Et illius enim cælibatus et illius connubium pro temporum distributione Christo militarunt; sed continentiam Joannes et in opere, Abraham vero in solo habitu habebat. »

404. — 5º *Responsum fit rationibus e Conciliis petitis. Ad primam :* Concilium illos reddit inhabiles ad ordines suscipiendos, et hoc in pœnam peccati; unde licet digamia non est peccatum, est tamen in præsentī pœna peccati. Bene Concilium non dirimit istiusmodi matrimonia, quia votum violare potuissent per meram fornicationem; aut si per nuptias, non ideo tunc irritæ erant tales nuptiæ, sicut nunc illicite quidem, sed valide contrahunt qui simplici castitatis voto ligati nubunt.

Ad secundam : Jure concil. Gangrense damnavit ita sentientes et loquentes; quod et nos facimus, siquidem supra ostendimus, matrimonium esse in se bonum et honestum (365 et seq.). Et ideo perperam Petrus Martyr et Bentiū inde colligunt, Concilium non prætulisse continentiam nuptiis.

Ad tertiam : Humanitas de qua agit concilium Chalcedonense est absolutio ab excommunicatione, non autem eorum conjunctionis ratihabitio, si pœnitentiam egerint et a scandaloso concubinato discesserint, sicut exponit conc. Triburiense, can. 23.

405. — *NOTA :* *Præstantiam super nuptiis sibi vindicat sola virginitas pro Deo suscepta.* Diximus in thesi, *Virginitas pro Deo suscepta*; nam si quis suscipiat eam, non propter ejus præstantiam, seu ut expeditius vacet rebus divinis, sed solum ut se a multis matrimonii curis gravique illius

onere subtrahat, nec laudem neque pretium virginitatis ac cælibatus promeretur, quia radix ac veluti forma operis meritorii sistit in cordis affectu. Unde S. Augustinus, *de sancta Virginitate*, n. 18 : « Qui ergo sine conjugio permanere voluerunt, non tanquam collem minoris boni transcendant, ut in majoris continentie monte requiescant. » Et S. Thomas, 2-2, q. 152, a. 3, ad 4 : « Virginitas, secundum quod est virtus, importat propositum voto firmatum integritatis perpetuo servandæ. Dicit enim Augustinus, in lib. *de Virginitate*, cap. viii, in fin., quod *per virginitatem integritas carnis ipsi Creatori animæ et carnis vowedetur, consecratur, servatur*. Unde virginitas, secundum quod est virtus, nunquam amittitur nisi per peccatum. »

ARTICULUS III.

DE VERA DOCTRINA CIRCA MATRIMONII BONITATEM.

PARAGRAPHUS I.

Breviter traduntur quæ communiter tenent auctores.

Sectio I.

Describuntur tria damna quæ secum importat Matrimonium.

406. — S. Thomas, in IV, dist. 31, q. 1, a. 1, et alii cum ipso inquirunt an matrimonium debeat habere aliqua bona quibus excusetur. Rationes dubitandi sunt, quia matrimonium est divinitus ordinatum ad conservationem speciei humanæ, ad fovendam amicitiam naturalem quæ est inter virum et uxorem, et in remedium concupiscentiæ, quæ omnia non videntur egere aliquo bono per quod excusentur. Sed certo tenendum est, matrimonium in statu naturæ lapsæ egere bonis quibus excusetur. Nullus enim sapiens debet jacturam aliquam sustinere nisi pro aliqua recompensatione alicujus æqualis vel melioris boni ; unde electio

alicujus quod aliquam jacturam habet annexam, indiget alicujus boni adjunctione, per cujus recompensationem ordinetur et honestetur. Porro matrimonium tria secum importat incommoda, videlicet rationis dejectionem in usu, nimiam sollicitudinem temporalium, et quamdam servitutem.

407. — 1° *Rationis dejectio in usu.* Propter vehementiam delectationis in usu matrimonii absorbetur ratio, ita ut non possit aliquid homo intelligere in ipsa, et fiat quadante-nus similis æquis et mulis, quibus non est intellectus¹. Ad rem S. Augustinus, *De Nuptiis et concupiscentia*, lib. I, n. 27 : « Cum venturum fuerit ad opus generandi, ipse ille licitus, honestusque concubitus, non potest esse sine ardore libidinis, ut peragi possit quod rationis est, non libidinis. Qui certe ardor, sive sequatur, sive præveniat voluntatem, non tamen nisi ipse quodam quasi suo imperio movet membra, quæ moveri voluntate non possunt ; atque ita se indicat non imperantis famulum, sed inobedientis supplicium voluntatis, nec libero arbitrio, sed illecebroso aliquo stimulo commovendum, et ideo pudendum². » Et S. Hieron.,

¹ « Pour comprendre toute la difficulté du libre arbitre des conjoints dans cet acte, il suffit d'avoir expérimenté qu'ils sont comme hors d'eux-mêmes. en ce moment, dans l'ardeur qui les transporte, ils se confondent l'un dans l'autre sans s'appartenir eux-mêmes ; ils ne peuvent ni ne veulent librement, ils ne font que sentir avec la plus vive intensité, intensité qui les rend fous et leur enlève toute imagination. Il semble que la nature réclame, dans cet acte, la vie entière de ceux qui l'exercent, sans la moindre compatibilité avec aucun autre, sous peine de frustrer les vues de la reproduction. L'homme et la femme sont alors des instruments passifs du mystère de la génération, leur raison s'aliène, leur liberté morale disparaît. » Dr Garnier, *Le Mariage*, art. *Fécondation et conception*.

² « Si interrogetur illa carnis concupiscentia, qua pudenda facta sunt, quæ prius pudenda non fuerant, nonne respondebit, se in membris hominis post peccatum esse carpsisse ? Et ideo legem peccati verbis apostolicis nuncupatam, quod hominem sibi sublitum fecerit, quia Deo suo subditus esse noluit : seque esse de qua et primi conjugati tunc erubuerunt, quando pudenda texerunt, et nunc omnes erubescunt, quando ad concumbendum secreta conquirunt ; neque hujus operis testes audent habere vel filios, quos inde genuerunt. Cui verecundiæ naturali Cynicorum error philosophorum mirabili impudentia reluctatus est : quando quidem hoc, quoniam licitum esset honestumque cum conjuge palam faciendum esse censebant. Unde merito immunditia hujus impudentiæ caninum nomen accepit : ex hoc quippe Cynici nuncupati sunt. » S. August., *ibid.*, n. 24.

de *Monogamia*, super illud *Ezechielis* xxiv, 18 : *Mortua est uxor mea vespere*, dicit : « Nec ducturus uxorem, nec ille qui duxerat, possunt in opere conjugali libere prophetare. » Et S. Anselmus, de *Nuptiis consanguineorum*, cap. v : « Hæc autem concupiscentiæ turpitudine tunc revelatur cum in indicium sui membrorum suorum sibi exhibet officium : et gestit in effectum omni illo rationalis animæ vigore sic hebetato, confuso, et dejecto, et turpissimæ libidini carnis substrato, ut merito illa hora possit audire : *Adam, ubi es ?* id est, qui Deo esse similis voluisti, non vides quo devenisti ? » Adde quod usus matrimonii, nisi valde moderatus sit, non raro corporis vires debilitat sensusque omnes obtundit, juxta illud notissimum :

Femina, corpus, opes, animum, vim, lumina, sensus
Destruit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat.

Mulier autem, licet ex opere conjugii non tantam ac vir patitur virium attenuationem, adeo tamen graves et acerbos in partu experitur dolores et cruciatus, ut Propheta, *Psalm.* xxxvii, dolores inferni similes esse doloribus parturientis dixerit : *Ibi dolores ut parturientis.*

408. — 2° *Nimia sollicitudo temporalium.* Secundum matrimonii incommodum est nimia sollicitudo temporalium, videlicet placendi comparti, liberos educandi et eis in futurum providendi. Propterea S. Paulus, *I Cor.* vii, 33, dicit conjugum cor esse divisum : *Qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori ; et divisus est.* Et in hoc sensu dicit ibid., vers. 28 : *Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi.*

409. — 3° *Quædam perpetua servitus.* Conjuges quadam perpetua subjectione ac servitute obstricti manent, juxta illud *I Cor.* vii, 4 : *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ex hac subjectione ac servitute consequitur alligatio mutua viri et mulieris, quæ non solvitur nisi per mortem alterutrius, et dicitur individuae vitæ consuetudo, adeo stricta est alligatio. Inde consurgit grave onus, propter utriusque conjugis variam indolem aptitudinemque et varia studia.

Sectio II.

Describuntur tria bona Matrimonii quæ
recompensant ejus detrimenta.

410. — I. DEFINIUNTUR TRIA BONA MATRIMONII. Tria sunt bona ad quæ suapte natura tendit matrimonium, nempe *fides, proles et sacramentum*. Ita S. Thomas, in IV, dist. 34, q. 1, a. 2; *Catechismus Romanus*, 2 part, cap. 8, n. 23, et communiter Doctores cum S. Augustino, IX *Super Genesim ad litteram*, 7: « Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, et sacramentum. In fide attenditur ne propter vinculum conjugale cum altero vel altera concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur. In sacramento autem, ut conjugium non separetur, et dimissus aut dimissa, nec causa prolis, alteri conjungatur. » Quam recensionem tradit Conc. Florentinum, in Decreto pro Armenis: « Assignatur autem triplex bonum matrimonii. Primum est proles suscipienda et educanda ad cultum Dei. Secundum est fides quam unus conjugum alteri servare debet. Tertium indivisibilitas matrimonii, propter hoc quod significat indivisibilem conjunctionem Christi et Ecclesiæ. »

411. — 1° *Proles*. « Proles sunt liberi qui ex justa et legitima suscipiuntur uxore; id enim tanti fecit Apostolus, ut diceret, I *Timoth.* II, 15: *Salvabitur (mulier) per filiorum generationem*. Nec vero hoc de procreatione solum, sed de educatione etiam et disciplina, qua filii ad pietatem erudiuntur, intelligendum est. Sic statim subdit Apostolus: *Si in fide permanserit*. Monet enim Scriptura, *Eccli.* VII, 25: *Filii tibi sunt? erudi illos et curva illos a pueritia eorum*. Idem etiam Apostolus docet, *Ephes.* VI, 4, ejusque institutionis pulcherrima exempla Tobias¹, Job et alii sanctissimi

¹ Arch. Raphael Tobie Juniori: *Osten'lam tibi qui sunt quibus prævalere potest demonium. Hi namque qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se, et a sua mente excludant, et sue libidini ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem demonium super eos.... Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abraham benedictionem in filiis consequaris.*

Patres in sacris Litteris præbent. » *Catech. Rom.*, 2 part. cap. 8, n. 23. Unde S. Augustinus, lib. II de *Conjugiis adulterinis*, n. 12 : « Illicite namque et turpiter etiam cum legitima uxore concumbitur, ubi prolis conceptio devitatur. Quod faciebat Onan, filius Judæ, et occidit illum propter hoc Deus (*Genes.* xxxviii, 9). Propagatio itaque filiorum ipsa est prima et naturalis et legitima causa nuptiarum : ac per hoc qui propter incontinentiam jungantur, non sic debent temperare malum suum, ut bonum exterminent nuptiarum, id est propaginem filiorum. De incontinentibus quippe loquebatur Apostolus, ubi ait : *Volo igitur juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim conversæ quædam sunt retro post Satanam.* Cum itaque dicebat : *Volo juniores nubere*, hoc utique monebat propter ruinam incontinentiæ fulciendam. Sed ne forte ab eis sola carnalis concupiscentiæ cogitaretur infirmitas, cui tantummodo esset opere connubii serviendum, nuptiarum autem vel contemneretur vel negligeretur bonum, continuo subjunxit : *Filios procreare, matresfamilias esse.* » Ideo cum Romani matrimonium contrahebant, publice testabantur, liberorum quærendorum causa illud celebrare. L. *Liberorum.* 220, leg. *Præter hæc*, ff. de V. S., leg. *Si Vicinis* 9, Cod., de *Nuptiis*. Et illustravit noster Antonius Faber, *Codex Fabrianus*, lib. VIII, tit. 38, de *Revocatione donationum*, definitione 9 et 10.

412. — 2° *Fides*. Sicut patet, fides in præsentī non sumitur quatenus est virtus theologalis, sed prout est pars justitiæ, qua servantur promissa. Unde est fidelitas quædam, qua mutuo vir uxori, et uxor viro ita se obstringit, ut alter alteri sui corporis potestatem tradat, atque sanctum illud fœdus nunquam violaturus sit. Postulat insuper hæc fides, ut vir et uxor singulari sanctoque et puro amore conjuncti sint, neque ut fornicarii se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam, juxta regulam ab Apostolo traditam, *Ephes.* v, 25 : *Viri, diligite urores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam*, quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem proponens, complexus est. *Catech. Rom.*, 2 p., cap. 8, n. 24. Quocirca recte potest quis inire matrimonium, ut adjutorium habeat, et non relinquatur solus, et ut facilius incommoda vitæ sustineat,

senectutisque imbecillitatem sustentare queat. Ad rem S. Augustinus, *de Bono conjugali*, lib. I, n. 3 : « Quod non videtur (bonum) propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam naturalem in diverso sexu societatem. Alioquin non jam judicaretur conjugium in senibus, præsertim si vel amisissent filios, vel minime genuissent. Nunc vero in bono licet annoso conjugio, et si emarcuit ardor ætatis inter masculum et feminam, viget tamen ordo charitatis inter maritum et uxorem : quia quanto meliores sunt, tanto maturius a commixtione carnis suæ pari consensu se continere coperunt, non ut necessitatis esset postea non posse quod vellent, sed ut laudis esset, primum noluisse quod possent. Si ergo servatur fides honoris et obsequiorum invicem debitorum ab alterutro sexu, etiamsi languescentibus et prope cadaverinis utriusque membris, animorum tamen rite conjugatorum tanto sincerior, quanto probatior, et tanto securior, quanto placidior castitas perseverat. »

413. — 3° *Sacramentum*. Sacramentum est ipsum morale vinculum, vi cujus matrimonium non potest dissolvi. Cujus vinculi firmitas adhuc major facta est, quando Christus matrimonium ad sacramenti novæ Legis dignitatem evexit; nam est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ quidem conjunctio est penitus indissolubilis; et ideo necesse est, ut vir et uxor in sacramento conjuncti nunquam disjungantur.

Unde S. Bonaventura, in IV, dist. 31, a. 1, q. 2, o : « Ratione singularitatis in unione, est fides; ratione utilitatis, proles; ratione inseparabilitatis, sacramentum. Et hæc tria signant triplicem proprietatem unionis Christi cum Ecclesia, quia scilicet unitur uni, et quia ex ea filios generat, et quia nunquam separatur. » Et Conc. Burdigalense provinc. habitum an. 1583, tit. 15 *de sacramento Matrimonii* : « Matrimonium hæc de causa divinitus institutum esse certum est, ut ex legitima viri et femina conjunctione humanum genus ad gloriam Dei propagaretur, quo celestis demum beatitudinis particeps fieret, ubi Creatorem suum pie in hac vita et religiose coluisset. Ex quo quidem matrimonii dignitas elucet; sed ex eo maxime quod sacramenti vim in evangelica Lege accepit a Christo, ipsius cum Ecclesia sanctissimam firmissimamque conjunctionem designans. Quæ

causa est, ut conjugibus rite hoc sacramentum suscipientibus gratia Dei verissime conferatur, fiatque honorabile connubium et torus immaculatus, dum alter in alterius mutua benevolentia et caritate conquiescit; atque alienos et illicitos amores penitus aversetur. Unde fit etiam ut matrimonii fructus liberorum procreatio consequatur, qui veræ fidei et religionis cultores, atque parentum virtutis potius, quam fortunarum hæredes existant. »

414. — II. SACRAMENTUM EST PRINCIPALIUS INTER MATRIMONII BONA. Sacramentum seu vinculum in matrimonio christiano est, ratione dignitatis, principalius bonum, quia id sortitur ratione sacramenti, ut sit omnino indissolubile, et id in sacramento invenitur quadantenus *esse* gratiæ, quod prorsus dignius est *esse* naturæ. Porro proles et fides pertinent ad matrimonium quatenus est in officium naturæ. Ergo. At vero, sicut natura est essentialior gratia, sic proles et fides sunt bona magis essentialia matrimonio, quam sacramentum. Quod tamen volumus dictum de prole et fide secundum quod sunt in suis principiis, ut pro prole accipiatur intentio prolis, et pro fide, debitum servandi fidem, sine quibus matrimonium nequit contrahi valide, si aliquid ipsis contrarium exprimatur in consensu. Proles et fides, si non jam in suis principiis, sed in seipsis inspiciantur, pertinent ad usum, qui non est de essentia matrimonii. Unde consistere potest matrimonium absque fide et prole, quia, uti dictum est, *esse* rei non pendet ab ejus actione seu usu. S. Thom., in IV, dist. 31, q. 1, a. 3.

415. — *Objicies* : Sicut invenitur matrimonium sine prole et fide, ita invenitur sine inseparabilitate, ut fit quando ante consummationem alter conjugum transit ad Religionem. Ergo nec ex hac ratione sacramentum est principalius in matrimonio.

Resp. Nego conseq. Nuptiæ enim sunt bonum mortalium, sicut dicit S. Augustinus, *de Bono conjugali*, n. 2; unde in resurrectione non nubent neque nubentur, ut dicit Dominus, *Matth.* xxii, 30; et ideo vinculum matrimonii non se extendit ultra vitam in qua contrahitur. Dicitur ergo inseparabile, quia non potest separari in hac vita; sed per mortem separari potest, sive corporalem post carnalem conjunctio-

nem, sive spirituales post spirituales tantum. S. Thom., in IV, *ibid.*, ad 3.

Instabis : Sacramenta quæ habent effectum perpetuum, imprimunt characterem. Sed in matrimonio non imprimitur character. Ergo non adest ei inseparabilitas perpetua; et ita sicut est matrimonium sine prole, ita potest esse sine sacramento : et sic matrimonium non est principalius ex ratione sacramenti.

Resp. Nego conseq. In sacramentis in quibus imprimitur character, traditur potestas ad actus spirituales; sed in matrimonio ad actus corporales. Unde matrimonium, ratione potestatis quam in se invicem conjuges accipiunt, convenit cum sacramentis in quibus character imprimitur, et ex hoc habet inseparabilitatem; sed differt ab eis inquantum potestas illa est ad actus corporales; et propter hoc non imprimit characterem. Idem, *ibid.*, ad 5.

416. — III. PER TRIA BONA RECENSITA COMPENSANTUR MATRIMONII DAMNA. Damnum sollicitudinis compensatur bono fidei, qua alter alteri tenetur debitum reddere, nec potest alienæ personæ commisceri. Damnum rationis et corporis compensatur bono prolis, qua propagatur genus humanum, et Deus perpetuo colitur. Perpetuæ subjectionis damnum compensatur bono sacramenti seu vinculi indissolubilis, quo conjuges repræsentant conjunctionem Christi cum Ecclesia, tenenturque se mutuo diligere, sicut Christus dilexit Ecclesiam. Sed compensatur maxime per gratiam sacramenti et supernaturalia auxilia, quibus conjuges potiuntur ad sese mutuo diligendum, præstandaque suaviter ac fideliter cætera munia matrimonii.

Matrimonium per prædicta bona dicitur excusari et honestari, non eo sensu quod sit in se malum vel indifferens, sed quia ipsi cohærent tria incommoda, quæ quidem non sunt malum culpæ, sed malum pœnæ, quæ est inobedientia concupiscentiæ ad rationem; in se enim est licitum ac bonum, cum tria prædicta bona sint de ejus ratione, et ideo sunt in intentione Creatoris matrimonium instituentis, et Christi illud ad dignitatem sacramenti elevantis. Propterea debent quoque esse in intentione contrahentium, ut secundum rationis ac fidei normam contrahant. « Ista bona quæ matrimonium honestant, sunt de ratione matrimonii; et

ideo non indiget eis quasi exterioribus quibusdam ad honestandum, sed quasi causantibus in ipso honestatem quæ ei secundum se competit. » S. Thom., in IV, dist. 31, q. 1, a. 1, ad 2.

417. — *Objicies* : Qui sustinet damnum majoris boni propter minus bonum, peccat, quia inordinate sustinet. Porro bonum rationis, quod læditur in ipso actu conjugali, est majus quam tria conjugii bona. Ergo non sufficiunt ad excusandum actum conjugalem.

Resp. 1° *Negari potest major*, quia nemo tenetur ad optimum, neque ad melius, sed duntaxat ad bonum. 2° *Dist. maj.* : Si habitus majoris boni ipse deseratur, *concedo* ; si ab ejus actu tantum temperetur, *nego* : « Nec est inconveniens quod quandoque aliquis actus melior secundum genus suum interrumpatur pro aliquo minus bono actu : hoc enim sine peccato fieri potest, sicut patet in eo qui a contemplatione cessat, ut interdum actioni vacet. » S. Thom., in IV, dist. 31, q. 2, a. 3, ad 1.

Inst. Verecundia non est nisi de turpi actu. Sed bona matrimonii non tollunt erubescenciam ab illo actu. Ergo non possunt excusare, quin sit peccatum.

Resp. *Nego maj.* Verecundia enim potest esse de defectu, qui non sit peccatum. Porro « turpitudine illa quæ semper est in actu matrimonii, et erubescenciam facit, turpitudine est pœnæ, et non culpæ : quia de quolibet defectu homo naturaliter erubescit. » S. Thom., ibid., ad 3.

418. — IV. COROLLARIA. 1° *Opus conjugii ex se bonum ac sanctum est.* Ex his facile est colligere, tria prædicta bona, non solum excusare, sed etiam bonum ac sanctum reddere usum conjugii : bonum quidem, ratione fidei ac prolis ; sanctum vero, ratione sacramenti, quo significatur unio Christi cum Ecclesia et dilectio utriusque ad invicem. « Dicitur aliquis humanus actus bonus dupliciter ; uno modo bonitate virtutis ; et sic actus habet quod sit bonus ex his quæ ipsum in medio ponunt ; et hoc faciunt in actu matrimonii fides et proles... Alio modo bonitate sacramenti, secundum quod actus, non solum bonus est, sed etiam sanctus dicitur ; et hanc bonitatem habet actus matrimonii ex indivisibilitate conjunctionis, secundum quam signat conjunctionem Christi ad Ecclesiam. » S. Thom., in IV, dist. 31,

q. 2, a. 1, o. Et noster Salesius : « A la vérité, le commerce nuptial, qui est si saint, si juste, si recommandable, si utile à la république, est néanmoins en certains cas dangereux à ceux qui le pratiquent. » *Introd. à la vie dévote*, 3e part., cap. 39.

419. — 2° *Adulterium est scelus ingens*. Ex his facile quod est colligere, gravissimum esse adulterii crimen, cum tria prædicta matrimonii bona pessumdet, eisque directe adversetur ; violat enim fidem conjugii, tollit certitudinem prolis, et sacramenti mysticam significationem evacuat, cum dividat carnem in plures, et membra Christi faciat membra meretricis. Ideo triplici scatet difformitate, utpote temperantiae, justitiae et religioni contrarium. Unde S. Chrysost., *Hom.* 62 in *Joan.*, adulterium cum idololatria comparat ; et Nicolaus I, *Epist.* 49 ad *Consulta Bulgarorum*, dicit, per quandam exaggerationem, adulterium esse homicidio gravius crimen : « Denique hoc tam immane scelus est, ut homicidii quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septima generatione, cataclysmo vindicatum fuerit ; adulterii autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxoribus perpetravit, nonnisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septima et septuagesima generatione secundum Evangelium luxerit in mundum. » Et *Catechism. Rom.*, 2 p., cap. 8, n. 24 : « Quare optimo jure gravissimæ objurgationes a Domino in adulteros, quod hanc maritalem fidem frangant, in veteri Lege constitutæ erant. »

420. — 3° *Necesse est, ut contrahens Matrimonium intendat saltem implicite tria ejus bona*. Qui contrahit matrimonium, tenetur nullum ex tribus prædictis bonis excludere in sua intentione, alioquin certe peccaret mortaliter, immo invalide contraheret, si suum consensum tali exclusioni alligasset ; nam esset conditio contra substantiam matrimonii. Sed non opus est ad valorem matrimonii, ut illa tria bona intendat *formaliter* et in se ; quippe sufficit, quod illa non excludat per pactum vel conditionem ; eo ipso enim consentit *implicite* tribus bonis matrimonii, sicut ille qui vult efficaciter principium, indirecte vult principiata. Unde si quis in opere conjugii quæreret delectationem, non attendens quod conjux est, sed solum quod mulier est, peccaret mortaliter ; « et talis dicitur ardentior amator uxoris, quia

scilicet ardor ille extra bona matrimonii effertur.» S. Thom., ibid., a. 3, in corp.

421. — 4° *Licetum est intendere alios fines honestos.* Præter triplicem finem primarium, sunt fines secundarii permulti ob quos licet inire matrimonium. Hi fines secundarii sunt varii pro variis adjunctis et conditionibus personarum. Inter illos eminet remedium concupiscentiæ, quia post hominis lapsum, matrimonium factum est remedium, quatenus concupiscentia adhibetur secundum ordinem ob bonum; unde qui suæ imbecillitatis conscius non vult carnis pugnam sustinere, matrimonii remedio utatur ad vitanda libidinis peccata, juxta illud Apostoli, I Cor. vii, 9 : *Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri.* Pax populi, honor familiæ, morum similitudo, desiderium hæredis relinquendi, etc., sunt causæ honestæ, quæ nequaquam adversantur matrimonio, et ideo fas est unicuique illas sibi præfigere, modo fines primarii retineantur. Ita *Catechismus Rom.*, 2 p., cap. 8, n. 14; S. Alphonsus, lib. VI, n. 883, et communiter auctores. « Secus vero si finis non sit honestus, nempe si sit voluptatis, vel cupiditatis, divitiarum, aut vani honoris, ut tenet Busemb., n. 2, cum Navarro, et Sanchez, et Viva, q. 3, art. 2, n. 4, cum communi. » S. Alphonsus, lib. VI, n. 883.

422. — *Objicies* : Ordinare rem sacram ad profanam est peccatum, quia est velle frui iis rebus quæ suapte natura sunt media ad finem, et ponere tanquam media res quæ sunt finis. Porro matrimonium est res sacra. Ergo peccatum est inire illud ob fines profanos.

Resp. Dist. maj. : Ordinare tanquam in finem operis, *concedo*; tanquam in finem operantis, *nego*. Qui finem primum matrimonii constitueret in re profana, peccaret, sicut peccat qui ordinaret celebrationem Missæ ad stipendium; qui autem fines primarios non excludit, sed intendit illos tanquam finis operis, attamen non movetur ad illos nisi intendendo aliquid profanum inde proventurum, non peccat, sicut non peccat qui celebrat Missam ob fines ei intrinsecos, sed tamen impellitur ad celebrandum, ut sibi procuret stipendium. Sic David contraxit matrimonium cum Abisag Sunamitide, ut ab illa calefieret, et Jacob Rachelem præ Lia elegit ob ejus nimiam pulchritudinem; neuter peccavit.

quia uterque bona matrimonii intrinseca sibi proposuerunt, licet causa impulsiva ad contrahendum fuerit profana. Unde quando aliquis qui nolebat nubere, modo movetur ad hoc, quia sibi occurrit femina vel nobilis, vel pulchra, vel dives, solum intendit talem finem quatenus applicationem ad matrimonium, non ut finem ipsius matrimonii, quandiu finem proprium illius non excludit, in quo nullum est peccatum. Salmantic., tract. IX, cap. 3, n. 30 et seq.

423. — 5° *Qui intendit fines inhonestos, nihilominus valide contrahit.* « Causa finalis matrimonii potest accipi dupliciter, scilicet per se, et per accidens. Per se quidem causa matrimonii est ad quam matrimonium est de se ordinatum : et hæc semper bona est, scilicet procreatio prolis, et vitatio fornicationis. Sed per accidens causa finalis ipsius est hoc quod contrahentes intendunt ex matrimonio. Et quia hoc quod ex matrimonio intenditur, consequitur ad matrimonium, et priora non variantur ex posterioribus, sed e converso ; ideo ex illa causa non recipit matrimonium bonitatem vel malitiam, sed ipsi contrahentes quorum est finis per se. Et quia causæ per accidens sunt infinitæ, ideo infinitæ tales causæ possunt esse in matrimonio, quarum sunt quædam honestæ, et quædam inhonestæ. » S. Thom., in IV, dist. 30, q. 1, a. 3, in corp. Unde, sicut valide, etsi illicite baptizat et absolvit qui propter pecuniam vel aliam turpem causam facit, modo intendat id quod facit Ecclesia ; sic qui matrimonium init propter vanam gloriam, voluptatem, etc., valide contrahit, dummodo non excludat quæ sunt de matrimonii substantia. Sed, ut patet, qui nubit propter causam graviter peccabilem, certe graviter peccat, et ordinat rem sanctam tanquam medium ad turpem finem.

424. — *Objicies* : Conjunctio matrimonii est a Deo. Sed conjunctio quæ fit propter turpes causas, non est a Deo. Ergo non est matrimonium.

Resp. : Dist. maj. : Conjunctio in effectu est a Deo, *concedo* ; in causa, *subd.* : tanquam a causa principali, *concedo* ; tanquam a causa instrumentali et secundaria, *nego.* « Conjunctio potest accipi pro ipsa relatione quæ est matrimonium ; et talis semper est a Deo, et bona est a quacumque fiat causa ; vel pro actu eorum qui conjunguntur ; et sic est quandoque mala, et non est a Deo, simpliciter loquendo. Nec est in-

conveniens quod aliquis effectus sit a Deo cujus causa mala est, sicut proles quæ ex adulterio suscipitur. Non enim est ex causa illa inquantum est mala, sed inquantum aliquid habet de bono, secundum quod est a Deo, quamvis non simpliciter. » S. Thom., in IV, dist. 30, q. 1, a. 3, ad 2.

Inst. 1° In aliis sacramentis si non servetur intentio Ecclesiæ, non est verum sacramentum. Sed intentio Ecclesiæ in sacramento matrimonii non est ad aliquam turpem causam. Ergo si ex aliqua turpi causa matrimonium contrahatur, non erit verum matrimonium.

Resp. : Dist. maj. : Si non servetur intentio Ecclesiæ conferendi sacramentum, *concedo* ; intentio Ecclesiæ conferendi gratiam et alios faustos sacramenti fructus, *nego*. « Intentio Ecclesiæ quæ intendit utilitatem ex sacramento proveniente, est de bene *esse* sacramenti, et non de *necessitate* ejus ; unde si non observetur, nihilominus est verum sacramentum ; sed tamen prætermittens hanc intentionem peccat, sicut si in baptismo non intendatur sanitas mentis quam Ecclesia intendit. » Idem, *ibid.*, ad 3.

Inst. 2° Matrimonium significat conjunctionem Christi et Ecclesiæ. Sed ibi non cadit aliqua turpitudine. Ergo matrimonium non potest contrahi propter aliquam turpem causam.

Resp. : Dist. maj. : Inquantum est unio, *concedo* ; inquantum est operatio unitorum, *nego*. Et hinc *nego* consequens et consequentiam.

425. — 6° *Quo animo affecti esse debent nubentes.* « Ex quibus perspicui potest, quo animo affectos esse oportet fideles quum matrimonium contrahunt, neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed divinam putare debent, in qua singularem mentis integritatem et pietatem adhibendam esse. Patrum veteris Legis exempla satis ostendunt, quorum matrimonia tametsi sacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima semper cum religione et sanctimonia colenda esse existimarunt. » *Catechism. Rom.*, 2 part., cap. 8, n. 31.

PARAGRAPHUS II.

Expenduntur quæ controversa sunt.

Sectio I.

Utrum et quatenus peccet qui Matrimonium init principaliter ob voluptatem carnalem captandam in opere conjugii?

426. — I. DEFINITUR QUÆSTIO ET EXCLUDITUR SENTENTIA CERTO FALSA. Quæstio est de illo qui nec actu, neque habitu intendit bona matrimonii, sed tamen illa non excludit in sua intentione. Aliqui, quorum, tacito nomine, meminit S. Thomas, in IV, dist. 31, q. 2, a. 3, o, et S. Bonaventura, in IV, dist. 31, a. 2, q. 3, dixere, quod qui *finaliter* init matrimonium vel eo utitur, ut habeat illam miseram delectationem quæ dicitur esse in coitu, peccat semper mortaliter, quando illam ponit tanquam finem principalem, sicut si aliquis propter vanam gloriam prædicaret. Sed hæc sententia est prorsus nimium dura, immo et falsa; « nam, ut dicit S. Thomas, loco citato, idem est iudicium de delectatione et operatione; quia operationis bonæ est delectatio bona, et malæ mala. Unde cum actus matrimonialis non sit per se malus, nec quærere delectationem erit peccatum mortale semper. Et ideo dicendum, quod si delectatio quærratur ultra honestatem matrimonii, peccat mortaliter. Si autem quærratur delectatio infra limites matrimonii, ut scilicet talis delectatio in alia non quæreretur quam in conjugē, sic est veniale. » Et S. August., *de Bono conjugali*, lib. I, n. 6: « Conjugalis enim concubitus generandi gratia, non habet culpam: concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum conjugē, propter thori fidem, venialem habet culpam. » Ita communiter quoad immunitatem a peccato mortali. Sed non consentiunt auctores quoad immunitatem etiam a veniali.

427. — II. SENTENTIA EXIMENS A PECCATO VENIALI. Quidam subobscurioris nominis, apud Sanchez, lib. IX, disp. 11,

n. 3, et Diana tenent, nullum ne veniale quidem committi peccatum, si quis aut contrahat matrimonium, vel eo utatur duntaxat ut voluptatem capiat, etsi nullatenus matrimonii fines intendit, dummodo illos non excludat positive. Hanc sententiam P. Gury, qui primum addictus erat adversæ, novissime secutus est, eamque tueri conatus est P. Ballerini, polissimum D. Thomæ principiis fretus. Sed quam immerito tale fulcrum supposuerit, ostendemus infra. Et videtur assentire Marc, part. 3, tract. 8, n. 2099; ubi requirit exclusionem finium matrimonii, ut copula ob voluptatem solam capta sit peccatum veniale. 1° Talis est delectatio, quale opus de quo est. Porro opus conjugale est honestum. Ergo et delectatio de illo capta. — 2° Virtus temperantiæ inclinatur ad moderate percipiendas delectationes visus, auditus, gustus et aliorum sensuum. Ergo et tactus in opere conjugii. — 3° Uti ad libitum re sua vacat culpa. Porro qui utitur conjuge sua ad captandam voluptatem, utitur re sua. Ergo. — 4° « Ad bonum actum satis est, quod fines aut ulteriores aut operi intrinseci non excludantur, licet quoad ipsos agens alioquin negative se habeat, id est de iis inter operandum minime cogitet, sed solum generali quodam conceptu actum ut sibi licitum atque adeo honestum apprehendat; hoc ipsum etiam de actu conjugali dicendum est, nimirum ad ejus honestatem sufficere, quod fines huic operi intrinseci, quos et auctor (n. præced.) recenset, *positive* non excludantur, agens vero opus ut sibi licitum, seu (quod idem est) non illicitum apprehendat, licet de illis finibus nihil inter agendum cogitet. » Ballerini, annot. super n. 908 Theologiæ Guryanæ, *de Matrimonio*. — 5° Confirmatur doctina S. Thomæ: nam, *Contra gent.*, lib. III, cap. 26, n. 6, dicit: « *Delectatio quæ consequitur bonas et appetendas operationes, bona est, et appetenda; idque (ut ibid., n. 7, subdit) convenit cum ordine naturæ... Videmus enim, quod natura illis operationibus animalium delectationem apposit, quæ sunt manifeste ad fines necessarios ordinatæ... Nisi enim adesset delectatio, animalia a prædictis usibus abstinere.* Inordinatio itaque operantis propter solam voluptatem tunc aderit, cum quasi ita in voluptate sistit, ut *positive* quemlibet alium finem excludat. » Deinde refert Ballerini verba S. Thomæ, lect. I in cap. VII Epist. I ad Corinth. : « *Apostolus*

considerans humanum genus jam multiplicatum..., intermisit hanc necessitatem, qua scilicet institutum Matrimonium fuerat in officium naturæ, et proposuit secundam necessitatem, secundum quam institutum est in remedium culpe. Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post baptismum in fidelibus remanet..., instigat homines maxime ad actus venereos propter vehementiam delectationis. Et quia majoris virtutis est, totaliter hanc concupiscentiam superare, quam possit hominibus convenire..., necessarium est, quod in parte concupiscentiæ cedatur, et in parte superetur; quod quidem fit, dum actus generationis ratione ordinatur... Per duo autem juxta eundem S. Doctorem generationis actus ratione ordinatur, scil. (ibid.) 1º Quod homo utatur generationis actu secundum quod convenit generationi... filiorum; 2º Quod in specie humana non sint vagi et incerti concubitus, quales sunt concubitus fornicarii, sed sint determinati viri ad determinatam feminam; quæ quidem determinatio fit per legem Matrimonii. Docente ergo S. Thoma, concupiscentiæ remedium, divinitus per matrimonii institutionem homini paratum, in eo residet, ut per actus in legitimo conjugio generationi idoneos ipsi concupiscentiæ satisfiat, cedatur nimirum ac satisfiat illi appetitioni venereorum, quam excitat apprehensa delectationis vehementia. Cumque hæc concupiscentiæ satisfactio constituat finem operis intrinsecum, manifestum est, cum qui delectationis apprehensione movetur ad actus conjugales, quos alioquin sibi legitimis nuptiis copulato plane licitos esse novit, adeo finem debitum non excludere, ut potius dum huic appetitioni vult satisfacere, ipsum finem, propter quem nuptiæ a Deo sunt institutæ, sectetur et impleat. »

428. — III. COMMUNIS ET CERTA SENTENTIA. S. Thom., S. Bonaventura, Albertus Magnus, Scotus, Richardus, S. Antoninus, Cajetanus, Sanchez, Estius, Sylvius, Tamburini, Sporer, Viva, Gonet, Billuart, Gotti, S. Alphonsus, Lehmkuhl, et alii communiter, ac certo tenent, illum qui contrahit matrimonium vel eo utitur principaliter ad voluptatem captandam, peccare venialiter.

Prop. : *Qui init Matrimonium vel eo utitur principaliter ob voluptatem captandam, peccat venialiter.*

PROB. 1º AUCTORITATE PONTIFICUM ROMANORUM. S. Gregorius

Magnus, Epist. ad S. Augustinum, cap. 10 (*Registri Epistolarum*, lib. XII, indictione 7) : « Oportet itaque legitima carnis copula ut causa prolis sit, non voluptatis; et carnis commixtio creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Si quis ergo sua conjuge, non cupidine voluptatis captus, sed solummodo liberorum creandorum gratia, utitur, iste profecto de ingressu ecclesiæ seu de sumendo corporis Dominici sanguinisque mysterio, suo est relinquendus iudicio : quia a nobis prohiberi non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cum vero non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habent conjuges etiam de sua commixtione quod desleant. Hoc enim eis concedit sancta prædicatio, et tamen de ipsa concessione metu animum concutit. Nam cum Paulus apostolus diceret : *Qui se continere non potest, habet uxorem suam*, statim subjungere curavit : *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*. Non enim indulgetur quod licet et justum est. Quod enim indulgeri dixit, culpam esse demonstravit. » Nota quod S. Gregorius Magnus ibi loquitur, non ut doctor privatus, sed ut Summus Pontifex, et delineat apostolo Anglorum normam pro moderamine conversorum ad fidem. Augustinus enim in decima interrogatione, sciscitaverat an « vir suæ conjugii permixtus antequam lavetur aqua, ecclesiam intrare possit, vel etiam ad ministerium sacræ communionis accedere. Quæ omnia rudi Anglorum genti oportet habere comperta. » Innocentius XI, die 2 martii 1679, damnavit 63 propositiones, quarum nona sic se habet : « Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali. » Gury et Ballerini, in loco citato, contendunt, illam propositionem fuisse damnatam eo tantum sensu, quod *positive* excludantur fines matrimonii ab eo qui agit propter solam voluptatem, quia particula *solam* positive excludit alios quoslibet fines, in quos actiones hujusmodi ordinantur. At hæc expositio, ad tutelam causæ, facile exsufflatur. Nam 1º qui *positive* excludit fines matrimonii, non tantum venialiter, sed mortaliter peccat, uti tanquam penitus indubium tenent auctores, ne exceptis quidem Salmanticensibus, tract. IX, cap. 9, punct. 3, quos perperam pro sua parte citat Ballerini. Quo in casu verificantur verba archangeli Raphaelis ad Tobiam Junio

rem, vi, 19 : *Hi namque qui conjugem ita suscipiunt, ut Deum a se et a sua mente excludant, et suae libidini ita vacent, sicut equus et mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem Daemon super eos*; et vers. 22 : *Accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus*. — 2° Qui negative se habet quoad fines matrimonii, eos nec actu neque habitu intendens, neque excludens, potest nihilominus agere propter *solam voluptatem*; nam per hoc quod non excludit positive cæteros fines, non necessario vult eos aliquo modo, siquidem datur media pars, puta quod mere *passive* ac *negative* se habeat quoad illos. Sane excludere positive fines matrimonii, et intendere illos quadantenus, nempe saltem habitu vel indirecte, sunt *contraria*, inter quæ mediat pars *contradictoria*, scilicet negative et passive se habere quoad illos. — 3° Colligitur ex octava propositione ibidem damnata : « Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui. » Qui ita comedit et bibit, non *positive* excludit finem comestitionis et potationis, scilicet corpus enutrire et instaurare; hoc enim esset contra naturalem inclinationem, et non potest supponi, nisi in iis qui volunt se occidere, qui idcirco non sistunt intra limites valetudinis, sed eo fine manducant et bibunt, ut valetudinem impetant. Atqui tamen ille qui hoc modo comedit et bibit, peccat. A fortiori peccat ille qui eodem modo vacat conjugii operi, quod ex se rationem deiecit et absorbet. Et ita exponit præclarus Cretoni in annotationibus Guryanæ Theologiæ, n. 907 : « Usus autem conjugii ob solam voluptatem fieri intelligitur, non tantum cum alii fines honesti positive excluduntur, verum etiam cum nullus eorum puta (cum S. Doctore, l. VI, n. 882) concupiscentiæ remedium, nec virtualiter intenditur. »

Et favet Pius IX, in Epist. encyclica *Nostis Nobiscum*, 8 dec. 1849, ubi usurpans verba S. Augustini dicit : « Catholica Ecclesia... feminas viris suis non ad explendam libidinem, sed ad propagandam sobolem, et ad rei familiaris societatem casta et fideli obedientia subjicit; et viros conjugibus non ad illudendum imbecilliorum sexum, sed sinceri amoris legibus præficit. »

429. — PROB. II° SS. PATRIBUS. Clemens Alexandrinus, de

Pædagogo, lib. II, cap. 10: « Aliter coire, quam ad liberorum procreationem, est facere injuriam naturæ... Matrimonium est filiorum procreationis appetitio, non inordinata seminis excretio, quæ est et præter leges, et a ratione aliena. » — S. Chrysost., *Hom. de Militia christiana*: « Non abuteris natura contra naturam: filiorum enim generationem novit lex naturæ, et propter sobolem procreandam conjungit mulieri: concubitus autem superflue voluptatis etiam nuptiæ profugiunt. » — S. Basilius, *de vera Virginitate*, fere circa medium: « Tunc legitimum constat esse connubium, et secundum divina jura institutum, cum non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adjumenti necessarii prolisque causa fuerit hujusmodi facta conjunctio. Ita fiunt honorabiles nuptiæ, quando rationem conjugii non præit obscæna voluptas: sed jacto secundum leges divinas sancto fundamento, matrimonium necessario sequitur voluptas ipsa concubitus, unamque carnem duos facere deprehenditur. » — S. Hieronymus, in *Epist. ad Galatas*, v: « Secundum opus carnis immunditia nuncupatur, et eam comes luxuria sequitur. Quomodo enim in veteri Lege de nefandis criminibus, quæ in occulto fiunt, et ea nominare turpissimum est, ne et dicentis os, et aures audientium polluerentur, generaliter Scriptura complexa est, dicens (*Levit. xv*): *Verecundos, vel reverentes facite filios Israel ab omni immunditia*; sic in hoc loco cæteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoque opera nuptiarum, si non verecunde, et cum honestate quasi sub oculis Dei fiant, ut *tantum liberis serviatur*, immunditiam et luxuriam nominavit. » — S. Augustinus, *de Consensu Evang.*, lib II, cap. 1, de B. Virginis et S. Josephi matrimonio dicit: « Nasci eis etiam filius potuit sine ullo complexu carnali, qui *propter solos gignendos filios adhibendus est*. » Hæc verba non leve pondus etiam suscipiunt ex eo quod Ecclesia illa inseruerit in Breviario, lect. 8 sextæ diei infra octavam Nativitatis B. Mariæ Virginis. Et in lib. *de Bono conjugali*, n. 11: « Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis et solus ipse nuptialis est. Ille autem qui ultra istam necessitatem progreditur, jam non rationi, sed libidini obsequitur. Et tunc tamen non exigere, sed reddere conjugii, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam pertinet conjugalem. Si autem ambo tali

concupiscentiæ subiguntur, rem faciunt non plane nuptiarum. » Et de *Nuptiis et concupiscentia*, lib. I, n. 16 : « Ubi ergo venia danda est, aliquid esse culpæ nulla ratione negabitur. Cum igitur culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui proprie nuptiis imputandus est, quid secundum veniam concedit Apostolus, nisi quod conjuges, dum se non continent, debitum ab alterutro carnis exposcunt, non voluntate propaginis, sed libidinis voluptate? Quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. » — S. Fulgentius, Epist. I de *conjugalī debito* : « Maculam contrahit... quisquis non pro sola generatione, sed etiam propter fragilitatem carnis suæ miscetur uxori. »

430. — PROB. III° DOCTORIBUS ECCLESIE. 1° S. Thomas, in IV, dist. 31, q. 2, a. 3, o : « Si autem quæretur delectatio infra limites matrimonii, vel scilicet talis delectatio in alia non quæreretur quam in conjuge, sic est veniale peccatum. » Et dist. 33, q. 1, a. 3, quæstiunc. 3, in corp. : « Illa actio dicitur esse contra legem naturæ, quæ non est conveniens fini debito, sive quia non ordinatur in ipsum per actionem agentis, sive quia de se est improporcionata fini illi. Finis autem quem natura ex concubitu intendit, est proles procreanda et educanda ; et ut hoc bonum quæreretur, posuit delectationem in coitu, ut Augustinus dicit, I de *Nuptiis et concupiscentia*, cap. 8. Quicumque ergo concubitu utitur propter delectationem quæ in ipso est, non referendo in finem a natura intentum, contra naturam facit ; et similiter etiam nisi sit talis concubitus qui ad illum finem convenienter ordinari possit. » Sunt et alia multa D. Thomæ perspicua, quæ non vacat producere ; sed operæ pretium est ostendere quam immerito Ballerini molitus sit Angelicum Doctorem in suam partem adducere. Modo illum perperam exponit ; modo illum detruncat.

431. — Primo quidem in toto capite 26 libri III *Contra Gentes*, S. Thomas ex professo refutat doctrinam quam tenet Ballerini, et nescio quo fuco obcæcatus vel qua hallucinatione captus professor Collegii Romani usque adeo aberraverit ; satis sit referre integros numeros 6 et 7, quos mutilavit : 6 : « Si delectatio esset ultimus finis, ipsa secundum seipsam esset appetenda. Hoc autem est falsum ; refert

enim quæ delectatio appetatur ex eo ad quod consequitur delectatio ; nam delectatio quæ consequitur bonas et appetendas operationes bona est et appetenda ; quæ autem malas, mala est et fugienda. Habet igitur quod sit bona et appetenda ex alio. Non est igitur ipsa ultimus finis, quod est felicitas. » Et n. 7 : « Adhuc : Rectus ordo rerum convenit cum ordine naturæ ; nam res naturales ordinantur in suum finem absque errore. In naturalibus autem est delectatio propter operationem, et non converso ; videmus enim quod natura illis operationibus animalium delectationem appositum quæ sunt manifeste ad fines necessarios ordinatæ, sicut in usu ciborum qui ordinatur ad conservationem individui, et in usu venereorum qui ordinatur ad conservationem speciei : nisi enim adesset delectatio, animalia a prædictis usibus necessariis abstinere. Impossibile ergo est quod delectatio sit ultimus finis. »

Secundo, quoad commentaria super caput vii, epist. I ad Corinthios, sufficit etiam referre Angelicum Doctorem integrum, et non ablegare verba quæ premunt Ballerinium, atque non reticere conclusionem. Processus Ballerini adeo stupendus est, ut videatur impossibilis ; unde cogor esse prolixus : « Apostolus considerans humanum genus jam multiplicatum, *et populum Dei jam esse augmentatum, non propagatione carnis, sed generatione quæ est ex aqua et Spiritu Sancto, ut dicitur JOAN. III*, prætermisit hanc necessitatem qua scilicet primitus institutum fuerat matrimonium in officium naturæ, et proponit necessitatem secundum quam institutum est in remedium culpæ. Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post Baptismum in fidelibus remanet, *licet non dominetur*, instigat homines maxime ad actus venereos, propter vehementiam delectationis. Et quia majoris virtutis est, totaliter hanc concupiscentiam superare quam possit hominibus convenire, *secundum illud Matth. XIX, 11* : *Non omnes capiunt verbum hoc*, necessarium est quod in parte concupiscentiæ cedatur, et in parte superetur ; quod quidem fit dum actus generationis ratione ordinatur, *et non totaliter homo concupiscentia ducitur, sed magis concupiscentia subditur rationi. Habet autem hoc ratio naturalis quod homo utatur generationis actu secundum quod convenit generationi et educationi filiorum.* » Verba quæ animadversa sunt

litteris italicis, subrepticuit Ballerinius. Lector facile advertit, verba *licet non dominetur*, molesta illi fuisse. Angelicus exponit quomodo actus generationis ratione ordinetur, et dicit id fieri quatenus refertur ad generationem et educationem filiorum, non vero ad voluptatem. Unde in eadem lectione, paulo infra : « Considerandum est, quod actus conjugalis quandoque quidem est meritorius, et absque omni culpa mortali vel veniali ; puta cum ordinatur ad bonum prolis procreandae et educandae ad cultum Dei ; sic enim est actus religionis : vel cum sit causa reddendi debitum ; sic enim est actus justitiae. Omnis autem actus virtutis est meritorius, si sit cum caritate. Quandoque vero est cum culpa veniali, scilicet cum quis ad actum matrimonialem ex concupiscentia excitatur, quae tamen infra limites matrimonii sistit ; ut scilicet cum sola uxore sit contentus. Quandoque vero est culpa mortalis, puta cum concupiscentia fertur extra limites matrimonii, scilicet cum aliquis accedit ad uxorem, aequè libenter vel libentius aliam accessurus. » Imo, juxta S. Doctorem, non satis est referre simpliciter actum generationis ad procreationem et educationem prolis, sed necesse esse illum aut actu, aut saltem habitu referre ad cultum Dei, alioquin non est absque peccato. Quod expresse dicit, in IV, dist. 31, q. 2, a. 2, ad 1 : « Natura intendit prolem prout in ipsa salvatur bonum speciei ; sed in prole secundum quod est bonum sacramenti matrimonii, ultra hoc intelligitur ut proles suscepta ulterius ordinetur in Deum ; et ideo oportet quod intentio naturae quae prolem intendit, referatur actu vel habitu ad intentionem prolis prout est bonum sacramenti ; alias staretur in creatura ; quod sine peccato esse non potest : et ideo quando natura tantum movet ad actum matrimonii, non excusatur a peccato omnino, nisi inquantum motus naturae ordinatur actu vel habitu ulterius ad prolem secundum quod est bonum sacramenti. »

432. — 2º S. Bonaventura, in IV, dist. 31, a. 2, q. 3, o, postquam recitaverit opinionem eorum qui dicunt esse mortale finaliter cognoscere uxorem, ut habeatur illa misera delectatio, eam dicit nimis duram, et subdit : « Licet enim viris cum uxoribus joculari et etiam delectari, et veniale est, ita tamen quod faciant affectu maritali... Nec semper

frui creatura est mortale, nisi ita ponat ibi finem, quod etiam faceret, si contra Deum esset; tunc enim ponit finem ultimum ibi. Unde non est simile de prædicatione, quæ est opus privilegiatum. » Et infra : « Si autem in ea vult delectari, quia uxor, et nullo modo eam cognosceret, si uxor non esset, tunc non est omnimoda inordinatio; et tunc est peccatum veniale, quia excusatur per bonum matrimonii ut non sit mortale. »

433. — 3º S. Franciscus Salesius, *Philothæa*, 3p., cap. 39: « C'est le grand mal de l'homme, dit S. Augustin, de vouloir jouir des choses desquelles il doit seulement user, et de vouloir user de celles desquelles il doit seulement jouir; nous devons seulement jouir des choses spirituelles, et seulement user des corporelles, desquelles quand l'usage est converti en jouissance, notre âme raisonnable est aussi convertie en âme brutale et bestiale. » Et hæc dicit quoad usum matrimonii.

434. — 4º S. Alphonsus, lib. VI, n. 912 : « Certum est, esse illicitum habere copulam propter solam voluptatem... Commune tamen est apud omnes, id non esse mortale, sed tamen veniale peccatum. Non excusatur autem a veniali, quia est perversio quædam ordinis, cum delectatio, quæ intenta est a natura ut medium ad generationem, sit finis habendæ copulæ. Nullum autem erit peccatum, ut recte aiunt Croix, num. 296, et Viva, *de Matrim.*, q. 3, a. 2, n. 4, si conjux principaliter intendat procreationem prolis, et utatur voluptate (eam moderate intendens), ut se excitet ad copulam; sicut pariter minime peccat, qui intendit modicam delectationem in comedendo, ad præstandum corpori conveniens alimentum. »

Et satis est auctoritas quatuor illorum Doctorum, super quos tanquam in quadro posita est thesis nostra, more Jerusalem cœlestis, et coruscat tanquam margaritis doctrina Catechismi Romani, 2 p., cap. 8, n. 33 : « Duo illa maxime docendi sunt fideles : primum quidem, non voluptatis aut libidinis causa matrimonio operam dandam esse, sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstravimus, a Domino præscripti sunt. Meminisse enim convenit quod Apostolus hortatur, I Cor. vii, 29 : *Qui habent uxores, tanquam non habentes sint*; tum vero a S. Hieronymo dictum

esse : Sapiens vir iudicio debet amare conjugem, non affectu ; regat impetus voluptatis, nec præceps feratur ad coitum. Nihil est fœdus, quam uxorem amare quasi adulteram. »

Quando hæc scribebam et docebam in majori seminario Camberiensis, anno 1874, P. Ballerini notaverat, quod Patres et Doctores citati ex nimio amore castitatis deflexerint in hanc sententiam. Sed amor castitatis non obæcat, e contra, quo quis purior et castior, eo aptior est ad veritatem tutius capessendam, juxta illud Domini : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Et de S. Joanne apostolo dicit S. Hieronymus, *Contra Jov.*, lib. I : « Joannes noster quasi aquila ad superna volat (præ cæteris Evangelistis), et ad ipsum Patrem pervenit, dicens : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum : hoc erat in principio apud Deum*, etc. Exposuit virginitas quod nuptiæ scire non poterant. » Quod videtur agnovisse Ballerini, etenim prædictam notam expunxit in editione anni 1875.

435. — PROB. IV° RATIONE. 1° *Ex fine delectationis*. « Apprehensio sensitiva non attingit ad communem rationem boni, sed ad aliquid bonum particulare quod est delectabile. Et ideo secundum appetitum sensitivum, qui est in animalibus, operationes quærentur propter delectationem. Sed intellectus apprehendit universalem rationem boni, ad cujus consecutionem sequitur delectatio ; unde principalius intendit bonum quam delectationem. Et inde est quod divinus intellectus, qui est institutor naturæ, delectationes apposuit propter operationes. Non est autem aliquid æstimandum simpliciter secundum ordinem sensitivi appetitus, sed magis secundum ordinem appetitus intellectivi. » 1-2, q. 4, a. 2, ad 2. Est igitur debiti ordinis perversio, quod actus suapte natura tendens ad proles bonum referatur ad finem voluptatis captandæ.

P. Ballerini, cui videtur nimis molesta fuisse auctoritas S. Thomæ, oggessit viginti duas paginas quam maxime densas, ut Angelicum in suam partem adducat, sed frustra desudat in hoc infausto incepto, nec pervenit ad obnubilandam dubiamque reddendam illius mentem. Non suppetit tempus discutiendi et exponendi textus quos producit. Si quis vult illos expendere, hæc tria habeat in animo defixa :

1° Non est paritas inter delectationem coitus, quæ rationem dejicit et absorbet, cum cæteris delectationibus, quæ non attenuant rationem, et ejus imperio plane reguntur : maxime contra rationem est arguere ex delectationibus spiritualibus ad carnales. 2° Delectationes prout sunt aliquid positivi, sunt utique bonæ, sed bonitate metaphysica, eodem pacto quo adulterium et omnia peccata commissionis habent aliquid boni metaphysici, etsi important difformitatem moralem ; et nonnisi sophisma est arguere ex bonitate metaphysica ad bonitatem moralem. 3° Delectationes sunt appetibiles, imo et bonæ moraliter quando appetuntur ratione finis propter quem Institutor naturæ illas apposuit : secus vero, si ita appetantur, ut agens in eis quiescat tanquam in fine, et ad illas ordinet tanquam medium id quod est earum finis.

436. — 2° *Ex bono rationis.* In praxi non datur actus humanus indifferens, sed omnis actus in individuo est bonus vel malus moraliter, sicut fusius ostensum est in tractatu de actibus humanis (n. 300 et seq.); ideo opus conjugii ob voluptatem captandam principaliter intentum, si non sit actus malus, est necessario actus moraliter bonus. Atqui hoc est impossibile : etenim nec per aliquid matrimonii bonum, neque per virtutem aliquam cohonestatur. Primo quidem non cohonestatur per bonum prolis aut fidei, sicut patet ; nec per bonum sacramenti, quia « hoc bonum non pertinet ad usum matrimonii, sed ad essentiam ipsius, ut dictum est ; unde facit ipsum matrimonium honestum, non autem actum ejus, ut per hoc actus absque peccato reddatur. » S. Thomas, in IV, dist. 31, q. 2, a. 2, o. Neque cohonestatur per virtutem temperantiæ, neque per aliam virtutem, quia voluptas carnalis non est motivum virtutis, quod solum potest esse honestum, non vero delectabile, et a fortiori delectabile concupiscentiæ carnis. Ergo.

437. — 3° *Ex facultatum hominis hierarchia et ordine.* In homine facultates inferiores sunt propter superiores, sensus propter rationem, et non e converso ; consequenter actus organorum ac sensuum sunt propter actus rationales, eo enim fine Conditor hominis corpus ad animam copulavit, sicut fusius ostensum est in Psychologia, ubi de unione physica ac substantiali animæ cum corpore ; et inde si ne-

dum actus inferiorum potentiarum ac carnalis delectationis ordinentur ad actus rationis, sed e converso, prorsus adest inordinatio (recollige dicta in tractatu de actibus humanis, num. 303-308). Atqui ita fit quando homo nubit vel operi carnali vacat principaliter ob delectationem carnalem. Ergo.

Quinimo et idem sensere aliqui philosophi ethnici. Plato, *de Legibus*, dialogo IV : « Oportet parentes gignere et educare filios, qui vitam tanquam lampadem posteris tradant, ut sint semper aliqui Deum colentes, juxta ipsius legem. » Et in dialogo VIII : « Annon recte dictum est a nobis quod volenti legislatori cupiditatem aliquam earum quæ vehementer sibi subjiunt homines, rationi subicere, facilis cognitu modus est ? Quippe si famam hujusmodi apud omnes servos et liberos, masculosque et feminas, et universam civitatem, quasi sacrum quiddam dicaverit, firmissimam hanc legem efficiet... Ideo enim a me dictum est, artem me ad hanc legem habere, ut *secundum naturam ad procreationem Venere homines utantur*. Abstinentum igitur a maribus jubeo. Nam qui istis utuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes ubi radices agere quod seritur nunquam poterit. Abstinentum quoque et ab agro illo feminino ubi semen germina nolit producere. »

438. — 4° *Ex ruina rationum in oppositum. Ad primam* : Delectatio utique non est per se mala, imo bona est : sed modus appetendi illam potest esse malus, nempe si appetatur propter ipsam ; nam, sicut dictum est, instituta est propter actum, et non e converso. Attamen nefas est de illa gaudere quatenus in ipsa est excessus et admodum absorbet rationem ; sed licet gaudere de illa quatenus ordinata est, scilicet qualis fuisset in statu justitiæ originalis, et refertur ad fovendum opus conjugii. Quippe voluptas, uti docent S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Thomas, et alii Ecclesiæ Doctores, fuit a Deo insita actui conjugali, ut incitentur ad illum, alioquin ab illo certe abhorrerent homines, ad imaginem et similitudinem SS. Trinitatis conditi. Ideo sicut licet moderate delectari in cibo et potu sumptis propter vitam corporis, vel etiam propter urbanitatem et amicitiam ; ita licet conjugibus delectari in opere conjugii, dummodo

non gaudeant de excessu voluptatis, seu quatenus rationis moderamini reluctatur.

439. — *Ad secundam* : Delectatio visus, auditus, etc., potest esse, etiam in statu naturæ lapsæ, sine ulla rationis dejectione et absorptione ; imo hujusmodi delectationes ad cœlestia erigunt mentem, si aliunde moderatæ sint atque mens habitualiter sursum corda habeat ; dum actus conjugalibus et ejus delectatio non potest, in statu naturæ lapsæ, esse sine rationis aliqua dejectione et absorptione ; quia vis generativa per quam originale peccatum traducitur, est infecta et corrupta, non item nutritiva, visiva, auditiva, etc., sicut late prosequitur S. Augustinus, *Contra Julianum*, lib. V, cap. 5. Et quamvis in universum appetitus sensitivus ex peccato protoparentum infectus sit atque deordinatus, magis tamen id accidit in appetitu qui subservit generativæ per quam traducitur peccatum. « Quare, infert Estius, non recte videntur quidam, ut Hugo, lib. IV *Sentent.*, cap. 4, et hoc loco Magister, § H, adducere comparisonem delectationis aliorum sensuum, ac præcipue gustus cum delectatione venerea. Non enim aliæ delectationes ita rationem absorbent ejusque usum impediunt ut ista. Unde et merito pudenda vocatur, quia homini tanquam animali divino ac mente prædito pudori est brutalem ejusmodi delectationem pati. At de delectatione gustus tanquam honesta sic loquitur Apostolus, *Act.* xiv, 16 : *Implens (Deus vivus) cibo et lætitia corda nostra.* » In IV, dist. 31, § 4. Vide etiam Viva, *Damnatæ theses*, prop. 8^a et 9^a ab Innoc. XI damn., n. 9. Deinde et ipsas visus, auditus, gustus, etc., delectationes non licet captare propter eas, sed tanquam medium aut ad sensus reficiendos, vel instaurandum corpus, et gloriam Dei recinendam ex illius operibus, etc.

440. — *Ad tertiam* : Unusquisque potest uti re sua ad libitum, sed non quomodocumque ; bonum enim ex integra causa, et ideo si in aliquo opere desideretur vel una circumstantia, malum fit opus, sicut ostensum est in tractatu de actibus humanis ; sic dives potest ad libitum uti fortuna sua, et tamen si utatur illa more prodigi, peccat. « Unde debita circumstantia non sufficit ad hoc quod actus sit bonus ; et ideo non oportet quod qualitercumque quis re sua utatur, ut usus sit bonus ; sed quando utitur re sua ut debet

secundum omnes circumstantias. » S. Thom., in IV, dist. 31, q. 2, a. 2, ad 3.

441. — *Ad quartam* : Utique ad bonitatem actus satis est illum apprehendere ut licitum atque honestum, quin actu positivo agens illum referat ad fines debitos ; eo ipso enim quod opus facit tanquam licitum et honestum, illud implicite aut saltem interpretative refert ad finem debitum ; et sub hoc respectu nullum est peccatum in opere conjugii. Sed peccatum esse potest tum ratione modi indebiti, tum etiam ratione finis operantis formaliter intenti ; sicut qui Missæ interest die Dominica cum levi irreverentia, vel ob vanam gloriam, satisficit præcepto, et nihilominus peccat venialiter, similiter qui vacat operi conjugii propter delectationem principaliter se sistendo intra limites matrimonii, peccat venialiter propter indebitum finem operantis.

Sectio II.

An venialiter peccet qui nubit vel utitur Matrimonio principaliter in remedium concupiscentiæ ?

442. — I. DEFINITUR QUESTIO. Non agitur de his qui contrahunt cum proposito non vacandi operi conjugii, ut contigit B. Virgini et S. Josepho ; tunc enim licite contrahitur, quamvis non intendatur proles, neque remedium concupiscentiæ, quia talis matrimonii finis proximus est mutua animorum conjunctio et sanctificatio, qui quidem finis est licitus, sicut colligitur ex cap. *Commissum* 16, de *Sponsal. et Matrim.*, et latius prosecuti sumus, ideoque contrahentes, nedum teneantur sobolem ac concupiscentiæ remedium intendere, potius a tali intentione explicita debent temperare ; alioqui, si jam voto castitatis jam obstricti essent, peccarent. Sane hujusmodi fines spectant ad usum matrimonii, qui non est de essentia illius, et quem bene possunt nupturientes non intendere. Agitur ergo de iis qui intendunt uti matrimonio, et intendunt uti principaliter in remedium concupiscentiæ, videlicet ad fornicationem evitandam.

Consentiunt communiter auctores, sic contrahere vel uti matrimonio non esse mortale, dummodo non excludant positive intrinsecos ac primarios fines matrimonii. Sed difficultas est num peccent venialiter, si nec actu neque habitu contrahentes vel sese commiscentes intendant matrimonii bona?

443. — II. SENTENTIA EXIMENS A PECCATO VENIALI COPULAM MARITALEM HABITAM PRINCIPALITER IN REMEDIUM CONCUPISCENTIÆ. Dominicus Soto, Durandus, Medina, Layman, Hurtado, Pontius, Aversa, Salmanticenses, Vogler, La Croix, S. Alphonsus, et alii multi, præsertim inter modernos, censent, eos conjuges qui nubunt vel matrimonio utuntur, principaliter ad fornicationem vitandam, esse ab omni peccato etiam veniali et defectu immunes. 1º Paulus, I Cor. vii, dicit : *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat... Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi : et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere quam uri.* Ex his patet, S. Paulum hortari tum ad usum matrimonii, tum ad matrimonium ineundum ad vitandam fornicationem. Porro si non liceret absque culpa veniali vacare operi conjugii aut contrahere matrimonium principaliter ob finem prædictum, S. Paulus id non suaderet. Deinde ita arguit Martinet ex voce *melius* : « *Melius est, non vero minus est malum, nubere quam uri ; ideoque pro licita habent petitionem debiti, tum ad vitandam in se, sive in consorte incontinentiam, tum ad mutuæ benevolentiae testimonium, modo non excludatur finis primarius, qui est prolis procreatio.* » *Theol. moral.*, lib. V, a. 8, § 2. — 2º Lactantius, lib. VI, *Divin. Instit.*, cap. 23 : « Qui libidinem cohibet inter præscriptum legitimi tori, habet et id quod avidè expetit, et tamen in peccatum non incidit. » Et cap. 16 : « Si libido extra legitimum torum non evagetur, licet sit vehemens, tamen culpa caret. » S. Chrysostomus, super citata Pauli verba : « Quæ igitur fuit causa conjugii ? Et cur illud datum est divinitus ? Audi Paulum dicentem : *Ad vitandas scortationes quisque suam uxorem habeat*, etc. Ut scortationem vitemus, ut moderemus concupiscentiam, contenti uxore propria, hoc nobis affert

conjugium, hic ejus fructus, hoc inde lucrum est, in hoc quærendæ nuptiæ, ut ad vitam pudice degendam nos adjuvent. » Et in lib. *de Virginitate*, cap. 19 : « Itaque cum liberorum procreandorum causa proditum est matrimonium, tum multo magis ad naturæ ardorem restinguendum. Atque id Paulus testatur, dicens : *Sed propter fornicationem suam quisque uxorem habeat* : non propter liberorum procreationem : rursumque convenire jubet, non ut multorum filiorum parentes fiant ; sed cur ? *Ne vos tentet*, inquit, *Satanas*. Ac progressus, non dixit : *Si optant liberos* ; sed quid ? *Qui se non continent, matrimonium contrahant*. Principio enim, ut dicebam, duplicem hanc occasionem habebat ; sed deinde terra ac mari, atque orbe omni repleto, unus duntaxat prætextus est reliquus, nequitiae et libidinis abolitio. Nam eos qui etiamnum se in his vitiis erant volutaturi, et porcorum vitam agere, atque in lupanaribus perire cupiunt, non minimum juvat matrimonium, quod necessitate ea atque fecunditate liberatos, sanctos castosque tueatur. » P. Ballerini, n. 908, contendit, hunc finem, scilicet causa vitandæ incontinentiæ, juxta S. Chrysostomum nunc temporis esse præcipuum matrimonii finem. — 3º Inire matrimonium et illo uti ad vitandam fornicationem est agere propter motivum honestatis, videlicet ob temperantiæ virtutem, non vero est agere ob voluptatem captandam. Sed agere ob virtutis motivum est licitum imo et bonum. Ergo. *Confirmatur* 1º, quia non est peccatum uti matrimonio ad finem propter quem institutum est. Atqui secundario institutum est in remedium concupiscentiæ. Ergo. *Confirmatur* 2º, quia hoc ipso quod aliquod medium habet aptitudinem et proportionem ad aliquem finem honestum, etsi non ad illum sit a natura directe institutum, licet illud sic habere, v. g., dentes ad sustinendum objectum, oculos ad annuendum. Ergo a pari licet uti matrimonio ad finem indirectum, prætermisso directo, seu principaliter in remedium concupiscentiæ. — 4º Fatentibus omnibus, licet reddere, imo et petere debitum ad vitandam in comparte fornicationem. Atqui non minus licet eam vitare in seipso, imo a fortiori, cum charitas bene ordinata incipiat a semetipso. — 5º Si non liceat inire matrimonium et eo uti principaliter in remedium concupiscentiæ, ingentia inde consequuntur incommoda,

nempe « illicitus omnino foret conjugii usus, tempore prægnationis, quoties hæc certa est, ideoque stricte prohibendus, quasi per totum vitæ florem, viris habentibus uxores præ cæteris sæcundas; prohibendus item omnibus ætate provectis, qui, adhuc capaces actus conjugalis, notorie sunt prolis incapaces; removendi essent a nuptiis earumve usu omnes saltem septuagenarii, præsertim mulieres... Et quia parum est pastoribus et confessariis animas a peccato deterrere, nisi viam salutis demonstrent, tot conjugibus ad quasi perennem continentiam adstringendis præcipienda esset separatio thori, et recidivis separatio tecti; et sic solveretur societas illa duorum in carne una, quam Christus indissolubilem esse voluit. » Ita noster Martinet, *Theol. moral.*, lib. V, a. 8. Addunt aliqui, tunc esse monendos contrahentes et conjuges de peccato veniali; et ultimo inferunt, statum matrimonii, si res ita se habet, esse jugum durum ac peccatis venialibus scatere.

« Sed, advertit S. Alphonsus, hujusmodi tamen fines intrinseci accidentales vel procreandæ prolis, vel vitandæ incontinentiæ, ut honesti sint, oportet ut referantur ad Deum, si non actualiter, saltem virtualiter, et habitualiter, ut communiter tradunt Sanchez, lib. VIII, d. 9, n. 3, Pontius, lib. X, c. 8, n. 2, et Bossius, t. II, c. 3, num. 17, cum. Reg. Vill. Fill. etc. » Lib. VI, n. 882.

444. — III. SENTENTIA LIMITANS IMMUNITATEM A PECCATO VENIALI. Paludanus, S. Antoninus, Cajetanus, Capreolus, Sylvester et Sanchez limitant peccatum veniale, sive quoad ineundum matrimonium, sive quoad ejus usum. *Primo* quidem, quoad intentionem qua contrahitur, peccat venialiter contrahens principaliter ad vitandam fornicationem, si potest prolem habere secundum spem communem, quia tunc non licet postponere finem primarium matrimonii ejus fini secundario. Sed quando senex est, nec potest generare, nec est spes de prole, sed timor de fornicatione; tunc nullum peccatum videtur, quia alio modo senes non possunt contrahere matrimonium sine peccato. Ridiculum est enim quod illi qui non sperant, nec credunt se posse generare, contrahant sola vel principali intentione generandi, quum spes vel intentio vel electio non sit de impossibili; sublato autem principali fine, licet facere de secundario principale,

plus quam de tertio vel de quarto. Unde quum post prolem finis sit vitatio fornicationis, illa potest principaliter intendi, ubi proles non speratur, vel sit impossibile haberi. S. Antoninus, 3 p., tit. 1, cap. 19, § 8; Sanchez, lib. II, disp. 29, n. 26. — *Secundo*, quoad usum, vel se commisceat causa fornicationis vitandæ in se quamvis possit alio modo menti occurrenti vitare, quam modo delectabili, v. g. domando carnem, devitando consortia periculosa, fundendo preces, etc., et per alia media quæ faciliter adhibere posset, sed non vult; et sic est veniale, quia præfert voluptatem carnis absorbentem rationem medio quod conservat usum rationis et attingit ad finem. Vel exercet talem actum ad vitandam fornicationem, non quia delectabilior, sed quia tunc non potest alio medio melius eam vitare, ita quod voluptas non movit eum, sed amor vitandæ fornicationis, quam pro tunc non potest melius vitare, puta quia habet loqui in secreto alii mulieri, de qua expertus est, se tentari, et hujusmodi. Et tunc nullum est peccatum, si proles non speratur, quia semper tunc illa esset præmittenda intentio. Nec oportet, quod petitio debiti ob finem vitandæ incontinentiæ a culpa excusetur, ut petens tunc carnis molestiis vexetur, sed satis est, ut probabiliter timeat fore ut vexetur. S. Antoninus, ibid., cap. 20, § 14; Sanchez, lib. XII, disp. 9, n. 4.

445. — Sporer et Lehmkuhl cum Layman et aliis respuunt talem limitationem, sive quia matrimonium institutum est in remedium concupiscentiæ, et cum tale medium est honestum, nihil obest quominus conjux eo utatur, quia nemo tenetur ad melius; hoc enim est de consilio, non autem de præcepto, sive quia prædicta limitatio esset materia infinitorum scrupulorum et anxietatum conjugibus, præsertim iis qui sine spe prolis, utpote conjuge sterili, vel prægnante, copulantur, si semper examinare deberent, an aliis mediis, v. g. orationibus, jejniis, concupiscentiæ suæ mederi possint. Vogler, p. 4, cap. 2, sect. 3, regula 4, § 2, n. 487.

446. — IV. SENTENTIA PROBABILIOR TENENS, ESSE SEMPER PECCATUM VENIALE. Magister Sentent., S. Raymundus, B. Albertus Magnus, S. Thomas, S. Bonaventura, Scotus, Alexander Halensis, Petrus Tarentasiensis, Richardus Medlegtonensis, Dionysius Cartusianus, Navarrus, Petrus Soto, Natalis

Alexander, Estius, Sylvius, Henno, Gonet, Billuart, Gotti, et alii multi, præsertim inter veteres (nam sententia prima vix nacta est fautores ante sæculum decimum septimum), tenent alii tanquam certum, alii ut probabilius, esse culpam venialem vacare operi conjugii *principaliter* in remedium concupiscentiæ. Ultro concedunt, esse licitum uti matrimonio ad hunc finem, immo et bonum, modo talis finis non intendatur principaliter, sed secundario, prout reipsa se habet in matrimonii institutione et illius usus ordinatione.

Prop. : *Probabilius videtur, quod nubens aut matrimonio utens principaliter in remedium concupiscentiæ peccat venialiter.*

447. — **PROB.** I^o S. SCRIPTURA. I Cor. VII, 5 et 6 : *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Cardo difficultatis vertit super sensum vocis *indulgentiam*, utrum importet permissionem culpæ venialis ad vitandum peccatum mortale fornicationis, an vero importet permissionem liciti. Pontius, Salmero, Cornelius a Lapide et Menochius intelligunt de permissione liciti. Martinet dicit quod alias S. Paulus esset suasor peccati. Sed neutiquam Apostolus esset suasor peccati, quia hoc non est tam suadere malum leve, quam deterrere a flagitio; unde qui videt hominem ira ferventem atque paratum ad occidendum petulantem adolescentem, ob injuriam susceptam, sapienter illi suadet, ne trucidet, sed tantum det alapam, si speret ita homicidium impedire. Cæterum præclarissimi Patres Ecclesiæ non intellexissent de permissione peccati venialis, si per hoc Apostolus evasisset suasor peccati. Porro S. Hieronymus, S. Augustinus, S. Gregorius Magnus, S. Anselmus, S. Thomas Apostolum intellexerunt de permissione venialis culpæ. S. Hieronymus, *Contra Jovinianum*, lib. I : « Hoc autem, inquit, dico juxta indulgentiam, non juxta imperium, et mussitamus adhuc nuptias non vocare indulgentiam, sed præceptum.... Aliud est velle quid Apostolum, aliud ignoscere. In voluntate promeremur, in venia abutimur. » S. Augustinus, in *Enchiridio*, cap. 78 : « Putari posset non esse peccatum

misceri conjugii, non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis, ut fornicationis... mortiferum malum... incontinentiam devitet infirmitas. Posset ergo, ut dixi, hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset (Apostolus) : *Hoc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Quis autem esse peccatum neget* : cum dari veniam facientibus, Apostolica auctoritate fateatur ? » Eodem modo exponit, *de Nuptiis et concupiscentia*, lib. I, n. 16 (vide supra, n. 429). — S. Greg. Magnus, *Super Epist. I ad Corinth.*, cap. xix : « Quia tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur, ut hoc etiam quod concesserat sine culpa, quamvis minima non esse monstraret, postquam in magna honestate conjugii aliquid de voluptate largitus est, illico adjunxit : *Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium*. Non enim sine vitio quod ignoscitur, et non præcipitur. Peccatum profecto vidit, quod posse indulgeri prævidit. Culpa quippe esse innuitur, quod indulgeri perhibetur ; sed quæ tanto citius relaxetur, quanto non per hanc illicitum quid agitur ; sed hoc quod est licitum, sed moderatione non tenetur. Conjuges enim scire debent, suscipiendæ prolis causa se esse conjunctos ; et cum immoderatæ servientes admixtioni, propagationis articulum in usum transferunt voluptatis, perpendant quod, licet extra non exeant, in ipso tamen conjugio conjugii jura transcendunt. Unde necesse est, ut crebris orationibus defleant, quod pulchram copulæ speciem admixtis voluptatibus fœdant. » Idem dicit iisdem terminis, *Curæ pastoralis* 3 parte, cap. 28 ; *Moralium*, lib. XXXII, cap. 17 ; *Epistola* ad August., cap. 10. — S. Thomas, *Super cap. vii, Epist. I ad Corinthios* : « Alia autem est permissio de minus bono, cum scilicet homo præcepto non cogitur ad majus bonum ; et hoc modo Apostolus indulget, id est permittit matrimonium, quod est minus bonum quam virginitas, quæ non præcipitur, et quæ est majus bonum. Alio modo potest accipi indulgentia prout respicit culpam, secundum illud *Isa. xxvi, 15* : *Indulxisti, Domine, indulxisti genti* : et secundum hoc indulgentia refertur ad actum conjugalem secundum quod habet annexam culpam venialem, tamen propter bona matrimonii, sine quibus esset mortalis. »

Et hanc Patrum interpretationem sequuntur Estius, Cornelius a Lapide, Calmetus, etc. ¹ Adde quod hæc interpretatio magis cohæret textui, nam in græco habetur *secundum ignoscentiam*; porro *ignoscentia* seu *venia* supponit aliquam culpam. Sanchez, lib. IX, disp. 9, n. 6, dicit, illos doctores ex ardentissimo castitatis amore, quo affecti erant, ita intellexisse locum S. Pauli, quasi hic amor illos extra veritatis limites propulsaverit. Sed haudquaquam ei subscribere fas est; quia flagrans castitatis amor illuminat mentem, scriptum est enim: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Quod subdit Martinet, arguens ex verbis *melius est nubere quam uri*, manifeste est perperam. Alias retorqueri posset ita: *Melius* dicitur per comparisonem minoris boni ad aliud bonum; ergo *nubere* est magis bonum; *uri* est quidem minus bonum, sed tamen bonum, non vero malum. Quod nemo sustinere potest. Vel etiam ita retorqueri potest: *Uri* est certe malum; ergo *nubere* est minus malum. Est sane dicendi locus: *Littera occidit*. Ad rem S. Ambrosius, super illum locum Apostoli: « Non ideo dixit: *Melius est enim nubere, quam uri*, quasi bonum sit uri, ideo nubere melius; sed consuetudinem secutus est. Solemus enim dicere: Melius est lucrum facere, quam damnum. Uri vero est desideriis agi vel vinci; cum enim voluntas calori carnis consentit, uritur; nam desideria pati, et non vinci illustris viri est et perfecti. » Eodem modo exponit S. Hieronymus, *Contra Jov.*, lib. I: « Melius semper ad comparisonem deterioris respicit, non ad simplicitatem incomparabilis per se boni. Velut si diceret: Melius est unum oculum habere, quam nullum: melius est uno pede inniti, et alteram partem corporis baculo sustentare, quam fractis cruribus repere. »

448. — PROB. II° AUCTORITATE S. GREGORII MAGNI PAPÆ. Huc redit responsum datum S. Augustino, supra citatum (428), et ei traditum tanquam regula morum. Iterum adver-

¹ S. Alphonsus, lib. VI, n. 882, dicit: « Verius, ut ait Pontius cum Estio, Salmerone et Cornelio, indulgere non est veniam dare. » Revera Pontius, lib. I, cap. 21, n. 4, profert illos commentatores; sed Estius, tum in commentariis super Epist. S. Pauli, tum in IV, dist. 31, § 7, fusiori calamo propugnat contrariam interpretationem. Item Cornelius a Lapide, in *epist. I ad Corinth.* vii, 6, ubi expositionem S. Augustini profert.

te, quod S. Gregorius Magnus non tanquam doctor privatus loquitur, sed tanquam Ecclesiæ universalis Caput ac Magister. Non diffitemur rationes quibus Pontifices fulciunt suas decisiones in rebus fidei et morum, non esse objectum infallibilitatis, sed nullus vere cordatus catholicus inficiari potest, asserta hujusmodi grandi auctoritate pollere. Nec minus fide dignus est S. Gregorius Magnus ubi tradit doctrinam morum, quam Leo XIII hodie gloriosissime regnans.

449. — PROB. III° SS. PATRIBUS. Huc quoque redeunt omnia testimonia superius adducta (429). Dicit S. Alphonsus, lib. VI, n. 882, in fine : « Ideo Patres conjuges damnant, quia eos, libidinis impetum sequi supponunt. » Utique hoc supponunt, sed hoc promiscue usurpant cum commixtione facta principaliter in remedium concupiscentiæ seu ad vitandam fornicationem. Recollige S. Gregorii Magni dicta superius (418) et S. Augustini (429). Nullus Patrum introduxit super hoc aliquam distinctionem, ita ut sit casus in quo conjuges non sequantur libidinis impetum, sed commisceri principaliter ob fornicationem vitandam, id ipsum est sequi libidinis impetum, quia illum impetum dicunt sequi conjugem quandocumque non primario gratia prolis utitur matrimonio.

450. — Neque nobis in re ipsa contrarius est S. Chrysostomus, quem, ni fallimur, non bene exponunt S. Alphonsus et P. Ballerini. Ibi enim præclarissimus Doctor Ecclesiæ agit, non de causa finali matrimonii, sed de ejus motivo, seu, ut ipse ait, de *occasione*, ex qua sumenda sit ansa nubendi. Quam distinctionem scite fecit S. Augustinus, quem tamen sibi ipsis contrarium in hac quæstione agnoscere compelluntur. Sic enim habet, lib. II *de Conjugiis adulterinis*, n. 12 : « Illi quippe infirmitati, hoc est, incontinentiæ, voluit Apostolus subveniri honestate nuptiarum. Non enim ait : *Si filios non habet, nubat*, sed : *Si se non continet, nubat*. Filiorum quidem propagine compensatur quod incontinentiæ nubendo ceditur. » Et infra : « Tunc ergo (in veteri Testamento) etiam continentia propter propagationem filiorum in nuptias descendebat officio : nunc autem vinculum nuptiale incontinentiæ subvenit vitio, ut ab eis qui se non continent, non per turpitudinem stuprorum, sed per honestatem conjugiorum, fiat propagatio filiorum. »

Si verba S. Chrysostomi intelligenda essent, prout exponit P. Ballerini, absurdis scaterent. Nam sequeretur 1° procreationem filiorum amplius non esse primum matrimonii finem; quod certe est absurdum et contra mentem S. Chrysostomi, sicut patet ex ejus verbis supra (429) relatis, et ex cap. 58 operis *de Virginitate*, ubi inter bona matrimonii recenset in primis « prolem numerosam, scitos liberos. » Sequeretur 2° immutatam fuisse a Deo matrimonii institutionem; quod prorsus falsum est. Post hominis lapsum, ex quo in ipso fomes concupiscentiæ ardet, finis matrimonii secundarius utique est huic morbo mederi, sed non ideo contabuit finis primarius, nempe propagatio generis humani via generationis; sicut gratia ante lapsum necessaria ad finem supernaturalem, post lapsum remansit necessaria ad illum finem, sed insuper facta est necessaria ad sanandam humanam naturam.

Scopus S. Chrysostomi fuit extollere virginitatem, quin matrimonio detraheret, et arcere rationes quas osiores virginitatis contra illam congesserunt. Hoc patet ex toto libro *de Virginitate*; maxime ex capitibus 27, 28 et 29, ubi dicit, ipsum Paulum non alio fine gravia matrimonii onera induxisse, nisi ut ab ipso averteret Christianos eosque ad virginitatem alliceret: « Et hæc dici pro matrimonio videntur: revera autem ea tanquam hamum assueta esca obvolutum in discipulorum aures immittit, eos per sermonem de matrimonio a matrimonio retrahere volens. » (Cap. 28.) Unde non tam finem matrimonii, quam motivum nubendi, sub nomine *causæ* illius intellexit. Quod luculenter patet, non solum ex scopo intento ab illo, sed etiam ex ratione adducta: « Principio enim, ut dicebam, duplicem hanc occasionem habebat, etc. » Nondum multiplicatis hominibus, erat causa nubendi procreatio prolis, et non erat locus virginitati; sed, valde multiplicato genere humano, solum superest periculum incontinentiæ tanquam causa obligans ad nubendum. Tandem expositionem tradit S. Thomas, *Super Epist. I ad Corinth.*, cap. vii, lect. 1. Remota igitur causa multiplicandi homines, unusquisque potest virginitatem ut meliorem partem præ matrimonio eligere. At, si quis, ut concupiscentiam sedet, matrimonium eligit, non ideo potest primum ejus finem secundario postponere. Quocir-

ca S. Chrysostomus sermonem habet de motivo seu causa impellenti ad matrimonium ; et S. Alphonsus, Gury, Ballerini, et alii S. Doctoris verba intelligunt de causa finali matrimonii. Quæ tamen duo non sunt eadem ; v. g., causa finalis ac primaria creationis est gloria Dei, dum causa quæ tanquam motivum induxit Deum ad creandum mundum, est bonitas divina ; celebrationis Missæ causa finalis primaria est colere Deum, et causa impulsiva potest esse elemosyna seu stipendium. Si forsitan nos plus æquo prolixiores in hac quæstione censeat benevolens lector, penset, agi de præcipuo propugnaculo sententiæ adversæ, atque nobis non par est contra S. Alphonsum stare per meram negationem.

451. — PROB. IV° DOCTORIBUS ECCLESIE. S. Anselmus, *de Nuptiis consanguineorum*, cap. vi : « Non quod negem nuptias sanctas et cubile immaculatum, quæ legitime et cum timore Dei celebratæ pio amore matrimonium, quo nubentes efficiuntur unus spiritus, ex quo facti sunt una caro, et amore sancto, et desiderio generandæ prolis sic contegunt honestate sui et absorbent quodammodo illam humanæ generationis pœnalem turpitudinem : et secundum Apostolum, qui nubunt, sint quasi non nubentes. »

S. Thomas, in IV, dist. 31, q. 2, a. 2, o : « Ideo duobus solis modis conjuges absque omni peccato conveniunt ; scilicet causa prolis procreandæ et debiti reddendi ; alias autem semper est ibi peccatum, ad minus veniale. » Et ad 2 : « Si aliquis per actum matrimonii intendat vitare fornicationem in conjuge, non est aliquod peccatum ; quia hoc est quædam redditio debiti, quod ad bonum fidei pertinet. Sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas ; et secundum hoc est peccatum veniale ; nec ad hoc matrimonium est institutum, nisi secundum indulgentiam, quæ est de peccatis venialibus. »

S. Bonaventura, in IV, dist. 31, a. 2, q. 2, o : « Qui coit causa fornicationis vitandæ, aut hoc est in se, aut in altero. Si in altero, ut reddat debitum, hoc est puræ justitiæ, hoc est fidei, et est de bonis matrimonii ; recte ideo omnino a culpa excusatur. Qui vero coit causa fornicationis vitandæ in se, in hoc semper peccat venialiter, quia aut pulsatur a carne, aut si non pulsatur, ex quo tamen non vult procreare

prolem, nec compellitur debitum reddere, aliqua superfluitas est ibi ; et ideo peccat. Et si tu objicias, quod licet homini bibere, ne sitiatur, sic etiam sine peccato coire, ne fornicari appetat ; non est simile, quia hic est motus naturæ, in coitu non, nec etiam necessitas : et hoc dicit Magister in sequenti distinctione : Reddere debitum conjugale nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem, culpæ est venialis. »

S. Franciscus Salesius in opusculo : *Avis et résolutions touchant l'usage de la divine communion* : « Cet exercice (devoir conjugal) n'est nullement déshonnête devant les yeux de Dieu ; au contraire, il lui est agréable, il est saint, il est méritoire, *au moins pour la partie qui rend ce devoir, et n'en recherche pas l'acte*, mais seulement y condescend pour obéir à celui à qui Dieu a donné l'autorité de se faire obéir pour ce regard. »

452. — *Confirmatur*, quia ubi agitur de munditie corporis ad decenter faciendam sacram communionem, Doctores communiter distinguunt inter eum qui petit debitum causa procreandæ prolis, aut simpliciter reddit, et eum qui petit propter voluptatem captandam aut fornicationem vitandam. Prior potest sine culpa veniali accedere ; posterior autem non potest, nisi suadeat aliqua admodum urgens causa. Atqui distinctio inter eum qui reddit et eum qui petit, non haberet fundamentum, si petitio facta principaliter ob fornicationem vitandam esset ab omni defectu atque culpa veniali immunis. Ergo.

453. — PROB. Vº RATIONE. 1º *Ex modo quo Matrimonium ordinatur in remedium concupiscentiæ*. Matrimonium ordinatur in remedium concupiscentiæ per sequelam seu consecutarium, non autem quasi vitatio fornicationis fuerit directe intenta ab Institutore illius, sicut perperam supponunt adversarii. Non enim matrimonium suapte natura ordinatur in hunc finem, neque Deus, post lapsum hominis, novam fecit matrimonii institutionem, vi cujus directe tendat ad fornicationem vitandam ; nihil hujusmodi occurrit in S. Scriptura. Sed est in remedium concupiscentiæ seu ad fornicationis vitationem quatenus ille qui matrimonio utitur juxta legem divinam, jam minus acriter stimulum carnis experitur, maxime in nova Lege, propter uberiores sacramenti

gratias. Unde concupiscentiæ imminutio et fornicationis vitatio potius est effectus matrimonii, quam illius finis directus. Propterea S. Thomas, qui ex professo docet, non esse licitum opus conjugii ad vitandam fornicationem, tamen in præcedenti quæstione præcipuam causam per se matrimonii assignat, dicens : « Causa matrimonii est ad quam matrimonium est de se ordinatum : et hæc semper bona est, scilicet procreatio prolis et vitatio fornicationis. » Atqui tamen non sibi contradicit. Concilium Florentinum, in decreto pro Armenis, describit tria matrimonii bona, et neutiquam meminit remedii fornicationis ; porro verisimile est, quod id non prætermisisset, si remedium fornicationis fuisset directe a Deo intentum in matrimonii institutione, vel etiam a Domino Jesu Christo, quando matrimonium fecit sacramentum novæ Legis.

454. — *Traditur doctrina S. Francisci Salesii.* Quapropter sicut, proportionem servata, licet sacerdoti pauperi nutrire desiderium celebrandi Missam propter stipendium, dummodo finem ad quem Missa instituta est, intendat, saltem habitu ; ita unicuique licet matrimonium inire, atque illo uti ad fornicationis vitiationem. Et quemadmodum licet sacerdotem aporiantem hortari ad lucrandum stipendium per Missæ celebrationem, uti ex hoc materiali Missæ fructu ei sublevamen obveniat ; sic etiam licet aliquem incitare ad matrimonium vel ad opus conjugii, ut periculo fornicationis occurrat. Ad cohonestationem talium actuum sufficit quod actu vel habitu habeat conjux intentionem quam suapte natura requirunt matrimonium et illius usus. Nec obest quod interdum impossibile est procurare finem primum matrimonii, puta quando unus conjux est sterilis, vel provectæ ætatis, aut quando mulier est prægnans ; hæc enim sunt per accidens, et non obstant quominus conjuges copulæ vacent, perinde ac si sperarent imprægnationem. Propterea, ut nupturientes valide contrahant, non est necesse ut possint generare prolem, sed necesse est ut perficere possint copulam quæ per se apta sit ad prolem procreandam. Martinet et plerique adversarii requirunt, ad liceitatem istiusmodi copulæ, ut conjuges non excludant finem primum, qui est prolis procreatio ; at, quonam pacto haberi potest intentio talis finis, quando uxor jam est præ-

gnans, vel propectæ ætatis? Non potest aliter haberi, nisi in quantum conjuges intendunt perficere copulam quæ suapte natura par est ad prolem procreandam, etsi ob aliquod accidens non consequatur ex ea fœcundatio. Et hæc est manifeste doctrina S. Francisci Salesii, *Philothæa*, 3e p., cap. 39 : « Comme ceux qui mangent pour le devoir de la mutuelle conservation, doivent manger librement et non comme par force, et de plus s'essayer de témoigner de l'appétit ; ainsi le devoir nuptial doit être toujours rendu fidèlement, franchement, et tout de même comme si c'était avec espérance de la production des enfants, encore que pour quelque occasion on n'eût pas telle espérance... Car d'autant que la procréation des enfants est la première et principale fin du mariage, jamais on ne peut loisiblement se départir de l'ordre qu'elle requiert, quoique pour quelque autre accident elle ne puisse pas pour autant être effectuée, comme il arrive quand la stérilité, ou la grossesse déjà survenue empêchent la production et la génération ; car en ces occurrences, le commerce corporel ne laisse pas de pouvoir être juste et saint, moyennant que les règles de la génération soient suivies ; aucun accident ne pouvant jamais préjudicier à la loi que la fin principale du mariage a imposée. »

455. — 2° *Ex eversione rationum in oppositum*. Jam satisfactum est rationi ex S. Paulo depromptæ, et rationi S. Chrysostomi locis innixæ. Unde : *Ad Lactantii testimonium* : Lactantius ibi intelligit de peccato mortali ; removet enim ab usu conjugii peccatum quod foret extra conjugium in simili casu, quod absque dubio mortale est. — *Ad tertiam* : *Resp.* 1° *Nego maj.* Qui ita agit, ante omnia quærit voluptatem captare, quia nemo versatur in necessitate fornicandi, si non utatur conjugio, et ideo sic est ibi aliqua superfluitas et deordinatio ; etenim non licet sibi præstituiere tanquam principalem finem quem ordo requirit intendere uti secundarium. Unde SS. Patres et Doctores Ecclesiæ, sicut dictum est, non discriminant, quoad reatum culpæ venialis, casum fornicationis vitandæ a casu voluptatis captandæ. Thomas ex Charmes introducit quidem distinctionem, atque dicit, Patres sic intellexisse, « quia rarissime contingit, ut conjuges, sub prætextu vitandæ incontinentiæ, potius

libidini non serviant, quam rationem sequantur; » sed illa distinctio est quorundam theologorum, non vero Patrum, apud quos vel leviusculum non habet fundamentum.

Replicat S. Alphonsus : « Ad rationem autem contrariæ sententiæ, nempe quod sit deordinatio eligere finem secundarium præ primario, respondetur, quod deordinatio quidem esset, si ordinaretur finis primarius ad secundarium ; sed non si ex duobus finibus licitis secundarius præ primario eligatur. »

Resp. Nego assertum. Ostensum est modo, vitationem fornicationis, etsi est finis secundarius, esse tamen effectum indirectum matrimonii ; porro non licet illum intendere, prætermisso primario, quia tota ratio finis secundarii invenitur adæquate in primario, quo igitur sublato, secundarius non est ex se sufficiens ad aliquod sacramentum suscipiendum ; sic corporis sanitas est effectus secundarius Extremæ Unionis, et tamen non licet suscipere hoc sacramentum principaliter ob corporis sanitatem restituendam.

Demum, si quis utatur matrimonio in remedium incontinentiæ, quin ad bona quæ illud cohonestant, ascendat, mentemque ad Deum erigat, nedum concupiscentiam extinguat, potius illi pabulum præbet ; eam roborat et acuit, sicut ebriosus eo magis sitibundus fit, quo magis bibit.

Ad confirmationem. Dist. antecedens : Si hoc medium non importet secum aliquod incommodum, *concedo* ; secus, *negō*. Porro in usu matrimonii sunt incommoda, maxime rationis dejectio, quæ indiget compensari per bona matrimonii ; dum in exemplis adductis nullum hujusmodi occurrit inconveniens ; et ideo non est simile.

Ad quartam : Resp. Nego min. Reddere debitum pertinet ad justitiam atque ad finem matrimonii, quæ est ejus bonum ; petere propter alterius periculum non est tam petere quam reddere, quia tunc compars interpretative petit. Porro compartis periculo conjux non potest efficaciter occurrere nisi per solutionem debiti, quum ejus voluntas non sit in manu consilii sui. Sibi autem prospicere potest per voluntatem propriam gratia Dei suffultam, per resistentiam, orationem, etc., quæ omnia penes suam voluntatem habet.

Ad quintam : Resp. 1º Retorqueo : Ergo prædicta incommoda occurrunt quando conjuges operi carnali vacant ob

voluptatem principaliter; plerique enim adversarii nobiscum sentiunt, opus conjugii tunc non esse ab omni defectu et culpa veniali immune. Porro hic casus est frequentissimus in usu matrimonii, et nonnisi per exceptionem, scilicet pientes conjuges sese commiscunt cum intentione formali vitiationis incontinentiæ, sed intendunt captare voluptatem. Ergo.

2° *Nego consecutaria prædicta sequi ex nostra doctrina.* In primis enim, conjuges ita se gerentes nonnisi venialiter peccant, sicut ostensum est. Deinde plerumque hoc peccatum non est formale, sed tantum materiale, quia illud committentes excusantur per bonam fidem; si enim theologus eminens et doctor Ecclesiæ, sicut S. Alphonsus, censet, tunc nullum esse peccatum; a fortiori ita credere possunt fideles etiam excultiores. Et sic patet quanto ingenti saltu extra limites veritatis prosilierit præclarus Martinet, dum intulerit ex nostra sententia, conjuges esse extra viam salutis, et esse primum separandos quoad *torum*, deinde quoad *lectum*. Præterea, conjuges possunt, in hoc casu, petere ad fovendum mutuum affectum et benevolentiam; quod pertinet ad *finem*; et sic excusantur per aliquod matrimonii bonum. Denique, in prædicto casu, conjuges possunt etiam intendere implicate bonum prolis, quatenus intendunt perficere omnia requisita ad opus quod suapte natura ordinatur ad prolem, etsi per accidens prohibeatur prolis procreatio. Unde, ut immunes sint ab omni peccato, etiam veniali, satis videtur quod perficiant actum cum intentione, sin actuali, saltem habituali, vel implicita attingendi, quantum in seipsis est, fines matrimonii. Quocirca, uti videre est, sunt multæ viæ, quibus conjuges possunt sese expedire ab incurrendo reatum cujusvis peccati, si inhæreamus doctrinæ S. Francisci Salesii, quam tuto pede sequi possumus¹.

456. — *Norma agendi confessorii et concionatoris.* Neuti-

¹ Cardinalis Parocchi, tunc Papiensis Episcopus, nunc Vicarius Sanctissimi Leonis XIII, dicit, relata doctrina S. Francisci circa cho-reas: « Questa malgrado i vecchi rancori de rigoristi oggi è dottrina commune (S. Alfonso. *Theol. mor.*, lib. 3. n. 427). E parimente dottrina commune è divenuta la sentenza di lui intorno la frequente comunione (*par. 2, c. 20*) ed ai doveri de conjugii (*part. 3, cap. 38, 39*). Excerptum ex libro *Urbis et Orbis concessionis tituli Doctoris*, etc., p. 43.

quam monendi sunt privatim contrahentes et conjuges, ne ipsis injiciatur laqueus; plerumque enim sunt in bona fide, et monitio fere nunquam prodesset. Unde a tali monitione temperandum est etiam erga illos qui matrimonio utuntur ut voluptatem captent, et ideo a fortiori erga illos qui principaliter intendunt vitiationem fornicationis. Attamen prudens pastor, interdum, dum concionem habet, maxime si tantum conjuges alloquatur, tempestive matrimonii sanctitatem ac ejus fines docebit. Sed altissime in animo habeat sequentem regulam a Catechismo Romano delineatam: « Ita agendum est a pastoribus, ut nullum ex eorum ore verbum excedat, quod fidelium auribus indignum esse videatur, aut pias mentes lædere, aut risum movere queat. Ut enim eloquia Domini, eloquia casta sunt (*Psalm. cxvii*) ; ita etiam maxime decet christiani populi doctorem ejusmodi orationis genere uti, quod singularem quamdam gravitatem et mentis integritatem præ se ferat. Quare duo illa maxime docendi sunt fideles : primum quidem, non voluptatis aut libidinis causa matrimonio operam dandam esse, sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstravimus, a Domino præscripti sunt... Alterum est... ut Deum orandi et obsecrandi causa matrimonii officio interdum abstineant. » 2 p., cap. 8, n. 33 et 34.

CAPUT II.

DE MATRIMONII UNITATE.

457. — EXPONITUR QUÆSTIO. Matrimonii unitas est conjunctio unius viri cum una tantum muliere, et appellatur *monogamia*. Ei opponitur sive multiplicitas virorum cum una muliere, et appellatur *biviratus*, vel *polyandria*, vel *polyviria*; sive multiplicitas mulierum cum uno viro, et appellatur *polygamia*. Hæc autem multiplicitas virorum aut mulierum potest esse simultanea, vel successiva. In priori casu retinet nomen *polyandriæ* aut *polyvirix* pro viris, et *polygamix* simpliciter pro mulieribus, licet tunc magis proprie diceretur *polygynia*, nam vox *polygamia* ex se potius nuptiarum, quam mulierum multiplicitem significat. In posteriori casu, appellatur *polygamia successiva*, vel simpliciter *bigamia*.

ARTICULUS I.

DE POLYANDRIA ET POLYGAMIA SIMULTANEA.

PARAGRAPHUS I.

De biviratu seu polyandria simultanea.

458. — I. FAUTORES POLYANDRIÆ. 1° *Parens turpissimi illius erroris*. Juxta non paucos, Plato, in lib. *de Republica*, non tam polyandriam stricte sumptam, quam feminarum communitatem docuit. Actiones luxuriæ contra naturam indulsit suis discipulis, imo fertur, quod illos duxerit ad meretrices. Unde omnem matrimonii speciem a suo systemate civitatis instituendæ et regendæ ablegavit, et ita tanquam

præcipuum Reipublicæ fundamentum reposuit vaferrimam morum corruptelam. Aristoteles, lib. II *Politicorum*, 2 et 3, turpissimum hunc errorem adscribit Socrati, nec Aristotelem in hoc emendat S. Thomas in commentariis super libros *Rerum politicarum*.

459. — 2° *Eum in praxim traduxerunt spurcissimæ sectæ.* Simon Magus, teste S. Irenæo, lib. I *Adversus hæreses*, 23, postquam invenisset in prostibulo quamdam feminam nomine Helenam, quam emit, seipsum proclamavit Virtutem Dei altissimi, et Helenam, Matrem spirituum seu æonum, qui mundum condierunt et simul libertatem carnis introduxerunt. Eum secuti sunt Menander, Carpocrates, Adamitæ et cæteræ spurcissimæ sectæ Gnosticorum, Manichæorum, etc., quæ damnabant matrimonium, sed omnia carnis flagitia, puta fornicationes, stupra, incestus, etc., uti opera meritoria prædicabant, quibus caro sua libertate florebat et condecorabatur. Prætermittimus Albigeneses, Piccardos, Lollardos, Thaboritas, Anabaptistas, Quietistas, etc., qui, lapsu sæculorum, eundem monstrosam errorem sub novis quidem, sed æque horrendis formis foverunt.

460. — 3° *Referbuit nostra ætate.* Nostro sæculo Sansimoniani, Fourieristæ ac Phalansteristæ, qui invexere communismum, posuere, tanquam primarium societatis et morum fundamentum, communitatem feminarum, in qua viri et mulieres promiscue vivant, sub unica lege *capacitatis, harmoniarum et affectionum*. Hoc systema propalarunt sub nomine *Emancipationis feminæ*, vel *Feminæ liberæ*. Ita Fourier, Enfantin, Proudhon, etc., qui summopere *rehabilitationem* carnis promoverunt omnes¹. Pestiferus iste error latissime grassatur, atque sexcenti scriptores ac poetæ celebrant instaurationem carnis, sensuum voluptates, victoriam instin-

¹ « La famille pour eux (les Phalanstériens) n'est qu'une simple réunion de reproduction ; et le premier élément social, c'est le phalanstère ou la commune ; 1200 personnes au moins habitent dans une même maison et y vivent en commun sans concurrence sous la seule loi de la capacité, des harmonies et des attraites... Ils (les hommes) n'ont que l'embaras du choix. — Une femme peut avoir à la fois, 1° un époux dont elle a deux enfants ; 2° un géniteur dont elle n'a qu'un enfant ; 3° un favori qui a vécu avec elle et qui a conservé le titre ; plus de simples possesseurs, qui ne sont rien devant la loi. » Victor Considerant, *Exposition du système phalanstérien de Fourier*.

ctuum naturalium, triumphum Satanæ, quem habent tanquam symbolum rebellionis contra Decalogum et Fidem. Inter eos eminet poeta Giosuè Carducci, in opere : *Satana e polemiche sataniche* di Giosuè Carducci ¹ et Laurentius Stecchette, qui luxuriam in cantilenis exaltat ².

Sansimoniani sui monstrosi systematis exordium sumserunt a pantheismo materiali, in quo suprema ac perfectissima evolutio ac manifestatio substantiæ unicæ atque universæ est humanitas. Unde objectum maxime dignum cultu est *caro*, cujus suprema potentia est *femina*, quam propterea Sansimoniani appellant *Convivium deorum*. Vaticinantur aliquam feminam Messiam, quam appellant *Matrem* : hæc liberatura est penitus genus humanum a lege matrimonii, hominesque in systemate communitatis confirmabit. Tunc enim erit quoque sacerdotium, sed sacerdotium quod nullatenus cohibebit carnem ; et mulieres ipsæ erunt *sacerdotissæ* ac *prophetissæ* novi cultus.

461. — II. FALSITAS ET TURPITUDO POLYANDRIÆ SIMULTANÆ. Cujus systematis falsitatem et turpitudinem conclamant omnes sacri Libri, institutio matrimonii a Deo primitus facta, ejus evectio ad dignitatem sacramenti a Domino Jesu, ejus leges a S. Paulo descriptæ. Succlamant omnes Patres, Concilia et universalis Ecclesia. Quapropter ostendemus duntaxat quantum legi naturali et primariis rationis principiis adversetur polyandria simultanea.

Prop. : *Polyandria simultanea directe adversatur primis legis naturalis principiis.*

462. — PROB. I^o EX MATRIMONII ESSENTIA. De ratione matrimonii est, quod vir et mulier individuum vitæ consuetudinem retineant, unumque corpus morale, videlicet fami-

¹ « Salute, o Satana,
O ribellione
O forza vindice
Della ragione !
Sacri a te salgano
Gli incensi e i voti
Hai vinto il Geova
De' Sacerdoti. »

² « Chiudete il libro mio scomunicato
Che vi potrebbe dir come son belli
Maggio, la peccatrice ed il peccato. »

liam, constituent. Sed polyandria simultanea hanc unitatem pessumdat, et ejus loco horrendum instituit monstrum ; nam familiæ unitatis principium est vir, qui est caput mulieris, sicut Christus est caput Ecclesiæ, juxta S. Paulum, *Ephes. v, 23 : Vir est caput mulieris : sicut Christus est caput Ecclesiæ : Ipse, Salvator corporis ejus. Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus.* S. Thomas, *Super Genesim*, cap. xvi : « Non est contra rationem dominii et principatus plures habere subjectos : est autem contra ipsam, quod eorundem subditorum plures sint domini principales : constat autem, quod vir plus habet de principatu in uxorem, quam e contra. » Ideo plurium virorum cum una muliere conjunctio est aliquid monstruosum, quod tot habet capita, quot sunt viri, et inde fit impossibilis individuæ vitæ consuetudo. Quomodo enim mulier poterit simul subjecta esse atque obedire omnibus illis viris, qui certe erunt inter se discordes ?

463. — PROB. II° EX BONO PROLIS. Finis primarius matrimonij est procreatio prolis, ejusque educatio propter cultum divinum. Sed polyandria simultanea huic fini quam maxime adversatur. In primis quidem adversatur procreationi prolis, nam compertum est experientia, mulieres ac meretrices quæ commercium carnale habent cum multis viris, fere nunquam generare, siquidem in ducentis istiusmodi mulieribus, etsi admodum junioribus, vix duo aut tres partus in anno occurrunt¹. S. Augustinus, *de Bono conjugali*, n. 20 : « Plures feminæ ab uno viro fœtari possunt : una vero a pluribus non potest : (hæc est principiorum vis) sicut multæ animæ uni Deo recte subduntur. Ideoque non est verus Deus animarum nisi unus, una vero anima per multos falsos deos fornicari potest, non fœcundari. » Adde quod

¹ Dr Garnier, *Le Mariage*, art. *La stérilité* : « La stérilité fréquente des femmes publiques, malgré les restrictions que Parent Duchâtelet y a apportées, chez les plus jeunes surtout, est une preuve démonstrative de la puissance des excès à cet égard... Destituées du sentiment moral, qui est la condition de la saine fécondité et de la maternité, ces débauchées donnent à peine, d'après la statistique, six accouchements annuels sur mille (*De la prostitution dans la ville de Paris* ; 2e édition). Admirable loi de la Providence qui ne permet pas que l'espèce humaine se conserve par la prostitution, en préférant tarir la source de la vie que de propager des germes de corruption ! »

proles ex hoc pestifero fonte suscepta plerumque valde debilis est, et vix pervenit ad ætatem adultam; et quidem usque adeo corrupta est, ut vitium videatur omnes ejus medullas pervasisse.

Deinde proles, utpote incerta est quoad patrem, et ideo nullus pater curabit de illa nutrienda et educanda; nec proles etiam obediet alicui eorum tanquam patri certo et indubitabili; et nullus eorum auctoritate pollebit, ut infantem et potissime adolescentem corripiat castigetque. Præterea est vehementer contra naturam pueri et patris, ut nunquam se cognoscant, neque possint ad invicem fovere sensus qui suapte natura proripiunt efflorescuntque ex humano corde.

464. — PROB. III° EX FALSO SUPPOSITO ADVERSARIORUM. Simoniani contendunt, mulierem, in suo systemate, dignitatem ac libertatem sortiri. Porro nihil tam magna falsitate scatet; mulieres enim quæ in ista miserrima versantur conditione, habentur ut lutum platearum ac peripsema societatis, etiam ab iis viris qui cum ipsis commiscentur. Decus et corona mulieris est pudicitia et castimonia in sancto fœdere christiano; et hoc est adeo manifestum, ut ipse Buchanan, qui admodum parce favebat Christianismo, dixerit: « Dans tous les pays où le Christianisme ne règne pas, on observe une certaine tendance à la dégradation des femmes. » Beatissima Deigenitrix Virgo mulierem dejectam erexit apud gentes; et ubi gloriosissima ejus facies non illuxit mulieribus, adhuc hodie sunt ipsæ miserrima pars turpis pecoris. Nedum vera libertate gaudeant, in servitute torpent abjectissima, potissimum meretrices, quæ, quoad mores, infra belluas constitutæ sunt, vasisque ignominie haud immerito assimilantur.

465. — PROB. IV° EX CONSENSU POPULORUM. Unde nulla gens, etsi ethnica vel etiam barbara, huc usque permisit, ut, ex lege vel consuetudine, una mulier plures simul habeat viros; et sicubi pravus istiusmodi mos irrepserit (quod non pauci in dubium vertunt), statim, teste ipso Puffendorffio, lib. IV *de Jure naturæ et gentium*, cap. 1, § 15, corruptella nefandissima ibi grassata est. Quocirca consuetum est in S. Scriptura assimilare meretrici hominem etiamque populum corruptum. Vide præsertim Isaïam, Ezechielem, et S. Joannem in Apocalypsi.

PARAGRAPHUS II.

De polygamia simultanea.

Sectio I.

De polygamia simultanea quoad jus naturale.

466. — I. SENTENTIA ABSOLUTE AFFIRMANS, ILLAM ESSE JURI NATURALI CONTRARIAM. Calvinus polygamiam simultaneam adeo absolute contrariam esse juri naturali prædicavit, ut nullo pacto Deus illam permittere potuerit. Unde corripit Patriarchas veteris Testamenti qui plures simul habuerunt uxores : et eorum commercium cum illis mulieribus habet tanquam aliquid medium inter conjugium et adulterium. Cui astipulatus est Bayle. Eis autem prævivere Manichæi, qui non remisse et quasi velato sermone, sicut fecit Calvinus, Patriarchas aggressi sunt, sed aperte eos fuisse adulteros asseruerunt, ut inde colligerent, libros veteris Testamenti, in quibus Patriarchæ perhibentur ut amici Dei, esse factum Principii mali. Jurista Pothier tenet, polygamiam juri naturali repugnare, sed nomine juris naturalis in hac quæstione intelligit institutionem matrimonii prout facta est in paradiso terrestri.

Aureolus, Henriquez, Victoria, Petrus de Ledesma, Konig, Hurtado, Schmier, Clericatus, Antoine, et alii censent, polygamiam repugnare juri naturali, sed non ita ut Deus nequeat in hoc dispensare. 1° I Cor. vii, 4 : *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir ; similiter, et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Ubi vir et mulier æquiparantur quoad mutuam corporum potestatem tradendam ; unde sicut naturæ matrimonii prorsus repugnat, mulierem non ita in solidum tradere sui corporis potestatem uni viro, ut, eo vivente, possit alteri viro tradere, ita similiter repugnat omnino ut vir sui corporis potestatem uxori uni non tradat in solidum, adhuc vivente illa uxore. — 2° Polygamia adversatur fini primario matrimonii, nempe prolis pro-

pagationi ; nam vir qui se cum pluribus commiscet jugiter, persæpe enervatur et fœcunditatem paulatim extinguit, sicut patet exemplo Salomonis, qui, teste Suida, ex connubiis trecentis nonnisi unicum filium cum filia gemina suscepit : et patet res in populis ubi viget polygamia ; non fiunt tam densi quam populi monogami. Obstat etiam educationi prolis, quia dividit affectum patris in filios, ac illum minuit, prout multiplicantur thori. — 3° Adversatur fini secundario matrimonii ; nam multæ uxores non possunt ab eodem petere debitum, quandocumque opportunum est, ut incontinentiæ occurrant. Unde, in can. *Si quis uxorem* 4, causa 32, q. 1, ad paria judicantur vir et uxor quoad debitum conjugale, et fusius id ostendemus infra. Præterea gubernatio domus fit ardua, imo impossibilis, nisi viri potestas deflectatur in despoticam et asperam, quæ dejectis uxoribus dominetur, sicut dominus servo dominatur, et jam non sociæ, sed ancillæ viri fiant ; quo non obstante, sæpe tales uxores et filii eorum rixantur inter se, sicut patet exemplo Saræ et Agaris, Liæ et Rachelis, Annæ et Phenennæ, etc. — 4° De primario jure naturali est istud effatum : *Quod tibi fieri non vis, ne alteri feceris*. Porro vir qui plures ducit uxores, facit contra illud principium ; nam sicut vir vult ut mulier non nubat aliis viris, ita mulier vult ut vir non ducat alias uxores. Ergo. — 5° Quidquid est contra naturale desiderium, est contra legem naturæ. Porro zelus viri ad uxorem et uxoris ad virum naturalis est, quia in omnibus invenitur. Cum ergo zelus sit amor non patiens consortium in amato, videtur quod contra legem naturæ sit quod plures uxores habeant unum virum. — 6° Quod matrimonium sortitum est ex prima sua institutione, id videtur ipsi naturale. Porro ex prima sua institutione matrimonium habet quod sit conjunctio unius tantum cum una tantum ; unde polygamia non fuit indulta ante diluvium. Ergo. — 7° Gentes etiam ethnicae, quæ prudentiæ ac honestatis laude exornatæ ac vegetiores fuerunt, polygamiam per leges prohibuerunt ; sic apud Athenienses, lege Cecropis ; apud Romanos, lege duodecim Tabularum ; apud Germanos, teste Tacito, pluralitas uxorum ablegata est ; imo quædam gentes ex eis quæ indulgebant polygamiam, infamia notabant polygamos, sicut patet leg. *Prætoris* 1, ff. *de His qui not. infam.* ; leg. *Neminem*, 2,

Cod., *de incest. et inutil. Nuptiis*, etc. Romani polygamiam inhibuerunt ipsismet Judæis, leg. *Nemo*, Cod., *de Judæis*; Novell. 79, Justin., § *Affinitatis*, etc. In Germania, polygami, qui consummabant secundum matrimonium, capite plecebantur. De pœnis hujusmodi apud plures populos videre est Gonzalezium, in cap. *Accepisti* 2, *de Sponsa duorum*, n. 6. Porro gentes legis naturalis dictamen tantum secutæ sunt. Ergo polygamia adversatur legi naturali.

467. — II. SENTENTIA ABSOLUTE NEGANS, ILLAM ESSE CONTRARIAM JURI NATURALI. Quidam antiqui hæretici, inter quos Hermogenes, contra quem scripsit Tertullianus, probarunt polygamiam, dicentes, par esse unicuique viro tot ducere uxores, quot suis facultatibus sustentare potest. Quod postea docuit Mahumes tanquam capitale dogma religionis a se invectæ; et tenent Brachmanes in India, et plerique ethnici.

Nostra ætate, in America, præsertim in regione quæ dicitur *Illinois*, pullulavit ex systemate quod nomine *liberæ cogitationis* (libre-pensée) gloriatur, nova religio vulgo dicta *Mormonismus*, cujus fundamentale dogma est polygamia. Mormonismi fautores negant hominis lapsum, ac ideo ejus redemptionem instaurationemque; proclamant autonomiam seu omnimodam rationis ac voluntatis independentiam, navantque operam, ut rehabilitationem carnis, quam dejecit christiana religio, promoveant. Juxta eos, polygamia, nedum adversetur juri naturali, cum ipso quam maxime conspirat, immo est præscripta a lege naturali. Cujus turpissimi erroris parens fuit Josephus Smith (an. 1830). Hi qui talis cœtus membra sunt, sese appellant *Sanctos novissimorum*. Smith prætendebat, se ex revelatione sibi immediate facta constituisse hanc novam ecclesiam, ac ideo seipsum esse merum Dei instrumentum ad promovendam causam Sion. Post ipsum, præcipuus fautor Mormonismi fuit Brigham Young, qui ingens pecus uxorum duxit, et habitus est tanquam illius ecclesiæ propheta magnus, imo ut Deus. Quum pessimus ille error grassatus fuerit late, moresque in cœno demerserit, et nefandissima consecraria pro Statibus Unitis Americæ generaverit, Gubernium molitum est illum compescere. Sed hic opus, hic labor, nam Mormoni facile a legibus declinavere, quia eorum matrimonia celebrabantur in

cubiculo dicto *Endowment house*, quod habebatur uti sacratissimus locus, in quem omnino nefas erat ut Gentiles (sic appellabant cæteros homines) ingrederentur. Testes omnes erant ex Mormonis, et sub gravissima pœna prohibebantur matrimonia contracta prodere; atque nullum servabatur instrumentum contractus. Unde coram iudicibus pertinaciter asserebant, se nonnisi unam mulierem habere in legitimam uxorem, cæteras vero esse concubinas. Porro leges civiles Statuum Unitorum non inibent, ut vir habeat concubinas utcumque numerosiores. Attamen novissime procusæ sunt leges contra Mormonismum, quibus arctatur, premitur adeo fortiter et rigore, ut contabescat atque extingatur.

468. — III. SENTENTIA TENENS, POLYGAMIAM NON CONGRUERE QUIDEM JURI NATURALI, SED NON STRICTE EI REPUGNARE. Durandus, Gersonius, Cajetanus, Veracrux, Maldonatus, Guttierrez, Collet, Bailly, Schwarz, Merlin, Perrone, de Angelis, Santi, Gasparri, et alii ultro fatentur, polygamiam haud congruere juri naturali, sed censent cum eo non rigore repugnare. Inde inferunt aliqui, Patriarchas non egisse dispensatione divina, ut plures ducerent uxores. 1° Quando Creator matrimonium instituit atque Adamus spiritu divino actus dixit, *Gen. II, 24: Quamobrem relinquet homo patrem suum, et matrem suam et adhærebit uxori suæ: et erunt duo in carne una*, fuit mulieri concessum possidere virum, ita ut ipsa sola jus in virum habeat; sed non e converso fuit concessum viro. At jus concessum est favor et gratia, favores autem sunt ampliandi, et unusquisque potest sui juris participes efficere alios. Mulier ideo potest alias mulieres advocare in consortium possessionis ejusdem viri. *Confirmatur*, quia si licet uxori in totum cedere juri suo, consentiendo, ut vir profiteatur Religionem, cur non licebit, attento solo jure naturæ, sibi in parte præjudicare, consentiendo, ut aliæ simul uxores potestatem corporis viri sui habeant, legitimo cum eis inito matrimonio? — 2° Polygamia non repugnat præcipuis matrimonii finibus, videlicet prolis generationi et educationi atque pacificæ conjugum cohabitationi. Ergo neque juri naturali repugnat. Antecedens constat, quia unus homo potest plures fœcundare mulieres, imo sic prolis procreationi favetur, sicut patet exemplo sanctorum Patriarcharum veteris Testamenti, qui non alio fine duxerunt plures

uxores, nisi ut genus humanum citius propagaretur. Item ille vir potest prospicere convenienter educationi apud matrem uniuscujusque, ab aliis ejusdem thori consortibus separatam, præsertim si divitiæ ei affluant. Contentionibus et rixis occurri potest per totidem habitationes separatas, quot sunt uxores, aut aliis mediis. Deinde esto quod aliqua istiusmodi incommoda consurgant, bene utique inde colligitur polygamiam minus congruere juri naturali, non autem illi repugnare, quia satis est ut procuretur finis primarius, neutiquam vero requiritur, ut perfecte procurentur fines secundarii. — 3º Secundum Aristotelem, lib. XV *de Animalibus*, sive *de Genere animal.*; cap. 21 et 22, in generatione prolis mas se habet ad feminam sicut agens ad patiens, et artifex ad materiam. Porro non est contra ordinem naturæ quod unum agens in plura patientia agat, aut unus artifex ex diversis materiis operetur. Ergo nec est contra legem naturæ quod unus mas plures uxores habeat. — 4º Consuetudo juri naturali non præjudicat; contra eum non datur præscriptio, sicut declaratur in cap. *Cum tanto*, 11, *de Consuetudine*, et omnes tenent. Porro, teste S. Augustino, XVI *de Civitate Dei*, 38, n. 3, et XXII *Contra Faustum*, § 47, tempore Patriarcharum licita erat vi consuetudinis polygamia. Ergo. Imo ibi dicit, illam tunc nulla lege prohiberi: « Jam vero filio Jacob quod pro ingenti crimine quatuor objiciuntur uxores, generali prælocutione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat: et nunc propterea crimen est, quia mos non est. Alia enim sunt peccata contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ cum ita sint, quod tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis uxoribus objicitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur; si morem, illo tempore atque in illis terris hoc factitabatur; si præceptum, nulla lege prohibebatur. Nunc vero cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia et moribus et legibus hoc non licet. » Idem fere in iisdem verbis dicit in libro *de Bono conjugali*, n. 33, ubi subdit: « Illos vero qui illicite feminis usi sunt, vel arguit in Scripturis illis divina sententia, vel nobis lectio judicandos atque vitandos, non approbandos imitandosve proponit. » — 5º Polygamia exstitit apud plerasque gentes, et adhuc nunc viget communiter

ubi non admittitur lex Christi, sicut compertum est historia et narrationibus viatorum, et testimonio missionariorum, qui asserunt, præcipuum obicem conversioni Gentilium esse polygamiam. Atqui non est verisimile quod polygamiae tot gentes indulsissent, imo legibus sanxissent eam, si repugnaret legi naturali, quam Conditor naturæ humanæ scripsit in cordibus hominum. Ergo.

469. — IV. SENTENTIA AFFIRMANS CUM RESTRICTIONE, POLYGAMIAM JURI NATURALI ADVERSAM ESSE. S. Thomas, S. Bonaventura, Bellarminus, Sanchez, Pontius, Castropalaus, Estius, Perez, Sylvius, Wiestner, Gonzalez ¹, Gonet, Salmanticenses, Giribaldi, Tournely, Schmalzgrueber, Pichler, Kugler, La Croix, Billuart, Benedictus XIV, Marc, Palmieri, Lehmkuhl, et alii communius tenent, polygamiam pugnare quidem cum jure primario naturali, non autem secundario. Quam distinctionem reddere perspicuam operæ pretium est.

Lex naturalis nihil aliud est quam norma homini naturaliter indita juxta quam debet ipse suas actiones regulare, sive hæ actiones ipsi competant secundum genus, inquantum videlicet est animal, v. g., comedere et generare; sive ei competant secundum speciem, nempe inquantum est homo, v. g., ratiocinari, imperare, obedire. Sub hoc duplici respectu homo tenetur actiones elicere secundum rationis normam, quæ totum hominem regulat in iis quæ pendent a voluntate. Sed omnes actiones regulatæ per legem naturalem referuntur ad finem, quia homo rationem finis cognoscit, et operis proportionem ad finem: ideo naturalis conceptio ei indita, qua dirigatur ad operandum convenienter, lex naturalis vel jus naturale dicitur. Finis qui regulat actiones, se habet ad illas sicut principium quoad conclusiones, uti latius ostensum est in ethica naturali, et in tractatu de actibus humanis. Unde ea quæ absolute impediunt, ut actio finem consequatur, dicuntur adversa primariis principiis, v. g., defectus comestionis vel ejusdem superfluitas obest saluti corporis, quæ est principalis finis comestionis; obest

¹ Super cap. *Accepisti 2, de Sponsa duorum*, n. 8, ubi aperit mentem suam. Aliqui illum recensent inter fautores adversæ sententiæ, sed perperam: non adverterunt quod in n. 7 Gonzalez nomine juris divini non intellexit tantum jus divinum positivum, sed etiam jus naturale.

quoque bonæ aptitudini in negotiis agendis, quod est finis secundarius comestionis, et ut sic dicitur adversa secundariis principiis, quia bona habitudo ex comestione proveniens includitur in sanitate corporis sicut conclusio in principio. Alio modo aliquid obesse potest juri naturali, scilicet inquantum non penitus impedit finem primum et secundarium, sed ejus consecutionem reddit difficilem aut minus decentem, sicut inordinata comestio quantum ad tempus indebitum. Si ergo actio sit inconveniens fini quasi omnino prohibens finem principalem, directe per legem naturæ prohibetur, nempe primis præceptis legis naturæ, quæ sunt in operabilibus, sicut communes conceptiones in speculativis. Si autem sit incompetens fini secundario quocumque modo, aut etiam principali, ut faciens difficilem vel minus congruam perventionem ad ipsum, prohibetur non quidem primis præceptis legis naturæ, sed secundis, quæ ex primis derivantur; sicut conclusiones in speculativis ex principiis per se notis fidem habent; et sic dicta actio contra legem naturæ esse dicitur. S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 1, o.

Prop. I. *Polygamia simultanea non repugnat primario juri naturali.*

470. — **PROB. I^o EX CONCESSIONE FACTA A DEO.** Deus interdum in Lege veteri concessit quibusdam viris facultatem habendi simul plures uxores, sicut mox ostendemus. Porro Deus non potest concedere facultatem in eis quæ sunt contra primum jus naturale; ea etenim quæ spectant ad primum, sunt penitus immutabilia, utpote radicantia immediate in essentiis rerum, nec exceptionem patiuntur sive ratione circumstantiarum, sive ratione mutationis aut subtractionis materiæ, sicut fusius ostensum est in ethica naturali, ubi de immutabilitate et dispensatione legis naturalis. Ergo.

471. — **PROB. II° EX SALVATIONE FINIS PRIMARI MATRIMONII.** «Omnia quæ sortiuntur bonitatem et rectitudinem ex aliquo ultimo fine, et ab aliqua regula et forma superiori, non contrahunt obliquitatem, si aliquando varientur eorum ordines ad ultimum finem, et ad regulam superiorem, integro remanente fine ultimo. Finis autem ultimus status et operis conjugalis est gloria Dei, et propagatio et dilatatio divini

cultus, et communis utilitas generis humani, et totius universi; ejusque suprema regula est charitas. Quia autem non solum absque læsura charitatis et finis prædicti, sed etiam sub modo conferenti ad illa potuerunt in conjugium plures simul duci, ideo est et fuit a Deo dispensabile. » S. Thom., *Super Genes.*, cap. xvi.

472. — PROB. III° EX SUPREMO DEI DOMINIO. « Si Dei honor est omnium finis ultimus, et Dei voluntas et imperium est causa et regula omnis juris et rectitudinis, nihil est rectius, quam quod omnia sint subjectissima suæ voluntati suoque honori. Et ideo illa quæ repugnantiam ad ipsam Dei voluntatem et gloriam in sua essentia essentialiter non includunt, rectissimum est, quod possint variari a Deo, prout libertas suæ majestatis hoc exigit et magnificentia sui honoris. Quod autem tempore Abrahæ et veteris Legis sit rationabiliter super hoc dispensatum, ostendit multiplex utilitas ex hoc tracta.

« Prima est utilitas præsignantiæ. Sicut enim per indivisibilem copulam unius cum una significatur copula unius Christi cum sola Ecclesia universaliter; sic per plures uxores et concubinas significatur, quod præter unam principalem Ecclesiam sunt aliæ secundum quid Deo conjunctæ, ut Synagoga, inquantum ceremonialis, et plures congregationes errantium vel peccantium, inquantum habent aliquid veri et boni. Sicut enim ex libera liberi: sic ex ancilla sunt servi, qui ex solo timore Deo serviunt, non ex libertate amoris. (Alludit verbis S. Pauli, *Galat.* iv, 22 et seq. ¹.) Fuit enim significanda differentia inter filios carnis et filios gratiæ ex eodem stipite prodeuntes, et conformitas filiorum gratiæ, sive ex ancillari utero genitorum, quæ in duodecim Jacob filiis est monstrata; suntque plures aliæ in his figu-

¹ Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est; qui autem de libera, per repromissionem. Quæ sunt per allegorium dicta. Hæc enim sunt duo Testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar.... Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est: quæ est mater nostra.... Nos autem, fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus. Sed quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequabatur eum qui secundum spiritum: ita et nunc. Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam, et filium ejus: non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberavit.

ræ et significantiæ, de quibus infra suis locis tangetur.

« Secunda est utilitas comparativæ differentiæ. Quia enim Christus erat venturus ut conderet nova et destrueret vetera, decuit quædam dispensatione aliqua induci, ex quorum evacuatione Christi lex commendabilior et perfectior apparet. Quia autem lex Moysis speciali populo instar specialis religionis sive regulæ erat danda, decuit ex primis patribus Legis varios filios et populos propagari, ex quorum comparatione legalis populus merito præferretur.

« Tertia est dilatatio divini cultus, quæ per pluralitatem uxorum in lege facilius poterat majorem populum propagare : fuitque hoc expediens tempore Abrahæ, quo universalis verus Dei cultus non erat in orbe, quum adhuc non esset tempus dilatandi ubique cultum Dei per solam Dei gratiam specialem, scilicet per Evangelicæ prædicationis verbum. Hoc enim privilegium Christo et ejus statui servabatur : et ideo oportebat tunc per carnis propagationem hoc fieri. Et quamvis cæteri filii Jacob non ita pure unum Deum coluerunt, nihilominus non ita ab initio ab unius Dei cultu elongati fuerunt, sicut cæteri, qui de semine Abrahæ non fuerunt. Præterea famosa magnificatio fidei et meriti Abrahæ per varios filios et populos per ipsum propagatos multum profuit omnibus cultoribus veri Dei, qui eum secuti sunt.

« Quarta ratio est utilitas condescensionis ad infirmos et carnales sub lege, quibus tam ratione infirmitatis, quam exempli Gentilium, qui tunc communiter plures habebant uxores, fuit expediens quod possent etiam plures habere.

« Quod autem nutu vel jussu Saræ ducta est (Agar), indicat, quod Sara sibi potius intendit ex illa suscipere prolem, quam ipsi ancillæ. Et hujus rei triplex assignatur causa. Prima ad demonstrandum sinceram intentionem et affectionem Patrum ; per hoc enim patet, quod non ex propria voluntate, nec ex carnali concupiscentia duxerunt plures uxores. Secunda causa est ad monstrandum, quod purificatio hæc vim trahebat à primo jure unius uxoris, ac si esset quædam subderivatio juris illius. Et ut pateat, quod est subinducta ad implendum defectum carnalis propagationis illius unius. Tertia causa est ad mystice designandum, quod caro debet servire spiritui, et activa vita contemplativæ, et

Synagoga Ecclesiae, et congregatio schismatica vel illegitima seu carnalis verae columbae : et quod quidquid in his boni est, subderivatur ab uxore principali. » Idem, ibid.

Inde patet quanta falsitate et injustitia Faustus Manichaeus ex pluralitate uxorum Patriarcharum arripuerit ansam arguendi, Deum veteris Testamenti fuisse malum, quasi delectatus sit in commixtionibus carnalibus, et Patres ejusdem fuisse de gente tenebrarum. Abraham enim, qui, praeter Lamech, quem reprehendit Scriptura, primus legitur habuisse plures uxores, non ex amore concupiscentiae, sed ex voluntate casta, et ob prolem ad cultum Dei propagandum dispensatus fuit. Unde non a seipso, sed ab uxore jussus fecit : et quum jam praegnans esset ancilla Agar, dicit Saræ : *Utere ea ut libet*. Propterea S. Augustinus, XVI *de Civitate Dei*, 23, exclamat : « O virum viriliter utentem feminis, conjuge temperanter, ancilla obtemperanter ! »

473. — PROB. IV° EX EVERSIONE RATIONUM IN OPPOSITUM. *Ad primam* : Verba Apostoli spectant ad matrimonium prout a Christo instauratum est ad pristinam ejus plasmationem, non autem essentiam matrimonii sumpti mere secundum jus naturale ; nam, sicut ostensum est, multiplicitas virorum utique contraria est huic juri, non vero multiplicitas uxorum ; unde cum sic salvetur primarius matrimonii finis, vir poterit ita corporis sui potestatem tradere, ut ejusdem potestatis alteram mulierem participem efficere queat.

Ad secundam : Hæc inconvenientia ostendunt, polygiam adversari juri secundario matrimonii, non autem juri primario ; non est enim de illius ratione quod provideatur meliori modo propagationi prolis et ejus educationi. Deinde enervatio viri per usum mulierum dimanat ex illius corruptela, non autem consequitur necessario ex polygamia. Unde Abraham, Jacob, David, et non pauci inter Gentiles non fuerunt enervati, licet plures duxerint uxores.

Ad tertiam : Concedimus, adversari aliquo modo fini secundario, quod est remedium concupiscentiae, prout uxores sunt numerosiores. Sed talis pugna non est contra finem primarium ; et ideo polygamia non est contra prima praecepta legis naturalis. Canon *Si quis* agit de matrimonio secundum jus divinum positivum, id est secundum ejus institutionem in paradiso terrestri et elevationem ejus ad di-

gnitatem sacramenti; et ideo non pertinet ad rem. Inconveniens difficultatis gubernandi pugnat cum jure naturali secundo, non autem primo. Cæterum Deus qui dispensationem largitur ob sapientissimas causas, præstat adminicula quibus istiusmodi inconvenientibus occurratur.

Ad quartam : Illud effatum debet intelligi, eadem proportionem servata, et non sufficit eadem materia, sed insuper utrinque esse debet æqualitas, alioqui inferior posset jure exigere ut superior sibi non resistat, cum superior possit jure exigere ut inferior sibi non resistat. Quod autem una mulier plures habeat viros, est contra jus primum matrimonii, non vero quod unus vir plures habeat uxores; hoc enim est duntaxat contra jus secundum; et ideo non servatur proportio, nec utrinque sunt æquales rationes.

Ad quintam : Naturalis inclinatio in appetitiva sequitur naturalem conceptionem in cognitione : et quia non est ita contra conceptionem naturalem quod vir habeat plures uxores sicut quod uxor habeat plures viros; ideo affectus uxoris non tantum refugit consortium in viro sicut e converso; et ideo tam in hominibus quam in animalibus invenitur major zelus maris ad feminam, quam e converso. S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 1, ad 9. Adde quod zelus femine ad virum valde minuitur quando noverit polygamiam cohonestari per divinam dispensationem.

Ad sextam : *Nego majorem*. Natura enim condita fuit absque ullo defectu et in magna perfectione, tum quoad naturam, tum quoad gratiam; eique indita sunt, non solum ea quæ pertinent ad primum jus naturale, sed etiam ea quæ sunt de jure secundo, et quidem cum omnibus accidentalibus perfectionibus, uti ostensum est in tractatu de gratia. Unde non bene colligitur, aliquid pertinere ad prima juris naturalis principia, ex eo quod illud protoparentes simul cum existentia acceperunt.

Ad septimam : Perperam arguitur, polygamiam adversari juri naturali, ex eo quod aliquæ gentes illam proscripserint, et aliæ quæ illam indulsere, tamen polygamos nota infamiae signaverint; nam illæ gentes sunt minor pars populorum. Atqui, ut colligatur ex more populorum, aliquid esse contra jus naturale, requiritur ut sit moraliter universale

et constans. Deinde etiam ethnici populi non pauca proscripsere, quæ tamen non sunt rigorose contra jus naturale. Objecta agendi ratio quorundam populorum arguit, polygamiam non cohærere juri naturali secundario, non autem probat, illam adversari juri primario.

Prop. II. *Polygamia simultanea rigorose repugnat juri naturali secundario.*

474. — **PROB. I°** EX INTEGRITATE IN QUA CONDITA FUIT NATURA HUMANA. « Natura humana absque omni defectu instituta est; et ideo non solum sunt ei indita illa sine quibus principalis matrimonii finis esse non potest, sed etiam illa sine quibus secundarius finis matrimonii sine difficultate haberi non posset; et hoc modo sufficit homini in ipsa sui institutione habere unam uxorem. » S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 1, ad 6. Quod autem inditum est homini in ipsa institutione naturæ humanæ est de jure naturæ. Ergo. Unde *Genes. II, 24 : Erunt duo in carne una.*

474 bis. — **PROB. II°** EX FAMILIÆ PACE. Pax familiæ et tranquilla conjugum cohabitatio est matrimonii bonum. Porro uxorum pluralitas huic bono adversatur; nam primum uxor non subditur viro tanquam famula, sed est socia et collateralis, ac in domestica gubernatione principatum tenens, sicut fusius probant S. Chrysost., *Hom. 20 in Epist. ad Ephes.*, et S. Thomas, 1 p., q. 92, a. 3. Propterea non ex pede, sed ex latere viri formata fuit. Sed omnis principatus, quo pax servetur, suapte natura singularitatem amat, ut docet S. Augustinus, *de Bono conjugali*, 20 : « Occulta enim lege naturæ amant singularitatem quæ principantur. » Unde talis pax obtineri non potest, nisi omnes uxores, una excepta, dejiciantur e gradu quem requirit natura matrimonii, atque subjiciantur viro suo sicut multæ ancillæ eidem hero. Deinde facillime invidiæ et rixæ inter uxores nascentur, præsertim si una plus quam cæteræ a viro diligatur, attento enim feminarum ingenio, et amore quo uxor virum prosequitur, consequitur communiter tale incommodum, adeo ut jurgia inter sanctorum virorum veteris Testamenti uxores exorta sint, inter Saram et Agarem, inter Liam et Rachelem, inter Annam et Phenennam : quippe amor non fert consortium in re amata. Ergo. *Con-*

firmatur, quia « hoc ostendit natura prolis, quæ est finis operis conjugalis. Proles enim, quantum in se est, horret aliam a matre patri subdi, et ad filios alterius de facili æmulatorie fertur, et noverca ad filiastros suos vix unquam amore plenario, pio et liberali. » S. Thom., *Super Genes.*, xvi.

475. — PROB. III° EX REMEDIO CONCUPTISCENTIE. Post hominis lapsum, usus matrimonii factus est remedium concupiscentiæ. Porro huic fini obstat pluralitas uxorum : nam vir unus non potest sufficere ad satisfaciendum pluribus uxoribus ad votum, et ideo aliquæ periculo fornicationis obnoxie erunt, maxime quia usus matrimonii rarus, nedum retundat, potius acuit stimulum carnis.

476. — PROB. IV° EX NATURA INSTITUTIONIS MATRIMONII. « *Primo*, non creavit (Deus) nisi unam. *Secundo*, ex primorum Patrum communi observatione ; nam nullus sanctorum Patrum usque ad Abraham legitur habuisse plures uxores ; sicut patet in Noe et filiis ejus. *Tertio*, ex Christi lege, qui in hoc reduxit orbem ad primam rectitudinem legis naturalis. » S. Thom., *Super Genes.*, xvi.

476^{his}. — PROB. V^o EX MUTUA DONATIONE CORPORIS. « Ostendit hæc donatio mutua corporum respectu operis conjugalis, et juris mutue potestatis ex prædicta donatione. Constat autem, contra naturam esse, ut id quod est jam datum uxori, detur alteri feminae, contra naturam primæ donationis, nisi ex speciali causa, Deo dispensante, fractio prædicti juris recompensetur et excusetur. » Idem, *ibid.*

477. — PROB. VI° EX BONO SACRAMENTI. Matrimonium est signum unionis Christi et Ecclesiæ. Porro talis significatio plane evanescit, si unus vir plures ducat uxores, quia sicut Christus est unus, ita Ecclesia una. Ergo.

478. — PROB. VII° EX INCONVENIENTIBUS REIPUBLICÆ ACCRESCENTIBUS. Deus mirabili providentia ac lege procurat, ut fere æquali numero procreentur masculi et feminae : et ideo sic natura dictitat, conjunctionem unius cum una tantum esse naturalem. Nam aliunde ingentia consequuntur incommoda pro Republica : inde dimanavit mutilatio multorum virorum, qui non possunt nubere, et quos necesse est cohibere per castrationem ab ingressu ad mulieres : inde ansam arripit horrenda sodomia ; inde illa pecora mulierum, quæ

recluduntur in habitaculis *harems*, sub custodia eunuchorum, etc.¹.

479. — PROB. VIII° EX RUINA RATIONUM IN OPPOSITUM. *Ad primam* : Resp. 1° *Retorqueo* : Ergo mulier potest nubere pluribus viris, quum non sit concessum viro possidere mulierem ; et ideo polyandria simultanea non adversatur juri naturali. 2° Nego assertum, nam, ut docent Patres et Doctores, et expresse declarat Innoc. III, cap. *Gaudemus* 8, de *Divortiis*, vir et mulier non ad imparia judicantur circa matrimonium. 3° Potestas concessa est in favorem matrimonii, non vero in favorem conjugis. Et inde collabitur confirmatio argumenti. Mulier potest quidem cedere in totum juri suo, ut vir profiteatur Religionem, sed non ideo vir fit dominus corporis sui ut possit illius potestatem alteri mulieri conferre in ordine ad copulam, quia potestas primum concessa, non tam in favorem mulieris, quam in favorem matrimonii concessa est, et hoc ex natura ipsa contractus matrimonialis.

Ad secundam : Inde bene colligitur, polygamiam non adversari juri primario matrimonii, sed perperam de illo jure concluditur ad secundarium. Unde negatur consequens. Imo non tam facile ac bene procuratur finis primarius, sicut patet ex rationibus supra adductis. Casus Patriarcharum non facit ad rem, quia Deus, qui super jus secundarium dispensaverat eos, peculiaribus auxiliis providit, ut occurreret incommodis aliunde consurrecturis. Quod dicitur, sufficere ut procuretur finis primarius, est prorsus erroneum ; nam jus naturale requirit institutionem in qua fines secundarii procurari possint per se et sine maxima difficultate ; quia

¹ « Le parallèle fait par Lallemand entre l'Orient polygame et sensuel, et l'Occident monogame et spiritualiste, est un grand exemple de l'effet que produit sur les populations l'exercice des fonctions génésiques. D'un côté, polygamie, harems, sérails, d'où dérivent les excès vénériens, les mutilations barbares, la sodomie dégoûtante, une population réduite, inactive, indolente, ignorante et, par conséquent, misérable et victime de tous les despotismes. De l'autre : monogamie, austérité chrétienne et répartition plus égale de la félicité domestique, augmentation progressive des lumières, de la liberté, de l'égalité et du bien-être, multiplication rapide, population agglomérée, active, laborieuse, entreprenante, osée, se répandant et se mouvant par impulsion et par nécessité. Dans l'expérience de ces masses humaines et sous l'inspection de l'histoire, le philosophe et le politique trouveraient matière à des considérations aussi graves et transcendantes que le médecin hygiéniste. » Dr P. Garnier, *Le Mariage*, p. 243.

non imponit communiter maxime ardua. Porro, si habeatur ratio naturæ humanæ, prout habenda est, facile videre est, fines secundarios matrimonii non obtineri in polygamia, nisi per accidens, et ideo raro, et quidem non nisi ope virtutum heroicarum.

Ad tertiam : Respondeo, illud verificari, quando natura actionis et materia super quam fit actio non respuunt pluralitatem; sed si secus, non verificatur. Porro natura quæ dictat modum agendi convenientem suæ speciei, prohibet quominus vir actionem generationis faciat cum pluribus mulieribus. Unde etiam quædam animalia, in quibus ad educationem prolis requiritur sollicitudo utriusque, scilicet maris et feminæ, naturali instinctu servant conjunctionem unius ad unum, sicut patet in turture et columba, et huiusmodi.

Ad quartam : « Consuetudo non præjudicat legi naturæ quantum ad prima præcepta ipsius, quæ sunt quasi communes animi conceptiones in speculativis. Sed ea quæ ex istis trahuntur, ut conclusiones, consuetudo auget, ut Tullius dicit in II *Rhetoricorum* (scilicet *de Inventione*, aliquantum ante finem), et similiter etiam minuit. Et huiusmodi est præceptum legis naturæ de unitate uxoris. » S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 1, ad 1. Hoc tamen quoad minutionem volumus dictum, præsupposita dispensatione divina, sicut Angelicus dicit ad secundum : « Sicut dicit Tullius, res a natura profectas et a consuetudine approbatas legum virtus et religio sanxit. Unde patet quod illa quæ lex naturalis dictat, quasi ex primis principiis legis naturæ derivata, non habent vim coactivam per modum præcepti absolute, nisi postquam lege divina et humana sancita sunt. Et hoc est quod dicit Augustinus, quod non faciebant contra legis præcepta, quia nulla lege erat prohibitum. » Unde Augustinus non dixit : *Quia mos erat, peccatum non erat*, sed : *Quando mos erat*; quasi mos non sit causa, sed divina dispensatio morem excusans. Et quamvis subdiderit : *Nunc quia mos est, crimen est*, intelligitur juxta præmissa : quia non est mos divina dispensatione approbatus. *Confirmatur* auctoritate Innoc. III, cap. *Gaudemus* 8, *de Divortiis*, ubi dicit, illam dispensationem divinam fuisse appellatam aliquando *morem*, interdum etiam *fas*.

Ad quintam : Nego min. Sicut ostensum est in Logica, consensus et praxis populorum est medium tutum certitudinis, quando agitur de re gravis momenti et non favente cupiditatibus, alioquin idololatria, fornicatio, et alia multa certo graviter illicita, habenda essent tanquam secundum jus naturale. Porro pluralitas uxorum quam maxime favet cupiditatibus virorum, qui, utpote potestate in societate civili et domestica gaudentes, proni introduxerunt abusum.

480. — COROLLARIUM : *Sententia adversa videtur improbabilis.* Schwarz, part. 2, tit. 1, quæst. 4, dicit : « Spectato jure naturæ, polygamiam haud esse, vel fuisse illicitam, videtur esse sententia minor quidem auctoritate, ratione tamen non inferior. » Sed jam lector videat num polleant rationes hujus sententiæ, sicut rationes adductæ pro sententia communiori. Quia auctoritas videtur plus æquo tenuis, ut ei robur accrescat, alludit moralistis hæreticis, qui Lutheri vestigia premunt : « Ut nihil memorem de protestanticis moralistis, qui pene unanimi calculo suffragantur. » Benedictus XIV, qui adeo parcus est in ablegandis opinionibus admodum probabilibus, ut lector sæpe tanti doctoris mentis fiat frustra sitabundus, tamen sententiam quam impugnamus, sine cunctatione improbabilem dicit, *de Synodo*, lib. XIII, cap. 21, n. 9 : « Docent quidem Durandus, et Abulensis, juri naturæ polygamiam non repugnare. Quamvis autem singularis hæc eorum opinio dici non possit a Tridentino Concilio fuisse proscripta ; cum in eo damnata unice fuerit eorum sententia qui polygamiam jure divino vetitam non esse contenderant, sicuti in allato Concilii canone aperte conspicitur : censuram tamen non fugit doctrinæ improbabilis, et alienæ a communi sententia aliorum theologorum, docentium, polygamiam divino æque ac naturali juri, eo modo quo supra innuimus, esse contrariam. »

Sectio II.

De polygamia simultanea quoad jus divinum positivum.

481. — EXPONUNTUR SENTENTIÆ. 1° *Quoad legem gratiæ.* Lutherus, Bucer, Melanctho, et eorum asseclæ, ut cohonest-

rent agendi rationem Landgravii Assiæ, qui vehementissime cupiebat ducere secundam uxorem, vivente adhuc prima, docuerunt, non tantum in veteri Lege esse licitam polygamiam, sed ne in nova quidem Lege esse ita vetitam, ut non possit in quibusdam adjunctis concedi. Unde, omnibus sibi perspectis ac bene ponderatis, indulserunt Landgravio facultatem habendi simul duas uxores. Attamen, ne offenderent Christianos, voluerunt rem in occulto haberi. Sed instrumenta hujus concessionis supersunt indubia, eaque in lucem edit Bossuetus, *Histoire des Variations*, lib. VI¹ ; item Oudin, *Histoire de la vie de Luther*, cap. 21. Anabaptistæ sententiam Lutheri propugnarunt et in praxim traduxerunt.

Huic errori ansam præbuerat Cajetanus qui, in I *Timoth.* III, explicans illud : *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum*, intellexit de polygamia simultanea, adeo ut ab episcopatu excludatur is qui duas simul tunc haberet uxores. Et in illud *Marc.* x, 11 : *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam*, dicit : « Hic apparet planus litteræ sensus, quam adeo exacte explicaverint, ut intelligatur, verum esse quod Theologi dicunt, scilicet legem de unitate uxoris nullibi in canonicis libris esse scriptam. » Nam, juxta eum, Christus damnat eum qui dimittit uxorem, et aliam ducit, non vero eum qui retinet uxorem suam, et aliam ducit.

482. — 2° *Quoad Legem veterem post diluvium*. Calvinus et ii omnes qui cum eo contendunt, polygamiam absolute adversari juri naturali etiam primario, consequenter inferunt, ne Patriarchis quidem post diluvium fuisse a Deo concessam facultatem habendi simul plures uxores. Hinc audacter asserunt, Patriarchas aut peccavisse, vel excusatos fuisse propter bonam fidem.

483. — 3° *Quoad tempora ante diluvium*. Plerique eorum qui tenent, polygamiam non repugnari legi naturali, sed,

¹ « L'instrument de ce mariage, daté du 4 mars 1540, est, avec la consultation, dans le livre qui fut publié par l'ordre de l'Electeur palatin. Le prince Ernest a encore fourni les mêmes pièces ; ainsi elles sont publiques en deux manières. Il y a dix ou douze ans qu'on en a produit des extraits dans un livre qui a couru toute la France, sans avoir été contredit ; et on vient de nous les donner en forme si authentique, qu'il n'y a pas moyen d'en douter. »

ad summum, ipsi minus congruere, contendunt, ante Christum nullam fuisse legem divinam quæ expresse polygamiam prohibuerit, ideoque omnes qui ea usi sunt, non egisse dispensatione divina. Hanc sententiam fusius propugnare molitus est Perrone, *de Matrimonio christiano*, lib. III, cap. 1, a. 3. Ultro concedit, intentionem ac voluntatem Dei de monogamia servanda satis patere in prima institutione matrimonii, quum Deus unam tantum mulierem pro uno viro ædificaverit, atque Adamus Spiritu Dei afflatus dixerit: *Erunt duo in carne una*; sed contendit, legem hoc modo latam non satis esse expressam, ut sit lex proprie dicta, quæ nimirum habeat vim obligandi et sub peccati pœna astringat. Cui tamen contradicunt de Angelis, Palmieri, Lehmkuhl, Gasparri, et alii communiter.

Prop. I. *Christus, revocato ad primam ejus institutionem Matrimonio, absolute prohibuit polygamiam simultaneam.*

484. — **PROB. 1º S. SCRIPTURA.** *Matth. XIX : Et accesserunt ad eum Pharisei tentantes eum, et dicentes : Si licet homini dimittere uxorem suam, quacumque ex causa? Qui respondens, ait eis : Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* His verbis Christus matrimonium reduxit ad primam ejus institutionem. Sed in prima institutione polygamia simultanea excludebatur. An autem jure naturali secundario, an jure divino positivo, nihil refert in præsentī; nam Christus tunc prohibitionem prorsus positivam fecit, et quum eam fecerit, juxta primam institutionem matrimonii, inde certo colligitur, polygamiam excludi per Evangelium. Ergo.

Marc. x, 11 : Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam. Porro, si adulterium committit qui, dimissa uxore, alteri adhæret, a fortiori qui, retenta prima uxore, alteri adhæret; nam, si licita esset polygamia, qui dimittit uxorem, et aliam ducit, potest utique esse injustus erga priorem, sed nullo pacto est adulter. Vide Catechismum Rom., 2 p., cap. 8, n. 19. Ita etiam arguit Innocentius III, cap. *Gaudemus* 8, *de Divortiis*, post-

quam verba Domini recitaverit : « Si ergo, uxore dimissa, duci alia de jure non potest, fortius et ipsa retenta : per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia judicentur circa matrimonium, reprobendam. » Et sic patet quantum erronee dixerit Cajetanus, tunc esse adulterum erga uxorem dimissam quatenus ipsa secundis nuptiis sese obstringere reluctatur. Sane Dominus non dixit, committi adulterium super dimissam, sed super ductam noviter.

485. — PROB. II° AUCTORITATE ROMANORUM PONTIFICUM. Innoc. I, *Epist. 9 ad Probum* : « Fide catholica suffragante, ... conventus secundæ mulieris, priore superstite, nec divortio ejecta, nullo pacto potest esse legitimus. » — Nicolaus I, *ad Consulta Bulgarorum*, cap. LI : « Si liceat uno tempore habere duas uxores exquiritis ; quod si non licet, scire cupitis, apud quem inventum fuerit, quid exinde facere debeatis. Duas tempore uno habere uxores, nec ipsa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Christianorum ulla permittit. Nam Deus, qui fecit hominem, ab initio masculum unum fecit et unam feminam tantum, cui potuit utique, si vellet, duas uxores tribuere, sed noluit. Scriptum quippe est : *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ*, non dixit, *uxoribus*. Et iterum : *Erunt duo in carne una*, masculus scilicet et femina in carne una, et non tres aut plures. Itaque apud quem uno tempore duæ uxores inveniuntur, interim, priore retenta, posteriorem cogatur amittere : insuper et pœnitentiam quam loci sacerdos præceperit, compellatur suscipere. Denique hoc tam immane scelus est, ut homicidii quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septima generatione cataclysmo vindicatum fuerit ; adulterii autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxoribus perpetravit, non nisi sanguine Christi abolitum exstiterit, qui septima et septuagesima generatione, secundum Evangelium, luxerit in mundum. » — Innoc. III, cap. *Gaudemus 8, de Divortiis* : « Quia vero pagani circa plures insimul feminas affectum dividunt conjugalem, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Verum obsonum hoc videtur, et inimicum fidei christianæ, cum ab initio una costa in unam feminam sit con-

versa, et Scriptura divina testetur quod propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una ; non dixit tres vel plures, sed duo : nec dixit, adhærebit uxoribus, sed uxori... Nec ulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, quæ mos quandoque, interdum etiam fas censetur : per quam sicut Jacob a mendacio, Israelitæ a furto, et Samson ab homicidio, sic et Patriarchæ et alii viri justî, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adultério excusantur. Sane veridica hæc sententia probatur etiam de testimonio Veritatis testantis in Evangelio : *Quicumque dimiserit uxorem suam, ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur*. Si ergo, uxore dimissa, duci alia de jure non potest, fortius et ipsa retenta : per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia judicentur circa matrimonium, reprobendam. »

486. — PROB. III° CONCILIO TRIDENTINO. Sess. 24 *de Sacram. Matrim.*, can. 2 : « Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum : anathema sit. »

487. — PROB. IV° PRAXI ECCLESIE. Certum est, Ecclesiam nunquam dispensasse in hac materia, licet exstiterit interdum urgentissima causa dispensationis, v. g., tempore Henrici VIII, regis Angliæ, ut schismati anglicano occurreretur. Porro, si non esset aliqua lex naturalis, vel divina absolute prohibens polygamiam, verosimiliter Ecclesia dispensasset in extremis istiusmodi adjunctis. Ergo. Deinde si quis infidelis gentis suæ more et consuetudine plures uxores duxerit, quum ad veram religionem conversus fuerit, jubet eum Ecclesia cæteras omnes relinquere, ac priorem tantum justæ et legitimæ uxoris loco habere. *Catech. Rom.*, loco citato. Et hoc altissime in cordibus habent insitum, non solum catholici, sed etiam orientales sectæ christianæ omnes ; propterea Lutherus summopere occultavit licentiam Landgravio factam, et quando hoc factum cœpit vulgari, ingens scandalum in toto orbe christiano generavit¹.

¹ « Une si infâme consultation (Lutheri, Bucerî et Melancthonis) eût déshonoré tout le parti, et les docteurs qui la souscrivirent, n'auraient pas pu se sauver des clameurs publiques, qui les auraient rangés, comme ils l'avouent, parmi les Mahométans, ou parmi les

488. — *Objicies* : Gregorius II, in Epist. 4 ad S. Bonifacium, Germaniæ apostolum, ita habet : « Quod proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid faciat ejus jugalis : bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret ; sed quia hoc magnorum est, ille qui se non poterit continere, nubat magis : non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non detestabilis culpa excludit. » Insertum est in can. *Quod proposuisti* 18, causa 32, q. 7. Ibi Gregorius loquitur ut Caput et Magister Ecclesiæ Catholicæ, quod aliunde ipse dicit expresse : « Non ex Nobis quasi ex Nobis, sed ejus gratia, qui aperit os mutorum et linguas infantium facit disertas, qualiter tenere debeas Apostolici vigoris doctrinam dicimus. » Ergo polygamia non absolute prohibetur in nova Lege. *Confirmatur*, quia aliqui imperatores christiani plures simul habuerunt uxores, puta Valentinianus apud Orientales, Carolus Magnus et Lotharius apud Francos ; atqui Carolus Magnus honoratur ut sanctus in quibusdam ecclesiis. Ergo.

Resp. Nego consequ. Ad Epistolam Gregorii II ad Bonifacium aliter atque aliter respondent auctores. Aliqui illam habent tanquam supposititiam. Vide Collet, *de Matrimonio*, n. 131. Sed hoc non videtur inconcussum ; nam Epistola extat in collectione Labbeana, tom. VI, p. 1448 ; habetur manuscriptum in bibliotheca monasterii Dominicanorum sæculo xvii ; eam uti authenticam habent Baronius, Natalis Alexander, etc. — Gratianus, super citatum canonem, dicit : « Illud Gregorii sacris Canonibus, immo Evangelicæ et Apostolicæ doctrinæ penitus invenitur adversum. » Sed illa interpretatio gravissimam irrogat injuriam tanto Pontifici, et impetit ejus inerrantiam. « Audax sane dicendi ratio, ait Berardi,

Anabaptistes, qui font un jeu du mariage. Aussi le prévirent-ils dans leurs avis, et défendirent sur toutes choses au Landgrave de découvrir ce nouveau mariage. Il ne devait y avoir qu'un très petit nombre de témoins, qui devaient encore être obligés au secret, sous le sceau de la confession ; c'est ainsi que parlait la consultation. La nouvelle épouse devait passer pour concubine. On aimait mieux ce scandale dans la maison de ce prince, que celui qu'aurait causé dans toute la chrétienté l'approbation d'un mariage si contraire à l'Évangile et à la doctrine commune des chrétiens. » Bossuet, *Histoire des Variations*, lib. VI.

quam sequi non dubitarunt plurimi ex Glossographis... Non id est interpretis ac glossographi obire munus, sed potius irreligiosa manu in sanctorum Pontificum responsa afferri. » Ipse tradit expositionem cui annuere nequaquam possumus. Dicit enim, agi de matrimonio in infidelitate contracto, quod ideo non erat indissolubile sicut matrimonium in conspectu Ecclesiæ contractum, atque in illis infidelium matrimoniis Papam posse vinculum solvere; et ad hoc refert licentiam a S. Paulo factam parti quæ ad fidem conversa est, discedendi a parte infideli et novas ineundi nuptias. Vel dici potest, quod Pontifex non probavit, nec laudavit, sed potius permisit, ne forte alia gravissima mala emergerent; et sic Gregorius hac in parte imitatus est Mosem, dum veteribus Judæis libellum repudii uxori porrigi permisit; parte 2, cap. 68. Sed Pontifex tali potestate nequaquam gaudet, ut valeat dispensare in jure naturali ac divino. Perperam adducitur facultas concessa in favorem fidei; nam talis facultas est divinitus concessa, et non penes est facultatem Pontificis concedere facultatem hujusmodi. Quod subdit de mera tolerantia, quasi Pontifex reliquerit neoconvertos Germaniæ in bona fide, est omnino gratis, nec cohæret cum scopo et verbis Pontificis. Unde Baronius, *Annalium* an. 726, n. 45, Natalis Alexander, *Historia ecclesiastica*, sæculo VIII, cap. 1, a. 3, et alii communius ac rectius supponunt, mulierem de qua agitur, laborasse impotentia perenni, et quidem matrimonium contractum antecedente, quod nesciebatur tempore celebrationis nuptiarum; Pontifex enim non dicit: « Non valet debitum viro reddere, » sed: « Non valuerit. » Factum Valentiniani Socrates solus refert, lib. I, cap. 2, et Baronius demonstrat, illud esse fabulosum; *Annalium* an. 370. Postquam demonstrationem confecerit, concludit: « Cesset igitur de infami lege suspicio, et de duarum simul uxorum conjugio sileat asserta calumnia, atque evanescat in auras, qui summa levitate concinnatus, et ab aliquibus assertus error. Duxit quidem Valentinianus Justinam, sed post Severæ prioris uxoris obitum. » Cæterum ille Valentinianus erat arianus, et, defuncta Severa, priore uxore, duxit Justinam, ex qua genuit Valentinianum Juniorem. Unde, quidquid id est de narratione Socratis, nihil concludi potest contra doctrinam

catholicam. Aliunde Ammianus Marcellinus, qui admodum infensus fuit Valentiniano, nihilominus de eo dixit, lib. XXX, quod « omni pudicitiae cultu domi castus et foris esset. » Lotharium, propter hoc flagitium, cum sua pellice excommunicavit Nicolaus I; inde nedum thesi adversetur, illam confirmat. Carolus Magnus utique habuit successive plures uxores; sed quod plures insimul habuerit, negamus. Ansam huic errori præbuit repudiatio primæ uxoris, filiæ Desiderii regis Italarum, ob impotentiam. Quod non proprio Marte, sed Ecclesiæ sententia præstitit Carolus Magnus, teste monacho Sangellensi : « Filiam Desiderii Longobardorum Principis Carolus duxit uxorem : quæ non post multum temporis, quia esset clinica, et ad propagandam prolem inhabilis, iudicio sanctissimorum sacerdotum, relicta velut mortua, iratus pater, etc. » Vide Baronium, *Annal.* an. 771, n. 3. Cæterum, si forte plures simul habuerit uxores, non propter hoc fuit Magnus et sanctus (utrum fuerit sanctus, non est præsentis institutionis expendere); et certe debuit pœnitentiam agere. Cujusmodi connubia, nedum tanquam legitima habuerit, semper reprobavit Ecclesia.

489. — PROB. Vº RATIONE. 1º *Ex dignitate sacramenti Matrimonii.* Matrimonium in nova Lege fuit a Christo evectum ad sacramenti dignitatem, et propterea appellatur a S. Paulo sacramentum magnum, quia perfecte repræsentat conjunctionem Christi et Ecclesiæ. Porro hanc conjunctionem non repræsentat perfecte, nisi quatenus est monogamia; nam Christus unam sibi dilectissimam copulavit Ecclesiam, quæ in *Canticis*, dicitur *una Columba mea*, sicut latissime ostensum est in tractatu *de Ecclesia*, ubi de ejus unitate. Ergo.

490. — 2º *Ex desitudine rationum indulgendi polygamiam.* Variæ rationes ob quas Deus dispensavit super matrimonii unitatem atque polygamiam concessit, omnes cessarunt in nova Lege, et ideo convenientissime Christus matrimonium ad pristinam ejus perfectionem revocavit. Quatuor potissimas rationes collegit recensuitque S. Bonaventura, in IV, dist. 33, a. 1, q. 3, scilicet *congruitas, necessitas, utilitas et honestas*. Primo quidem congruum fuit illud tempus dispensationi, quoniam tempus fuit figuræ; et quoniam Christus generare debebat liberos et filios per Baptismum, et in Ecclesia Catholica et in hæreticis diverticulis: ideo in figura

debuìt præcedere matrimonium sive generatio ex libera et ancilla. Et rursus, quoniam inter illos qui ab hæreticis baptizantur, quidam hæresim sequuntur, quidam ad Ecclesiam revertuntur; ideo utriusque figura præcessit: primi in Ismaele, de quo dictum est, *Genesis* XXI, 10: *Ejice ancillam et filium ejus*; secundi in ancillis Jacob, quarum filii sunt inter liberos computati. Hoc habetur ab Augustino in libro *de Baptismo*, cap. 10, n. 14, cap. 15, n. 23, et cap. 16, n. 25. — *Secundo*, necesse fuit, quia pauci erant Deum verum colentes; et ut cultus divinus non periret, necesse fuit, ut filios multiplicarent; et contigit quod uxores steriles haberent; ideo necessitatem habuerunt tunc plures habere. — *Tertio*, utile fuit, quia filii erudiebantur a parentibus et mores patrum servabant; et ideo quanto plures, tanto cultus Dei erat celebrior, et ideo erat tunc utile multos procreare. — *Quarto*, honestum fuit, quia non affectu libidinoso, sed casto, non affectu adulteri, sed mariti etiam concubinas cognoscebant. In cujus rei testimonium de Abraham dicitur, quod non ipse accepit ancillam, sed uxori obedivit et ei in ea debitum reddidit et affectu viri cognovit; et ideo dicitur, *Genesis* XVI, 2, quod Sara dedit Agar in uxorem Abraham, non quia fuerit uxor, quia postmodum fuit ejecta, sed ut significetur, quod eo affectu eam cognovit, quo et uxorem. Unde Augustinus, XVI *de Civitate Dei*, cap. 25, vocat « virum feminis viriliter utentem, uxore temperanter, ancilla obtemperanter, nulla intemperanter. »

491. — COROLLARIUM: *Polygamia non potest cohonestari consuetudine*. Hinc polygamiam consuetudo, quantumvis diuturna et immemorialis, non potest efficere licitam; nam consuetudo est jus mere humanum non scriptum, usu et moribus populi, legali vel canonica approbatione accedente, introductum. Porro jus humanum nequit prævalere adversus jus naturale et divinum, quo polygamia prohibita est. Ita Soto, Covarruvias, Sanchez, Pirhing, Reiffenstuel, Schmalzgrueber, et alii communiter. Nec contrarius est S. Augustinus ubi pluralitatem uxorum cohonestat ex more, nam, uti supra dictum est cum Innoc. III, in cap. *Gaudemus*, intellexit de more seu consuetudine fundata in divina dispensatione.

Prop. II. *Post diluvium, polygamia fuit licita Patriarchis et Judæis sub lege Mosaica.*

492. — **PROB. I° S. SCRIPTURA.** *Deuter. XXI, 15 et seq. : Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam et alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos, et fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum et præferre filio odiosæ.* Ibi non introducitur, sed supponitur jam existens apud Judæos mos ducendi plures uxores, et non corripitur tanquam malus, sed traditur lex ad illius effectus regulandos. *Benedict. XIV, de Synodo, lib. XIII, cap. 2, n. 8 : « Deuteron., cap. XXI, de pluralitate mulierum sermo habetur tanquam de re quæ jam in morem transierat, ideoque habebatur tanquam legitima consuetudo, quam unusquisque tuta conscientia, et sine ullius reprehensione sequebatur. » Confirmatur variis exemplis : Genes. xvi, Agar a domina Sara traditur Abrahæ in uxorem, ex qua suscepit Ismaelem ; Jacob, Genes. xxix, ducit ambas filias Laban, Liam et Rachelem, et præterea, cap. xxx, cognovit Balam, famulam Rachelis, et Zelpham, ancillam Liæ, et utramque in uxorem habuit. Porro illi Patriarchæ nequaquam reprehenduntur ob ista connubia, et perhibentur ut sanctissimi viri, quos Christus ipse beatificavit, Matth. viii, 11 : Dico autem vobis quod multi ab Oriente et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cælorum. Imo, Luc. xvi, 22 et 23, in parabola divitis epulonis et Lazari mendici, sinus Abrahæ perhibetur tanquam receptaculum animarum justorum ; et Ecclesia in exequiis fidelium, dum feretrum ingreditur ecclesiam, cantat : « Suscipiat te Christus, qui vocavit te ; et in sinum Abrahæ deducant te Angeli. » Item Elcana, I Reg. i, 2 ; David, II Reg. ii, 2 ; Joas, II Paralipp. xxiv, 3, et alii viri pietate insignes plures simul habuerunt uxores. Et II Reg. xii, 8, Nathan in nomine Domini ita objurgat David : Dedi tibi domum domini tui, et uxores domini tui in sinu tuo.*

493. — **PROB. II° SS. PATRIBUS.** S. Ambrosius, lib. I, de Abraham, cap. 4, dicit, conjugium Abrahæ cum Agar non fuisse peccatum, quia Deus id voluit ad significandum mysterium. S. Chrysost., Hom. 56 in Genes., asserit, Patriarchas in hoc fuisse a peccato immunes. Item sæpe

S. Augustinus, et omnes Patres qui hac de re pertractarunt.

494. — PROB. III° PONTIFICUM ROMANORUM ET DOCTORUM AUCTORITATE. Nicolaus I, et præsertim Innoc. III, supra (483) citatus, rem extra omne dubium ponit. Item S. Thomas, S. Bonaventura hanc thesim ex professo fulcivere, et cæteri cum eis unanimi ore prædicant, Patriarchas in hoc fuisse a peccato immunes. Ita sentiunt catholici omnes, imo et hæretici et schismatici, si Calvinum demas.

Et huc redeunt rationes convenientiæ a S. Bonaventura recensitæ supra (472 et 490).

Queritur quomodo facta sit dispensatio super monogamia?

495. — *Facta est per internam inspirationem.* Cujus dispensationis nulla invenitur mentio in S. Scriptura. S. Thomas, in IV, dist. 33, q. 1, a. 2, o, ita habet : « In hoc a solo Deo dispensatio fieri potuit per inspirationem internam, quæ quidem principaliter sanctis Patribus facta est, et per eorum exemplum ad alios derivata est eo tempore quo oportebat prædictum naturæ præceptum prætermitti, ut major esset multiplicatio prolis ad cultum Dei educandæ. Semper enim principalior finis conservandus est, quam secundarius. Unde, cum ad bonum prolis multiplicatio necessaria erat, debuit negligi ad tempus impedimentum quod posset in secundariis finibus evenire. » Ratio autem cur per internam inspirationem, non autem per locutionem externam scriptis demandatam, est, quia, « qualis est lex, talis debet esse dispensatio legis ; et quia lex naturæ non est litteris scripta, sed cordibus impressa, propter hoc non oportuit dispensationem eorum quæ ad legem naturæ pertinent, lege scripta dari, sed per internam inspirationem fieri. » Idem, ibid., ad 3. Idem tenet S. Bonaventura, ibid., a. 1, q. 3 : « Istæ autem dispensatio facta est *divina inspiratione* in Patriarchis et rege David, quando utrisque de semine facta est repromissio (*Gen.* xii, 2 ; xvii, 16 ; xviii, 18 ; xxviii, 3 ; *Actuum* xiii, 22 et seq.) ; et quia isti erant capita et imitandi erant tanquam sancti, intellexerunt recte, dispensationem hanc ad omnes extendi, qui erant imitatores eorum in castitate ; et mos fuit ex hoc introductus, durans usque ad Christi adventum. » Et expresse significat Innoc. III in citato cap. *Gaudemus* : « Nec ulli unquam licuit insimul plures uxores

habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum. » S. Bonaventura legit *divina inspiratione* ; sed, ut videre est, idem est sensus. Alii legunt *divina dispensatione*.

Nec sufficiens erat dictamen rationis, quod potius ad oppositum secundum se inclinabat, et ad ipsum non pertinebat judicare an hic et nunc, et cum his circumstantiis, deberet sequi jus naturale, vel ab eo deflectere ad tempus ; nam monogamia fuit protoparenti indita, non solum per dictamen rationis, sed etiam per internam Dei inspirationem, qua illum illuminavit, ut cognosceret, quod etiam tunc quando videbatur multiplicitas uxorum magis necessaria ad propagationem generis humani, adhuc esset sibi prohibita et suis posteris, quandiu dispensationem Dei non obtinerent. Salmantic., tract. 9, cap. 5, n. 39, cum Bellarm., Sanchez et aliis apud Sanchez, lib. VII, disp. 80, n. 12.

496. — *Objicies* : 1° III *Reg.* xi, Salomon reprehenditur, quod tot uxores habuerit, et præter uxores duxerit tot concubinas. Ergo non videtur licita polygamia sub lege Mosaica.

Resp. Neg. conseq. Salomon tot uxores et concubinas duxit contra præceptum *Deuteronomii* xvii, ubi de Rege constituendo, postquam populus Dei ingressus fuerit terram sanctam, dicit, vers. 17 : *Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animam ejus*. Unde non nisi vesana libidine abreptus ingentem numerum mulierum Salomon duxit, circiter mille uxores. Deinde talem numerum ducendo, subtrahebat subditis mulieres necessarias ad prolis propagationem, et ideo nedum procuraverit bonum prolis, illud summopere impedivit ; nam luxuria et distractio inter tot diversas mulieres obstat prolis generationi ; unde Salomon ex tot mulieribus unum duntaxat suscepit filium, Roboamum. Deinde in hoc gravissime peccavit Salomon, quia duxit alienigenas, quas ita amavit ardentem, ut in idololatriam lapsus fuerit, atque falsis diis altaria crexerit : *Et averterunt mulieres cor ejus. Cumque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos*.

497. — *Obj.* 2° *Genes.* xxv, 6, mulieres quas præter Saram habuit Abraham, appellantur concubinæ ; sic etiam passim in non paucis aliis Scripturæ locis, mulieres quas Patriarcha

et alii viri præter uxorem duxerunt, vocantur concubinæ et ancillæ. Porro, si fuissent vero ac honesto matrimonio illis viris copulatae, non dicerentur concubinæ et ancillæ. Ergo.

Resp. Nego min. Sensus vocabuli *concubina* admodum mutatus est, ita ut a multis sæculis male sonet; olim designabat uxorem minus præcipuam. In veteri Lege, concubinæ dicebantur uxores quæ unice ad procreandos liberos, non ad familiam regendam, resque familiares administrandas, erant admissæ: etenim Cetura, *Genes.* xxv, dicitur Abrahamæ concubina et uxor; et Agar, quæ ibidem appellatur pariter ejusdem concubina, in cap. xvi, vocata fuerat vera uxor (Bellarm., II *de Conciliorum auctorit.*, cap. 8, prop. 11; Benedict. XIV, *de Synodo*, lib. IX, c. 12, n. 2). In jure Romano seu Justiniano, concubina erat uxor, ducta tamen sine dote et nuptiali solemnitate; a legitima autem uxore differebat sola dignitate, quia scilicet concubina, etsi et ipsa uxor erat, non transibat in familiam mariti, neque illius participabat jura, privilegia et honores, quorum consors fiebat uxor legitima. Aliquid hujusmodi superest in quibusdam principum regnantium matrimoniis, quæ dicuntur *morganatica*, vel etiam *manus sinistræ*. *Morganatica* a voce germanica *morgengabe*, quæ significat donum matulinum, ex more quo vir, mane vel etiam postridie nuptiarum, uxori donum largiatur. Hujusmodi matrimonia contrahebantur præsertim in Germania. Tale matrimonium inivit Victorius Emmanuel II, rex Sardiniae, defuncta regina Adelaide, sine solemnitate et apparatu atque secreto cum muliere dejectioris conditionis. Cujusmodi mulieres in foro conscientiae sunt veræ ac legitimæ uxores, sed non sortiuntur honores regios, nec filii earum habent jus ad hereditatem.

Antiqui canones¹ et pristina concilia² in sensu uxoratarum intelligunt concubinas, quas aliunde sedulo discrimi-

¹ Constitut. Apost. lib. VIII, cap. 32: « Concubina cujuspiam infidelis mancipii illi soli dedita admittatur (ad Baptismum); si autem etiam cum aliis petulanter agit, rejiciatur. »

² Conc. Tolet. I, cap. 17: « Si quis habens uxorem fidelem, concubinam habeat, non communicet. Cæterum is qui non habet uxorem, et pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur; tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus: alias vivens, abjiciatur, donec desinat, et ad poenitentiam revertatur. »

nant a pellicibus. Et ista significatio vocabuli *concupina* adhuc admittebatur tempore S. Bonaventuræ, sicut patet ex loco supra (490) citato. Attamen S. Thomas, ejus co-ætaneus, jam in sinistro sensu usurpabat illud vocabulum, uti videre est, in IV, dist. 33, q. 1, a. 3, quæstiuncula 1 : « Quia res a fine plerumque nominantur tanquam ab optimo ; sicut conjunctio matrimonii a prolis bono nomen accipit, quod per matrimonium principaliter quæritur ; ita concubinæ nomen illam conjunctionem exprimit qua solus concubitus propter seipsum quæritur ; et si etiam aliquis quandoque ex tali concubitu prolem quærat, non tamen est conveniens ad prolis bonum, in quo non solum intelligitur ipsius procreatio per quam proles esse accipit, sed etiam educatio et instructio, per quam accipitur nutrimentum et disciplina a parentibus. »

Illæ autem uxores retinebant nomen ancillarum, quia non assumebantur nisi in finem primum matrimonii, et ideo non erant sociæ viri. S. Thom., ibid., quæstiunc. 3, ad 2. Unde habebant aliquid de ratione uxoris, scilicet quoad finem primum, et aliquid de ratione concubinæ, scilicet quoad finem secundarium. Et quamvis potior sit finis primarius, attamen, ut non confunderentur duo genera uxorum, sociæ retinebat nomen uxoris, et cæteræ communiter dicebantur concubinæ. Idem, ibid., in corp. De quæstione concubinarum videre est cardinalem Gerdilium, *Del Matrimonio*, part. 1, § 7, ubi fusius confutat Marcum Antonium de Dominis, qui auctoritatem Ecclesiæ quoad matrimonii vinculum acriter impetit in opere *de Republica ecclesiastica*, lib. V, cap. 11¹.

498. — *Instabis* : Vera uxor non potest ejici, et filius ejus debet esse particeps hæreditatis. Porro Abraham ejecit Agar, et filius ejus non fuit hæres ; *Genes.* xxi. Ergo Agar non uxor, sed pellex Abrahæ exstitit.

¹ Inde ansam asserendi, concubinatum a legibus civilibus esse permissum cum una, uxoris loco, domi retenta, erronee arripuit Cujacius, qui confudit concubinam cum pellice. Lex civilis utique permisit concubinam, sed quæ erat vera uxor, ducta sine dote et nuptiali solemnitate, uti colligitur ex lege 144, ff. *de Verb. signif.*, leg. *Donationes* 32, ff. *de Donationibus*, et Justiniani novella 18. Vide Benedict. XIV, *de Synodo*, lib. X, cap. 12, n. 2, Du Cange, *Glossarius*, V. *Dos*.

Resp. : Dist. maj. : Sine dispensatione divina, *concedo*; *secus, nego.* « Sicut in lege Moysi per dispensationem licebat dare libellum repudii ad evitandum uxoricidium .., ita ex eadem dispensatione licuit Abrahæ ejicere Agar, ad significandum mysterium quod Apostolus explicat, *Galat. iv.* Quod etiam filius ille hæres non fuerit, ad mysterium pertinet, ut ibidem patet : sicut et quod Esau filius liberæ hæres non fuit, ut patet, *Rom. ix.* Similiter etiam propter mysterium factum fuit, ut filii Jacob ex ancillis et liberis nati hæredes essent, ut Augustinus dicit, *tract. XI in Joannem*, circa med., quia Christo nascuntur in Baptismo filii et hæredes, tam per bonos, quos libera significat, quam per malos ministros, qui per ancillas significantur. » S. Thom., *ibid.*, ad 3.

499. — *Obj. 3º Joan. viii, 41*, Judæi dixerunt Christo : *Nos ex fornicatione non sumus nati : unum patrem habemus Deum* : et ita significabant, se ortum ducere ex Sara, non autem ex Agar. Ergo existimabant, Agar non fuisse legitimam uxorem Abrahæ.

Resp. 1º Nego antec. Ibi fornicatio sumitur pro idololatria, quæ est fornicatio spiritualis ; unde anima peccatrix sæpe in sacris Litteris dicitur fornicaria. Et hunc esse loci citati sensum genuinum, patet evidenter ex ultimis verbis quibus Judæi suum fulciunt assertum : *Unum patrem habemus Deum*. Aliunde seipsos damnassent, cum non pauci ex illis traducem haberent ex ancillis Jacob. *2º Nego conseq.* Etsi Judæi de carnea locuti essent fornicatione, nihil cogit admittere quod de fornicatione Abrahæ cum Agar intelligerent. *3º Concedi potest totum*, nam doctrina Judæorum quos tunc redarguebat Dominus Jesus, non erat sequenda in omnibus tanquam norma veritatis ; sequeretur solum, Judæos, in hoc, sicut in non paucis aliis, tempore adventus Domini errasse.

500. — *Inst. S. Leo Magn. in Epistola ad Rusticum Narbonensem*, relata in can. *Non omnes* 12, causa 32, q. 2, dicit : « Non omnis mulier juncta viro, uxor est viri, quia nec omnis filius est hæres patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, et inter cœquales, multo prius hoc ipsum Domino constituyente, quam initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina, sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad ma-

nifestandam harum personarum discretionem testimonium ponit ex *Genesi*, ubi dicitur Abrahamæ : *Ejice ancillam et filium ejus ; non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.* » Ergo existimavit Pontifex, polygamiam esse ipsis Patriarchis vetitam.

Resp. Nego conseq. « Loquitur Pontifex de concubina, quam vir sibi devinxerat non solum sine nuptialibus tabulis, sed nexu solubili, seu quam ad individuum quidem vitæ sibi asciverat societatem, sed ad sui arbitrium duraturam. Ejusmodi concubinarum genus, quas alio nomine *ancillas* etiam appellabant, quæque nulla ratione esse poterant veræ uxores, a paganis inventum, pedetentim fluxisse in Christianos, constat ex leg. 1, Cod. Theodos., tit. *de Naturalibus Liberis*, ubi durior fit conditio naturalium liberorum, ut metu pœnæ hominum animi aversarentur a concubinato *gentili*, et *admodum solubili*, more romano inito. Ea nihilominus lex, ab imperatoribus lata, non valuit eundem detestandum abusum a Christiana republica eliminare : insequente ætate adhuc plures inventi sunt, qui licere putaverint, unam feminam sibi jungere quam possent pro libito a se abjicere ; quod discimus ex Marculfo, *Formul.* lib. II, cap. 30, et ex Mabillonio, tom. IV *Analect.* Jam vero has concubinas, quæ vere erant pellices, respexit Leo, cum Clericis permisit filias suas nuptiis tradere viris habentibus concubinas. » Benedict. XIV, *de Synodo*, lib. IX, cap. 12, n. 5. Nec obstat quod, proposito exemplo Agar, neget, servam concubinam pro vera uxore habendam esse, nam Pontifex dicit, habita ratione disciplinæ quæ jam sua ætate invaluerat, qua a nuptiis valide contrahendis arcebantur illæ feminae quæ juris sui non erant, unde et servitio stricte dicto mancipatæ. Propterea subdit : « Nisi forte illa mulier et ingenua facta, et dotata legitime, et publicis nuptiis honestata esse videatur. » Nec quoad omnia in exemplum adducit Saram et Agar, sed satis est ad propositum, quod Agar ancilla fuerit, et non est necesse ut non fuerit uxor. Dicendum tamen cum Bellarmino, S. Leonem, si adamussim ejus verba sint ibi relata, locutum fuisse obscurius et duriuscule. *De Matrim.*, cap. 11.

501. — *Obj. 4°* Non potest sapienter ac juste fieri dispensatio ad favendum minori bono, quando dispensatio vergit

in detrimentum majoris boni. Porro dispensatio super monogamia ad multiplicandam prolem, pugnat cum majori bono, videlicet cum fide et sacramento, quæ quidem bona servari nequeunt in polygamia. Ergo.

Resp. Nego min. Proles, prout generatur ad cultum Dei, præstat fidei servandæ uxori, et significationi matrimonii. Ad rem S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 2, ad 5 : « Proles, secundum quod est bonum matrimonii, includit fidem ad Deum servandam ; quia, secundum quod proles expectatur ad cultum Dei educanda, ponitur matrimonii bonum. Fides autem ad Deum servanda est potior quam fides uxori servanda, quæ ponitur bonum matrimonii, et quam significatio quæ pertinet ad sacramentum, quia significatio ad fidei cognitionem ordinatur, et ideo non est inconveniens, si propter bonum prolis aliquid detrahatur aliis duobus bonis. Nec tamen omnino tolluntur ; quia et fides manet ad plures, et sacramentum aliquo modo ; quia quamvis non significetur conjunctio Christi ad Ecclesiam inquantum est una, significatur tamen distinctio graduum Ecclesiæ per pluralitatem uxorum, quæ quidem non est solum in Ecclesia militante, sed etiam in triumphante ; et ideo illorum matrimonia aliquo modo significabant conjunctionem Christi ad Ecclesiam, non solum militantem, ut quidam dicunt, sed etiam triumphantem, in qua sunt diversæ mansiones. »

502. — *Obj.* 5° Si fuisset in veteri Lege causa dispensationis ob prolem multiplicandam ad cultum Dei, duraret adhuc, sive quia melius est etiam in nova Lege multiplicare prolem ad cultum Dei, sive quia pristina dispensatio non fuit revocata. Atqui non existit talis dispensatio in nova Lege. Ergo nec fuit in veteri.

Resp. Nego maj. « Veniente Christo, fuit tempus plenitudinis gratiæ Christi, per quam cultus Dei in omnes gentes spirituali propagatione diffusus est ; et ideo non est eadem ratio dispensationis quæ erat ante Christi adventum, quando cultus Dei propagatione carnali multiplicabatur et conservabatur. » S. Thom., *ibid.*, ad 4.

Prop. III. *Polygamia, absque divina dispensatione, semper fuit illicita ac peccaminosa.*

503. — **PROB. I^o SS. PATRIBUS ET DOCTORIBUS ECCLESIE. Ter-**

tullianus, *de Exhort. castitatis*, cap. 5 : « Numerus matrimonii a maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in unam carnem efficit. » Et *de Monogamia*, cap. 4 : « Semel vim passa institutio Dei per Lamech. » Porro nemo potest absque peccato facere contra Dei institutionem, nisi fuerit a Deo ipso dispensatus. Ergo. — S. Hieronymus, I *Adversus Jovinianum*, n. 14 : « Primus Lamech sanguinarius et homicida, unam carnem in duas divisit uxores : fratricidium et digamiam eadem cataclysmi pœna delevit. » Ergo peccavit, nam pœna esse non debet ubi non fuit culpa. — S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 2, demonstrat, nunquam fuisse licitum habere plures uxores, nisi ex dispensatione divina. Idem tenet S. Bonaventura, in IV, dist. 33. Et certe ita sentierunt Scholastici. — *Catechismus Romanus*, part. 2, cap. 8, n. 19 : « Nam quod polygamia a matrimonii natura aliena esset, etsi aliqui ex priscis Patribus accusandi non sunt, quod non sine Dei indulgentia plures uxores ducerent, Christus Dominus ostendit illis verbis, etc. » — Benedict. XIV. *de Synodo*, lib. XIII, cap. 21, n. 8 : « Factum id (quod homo possit habere simul plures uxores) fuerat ex indulto divino, post diluvium, præsertim patriarchæ Noe concessio, ut majori, qua fieri poterat, celeritate multiplicaretur humanum genus. »

504. — PROB. II° SUMMIS PONTIFICIBUS. Nicolaus I, *ad Consulta Bulgarorum*, n. 51, supra (485), et Innoc. III, cap. *Gaudemus, de Divitiis* : « Nec ulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, quæ mos quandoque, interdum etiam fas censetur. »

Perrone cum Tostato, ut tam aperti testimonii aciem declinet, dicit, dictum Pontificis intelligi « de illis, quibus constabat esse contra jus naturale, et contra jus divinum expressum verbo et opere ostensum : ut apparet ex probationibus illis quas inducit. Si quis tamen illas ignoraret, cum non esset datum aliquod præceptum expressum de hoc : neque lex naturalis determinate ad hoc cogebat, non peccabat accipiendo plures uxores. » *De Matrimonio christiano*, lib. III, sect. 1, cap. 1. Et infra : « Innocentius vero III, si ejus urgeatur auctoritas, postulavit non simplicem inspirationem, sed revelationem, quam tamen non requirit Bellarminus. » At nobis impossibile est addiscere illi expositioni ;

nam Pontifex dicit absolute : *Nec ulli unquam licuit*, etc. ; et ibi non distinguit inter juris et rationum scios ac nescios. Neque expositioni illi favent rationes quas inducit ; prima enim respicit antiqua tempora, et desumitur ex ipsamet institutione matrimonii : quæ quidem institutio obligavit omnes homines sine ulla exceptione. Porro sic arguit Pontifex : « Verum absonum hoc videtur, et inimicum fidei christianæ, cum ab initio una costa in unam feminam sit conversa ; et Scriptura divina testatur quod propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una ; non dixit tres vel plures, sed duo ; nec dixit : adhærebit uxoribus, sed uxori. » Quod deinde confirmat verbis Domini Jesu, qui matrimonium ad suam primigeniam institutionem revocavit. Il qui jus nescierunt inculpabiliter, utique non peccarunt *formaliter*, sed nihilominus fecerunt opus ex se illicitum, a quo excusati sunt propter ignorantiam. Pontifex adhibuit vocabulum *revelationis* in sensu paulo latiore, sicut intellèxerunt S. Thomas, S. Bonaventura, Benedictus XIV, et alii ¹.

505. — *Nec obstant testimonia Patrum in oppositum congesta.* Testimonia Patrum quæ Perrone congestit in oppositum, omnia, sin excipias excerptum Theodoreti (quod specie tenus nobis adversatur), cohærent nostræ sententiæ. Loquuntur enim de patriarchis Abraham, Jacob, etc., ut cohonestent eorum agendi rationem contra Scripturæ osiores ; atque recte dicunt, tunc pluralitatem uxorum nulla lege fuisse vetitam, quia tacite præsupponunt divinam dispensationem, vi cujus lex ad tempus non obligabat. « Ea enim dispensatione posita, ait Bellarminus, non erat contra legem, imo erat secundum legem Mosis scriptam, matrimonium cum pluribus simul uxoribus ; consuetudo quoque illius temporis erat inculpabilis, ut Augustinus dicit. Et de-

¹ S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 2, ad 2 : « In Decretali quadam *de Divortis*, cap. *Gaudemus*, dicitur, quod nunquam licuit alicui habere plures uxores sine dispensatione per divinam inspirationem habita. » Eodem modo exponit Decretalem S. Bonaventura, ibid., a. 1, q. 3. Aliunde revelatio stricte sumpta non est aliquid magis supernaturale, quam inspiratio, sicut videtur supponere Perrone, sed e converso, nam inspiratio non fit sine aliqua motione Spiritus Sancti ; revelatio autem fieri potest sine tali motione, per locutionem externam, sicut facta est Tobię seniori et ejus filio per archangelum Raphaellem.

nique eadem dispensatione vigente, non erat contra naturam plures uxores ducere, sed tantum eas ducere lasciviendi causa : et ideo recte dicit Augustinus, conjugia Patriarcharum non fuisse contra naturam, quia non fiebant lasciviendi, sed gignendi causa. » *De Matrimonio*, cap. 11.

Perrone contendit, testimonia Patrum et Pontificum posse tamen componi, et posse affirmari vel negari sine contradictione, polygamiam esse contra legem, si lex sumatur late, nimirum non jam pro lege expressa et promulgata quæ obligat sub peccato, sed tantum pro fundamento legis, ita ut polygamia evadat immunis a crimine violatæ legis. Sed hoc non tantum gratis est, sed aperte pugnat cum multis Patrum et Pontificum testimoniis, ubi polygamia perhibetur non solum contra jus existens, sed etiam ut res mala quæ gravem pœnam meretur. Porro ubi non est culpa, nec pœna esse debet. Ergo ex pœna merito infertur culpa.

506. — PROB. III° RATIONE. 1° *Ex polygamix oppositione juri naturali*. Ostensum est (474-480), polygamiam adversari juri naturali secundario. Porro, nisi aliunde finis primarius fiat universaliter impossibilis, nefas est unicuique agere contra jus naturale secundarium sine dispensatione divina ; nam etsi occurrant circumstantiæ in quibus potius sit favere primario fini cum detrimento finis secundarii, attamen valde arduum est ponderare istiusmodi circumstantias, maxime ubi agitur de jure naturali, et ideo nemo potest epicheia uti, sed necessaria est dispensatio. Atqui dispensatio in lege naturali nonnisi a Deo concedi potest : « Sed quia non est facile determinare hujusmodi varietates, ideo illi ex cujus auctoritate lex efficaciam habet, reservatur ut licentiam præbeat legem prætermittendi in illis casibus ad quos legis efficacia non extendere se debet, et talis licentia dispensatio dicitur. » S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 2, o. Ergo.

507. — 2° *Ex prima Matrimonii institutione*. Penitus certum est, Deum, quando instituit matrimonium, exclusisse polygamiam ; nam uni viro unam mulierem ædificavit, et Adamus Spiritu Dei afflatus dixit : *Relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ*, non autem *uxoribus suis*, et : *Erunt duo*, non autem tres vel quatuor, *in carne una*. Ita Tertullianus, S. Hieronymus, Innoc. III, etc. Unde ipse Perrone concedit, in hac institutione contineri implicite legem

quæ vetat polygamiam, et hoc facto Deum significasse monogamiam hominis conditioni congruere, suamque de hoc non obscure aperuisse voluntatem. Sed voluntas Dei aperte manifestata in primordiis rerum principiis ad minus pertinet ad legem naturalem. Deinde non solum implicite, sed explicitè lex monogamiæ indita fuit in ipsamet matrimonii institutione; nam Adamus inspiratione Dei dixit : *Erunt duo in carne una* : quibus verbis expresse legem monogamiæ promulgavit, non tantum pro Adamo, sed pro universo genere humano, quod erat in Adamo sicut semen in principio, et propterea dixit, *erunt*, non vero *sunt duo in carne una*. « *Et erunt duo in carne una*, id est in carnali commixtione per quam sunt quasi una caro. Sicut etiam in una carne prolis, respectu cujus habent unam vim generativam. Item sunt unum per vim indissolubilis conjugii, per quam unus indissolubiliter alteri alligatur, et potestas corporis unius alteri traditur. Ex hoc autem videtur quod possit trahi quod de ratione conjugalis status est, quod unus non habeat plures uxores, nec uxor plures viros : quia tunc erunt plures in carne una, quam duo. » S. Thom., *In Genes.*, cap. viii. Et Dominus, *Matth.* xix, dum redarguerit proterviam Phariseorum, qui illum tentabant, significavit aperte, legem monogamiæ obligantem fuisse promulgatam cum matrimonii institutione; nam Pharisei interrogabant eum : *Si licet homini dimittere uxorem quacumque ex causa?* Jesus Christus respondit, hoc non licere, quia Deus legem indissolubilitatis primitus condidit : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. Porro lex unitatis non minus perspicue significatur in iisdem verbis ex quibus Christus infert legem indissolubilitatis, contra quam non licet agere, imo magis directe et apertius : *Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos? et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. Ergo lex monogamiæ pariter sat expressa erat, ut esset lex proprie dicta, vi cujus non licebat plures uxores ducere, et ideo obligabat sub peccato.

508. — *Dices* : Verba institutionis quæ videntur monogamiam præ se ferre, quadantenus eliduntur ex hisce verbis

sive benedictionis, sive præcepti : *Crescite, et multiplicamini, et replete terram.* Ita Perrone.

Resp. Nego. Alias Deus corruisset, ut ita dicamus, una manu quod altera constituisset ; et Christus non efficaciter redarguisset Pharisæos, qui, freti verbis *crescite, et multiplicamini*, etc., potuissent dicere, ad multiplicandum genus humanum, Deum ab initio dedisse licentiam dimittendi uxores steriles, et alias ducere. Deinde illa interpretatio est contra mentem et verba Patrum, et absque vel leviusculo fundamento introducta est ; nam prædicta verba optime coherent cum monogamia, quæ, ex lege ordinaria, aptior est, quam polygamia, ad generis humani multiplicationem. Polygamia enim, exceptis quibusdam duntaxat adjunctis, et quidem stipata conditionibus supra (489) recensitis, valde obstat procreationi prolis, quum mares et feminæ nascantur in numero fere æquali. Unde si multi plures simul habeant uxores, alii multi non poterunt nubere, et ita flagitiis valde obnoxii erunt, nisi ferro fiant spadones, sicut mos est apud quasdam gentes corruptas. Deinde qui utuntur multis mulieribus, nisi polleant magna virtute atque speciali providentia ipsis succurrat Deus, sicut contigit sanctis Patriarchis, depravantur, viribus non minus quam divitiis tabescunt, et non raro vitiosorem generant prolem. Unde apud Romanos, dum floreret monogamia, orta est illa mascula proles quæ universum debellavit orbem ; postea vero, quando lex monogamiæ fuit contaminata per divortia et alia carnis flagitia, Romani fuerunt a Barbaris devicti atque conculcati.

509. — *Inst.* Si Deus concesserit dispensationem in monogamia, debet esse in Scripturis saltem aliquod vestigium talis dispensationis. Porro nullum istiusmodi apparet. Ergo.

Resp. Nego maj. Moyses enim non omnia quæ facta sunt, scriptis consignavit. Deinde, cum lex de unitate uxoris non est humanitus, sed divinitus instituta, nec unquam verbo aut litteris tradita, sed cordi impressa, sicut alia quæ ad legem naturæ qualitercumque pertinent, ideo debuit fieri etiam dispensatio per internam inspirationem, sicut lex ipsa per internam Spiritus Sancti inspirationem inculcata fuerat, præsertim, quia dispensatio primum facta est, non

pro omni populo, sed pro quibusdam tantum præclarissimis viris. Unde non erat, cur dispensatio cum fragore tonitruum vel in sono tubæ promulgaretur; nam per exempla sanctorum Patrum quibus facta est, facile derivavit ad posteros.

510. — COROLLARIUM : *Ante diluvium polygamia fuit illicita.* Lamech, qui fuit pater Noe, vehementissime corripitur a Patribus et Pontificibus, ex eo quod duas simul habuerit uxores, sicut patet ex eorum testimoniis supra relatis. Noe et tres filii ejus, quos Deus salvavit in arca, ad propagandum genus humanum, singuli singulas habuerunt uxores, ut colligitur ex *Genes. vii, 1* : *Et ingressus est Noe et filii ejus, uxor ejus, et uxores filiorum ejus cum eo in arcam propter aquas diluvii.* Et *I Petri, iii, 20* : *In diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.* Deinde ante diluvium homines erant valde longævi super terram, ac subinde non erat causa indulgendi polygamiam ad propagandum genus humanum. Præterea tempore naturæ nondum delineabantur figuræ futurorum in nova Lege. « In hujusmodi moribus quidquid illorum temporum sancti non libidinose faciebant, quamvis ea facerent quæ hoc tempore nisi per libidinem fieri non possunt, non culpatur Scriptura. Et quidquid ibi tale narratur, non solum historice ac proprie, sed etiam *figurate ac prophetice acceptum*, interpretandum est usque in finem illum charitatis, sive Dei, sive proximi, sive utriusque. » S. August., *de Doctrina christiana*, lib. III, cap. 13. Tandem eo tempore nondum electus fuerat populus Dei ad cultum Dei viventis servandum : et ideo polygamia fuisset potius ad civitatem diaboli, quam ad civitatem Dei ædificandam.

Quæritur 1º an polygamia fuerit indulta, statim post diluvium, Noe et filiis ejus?

511. — Affirmant Sylvius et alii non pauci, et tenet Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. 21, 8 : « Factum id fuerat ex indulto divino, post diluvium, præsertim patriarchæ Noe concessio, ut majori, qua fieri poterat, celeritate multiplicaretur humanum genus. » Natalis Alexander, *Hist. eccl. veteris Testamenti*, dissert. 4, in fine, hæret anceps utrum primum Noacho, vel Abrahamo facta sit dispensatio. Et videtur eam tenere S. August., *I de Nuptiis et concupi-*

scientia, a. 9 : « Illo quippe concupiscentiæ malo utitur homo, non vincitur, quando eam inordinatis atque indecoris motibus æstuantem frenat et cohibet, neque nisi propagini consulens relaxat atque adhibet, ut spiritualiter regenerandos carnaliter gignat, non ut spiritum carni sordida virtute subjiciat. Sic Patres sanctos ex Abraham et *ante Abraham*, quibus Deus quod ei placuerint perhibet testimonium, usos fuisse conjugibus neminem oportet dubitare christianum, quando quibusdam etiam singulis plures habere concessum est, ubi ratio fuit prolis multiplicandæ, non variandæ appetitio voluptatis. »

Sed hæc sententia, præter quod nullo positivo innixa sit fundamento, difficultatibus scatet. Nam certum est, quod, immediate post diluvium, octo tantum erant animæ, scilicet Noe et uxor ejus, et tres filii Noe, Sem, Cham et Japheth cum singulis eorum uxoribus : ideo polygamia tunc, non tantum fuisset adversa cognationi, sed etiam impossibilis, nisi aliqua mulier fuisset subtracta a viro suo ; quod, nedum favisset, prorsus obstitisset propagationi generis humani. Postea vero homines facti sunt pessimi, atque a cultu Dei veri recedentes. Ratio autem indulgendi polygamiam non fuit simpliciter ut multiplicaretur genus humanum, sed ut multiplicaretur populus Dei ; illa enim multiplicatio pertinet ad naturam, hæc autem ad gratiam. Ideo non fuit conveniens indulgere polygamiam, priusquam Deus elegerit Abrahamum, atque de terra sua et de cognatione sua eduxerit in terram peculiarem, ut esset caput gentis sanctæ et generis electi. Si Deus voluisset indulgere polygamiam statim post diluvium, verosimiliter jussisset Noacho alias introducere mulieres in arcam, præter uxorem suam et tres uxores filiorum suorum. Quapropter tenemus cum Giribaldi, Salmantic., Estio, S. Bonaventura, et aliis, quod facultas polygamie facta sit primum Abrahæ. « Ex hoc patet, quod hæc dispensatio non se extendat ad tempus *naturæ institutæ* nec *gratiæ* : quia in natura instituta non erat tempus *figuræ* nec *necessitas sterilitatis* ; similiter in tempore gratiæ cessaverunt figuræ, et omnes vocantur ad Christi culturam, et multiplicatum est genus humanum valde. Similiter ratione *utilitatis* non se extendit ante tempus Abrahæ, quia ante non multiplicabantur ad cultum Dei, sed ad ma-

lum, quia imitatores erant paternorum scelerum : et ideo deleti sunt cum terra. Ratione vero *honestatis* ad illos solos se extendit qui uxoribus et concubinis temperanter et ad cultum Dei multiplicandum sciebant et volebant uti ; aliter eis dispensatio non valebat.

« Ista autem dispensatio facta est divina inspiratione in Patriarchis et rege David, quando utrisque de semine facta est repromissio ; et quia isti erant capita et imitandi erant tanquam sancti, intellexerunt recte, dispensationem hanc ad omnes extendi, qui erant imitatores eorum in castitate ; et mos fuit ex hoc introductus, durans usque ad Christi adventum. » S. Bonaventura, in IV, dist. 33, a. 1, q. 3. Et tacite favent huic sententiæ S. Augustinus (quidquid dixerit in opere *de Concupiscentia*), S. Thomas, Innocentius III, et alii Patres, qui, quandocumque cohonestant polygamiam, loquuntur tantum de veteri Lege, de populo Dei, quem necesse erat multiplicare ad cultum divinum ; populus autem Dei incœpit cum Abrahæ electione et signaculo circumcisionis. Facit etiam ratio desumpta ex figuris, quæ in populo Dei tantum delineabantur.

Attamen usus polygamix videtur cessasse apud Judæos ante adventum Christi ; nam in Evangelio, quandocumque tum Christi discipuli, tum Pharisei loquuntur, semper de uxore in numero singulari loquuntur. Deinde Zacharias, pater Joannis Baptistæ, licet uxor sua erat sterilis, non tamen aliam accepit uxorem, sed cum illa usque ad senectutem vixit. Causam hujus cessationis reponit Bellarminus in cessatione finis, scilicet ratione multiplicandi homines, quia jam plenissimus erat mundus hominibus. Sed probabilius videtur quod cessaverit talis usus, quia lex Romanorum, sub potestate quorum tunc erant Judæi, prohibebat multiplicitatem uxorum ; homines enim assueti polygamix non sponte cessant ab ejus usu, nec finem dispensationi indultæ ponunt.

512. — *Dices* cum Sylvio, 3. p., q. 65, a. 2, quæst. 1 : « Nec refert quod Noe aut ejus filii plures uxores acceperint ; nullæ enim erant quas acciperent. »

Resp. Nego assertum. Prorsus refert ; nam Deus pro sua sapientia nihil facit inopportune, sed si talem dispensationem fecisset Noacho et filiis ejus, fecisset inopportune :

quorsum enim dispensationem concedere eis qui versantur in impossibilitate uti illa? *Dices* : Facta est illis pro posteris. Sed non est verisimile quod Deus remiserit a lege ante tempus; non enim sapientis est legislatoris promulgare suspensionem legis diuturno tempore antequam de facto cesset obligare; sed consultius est ut tunc fiat dispensatio quando adest ratio dispensandi, et promulgetur iis qui ipsa indigent.

Repones cum eodem : polygamiam fuisse usitatam et licitam ante tempora Abrahæ, colligitur ex eo quod Sara, *Genes.* xvi, illum rogaverit, ut acciperet secundam uxorem, scilicet Agar, loquens non tanquam de re sibi divinitus tunc patefacta quod liceret, sed tanquam de ea quam licere notum esset omnibus; unde et Abraham statim acquievit, etiamsi nondum audivisset quod cap. xxi ei dictum est : *Omnia quæcumque dixerit tibi Sara, audi vocem ejus.*

Resp. : Dispensatio facta est per internam inspirationem, non autem per externam locutionem, et factum istud Innocent. III plane assimilat facto Jacob qui affirmavit, se esse primogenitum Esau, et facto Israelitarum qui res Ægyptiorum abstulerunt, et facto Samsonis qui se cum Philistinis occidit. Porro interna inspiratio pro triplici illo facto non contigit diu ante eventus, sed illis coextitit, nec talis inspirationis habetur expressa mentio in Scripturis. Unde verosimilius est quod Sara et Abrahamus fuerint tunc moti Spiritu Sancto, sicut postea fuerunt Rebecca et Jacob, quando hic benedictionem patris Isaac obtinuit modo præternaturali, imo supernaturali, sicut fusius prosequitur S. Thomas, *In Genes.* xxvii.

Queritur 2º an Deus polygamiam indulserit Gentilibus?

513. — I. SENTENTIA AFFIRMANS. Bellarminus, Valentia, Sylvius, Gonet, Billuart, de Angelis, Marc, Palmieri, Lehmkühl, Gasparri, etc., tenent uti probabilius, quod polygamia fuerit a Deo Gentilibus concessa, saltem indirecte. Et hanc sententiam Sanchez et Salmanticenses dicunt esse probabilem. Illam tenent omnes qui defendunt, polygamiam nunquam fuisse prohibitam sub peccato. 1º Abimelech, *Genes.* xx, qui tentaverat rapere Sarain in uxorem suam, licet jam haberet uxorem et ancillas, corripitur, non ex eo quod

voluerit plures insimul habere uxores, sed quia tulerat uxorem alterius. *Genes.* xxvi, Esau, qui factus erat populo Dei extraneus, non reprehenditur ex eo quod duas simul uxores habuerit, sed dicitur tantum quod *ambæ offenderant animam Isaac et Rebercæ*. Et, quod urgentius est, Esther, sanctissima femina, nupta est, ex pientissimi fratris sui Mardochei consensu, regi Assuero qui gentilis erat et jam uxorem habebat Vasthi, quæ, etsi repudiata, attamen adhuc erat vera illius uxor. — 2º S. Augustinus, in lib. XVI, *de Civitate Dei*, cap. 38, et lib. XXII, *Contra Faustum*, cap. 47, scribit, in terris ubi Jacob uxores quatuor duxit, fuisse morem ducendi plures uxores, posteritatis causa, et eum morem fuisse inculpabilem, quia eo tempore polygamiæ lex nulla prohibebat. Quo loco Augustinus indicat, dispensationem fuisse generalem, tum quia absolute dicit, eo tempore nullam fuisse legem prohibentem polygamiæ, quia nimirum lex naturalis propter generalem dispensationem nusquam obligabat; tum etiam, quia dicit, in eo loco, et in aliis terris, ubi Jacob tunc erat, id fuisse licitum. Locus autem ille Gentilium erat, non Hebræorum: siquidem Laban, cujus filias Jacob accepit uxores, idololatra erat, ut patet *Genes.* xxxi; tum denique quia causa cur polygamiæ tunc esset licita, dicitur ab Augustino fuisse propagationis generis, seu sufficiendæ prolis: nec usquam dicit, quod sciam, propagandi populi Dei tantum. Ita Bellarminus, *de Matrimonio*, cap. 11, in fine. — 3º « Quoad populos gentiles consuetudo pervulgata erat, plures uxores accipere, neque S. Scriptura id expresse illis vitio vertit, quamquam alia eorum vitia perstringantur. Imo, quod maximum est, nisi ad eos quoque populos dispensationem divinam sese extendisse dicamus, quomodo judaicum populum atque sanctos Patriarchas a gravi scandalo Gentium excusabimus, quos suo exemplo ad polygamiæ provocarint? Quare aut dicendum videtur, Gentiles potuisse ex exemplo Patriarcharum et Judæorum ad dispensationem sibi etiam tacite datam concludere, ita ut licitum fieret, quod antea illicite usurpassent; aut (ut cum aliis Ballerini, Platell. censent) Deum cum ipso Noe, secundo generis humani parente, dispensationem communicasse, quæ ad omnes posteros usque ad novæ Legis institutionem permaneret. » Ita Lehmkühl,

p. 2, l. 1, tr. 8, n. 698. Et fusius jam idem dixerat Palmieri, *de Matrim.*, cap. 3, thesi xv, n. 5.

514. — II. SENTENTIA NEGANS PROBABILIOR. Prob. 1° ex cap. *Gaudemus*. Innoc. III interrogatus ab episcopo Tiberiaden. an paganus conversus possit retinere omnes uxores suas, respondit negative. Primam rationem decisionis sumpsit ex prima matrimonii institutione. Atqui hæc ratio fuisset inefficax, si pagani fuissent dispensati super legem institutionis; debuisset addere quod talis dispensatio pro ipsis revocata fuerat. Deinde subdit, nulli unquam licuisse plures insimul habere uxores absque divina dispensatione, quæ fuit concessa Patriarchis et aliis justis viris; ubi evidenter supponit, non fuisse concessam ethnicis, alioquin non recte arguisset, et sine fundamento mentionem fecisset Patriarcharum et virorum justorum, si omnibus absque exceptione fuisset concessa dispensatio. *Confirmatur*, quia Pontifex declaravit, connubia infidelium contracta cum pluribus mulieribus simul esse omnia invalida, præter primum; et hoc SS. Congregationes Romanæ habent tanquam fundamentale principium, quando agitur de matrimoniis infidelium qui convertuntur ad fidem; non enim eis conceditur retinere nisi unam uxorem, et quidem eam quæ fuit prima ducta, si consentiat habitare sine contumelia Creatoris. Porro, si cum Gentilibus Deus dispensasset ante, vel post diluvium per generalem dispensationem Noacho promulgatam, super lege monogamiæ, valerent prædicta Gentilium plura connubia; nam, ut arguit Bellarminus (qui proinde in hoc sibi minus coheret), Gentiles particularibus legibus Evangelii non tenentur, antequam christiani fiant, aut saltem antequam illas noverint; et videtur significare S. Paulus, *Rom. II, 12*: *Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt; et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur*. Ergo. Sane abrogatio dispensationis concessæ Gentilibus esset frustra; quia non prudenter irritatur actus aliunde validus ex dispensatione divina, nisi innotescat voluntas Dei per quam tollitur dispensatio; legislator enim non præsumitur adeo absolute abrogationem extendere, ita ut afficiat etiam eos qui constituti sunt in impossibilitate eam cognoscendi, et sic fiant rei peccati, si pergant contrahere ex more introducto per dispensationem divinam. San-

chez, qui nostram tenet sententiam, dicit, non posse sustineri quod infideles a tempore Christi non peccent dum plures ducunt uxores, quia matrimonium hujusmodi non est quidem irritum propter legem positivam Christi, qua non obstringuntur ante Baptisma, sed propter jus naturale, ad quod, sublata dispensatione per Christum, reductum est matrimonium. Quod mihi non placet; nam qui agunt vi dispensationis divinæ, non possunt esse *formaliter* rei alicujus peccati, dum pergunt agere vi talis dispensationis, donec ejus abrogatio ipsis innotuerit. Porro dispensationis revocatio non nisi ineunte sæculo decimo sexto gentilibus Americæ, et etiam postea, quibusdam Oceani insulis innotuit. Si ideo polygamiam retinuerunt ex dispensatione primitus ac divinitus concessa, quomodo in hoc peccare potuerunt antequam Evangelium audiverint, revocationemque a Christo factam didicerint? Unde, si in hoc peccaverint; peccavere quia violaverunt legem naturalem in qua nunquam fuerunt dispensati.

515. — 2º *Ex rationibus hujus dispensationis.* Ad dispensationem faciendam super monogamiæ lege, quatuor potissimum requiruntur conditiones, nempe *congruitas, necessitas, utilitas et honestas*, sicut supra (472 et 490) ostensum est fusius. Porro fere omnes istæ conditiones desiderantur apud Gentiles; et quum aliunde ipsis polygamia fuit potius causa lasciviendi, quam procreandi prolem, non fuit conveniens illam eis concedere.

516. — *Confirmatur.* Non dispensatur in secundariis matrimonii finibus, nisi in quantum talis dispensatio multum confert fini primario, qui est bonum prolis, scilicet ejus procreatio et educatio propter cultum Dei veri. Atqui polygamia omnibus hominibus ac gentilibus concessa, nedum faveat procreationi, ipsi adversatur, sicut ostensum est (478), quum fere æqualis sit numerus virorum et mulierum. Deinde, nedum multiplicatio prolis apud Gentiles fuerit propter cultum Dei veri, potius Diaboli adoratores multiplicabat. Unde si Deus eam indiscriminatim omnibus concessisset, potius civitatis Cain seu mali, quam civitatis Abelis seu boni incremento providisset. Quapropter, ad summum, admitti potest quod quibusdam Gentilium viris facta fuerit in adjunctis specialissimis et propter altissimas rationes, sicut

non improbabilius conjectare fas est de rege Assuero, cui nupsit Esther. Factum reginæ Esther prorsus cadit sub extraordinariam ac supernaturalem Dei providentiam, et immerito ex illo infertur universalis dispensatio; exceptio enim, nedum everlat, regulam obfirmat. Unde Cornelius a Lapide, *in cap. II Esther*, 16: « Sentiebant Esther et Mardochæus Dei instinctum ad conjugium cum Rege ineundum, ut eum toti genti suæ conciliarent. » Præterea Esther fuit stupenda figura Beatissimæ Virginis, quæ cum Christo et per eum magnifice triumphavit de hoste generis humani, et immaculato pede caput illius contrivit. Assuerus vero fuit figura Christi. Deinde connubia mulierum Israelitarum cum ethnicis viris Deus apertis verbis in Lege interdixerat, et hujus prohibitionis meminit ipsa Esther cum jam matrimonium cum Assuero est consummatura, cap. xiv, 15: *Nostiquia oderim gloriam iniquorum, et detester cubile incircumcisorum, et omnis alienigenæ*. Et prorsus super illa lege fuit dispensata a Deo. Sane, si sufficiens fuerit causa dispensandi a monogamia multiplicatio populi Dei, a fortiori ejusdem populi redemptio ab universali exterminatione.

517. — 3º *Ex genuina dispensationis notione*. Si omnibus hominibus polygamiam concessit Deus, non proprie dispensasset in lege sua, sed potius eam abrogasset; dispensatio enim legis est ejus relaxatio in favorem alicujus, et confirmat legem; si autem relaxatio fiat pro omnibus absque exceptione, maxime si fiat pro multis sæculis, non proprie dispensatio, sed abrogatio dicenda est, aut, ad summum, appellabitur suspensio legis, non vero *dispensatio*, vel *indultum*. Atqui tamen Doctores et Pontifices licentiam polygamie appellant dispensationem presse sumptam vel indultum: imo Innoc. III expresse significat indultum illud non fuisse omnibus hominibus ac gentibus concessum (483). Ergo.

518. — 4º *Ex elisione rationum in oppositum*. Ad primam: Licet non reprehendantur a S. Scriptura, non ideo cohonestantur; S. Scriptura enim non ideo approbat facta omnia quæ narrat sine vituperatione: quippe narrat sine reprehensione polygamiam Lamech, quam tamen vehementer reprehendunt SS. Patres et Pontifices Romani: imo, *Genes. xix*, narrat incestum filiarum Lothi cum patre suo

sine animadversione ulla; et tamen quis ideo audebit geminum illum incestum ab omni flagitio, saltem materiali, excusare? Esau autem, utpote frater Jacob, potuit bona fide credere, sibi esse licitam polygamiam, sicut et fratri, maxime quia indulta erat communi utriusque stipiti Abrahæ.

519. — *Ad secundam* : Jacob potuit licite, vi dispensationis, quatuor uxores ducere, etiamsi dispensatio non obtinisset morem in regione quam inhabitabat Laban. Deinde Laban, licet prævaricatus erat, potuit dispensatione gaudere, quæ exemplo Abrahæ facile potuit transire tanquam mos ad ejus prolis cognatos : Laban enim erat avunculus Jacob. Unde S. Thom., 1-2, q. 105, a. 3, o : « Lex statuit ut de quibusdam gentibus habentibus aliquam affinitatem ad Judæos, scilicet de Egyptiis, apud quos nati fuerant et nutriti, et de Idumæis filiis Esau fratris Jacob, in tertia generatione reciperentur in consortium. » Illo tempore nulla lex vetabat polygamiam, quia Deus dispensaverat, et ex tali dispensatione mos polygamie invaluerat, quo sensu exponit Innoc. III, in cap. *Gaudemus*. Nullibi S. Augustinus dicit, polygamiam fuisse Gentilibus licitam, et quandocumque de illa agit, id præstat ut cohonestet polygamiam Patriarcharum et sanctorum virorum populi Dei. Quando igitur dicit, illam crimen non esse, quia mos erat, bene potest exponi de illis viris, qui dispensatione gaudebant, et a nemine potuit illis in crimen verti, quia mos polygamie tunc ubique invaluerat. I *de Nuptiis et concupiscentia*, n. 9, dicit expresse illam fuisse concessam *quibusdam* sanctis Patribus, et ideo non omnibus; et a fortiori non fuit indulta Gentilibus. Cæterum juvat referre expositionem S. Thomæ de locis libri *Civitatis* et libri *Contra Faustum* objectis. S. Thom., *In Genes.* XVI : « Igitur Sarai, etc. Ingredere ad ancillam meam. Augustinus, XXII *Contra Faustum*, dicit, quod Abraham obedivit in hoc Saræ, credens ex nutu Dei id voluisse, qui jam ex seipso hæredem illi promiserat, sed ex qua femina non prædixerat. Et paulo ante dixit, quod Sara sciens, se esse sterilem, ancillaris uteri fecunditatem in usum viri sui potestate licita vindicavit, non cedens viro concupiscenti, sed jubens obedienti. Et, XVI *de Civitate Dei*, dicit, quod hac concubina ad generandam prolem, non ad explendam libidinem usus est : et non insultans, sed potius obe-

diens conjugii. Et in hoc est jure illo usa Sara, de quo dicit Apostolus, quod non habet potestatem sui corporis vir, sed mulier. In quibus Augustini verbis *duo sunt cavenda, et sane intelligenda*. Primum est, quod Sara ex communi et absoluto jure conjugii non habuit potestatem in corpore viri sui, ut posset illi jubere, quod concumberet cum ancilla sua; nec de communi jure posset excusari ex isto præcepto. Secundum est, quod opinio vel credulitas, qua vir credidit hoc ex Dei nutu jussum, ad viri excusationem non sufficeret, nisi in tantum certus esset, quod præponderaret vel æquipolleret certitudini, quam habebat de præcepto juris naturalis, quod est de non concumbendo cum aliqua nisi cum legitima uxore. *Et ideo pro certo tenendum, quod tam Sara quam Abraham certi fuerunt, quod Deus hoc volebat*. Præter autem hæc duo, Augustinus tria addit in facti hujus excusationem. Primum est rectitudo intentionis, quia scilicet propter prolem ad cultum Dei propagandum fiebat. Secundum est sinceritas affectionis, quia non ex amore carnalis concupiscentiæ, sed ex voluntate casta hoc factum fuit: quod probatur tum ex hoc, quod Abraham hoc fecit ab uxore jussus; tum quia de ancilla jam habita, jam prægnante, dicit Sara: *Utere ea ut libet*. Ex quo patet, quod nulla intemperantia irretitus erat ancillæ. Tertium est, quod, secundum Augustinum, tunc plures habere uxores nulla adhuc lege prohibebatur. *In quibus Augustini verbis advertenda sunt iterum duo*: Primum, quia licet nulla lege scripta prohibebatur, lege tamen divinitus indita et naturali prius prohibitum erat. Secundum, quia mos vel communis consuetudo non potest aliquid facere licitum, quod divino et naturali præcepto est illicitum, *nisi certum esset Deum super hoc dispensasse*. Et ideo in prædictis oportet intelligi, Abraham certum fuisse, quod Deus cum ipso dispensabat. »

Subdit Bellarminus, nunquam dixisse Augustinum, dispensationem fuisse concessam causa propagandi populi Dei tantum. Porro pluries id expresse dixit S. Augustinus, et est aperte ejus mens. In I *de Nuptiis et concupiscentia*, n. 9 (supra 141) et aliis locis passim jam citatis. Et sermo. 51 *de Concordia Matthæi et Lucæ*, n. 26: « In illo ergo populo quia oportebat fieri abundantem propagationem usque ad Christum, per numerositatem plebis in qua præfiguraren-

tur omnia quæ præfiguranda erant Ecclesiæ documenta, habebant officium ducendarum uxorum per quas populus cresceret, in quo populo præsignaretur Ecclesia. » Et *de Bono conjugali*, n. 9 : « Ex quo colligitur, primis temporibus generis humani, maxime propter Dei populum propagandum, per quem et prophetaretur et nasceretur Princeps et Salvator omnium populorum, uti debuisse Sanctos isto, non propter se expectando, sed propter aliud necessario bono nuptiarum. » Et n. 18 : « Eadem quippe vena charitatis, nunc spiritualiter, tunc carnaliter propter illam matrem Jerusalem propagandi erant filii ; sed diversa opera Patrum non faciebat nisi diversitas temporum. » Et n. 19 : « Sed neque hi, si qui forte nunc inveniuntur, qui non quærunt in connubio nec appetunt, nisi propter quod institutæ sunt nuptiæ, coæquari possunt illis hominibus. In istis enim carnale est ipsum desiderium filiorum ; in illis autem spiritale erat, quia sacramento illius temporis congruebat. Nunc quippe nullus pietate perfectus filios habere nisi spiritualiter quærît ; tunc vero ipsius pietatis erat operatio, etiam carnaliter filios propagare ; quia illius populi generatio nuntia futurorum erat, et ad dispensationem propheticam pertinebat. » Et in ipsomet lib. XXII *Contra Faustum*, postquam patriarcham Jacob vindicaverit contra Fausti calumniam, exponit quod polygamia nihil detraxerit de virtute sanctorum virorum veteris Legis, et causam reponit in peculiari providentia et auxilio Dei indulgentis illam, qui simul eis in casu succurrebat : « Credant (osores illorum), non frustra tam magnum honorem sanctitatis tributum quibusdam viris etiam plures uxores habentibus, nisi quia fieri potest ut imperator carnis animus tanta temperantiæ potestate præpolleat, ut genitalis delectationis motum insitum naturæ mortalium ex providentia generandi leges impositas non permittat excedere. » N. 48. Hæc et alia ejusmodi quæ passim dicit S. Augustinus, nequaquam aptari possunt Gentilibus.

520. — *Ad tertiam* : Illa ratio innititur falso supposito, videlicet quod polygamia primum inceperit in populo Dei, et ex illo derivaverit in Gentiles. Porro nondum existebat populus Dei, cum jam mos polygamie existebat ; nam populus Dei exorsus est cum Vocatione Abrahamæ, et polygamia

apud hunc populum exordium cepit quando Abraham cognovit Agar ut uxorem suam : sed in Ægypto et aliis regionibus polygamia existebat, sicut patet factis Pharaonis et Abimelech, qui tulerunt Saram, ut eam haberent in uxorem. Unde S. Thomas, *In Genes.* xvi, inter causas propter quas Deus concesserit polygamiam suo populo, recenset exemplum Gentilium : « Quarta ratio est utilitas condescensionis ad infirmos et carnales sub lege, quibus tam ratione infirmitatis, *quam exempli Gentilium*, qui tunc communiter plures habebant uxores, fuit expediens, quod possent etiam plures habere. » Unde, ut videre est, nulla erat ansa scandalii ex parte Judæorum quoad Gentiles, qui aliunde pro minimo, imo pro nihilo habebant consuetudines Judæorum, nec eos credebant esse populum Dei, sed potius tanquam dejectum et impium, utpote non colentem deos nationum.

Quæritur 3º an Pontifices Romani toleraverunt polygamiam Judæorum post Evangelii promulgationem ?

521. — I. RATIO DUBITANDI. 1º Martinus V, in bulla 1 febr. 1418, inhibet Inquisitoribus fidei vexare judæum Ferrariæ commorantem qui, postquam contraxisset matrimonium secundum legem hebraicam, elapsis pluribus annis, illud matrimonium solvere fecit secundum dictam legem et ritum eorundem Judæorum. *Archives Vaticanes*, reg. 353 (6º vol. des registres de Martin V), fol. 315. Et Benedictus XIV, constitut. *Postremo mense*, 28 febr. 1747, § 68 : « Si de sponsaliorum validitate, aut invaliditate, itemque de obligatione, aut contra, deberet judicium fieri, res autem inter hebræum et hebræam intercederet, æquum esset sententiam ferre legibus consentaneam et consuetudinibus Hebræorum ; communis enim et probata opinio est, in judiciis hujusmodi oportere non juri pontificio, vel civili, sed legi et Mosaicæ consuetudini adhærere. Marquard, *de Judæis*, part. 2, c. 4 ; Ricciul., *de Jure person.*, lib. II, cap. 18, n. 7 ; Sessa, *de Judæis*, cap. 33, n. 6 ; card. de Luca, *de Matrim.*, discursu 15, n. 3. »

2º Sollicitavit a Paulo IV facultatem ducendi aliam uxorem gratia prolis procurandæ judæus Raphael in civitate Nepesina (Népi) commorans, quia nullam suscepit prolem per decem et octo annos ex prima uxore. Preces ejus innixæ

erant lege Mosaica, quæ hebræo qui decennium cum uxore, nulla prole suscepta, habitaverit, concedit facultatem aliam uxorem capere : quæ quidem lex adhuc in virili observantia erat tunc. Ascanius Sforza, Cardinalis Camerarius, rescripsit 26 jun. 1555, atque de mandato Sanctissimi Papæ vivæ vocis oraculo sibi facto, et auctoritate sui Camerariatus officii, ei indulgit, « aliam sibi bene visam mulierem uxorem capere, et cum ea matrimonium, juxta hebraicum ritum, contrahere et consummare, dummodo inde scandalum non oriatur, libere, licite, et impune possis et valeas, sicut sancta Mater Ecclesia et nostri in officio Camerariatus prædecessores consueverunt, nosque cum Deo et sine peccato possumus, toleramus pariter et indulgemus. » Deinde inhibet omnibus officialibus cujusvis nominis in terris Pontificiis, ne quovis modo vexent taliter nuptum. Utique hoc rescriptum non fuit, ob quædam impedimenta, executioni demandatum ; sed nihilominus ex illo patet praxis pontificalis quoad bigamiam simultaneam Judæorum in terris S. Petri degentium.

3º Salomon Abram, de Fano, hebræus, sed postea in terra Lugi (Lugo), domini Ferrariensis, commorans, petiit ab eodem Ascanio Sforza, Cardinali Camerario, facultatem ducendi secundam uxorem, prima vivente, juxta legem et ritum Mosaicum, quin inde molestari valeat. Cui annuit Cardinalis dicens : « Per præsentés toleramus, teque propterea realiter ac personaliter nullatenus molestari posse... decernimus... Non obstantibus constitutionibus et ordinationibus Apostolicis, ac legibus civilibus, cæterisque contrariis quibuscumque. » Concessionem istiusmodi fecit, sedente Gregorio XIII, Henricus Gajetanus, Card. Camerarius, 7 dec. 1590, sed hoc modo concessit : « Quantum cum Deo et sine peccato possumus. »

4º Demum, 12 maii 1623, regnante Gregorio XV, Ludovicus Ludovisi, Card. Camerarius, hebræo Salomoni Toscano, Romæ commoranti, fecit etiam facultatem secundam ducendi uxorem, quia jam a viginti annis continuis citra cum prima permanserat absque prolis procreatione, et quidem ut mandata Suæ Sanctitatis executioni demandaret, etiamsi non accedat consensus primæ uxoris. Rationes autem concessionis sic enuntiat : « Sancta Mater Ecclesia, in memo-

riam Dominicæ passionis, Hebræos inter Christianos versari, et suis ritibus ac moribus uti tolerat, ut, aliquando, resipiscentes, judaica cæcitate abjecta, ad verum Christi lumen convertantur. Cum itaque, juxta eorum consuetudinem, ab immemorabili tempore citra observatam, de qua Nobis sufficienter constitit, liceat Hebræis qui cum sua uxore per decem annos permanserunt, et ex ea filios non suscepunt, illa vivente, etiam superducere, tu qui, ut asseris, cum Giamilla, tua uxore, jam a viginti annis continuis citra permansisti, et, juxta dictam consuetudinem, ea vivente, aliam uxorem, etiam ipsa non consentiente, ducere, etc. » Sequitur concessio facta insequente modo : « Per præsentēs, quantum cum Deo et sine peccato possumus, toleramus et tolerari debere mandamus, etc. »

522. — II. TRADITUR SOLUTIO. 1° Concors est theologorum et canonistarum sententia, quod nulla auctoritas humana, ne Apostolica quidem, possit dispensari ad pluralitatem uxorum, cum S. Thom., in IV, dist. 33, q. 1, a. 2, o : « In hoc a solo Deo dispensatio fieri potuit per inspirationem internam ; » et perspicue habetur in cap. *Gaudemus* sæpius citato.

2° Certum est, judæo qui convertitur ad fidem, non permitti retinere duas uxores ; sed ei non secus ac infidelibus injungitur ut retineat primam ductam, si et ipsa convertatur, aut consentiat habitare sine contumelia Creatoris. Consequenter impedimentum ligaminis viget pro Judæis non minus quam pro Gentilibus et cæteris omnibus, et ideo plane infertur, matrimonium novissime contractum esse irritum ac nullum : alias esset validum etiam post conversionem ad fidem, « cum per sacramentum Baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur. » Cap. *Gaudemus*. Nec ullum esse potest dubium, quod Christus licentiam pluralitatis uxorum abrogaverit pro Judæis, sicut revocavit facultatem libelli repudii, de qua fusius agit Benedictus XIV, in Constit. *Apostolici muneris*, 16 sept. 1747, ubi declarat, Jesum Christum matrimonium ad suum primævum statum redegissee.

3° Certum quoque est, in prædictis tolerantibus concedendis, prædictos Pontifices non egisse tanquam Christi Vicarios et ea qua gaudent spirituali potestate tanquam Caput

Ecclesiæ universalis, sed temporali potestate, prout scilicet principatum terrestrem habebant, non secus ac principes sæculares. Nam agitur de matrimoniis in quibus neuter conjux erat baptizatus, ac proinde neuter erat subditus Ecclesiæ, neuterque illius sacris canonibus regebatur, sicut dicit Benedictus XIV, constit. *Singulari Nobis*, 9 febr. 1749, § 2 : « Omissis sacris Ecclesiæ Canonibus, cum nullo modo possint iis accommodari qui nunquam in ejus sinum admissi sunt. *Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare ?* Sic S. Paulus, *Epist. I ad Corinth.*, cap. v, scripsit, cujus verba apte ab Innocentio III, Prædecessore nostro, ad rem nostram accommodata sunt, cap. *Gaudemus, de Divortiis*. »

4° Martinus cohærenter S. Apostolo talem inhibitionem fecit Inquisitoribus, quorum potestas erat spiritualis et respiciebat tantum baptizatos, seu Ecclesiæ subditos. Secus fuisset, si ille judæus Baptisma suscepisset, etsi deinde in apostasiam lapsus esset, uti declarat Benedict. XIV, constit. *Elapso proxime*, 20 febr. 1751, § 3. Tolerantiæ autem quæ producuntur, fuerunt concessæ a potestate temporanea, quæ non ideo habebat tanquam in re ipsa validum ac legitimum secundum matrimonium, prima uxore adhuc vivente, contractum ; sed, ut expresse dicitur, tolerabatur, atque prohibebatur quominus taliter contrahens propterea molestias pateretur ex parte Officialium ditionis Pontificiæ, eodem pacto quo tolerabantur ritus Judæorum, quin ideo approbentur ; quippe non paucos ex hisce ritibus Ecclesia habet uti mortiferos. Unde istiusmodi tolerantia non facta est via sacrarum Congregationum Concilii, aut S. Officii, aut S. Pœnitentiariæ, sicut fit pro dispensationibus, quæ valent in foro conscientiæ et revera tollunt impedimentum, sed organo Cardinalis Camerarii, qui rebus temporaneis præficiatur. Adverte etiam quod non sine aliqua cunctatione ac formidine peccati concessæ fuerint ; nam concessioni adjecta est restrictio : « Quantum cum Deo et sine peccato possumus, toleramus et tolerari debere mandamus. » Bangen, apud Gasparri, n. 631, refert epistolam Cardinalis Majoris Pœnitentarii datam die 25 maii 1807, quæ calumniam eorum qui dicunt, Romanos Pontifices aliquando concessisse dispensationes super monogamia, refellit.

Queritur 4º an Deus possit concedere polyviratum?

523.—I. SENTENTIA AFFIRMANS COMMUNIOR. Sanchez, Coninck, Layman, Perez, Pirhing, Salmantic., Giribaldi, Schmalzgrueber, Pichler, et alii communius censent, Deum posse concedere uni mulieri ut simul cum pluribus viris nubat. Ratio est, quia, sicut supremum et absolutum dominium Deus habet in res creatas cæteras, ita etiam habet in corpora maris et feminae. Igitur concedere potest feminae, ut absque ulla mariti injuria corpus suum ad usum et actus conjugales tradat alii viro, atque iste hanc illius traditionem accipiet, et vicissim corpus suum ad ejusmodi usum feminae tradat; sic autem inter ejusmodi mulierem et viros illos plures orietur vinculum conjugale. Ergo. *Confirmatur 1º*, quia, si polyviria etiam per absolutam Dei potentiam fieri licita nunquam posset, causa foret, quia repugnat juri naturali. Porro nutans est ista ratio, nam polyviria in tantum repugnat juri naturali, inquantum Deus potestatem hanc non concesserit, sicut repugnat juri naturali innocentem occidere, vel auferre rem alienam, domino rationabiliter invito; si autem Deus, qui supremum omnium habet dominium, jubeat innocentis occisionem, v. g. immolationem Isaac a patre Abraham, vel surreptionem quarundam rerum Ægyptiorum ab Israelitis in exitu de Ægypto, nihil est contra jus naturale; quippe primigena rerum inclinatio est obtemperare voluntati divinae. Ergo. *Confirmatur 2º*, quia polyviria in usu fuit olim apud Britannos, ubi una mulier poterat decem vel plures ducere viros; apud Sabæos omnibus viris ejusdem familiae deserviebat quoad usum conjugii unica uxor. Regina Cingæ quadraginta viros sibi copulavit, referente Clericato. Imo hodie polyviria viget apud Indos, sicut testantur Missionarii; ibi enim non raro omnes fratres nubunt uni et eidem mulieri, qua tamen non utuntur simul, sed successive, atque dum unus cum illa commoratur, ceteri alio divertunt. Et ita proles non fit incerta, ejusque educationi convenienter prospici potest; sicque polyviria non repugnat primario matrimonii fini. Pichler, tit. 4, n. 10.

524.—II. PROBABILIOR VIDETUR SENTENTIA NEGANS. S. Thom., Bellarminus, Rosignolus, et alii probabilius negant. 1º Et hæc videtur esse sententia S. Thomæ, licet expresse illam non enuntiat; nam, in IV, dist. 33, q. 1, a. 1, ad 2, dicit:

« Unam uxorem habere plures viros est contra prima præcepta legis naturæ, eo quod per hoc quantum ad aliquid totaliter tollitur, et quantum ad aliquid impeditur bonum prolis, quod est principalis matrimonii finis. » Porro, 1-2, q. 100, a. 8, in corp., tenet, ea quæ sunt prima legis naturalis principia esse omnino invariabilia, nec apponi posse circumstantias quæ oppositum reddant honestum. Ergo.

2º Vi matrimonii, vir caput est uxoris, sicut Christus est caput Ecclesiæ (462); inde si una mulier pluribus insimul nubat viris, efficitur corpus morale quod tot habet capita, quot sunt viri. Porro istiusmodi corpus est monstrum, atque opus sapientiæ Dei repugnans. Ergo.

3º Polyandria adversatur suapte natura primario matrimonii fini, videlicet tum prolis procreationi, tum maxime illius educationi, sicuti ostensum est (469). Porro id quod pugnat cum primario fine, adversatur primariis legis naturalis principiis, et ideo est indispensabile.

Et huic sententiæ favet Benedictus XIV, *de Sgno*, lib. XIII, cap. 21, n. 9 : « Imo non deest, qui *solidis fundamentis innixus*, post recensitam monogamiam ex parte viri inter præcepta naturalia secundæ classis, eamdem contendat, ex parte feminæ, inter præcepta primæ classis adnumerandam : tum quia una mulier pluribus nupta maritis difficile admodum fœcundatur, et proles obnoxia est multis in educatione periculis : tum quia in veteri Testamento multi quidem leguntur homines sancti pluribus uxoribus eodem tempore copulati; sed nullam omnino reperire est inter sanctas feminas, quæ plures maritos uno eodemque tempore habuerit. »

525. — 4º Non sunt inconcussæ rationes in oppositum. *Ad primam* : Ibi habetur ratio tantum omnipotentiae Dei ac supremi illius dominii. Porro, ut bene perpendatur num talis casus sit a Deo dispensabilis, necesse est etiam sapientiæ Dei rationem habere; quia Deus omnia sapientissime operatur, atque, ut dicitur, II *Timoth.* II, 13, *negare seipsum non potest*. Sed polyviratus est opus monstrosus, atque indignum sapientia Dei. Deinde nec apparet quonam pacto consurgere possit ratio, cur Deus, ad obtinendum primum matrimonii finem, consultius indulserit polyviratum, nam si unus vir sit sterilis, et gravissima faceret causa, ut

uxor prolem pareret, satius esset solvere vinculum matrimonii et liberare mulierem a lege prioris viri, quam ut erga illum obstricta remaneret et simul ligata fieret alteri; minus pessumdaretur natura matrimonii, minusque monstrosa evaderet institutio. Neque tali inconvenienti occurritur, si successive tantum ac definitis temporibus illa unica uxor inhabitet atque rem habeat cum singulis viris: quoniam enim pacto contingere valeat casus in præsentī rerum conditione, quo potius sit proli ut eadem mulier plures simul habeat viros? Et si non contingat, dedecet sapientiam Dei dispensare in lege primaria matrimonii, ad procurandum minus congrue finem primum.

Dices: Ipse S. Thomas, 1-2, q. 100, a. 8, ad 3, dicit: « Osee accedens ad uxorem fornicariam vel mulierem adulteram, non est mœchatus nec fornicatus, quia accessit ad eam quæ sua erat secundum mandatum Dei, qui est auctor institutionis matrimonii; » et ideo sicut hoc fecit contra naturam matrimonii, ita similiter potest facere, ut eadem mulier cognoscat plures viros tanquam suos.

Resp. Nego consequ. et parit. In casu Osee facit ratio digna sapientiæ Dei; et aliunde, juxta sententiam veriorem, mulier quam ibi cognovit Osee libera erat, et eam in legitimam uxorem duxit. In præsentī autem nulla fingi potest ratio digna sapientiæ Dei, ut efficiat opus, quod non duntaxat matrimonii legibus pugnat, sed ipsum matrimonium corrumpit. Et ita plane nutans sit prima confirmatio.

Ad secundam confirmationem: Praxis quarundam gentium nullatenus significat, polyviratum non pugnare cum primis legis naturæ principiis; nam passim et alia juris naturalis prima principia ablegantur; sic apud quasdam gentes liberi occidunt parentes quando senes facti sunt; imo pristini Britanni, teste S. Chrysostomo, *serm. in fer. II Pentecostes*, postquam occiderant suos parentes, eorum carnibus depascabantur, ut ita illis maximum rependerent honorem atque a sepulcri corruptione salvos facerent. Quod et præstiterunt aliæ nationes, sicut ex Herodoto, Strabone, Nymphodoro et Valerio Flacco collegit S. Hieronymus, *Contra Jovin.*, lib. II ¹.

¹ « Quid loquar de cæteris nationibus, cum ipse adolescentulus in Gallia viderim Scotos, gentem Britannicam, humanis vesci carnibus, et cum per sylvas porcorum greges, et armentorum, pecudumque re-

Imo non raro jus naturale proculcatur apud ipsos Christianos; quot matres, ut infamiam vel molestias devitent, proles suas enecant! etc., etc. Ergo non ex flagitiis et sceleribus sumenda est regula juris naturalis. Adeo tamen alte radicatur inhibitio polyandriæ, ut ab ea abhorreant pleræque gentes etiam barbarissimæ ac ferales; v. g. sylvicolæ Novæ Pomeraniæ in Oceania, qui prorsus sunt gens dejectissima et corruptissima, ita ut nullo vestimento utantur, et omnino nudi, promiscue vivant; tamen connubia celebrant, imperfecta quidem, sed connubia; ditiores eorum ducunt plures uxores; cæteri vero unam tantum: et polyandria est apud omnes penitus ignota, non secus ac *communismus*. (*Annales de Notre-Dame du Sacré-Cœur*, nov. 1891, p. 633.)

ARTICULUS II.

DE POLYANDRIA ET POLYGAMIA SUCCESSIVA SEU DE SECUNDIS NUPTIIS.

PARAGRAPHUS I.

De secundarum nuptiarum liceitate.

526. — I. SECUNDÆ NUPTIÆ HABENTUR ALIQUANTULUM EXOSÆ APUD VARIAS GENTES. Reiteratio nuptiarum fuit aliququaliter exosa apud varias gentes, quia existimarunt, illas esse in-

periant, pastorum nates et feminarum papillas solere abscindere, et has solas ciborum delicias arbitrari? Scotorum natio uxores proprias non habet, et, quasi Platonis politiam legerit, et Catonis sectetur exemplum (Cato suam conjugem Hortensio communicavit), nulla apud eos conjux propria est; sed, ut cuique libitum fuerit, pecudum more lasciviant... Massagetæ et Derbices miserrimos putant, qui ægrotatione moriantur, et parentes, cognatos, propinquos, cum ad senectam venerint, jugulatos devorant, rectius esse ducentes, ut a se potius, quam a vermibus, comedantur. Tibareni quos dilexerint, senes suspendunt in patibulis. Hircani volucris et canibus semivivos projiciunt, Caspii iisdem bestiis mortuos. Scythæ eos qui a defunctis amati sunt, vivos infodiunt cum ossibus mortuorum. Bactri canibus ad hoc ipsum nutritis obiciunt senes; quod cum Alexandri præfectus Nicanor emendare voluisset, pene amisit provinciam. »

temperantiæ cujusdam signum : unde secundæ nuptiæ habebantur saltem uti minus honorabiles. Valerius Maximus, lib. II, cap. 4, dum de nuptiis agit, refert quod viduæ quæ ab ipsis abstinebant, quadam castitatis aureola condecorabantur. Propterea in earum monumentis hæc laus insculpta erat : « Conjugi piæ, inclytæ, univiræ. » Unde neque corona imponebatur secundo nupturientibus, sicut primo, uti testatur S. Chrysostomus, lib. *ad Viduam juniorem*. Apud Romanos, nec viris nec mulieribus secundo nubentibus jus sacrificandi adscribebatur, nec eis sacerdotium mittebatur. Tit. Livius, lib. X, cap. 33. Et Tertullianus, lib. *de Exhort. castit.*, c. 11 : « Monogamia apud Ethnicos ita in summo honore est, ut et virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur ; et si auspicii causa, utique boni auspicii est. Item, ut in quibusdam solemnibus et officiis, prior sit univiræ locus. Certe Flaminica nonnisi univira est, quæ et Flaminis lex est. Nam cum ipsi Pontifici Maximo iterare matrimonium non licet, utique monogamiæ gloria est. » Et lib. *de Monogamia*, cap. 17 : « Fortunæ muliebri coronam non imponit, nisi univira ; sicut nec matri Matutæ (dea marina). Pontifex Maximus et Flaminica nubunt semel. » Unde cum de Vestali eligenda ageretur, filiasque suas Frontinus Capito et Domitius Pollio offerrent, prælata est Pollionis filia, non alia de causa, nisi quia mater ejus non secundo nupsisset, teste Tacito, lib. II *Annalium*. De Germanis refert idem Tacitus, *de Moribus german.*, cap. 19, quod tantum virgines nubunt, et subdit : « Sic virum accipiunt maritum, quomodo unum corpus, unamque vitam, nec ulla cogitatio ultra, nec longior cupiditas, ne tanquam maritum, sed tanquam matrimonium ament. » Plutarchus : « Felices namque et faustæ primæ nuptiæ : secundæ vero tristes et detestandæ. » Viduæ quæ festinantes iterum connubio copulabantur, videbantur adhuc vivo priore marito cogitasse de secundo viro et cum eo conspirasse in necem prioris, vel adulterium commisisse ; leg. *Si qui adulterii*, Cod. ad leg. Jul. *de Adult.* ; Novella *de Restitutionibus*, § ultimo, ibi : « Ne qua præstiterit suspicionis malignæ causa ad secundum maritum, eo quod ad secundas nuptias festinaverit. » Unde apud varias gentes, ut hæc machinationis suspicio tolleretur, mos invaluit, ut uxores vivæ simul cum maritis sepelirentur. Quæ

immanissima consuetudo adhuc viget apud Indos et quasdam ethnicas gentes ¹.

527. — II. IN ECCLESIA CATHOLICA SECUNDE NUPTIE MINUS SUNT PROBATE. Ecclesia Catholica secundas nuptias nunquam uti malas in se habuit; attamen minus probatæ fuerunt, præsertim primis sæculis, tum quia non raro erant signum libidinis et animi incontinentis; tum quia per eas imperfecte repræsentatur conjunctio Christi cum Ecclesia. Propterea introduxit irregularitatem *ob defectum sacramenti*, vi cuius bigami non possunt ad sacros assumi Ordines. Defectus sacramenti non eo intelligitur sensu, quod penitus deficiat sacramentum, sed eo sensu, quod non habet omnimodam suam perfectionem, sicut artefactum in quo aliqua desideratur exemplaris perfectio, vel in quo illepide tantum delineatur, dicitur laborare defectu. Ita enim exponit Innoc. III, cap. *Debitum* 5, de *Bigamis non ordinandis*: « Cum ergo propter sacramenti defectum inhibitu sit, ne bigamus aut maritus viduæ præsumat ad sacros Ordines promoveri, quoniam nec illa est unica unici, nec iste unus unius, profecto ubi deficit inter hujusmodi conjuges commixtio corporum, non deest hujusmodi signaculum sacramenti. » Quare autem polygamia simultanea pessumdat ipsammet essentiam signaculi, dum successiva tollit tantum ejus perfectionem, ratio est quia multitudo simultanea est multitudo simpliciter, dum successiva est multitudo secundum quid; unde prior significationi sacramenti repugnat quoad essentiam, posterior vero ei repugnat tantum quoad perfectionem. S. Thom., in IV, dist. 27, q. 3, a. 1, quæstiunc. 1, ad 1.

528. — III. ERRORES QUOAD SECUNDAS NUPTIAS. Secundas nuptias damnarunt tanquam malas, et a fortiori ulteriores, Montanistæ, Cataphrygæ et Novatiani, teste S. Augustino, de *Hæresibus*, hæresi 86. Quorum errorem Tertullianus lapsus

¹ « Procopus, lib. II *de bello Gothorum*, nominatim exprimit Eulos, apud quos uxor, marito mortuo, sese laqueo juxta sepulcrum ejus suspendebat, nisi malit infamis viduaque supervivere. Apud Bragmenas vivæ uxores in eodem igne ardent, qui cadaveribus maritorum supremus est, ut refert Joannes Hugo Linscotanus in *Historia Indica*, cap. 36. De Catheorum gente idem tradit Strabo, lib. XV, et Diodorus Siculus, lib. XVII *Biblioth.* Apud Venedos Germanorum populos idem usitatum fuisse narrat. » Gonzalez, in cap. *Cum secundum* 5, de *Secundis nuptiis*, n. 5.

propugnare aggressus est vehementer in lib. *de Monogamia*. In numero 1 dicit : « Unum matrimonium novimus sicut unum Deum. » Catholicos contemptim appellat *Psychicos*, id est carnales seu animales : « Hæretici (Marcionitæ) nuptias auferunt : Psychici ingerunt ; illi nec semel, isti non semel nubunt... Verum neque continentia ejusmodi laudanda, quia hæretica est ; neque licentia defendenda, quia Psychica est : illa blasphemat, ista luxuriat ; illa destruit nuptiarum Deum, ista confundit. »

Kemnitius, apud Bellarminum, *de Matrim.*, cap. 9, scripsit, Catholicos existimare, secundas nuptias non debere benedici, eo quod sacramento carent, et fornicationes sunt ac prostitutiones. Alii putarunt, saltem illas non esse sacramentum. 1° Can. *Hac ratione* 9, causa 31, q. 1, S. Chrysostomus dicit : « Secundam quidem accipere secundum præceptum Apostoli est ; secundum Veritatis autem rationem, vere fornicatio est. Sed dum permittente Deo publice et licenter committitur, fit honesta fornicatio. Propterea benedixit, quia Moyses hoc permisit, non præcepit. Aliud est enim præcipere, aliud permittere. Quod enim permittimus, nolentes præcipimus, quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus. » — 2° Concil. Neocæsariense, in can. *De his* 8, *ibid.*, pœnitentia plectit eos qui secundas nuptias ineunt : « De his qui frequenter uxores ducunt, et de his quæ sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ his manifestum constitutum est : sed conversatio, et fides eorum tempus abbreviat. » Ecclesia digamos a sacris Ordinibus repellit, et secundis nuptiis benedictionem negat. Porro illæ pœnæ non imponderentur, si secundæ nuptiæ essent licitæ ac honestæ ; nam ubi non est culpa, neque pœna esse debet. — 3° Leges civiles, etiam Ethnicorum, varias binubentibus pœnas innectunt : et hoc quidem non nisi ex dictamine legis naturalis, qua nuptias hujusmodi malas æstimarunt, ita statuerunt. Ergo. Sane conjux decedens abhorret a novis nuptiis superstitis conjugis, sicut liquet ex multis clausulis testamentorum ; et novæ nuptiæ sunt sæpe sæpius liberis primi tori infensæ, sicut dicit S. Ambrosius, *de Opere sex dierum*, lib. VI : « Mutato concubitu parentes depravantur, prælatis filiis posterioris copulæ, neglectis autem his qui ex priori progeniti sunt. » Et leg. 22,

Cod., *de Administr. tutor.* : « Lex enim non solum contra tutorem, sed etiam contra feminas immoderatas atque intemperantes prospexit minoribus, quæ plerumque novis maritis non solum res filiorum, sed etiam vitam addicunt. »

Prop. : *Sub lege Evangelica licet pluries nubere successive.*

529. — **PROB. I° S. SCRIPTURA.** *Rom. VII, 2 et 3* : *Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi : si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro ; si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri : ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Idem docet Apostolus, *I Cor. VII, 39* : *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est. Cui vult nubat, tantum in Domino.* Idem dic de viro, si mortua fuerit mulier ejus, quia utriusque paria sunt matrimonialia jura. Apostolus loquitur tantum de facultate qua mulier potitur, quia de facultate viri in Neochristianorum animo ne vel leviusculum movebatur dubium. *I Timoth. v, 14* : *Volo ergo juniores (viduas) nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.*

530. — **PROB. II° SS. PATRIBUS.** Clemens Alexandrinus, lib. III *Stromatum* : « Si cui Apostolus, propter intemperantiam et ustionem, ex venia secundum concedit matrimonium, hic quidem non peccat ex Testamento ; non est enim lege prohibitus : non implet autem summam illam perfectionem, quæ agitur ex Evangelio. » — S. Ambrosius, in lib. *de Viduis* : « Non prohibemus secundas nuptias, sed non probamus sæpe repetitas : neque enim quidquid licet, hoc ipso decet : *Omnia mihi licent*, dicit Apostolus, *sed non omnia sunt utilia* (in Vulgata habetur : *expediunt*). » — S. Basilius, quem nobis opponunt adversarii, scripsit ad Amphilochem : « Quæ in viduitate potestatem sui habet, et viro cohabitat, ab omni accusatione liberata est ; si nemo est qui conjugium divellat, cum Apostolus dicat, si mortuus sit maritus, libera est, ut nubat cui vult, tantum in Domino. » — S. Hieronymus, qui interdum locutus est durius de secundis nuptiis, adeo ut his nuptiam dixerit prostitutam, ita habet in epistola ad Apamachium, ubi vindicias librorum contra Jovinianum facit :

« Ego etiam nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia digamiam, immo nec trigamiam; et ita licere quinto, et sexto, et ultra, quo modo et secundo marito nubere : sed quo modo nōn damnantur istæ nuptiæ, ita nec prædicantur. Solatia miseriæ sunt, non laudes continentiæ. »

NOTA : *Quomodo locuti sunt ac intelligendi sunt Patres.* Frustra uberius adducerentur SS. Patrum testimonia : nam veritas hæc est expresse ac manifeste in S. Scriptura ; Patres autem prorsus eodem sentierunt spiritu quo inspirati scriptores locuti sunt. Interdum SS. Patres modo concionatorio abusus qui in istiusmodi nuptiis irrepserant, ita vehementer coarguunt, ut videantur eas damnare tanquam illicitas. Ipsis in hoc accidit quod de se ipso narrat S. Augustinus : dum liberi arbitrii partes sustinet, videtur gratiam negare ; et, vice versa, dum gratiam defendit, videtur liberum arbitrium extinguere. Non erat periculum, ut Christiani quos alloquebantur Patres, inde erroris arriperent ansam ; propterea Patres non caute ac sobrie abusus impugnabant. Quocirca, ut genuine intelligantur, eorum verba sumenda sunt temperate. Adverte etiam, quod in quibusdam ecclesiis, quartæ, imo etiam tertiæ nuptiæ, modo sub pœna peccati tantum, modo sub pœna irritationis, prohibebantur : quibus in locis testimonia quæ videntur illas damnare, possunt sumi in sensu rigoroso, quin ullo offendiculo impingatur doctrinæ catholica.

531. — PROB. III° CONCILII ET PONTIFICIBUS. Nicanum I, can. 8 : « Eos qui se Catharos, id est puros nominant, si aliquando ad Catholicam et Apostolicam Ecclesiam redierint..., præ omnibus scripto profiteri oportet, quod consentient et sequentur dogmata Ecclesiæ Catholicæ et Apostolicæ, id est, quod et cum digamis communicabunt, et his qui in persecutione lapsi sunt. » — Florentinum, in *Decreto* : « Declaramus, non solum secundas, sed etiam tertias, et quartas, atque ulteriores, si aliquod impedimentum non obstat, licite contrahi posse : commendatiores tamen dicimus, si ulterius a conjugiiis abstinentes, in castitate permanserint ; quia sicut viduitati virginitatem, ita nuptiis castam viduitatē laude ac merito præferendam esse censemus. » — Benedict. XIV, constit. *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § 8, n. 3 : « Quia vero, secundum Apostolum, mulier, mortuo viro, ab ipsius est

lege soluta, et nubendi cui vult in Domino liberam habet facultatem, secundas et tertias, et posteriores etiam nuptias, Græci non condemnant, sed illas tanquam legitimas et validas approbent inter personas quæ alias licite de jure ad invicem matrimonio jungi possunt. »

532. — PROB. IV° EXEMPLIS SANCTORUM VIRORUM ET SANCTARUM MULIERUM. *Genes.* XXVI, Abraham, defuncta Sara, Ceturam duxit, de quo S. August., *de Civitate Dei*, lib. VI, cap. 34 : « Quid sibi velit, quod Abraham post mortem Saræ Ceturam duxit uxorem ? Provisum hoc facto est contra hæreticos futuros, secundarum nuptiarum adversarios, ut in ipso patre multarum gentium demonstraretur, non esse peccatum post obitum conjugis iterum conjugari. » Abigail, mortuo Nabal, nupsit Davidi, I *Reg.* cap. XXV. Sara, quæ jam octo maritos a dæmone occisos habuerat, nupsit Tobię juniore ; *Tob.* cap. III et IV. Ruth nupsit primum Noemo, deinde Booz ; *Ruth* cap. II. In novo Testamento non pauci sancti viri, quos recensere non suppeditat tempus, secundas celebrarunt nuptias.

533. — PROB. V^o RATIONE. 1° *Directe*. In secundis nuptiis inveniuntur omnia ad matrimonii sacramentum requisita, nempe materia remota, proxima, necnon et forma, cum potestas corporis in primo matrimonio tradita fuerit usque ad mortem alterius conjugis, et hoc sacramentum non imprimat characterem : ideo conjux superstes plane liber est. Immo, nedum adversetur rationi matrimonii, e contra essentialiter ei competit, quod conjux superstes queat, si velit, alias inire nuptias ; etenim matrimonium est contractus bilateralis, vi cujus vir et mulier junguntur ad constituendum unum completum generationis principium ; ideo, soluto vinculo ex parte unius, jam non potest remanere firmum ex parte alterius, et, deficiente principii integrante parte, altera necessario evadit libera, et, amissa potestate corporis conjugis defuncti, instauratur sui corporis potestas ; et tunc nihil obstat quominus valeat hanc potestatem alteri tradere atque abalienare.

534. — 2° *Indirecte, ex ruina rationum in oppositum. Ad primam* : Textus ille est spurius ; plane enim certum est, ejus verba non esse ex S. Chrysostomo. Deinde ibi agitur de secundis nuptiis contractis post datum libellum repudii,

more veteris Legis ; cum vero Christus licentiam repudii revocaverit, matrimonia istiusmodi in nova Lege sunt fornicationes seu adulteria. Nedum S. Chrysostomus impugnet secundas nuptias, expresse eas habet uti licitas ; nam in *Hom. 7 in epist. II ad Timoth.*, loquens de amicis defunctorum qui viduas filiasque eorum tuentur ac diligunt, dicit : « Audiant istæ mulieres, maxime quæ appetunt secundas nuptias, ac defuncti viri maculant torum, quæque priorem dilexerunt virum ; non istud nunc loquor, quod secundas prohibeam nuptias, aut immundas esse putem, nec enim permittit hoc Paulus, qui ori meo frænum imposuit, dicens, *I ad Corinth. vii*, Si autem nupserit, non peccavit, cæterum beatior erit si sic permanserit. » — *Ad secundam* : Concilium taliter contrahentes pœnitentia plectit, non propter nuptias ipsas, sed ob inordinatum affectum et concupiscentiam. Inhabilitas ad Ordines sacros est irregularitas, sed non est pœna, sicut ostenditur in tractatu de irregularitatibus, et tenent communiter. Item denegatio benedictionis non est pœna, sed subtrahitur, quia secundæ nuptiæ non repræsentant perfecte conjunctionem Christi et Ecclesiæ. — *Ad tertiam* : Pœnæ pressius sumptæ, a legibus civilibus inductæ, fuerunt sublatae a jure canonico, sicut mox dicemus.

535. — COROLLARIUM : *Eliminandus est abusus vexationum erga secundas nuptias contrahentes.* Hinc jure concil. Mediolanense provinciale IV, part. 3, § *Quæ pertinent ad Matrimonium*, hæcce decernit : « Quæ in nuptiis indecore fiunt, ea ab Episcopis omnino eripi Concilio provinciali I jussum est. In iis porro ipsis cum potissimum minime ferendæ sint illæ duæ depravato morum usu introductæ corruptelæ, una scilicet, cum certa quædam pecunia ab iis extorquetur, qui ex alieno solo alienave parochia uxorem ducunt ; altera, cum per vicos et plateas, qua iterum nupta ducitur, clamores tumultuosæque voces a profano gentilium more non abhorrentes, ac strepitus hominum, quasi exagitandis secundis nuptiis eduntur ; eas sane a christianæ pietatis institutis atque moribus, et a matrimonii quod celebratur sanctitate alienas, Episcopus cum omni alia pastoralis officii sui ratione, tum propositis etiam pœnis censurisque extirpari ac plane funditus tolli curet. » Et concil. Narbonense, an. 1609, cap. 22 : « Prohibeant Episcopi ludos qui impudenter in

contemptum secundarum nuptiarum a permultis fieri solent, *carivarios* vulgo appellatos : contumaces et inobedientes pœna excommunicationis coerceant. »

PARAGRAPHUS II.

De secundarum nuptiarum pœnis.

536. — I. PŒNÆ IRROGATÆ JURE CIVILI ROMANO. 1° *Pœnæ denuo nupturientibus irrogatæ in favorem filiorum.* 1° Vidua et viduus iterum nubens amittit dominium omnium eorum quæ defuncti conjugis liberalitate, aut ultimæ voluntatis dispositione accepit, eorumque duntaxat usumfructum retinet, proprietas vero eorum accrescit liberis ex priore matrimonio procreatis. Schmalz., lib. IV, tit. 21, n. 46, cum communi. — 2° Iterum nubens non potest secundo conjugii sive inter vivos, sive ultima voluntate, plus relinquere, quam uni ex liberis prioris matrimonii, et si non æquis portionibus instituti sint, quam illi cui minimum, modo legitimam illi reliquerit; ratio est, quia periculum est ne amore insano novi conjugis capta mulier plerasque facultates in eum effundat. — 3° Amittit liberorum tutelam, ita ut, etiam defuncto novo conjuge, eam non recuperet. Imo mulier vidua quæ iterum nubit, si judicem non adeat, ut alius tutor detur filiis, et susceptæ tutelæ rationem non reddat, soluto omni debito, incidit in pœnas omnes impositas a jure mulieribus nubentibus intra annuū luctus. Jus gallicum civile obligat viduam matrem quæ vult secundas inire nuptias, ut, ante contractum, convocet familiæ consilium, quod decidat an penes ipsam relinquatur tutela, an ab illa auferatur. Quam convocationem ni faciat, eo ipso amittit tutelam; et novus maritus cum ea tenetur in solidum sustinere consecraria tutelæ quam ipsa indebite retinuit. Art. 395. — 4° Pupilli, post secundas nuptias, a matre, licet alias eidem liberorum educatio quam maxime competat, separandi, et apud aliam personam educandi sunt, nisi statuto, aut moribus loci aliud inductum sit. An vero mater secundo nubens absolute privetur jure educationis liberorum, an vero solum ex præ-

sumptione juris habentis eam pro suspecta? Affirmat Sanchez, lib. VII, disp. 88, n. 27, et colligit ex leg. *Educatio* 1, Cod., *Ubi pupill. educar. deb.*: « Quando autem inter eam (matrem), et cognatos, et tutores super hoc orta fuerit dubitatio, aditur præses provinciæ; inspecta personarum qualitate et conjunctione, perpendet ubi puer educari debeat.» Ideo, si ex conjecturis mater et vitricus ab omni suspitione immunes videantur, infert liberos apud matrem, si velit, educandos esse relinquendos. Menochius, Castropalaus et Reifensstuel negant, atque contendunt, inspecto jure, matrem absolute privari facultate educandi liberos, ita ut, licet ab ipsa et vitrico omnis removeatur sinistra suspicio, nihilominus liberi sint apud alios collocandi educandique. Nec obstat textus legis *Educatio*, qui intelligendus est de matre vidua, quæ non cogitat iterum nubere, quando inter ipsam et consanguineos lis movetur, ubinam educari debeant liberi; tunc præses aditur; et ipse, inspectis circumstantiis, decernit quod opportunum censet. Hæc pœna non tangit patrem binubentem, quia nullo jure cavetur, eum educatione prolis privandum. — 5º Vidua, dum in eo statu permanet, gaudet privilegiis honoris mariti, quia censetur sub præcedenti matrimonio esse; et si secundas contrahat nuptias, et viro inferioris dignitatis nubat, privilegia honoris et immunitatis prioris mariti amittit, quia jam cessat ratio concessionis, cum in posterum penitus esse sub conjugio superintroducto censeatur. Schmalz., ibid., n. 47-50.

537. — 2º *Pœnæ irrogatæ in odium præmaturi transitus.* 1º Vidua nubens intra annum luctus, et vir eam ducens contrahunt infamiam. Id statutum ad evitandam incertitudinem prolis, quia mulier forte imprægnata a primo marito remansit. Primitus annus luctus erat annus lunaris, sicut copiose demonstrat Gonzalez, in cap. *Super alia* 4, de *Secundis nuptiis*, n. 3. Sed imperator Theodosius decrevit, annum luctus comprehendere duodecim menses, leg. 1 et 2, Cod., de *Secundis nuptiis*. Quod tempus est continuum; ideo ignorantibus etiam mariti mortem currit ab ipso die mortis. Solebant Romani candidam vestem et togam in atram mutare, et, ornamentis depositis, atro amictu uti. Quia autem talis ratio non adest ex parte mariti vidui, ipse non incurrit infamiam, si ante elapsam annum secundo nubat. Ex jure

civili gallico, coarctatur ad decem menses tempus definitum, ut queat iterum nubere, sive morte, sive divortio solutum fuerit matrimonium civile, ar. 228 : « La femme ne peut contracter un nouveau mariage, qu'après dix mois révolus depuis la dissolution du mariage précédent. » Toullier, Locré, Merlin, et alii censent, illud impedimentum esse prohibens, non vero dirimens, etsi lex feratur verbis inhibentibus ; et asserit Toullier, jurisprudentiam Curiarum favere huic sententiæ. Vide, lib. I, tit. 5, cap. 8, n. 664 et seq., ubi ostendit non ob stare illud principium a Dumoulin inductum : « Negativa præposita verbo *potest* tollit potentiam juris et facti, et inducit necessitatem præcisam. » Sane nulla decernitur pœna contra mulierem ita contrahentem, sed tantum contra Officialem status civilis, videlicet mulcta sexdecim ad tercentum francorum. Cod. pœn., a. 194.

— 2° Plus quam tertiam partem bonorum titulo dotis, vel per ultimam voluntatem in maritum transferre nequit ; reliquæ enim liberis ex priore matrimonio susceptis, vel, his non existentibus, hæredibus legitimis, sive ab intestato venientibus addicuntur, adeo ut hoc casu partim testata, partim intestata decedat. — 3° Incapax redditur cujuscumque hæreditatis, legati, fideicommissi, et donationis mortis causa ab alio quam viro assequendæ, ut proinde quidquid ei fuerit relictum, id vel hæredibus scriptis, vel cohæredibus, ab intestato venientibus, sit applicandum. — 4° Amittit omnia quæ a priore viro titulo hæreditatis, legati, fideicommissi, donationis mortis causa, vel propter nuptias relictæ sibi sunt, quæ proinde viri illius consanguineis, primo et secundo gradu conjunctis secundum modum succedendi ab intestato addicuntur, hisque deficientibus, fisco cedunt. Unde, quoad pœnam istam, discrimen est inter viduam nubentem post luctus annum, et nubentem infra annum ; prior enim amittit proprietatem prædictorum bonorum, sed illorum usumfructum retinet ; posterior autem utrumque amittit.

— 5° Non succedit ab intestato consanguineis suis ultra tertium gradum, ac proinde nec filio fratris, quia, juxta computationem legis civilis, est in quarto gradu. Schmalz. cum Sanchez, Reiffenstuel, Schmier, et aliis communiter.

Sed illæ pœnæ non extenduntur ad virum nubentem infra annum luctus, quia textus legum meminerunt expresse ux-

ris. Nec obstat, quod alias dispositum de uno correlativo-
rum etiam dispositum censeatur de alio, nam subintelligi
debet, quando est eadem in utroque ratio : porro non est
eadem in præsentī, sive quia vir nubens infra annum non
causat *perturbationem sanguinis* : sive quia feminis competit
viros lugere, ac proinde a nuptiis abstinere ; secus autem
viris, qui lugere uxores non compelluntur, leg. *Uxores* 9, ff.,
de His qui notantur infamia.

538. — II. PRIORIS GENERIS PŒNÆ NON FUERUNT ABROGATÆ
PER JUS CANONICUM. Ita communiter auctores. Ratio est, quia
nulla rationabilis causa suadet illas delere, e contra, operæ
pretium est consulere primi matrimonii liberis, quos parentes
binubi sæpe negligunt, ac non raro suum amorem simul
ac substantiam conjugibus superinductis addicunt. Nec ob-
est quod secundæ nuptiæ sunt honestæ ac licitæ, nam istæ
leges non sunt proprie pœnales, sed potius dispositiones
juri et æquitati naturali valde consentaneæ. Uxor binuba
utique per illas leges multis privatur favoribus ; sed ii fa-
vores attingunt solummodo lucrum ex mariti prioris facul-
tatibus proveniens, et ea conditione uxori delatum, si ad
secunda vota non transeat.

539. — III. AN JUS CANONICUM SUSTULERIT OMNES PŒNAS SE-
CUNDI GENERIS ? Quoad pœnam infamiæ, nulla movetur diffi-
cultas, quia expresse tollitur in cap. *Super illa* 4, *de Secun-*
dis nuptiis : « Quæsitum est, an mulier possit sine infamia
nubere intra tempus luctus, secundum leges definitum :
Respondemus, quod, cum Apostolus dicat : Mulier, viro suo
mortuo, soluta est a lege viri sui : in Domino nubat, cui
voluerit : per licentiam et auctoritatem Apostoli ejus in-
famia aboletur. » Idem declarat Innoc. III, in cap. *Cum*,
secundum Apostolum 3, eod. tit. Ast idemne est dicendum
de cæteris pœnis ?

540. — 1º *Sententia negans illas pœnas, præter infamiam,*
esse sublatas. Aliqui apud Schmalzgrueber, lib. IV, tit. 21,
n. 60, contendunt, alias secundi generis pœnas non fuisse
deletas per jus canonicum. 1º Nullibi invenitur textus ex-
presse illas expungens ; capita autem *Super illa*, et *Cum*,
secundum, loquantur tantum de infamia, et quia sunt cor-
rectoria juris, non debent extendi ad non expressa, licet
adsit identitas rationis. — 2º Can. *de His*, supra (528) re-

latus, et concil. Leodiense imponunt pœnitentiam iterato nubentibus. — 3° Illæ pœnæ consonæ sunt rationi naturali, honestati publicæ, et consilio Apostolico : *rationi* quidem, quia eo spectant, ut non fiat sanguinis turbatio et proles incerta reddatur ; *honestati* vero, quia festinatæ nuptiæ mulierem arguunt de incontinentia, de oblivione irreverentiaque, ac de ingratitude erga priorem maritum ; *consilio Apostolico*, quia, I *Corinth.* vii, 40, aperte suadetur, ut vidua non nubat : *Beatior est, si sic permanserit secundum consilium meum.*

541. — 2° *Sententia affirmans communis ac verior.* Joannes Andræas, Abbas, Covarruvias, Sanchez, Guttierrez, Layman, Castropalaus, Barbosa, Gonzalez, Pirhing, Wiestner, Reiffenstuel, et alii quos citat et sequitur Schmalzgrueber, n. 62, communiter ac verius censeant, omnes pœnas secundi generis sublatas fuisse per jus canonicum simul cum infamia. 1° Secundæ nuptiæ, juxta Apostolum et Ecclesiæ doctrinam, sunt licitæ et honestæ, et matrimonia debent esse libera, et ideo arcendum est quidquid eorum libertati obstat. Porro non solum infamia, sed etiam aliæ secundi generis pœnæ sunt libertati infensæ. Ergo. — 2° Transitus ad secundas nuptias viduis mulieribus sæpe confert ad occurrendum gravibus peccatis et periculis animarum, præsertim si viduæ sint juniores, quibus continentia facta est magis ardua quam virginibus, juxta illud S. Cypriani, lib. III *de Bono patientiæ* : « Tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laboriosam castitatem. » — 3° In matrimonii materia, quia ad dignitatem sacramenti elevatum est, potius Ecclesiæ sensus ac dispositionibus, quam Cæsaris legibus, attendendum est, sicut decernit Innoc. III, cap. *Cum, secundum* : « Cum in his præsertim sæculares leges non dedignantur sacros canones imitari. » Unde non solum in foro ecclesiastico, sed etiam in foro civili, mulier nubens infra annum luctus non debet sustinere notam infamiæ, neque alias pœnas, alias cohiberetur admodum libertas nubendi. — 4° Argumenta in oppositum sunt nutantia. *Ad primum* : Non pauci sentiunt, fieri jure extensionem ad casus etiam non specificè expressos, quando ratio expressa in lege æque facit pro ipsis. Deinde ratio libertatis ab Apostolo et Pontificibus expressa sat aperte evacuat cæteras pœnas sicut in-

famiam. *Ad secundum* : Sicut dictum est, illæ pœnitentiæ fuerunt irrogatæ, quia secundæ nuptiæ sunt indicium alicujus intemperantiæ et non leviorum peccatorum antecedentium. *Ad tertium* : Quamvis leges civiles sint specie tenus consentaneæ rationi naturali et honestati publicæ, attamen prævalet ratio libertatis, ut scilicet juniores viduæ non remaneant obnoxie periculo fornicationis. Citata Apostoli verba exprimunt merum consilium pro his qui se continere possunt.

542. — IV. PECULIARIS DISCIPLINA APUD GRÆCOS. In quibusdam Græcorum ecclesiis, sin irritæ, saltem prohibitæ sunt secundæ nuptiæ, sed præsertim tertiæ et quartæ. Vi autem recentioris disciplinæ, tertiæ nuptiæ prohibentur sub pœna nullitatis, nisi forte bigami quadragesimum ætatis annum attigerint, et prolem non susceperint ex aliis matrimoniis. Sed quartæ nuptiæ absolute interdicuntur ; ita enim solemniter statuerunt Episcopi Orientales sæculo decimo. Hæc autem disciplina nunquam exstitit in Ecclesia Latina, in qua tantum introducta est irregularitas ob defectum sacramenti, denegatioque sollemnis benedictionis. Neque vim habet apud Græcos catholicos, ob constitutiones SS. Pontificum, qui oppositum statuerunt. Vide supra, n. 531.

543. — V. SPECIALIS PROHIBITIO NUBENDI OLIM FACTA VIDUIS REGUM ET CLERICORUM. Ne detraheretur dignitati regiæ, atque ne inde pax regni turbaretur, si vidua Regis alteri privato viro nuberet, olim in quibusdam regnis inhibitum est viduis regum iterum nubere. Sic concil. Toletanum XIII, anno 683, decrevit, can. 5 : « Execrabile facinus, et assuetæ admodum iniquitatis est opus, defunctis regibus superstitis ejus conjugis regale torum appetere, et horrendis pollutionum maculis sordidare. Quis enim Christianorum æquanimiter ferat defuncti regis conjugem alieno postmodum connubio uti ? aut secuturi Principis libidini subjugari ? Et quæ fuit Domina gentis, sit postmodum prostibulum fœditatis ? Et quæ toris exstitit regalibus honoris regii sublimitate conjuncta, stupris eorum vel conjugis, quibus pridem dominata est, abdicetur ut reproba ? Quid ergo si moriuntur Principes, numquid inhonorandas relinquunt sui corporis partes ? aut quia ad gaudia cœlestia christiani transeunt Reges, propterea ad contumeliam in sæculo eo-

rum devovendæ sunt conjuges? Nusquam ergo inhonorum esse oportet, quod honorandum convenit opportune haberi. Nulli ergo licebit superstitem Reginam sibi in conjugio ducere, non sordidis contactibus maculare. Non hoc secuturis Regibus licitum, non cuiquam hominum licebit esse permisum. Quod si facere tale aliquid quisquam præsumpserit, quo aut superstitem Reginam, post decedentis Principis mortem, sibi in connubio copulet, aut adulterina pollutione contamine, sive sit Rex, sive quilibet hominum, qui hujus nostræ sanctionis sententiam violare præsumpserit, sit ab omni Christianorum communione seclusus, et sulphureis cum Diabolo contradatur ignibus exurendus. Quicumque igitur hujus constitutionis nostræ præsumpserit convellere vel abradere sanctionem, sit nomen ejus abrasum et deletum de Libro vitæ, ut tartareas judicii pœnas excipiat, qui hæc decreta honestatis devoverit violanda.» In Gallia, Carolus IV, an. 1378, sanxit, ut si viduæ Regis, oblitæ decoris et majestatis Augustalis, alicui etiam Principi nubarent, præter dotem exilio insuper mulctarentur. Concilium vero Cæsaraugustanense III, an. 691 celebratum, in can. 5, postquam retulerit decretum concilii Toletani, exponit quod non satis per illud prospectum est paci Regni et regiæ majestati, confirmat sanctiones illius concilii, decernit, ut vidua Regis statim « vestem sæcularem deponat, et alacri curiositate religionis habitum assumat, » atque confestim in cœnobio virginum mancipetur. Videre est apud Labbeum, tom. VI, p. 1315.

Quoad viduas Clericorum, ita decrevit Concilium Matisconense 11, an. 585, can: 16 : « Illud quoque rectum nobis visum est disponere, ut quæ uxor subdiaconi, vel exorcistæ, vel acolythi fuerat, mortuo illo, secundo se non audeat sociare matrimonio. Quod si fecerit, separetur, et in cœnobiis puellarum Dei tradatur, et ibidem usque ad exitum vitæ suæ permaneat. »

Quæritur 1° an pœnæ viduæ iterum nubentis perstringant viduam fornicantem?

544. — *Resp. affirmative.* In primis viduam fornicantem intra annum luctus incurrere pœnas secundi generis, sat liquet. Incurrere autem pœnas primi generis, quæ scilicet

statutæ sunt in favorem filiorum, expresse decernitur in Novella 39, cap. 2, § 1 *Non enim*, ut, ibi subditur, « aliquid amplius habebit castitate luxuria. » Communiter auctores tenent, istiusmodi pœnas non fuisse jure canonico correctas ; tum quia rationi haud congruit, ut sacri canones viduis delinquentibus faveant ; tum quia, cap. *Cum, secundum Apostolum finali, de Secundis nuptiis*, corriguntur hæ pœnæ ea ratione quod non tollenda sit libertas nuptiarum quæ ex se honestæ sunt, quod, ut patet, non cohæret fornicationi. Ita Schmalz., n. 66, cum Sanchez, Guttierrez, Castropalao, etc.

545. — Sola difficultas est, an prædictæ pœnæ locum habeant in foro conscientiæ ante sententiam judicis, ita ut vidua fornicans intra annum luctus, teneatur, nulla expectata sententia, restituere quidquid a marito liberali titulo accepit ? Ratio dubitandi, ait Schmalzgrueber, est, quia novella citata vidua sic delinquens afficitur iisdem pœnis, quibus jure civili afficienda erat, si nupsisset ; atqui si intra annum luctus nupserit, ipso jure amittit jure civili omnia legata a priori viro, eaque ejusdem hæredibus adscribuntur ; et perspicue decernitur leg. *Si mulier 1, Cod., de Secundis nuptiis* ; ergo idem videtur dicendum, si fornicetur, alias plus haberet luxuria, quam castitas, contra rationem novellæ citatæ. Deinde ex tacita voluntate testatoris præsumitur revocatio legati, qui, procul dubio, noluit favorem relinquere uxori fornicanti infra annum luctus : porro Abbas, Baldus, et alii censent, legatum vel donatum a viro uxori, si ipsa post viri obitum fornicetur, censi ipso facto revocatum, atque statim restituendum, quin desideretur judicis sententia. Demum vidua quæ legata et dona a viro accepit, et nubit intra annum luctus, est valde ingrata viro, eique gravem irrogat injuriam, atque ob id privatur legato in foro conscientiæ ; ergo a fortiori, si fornicetur, cum talis injuria et ingratitudo sint majores.

546. — Fatetur Sanchez, lib. VII, 90, n. 44, illas rationes valde urgere. Nihilominus oppositam propugnat, et eam uti probabiliorem tenent Guttierrez, Castropalaus, Schmalzgrueber, Pichler, etc. 1° Talis privatio est manifeste statuta in fornicationis pœnam ; et quamvis vocetur pœna respectu nubentis infra annum luctus, non nisi late et improprie di-

citur pœna quoad illam, cum tunc nubere vacet culpa; fornicatio autem est grave delictum et gravissima injuria viro benefactori irrogata. Porro Doctores uti axioma habent, quod pœna non debetur ante judicis sententiam, saltem declaratoriam. Imo, licet textus dicant, incurri absque alia declaratione, intelligi debent de declaratione pœnæ; inde adhuc desiderabitur declaratio criminis facta per judicis sententiam, ut sustinet verior opinio. Quare Molina, *de Justitia*, tract. 2, dubio 96, docet, exigere verba legislatoris luce clariora explicantia, ipsius mentem esse, nullam desiderari sententiam. Sed in præsentī verba legislatoris non sunt clara. — 2° Adest discrimen inter injuriam irrogatam testatori adhuc viventi, et injuriam irrogatam ei post mortem; in priori casu, legatum vel donatum censetur revocatum ex præsumpta voluntate testatoris; in posteriori autem casu, non fieri potest hujusmodi præsumptio, cum testator sit et vivis sublatus, nec amplius elicere potest actus translative proprietatis. — 3° Favet authentica *de Restitut.*, nam agens de pœnis quas patitur vidua fornicans anno luctus, utitur verbo futuri, dicens: « Subdendam quoque aliis omnibus pœnis, ac si secundas eam contigisset ante luctus tempus legitimas celebrasse nuptias. » Porro verbum futuri sententiam ferendam importat. Ergo. — 4° Nec ideo plus tribuitur luxuriæ quam castitati; nam utrinque idem amittitur, sed modus amittendi est diversus: in casu nuptiarum festinatarum, non est culpa, et ideo privatio legati non induit qualitatem pœnæ; in casu vero fornicationis, est culpa, et ideo amissio ob illam est pœna proprie dicta. Deinde præsumptio tacita testatoris fieri non potest, sicut dictum est, nisi aliquid hujusmodi aliquo modo significaverit in testamento; et non potest argui ex voluntate, quam fortasse habuisset si cogitasset de fornicatione superstitis uxoris, sed quam revera non habuit; et ideo non obest quod gravissimam viro irroget injuriam. Vide Sanchezium, loco citato.

Quæritur 2° an eadem pœnæ locum habeant in viduo fornicante?

546 *his.* — Quoad tutelam non est difficultas: etenim vir secundo nubens illam non amittit, et ideo neque si fornicetur. Quæstio igitur est de amissione bonorum quæ accepit a

prima uxore, et quorum dominium amittit si iterum nubat, an eorum dominio æque sicut uxor expoliari possit per sententiam judicis, si fornicetur? Negat Guttierrez cum Pinello, quia longe diversa est ratio legis in uxore, quam in viro. Mater enim, ob feminei sexus levitatem imprudentiamque ac judicii defectum, æque fit suspecta filiis prioris matrimonii, si iterum nubat, ac si fornicetur; quippe in utroque eventu facile obcæcata novissimi viri aut amasii amore ad bona relictæ a priore marito dilapidanda erit prona. Ideo jura consulentia filiis statuerunt eam reservationem, cum transit ad secundas nuptias, et quia eadem ratio est ubi fornicatur, tacite jura idem statuere censentur. At in viro, utpote qui majori judicio, prudentia ac stabilitate pollet, non est eadem suspicio damni filiorum per fornicationem ac per transitum ad secundas nuptias; ideo dispositum in his non censetur tacite in illa statutum. Nec obest, quod non plus tribuendum sit luxuriæ quam castitati; hoc enim verificatur quando nulla ad plus tribuendum cogit ratio, secus vero, si faciat ratio, sicut in præsentî.

Etsi sententia ista sit valde probabilis, attamen ducimus cum Schmalzgrueber, non esse recedendum a communi sententia (Sanchez, lib. VII, disp. 90, n. 14), quæ probabilior videtur, ideoque virum luxuriosum privari posse per sententiam judicis proprietate bonorum titulo lucrativo acceptorum ab uxore defuncta. Ratio est, quia hæc reservatio bonorum sancita est in satisfactionem injuriæ, quæ per secundas nuptias tum conjugii defuncto, tum illius liberis irrogatur. Atqui hæc injuria gravior fit per fornicationem, sive ab uxore, sive a viro commissæ sit. Ergo æquum est, ut maritus post uxoris mortem fornicans eadem pœna mulctetur, locumque habeat Novella 39, superius citata. Sententia contraria falso innititur supposito, videlicet quod præcipua legis ratio sit prospicere filiis per bonorum a defuncto relictorum conservationem, cum tamen præcipue ob injuriam irrogatam sancita fuerit lex.

Quæritur 3º an valeat conditio legati relictæ puellæ vel uxori, ut non nubat?

547. — 1º Si agatur de hærede vel legatario qui nunquam nupsit, conditio habetur pro non adjecta, et hæres vel lega-

tarius servat legatum, etsi nubat. Id expresse statutum est in leg. *Quoties* 22, leg. *Cum tale* 72, § *Mæviæ*, ff., de *Cond. et demonstr.* Ratio est, quia, ut habetur ex leg. 2, Cod., de *Indicta viduitate*, Reipublicæ interest, ut, multis ex legitimo matrimonio procreatis, augeatur. Sanchez, Salmantic., Schmalzgrueber, S. Alphonsus, etc.

2° Si agatur de viro aut muliere quæ jam nupserit, valet conditio, juxta Novellam 22, cap. 43 et seqq., ubi correctum est jus civile antiquum, leg. *Ambiguitates* 2, Cod., de *Indict. viduit.*, vi cujus hujusmodi conditio habetur pro non adjecta. Ratio est, quia secundæ nuptiæ, propter honorem et amorem prioris conjugis et liberorum conservandum, sunt minus favorabiles quam primæ, et ideo facilius eorum impedimentum conceditur. Molina, Sanchez, Salmantic., Reiffenstuel, Schmalzgr., S. Alph. (lib. III, n. 930, dub. 7.)

Hæc juris Romani dispositio non fuit correcta per jus canonicum, cum in potestate viri sit aliquid uxori legare, vel non legare; ideoque legare sub conditione honesta. Per adjectam conditionem, *si non transeat ad secundas nuptias*, non absolute attenuatur libertas nubendi, sed tantum sub conditione, videlicet si lucro et favore alias frui velit. Porro sacri canones eas tantum dispositiones juris civilis correxerunt quæ absolute omnibus mulieribus intra annum luctus nuptias prohibent, testator autem talem apponens conditionem non absolute cohibet superstitis uxoris libertatem, sed conditionaliter tantum, nimirum illi optionem relinquit inter non nubere et legato gaudere, et nubere et legato non gaudere. Schmalzgr., n. 73, cum Reiffenstuel, n. 49.

CAPUT III.

DE MATRIMONII INDISSOLUBILITATE.

ARTICULUS I.

DE MATRIMONII INDISSOLUBILITATE EX JURE NATURALI.

548. — I. EXPONUNTUR ERRORES. 1° *Error hæreticorum.* Lutherus, postquam factus fuerit anceps circa matrimonii indissolubilitatem atque contraria sibi scripserit, tandem in libro *Super caput septimum prioris epistolæ ad Corinthios*, quem edidit anno 1523, rotunde affirmavit, solvi matrimonium novumque iniri posse in quatuor casibus : *primo*, « cum falsus christianus conjugem christianam deserit ; *secundo*, si conjux conjugem ad furtum vel aliud peccatum inducit ; *tertio*, si ob frequentes rixas molesta est ac gravis cohabitatio ; *quarto*, si unus conjux diu absit. » Et in libro *de Causis matrimonialibus*, quem edidit anno 1530, docet, pauperem qui matrimonium cum divite contrahit et consummat, posse ad novas transire nuptias, si nequeat divitem retinere, quem amici vel affines impediunt cohabitare. Bucerus, *Super cap. XIX S. Matthæi*, ultra progreditur ac contendit, matrimonium solvi et aliud iniri posse quoties uxor non se commodam viro, aut vir non se commodum uxori præbet, quacumque videlicet de causa conjuges sibi invicem displiceant. Unde contractus matrimonialis facilius dissolvi potest, quam cæteri omnes. Melanchto solutionem matrimonii admittit in duplici casu, nempe si alter conjugum fornicetur, et si injuste conjugem deserat. In isto casu primum concessit, lib. *de Locis theologicis*, soli innocenti conjugi facultatem iterum nubendi ; sed, *Super caput V S. Matthæi*, etiam ipsi reo talem facultatem fecit expedi-

tam. Calvinus, lib. IV *Institut.*, cap. 14, § ult., tyrannicam vocat legem quæ non permittit aliud conjugium ei qui ab adultera conjugē divortium fecit; et *Super cap. xix S. Matthæi*, vult quidem matrimonii vinculum dirimi in causa adulterii, sed non alias admittit causas, nisi desertionem fidelis a conjugē infideli. Calvino astipulati sunt Kemniti, in parte 2 *Examinis Concilii Tridentini*, et Marcus Antonius de Dominis, Spalatensis Archiepiscopus et apostata, lib. V *de Republica christiana*, cap. 11, n. 7 et seqq. Erasmus, in *Annotationibus ad cap. vii epist. I ad Corinth.*, fusissime probare conatur, licere conjugi innocenti alias ad nuptias transire, ob fornicationem alterius. Istud opus edidit anno 1515, nimirum biennio antequam Lutherus sese ab Ecclesia Christi separaverit; inde in hoc prævit Protestantibus. Facultas Parisiensis censura notavit hasce quatuor propositiones, quas deprompsit ex opere Erasmi: « 1° Quæ alteri viro sui fecit copiam, jam uxor esse desiit, et matrimonii jus ademit sibi divisa carne, cum Deus unam et indivisam esse voluit. 2° Inter Evangelicos una duntaxat causa dirimit matrimonium, hoc est violata conjugis fides. 3° Uxor quæ sui corporis copiam fecit alteri, jam, etiamsi non repudietur, desiit esse uxor; et maritus qui sui corporis copiam fecit alienæ, jam ante divortium maritus esse desiit. 4° Quemadmodum ignis nisi caleat, non est ignis; ita conjugium non est conjugium, nisi ex duobus fiat unus; ex tribus aut quatuor una caro fieri non potest. » Ut a censura declinaret, Erasmus scripsit apologiam in qua contendit, se nequaquam intellexisse et dixisse de vinculi solutione, sed tantum de separationē quoad torum et cohabitationem.

549. — 2° *Error juristarum*. Non pauci scriptores et juristæ tum in Galliis, tum in Germania, tum in Italia, ut divortio viam explanarent, contenderunt, matrimonium, ex suapte natura, non esse indissolubile; est enim contractus bilateralis, qui, sicut cæteri omnes, potest mutuo contrahentium consensu dissolvi; alias esset injustus, utpote contra libertatem, qua se exuere nullo pacto valet homo, atque imponeret jugum durissimum onusque importabile. Aliunde id requirit ipsummet societatis civilis bonum, quum sic præcaveantur jurgia, rixæ, et cætera incommoda, quæ, si indissolubile esset matrimonium, familiam interdum adeo

gravarent ac torquerent, ut esset imago inferni. Atque contendunt, adversam doctrinam non cohærere religioni christianæ et jugo suavi Domini : matrimonium enim christianum est prorsus jugum Christi ejusque onus. Sed quonam pacto sit et dici possit jugum suave et onus leve conditio quæ velut ferreis et infrangibilibus catenis constringit perpetuo duas personas quæ sibi invicem faciunt angustias, easque jugiter in proxima peccati occasione ineluctabiliter concludit ? Remedium quod Ecclesia huic malo procurat, videlicet separatio quoad torum et cohabitationem, fere ipso malo pejus est, atque ferax seminarium criminum. Inde enim consequuntur scortationes, adulteria, aliaque flagitia, etc. ; quomodo enim conjuges adhuc juniores æstu libidinis ferventes valebunt se continere ? Quibus malis efficaciter occurritur per solutionem vinculi matrimonialis, ex qua unicuique fas est novas ac meliores inire nuptias. Ita Hen-net in Galliis¹, Braun in Germania, Bentham in Anglia, Ferrari in Italia, etc., quibus astipulantur communistæ et socialistæ.

Alii cum Puffendorffio libenter confitentur, matrimonium esse indissolubile, sed contendunt, illud pati causas solutionis, inter quas eminet adulterium uxoris ; quam causam tanti faciunt, ut christianum matrimonium dirimere polleat.

Attamen divortium non fuit per leges civiles introductum apud populos catholicos, qui adamussim, non obstante praxi contraria Protestantium, servarunt indissolubilitatis matrimonii legem. Sed tempore Revolutionis, die 20 sept. 1792, certus legislativus sancivit licentiam divortii pro casibus, *in codice civili definitis*, quos postea definivit Codex napoleonianus. Sed, rebus civilibus compositis, atque exploratis divortii pestiferis consecrariis, facultas divortii revocata fuit anno 1816. At novissimis hisce diebus Secta massonica totis viribus enixa est instaurare divortium ; quod consecuta est, ad hoc operam navante in Deputatorum Camera judæo Naquet. De nefaria lege quæ divortium instauravit in Gallia fusius agemus in fine tractatus. In Italia Secta massonica

¹ In opere *du Divorce*, an. 1789, cujus placita exploderunt Chapt de Rastignac in opere : *Accord de la révélation et de la raison contre le divorce*, et Barruel : *Lettres sur le divorce à un député de l'Assemblée nationale*.

acerrime etiam molitur, ut facultas divortii per legem sanciat ; quod præstat per organum deputati Morelli. In Belgio, lex divortii introducta fuit cum Codice napoleoniano, imperante Napoleone I, ex quo tempore jugiter ibi viguit. Pestis ista transmeavit in Americam, et multas ibi Respublicas inficit.

In Galliis haud mediocriter divortio fecerunt vias planas theologi ac juristæ qui contractum a sacramento esse distinctum discretumque prædicarunt, et contractum sub potestate civili constitutum esse adæquate effutiverunt. Sed potissime ad istam metam laboraverunt auctores qui Ecclesiæ Catholicæ divinam constitutionem ac missionem nescientes vel etiam negantes, ethicam christianam impetivere, matrimonii indissolubilitatem pessumdare divortiumque inducere uti bonorum morum et societatis propugnaculum totis viribus moliti sunt. Inter illos eminent, sæculo decimo octavo, Montesquieu, in opere : *Lettres persanes*, epist. 116, ubi impudens ethica præ christiana extollit morum doctrinam, et simul rationes in gratiam divortii, quas nuper Alexander Dumas, judæus Naquet, et alii coram Deputatis et Senatoribus recoxerunt, congerit ¹.

¹ « Le divorce était permis dans la religion païenne, et il fut défendu aux Chrétiens. Ce changement qui parut d'abord de si petite conséquence, eut sensiblement des suites terribles, et telles qu'on peut à peine les croire.

« On ôta, non seulement toute la douceur du mariage, mais aussi l'on donna atteinte à sa fin : en voulant resserrer ses nœuds, on les relâcha ; et, au lieu d'unir les cœurs, comme on le prétendait, on les sépara pour jamais.

« Dans une action si libre, et où le cœur doit avoir tant de part, on mit la gêne, la nécessité, et la fatalité du destin même. On compta pour rien les dégoûts, les caprices, et l'insociabilité des humeurs ; on voulut fixer le cœur, c'est-à-dire, ce qu'il y a de plus variable et de plus inconstant dans la nature : on attacha, sans retour et sans espérance, des gens accablés l'un de l'autre, et presque toujours mal assortis ; et l'on fit comme ces tyrans qui faisaient lier des hommes vivants à des corps morts.

« Rien ne contribuait plus à l'attachement mutuel que la faculté du divorce : un mari et une femme étaient portés à soutenir patiemment les peines domestiques, sachant qu'ils étaient maîtres de les faire finir ; et ils gardaient soivent ce pouvoir en main toute leur vie, sans en user, par cette seule considération, qu'ils étaient libres.

« Il n'en est pas de même des Chrétiens, que leurs peines présentes désespèrent pour l'avenir. Ils ne voient, dans les désagréments du mariage, que leur durée, et, pour ainsi dire, leur éternité : de là viennent les dégoûts, les discordes, les mépris ; et c'est autant de perdu pour

550. — II. DIVORTIUM APUD ROMANOS. Ex lege Romuli, si Plutarcho fides adhibeatur, ob tres tantum causas licebat maritis repudiare uxores : 1° Vir poterat uxorem repudiare ob illius adulterium ; imo illam occidere ; sed uxor non poterat a viro discedere ob ejus adulterium ; immo nulla de causa poterat uxor derelinquere virum. Postea tamen populi moribus repudium fuit uxoribus concessum. 2° Si uxor claves subjecisset, id est si furtum fecisset. 3° Si natos filios veneficio necasset. Si ob alia vitia viri dimittere uxores vellent, divortium de facto celebratum tenebat, sed pœnas constitutas sustinebat vir egestatis, et perpetuo subjacebat mœrori, ita ut integram substantiam amitteret, quæ partim ipsi uxori adjudicabatur, partim Cereri sacra manebat, juxta veterum morem, secundum quem sacratæ leges dicebantur, quibus sancitum erat, ut, si quis adversus eas fecisset, alicui deorum cum pecunia sacer esset. Hæc ex lege Romulea facultas divertendi perduravit ad annos Urbis ferme sexcentos ; et toto illo tempore nullum fuit repudium in

la postérité. A peine a-t-on trois ans de mariage, qu'on en néglige l'essentiel ; on passe ensemble trente ans de froideur : il se forme des séparations intestines aussi fortes, et peut-être plus pernicieuses que si elles étaient publiques : chacun vit et reste de son côté ; et tout cela au préjudice des races futures. Bientôt un homme, dégoûté d'une femme éternelle, se livrera aux filles de joie : commerce honteux et si contraire à la société. lequel, sans remplir l'objet du mariage, n'en représente tout au plus que les plaisirs.

« Si, de deux personnes ainsi liées, il y en a une qui n'est pas propre au dessein de la nature, et à la propagation de l'espèce, soit par son tempérament, soit par son âge, elle ensevelit l'autre avec elle, et la rend aussi inutile qu'elle l'est elle-même.

« Il ne faut donc point s'étonner si l'on voit, chez les Chrétiens, tant de mariages fournir un si petit nombre de citoyens. Le divorce est aboli ; les mariages mal assortis ne se raccommoient plus ; les femmes ne passent plus, comme chez les Romains, successivement dans les mains de plusieurs maris, qui en tiraient, dans le chemin, le meilleur parti qu'il était possible.

« J'ose le dire : si, dans une république comme Lacédémone, où les citoyens étaient sans cesse gênés par les lois singulières et subtiles, et dans laquelle il n'y avait qu'une famille qui était la république, il avait été établi que les maris changeassent de femmes tous les ans, il en serait né un peuple innombrable.

« Il est assez difficile de faire bien comprendre la raison qui a porté les Chrétiens à abolir le divorce. Le mariage, chez toutes les nations du monde, est un contrat susceptible de toutes les conventions ; et on n'en a dû bannir que celles qui auraient pu en affaiblir l'objet : mais les Chrétiens ne le regardent pas de ce point de vue. » *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei.*

Republica Romana, teste Tertulliano in *Apologetico*, cap. 6 : « Ubi est illa felicitas matrimoniorum, de moribus utique prosperata, quæ per annos ferme sexcentos nulla repudium domus sensit, jam vero repudium votum est, et quasi matrimonii fructus ¹. »

Sed postea Spurius Carvilius, quoniam coram auspibus testatus est, se nuptias contrahere ob liberos procreandos, juxta formam illustratam in cap. final., *de Conditionibus appositis*, sterilitatis causa primus repudiavit uxorem ². Ejus exemplum secutus est Sulpitius Gallus, eo quod aperto capite foris versari uxorem noverat. Paulatim inolevit mos repudii, et adeo frequens evasit, ut a quibusdam mulieribus non jam consulum, sed maritorum numero computarentur anni, sicut dicit Seneca, *de Benef.*, lib. III, cap. 16 : « Numquid jam ullo repudio erubuit, postquam illustres quædam ac nobiles feminae, non consulum numero, sed maritorum annos suos computant, et exeunt matrimonii causa, nubunt repudii. » Ut compesceret libertatem adeo effrenem, a qua Reipublicæ robur ac populus valde debilitata fiebant, imperator Augustus modum imposuit divortiis, ejus licentiam inter certas causas conclusit.

Sed efficacius illam coercuerunt imperatores Constantinus Magnus, Arcadius, Honorius, Theodosius Junior, Anastasius, prout lex immaculata Domini convertebat animas, sicut videre est in variis textibus Corporis juris civilis Romani. Justinianus permisit divortium ex mutuo consensu; item ob profitendam castitatem a marito in sacerdotio, et ab uxore in monasterio; item ob impotentiam coeundi; item ob viri

¹ Idem testantur Dionysius Halicarnassius, lib. II; Plutarchus, *Vita Romuli et Numæ*; Valerius Maximus, lib. IV, cap. 3; et rem uti penitus indubiam habet Cujacius, lib. I *Observationum*, cap. 39. Quibus omnibus contradicit Montesquieu, *de l'Esprit des lois*, lib. XVI, cap. 16, divortii studio abreptus, dicens, factum istud futurum fuisse veluti miraculum, quia lex indulgebat divortium, et, inspecta hominis natura, non apparet quomodo tota gens per quinque sæcula non fuerit usa facultate per legem concessa. Sed non ponderavit Montesquieu quod consuetudo quæ apud populum austerum inveteravit, fortior est lege scripta, et ita præsertim apud antiquos Romanos contigit, sicut testificatur Sallustius, in lib. *de Conjuratone Catilinæ*: « Jus bonumque apud eos non legibus magis quam natura valebat. »

² Divortium fecit anno 520 Urbis conditæ, vel anno 523, juxta alios, pro varia computatione quoad initium Urbis; hi enim censent, fuisse conditam anno primo septimæ Olympiadis.

militiam ; item ob furorem, si continuus esset et desperatæ salutis, modo tamen vir mulierem expectaret per triennium, mulier autem virum per quinquennium ; item si uxor prohibente viro adfuisset theatralibus ludis vel arenarum spectaculis.

Matrimonia autem quæ pietate aut religione arctabantur, divortio dirimi non poterant. Flamini Diali, sive Jovis, a Flaminica discedere non licebat. Si discederet, confarreationis vinculo solvebatur, sacerdotio autem expoliabatur fiebatque profanus. Ita Gonzalez cum Petro Herod., lib. IV *Pandectarum*, tit. 17, q. 4, contra Cujacium, qui, in *Novellam* 22, omnino indissolubile fuisse putat hoc conjugium. Liberta, etsi non tenebatur patrono nubere, si tamen nubere, non poterat, ob patroni reverentiam tantique accepti beneficii remunerationem, discedere ab illo. Attamen poterat vi legis Juliæ nuntium mittere marito, sed non poterat alteri nubere, nisi patronus consensisset divortio.

Divortium stipabatur quibusdam solemnitatibus. In primis divortium mittebatur aut per nuntium, aut per libellum conjugii datum, missumve ad domum ejus. Qui libellus concipiebatur certis et solemnibus verbis, causamque dissidii et testium subscriptiones continebat ; repudium enim ratum non erat, nisi septem testibus adhibitis civibus romanis puberibus. Deinde, quia mos erat in contrahendis matrimoniis tradere claves uxori, vel ad significandam partus felicitatem, vel ad dominium in familiam indicandum, prout varie exponunt auctores, ita illi claves tempore divortii auferebantur. Cujus moris meminit S. Ambrosius, *Epist.* 63 : « Mulier offensa claves remisit, domum revertit, ut significaretur possessionis adeptio. » Vide Gonzalez, in cap. *Si qua mulier* 1, de *Divortiiis*, ubi erudite et fusiori calamo de Romanorum divortiiis disserit, n. 7, 8, 9 et 10.

551. — III. EXPONUNTUR SENTENTIÆ AUCTORUM CATHOLICORUM.

1° *Sententia tenens matrimonium non consummatum esse penitus indissolubile ex solo jure Pontificio.* Hostiensis, Joannes Andræas, Cajetanus, Metina, et alii apud Sanchez, lib. II, disp. 13, n. 6, concedunt ultro, matrimonium consummatum esse indissolubile ex jure divino, ob verba Domini, *Matth.* xix : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet* ; sed contendunt, matrimonium ratum duntaxat non esse indis-

solubile nisi ex jure pontificio. Verba illa Christi sunt intelligenda tantum de matrimonio consummato, quo ambo conjuges fiunt una caro. 1° Matrimonium consummatum significat unionem Christi et Ecclesiæ per carnem assumptam, quæ prorsus indissolubilis est, juxta effatum theologorum : *Quod Verbum assumpsit, nunquam dimisit* ; et ideo conjunctio viri et mulieris illam Christi et Ecclesiæ conjunctionem significans, est utique indissolubilis. Sed conjugium quod non est commixtione corporis consummatum, non pertinet ad illud conjugium designandum, quod inter Christum et Ecclesiam per Incarnationis mysterium contractum est, juxta quod Paulus exponens illud quod dixerat Protoplastus : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea, et propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*, statim subjungit : *Hoc autem dico magnum Sacramentum in Christo et in Ecclesia*. Ita expresse Innoc. III, cap. *Debitum pastoralis* 5, de *Bigamis*. Matrimonium vero mere ratum significat unionem Christi cum anima justa. Porro hæc unio non est indissolubilis. Ergo neque conjunctio illam significans. Unde antequam contrarium declaraverit Alexander III, cap. *Licet* 3, de *Sponsa duorum*, ab aliquibus dubitatum fuit, an matrimonium ratum inter fideles dissolveretur per aliud matrimonium subsequenter contractum atque consummatum, et quidam Pontifices censuerunt, uti doctores privati, dissolvere matrimonium mere ratum per subsequens consummatum, sicut testatur eodem cap. Alexander III : « Quamvis aliter a quibusdam prædecessoribus nostris sit aliquando judicatum. » Vide Gonzalez, super illud caput, n. 3, et Benedict. XIV, *QQ. Canonicæ*, q. 546, n. 32. — 2° Pontifex potest, absque causa, valide dispensare in matrimonio simpliciter rato. Porro id non posset, si matrimonium ratum esset indissolubile ex jure naturali, vel etiam divino positivo; nam inferior non dispensat valide in lege superioris, si non intercitat rationabilis causa. Ergo.

552. — 2° *Sententia tenens non esse indissolubile, nisi ex jure divino positivo, etsi indissolubilitas aliquo modo fundetur in jure naturali*. Durandus, Richardus, Hostiensis, Abbas, Sanchez, Coninck, Layman, Perez, Pirhing, Wiestner, Schmalzgrueber, Pichler, Sporer, La Croix, de Angelis, et

alii contendunt, matrimonium indissolubilitatem non sibi vindicare ex solo jure naturali, nisi cum eo faciat jus divinum, licet indissolubilitas aliquo modo radicetur in jure naturali. Quod fundetur aliquo modo in jure naturali, colligitur, quia matrimonium ex sua natura exigit amorem mutuum conjugum, et tendit ad procreationem rectamque prolis educationem, atque ejusdem institutionem Reipublicæ congruentem. Atqui ad hæc perpetuitas et indissolubilitas matrimonii valde confert. Ergo. Quod vero talis indissolubilitas non oriatur formaliter ex jure naturali, præcisione facta juris divini positivi, multifariam probatur. 1° Jus naturale est immutabile et semper idem apud omnes gentes, ita ut actus ab illo prohibiti nullo unquam casu evadere possint liciti, ut dicitur lib. I *Institutionum*, tit. 2, § 11 : « Sed naturalia quidem jura, quæ apud omnes gentes peræque observantur, divina quadam providentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent. » Porro ante legem Evangelicam, matrimonium solvi poterat et solvebatur per repudium, et, promulgata lege Evangelica, solvi potest et solvitur per conversionem ad fidem, sicut fusius infra ostendetur. Ergo. — 2° Si consideretur matrimonium tum quatenus est in officium naturæ ad prolem procreandam, tum quatenus in remedium concupiscentiæ, non apparet ratio efficax, cur uxor sterilis vel perpetuo laborans morbo qui matrimonii usui jugiter obstat, non possit dimitti a marito, et alia duci. Ergo. — 3° Sapientissimi inter ethnicos, et præclarissimi juris naturalis investigatores putarunt, licitum esse repudium, ut Romani, Athenienses, Cretenses; sapientissimus Plato, de *Legibus*, dialogo II, approbat ex aliquibus causis repudium, et de Catone refert S. August., de *Bono conjugali*, n. 21, et de Cicerone refert S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*. Ergo signum est, non esse ex jure naturæ hanc indissolubilitatem. — 4° *Matth.* xix, cum Christus dixit : *Qui dimissam duxerit, mæchatur*, discipuli audientes hanc matrimonii indissolubilitatem, quasi de re nova et alias inaudita, scandalizati sunt, et dixerunt : *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere*. Ergo signum est, non esse ex jure naturæ. — 5° Expresse tenet S. Thom., in IV, dist. 27, q. 1, a. 3, quæst. 2, ad 1 : « Matrimonium ante carnalem copulam significat illam conjun-

ctionem quæ est Christi ad animam per gratiam ; quæ quidem solvitur per dispositionem spiritualem contrariam, scilicet peccatum ; sed per carnalem copulam significat conjunctionem ad Ecclesiam quantum ad assumptionem naturæ humanæ in unitatem personæ, quæ est omnino indivisibilis. » Idem tenet ad 3, et 4-2, q. 102, a. 5, ad 3 : « Matrimonium fuit quidem in veteri Lege, prout erat in officium naturæ, non autem prout est sacramentum conjunctionis Christi et Ecclesiæ, quæ nondum erat facta. Unde et in veteri Lege dabatur libellus repudii, quod est contra sacramenti rationem. » Expresse quoque tenet S. Bonaventura, in IV, dist. 27, a. 3, q. 2, ad 1 : « Ratio autem hujus indissolubilitatis *dispositive* venit ab ejus significatione, quia significat unionem indissolubilem, scilicet Christi et Ecclesiæ secundum conformitatem naturæ ; sed *effective* venit ab *institutione*, quia sic Deus instituit, ut amplius non solvantur, dum vivunt. » Et ita patet, accedente jure divino positivo, insolubilitatem matrimonii induci jure naturali ; nam Deus ita instituit matrimonium, ut potestas corporis tradatur pro tota vita, ita ut talis potestas nequeat ad alterum transferri, neque uni dari ad tempus. Ideo qui sui corporis potestatem ad usum duntaxat temporaneum transferunt, faciunt contra Dei dominium : quod est contra jus naturale. Schmalzg., tit. 19, n. 6.

553. — 3° *Sententia communior et certa tenet, esse indissolubile ex jure naturali secundo.* Scotus, Soto, Gutierrez, duo Ledesma, Vasquez, Rebellus, Hurtadius, Pontius, Bonacina, Castropalaus, Estius, Sylvius, Aversa, Diana, Tamburini, Leander, Salmanticenses, Gonet, Giribaldi, Billuart, Benedictus XIV, S. Alphonsus, Alasia, Carrière, Gasparri, et alii communius ac probabilius distinguunt in præsentī, sicut pro polygamia simultanea fecerunt, inter primum et secundarium jus naturale, atque dicunt, matrimonii insolubilitatem non esse absolute de jure primario, bene vero de jure secundo, atque esse dicendam simpliciter de jure naturæ. Et est aperte sententia S. Thomæ.

Prop. I. *Indissolubilitas Matrimonii non est absolute de jure naturali primario.*

554. — PROB. I^o A PRIORI, EX FINE PRIMARIO MATRIMONII.

Primarius matrimonii finis est susceptio et educatio prolis in cultum divinum. Atqui absolute, scilicet in quibusdam adjunctis, potest hic finis obtineri sine omnimoda indissolubilitate; nam suscipi possunt liberi et educari in cultum Dei usquedum ætatem attigerint adultam; et tunc non videtur necesse, quod conjuges remaneant conjuncti ad hunc finem, præsertim si jam, ob senectutem, facti sint impares ad procreandum: « Inseparabilitas matrimonii non ordinatur ad prolis bonum, quod est principalis matrimonii finis, nisi quantum ad hoc quod per parentes filiis provideri debet in totam vitam per debitam præparationem eorum quæ sunt necessaria in vita. Hujusmodi autem rerum appropriatio non est de prima intentione naturæ, secundum quam omnia sunt communia; et ideo non videtur contra primam intentionem naturæ dimissio uxoris esse, et per consequens nec contra prima præcepta, sed contra secunda legis naturæ; unde etiam primo modo sub dispensatione posse cadere videtur. » S. Thom., in IV, dist. 33, q. 2, a. 2, q. 1, o. Idem dicit ad 1. Imo, etsi proles sit adhuc in infantili ætate, facile concipi possunt circumstantiæ in quibus parentes certo providere queant eorum debitæ educationi et sustentationi in futurum, maxime si sunt divites, quin usque ad mortem maneant conjuncti. *Confirmatur*, quia *absolute* loquendo, separatio conjugum, in quibusdam circumstantiis, nedum adversetur principali matrimonii fini, potius illi favet, v. g., si alter conjugum sterilis sit, aut perpetuo atque contagioso laboret morbo: in utroque casu procreatio prolis est impossibilis, et in posteriori insuper matrimonium non supeditat remedium adversus concupiscentiam. Quum vero finis primarius sit anteponendus finibus secundariis, non apparet ratio, si sisas in mero jure naturali, cur in quibusdam circumstantiis Deus non posset matrimonium dirimere.

555.— PROB. II° A POSTERIORI, EX DISPENSATIONIBUS A DEO CONCESSIS. Certum est matrimonium validum et consummatum dirimi posse, si alteruter conjux convertatur ad fidem, uti infra ostendemus. Porro si indissolubilitas esset de primario jure naturæ, hæc solutio esset impossibilis, cum nec ipse Deus valeat in primario jure naturæ dispensare. Unde, ut hoc fieret, Deus deberet intervenire ope miraculi, quate-

nus singulis vicibus ipse immediate subtraheret translatam corporis potestatem. Quod admitti non potest, nam quando rumpitur matrimonium conversi ad fidem, nullum intervenit miraculum, sed solutio fit vi legis a Deo statutæ, uti dicetur. Ad rem adhuc S. Thomas, in IV, dist. 33, q. 2, a. 2, q. 1, o : « Aliquando autem est (dispensatio) tantum in causis superioribus ; et tunc potest dispensatio esse divinitus etiam contra prima præcepta legis naturæ, ratione alicujus mysterii significandi, vel ostendendi : sicut patet de dispensatione in præcepto Abrahamæ facto de occisione filii innocentis. Tales autem dispensationes non fiunt communiter ad omnes, sed ad aliquas singulares personas, sicut etiam in miraculis accidit. Si ergo inseparabilitas matrimonii inter prima præcepta legis naturæ contineatur, solum hoc secundo modo sub dispensatione cadere potest. Si autem sit inter secunda præcepta legis naturæ, etiam primo modo cadere potuit sub dispensatione. Videtur autem magis inter secunda præcepta legis naturæ. »

Prop. II. *Indissolubilitas Matrimonii est de jure secundario naturæ.*

556. — PROB. I^o AUCTORITATE SS. PONTIFICUM. Benedictus XIV, constit. *Matrimonii*, 11 april. 1741 : « Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum, cujus firmitatem ab Adamo tanto ante pronuntiatam Christus Dominus, et his verbis, *quod Deus conjunxit homo non separet*, confirmare, et evangelica gratia, inde magnum in Ecclesia sacramentum est, augere dignatus fuit, tanta facilitate, perinde ac si *neque lege naturæ*, neque divino jure, neque evangelicis præceptis, et canonicis sanctionibus initum esset connubium, in aliquot catholici orbis partibus, atque in isto præsertim florentissimo Poloniæ Regno in dies dissolvi audientes ; neque lacrymis, neque verbis explicare possumus allatam inde Nobis incredibilem sollicitudinem, conceptamque in Pontificio animo Nostro urgentem molestiam. » Et constitutione *Dei miseratione*, 3 nov. 1741, § 1 : « Matrimonii fœdus a Deo institutum, quod, *et quatenus naturæ officium, pro educandæ prolis studio, aliisque Matrimonii bonis servandis, perpetuum et indissolubile esse convenit* ; et quatenus est Catholicæ Ecclesiæ sacramentum, humana præsumptione

dissolvi non posse, Salvator ipse suo ore pronuntiavit, dicens : *Quod Deus conjunxit homo non separet.* »

Pius VI, brevi ad Episcopum Motulensem, 16 sept. 1788 : « Dogma fidei est, ut matrimonium quod ante adventum Christi nihil aliud erat nisi *indissolubilis quidam contractus*, illud post Christi adventum evaserit unum ex septem legis Evangelicæ sacramentis, etc. »

Pius IX, in Syllabo bullæ *Quanta cura*, 8 decembr. 1864, adnexo, proscripsit insequentem propositionem, quæ est 67 Syllabi : « *Jure naturæ Matrimonii vinculum non est indissolubile*, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest. » Hæc verba certe sumenda sunt prout sonant in obvio sensu, et evacuant probabilitatem sententiæ contrariæ. Aliunde jam suam mentem patefecerat Pius IX, atque doctrinam quæ tenet, matrimonium non esse jure naturæ indissolubile, damnaverat in Litteris Apostolicis, 22 aug. 1851, in quibus proscribuntur opera Nepomuceni Nultz; necnon in allocutione *Acerbissimum*, 27 sept. 1852, in qua vehementer reprobatur agendi rationem gubernii Republicæ Neogratanensis, eo quod hunc et alios errores moliebatur in praxim adducere ¹.

557. — PROB. II° CAUSA EFFICIENTE SEU INSTITUTIONE MATRIMONII. Agitur de matrimonio prout fuit a Deo institutum pro præsentis rerum ordine, non vero de institutione metaphysica, quæ scilicet non facta est, sed fieri potuisset in alio rerum ordine. Porro Deus illi indidit indissolubilitatem tanquam de ejus essentia, sicut aperte renuntiavit Protoplastus Spiritu Sancto afflante, *Genes. ii*, in textu jam sæpe citato : vi matrimonii, vir debet, relictis patre et matre, adhærere

¹ Unde non satis rotunde veritatem hanc docuit Carrière, nam, *de Matrimonio*, part. 2, sect. 3, cap. 1, a. 1, n. 227, ita habet : « Libenter distingueremus inter divortium auctoritate privata et auctoritate publica (intellexit de civili) : prius judicamus juri naturali contrarium, quia tot et tanta sunt illius incommoda.... Quoad posterius autem, major adest difficultas, quia concipitur, per publicam auctoritatem ita posse restringi et ordinari divortii facultatem, ut tollantur aut minuantur quædam ex allatis incommodis : unde non ita aperte auderemus pronuntiare. Illud satis certum putamus, quod, si ita admitti possit in societate nascenti apud quam viget morum simplicitas, incaute prorsus et contra bonum publicum illud permetteret legislator apud populum moribus jam depravatum : discrimen inter utrumque casum exponit. De Bonald, cap. 6, p. 140 et seqq. »

seu, ut reddiderunt Septuaginta, adglutinari uxori : quo significatur perpetuus et indissolubilis nexus, isque major ad uxorem quam ad parentes. Propterea Creator fecit feminam ex carne et ossibus viri, volens ita innuere vinculum arctissimum, sanctamque viri et mulieris conjunctionem. Hinc conc. Trident., sess. 24 de Sacramento *Matrimonii*, in præmio ad canones : « *Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit : Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea : quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una.* Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari et conjungi, Christus Dominus apertius docuit, cum postrema illa verba, tanquam a Deo prolata referens, dixit : *Itaque jam sunt non duo, sed una caro* : statimque ejusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto pronuntiatam, his verbis confirmavit : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.* » Nec obstat quod Adamus elocutus est tanquam inspiratus ; nam sancti Dei homines instinctu Spiritus Sancti sæpe sæpius docent ea quæ sunt ordinis naturalis, v. g. existentiam Dei, providentiam, animæ humanæ libertatem et immortalitatem, etc. Cæterum communiter tenent theologi, quod protoparentibus in statu justitiæ originalis Deus nullum aliud fecerit positivum præceptum, præter præceptum non comedendi ex ligno scientiæ boni et mali ; ideo Adamus denunciando inseparabilitatem matrimonii, non legis positivæ, sed legis naturalis præceptum promulgavit.

Confirmatur 1º, quia Pontifices Romani et Sacrae Congregationes semper tenuerunt esse contra substantiam ac essentiam matrimonii conditionem qua contrahitur cum facultate rescindendi, vel pro definito tempore, et non usque ad mortem (Recollige superius dicta ubi de conditionato matrimonio). Et re quidem vera id censuerunt, non tantum de matrimoniis Christianorum, sed etiam de matrimoniis in infidelitate contractis. Porro id quod est adversum substantiæ ac essentiæ matrimonii, prorsus est contra jus naturale. Ergo. *Confirmatur* 2º, quia Bonifacius VIII, cap. *Quod votum, de Voto et voti redemptione* in 6, agit de matrimonio rato, quod videlicet solvitur per solemnem Religionis professionem, atque de illo dicit quod « matrimonii vero vin-

culum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium Conditorum ipsum in paradiso et in statu innocentiae instituente unionem et indissolubilitatem acceperit. »

558. — *Obj.* Verba, *erunt duo in carne una*, ab Adamo prolata, intelliguntur de matrimonio consummato, sicut declarat Alexander III, cap. *Verum 2, de Conversione conjugatorum* : « Post consensum legitimum de præsenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium..., dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos... ; quia cum non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, et alter in sæculo remanere. » Ergo ex verbis institutionis matrimonii, non colligitur indissolubilitas matrimonii rati et non consummati.

Resp. Nego conseq. Per commixtionem corporum ambo conjuges fiunt una caro in actu secundo, sed jam ante erant una caro in causa seu principio seu in actu primo ; nam matrimonium sortitur totam suam essentiam per contractum validum, quo vir et mulier fiunt una caro, unum corpus, unus homo ; *carnis* enim nomine totus homo significatur. Ideo copula carnis matrimonio confert integritatem ac perfectionem, non autem aliquod ejus essentiae elementum, sicut homo mancus habet totam hominis essentiam, sed non habet hominis integritatem ac perfectionem. Per copulam vir et mulier fiunt perfecte una caro, sed jam antea erant una caro, sive ratione affectus quo conjuges se invicem amant tanquam unum corpus, juxta illud, *Ephes. v : Viri debent diligere uxores ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit : sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam.* Hæc verba spectant omnes viros, sive consummaverint, sive non consummaverint matrimonium ; nam dilectio quam tantopere commendat Apostolus, non sumit exordium a copula carnali habita, sed a traditione potestatis corporis sui. Sive præsertim ratione contractus, quo vir et mulier copulati matrimonialiter sunt unum totale principium ad generationem ordinatum. Unde Tertullianus, *de velandis Virginibus*, cap. 5 : « Duo in unam carnem efficiuntur per matrimonii nexum. » Et Benedictus XIV, *QQ. Canonicae*, q. 546, § 33, testatur, conc. Tridentinum et Bonifacium VIII, intellexisse indissolubilitatem de matrimonio simpliciter, quin illam

coarctaverint in matrimonio consummato : « Matrimonium consummatum est indissolubile de jure naturali, divino, et evangelico, uti supra dictum fuit. Matrimonium simpliciter ratum est pariter verum matrimonium, et indissolubile, individuum etenim vitæ consuetudinem continet, uti loquendo de matrimonio Beatissimæ Virginis cum sancto Joseph inquit sanctus Augustinus, in canone *Beata*, causa 27, q. 2. Et matrimonii rati indissolubilitas a jure divino etiam procedit, juxta veriores opinionem, de qua Aversa, *de Matrim.*, q. 2, sect. 6 ; Cardinalis de Lauræa, *de Matrim.*, disput. 16, a. 8, n. 100. Excepto siquidem illo *Matthæi* loco xix, ubi expresse mentio fit de matrimonio consummato, jus illud divinum, de quo in cap. unico *de Voto*, in sexto, et in sess. 24 concilii Tridentini, *de Sacram. Matrim.*, utpote loquens de matrimonio ut sic, comprehendit tam matrimonium consummatum, quam matrimonium simpliciter ratum. »

559. — PROB. III° CAUSA EXEMPLARI MATRIMONII. Deus matrimonium fecit ad imaginem conjunctionis Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, sicut late prosecuti sumus (62), et uti penitus indubium tenet Benedictus XIV, *QQ. Canonice*, q. 546, § 31 ; ideo suam naturam sortitur ab illa Christi conjunctione tanquam a sua causa exemplari et norma. Porro illa conjunctio Christi et Ecclesiæ est indissolubilis, sicut dictum est. Ergo et conjunctio viri et mulieris est suapte natura indissolubilis. Fere omnes auctores matrimonii firmitatem potissime repetunt a significatione mysterii Incarnationis. Nec obest quod Gonzalez et alii illam significationem negant esse inditam matrimoniis infidelium, atque illam sibi vindicare solum matrimonium quod est sacramentum novæ Legis ; nam hæc sententia non potest prævalere doctrinæ quam docuerunt Romani Pontifices, et in praxim traducunt ubi agitur de bigamia, prout exposuimus supra (62 et 63), ubi expendimus sententiam S. Thomæ, qui nobis contrarius videtur in IV, d. 26, q. 2, a. 2, in corp., et 1-2, q. 102, a. 5, ad 3, et nobis opponunt supra (552).

560. — PROB. IV° ÆQUALITATE UTRIVSQUE CONJUGIS QUOAD JURA MATRIMONIALIA. Paria sunt viri et mulieris jura in matrimonio, quod est contractus *do ut des*, seu bilateralis. Porro non servaretur æqualitas, si matrimonium solveretur, nam mulier semel nupta, etiamsi non consummetur matrimo-

nium, soluto matrimonio, non posset æque facile aliud inire, præsertim, si vir primus solutionem petiisset. Quod a fortiori verificaretur de matrimonio consummato. Apte S. Thom., *Contra Gentes*, lib. III, cap. 123 : « Femina indiget mare non solum propter generationem, sicut in aliis animalibus, sed etiam propter gubernationem, quia mas est et ratione perfectior, et virtute fortior : mulier vero ad viri societatem assumitur propter necessitatem generationis. Cessante igitur fœcunditate mulieris et decore, impeditur ne ab alio sumatur. Si quis igitur mulierem assumens tempore juventutis, quo et decor et fœcunditas ei adsunt, eam dimittere posset postquam ætate provecta fuerit, damnum inferret mulieri contra naturalem æquitatem. » *Confirmatur*, quia mulier, utpote subjecta viro vi ipsius matrimonii contracti, non potest ab ejus potestate et regimine se subducere ; hoc enim esset contra ordinem naturalem atque matrimonii rationem, quia nonnisi dum urgentissimæ interveniunt causæ, fas est petere tori et habitationis separationem ; et ideo est contra ordinem naturalem quod valeat, pro libitu, vinculi absolutionem petere. Ergo neque id potest vir ; alioqui non esset æqua societas viri et mulieris, sed quædam esset servitus ex parte mulieris.

561. — PROB. V^o MAGNA AMICITIA QUA AD INVICEM DEVINCTI ESSE DEBENT CONJUGES. Amicitia, quanto major est, tanto debet esse firmior ac diuturnior. Porro inter virum et mulierem matrimonio junctos maxima esse debet amicitia, ita ut, post Deum, nihil tam ament quam seipsos ad invicem ; conglutinantur enim non solum in actu carnalis copulæ, quæ etiam inter bestias suavem facit societatem, sed quoque ad totius domesticæ conversationis consortium : qua de causa, *Genes. II, homo relinquet patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una* ; unde uxor fit viro propinquior quam pater et mater viri, et vice versa, ita quod videantur una et eadem persona. Sicut autem charitas bene ordinata incipit a semetipso, ut fert axioma, ita et dilectio naturalis. Porro facultas rumpendi vinculum conjugale est hujus amicitie infensissima ; nam, si conjuges sint indolis ad invicem contrariæ, nedum animi motus ac naturæ reluctamen compescant, mox, intuitu divortii, in contentiones jurgiaque prorumpunt. Imo, licet ad invicem co-

hærent conjugum indoles, homo est valde mutabilis, atque consurgere possunt causæ quæ rei domesticæ harmoniam quatiant evertantque, si licet conjugibus vinculum suum abrumpere. E contra, quando plane conscii sunt, se fore ambos usque ad alterutrius mortem alligatos ineluctabiliter eidem jugo, et ideo, quamvis conjugii convictu et consuetudine carerent, se nihilominus matrimonii vinculo permanere constrictos, omnemque aliarum nuptiarum spem sibi præcisam esse, tunc tardiores ad iracundiam et dissidia esse consuescunt, concitados animi motus componere atque alter alterius onera portare navat operam. Quod si interdum etiam divortium faciant, et diutius conjugii jugum ferre non possint, facile per amicos reconciliati ad ejus convictum redeunt. Ita *Catechismus Rom.*, part. 2, cap. 8, n. 21. Adde, quod « homines in conjungendis matrimoniis virtutem potius et morum similitudinem, quam divitias et pulchritudinem spectandam esse, intelligant; qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. » Id., ibid.

561 *bis*. — PROB. VI° BONO PROLIS. Absolute loquendo, solubilitas vinculi matrimonialis non obest penitus educationi prolis, et propterea indissolubilitas non est de primario jure naturali, uti ostensum est (554); attamen certum est, hunc finem fieri valde arduum, si admittatur solubilitas matrimonii; imo evaderet impossibilis, si solubilitas esset penes arbitrium conjugum, qui mutuo consensu æque pollerent vinculum abrumpere, sicut ad illud texendum pares sunt. Educatio enim prolis propter cultum divinum suapte natura exigit consortium utriusque conjugis, patris quidem propter auctoritatem, matris vero propter dilectionem. Deinde inter natos et parentes debet vigere peculiaris amor, qui naturaliter est perpetuus, et quo summopere egent parentes, ut prolem convenienter erudiant; proles vero, ut parentum moderamini obtemperet ex animo. Porro facultas rumpendi vinculum, sin omnino extinguat, saltem valide refrigerat hunc mutuum amorem. Denique filii, etsi jam adulta ætate, egent adhuc prudentia parentum; parentes autem auxilio et solamine filiorum. Porro his omnibus admodum adversatur solubilitas vinculi matrimonialis. Ergo.

562. — NOTA: *Multifariam ac monstrose peccaverunt qui*

divortium nuper instauraverunt in Galliis. Novissimi legislatores Gallici, qui instaurarunt legem divortii, quæ abrogata fuerat anno 1816, præter quod pro nihilo fecerint legem divinam indissolubilitatis, præterierunt omnino rationem illam fundamentalem quæ requirit matrimonii indissolubilitatem, nempe bonum prolis, quod est primarius finis matrimonii. Nam propter filios, non vero propter conjuges, Deus instituit matrimonium. Porro legislatores illi nullatenus fuerunt solliciti de filiis, sed toti fuere, ut parentum incommodis prospicerent; et ideo non solum contra jus divinum et naturale, sed etiam contra rationalis seu logicæ leges peccaverunt, et quidem cum durtia cordis. Quippe perevidens est, quod filius immolatur per divortium; si enim cum patre commoratur, crescit sine matre, et talem defectum in educatione nihil potest supplere. Si autem cum matre, crescit sine auctoritate, sine debito freno, odio actus in extraneum commorantem in foco suo, illumque semper habebit tanquam intrusum; et sic filius initiabitur omnibus quæ cupiditates accendunt enutriuntque.

563.—PROB. VH^o BONO SOCIETATIS. 1° *Ex necessitate bonorum morum.* Societatis fulcrum sunt boni mores; nam ubi tabescunt, societas in interitum prona vergit, atque, ut aliquando pereat, necesse est. Porro dissolubilitas vinculi matrimonialis bonos mores corrumpit ac pessumdat; nam matrimonia quæ annexam habent divortii facultatem, haud immerito assimilantur concubinatui, quo nihil deterius est respectu prolis suscipiendæ et educandæ. Experientia compertum est, eos qui una vice solverunt vinculum, pronos esse ad iterum atque iterum solvendum. Sane datur essentielle discrimen inter matrimonium et concubinatum, sicut docet S. Paulus, *Rom. 1, I Corinth. vi, Galat. v, Ephes. v*, et tenent omnes auctores cum S. Thoma, 2-2, q. 154, a. 2. Porro evanescit illud essenziale discrimen, si matrimonium non est indissolubile; nam etiam ille qui contentus est una muliere, sed non vult ei fidem dare seque cum illa obstringere, concubinatum exercet, etiamsi prolem nutriet educetque. Imo concubinatus potest ex mutuo consensu vel etiam obligatione et contractu extendi ad plures annos, ad totum tempus vegetioris ætatis, etc., et nihilominus retinet concubinatus rationem. Unde S. Augustinus, *de Bono conjugali*, n. 16 :

« Nec tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus subditos tractet ; nec vituperabilis ordo regiæ potestatis, si rex crudelitate tyrannica sæviat. Aliud est namque injusta potestate juste velle uti, et aliud est justa potestate injuste uti. Ita nec concubinæ ad tempus adhibitæ, si filiorum causa concumbant, justum faciunt concubinatum suum ; nec conjugatæ, si cum maritis lasciviant, nuptiali ordini crimen imponunt. » Et Aristoteles lumine naturali tantum illustratus fornicarium concubitum damnavit tanquam legi naturali contrarium : *Politicorum*, lib. VII, cap. 16.

564. — 2° *Ex pacis familiarum necessitate*. Vinculum indissolubile matrimonii suapte natura fovet pacem inter familias, non raro amicitiam restituit, componit lites, etc. ; divortium vero est incentivum dissensionum, rixarum, litium, etc. ; nam mulieris dimissæ cognati et amici odio fervent contra virum qui repudio uxoris sibi ipsis aliquam notam infamiæ quasi inussit. Et ita divortium etiam extinguit amorem patriæ, qui per familiarum diuturnitatem nutritur atque vigescit ¹.

Quod luculentissime confirmat experientia : nam sub imperatore Augusto, corruptela latissime grassata erat apud Romanos, et eo tempore vigeat lex divortii. Propter levissimam, et non raro ob turpissimam causam fiebat divortium. Ipsemet *sapiens* Cicero, ut sibi compararet unde debita solveret, repudiavit Terentiam, et ex dote Publiiæ quam duxit solvit debita pecuniaria, quam tamen pariter repudiavit, eo quod de morte Tulliæ visa fuerat gaudere. S. Hieronymus, *Epist. ad Gerontium*, meminit mulieris quæ

¹ « Le bonheur de l'État est dans la paix, et la concorde des citoyens, dans l'intelligence des diverses familles. Le mariage unissant deux époux, rapproche les parents, les alliés : en faisant deux heureux, il fera vingt amis. Le divorce viendra, il fera vingt ennemis mortels ; il suscitera les parents, les amis de l'épouse contre l'époux, contre la famille, et contre ses amis. Le mariage avait confondu les intérêts, raffermi les fortunes ; le divorce viendra diviser les intérêts, renverser les fortunes, élever les discussions, susciter des procès, anéantir des testaments, et les tribunaux ne retentiront plus que des plaintes contre l'époux, qui laisse là l'épouse après avoir consommé sa fortune, contre l'épouse, qui laisse là l'époux en demandant ce qu'elle a dissipé. » Barruel, *Lettres sur le divorce à un député de l'Assemblée nationale*.

viginti duos habuerat maritos, et Troplong, *du Contrat de mariage*, in præfatione, agens de matrimonio apud Romanos tempore Cæsaris Augusti, dicit : « Le divorce était une mode et une spéculation, le mariage un essai passager et une courte fantaisie. » Cives Romani præsertim equites a matrimonio valde abhorrebant, adeo ut Imperator tulerit legem qua cælibatum mulctaret, et sic ad connubia ineunda adigeret. Quo non obstante, corruptio, sicut cancer, et robur, et nervos, et ossa Romanorum pervasit ; unde tota Respublica putruit, atque, cum Barbari illam hasta impigerunt, in lutum ac cineres resoluta est. E contra, donec matrimonium, apud Romanos, remanserit sub auctoritate Pontificum, et potestas civilis non sibi adrogare præsumperit pontificatum, intemeratum cum magno tum domesticæ, tum publicæ societatis bono perstitit, atque, ut dictum est, ex illo tanquam feraci fonte orta est mascula proles quæ orbem terrarum debellavit domuitque.

In Galliis, Mailhe, qui navaverat operam, ut lex divortii statueretur, atque divortii studio adeo ferbuerat, ut induxerit cœtum legislativum ad faciendam divortii facultatem uxoribus migratorum, elapso triennio, mœstissimus dixit, die 21 julii 1795 : « Le mariage n'est plus en ce moment qu'une affaire de spéculation : on prend une femme comme une marchandise, en calculant le profit dont elle peut être ¹. » Quod, eheu ! lugenda experientia jam demonstrat nostra miserrima tempestate. Anno 1889, apud Parisios 1401 divortia declarata sunt a iudice, in tota Gallia 8000. Anno 1825, quando abrogata erat lex divortii, habitæ sunt 54 condempnationes ob adulterium ; anno qui præcessit instaurationem divortii, videlicet anno 1883, habitæ sunt 656 condempnationes.

¹ Unde ipse tribunus Carion Nisas, in opere *Discussion de notre code civil* : « Celui qui a fait un divorce, en fait deux, en fait trois, en ferait vingt, s'il en avait le temps... Sur trente actes de divorce on en trouve dix dans lesquels un des époux ou tous deux divorcent pour la seconde fois... A Paris, dans l'an IX, le nombre des mariages a été de 4000 environ, celui des divorces de 700 ; en l'an X, celui des mariages, d'environ 3000 seulement, celui des divorces, de 900 : proportion croissante et décroissante, qui, des deux côtés, effraie, et qui prouve que le divorce, loin d'être un remède, est un mal de plus, et qu'au lieu d'appeler les citoyens au mariage, comme on l'a prétendu, il les en dégoûte, il les en écarte. »

nes ob adulterium; anno 1884, habitæ sunt 1154; anno 1887, habitæ sunt 1593. En faustissimos divortii fructus.

Unde qui nec vesana libidine, nec spiritu nequam aguntur, neque odio Ecclesiæ Catholicæ perciti sunt, indissolubilitatis matrimonii necessitatem facile confitentur; sicut asserit *positivista* Augustus Comte: « Il est aisé de reconnaître que pour un grand nombre d'esprits actuels, le principe social de l'indissolubilité du mariage n'a au fond, d'autre tort essentiel, que d'avoir été dignement consacré par le catholicisme. Sans cette sorte d'instinctive répugnance, en effet, la plupart des hommes sensés comprendraient aujourd'hui que l'usage du divorce ne pouvait constituer véritablement qu'un premier pas vers l'entière abolition du mariage. » *Cours de philosophie positiviste*, tom. V, p. 687, note.

De Phels, protestans, et quondam Londini legatus Statuum Unitorum Americæ, edidit aliquas pagellas in ephemeride *Le Forum* circa exitiales divortii fructus, et ita conclusit: « Divortium est calamitas sive quoad religionem, sive quoad societatem. Ea et sola conditione tolerabile est, ut facultas iterum nubendi denegetur conjugibus post divortium, quod vinculum matrimoniale abrumpat, sed duntaxat separatio quoad corpus et bona fortunæ, sicut eam admittit Ecclesia Catholica ob graves causas. » Deinde enarrat stupenda divortiorum incrementa, quæ in Statibus Unitis, anno 1889, non infra triginta millia numerantur in alba progenie, et id quidem fere exclusive inter Protestantes. Hæc progressio divortiorum est duplo major progressionem incrementi populationis, quod tamen ibi valde multum est per immigrantes, sicut notum est.

Alter protestans notissimus, D. Gladstone, nuper interrogatus de divortio, respondit: 1° se non admittere divortium quoad vinculi conjugalis solutionem, quia « robur societatis radicatur in familia, et familiæ robur pendet a matrimonio; sed tantum admittere, et quidem in quibusdam gravibus casibus, separationem quoad corpora; 2° matrimonium eorum qui fecerunt divortium, in nullo casu admitti posse; » atque tanquam inconcussa principia hæc posuit: « Matrimonium est essentialiter contractus pro tota vita; matrimonium christianum implicat votum coram Deo factum, quod

nullatenus potest dependere a civili potestate, quæ nequit illud semel emissum irritare; divortium alte naturam matrimonii vitiat; divortium nullo principii vel auctoritatis fulcro innititur; divortium non videtur extitisse primævis temporibus; populum contabescentem arguit ac simul invalescentem cupiditatum vim et imperium; matrimonium eorum qui divortium fecere, sus deque familiæ veritatem ac puritatem corrumpit. »

Et necessitas insolubilitatis matrimonii ita radicatur in natura humana, ut populi qui non sunt corrupti moribus, divortium repellant, illoque non utantur, etsi lege civili introductum fuerit. Coapte Troplong, opere et loco citato : « Pour ce qui concerne le mariage, la susceptibilité nationale a été si forte, qu'elle n'a même pas voulu entendre parler de divorce, qu'on lui proposait comme transaction (videlicet systema ab aliquibus propositum, quo familia penitus constitueretur super nova fundamenta, mulier fieret emancipata, proprietas deleteretur); et le peuple (j'entends surtout le peuple des ateliers et le peuple des campagnes) n'a pas été moins ardent que les sages à repousser ce fatal présent. Le divorce lui enlèverait la paix de la famille, la société des joies et des peines, ces pures affections du foyer domestique qui font sa principale consolation. Ce n'est pas à lui que s'adresse le divorce; il n'y a guère d'exemples qu'il en ait usé. Le divorce est plutôt recherché par les esprits blasés ou inquiets, par ces existences oisives, tourmentées et romanesques, qui font tourner contre leur propre bonheur la culture de leur intelligence, et se rendent malades par où d'autres ont coutume de se guérir. »

565. — 3° *Leo XIII exitialia divortii consecraria compenditavit*. Leo XIII, in *Litteris Arcanum*, 30 nov. 1878, exitiales divortii fructus optime compenditavit : « At vero quanti materiam mali in se divortia contineant, vix attinet dicere. Eorum enim causa fiunt maritalia fœdera mutabilia; extenuatur mutua benevolentia; infidelitati perniciose incitamenta suppeditantur; tuitioni atque institutioni liberorum nocetur; dissuendis societatibus domesticis præbetur occasio; discordiarum inter familias semina sparguntur; minuitur ac deprimitur dignitas mulierum, quæ in periculum veniunt, ne, cum libidini virorum inservierint, pro derelictis

habeantur. — Et quoniam ad perdendas familias, frangendasque regnorum opes nihil tam valet, quam corruptela morum, facile perspicitur, prosperitati familiarum ac civitatum maxime inimica esse divortia, quæ a depravatis populorum moribus nascuntur, ac, teste rerum usu, ad vitiosiores vitæ privatæ et publicæ consuetudines aditum januamque patefaciunt. — Multoque esse graviora hæc mala constabit, si consideretur, frenos nullos futuros tantos, qui concessam semel divortiorum facultatem valeant intra certos, aut ante provisos, limites coercere. Magna prorsus est vis exemplorum, major cupiditatum : hisce incitamentis fieri debet, ut divortium, libido latius quotidie serpens, plurimorum animas invadat, quasi morbus contagione vulgatus, aut agmen aquarum, superatis aggeribus, exundans.

« Hæc certe sunt omnia per se clara ; sed renovanda rerum gestarum memoria fiunt clariora. — Simul ac iter divortiis tutum lege præstari cœpit, dissidia, simultates, secessiones, plurimum crevere ; et tanta est vivendi turpitudine consecuta, ut eos ipsos qui fuerant talium discessionum defensores, facti pœnituerit ; qui nisi contraria lege remedium mature quæsissent, timendum erat, ne præceps in suam ipsa perniciem respublica dilaberetur. — Romani veteres prima divortiorum exempla dicuntur inhorruisse ; sed non longa mora sensus honestatis in animis obstupescere, moderator cupiditatis pudor interire, fidesque nuptialis tanta cum licentia violari cœpit, ut magnam veri similitudinem habere videatur quod a nonnullis scriptum legimus, mulieres non mutatione consulum sed maritorum enumerare annos consuevisse. — Pari modo apud Protestantes principio quidem leges sanxerant, ut divortia fieri liceret certis de causis, iisque non sane multis : istas tamen propter rerum similium affinitatem, compertum est in tantam multitudinem excrevisse apud Germanos, Americanos, aliosque, ut qui non stulte sapuissent, magnopere deflendam putarint infinitam morum depravationem, atque intolerandam legum temeritatem. — Neque aliter se res habuit in civitatibus catholici nominis ; in quibus si quando datus est conjugiorum discidiis locus, incommodorum, quæ consecuta sunt, multitudo opinionem legislatorum longe vicit. Nam scelus plurimorum fuit, ad omnem malitiam fraudemque

versare mentem, ac per sævitiam adhibitam, per injurias, per adulteria fingere causas ad illud impune dissolvendum, cujus pertæsum esset, conjunctionis maritalis vinculum : idque cum tanto publicæ honestatis detrimento, ut operam emendandis legibus quamprimum dari omnes judicaverunt oportere. Et quisquam dubitabit, quin exitus æque miseros et calamitosos habituræ sint leges divortiorum fautrices, sicubi forte in usum ætate nostra revocentur ? Non est profecto in hominum commentis vel decretis facultas tanta, ut immutare rerum naturalem indolem conformationemque possint : quapropter parum sapienter publicam felicitatem interpretantur, qui germanam matrimonii rationem impune perverti posse putant ; et, qualibet sanctitate cum religionis tum sacramenti posthabita diffingere ac deformare conjugia turpius velle videntur, quam ipsa ethnicorum instituta consuevissent. Ideoque nisi consilia mutantur, perpetuo sibi metuere familiæ et societas humana debebunt, ne miserrime conjiciantur in illud rerum omnium certamen atque discrimen, quod est Socialistarum ac Communistarum flagitiosis gregibus jamdiu propositum. — Unde liquet quam absonum et absurdum sit publicam salutem a divortiis expectare, quæ potius in certam societatis perniciem sunt evasura.

« Igitur confitendum est, de communi omnium populorum bono meruisse optime Ecclesiam Catholicam, sanctitati et perpetuitati conjugiorum tuendæ semper intentam ; nec exiguam ipsi gratiam deberi, quod legibus civicis centum jam annos in hoc genere multa peccantibus palam reclamaverit ; quod hæresim teterrimam Protestantium de divortiis et repudiis anathemate perculerit ; quod usitatam Græcis diremptionem matrimoniorum multis modis damnaverit ; quod irritas esse nuptias decreverit ea conditione initas, ut aliquando dissolvantur ; quod demum vel a prima ætate leges imperatorias repudiarit, quæ divortiis et repudiis perniciose favissent. Pontifices vero Maximi quoties restiterunt principibus potentissimis, divortia a se facta ut rata Ecclesiæ essent minaciter petentibus, toties existimandi sunt non modo pro incolumitate religionis, sed etiam pro humanitate gentium propugnasse. Quam ad rem omnis admirabitur posteritas invicti animi documenta a Nicolao I edita adversus

Lotharium ; ab Urbano II et Pascali II adversus Philip-
pum I, regem Galliarum ; a Cœlestino III et Innocentio III
adversus Alphonsum a Leone, et Philippum II, principem
Galliarum ; a Clemente VII et Paulo III adversus Henri-
cum VIII ; denique a Pio VII, sanctissimo fortissimoque
Pontifice, adversus Napoleonem I, secundis rebus et magni-
tudine imperii exultantem. »

566. — PROB. VIII° RUINA FUNDAMENTORUM IN OPPOSITUM.
1° *Protestantium et juristarum præcipua placita arcentur. Ad
primum* : Perperam contractus matrimonii assimilatur cæter-
is contractibus bilateralibus, qui solvi possunt mutuo con-
trahentium consensu ; namque contractus matrimonialis non
est præcipue propter contrahentium commodum, sed ob pro-
lis bonum. Ideo, si alium quemvis contractum qui non po-
test solvi sine injuria tertii, illicitum est infringere, a fortiori
nec conjuges possunt mutuo consensu solvere matrimonii
contractum, quum ejus solutio, non per accidens, sed per se
tum prolis tum societatis bono valde obstat. Deinde homines
ineunt contractus secundum eorum naturam, quam trans-
mutare penes eos non est ; porro contractus matrimonialis
suapte natura est perpetuus ; ergo. Demum, si valeret prin-
cipium adductum, quod et produxit ipse Sanchez, contra
eum retorqueri posset. Res per quas nascitur causas, per
easdem dissolvitur : porro infantes generantur et nascuntur
per parentes ; ergo parentes possunt ex mutuo consensu illos
necare. Dantur enim effectus qui utique pendent jugiter a
sua causa efficiente, ut permaneant in *esse*, et hoc modo se
habent omnes creaturae quoad causam primam, et illuminatio
rerum per solem aut ignem ; sed dantur effectus, qui, semel
producti, nequaquam pendent ab influxu jugi causarum
secundarum, ut permaneant in *esse*, neque possunt per eas
solvi ; cujusmodi sunt contractus matrimonialis, character
impressus per quædam sacramenta, etc. Quod optime pon-
deravit S. Bonaventura, in IV, dist. 27, a. 3, q. 1, ad 3 :
« Dicendum igitur, quod est causa *introducens tantum*, et
introducens et conservans. Quando dicitur, quod si destrui-
tur causa, et effectus ; verum est de *conservante*, non autem
est verum de *introducente tantum* ; consensus vinculum il-
lud *introducitur*, non *conservatur* : et ideo, ipso desinente, non
desinet. » Unde Palmieri et Gasparri dicunt, insolubilitatem

vinculi ex mutuo consensu conjugum esse de primariis præceptis legis naturæ. Quod verum est, quatenus talis conjunctio penitus evacuat matrimonii essentiam, quod requirit statum stabilem. Sane concubinariï possunt per annos ex mutuo consensu cohabitare, et tamen nihilominus eorum status est concubinatus. Unde ratio matrimonii et conjunctio viri et mulieris pendens, quoad permanentiam, ex voluntate eorum, pugnant inter se, sicut duo contradictoria.

— *Ad secundum* : Assertio incommodorum indissolubilitatis et faustorum fructuum ex divortio promanantium, est audax mendacium, sicut ratio et experientia manifeste ostendunt. Unde non est cur diutius detineamur in illi contradicendo. Difficultas vero servandi continentiam in casu separationis quoad torum, jam objiciebatur tempore S. Augustini : ita habet, *de Conjugiis adulterinis*, lib. II, n. 9 : « Sed respondes mihi : *Continenter vivere paucorum est ; et ideo qui fornicantes conjuges dimiserunt, quoniam non possunt reconciliari, tantum se vident periclitari, ut legem Christi, non humanam, sed fœralem pronuntient.* O frater, quantum ad incontinentes pertinet, multas querelas habere possunt, quibus, ut dicis, legem Christi fœralem pronuntient, non humanam. Et tamen non propter illos Evangelium Christi pervertere, vel mutare debemus. Te quippe sola eorum querela permovet, qui conjuges, causa fornicationis intercedente, dimittunt, si alias ducere non sinantur : quoniam continere paucorum est, atque ad id debent laude adhortari, non lege compelli. Itaque, si, dimissa adultera, non ducitur altera, justam querelam, sicut putas, habebit hominum incontinentia. Sed attende quam plura sunt, ubi, si querelas incontinentium velimus admittere, necesse nobis erit adulteria facienda permittere. Quid si enim aliquo diuturno et insanabili morbo corporis teneatur conjux, quo concubitus impeditur ? Quid si captivitas, vel vis aliqua separet, ita ut sciat vivere maritus uxorem, cujus sibi copia denegatur, censesne admittenda incontinentium murmura, et permittenda adulteria ? » Et n. 20 : « Non eos terreat sarcina continentiae : levis erit si Christi erit ; Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat a jubente quod jusserit. Non eos frangat, quod videtur eorum continentia necessitatis esse, non voluntatis ; quia et illi qui eam voluntate delegerunt, fecerunt eam esse necessitatis ; quoniam

jam sine damnatione ab illa deviare non possunt : et qui in eam necessitate contrusi sunt, faciunt eam esse voluntatis, si non de se ipsis, sed de illo a quo est bonum omne, confidunt. »

567. — 2° *Prima sententia Catholicorum.* *Ad primum :* Matrimonium simpliciter ratum esse indissolubile ex jure divino, fusius infra ostendetur. Illud vero esse indissolubile ex jure naturali, non demonstratur ex verbis : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*, sed verbis institutionis, auctoritate Pontificum, et rationibus supra adductis. — *Ad secundum :* Indissolubilitas matrimonii rati non desumitur ex illa significatione, sed multiplex ex alio fonte repetitur, ut collucet ex argumentis productis. — *Ad tertium :* illa sententia erat error quorundam ; sed error aliquorum nullatenus præjudicat veritati. — *Ad quartum*, copiosius satisfiet infra, ubi de matrimonii rati solutione per Pontificiam potestatem.

568. — 3° *Secunda sententia Catholicorum.* *Ad primum :* Jus primarium, *concedo* ; jus secundarium, *distinguo* : Est indispensabile per potestatem humanam, *concedo* ; per potestatem divinam, *nego*. Huc redeunt quæ dicta sunt de dispensatione super monogamiam. — *Ad secundum :* Quæ obijciuntur, sunt per accidens : porro ubi agitur de natura institutionis definienda, attendendum est ei quod est *per se*, et communiter contingit, non vero ei quod est per accidens. Aliunde destrueretur æqualitas, quæ inter virum et uxorem existit vi contractus matrimonialis, attenuaretur firmitas vinculi matrimonialis, et aditus januaque panderetur non paucis incommodis tum pro familiis, tum pro societate. — *Ad tertium :* Sapientia ethnicorum in hoc, sicut in multis aliis, cæca est, ut patet exemplo Ciceronis et doctrina Platonis, qui tanquam egregium inventum, et fundamentum Reipublicæ, prædicat matrimonii extinctionem, sicut dictum est. Exemplum Catonis non facit ad causam, nam utique commodavit uxorem suam, sed eam non repudiavit. Nec mira res est, quod turpiter obcæcati fuerint circa genuinam matrimonii naturam philosophi ethnici, nam divortii facultas valde favet pravis cupiditatibus, et tunc tempore mundus fere totus erat terrenus atque animalis. — *Ad quartum :* *Nego min.* Ut recte dicit Sylvius, « discipuli fuerunt admi-

rati, non de qualicumque inseparabilitate matrimonii, sed de arctiori illa quam ante non audierant. Ita namque audierant, matrimonium esse inseparabile, ut tamen ex causis multis permetteretur uxorum dimissio, ac etiam aliarum assumptio; cum et in usu esset repudium, et licita foret uxorum pluralitas. *Matth.* autem xix, audiebant, Christum prohibere, ne quis uxorem dimitteret, nisi ex causa fornicationis; et insuper ne is qui dimitteret aliam sumeret. » 3. p., q. 67, a. 1, ad 4. Cæterum discipuli erant adhuc *sine intellectu*, et terrena adhuc sapiebant; unde non est cur norma ethices quæratetur apud eos. — *Ad quintum* : Divum Thomam aperte tenere sententiam oppositam, patet ex productis ejus locis, et confitentur plerique eorum qui nobis contrarii sunt. Quinimo, licet propugnet, quod possit a Deo dispensari super lege insolubilitatis, utpote non de primis legis naturæ præceptis, attamen non id asserit sine aliqua cunctatione, dicens non simpliciter, rem ita esse, sed videri (354). S. Bonaventura non minus aperte tenet nostram sententiam; nam, in IV, dist. 27, a. 3, q. 1, indissolubilitatem omnimodam matrimonii consummati demonstrat ex professo, et affert rationem desumptam ex causa exemplari matrimonii, et rationem ex ejus institutione : « Ratio hujus insolubilitatis *dispositive* venit ab ejus *significatione*, quia significat unionem indissolubilem, scilicet Christi et Ecclesiæ secundum conformitatem naturæ; sed *effective* venit ab *institutione*, quia sic Deus instituit, ut amplius non solvantur, dum vivunt. » In quæstione sequenti, fulcit indissolubilitatem matrimonii rati, quod tamen, utpote spiritualis tantum conjunctio, solvitur per mortem spiritualem, sicut conjunctio carnalis solvitur per mortem corporis. In dist. 33, a. 3, q. 1, ad 2, abstrahens a ratione consummati, et simpliciter rati, dicit, solutionem matrimonii, etiam per libellum repudii factam, esse contrariam legi naturæ et dictamini rationis.

ARTICULUS II.

DE MATRIMONII INSOLUBILITATE EX JURE DIVINO.

Primum fulciemus regulam generalem; deinde indebitam exceptionem causæ adulterii arcebimus; postea singillatim per genuinas exceptiones discurremus; demum de libello repudii agemus.

PARAGRAPHUS I.

Fulcitur generalis regula juris divini.

Prop. : *Omne Matrimonium verum ac legitimum est indissolubile ex jure divino.*

569. — PROB. I^o S. SCRIPTURA. 1° *Verbis Christi Jesu. Matth. xix, ipse Dominus Jesus Christus : Propterea dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi (Pharisæi) : Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, et dimittere ? Ait illis : Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras : ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur ; et qui dimissam duxerit, mæchatur.* Prioribus verbis Christus aperte docet indissolubilitatem, non solum matrimonii christiani, sed cujusvis matrimonii legitimi, quum arguat ex ejus divina institutione, quæ nullam repudii licentiam patiebatur, ne adulterii quidem causam, quæ fuit introducta per Moysen, ad duritiam cordis Judæorum, siquidem *ab initio non fuit sic.* Deinde accessit confirmatio ipsius Christi, sicut docet conc. Tridentinum, qui per verba : *Quod Deus conjunxit, homo non separet,* prolata ab ipso tanquam divi-

nam auctoritatem habente, præcepto naturali adnexit præceptum divinum indissolubilitatis. Posterioribus autem verbis, Christus abrogavit libellum repudii, et iterum inculcavit præceptum divinum indissolubilitatis : *Dico autem vobis... qui aliam duxerit, mœchatur, et qui dimissam duxerit, mœchatur.* — Idem docet, *Marc. x, 2-9.* Et cum jam recesserint Pharisei, atque discipuli iterum de matrimonio Christum interrogassent, ait illis (vers. 11 et 12) : *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si uxor dimiserit virum suum, et alii nupserit, mœchatur.* Verba Domini non patiuntur exceptionem : *Quicumque.* Item *Luc. xvi, 18* : *Omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, mœchatur; et qui dimissam a viro ducit, mœchatur.* Uti videre est absolute dicit : *Omnis.* Ergo verba Domini æque intelliguntur de matrimonio simpliciter contracto et de matrimonio consummato. Imo verba : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet* videntur apprimè aptari matrimonio simpliciter contracto; nam Deus operatur vinculum matrimoniale, seu vinculum ex contractu dimanans, quo junguntur corda atque ambo conjuges efficiuntur unum completum generationis principium; non autem operatur vinculum copulæ carnalis. Unde S. Augustinus, *de Conjugiis adulterinis*, lib. I, n. 10 : « Qui ergo nos sumus, ut dicamus : Est qui mœchatur, uxore sua dimissa, alteram ducens, et est qui hoc faciens, non mœchatur? Cum Evangelium dicat omnem mœchari qui hoc facit. Proinde, si quicumque hoc fecerit, id est, omnis qui hoc fecerit, ut, uxore sua dimissa, alteram ducat, mœchatur; sine dubitatione ibi sunt ambo, et qui præter causam fornicationis, et qui propter causam fornicationis dimittit uxorem. Hoc est enim : *Quicumque dimiserit*; hoc est : *Omnis qui dimittit.* »

570. — *Impugnatur expositio coarctata verborum Christi.* Estius, in IV, dist. 33, et *commentar. in loca difficil. S. Scripturæ*; Gonzalez, in cap. *Verum post 2, de Conversione conjugatorum*, n. 5, et alii censent verba, *quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*, esse intelligenda, non de matrimonio simpliciter rato, sed tantum de matrimonio consummato. Atque pro tali interpretatione adducunt Alexandrum III, cap. *Ex publico 7, de Conversione conjugatorum* : « Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam

fornicationis, uxorem suam dimittere, intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquii, de his quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua consummari non potest. » Sed ista restrictio videtur ableganda; nam *primo*, sicut diximus, Deus non vinculum carnale copulæ, sed vinculum spirituale e contractu emergens efficit. *Secundo*, vir et mulier sunt jam aliquatenus una caro vi contractus matrimonialis. *Tertio*, Christus pronuntiavit firmitatem matrimonii prout illam pronuntiaverat Adamus: atqui Adamus indistincte de rato et de consummato locutus est; ergo. *Quarto*, concil. Tridentinum, sess. 24 *de Sacram. Matrim.*, in loco supra (557) citato, intellexit de matrimonio, præscindens tum a rato, tum a consummato, uti videre est facile ponderanti ejus verba. *Quinto*, Benedictus XIV, in duabus constitutionibus supra (556) intelligit de omni matrimonio valido, præscindens quoque tum a ratione rati, tum a ratione consummati. Item Leo XIII in encyclica *Arcanum divine*: « Deinde matrimonium revocavit (Jesus Christus) ad primævæ originis nobilitatem, cum Hebræorum mores improbando, quod et multitudine uxorum et repudii facultate abuterentur; tum maxime præcipiendo, ne quis dissolvere auderet quod perpetuo conjunctionis vinculo Deus ipse construxisset. » Et tenent Dominicus Soto, Pontius, Sylvius, etc.

Nec obstat Alexander III, in cap. *Ex publico*; etenim norunt omnes, Pontifices inerrantiæ dono potiri quando asserunt dogma catholicum, non vero dum illud rationibus et argumentis communire navant operam. Sed non est necessitas recurrendi ad talem distinctionem: nam Pontifex non meminit verborum, *quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*, sed tantum de iis quæ subsequuntur, ubi Pharisei coarguunt ex libello repudii, et dicit verba illa intelligi de matrimonio consummato, et ideo non ob stare quod uxor nondum cognita valeat ingredi Religionem. « Utrum vero non possint aliquo sensu etiam de inconsummato matrimonio verificari, non definit. Vide Dominicum Soto, in IV, dist. 27, q. 1, a. 4. » Ita Sylvius, 3 p., q. 61, a. 2.

571. — 2º *Ex verbis S. Pauli. Rom. VII, 2: Mulier, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro. I Cor. VII, 10: His qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem non discedere: quod si discesserit, manere innu-*

ptam. Et vers. 39 : *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit.* Hæc verba intelliguntur non solum de matrimonio consummato, sed etiam de simpliciter rato, nam sunt omnino universalia : *Iis qui matrimonio juncti sunt* : porro ut quis matrimonio junctus sit, non est necesse, quod illud consummaverit ; ergo. Unde S. Augustinus, *de Conjugiis adulterinis*, lib. II, n. 4 : « Hæc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desiverit ; esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus ; non si fornicetur. Licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis ; sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis. Sicut enim manente in se sacramento regenerationis, excommunicatur cujusquam reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquam reconcilietur Deo : ita manente in se vinculo fœderis conjugalıs, uxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquam reconcilietur viro ; carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus. Reus vero excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quoniam nunquam moritur Deus. »

Nec obest, quod Apostolus ibi meminerit solius mulieris, quia par est forma mariti et uxoris. Ad rem iterum S. August., *de Conjugiis adulterinis*, lib. I, n. 8 : « Si par forma est in utroque, uterque mœchatur, si se alteri junxerit, etiam cum se a fornicante disjunxerit. Parem vero esse formam in hac causa viri atque mulieris, ibi ostendit Apostolus, (quod sæpe commemorandum est) ubi cum dixisset : *Uxor non habet potestatem corporis sui, sed vir* ; adjecit atque ait : *Similiter et vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier.* »

Prope innumera aliorum Patrum testimonia congeri possent ; quia autem verba S. Scripturæ sunt omnino perspicua, illa prætermittimus. Cæterum aliqua adducemus ubi causam adulterii ad matrimonii vinculum solvendum imparem esse ostendemus.

572.—PROB. II° CONCILIO TRIDENTINO. Præter verba proœmii, jam relata, conc. Tridentinum edidit canonem 5 sic ferentem : « Si quis dixerit, propter hæresim, aut molestam

cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse matrimonii vinculum : anathema sit. » Concilii doctrinam Catechismus Romanus, 2 p., cap. 8, n. 11, sic exponit : « Neque vero Deus matrimonium tantummodo instituit, verum, ut sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam et indissolubile nodum ei addidit ; siquidem Salvator ait : *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Quamvis enim matrimonio, quatenus naturæ est officium, conveniat, ut dissolvi non possit : tamen id maxime fit, quatenus est sacramentum ; qua ex re etiam in omnibus quæ naturæ lege ejus propria sunt, summam perfectionem consequitur. Tamen et prolis educandæ studio, et aliis matrimonii bonis repugnat, ut ejus vinculum dissolubile sit. »

573. — PROB. III° SUMMIS PONTIFICIBUS. Benedictus XIV, in duabus constitutionibus supra (556) relatis, expresse docet, matrimonium esse indissolubile ex jure divino. — Pius VII, in Litteris *Etsi Fraternitati*, 8 oct. 1803, ad Archiepiscopum Moguntinum : « Illud certe quod ad rem pertinet exploratum est, conjugale fœdus a prima sua institutione, antequam ad sacramenti dignitatem elevaretur, divino jure indissolubile prorsus perpetuumque exstitisse, quemadmodum observasse Patres Tridentini in doctrina de sacramento matrimonii ipsemet Benedictus XIV luculenter ostendit (*de Synodo*, lib. XIII, cap. 22). Et licet talis indissolubilitas matrimonii vinculo conveniat maxime quatenus est sacramentum, tamen eidem etiam quatenus est naturæ officium convenit, ut dissolvi non possit. »

PARAGRAPHUS II.

Arcetur indebita exceptio ob causam adulterii.

574. — I. RECENSENTUR PRÆCIPUI FACTORES ERRORIS. 1° *Græci*. Non solum schismatici, sed etiam ii qui Ecclesiæ Romanæ servaverunt unitatem, veteres Græci existimarunt, matrimonii vinculum dissolvi per adulterium alterius conjugis, ita ut ambo conjuges jam exinde valeant altera inire connubia. Et hunc errorem traduxerunt in praxim. Cujus origo videtur esse

in legibus civicis quibus legumlatores, ut Græcorum indoli faverent, divortia permiserunt. Romani siquidem imperatores ethnici indulserunt facultatem divortii, quam, licet coarctare tentarunt, non tamen penitus abstulere imperatores christiani, et id, ob numerosiores quibus adhuc Imperium scatebat ethnicos. De hac re varias leges tulerunt Constantinus Magnus, Honorius, Theodosius, etc. Quamdiu severior viguit disciplina, episcopi græci deterrebant ab utendo facultate per leges civicas concessa, atque illis legibus leges Evangelii strenue opposuerunt. Postea autem, præsertim a sæculo viii, Græci facti sunt plus æquo addicti potestati Cæsarum, vimque legum civilium extra illarum ambitum protraxere, adeo ut, in quibusdam casibus, maxime ubi suadebat ratio difficultatis, potius civicis quam ecclesiasticis legibus attenderint; et sic pedetentim lapsi sunt in praxim pessimam. A tempore schismatis Photii, quod consummavit Michael Cærularius, effrenata facta est apud sectas separatas divortii licentia, quæ etiam ob alias causas, præter adulterium, invaluit. Antistites malum dissimularunt ne, dicebant, si nimis objurgarentur ii qui facultate repudii utebantur, ad Mahumetismum migrarent.

Unde, quamvis valde solliciti sint invenire rationes, ut suum ab Ecclesia Romana discessum cohonestarent, nunquam ei objurgarunt doctrinam de omnimoda indissolubilitate matrimonii, sine exceptione causæ adulterii; quod tamen haud dubie præstitissent, si æstimassent, Ecclesiæ Romanæ doctrinam esse Evangelio contrariam.

Græci vero qui servaverunt unitatem cum Ecclesia Romana, etsi non adhuc extirparunt ubique repudii abusum, valde eum compescuerunt. Attamen quidam vix ab omni errore expeditam doctrinam habent circa omnimodam indissolubilitatem matrimonii. Hujus erroneæ praxis originem et progressus copiose exponit Perrone, *de Matrimonio christiano*, lib. III, cap. 4, art. 1.

575. — 2º *Quædam antiqua concilia provincialia*. Quædam antiqua concilia provincialia vacillaverunt circa veritatem indissolubilitatis matrimonii. Concil. Wormatiense ita sancivit can. 63: « Si quis cum matre et filia in adulterio mansit, nesciente matre quod cum filia mansisset, similiter et filia nescia quod cum matre mansisset, et postea ille vir, si

acceperit mulierem, dimittat eam, et usque in diem mortis suæ non habeat uxorem, et illa mulier quam reliquerit, accipiat virum. » Concilium apud Vermerias, habitum anno 752, cujus decretum invenitur in can. *Si qua mulier* 6, causa 31, q. 1, ita sancivit : « Si qua mulier in mortem mariti sui cum aliis consiliata sit, et ipse vir aliquem illorum se defendendo occiderit ; probare potest ille vir, eam ream esse consilii, potest, ut nobis videtur, ipsam uxorem dimittere, et, si voluerit, aliam ducere. Ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ subjecta absque spe conjugii maneat. » Juvat tamen advertere, quod verba *et si voluerit, etiam ducere*, abesse ab Ivone. In Decretalibus autem legitur, *potest ipse post mortem uxoris, si voluerit, aliam ducere*. Ex eodem Concilio depromptus est can. *Si quis cum noverca* 24, causa 32, q. 7 : « Si quis cum noverca sua dormierit, neuter ad conjugium potest pervenire : sed vir ejus potest, si vult, aliam accipere, si se continere non potest. Similiter si quis cum filiastra sua, vel cum sorore uxoris suæ dormierit, observandum est. » Sed hujus concilii, quod sub rege Pipino celebratum est in loco qui nunc dicitur Verberia, in pago Silvanectensi, rectius doctrinam tradidit Gregorius IX in cap. *Si quis 1, de eo qui cognovit consanguineam suæ uxoris*, etc., et cujus verba integra sic refert Gonzalez : « Si quis cum filiastra sua fornicatus fuerit, nec matrem, nec filiam habere potest, nec ille alii se poterit conjungere ullo unquam tempore. At vero uxor ejus, si ita voluerit, et si se continere non potest, si postquam cognoverit quod cum filia vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habuerit, *eo mortuo*, potest alii nubere. » Quod turpissime etiam decretum fuit in concilio Aquisgranensi, et concilio Matensi, habito tempore Nicolai I, in quibus, ob prætesum Reginæ adulterium, matrimonium Regis cum illa dissolutum fuit, Regique alia uxor concessa ; et, quod adhuc pejus est, probantibus id postea Sedis Apostolicæ legatis, quorum decreta reprobavit Nicolaus in concilio Romano III. De qua re videas Baronium, *Annalium* anno 862. Cæterum, ut scite advertit Suarez, *de Fide*, disp. 4, sect. 7, n. 3, et cum eo de Lugo, *Responsa Moralia*, lib. I, dub. 40, n. 25, quamvis concilia provincialia auctoritatem aliquam habeant, non tamen in iis in quibus non sunt ab Ecclesia recepta, sed in

iis quæ veteri doctrinæ non repugnant, imo potius ex ipsa colligi possunt.

576. — 3° *Protestantes*. Lutherus ultra progressus est, atque docuit, non tantum ob adulterium, sed multis aliis de causis, licitum esse divortium quoad vinculum matrimonii. Melanchto et Calvinus non aliam, præter adulterium, agnoscunt legitimam divortii causam.

577. — 4° *Quidam catholici*. Aliqui catholici, qui ante decreta concilii Tridentini de matrimonio obiere, sin penitus Græcis sint astipulati, saltem eis multum favere : potissimum Cajetanus, Erasmus, Ambrosius Catharinus et Launoïus. Cajetanus, in commentario *super caput xix S. Matthæi*, timide quidem et breviter solutionem vinculi per adulterium producit. Catharinus interfuit concilio Tridentino, sed obiit ante sessionem 24. In lib. V *Annotationum in commentaria Cajetani*, movet præsentem quæstionem, et concludit, ex Evangelio et Apostolo non posse colligi, quod non liceat in causa adulterii aliud matrimonium contrahere ; id tamen variis canonibus esse prohibitum ultro fatetur, et ideo solvi nequit vinculum nisi ex Ecclesiæ auctoritate. Erasmus, postquam damnatus fuerit a Facultate Parisiensi, verba sua exposuit de separabilitate quoad torum et habitationem. Launoïus (an. 1603-1678), in opere *de Regia in Matrim. potestate*, intendit, canonem concilii Tridentini de indissolubilitate matrimonii, etiam quando adest causa adulterii, nequaquam fidem, sed solummodo disciplinam respicere, et ideo posse ab Ecclesia super hoc dispensari. Idem docuerunt apostata Courayerius, Braun, et alii plures moderni, præsertim in Germania et Austria.

578. — II. PROPUGNACULA ERRORIS. 1° Primum ac præcipuum erroris fundamentum sumunt ex verbis Domini. *Matth. v, 31 et 32 : Dictum est autem : Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudiî : Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæcham ; et qui dimissam duxerit, adulterat.* Idem iterum dixit, *Matth. xix, 9. Phariseis eum tentantibus : Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur ; et qui dimissam duxerit, mæchatur.* Bis igitur Dominus expresse fornicationis causam excipit uti legitimam ad solvendum

matrimonii vinculum ; nam exceptio, ex natura et significatione sua, ponit oppositum antecedentis cui immediate adversatur. *Confirmatur* 1º, quia responsio Domini est juxta quæsitum a Pharisæis : porro Pharisei interrogarunt, non de separatione quoad torum et habitationem, sed de dimissione uxoris quoad vinculum. *Confirmatur* 2º, quia Christus insinuat adulterii et mœchiæ illum qui uxorem, nisi ob fornicationis causam, dimittit : porro qui dimittit a thoro et cohabitatione tantum, non fit reus adulterii et mœchiæ. Ergo. Et hæc ratio tanti ponderis est, ut ipse S. Augustinus, *de Fide et operibus*, anceps fuerit : ita enim habet n. 35 : « Quisquis etiam uxorem in adulterio deprehensam dimiserit, et aliam duxerit, non videtur æquandus eis qui, excepta causa adulterii, dimittunt et ducunt : et in ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrum et iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallitur. » Sed, re maturius discussa, præsertim in duobus libris *de Conjugiis adulterinis*, dubium penitus excussit. — 2º Christus divortium ob fornicationis causam subrogavit repudio veteris Legis : atqui per illud repudium solvebatur matrimonium quoad vinculum ; ergo. — 3º Zacharias papa vinculi conjugalis solubilitatem causa fornicationis agnovit, sicut refertur can. *Concubuisti* 23, causa 32, q. 7 : « Concubuisti cum sorore uxoris tuæ ? Si fecisti, neutram habeas ; et si illa, quæ uxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino cui velit. Tu autem et adultera sine spe conjugii permaneatis ; et quandiu vixeritis, juxta præceptum sacerdotis pœnitentiam agite. » — 4º S. Ambrosius, *Super Iepist. Pauli ad Corinth.*, ad cap. 7 : « *Uxor a viro non discedat, nisi causa fornicationis : quod si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo : et vir similiter non dimittat uxorem. Ideo non subdit de viro, quod de uxore præmisit : quia viro licet ducere aliam.* »

Prop. : *De jure divino est, quod Matrimonium nequit solvi ob alterius conjugis adulterium.*

579. — **PROB.** 1º **S. SCRIPTURA.** Huc redeunt testimonia superius (369-371) adducta. Verba Christi a S. Marco et S. Luca relata, et verba S. Pauli apostoli luculentissime the-

sim demonstrant, nullam enim compatiuntur exceptionem. Ideo si qua superesset difficultas de locis S. Matthæi in oppositum adductis, ista loca prorsus componenda essent cum locis omnino perspicuis S. Marci, S. Lucæ et S. Pauli ; quippe idem Spiritus veritatis, qui secum haud pugnat, utrobique inspiravit S. Scripturam. Quod optime ponderavit S. Augustinus, *de Conjugiis adulterinis*, lib. I, n. 28 : « Quod subobscure apud Matthæum positum est, quoniam totum a parte significatum est, expositum esse apud alios, qui totum generaliter expresserunt : sicut legitur apud Marcum : *Quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit*. Et apud Lucam : *Omnis qui dimittit uxorem suam, et ducit alteram, mœchatur*. Non enim alios dixerunt mœchari, alios non mœchari, qui, dimissis uxoribus suis, duxerint alteras ; sed quicumque dimiserit, omnem prorsus qui dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, mœchari eum sine ulla exceptione dixerunt. » Non minus luculenter evacuat difficultas per verba S. Pauli, qui Christi institutionem, cujus meminit, plane noverat, I Cor. vii, 10 et 11 : *Is qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat*. Atqui eo loco, ut optime ponderavit S. August., *de Conj. adult.*, lib. I, n. 1, lib. II, n. 2, et alias, Apostolus loquitur de casu quo integrum est mulieri discedere, nempe quando vir fornicatus est, alias præciperet ei reditum ad virum et reconciliationem cum illo ; et tamen ei injungitur ut maneat innupta : ergo similiter dicendum est de viro, si mulier fornicationem commiserit.

580. — Sed tollitur omnis difficultas si verba Matthæi, *excepta fornicationis causa*, sic intelligantur, ut primum duntaxat phrasis membrum afficiant, et sic reddantur : *Quicumque dimiserit uxorem suam (quod non licet, excepta fornicationis causa), et aliam duxerit, mœchatur*. Porro ita intelligenda sunt ; duo enim ibi docet Christus, *primo*, non licere dimittere uxorem suam, nisi ob gravem causam, qualis est fornicatio ; *secundo*, eum qui, dimissa uxore, aliam ducit, mœchari. Sane interrogatio Phariseorum, *Matth. xix*, illa duo continebat saltem implicite : quæ quidem subdolose facta fuerat ad tentandum Christum. Aliunde apud Judæos

dimissio uxoris illa duo sat communiter includebat : unde Christus prudentissime illa duo distinxit, ut Phariseorum retunderet proterviam, tum maxime, ut adæquatam traderet doctrinam. Deinde hoc infertur ex nova Lege, quam tunc condiebat Christus ; abrogabat enim facultatem repudii a Moyse concessam ; propterea dixit : *Ego autem dico vobis* ; et deinde meminit proximæ conjugii institutionis, in qua vigeat omnimoda indissolubilitas ; demum concludit : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*. Si autem non abrogasset facultatem in veteri Lege concessam, hæc omnia non cohærent. Ideo ibi sunt duæ facultates, prior nimirum dimittendi ob flagitia, quorum præcipui, nempe adulterii, meminit Christus ; posterior autem facultas ducendi aliam uxorem. Hanc sustulit, et illam tantum retinuit. Confirmatur ex modo coarguendi Phariseorum et responsione Christi : Pharisei enim Christo objiciunt facultatem repudii a Moyse concessam ; quibus Dominus : *Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras : ab initio non fuit sic*. Quum vero antea revocaverat matrimonium ad primam ejus institutionem, qua iterum innititur, ut difficultatem explodat, manifeste colligitur, illum abrogasse facultatem ducendi aliam uxorem, priore dimissa. Quod bene intellexerunt discipuli dicentes : *Si ita est causa hominis cum muliere, non expedit nubere*. Dicit autem Christus : *Facit eam mæchari*, quia est auctor illi, ut mæchetur. Propterea, sive cap. v, sive cap. xix, postquam dixerit : *Et qui dimissam duxerit*, non addidit : *Nisi ob fornicationem*, ut videlicet significaret, adulterium esse quidem licitam dimissionis causam, non autem aliarum nuptiarum. Ita exponunt S. Hieronymus, in cap. xix *S. Matth.* ; S. Thom., in IV, dist. 35, q. 1, a. 5, ad 4 ; S. Bonavent., in IV, dist. 35, a. 1, q. 4, ad 2 ; et alii melioris notæ interpretes, quibus adjungendus est Benedictus XIV, de *Synodo*, lib. XIII, cap. 22, n. 3.

581. — *Confirmatur interpretatio ex inconvenientibus alias emergentibus.* Primo, in veteri Lege dabatur libellus repudii, vi cujus uxor immunis fiebat a nota infamiæ. Si autem Christus solutionem matrimonii ob fornicationis causam servasset ac simul abrogavit libellum repudii, uxor, in nova Lege, non posset dimitti, quin convicta esset de adulterio, et ita infamaretur. Secundo, ex lege Mosaica mulier rea at-

que convicta adulterii, debebat lapidari. Si igitur Christus adulterium habuisset uti causam dirimendi matrimonium, nedum obfirmasset ejus vinculum, potius relaxasset, atque latissimam corruptioni pandisset viam; quia admodum lubricum est iter, et cum ipso vehementissime conspirant cupiditates¹. Eo vel magis, quod, in veteri Lege, viri soli dare poterant libellum repudii; dum in nova Lege ipsæ mulieres possunt dimittere, cum paria sint viri et mulieris jura. Unde, quum omnem aliam sustulisset causam solvendi vinculum, præter adulterium, incitamentum ad crimen aliquatenus fecisset; qui enim non possunt commisceri ob graves injurias, morbos contagiosos cæterasque causas ex se honestas, quæ non raro occurrunt, adigerentur ad adulterium tanquam medium rumpendi laqueos connubii. *Ter-tio*, conditio uxoris dimissæ propter causam aliam ab adulterio deterior esset conditione mulieris adulteræ, etsi prior dimissa esset forte innocens, adultera enim haberet facultatem nubendi iterum, vivente primo viro, qua orbaretur uxor casta. Ideo adultera veluti præmium ex adulterio, casta vero pœnam ex castimonio reportaret. Quæ omnia toto cœlo distant ab institutione Jesu Christi². Quocirca contra Græcorum et Protestantium interpretationem faciunt aperte

¹ « Dans les débats qui ont eu lieu, il n'y a pas longtemps, au parlement d'Angleterre, sur la nécessité de restreindre la faculté de divorcer, l'évêque de Rochester avança que sur dix demandes en divorce pour cause d'adultère, car on ne divorce pas en Angleterre pour d'autres motifs, il y en avait neuf où le séducteur était convenu d'avance, avec le mari, de lui fournir des preuves de l'infidélité de sa femme. » De Bonald, *du Divorce considéré au XIXe siècle*, cap. 11.

² S. Augustinus, *de Conjugiis adulter.*, lib. I, n. 9, aliam tradit solutionem, quam Bellarminus, *de Matrim.*, cap. 16, dicit optimam: scilicet verba *nisi ob fornicationem* sunt intelligenda *negative*, non autem *exceptive*, ut sensus sit: *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, id est, extra causam fornicationis, et aliam duxerit, mæchatur: de eo autem qui ducit dimissam ob fornicationem, nihil pronuntio*: « Profecto quando de uno eorum legimus, non ita intelligere debemus, quasi ex hoc alter mæchus negatus sit quod alter expressus sit. » Cujusmodi locutionis occurrunt aliqua exempla in Scripturis: usurpavit hunc modum Christus, ut Pharisæis tentantibus eum, non statim perfectissimam suam proponeret doctrinam, sed gradatim ad illam animos præpararet. Attamen hæc expositio videtur minus cohærere contextui, et moderni interpretes communiter ei nuntium miserunt. Vide Perrone, *de Matrim. christian.*, lib. III, cap. 2, art. 2, ubi alias quoque ablegat interpretationes.

S. Marcus, S. Lucas, S. Paulus, contextus locorum S. Matthæi objectorum, scopus Domini, Ecclesia catholica et ratio.

582. — PROB. II° SS. PATRIBUS. S. Basilius, quem potissimum nobis opponunt adversarii, scripsit in *Regula* 73 : « Non licet viro, uxore dimissa, aliam ducere : neque fas est repudiatam a marito ab alio duci uxorem. » — S. Greg. Nazianzenus, *Oratione* 31, improbat leges civiles quæ divortium viris indulgent, et subdit, fieri posse quidem separationem ob adulterium ; sed hanc separationem intelligit quoad thorum et cohabitationem, et nunquam illam extendit ad ipsum matrimonii vinculum. — S. Joannes Chrysost., *Hom.* 17 in *Matth.*, de eo qui causa adulterii uxorem repudiavit, dicit : « Ille, etsi alteram non duxerit, hoc ipso se constituit criminis reum, quod adulteram fecit ex conjuge, (quæ nimirum alteri nupsit) : hic vero accipiendo alienam, adulter effectus est ; nequaquam enim mihi referas, quia illam alter eiecit, nam expulsa quoque uxor esse ejus qui eam expulit, perseveravit. » — S. Ambrosius, *de Abraham*, lib. I, cap. 4 et 7 (et habetur in can. *Nemo* 4, causa 32, q. 4) : « Nemo blandiatur sibi de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est : nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore, debetur castimonia. » Et *super Lucam*, ad cap. xvi (habetur in can. *An quod* 2, causa 33, q. 2) : « An quod in subditos nefas est, in comparem fas est ? dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine, et putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet ? Sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere : audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt : *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* » Verba in oppositum adducta superius, procul dubio, non sunt S. Ambrosii, sicut fatetur ipse Gratianus. Imo videntur non esse auctoris commentariorum S. Ambrosii, sed fuerunt commentariis adsuta recentius : Benedictini enim editores S. Ambrosii testantur verba *et ideo non subjecit*, etc., abesse a quibusdam vetustis manuscriptis, quod et jam pridem adnoverat Petrus Lombardus in IV *Sentent.*, dist. 35, de illis dicens : « Sed hoc a falsariis in Ambrosii libro positum creditur. » Berardi, p. 5, cap. 12. — S. Hieronymus, *Epistol. ad Amandum* : « Quandiu vivit vir, licet adulter, licet sodomita, licet flagi-

tiis omnibus coopertus, et ab uxore propter hæc scelera derelictus, maritus ejus reputabitur, cui alterum virum accipere non licet. »

Nota. Plura in oppositum testimonia Patrum acervat Launoius, quæ expendere singillatim par non suppetit tempus. Late ea discutiunt Bellarminus, *de Matrimonio*, cap. 17; Tournely, *de Matrim.*, q. 4, a. 2; Perrone, *de Matrim. christiano*, lib. III, sect. 2, cap. 3, a. 1. Operæ tamen pretium est advertere, plures Patres a Launoio laudatos favere aperte nostræ sententiæ; Launoium aliquando adulterasse, maxime quando per ea premebatur, loca Patrum, sicut perspicue ostendit Jacobus Leullier in peculiari opere super librum Launoii edito; tandem aliqua absque fundamento detorsisse in suum sensum.

583. — PROB. III° SUMMIS PONTIFICIBUS. Innoc. I, *Epist. ad Exuperium, episcop. Tolosanum*, cap. 6: « De his requisivit dilectio tua, qui, interveniente repudio, alio se matrimonio copularunt; quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui ergo vel quæ, viro vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, secundum illud quod legimus in Evangelio: *Qui dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, mæchatur.* » — Innoc. III, cap. *Gaudemus* 8, *de Divortiis*: « Sane veridica hæc sententia probatur etiam testimonio Veritatis testantis in Evangelio: *Quicumque dimiserit uxorem suam, ob fornicationem, et aliam duxerit, mæchatur.* Si ergo, uxore dimissa, duci alia de jure non potest, fortius, et ipsa retenta... Qui autem, secundum ritum suum, legitimam repudiavit uxorem: cum tale repudium Veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam, ea vivente, licite poterit aliam etiam ad fidem Christi conversam, habere, nisi, post conversionem ipsius, illa renuat habitare cum ipso, aut etiam, si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum. » — Eugenius IV, in conc. Florentino, Græcos ita compellasse legitur: « Primo dico, omnes conqueri de separatione matrimonii, idque correctione indiget. » — Clemens VIII, in instructione pro Italo-Græcis, declaravit, Græcis quidem separationem a thoro licitam esse, alterum tamen, vivente parte alia, matrimonium contrahere nullo

in casu integrum esse. — Urbanus VIII, in Fidei professione emittenda ab iis qui a schismate vellent in gremium Ecclesiæ Catholicæ redire, hancce formulam præscripsit : « Item sacramenti matrimonii vinculum indissolubile esse, et quamvis, propter adulterium, hæresim, aut alias causas, possit inter conjuges thori et cohabitationis separationem fieri, non tamen illis aliud matrimonium contrahere fas esse. »

— Benedictus XIV, constitutione *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, hæc Ordinariis locorum de dogmatibus et ritibus ab Italo-Græcis tenendis ac servandis circa matrimonium definivit : « Matrimonia inter conjuges Græcos dirimi, seu divortia quoad vinculum, fieri nullo modo permittant, aut patiantur : et si qua de facto præcesserunt, nulla et irrita declarent. » Vide etiam, *de Synodo*, lib. XIII, cap. 22, n. 4.

Nec discors est Zacharias, nam in primis verba canonis *Concubuiſti* non sunt Zachariæ, sed Burchardi Wormaciensis, deprompta scilicet ex libro Pœnitentiali, quem pro ecclesia sua Wormaciensi edidit. Qui Burchardi leges in alios Codices derivavit, adscripsit nomen Zachariæ Pontificis. Berardi, 2 part., cap. 69. Deinde verba illius canonis intelliguntur de nuptiis contrahendis post primas nuptias morte dissolutas, quæ permittuntur conjugi innocenti, post obitum viri adulteri ; huic autem adimitur omnis spes alterius connubii. Patet ex canone nuper citato ante canonem *Concubuiſti*, videlicet canone *His vero* 22 : « His vero qui uxores suas in adulterio deprehendunt, non licebit nec eum, nec eam, aliam uxorem accipere, vel alium virum, quandiu ambo vivunt. Si autem adultera mortua fuerit, vir ejus, si vult, nubat, tantum in Dōmino ; adultera vero nunquam, etiamsi mortuus fuerit vir ejus : omnibus tamen diebus vitæ suæ acerrimæ pœnitentiæ lamenta solvat. » Verba illius canonis Gratianus attribuit Gregorio Magno : sed rem vertit in dubium Berardi, 2 p., cap. 59, sect. 27. Attamen rationes quas adducit non videntur firmæ. Et ita collapsum est ultimum fundamentum sententiæ contrariæ.

584. — PROB. IV° CONCILIUS. Illiberitanum (alii scribunt Eliberitanum), an. 305 celebratum, can. 9 : « Item femina fidelis, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, et alterum ducit, prohibeatur ne ducat ; si duxerit, non prius accipiat communionem, nisi quem reliquerit, prius de sæculo exie-

rit; nisi forte necessitas infirmitatis dare compulerit. » Vide-licet in articulo mortis. — Milevitanum II, an. 416, can. 17 : « Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungantur; sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari. » Lex imperialis petenda est, non ut irritum declaretur novum matrimonium, sed ut potestas civilis crimen illud severe puniat. Bellarminus, *de Matrim.*, cap. 17, obj. 10^a. — Concil. Florentinum, in *Decreto* : « Quamvis autem ex causa fornicationis liceat thori separationem facere; non tamen aliud matrimonium contrahere fas est; cum matrimonii legitime contracti vinculum perpetuum sit. » Tridentinum, sess. 24 *de Sacram. Matrimonii*, can. 7 : « Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum docuit et docet, juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi; et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere, mœchari-que eum qui, dimissa adultera, aliam duxerit, et eam quæ, dimisso altero, alii nupserit : anathema sit. »

585. — PROB. V^o RATIONE. 1° *Ex regula* : *Nemo commodum reportare convenit ex culpa*. Porro delinquens commodum ex culpa meteret, si innocens valeret, eo vivente, iterum nubere; nam per matrimonium ab innocente denuo contractum solveretur vinculum primi matrimonii, et ita delinquens ipse posset iterum nubere. Imo potior evaderet ejus conditio, quam conditio innocentis, qui absque ulla sui culpa excluderetur a thoro et cohabitatione, puta morbo contagioso alterius conjugis, vel ejus furore, vel ejus amentia et reclusionem in hospitali, etc.; dum reus dimissus ob crimen adulterii posset novas inire nuptias.

2° *Ex inconvenientibus*. In primis emergerent pro proli incommoda quæ supra (361) descripsimus. Deinde consequerentur detrimenta societatis, quæ etiam supra (563) innuimus, et adulteriis ansa præberetur; nam conjuges qui ægre ferunt contubernium matrimoniale, illecti spe rumpendi catenam qua astricti manent, atque faustiores ineundi alias nuptias, proni in adulteria laberentur, nec se contine-

rent, aut non sat enixe reconciliationem procurare adlaborentur.

586. — COROLLARIUM : *Gravis delicti fiunt rei, qui quolibet modo ad Matrimonii indissolubilitatem labefactandam cooperantur.* Hinc colligitur quantum graviter peccent, nedum conjuges qui lege civica freti tentant sui matrimonii vinculum solvere, quacumque de causa, novasque inire nuptias, sed et legumlatores qui legem divortii procudunt. Matrimonium enim est fons e quo dimanat genus humanum ac propagatur ; atque ideo recta familiarum institutio, bonumque publicum utriusque societatis religiosæ ac civilis ab ejus integritate et puritate pendet. Quapropter legumlatores qui firmitatem vinculi ausu nefario solvere tentant per legem, morum fontes corrumpunt, securim radici arboris figunt, pestifera vitiorum atque flagitiorum semina spargunt. Maxime de ipsis dixit Isaias, x, 1 : *Væ qui condunt leges iniquas ; et scribentes, injustitiam scripserunt !* Insuper incurrunt excommunicationem latam a concilio Tridentino, sess. 24 de *Sacram. Matrimonii*, can. 12 : « Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos : anathema sit. » Pius VI, in Epistola ad episcopum Motulensem, declarat, illud anathema incurri etiam ab iis qui causas nullitatis matrimonii tanquam Regis (Neapolitani) delegati definiunt : « Sed jam tempus est ut *pœnas* tibi indigitemus quæ in his casibus a sacris canonibus infliguntur. Audisti jam canonem *Tridentini concilii* quo illi omnes anathemati subjiuntur qui causas matrimoniales *negant* pertinere ad Ecclesiam et ad ecclesiasticos judices : quo quidem canone certum est, non eos modo comprehendi qui docent esse *summarum Potestatum* hujus sæculi *leges de nuptiis dicere* ; sed eos quoque qui *factis* hoc ipsum confirmant, quique auctoritatem nanciscuntur a laica potestate, et qui causas nullitatis matrimonii tanquam regii delegati definiunt. Concilio autem Tridentino præivit Honorius III in cap. *Noverit* 29, de *Sententia excom.* ; ibi enim huic eidem pœnæ eos damnat *qui amplexati fuerint statuta edita a laica potestate contra jura et libertatem Ecclesiæ, et qui secundum ea præsumpserint judicare.* » Censura a conc. Tridentino lata fuit confirmata per constitutionem *Apostolicæ Sedis*, an. 1869.

Quæritur an de fide sit quod Matrimonium dissolvi nequeat ob adulterium ?

587. — *Resp.* Non est *formaliter* de fide ecclesiastica, sed est tamen de fide divina, utpote in revelationis deposito contentum. *Primo* quidem, quod sit veritas revelata, luculentissime patet ex SS. Marci et Lucae Evangeliiis, necnon ex S. Pauli Epistolis, perpetuaque doctrina ac praxi Romanæ Ecclesiæ. Unde, in concilio Tridentino, ait Pallavicinus, « canon quoque paratus fuerat cum anathemate in eum qui diceret, matrimonia consummata ob adulterium dissolvi. » Sed oratores Veneti suppliciter petierunt, ut forma canonis ita mutaretur, ut perstringeret quidem anathemate pseudo-reformatores, non autem Græcos; quia Venetorum Reipublicæ tunc subdebantur insulæ Cretæ, Cypri, Coreyræ, Zacynthi, Cephallenæ, etc., in quibus multi degebant Græci catholici, ne scilicet tranquillitas publica perturbaretur, bene inde sperantes, quod paulatim praxim suam emendaturi essent, atque tandem abusus penitus eradicaretur. Cum præcipuus Patrum scopus esset errores Protestantium compescere, Concilium oratoribus annuit. *Secundo*, quia Græci nunquam Ecclesiam Romanam insimularunt hæresis hac de causa, sicut præstitere Protestantes, non fuerunt anathemate percussi; et ita non fuit ruptum filum quo adhuc colligabantur Ecclesiæ Romanæ. Neque stricte loquendo errabant in fide divina, quum non tam Evangelii doctrina, quam vetusta praxi inniterentur, ut solutionem vinculi ob adulterium cohonestarent; ideo error eorum potius practicus quam theoreticus erat.

588. — *COROLLARIUM: Canon 7 Tridentini est dogmaticum.* Inde patet, quam immerito Launoïus, Courayerius, Braun et alii contenderint, canonem septimum Tridentini esse mere disciplinarem. Disciplina enim pro objecto habet ea quæ mutari possunt: indissolubilitas autem matrimonii etiam in casu adulterii est veritas incommutabilis. Deinde hæc indissolubilitas est doctrina evangelicæ atque apostolica: porro veritates ejusmodi pertinent ad dogmata, quæ nullatenus ab Ecclesiæ nutu pendent. Canon septimus declarat veritatem ab omnibus firmiter credendam. Tamen, cum veritas directe definita sit inerrantia Ecclesiæ, et indissolubilitas definiatur indirecte tantum, si quis illam inficiaretur,

non esset formaliter hæreticus; sed, ad minus, in errore proximo hæresi versaretur. Quare, ut recte dicit Perrone, « si ab anathemate Græci divellentes connubium immunes evaserunt ob formæ prioris mutationem, non ideo post tam solemnem concilii Tridentini sanctionem immunes censi possunt a nota temeritatis et erroris in doctrina, et gravis culpæ in praxi... Neque eos excusat inveterata consuetudo, quæ Evangelicæ et Apostolicæ doctrinæ opponitur, ac proinde non est censenda nisi inveteratus abusus, quem Ecclesia, præsertim post conc. Tridentinum, nullo modo tolerat, imo nec tolerare potest....

« Quapropter cum vulgo dicitur, Ecclesiam in Græcis ejusmodi divortia tolerare, id intelligi debet *negative*, quatenus patitur quod impedire non potest, prout se gerit relate ad alia peccata, quibus filii ejus contra ipsius voluntatem se commaculant reosque se efficiunt. Hæc facinora impedire pro viribus munus est præpositorum seu episcoporum, qui omni ratione satagere debent, ut Concilii de matrimonio doctrina in praxim deducatur. Quod si ipsi negligentius agant et abusus ex eorum incuria et conniventia irrepant, eorumdem oneratur conscientia. » *De Matrim. christ.*, lib. III, sect. 2, cap. 4, art. 2. Quod enixe commendat Benedictus XIV, constit. *Etsi pastoralis*, ubi agit de dogmatibus et ritibus ab Italo-Græcis tenendis ac servandis; ita enim decernit, § 8, n. 1 et 2: « Curent Ordinarii locorum, ut decretum sacri generalis Concilii Tridentini de reformatione matrimonii vertatur in linguam græcam vulgarem, et in locis et parochiis Græcorum et Albanensium, quoties expedire viderint, evulgetur et publicetur. — Matrimonia inter conjuges græcos dirimi, seu divortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittant, aut patiantur: et si qua de facto præcesserunt, nulla et irrita declarent. »

PARAGRAPHUS III.

De genuinis exceptionibus.

Sectio I.

De privilegio fidei.

Punctum I.

De existentia privilegii fidei.

589. — I. EXPLICATUR QUID SIT PRIVILEGIUM FIDEI. 1° Privilegium fidei in eo consistit, quod, stante matrimonio legitime in infidelitate contracto et consummato, si conjugum alter christianam fidem amplectitur, renuente altero, in sua infidelitate obdurato, cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris, hoc est non sine periculo subversionis conjugis fidelis, vel non sine execratione sanctissimi Nominis Christi, et christianæ religionis despicientia, tunc integrum sit converso transire ad alia vota, postquam infidelis interpellatus aut absolute recusaverit cum eo habitare, aut animum sibi ostenderit cum illo quidem cohabitare, sed non sine Creatoris contumelia. Hinc si mulier pagana convertatur ad fidem, et vir ejus in infidelitate permanens consentiat quidem cohabitare cum illa, animo perseverandi in concubinato, aut servandi omnes uxores quas duxit, fas est tali mulieri transire ad alia vota, quia concubinatus et polygamia haberi nequeunt sine contumelia Creatoris. Unde puella christiana quæ obtinuerit dispensationem disparitatis cultus, non potest legitime contrahere matrimonium cum infideli, qui non promittit se a polygamia abstinere in futurum; et inhibetur missionariis qui indulto Apostolico communiuntur ad dispensandum super tale impedimentum, ne dispensationem concedant, nisi remoto polygamie periculo.

590. — 2° Quo privilegio uti potest mulier baptizata,

quæ filios suscepit ex viro in infidelitate remanente, etiam si ipsi impossibile sit filios e potestate viri subducere, præhabito tamen judicio superioris ecclesiastici, atque firma manente obligatione, qua semper tenetur, curandi, si quo modo poterit, catholicam filiorum educationem.

591. — 3° Conjux conversus ad fidem non intelligitur solutus a vinculo matrimonii in ipso conversionis puncto, seu per Baptismatis susceptionem, quantumvis alter renuat cohabitare vel Creatoris contumeliam ingerat, sed eo tantum instanti quo alias init nuptias. Nam, ut dicit Innoc. III, cap. *Gaudemus* 8, de *Divortiis*, « per sacramentum Baptismi non solvuntur conjugia, sed crimina dimittuntur. » Et Benedict. XIV, constit. *Postremo mense*, § 58 : « Quæ quidem matrimonii solutio fit statim ac judæus Ecclesiæ gremio admissus transit ad alias nuptias, ut a Nobis longa disputatione probatum est, cum in Congregatione Concilii a secretis essemus. » (QQ. *Canonicæ*, q. 546. Vide etiam de *Synodo*, lib. VI, cap. 4, n. 4.) Et constit. *Apostolici ministerii* : « Quæ opinio in præsentī communior est inter theologos et canonici juris peritos, et in praxi eam sequitur Congregatio Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium decretorum conc. Tridentini interpretum. » Illam uti indubiam jam tradiderant S. Thomas et S. Bonaventura, in IV, dist. 39. Sed vi Baptismi nactus est jus procurandi sibi novas nuptias, si infidelis renuat cohabitare aut non velit cohabitare absque contumelia Creatoris. Ita etiam S. Congr. S. Officii, 11 julii 1886. Ideo non sufficit interpellatio, neque sententia judicis, qui converso declaret, penes ejus potestatem esse transire ad aliud conubium ; sed requiritur ut de facto transeat. Si dicas, quod conversus nequeat tradere potestatem corporis sui, priusquam pars infidelis amiserit jus suum, respondemus ibi sufficere prioritatem rationis seu naturæ, non autem requiri prioritatem temporis. Etenim primum matrimonium, si consideretur in ratione causæ materialis, dissolvitur priusquam alterum perficiatur, quatenus ejus solutio est dispositio requisita ad valorem posterioris matrimonii ; si vero habeatur ratio causæ efficientis, novum prius contrahitur, quam alterum dissolvatur, quatenus illa dissolutio est effectus novissimi matrimonii, sicut contingit in generatione unius, quæ est corruptio alterius.

Hinc 1° si conversus, postquam iterum nupserit, fiat viduus, non tenetur recipere primam uxorem, quamvis ipsa interim fuerit conversa; nam primum matrimonium fuit rigorose solutum. 2° Si discesserit pars infidelis, atque novas iniverit nuptias, quin pars fidelis iterum nupserit, tenet matrimonium in infidelitate legitime contractum; nam solutio non fit ob privilegium fidei. S. Cong. Concil., an. 1726. 3° Infideli renuente cohabitare aut non volente cohabitare sine contumelia Creatoris, facultas fit expedita converso suscipiendi ordines sacros vel ingrediendi religionem. Si de facto sacris initietur, vel professus fuerit, non solvitur quidem matrimonium consummatum, quod non solvi potest nisi per aliud matrimonium; sed si prius rite interpellaverit, et alter negative responderit, non tenetur redire ad illum; etiamsi postea conversus fuerit, nam usus est jure suo eligens statum sacerdotalem vel monachalem. 4° Si autem liber remanserit, tenetur ad neoconversum redire.

592. — 4° Illud privilegium est divinum, scilicet concessum est a Christo Domino in favorem fidei, et fuit promulgatum per S. Paulum, I Cor. VII, 12-15; ideo, quia matrimonium etiam in infidelitate contractum natura sua est indissolubile, non est locus dissolutioni quoad vinculum matrimonii legitime contracti in infidelitate, quando ambo conjuges Baptismum susceperunt vel suscipere intendunt. S. Cong. S. Off., 11 Julii 1886.

593. — 5° Fidelis qui ex Apostolica dispensatione contrahit cum infideli, non gaudet privilegio fidei, et ideo etiamsi postea infidelis discedat, aut non cohabitaret sine

S. Bonaventura, in IV, dist. 39, art. 2, q. 3, et quidam alii sentiunt solvi vinculum matrimonii in utroque casu, quia uterque status priori conjugio repugnat. Sanchez, Salmantic., Clericatus, et quidam alii censent, non solvi per Ordinem sacrum, bene vero per solemnem professionem religiosam, quæ dirimit fidelium matrimonium ratum, quod, juxta eos, fortius est matrimonio consummato infidelium. Sed melius in utroque casu negant solvi vinculum Pontius, Hurtado, Dicastillus, Castropalaus, Perez, Wiestner, Giribaldi, Schmalzgrueber; nam matrimonium legitime contractum non solvitur, nisi ex concessione divina; porro nullibi legitur, factam fuisse hujusmodi concessionem quoad matrimonium consummatum infidelium. Deinde, nutans est fundamentum a Sanchezio et aliis adductum, sicuti ostendimus infra.

contumelia Creatoris, pars fidelis non potest aliud inire matrimonium, sed procurare potest separationem quoad thorum et cohabitationem, sicut declaravit S. Cong. Inquis., 1 Aug. 1753 : « Si fidelis prævia dispensatione contraxit matrimonium cum infideli, censetur illud contraxisse cum explicita conditione, dummodo nimirum infidelis secum cohabitare velit absque contumelia Creatoris. Quare si infidelis non servet prædictam conditionem, adhibenda sunt juris remedia ad hoc, ut eam servet, alias separari debent quoad thorum et cohabitationem, non tamen quoad vinculum ; quocirca in casu de quo agitur, conjuge infideli superstite, non potest fidelis ad alia vota transire. » Et anno 1854, eadem S. Cong. S. Officii idem respondit per Instructionem ex Synodo Sutchuensi, cap. 9, § 7, ubi notatur, post dispensationem ab impedimento disparitatis cultus, non posse amplius ullo in casu matrimonium solvi quoad vinculum, sed solum quoad thorum, quia factum est indissolubile in favorem fidei et partis fidelis. De Angelis, lib. IV, tit. 19, n. 11.

594. — II. EXPONITUR ERROR JANSENIANUS CUM SUIS FUNDAMENTIS. Tabaraud et alii Jansenistæ non pauci, maxime ex juristis et aulicis regalibus, perfracte inficiati sunt, matrimonium infidelium posse unquam dissolvi, etiamsi unus conjugum conversus fuerit ad fidem atque intersint omnes conditiones supra recensitæ. Hæc quæstio referbuit in Galliis anno 1756, occasione judæi Borach Levi, qui, postquam conversus sit, atque derelictus ab uxore infideli, voluit, novas inire nuptias. De Fitz James, episcopus Suessionensis, Jansenismo addictus, judæo converso interdixit novum matrimonium, et Senatus Parisiensis, ad quem appellatum fuerat, ejus sententiam confirmavit. Tunc pullularunt scripta quibus communis doctrina acriter impeteretur. Jansenistarum commento favet Theologia Rothomagensis, et illud tenuerunt Cardinalis La Luzerne, *Instructions sur le Rituel*, Collator Diniensis, *Conférences de Digne pour 1831 et 1832*, et alii quos citat Carrière, 2 part., sect. 3, cap. 1, a. 2, § 2, n. 256. 1° Christi et Apostoli dicta de matrimonii insolubilitate sunt penitus absoluta, nullamque patiuntur exceptionem, sicut communiter asseritur contra Græcos et Protestantés, qui tenent, matrimonium posse solvi per unius

conjugis adulterium. Ergo nequimus sine contradictione introducere exceptionem conversionis unius conjugis ad fidem. — 2° Verba S. Pauli, I *Cor.* vii, 12, intelligenda sunt de separatione quoad thorum duntaxat. Sane in verbis quæ adducuntur tanquam fulcrum sententiæ contrariæ, S. Paulus non agit de copulatis per verum matrimonium, sed de iis qui cohabitant, etsi non nupti; etenim in versiculo decimo, ubi meminit præcepti Domini, dicit : *Iis autem qui matrimonio juncti sunt*, etc., quando autem devenit ad suum præceptum, dicit per antithesim : *Nam cæteris ego dico, non Dominus*. Et licet adhibet vocem *uxorem*, parvi refert, quia hæc vox in græco, quo utebatur Apostolus, significat mulierem simpliciter; quando illam adhibet Apostolus ad significandam uxorem, addit *suam*. Ergo thesis opposita super ruinoso ædificata est fundamento. — 3° Si istiusmodi exceptio fuisset apposita divinitus legi indissolubilitatis matrimonii, illius vestigia apparerent in primis Ecclesiæ sæculis, cum eo tempore frequenter occasio fuerit dispensandi neoconversos; et Patres prorsus meminissent talis privilegii. Atqui nihil horum est : S. Augustinus ipse, qui in opere *de Conjugiis adulterinis* latissime expendit indissolubilitatem matrimonii, nec vel leviuscule prædictam exceptionem innuit; e contra, lib. I, n. 22, dicit, non expedire, ut conjuges fideles dimittant infideles : « Sicut est, unde jam diu loquimur, discessio fidelis conjugis ab infideli, quam non prohibet Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est; sed prohibet Apostolus consilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis; non solum quia perniciosissime scandalizantur offensi, verumetiam quia in alia conjugia cum ceciderint viventibus, eis a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur. » Sicut videre est, S. Augustinus tanquam adulteria habet hujusmodi conjugia. Ergo. Sane doctrina opposita fuit inaudita ante sæculum decimum, atque introducta est per falsas Gratiani decretales, qui S. Ambrosio et S. Gregorio Magno adscripsit verba cujusdam hæretici.

Prop. : *Matrimonium infidelium etiam consummatum potest jure divino dissolvi, si unus conjugum convertatur ad fidem, et alter discedat, aut nolit cohabitare sine contumelia*

Creatoris, aut conversum pertrahere ad peccatum mortale enitatur.

595. — PROB. 1° SCRIPTURA. I Cor., VII, 10-15 : *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro suo non discedere ; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam cæteris ego dico, non Dominus : Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum ; sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidem : alioquin filii vestri immundi essent ; nunc autem sancti sunt : Quod si infidelis discedit, discedat ; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi : in pace autem vocavit nos Deus.* S. August., Magister sententiarum, S. Thomas, Dionysius Cartusianus, Dominicus Soto, etc., dicunt, Apostolum ibi agere primum de indissolubilitate matrimonii eorum qui sunt unius cultus, et deinde de illis qui sunt disparis cultus. In secunda hac parte duo inculcat, primum ut non dimittatur pars infidelis volens cohabitare sine contumelia Creatoris ; secundum, si secus, potest alteri nubere. Estius et quidam alii contendunt verba, *cæteris ego dico, non Dominus* spectare ad non conjugatos, quia adversationis est sermo ; qui ideo respicit ad id quod dixerat : *Dico non nuptis et viduis, bonum est illis, si sic permaneant.* Et coheret expositio cum verbis infra dicendis : *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Atque ideo non ait : *Cæteris ego dixi*, quamvis superiora respiciens, sed : *Dico* : quia nimirum adhuc de iisdem dicturus est. Ita Estius, *Commentar., in cap. VII Epist. I ad Corinthios.* Eum sequitur Cornelius a Lapide, et hæc expositio videtur Palmierio valde probabilis. Quæ si admittatur, S. Paulus exorditur novum sermonem per verba *Si quis frater*, etc. Sed quæcumque teneatur expositio, omnes admittunt in secunda parte agi de conjunctis matrimonio ; et res adeo perspicua est, ut negari haud queat, quin negetur evidentia ipsa. Quibus prælibatis, inconcusse superstruitur thesis, *Primo*, Apostolus indefinite dicit : *Si fidelis discedit, discedat* ; et talis propositio æquivalet universali. Atqui in sensu obvio ac

litterali significat separationem quoad vinculum, cum Apostolus non subdat, sicut fecit supra pro Domini præcepto, *manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Secundo, Apostolus confirmat hanc interpretationem, dum immediate subnectit rationem suæ decisionis : *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi : in pace autem vocavit nos Deus*. « Id est, non cogitur sequi infidelem odio fidei discedentem, sicut dicit Glossa, *Joan. vii, 36 : Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis. In pace autem*; quasi dicat : Ideo discedat fidelis, quia in pace vocavit nos Deus, id est, ideo non debemus litigare cum eo qui odio fidei discedit. » S. Thom., in *I Cor. vii*. Ibi loqui Apostolum de servitute quæ consequitur vinculum conjugale, manifeste colligitur ex iis quæ modo dixit de his qui vinculum abrumpere non possunt, videlicet aut maneant innupti, aut reconcilientur. Hæc est enim servitus de qua infra (39) dicit : *Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est. Cui vult nubat, tantum in Domino*. Tertio, Apostolus ibi promulgat exceptionem, quam ipse Dominus non promulgavit. Porro, si ejus verba non significarent vinculi solutionem, sed duntaxat separationem quoad thorum et cohabitationem, nihil novi introduxisset, nam hujus separationis a Domino concessæ memorat antea. Quarto, concessio separationis quoad thorum et cohabitationem fuisset frustra in casu de quo agitur; siquidem pars infidelis discessit; jam igitur existit talis separatio, et parti fideli media instaurandi cohabitationem non suppetunt.

Ita exponunt omnes interpretes catholici, sin excipias Cajetanum, qui, ut dictum est, in sacris exponendis est veluti avis absque pennis, et non raro Scripturas exponit contra sensum Ecclesiæ; sic separationem ob causam adulterii intellexit de solutione vinculi matrimonialis.

596. — PROB. II° SS. PATRIBUS. S. Ambrosius, in *Lucam*, lib. VIII, n. 2: « Quidam putant omne conjugium a Deo esse, maxime quia scriptum est : *Quæ Deus conjunxit, homo non separet*. Ergo si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi. Et quomodo Apostolus dixit : *Quod si infidelis discedit, discedat?* » Intellexit, hinc incipere conjugium a Deo non esse, quando honori Dei et animarum salutis adversatur. Et in *I Cor. vii*, n. 70, super illa : *Quod si infi-*

delis discedit, discedat : « Propositum religionis custodit præcipiendo ne christiani relinquant conjugia : sed si infidelis odio Dei discedit, fidelis non erit reus dissoluti matrimonii ; major enim causa Dei est, quam matrimonii. » Et super illa : *Non est enim frater aut soror servituti subjectus in hujusmodi* : « Hoc est, non debetur reverentia conjugii ei qui horret auctorem conjugii : non enim ratum est matrimonium quod sine Dei devotione est ; ac per hoc non est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit. Contumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur, ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens, et in Deum et in matrimonium peccare dignoscitur ; quia noluit sub Dei devotione habere conjugium. Itaque non est ei fides servanda conjugii, quia ideo recessit, ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii. » Nam pauci sentiunt, illa verba non esse S. Ambrosii, sed cujusdam coætanei, cujus opera fuerunt diu adscripta S. Ambrosio, et qui propterea dictus est Ambrosiaster. Sed, quidquid id est, in animo catholicorum tunc temporis erat illa doctrina, atque crediderunt, illam esse S. Ambrosii : quod prorsus non tenuissent, si illa doctrina non cohæreret S. Paulo, sed ei adversaretur. — S. Chrysostomus, *Hom. 19 in I Cor. vii* : « *Si autem infidelis discedit, discedat*. Hic enim non est ea res utique fornicatio. Quid est autem, si infidelis discedit aut separatur ? Ut si jubet te sacrificare, aut esse sociam impietatis propter matrimonium, aut recedere, melius est, ut divellatur matrimonium, quam pietas. Et ideo subjunxit : *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in ejusmodi*. Si quotidie pugnet et bellum moveat propterea, melius est discedere : hoc enim tacite significat dicens : *In pace autem vocavit nos Deus*. Ille enim jam causam præbuit, sicut et qui est fornicatus. »

Testimonia Patrum quæ adversarii nobis oggerunt, alia sunt omnino generalia, et non obstant præsentī casui, qui est exceptio regulæ. Alia significant, matrimonium non dirimi propter infidelitatem ; quod ultro concedimus, sive præcesserit, sive subsecuta sit matrimonium infidelitas. Alia significant, adulteram esse partem infidelem, si nubat post conversionem conjugis : quod certe verum est, si

nubat antequam pars conversa aliud inierit matrimonium.

597. — PROB. III° AUCTORITATE SUMMORUM PONTIFICUM. Innoc. III, cap. *Quanto 7, de Divortiis* : « Si alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente ; qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit ; et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus : *Si infidelis discedit, discedat : frater enim vel soror non est servituti subjectus in hujusmodi* ; et canonem etiam in quo dicitur : Contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur. » In hisce verbis alludit Pontifex locis supra citatis S. Ambrosii et S. Chrysostomi, quæ Gratianus refert, can. 2, causa 28, q. 2, et perperam attribuit Gregorio.

598. — Ita patet quam immerito adversarii asserant, Innocentium III inniti tantum falsis decretalibus ; nam præcipue ex verbis S. Pauli rationem et fundamentum decisionis sumpsit ; deinde, per transennam, meminit canonis Decreti, qui etsi non genuinus, nihilosecius exprimit doctrinam illo tempore communiter receptam ; alioquin Gratianus ipse et Ecclesiæ Doctores prorsus eum habuissent ut spurium. Sed, quia catholicam veritatem exprimebat, non fuit cur tam sollicite de authenticitate illius Doctores indagarent.

599. — Hanc Innocentii celeberrimam decretalem confirmarunt cæteri Pontifices qui ea usi sunt tanquam norma ad dirimendas difficultates super hujusmodi matrimonia exortas, maxime Pius V, Litteris *Romani Pontificis*, et Gregorius XIII, Litteris *Quoniam sæpe contingit*, et sæpius Benedictus XIV. Hæc est praxis Missionariorum apud Indos, Sinenses, Americanos, et ubique terrarum, bene perspecta SS. Congregationibus Propagandæ Fidei, et S. Officii, quæ indulgent Missionariis facultates opportunas pro solvendis ejusmodi matrimoniis. Unde Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. VI, cap. 4, n. 3 : « Certum est, infidelium conjugium, ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concessio, et per apostolum Paulum, I *Cor.* vii, promulgato, dissolvi, cum conjugum alter christianam fidem amplectitur, renuente altero, in sua infidelitate obdurato, cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris, hoc est sine periculo subversionis conjugis fide-

lis, vel non sine execratione sanctissimi Nominis Christi, et christianæ religionis despicientia. »

600. — PROB. IV° RATIONE. 1° *Directe, ex congruentia rei.* Quum tota res pendeat a benignissima Christi voluntate, de illa non potest adduci nisi ratio congruentiæ, quam optime tradidit S. Thomas, in IV, dist. 39, q. 4, a. 5, in arg. *Sed contra.* Matrimonium in infidelitate contractum non est ratum, sed imperfectum, ideoque absolute potest dissolvi. Porro conveniens fuit, ut illius vinculi solutionem Dominus in exceptionem adduceret, propter fidelis conjugis salutem, qui aliunde in angustiis constitueretur, si nimirum cohabitaret, obnoxius esset periculo damnationis; si autem separatus degeret, continentiam servare cogeretur, et inde reportaret incommodum ex sua conversione. Præterea conveniens fuit tollere ea quæ magnopere obstant infidelium conversioni. Porro matrimonii vinculum, si non data fuisset facultas illud solvendi post conversionem unius, vehementer obstaret conversioni, ob ærumnas difficultatemque perseverandi.

601. — 2° *Indirecte, ex eversione rationum in oppositum.* *Ad primam :* Verba Domini et Apostoli non patiuntur exceptionem quæ fiat ab humana auctoritate, bene autem exceptionem a divina auctoritate introductam. Porro exceptionem a Christo factam promulgavit S. Paulus, qui certe in hoc, sicut in cæteris, habebat Spiritum Dei, et scripsit tanquam inspiratus. Quia vero Christus jam promulgaverat matrimonii insolubilitatem, Apostolus ibi illius ineminit simpliciter, dicens : *Præcipio, non ego, sed Dominus*; quum autem devenerit ad exceptionem nondum promulgatam a Christo, ut hoc significaret, dixit : *Ego dico, non Dominus.* Alias non omnes partes S. Scripturæ essent inspiratæ; quod est contra concil. Tridentinum et Vaticanum. Unde Dominus non dixit, quatenus ore proprio dixerit, sed Paulus dixit ex Deo inspirante; juxta illud *Lucæ* x, 46 : *Qui vos audit, me audit*; Ita exponit S. Thomas, in I *Cor.* vii. Deinde, in eodem capite, Apostolus dat consilium non nuptis et viduis, ut sic permaneant, tanquam de meliori bono consulens; et præmonet, se non habere præceptum Domini de virginibus, et loquitur quasi in suo nomine. Atqui omnia quæ ibi dicit, loquitur a Spiritu Sancto afflatus, atque, ut nemo inde ansam capiat erroris, caput claudit sic : *Beatior autem erit*

si sic permanserit, secundum meum consilium : puto autem, quod et ego Spiritum Dei habeam. Apte S. Augustinus, de *Conjugiis adulterinis*, lib. I, n. 21 : « Ne quis hoc consilium tanquam humanum, non divinum contemnendum putaret, adjecit : *Puto autem et ego Spiritum Dei habeo.* Proinde intelligendum est, etiam ipsa quæ non a Domino jubentur, sed a sancto ejus famulo utiliter suadentur, eodem Domino inspirante suaderi. Absit enim ut quisquam Catholicorum dixerit, quando suadet Spiritus Sanctus, non Dominum suadere ; cum et ipse Dominus sit, et inseparabilia sint opera Trinitatis. » — *Ad secundam* : Antithesim usurpatam ab Apostolo exposuimus supra, et quæcumque teneatur sententia, impossibile est admittere quod in subsequentibus verbis Apostolus egerit de non nuptis ; dicit enim Apostolus : *Non dimittat.* Porro si ageret de nondum nuptis, dixisset : *Eam ducat in uxorem.* Nec obstat vox græca, nam ibi determinatur de nupta sive per contextum, sive per scopum intentum. Deinde etiam græce vox *uxor* sæpe significat mulierem nuptam, sicut gallice vox *femme*, quæ assolet opponi voci *fille*, et sicut latine vox *mulier* opponitur *puellæ* vel etiam *virgini*. — *Ad tertiam* : Negatur major, quia in Ecclesia Christi potissime viget traditio oralis : et ideo veritas catholica non eget adminiculo monumentorum, ut de illa certo constet. Unde non pauca, et magni quidem momenti, non primitus, sed solum serius, occasione data, scriptis demandata fuerunt. Patres de illa facultate non tractaverunt ex professo, quia id nec necessitas, neque utilitas suasit. Aliunde cum a multis sæculis evaserit universalis in Ecclesia Dei consuetudo solvendi talia matrimonia, eamque uti fundatam super S. Paulum tenuerint, non solum theologi et canonistæ, sed etiam Vicarii Christi, prorsus confitendum est, hanc fuisse doctrinam omnium sæculorum. Monumentum splendidissimum et omnino inconcussum est universalis praxis Ecclesiæ, cum quâ jugiter permanet Spiritus veritatis. Et hinc negatur minor : sane, quoad S. Augustinum dici potest, *primo*, quod nullibi hanc quæstionem agitaverit, et ideo non potest nobis opponi. *Secundo*, in lib. I de *Conj. adult.*, passim videtur nostræ sententiæ admodum favere. Scopus S. Augustini erat demonstrare Pollentio, licere Christianis uti licentia discessionis, quamvis, charitatis

gratia, melius faciant, si ea non utantur, nec versat quæstionem de infideli quæ renuit cohabitare, aut quæ id vult quidem, sed non sine contumelia Creatoris; quippe versiculum 15 : *Quod si infidelis discedit, discedat* multoties attigit S. Augustinus. *Tertio*, locus objectus potest exponi de infideli qui iniret novum matrimonium, quin pars fidelis aliud iniverit, tunc enim certe esset adulterinum consortium. Vel etiam locutus est juxta sententiam eorum qui dicunt, facultatem iterum nubendi nullo modo concessam esse parti infideli, quæ idcirco prohibetur, propter pœnam infidelitatis, inire novum matrimonium. Quod sentimus de ista sententia aperiemus infra. *Quarto*, etsi S. August. aliter sensisset, quid ad rem? Prævaletne ejus auctoritas auctoritati Romanorum Pontificum et totius Ecclesiæ Catholicæ? Nihil tam vehementer abhorret præclarissimus Doctor, qui dictitabat, se ne Evangelio quidem crediturum fore, si non commoveretur per Ecclesiæ auctoritatem. Cæterum, meminerint adversarii, ipsum S. Augustinum dixisse, *de Conjugiis adulterinis*, lib. I, n. 32 : « His ita pro meo modulo pertractatis atque discussis, quæstionem tamen de conjugiiis obscurissimam et implicatissimam esse non nescio. Nec audeo profiteri omnes sinus ejus, vel in hoc opere, vel in alio me adhuc explicasse, vel jam posse, si urgear, explicare. » Et in opere *Retractionum*, lib. I, cap. 17, fatetur, suam de matrimonio disputationem non esse satis exactam et absolutam; et lib. II, cap. 57, ingenue confitetur, se ad intellectum difficillimæ quæstionis nondum pervenisse. Quidni igitur nobis contradicentes imitati sint S. Augustini morem, qui, in celeberrima causa, exclamavit : *Rescripta venerunt Roma; causa finita est. Utinam finiatur error!*

602. — COROLLARIA. 1° *Jus dimittendi non amittitur per pacificam cohabitationem*. Hinc non amittit conversus jus discedendi, etiamsi post Baptisma, pacifice cohabitaverit cum infideli. Contingit interdum, ut alter conjux pertinax in infidelitate consentiat tamen habitare pacifice cum converso sine contumelia Creatoris, et quin illum in peccatum mortale inducere moliatur, imo promittat, se quoque fidem postea amplexaturum, quod, ob aliquam specialem rationem, aliquandiu differre necessarium ducit. Quare fidelis infidelem non dimittit, sed cohabitare pergunt ut conjuges,

idque ad longum tempus, et aliquos etiam annos. At postea infidelis, mutata voluntate, non solum converti non vult, sed tentat fidelem pertrahere ad idolorum cultum, vel discedit, nec jam consentit habitare cum illo, imo ad alias nuptias ipse transit. Quibus in casibus integrum est parti fideli ad alia vota transire. Ita expresse S. Cong. S. Officii rescripsit, die 11 Jul. 1886, ad Vicarium Apostolicum Natal. Unde si infidelis fidelem in usu matrimonii ad gravia peccata contra conjugalem castimoniam pelliciat, ut fidelis semper sit in gravi periculo peccandi mortaliter, fidelis potest discedere, et alia ad vota transire. Si autem periculum non proveniat a conjuge infideli, sed ab aliis qui in ejus domo habitant, puta a socero vel socru, divelli nequit matrimonium, sed pars fidelis potest se subducere ab eadem domo, ubi ad graviter peccandum pertrahitur. S. Cong. de Propaganda Fide, 5 Martii 1816.

603. — 2° *Pars fidelis amittit privilegium, si infideli dederit justam causam discedendi.* Si pars conversa ad fidem perpetraverit adulterium post Baptismatis susceptionem, vel aliud scelus, quod jus tribuat alteri divertendi quoad thorum et cohabitationem, nequit amplius ad alia vota transire, tunc sibi imputare debet, si pars infidelis discedat, atque non gaudet privilegio fidei. Ita S. Cong. S. Officii, 11 Julii 1886.

Queritur 1° an fidelis conversus possit ad alia transire vota, si infidelis nolit converti, sed tamen pacifice et sine contumelia Creatoris cohabitare?

604. — I. SENTENTIA SIMPLICITER AFFIRMANS. Abbas, Soto, Henriquez, Dicastillus, Diana, et alii ¹ censent, expeditam remanere conversæ parti facultatem transeundi ad alia vota. 1° Verba S. Pauli : *Si quis frater uxorem habet infidelem,*

¹ S. Alphonsus, lib. VI, n. 957, inter hujus sententiæ fautores recenset Bellarminum, *de Matrimonio*, cap. 12. Sed perperam; nam verba ejus quæ specie tenus illi favere videntur, possunt intelligi de facultate separationis quoad thorum et cohabitationem. Sane, ut probet hanc dimittendi facultatem etiam quando infidelis vult cohabitare sine contumelia Creatoris, Bellarminus innititur doctrina et verbis S. Augustini, qui certe non intellexit de facultate contrahendi novum matrimonium, sed tantum de facultate divertendi quoad thorum et cohabitationem.

*et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, non præceptum, sed merum consilium important, sicut exponit S. Thomas, in I. Cor. vii: « Si quis; inquam; habet talem uxorem infidelem et hæc consentit habitare cum illo, sine contumelia scilicet Creatoris, non dimittat illam: Consilium est, non præceptum, ut qui contrarium agit, non sit transgressus, secundum Glossam. » — 2º Ratio a posteriori est vetitum Ecclesiæ, quæ prohibet ne fidelis cum infideli cohabitaret, ut perversionis periculum, quod fere semper adest, declinet. Ita decrevit conc. Toletanum IV (an. 633), can. 62, qui refertur can. *Judæi* 10; causæ 28, q. 1: « Judæi qui christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur: quia non potest infidelis in ejus permanere conjunctione quæ jam in christianam translata est fidem. Filii autem qui ex talibus nati existunt, fidem atque conditionem matris sequantur. Similiter et hi qui procreati sunt de infidelibus mulieribus et fidelibus viris, christianam sequantur Religionem, non judaicam superstitionem. » Aliunde illud vetitum sat patet ex universali Ecclesiæ consuetudine, quæ vim legis obtinuit. Si autem non valeret ad alia vota transire, et cogeretur nihilominus remanere separatus, *servituti subjectus esset frater aut soror in hujusmodi*. Atqui docet Apostolus, fidelem liberari a tali servitute, seu posse solvere vinculum conjugale, quo constrictus remaneret servituti subjectus. Ergo.*

605. — II. SENTENTIA CUM RESTRICTIONE AFFIRMANS. Sanchez, Tournely, Concina, S. Alphonsus, etc., distinguunt inter prima et novissima Ecclesiæ sæcula: olim, si nullum adesset periculum perversionis, non poterat fidelis transire ad alia vota, quia deerat causa sufficiens. Novissimis autem sæculis semper intercedit, regulariter loquendo, periculum perversionis. Ratio est, quia, juxta S. Pauli testimonium, tunc fidelis non est subjectus servituti prioris matrimonii, sed liber est ad aliud ineundum, quoties infidelis discedit, et relinquit fidelem: porro tunc fidelis vere dicitur relictus ac desertus ab infideli recedente, quoties infidelis vel omnino recedit, vel eam cohabitationem eligit, quæ fidei illicita est; sed hodie illicitum est fidei cohabitare

cum infideli pertinace in errore; et ideo, eo ipso quod infidelis vult cohabitare, quin convertatur, vult pertrahere in peccatum mortale. Ergo. Deinde infidelis jure dicitur relinquens, et fidelis dicitur relictus, eo quod ambo teneantur fidem amplecti; nam infidelis eam respuit, et fidelis eam amplectitur; unde, sicut quando aliquis recto tramite aliquo tendit, ille qui tramitem illum sequi renuit, obliquum eligens, vore is dicitur recedere ab alio, cum illuc tendere debeat; ita in præsentī. Ratio autem discriminis inter primā et posteriorā Ecclesiæ tempora oritur ex eo quod olim, propter copiam miraculorum, plures infideles ad fidem convertebantur, nec ita obstinati erant; sed postea, cum cessaverint miracula tam frequentia, subortum est periculum perversionis; et ideo Ecclesia prohibuit cohabitationem. Quocirca hæc diversitas non contigit ex subtractione vel mutatione privilegii divini, sed ex mutatione circumstantiarum et accessione præcepti Ecclesiæ; quemadmodum matrimonium clandestinum olim validum factum est invalidum per Ecclesiæ vetitum. Ita Sanchez, *de Matrim.*, lib. VII, disp. 73, n. 4, et præsertim disp. 74, n. 9 et 10. Ultro tamen concedunt, Episcopum posse dispensare super cohabitationis prohibitionem, si probabilis affulgeat spes conversionis conjugis infidelis. Et Salmanticensibus, tract. 9, cap. 5, n. 47, arridet hæc sententia.

606. — III. SENTENTIA SIMPLICITER NEGANS COMMUNIO ET CERTA. S. Thomas, S. Bonaventura, Paludanus, Navarrus, Valentia, Estius, Tolet, Castropalaus, Cornelius a Lapide, Gonet, Wiestner, Schmalzgrueber, Billuart et alii communius ac certe negant, posse solvi vinculum matrimonii, atque penes conversam partem esse transire ad alia vota.

Prop. : *Quando conjux infidelis vult pacifice cohabitare absque contumelia Creatoris, fidelis nequit transire ad alia vota.*

607. — PROB. I^o S. SCRIPTURA. I Cor. VII, 12 et 13 : *Si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem.* Tertullianus, *ad Uxorem*, lib. II, n. 2 et 7, verba, non dimittat illam, intellexit de præcepto, scilicet de

præcepto legis naturalis divinitus propalatae in verbis Genes. II : *Et adhærebit uxori suæ*. Ita exponit S. Ambrosius, in *Lucam*, cap. 16 ; S. Hieronymus *Contra Jovinianum*, lib. I, et in *Epist. ad Ephes.* cap. VI, super illa : *Servi, obedite dominis*. Consentiant Theophylactus, Photius, OEcumenius, etc., et tenet Estius, in IV, dist. 36, § 6, et in D. P. Epistolas. Et magis consonat textui : nam primum, S. Paulus affert rationem, ut non fiat discessus, scilicet aliquando contingit quod unus per alium convertitur ad fidem, et sic sanctificatur ; deinde satis declarat inhibitionem discessus in hoc casu, per verba quibus indulget discessum, ubi infidelis ipse discedit : *Quod si infidelis discedit, discedat ; non enim servituti subjectus est frater*, etc. Videtur tenere S. Augustinus, de *Conjugiis adulterinis*, lib. I, n. 22 et 23 ; ita enim habet, n. 23 : « Ubi de dimittendo vel non dimittendo infideli conjugē quæritur, utrumque quidem pariter licitum est per justitiam quæ coram Domino est, et nihil horum Dominus prohibet ; sed non utrumque expedit, propter infirmitatem hominum, et ideo id quod non expedit, Apostolus *prohibet* ; dante sibi Domino liberum prohibendi locum, quia neque id quod monet Apostolus, prohibet Dominus, neque id quod prohibet Apostolus, jubet Dominus. » Alii non pauci intellexerunt quidem de consilio, et non de præcepto, sed quoad thorum et cohabitationem, quatenus scilicet jus quidem fidelis habet denegandi consortium conjugale, sed melius est, ut illo jure non utatur, propter rationem ab Apostolo allatam ; sed non intellexerunt de jure solvendi vinculum conjugale. Porro in re tanti momenti, non licet procedere, nisi aperte faveat textus sacer aut traditio. Porro textus sacer obvie sumptus contrarium significat. Utique inveniuntur quædam Glossæ exponentes de facultate solvendi vinculum ; sed, ut recte advertit Cornelius a Lapide, Glossæ non possunt condere jus aut legem novam, et jure ita infert : « Cum ergo constet, fuisse verum matrimonium quod conjuges infideles contraxerunt, nec constet per conversionem alterius conjugis illud solvi, eo quod nec jus divinum, nec ecclesiasticum extet, quod illud solvat ; sequitur, in matrimonio jam contracto, quod natura sua est indissolubile, illis esse persistendum. *Confirmatur*, quia uterque conjux est in possessione bonæ fidei ; ergo ea depelli nequit, nisi

constet, ad matrimonium hoc, alterutrum vel utrumque nullum jus habere, aut hoc jure excidisse per conversionem alterius : hoc autem non constat, sed ut summum dubium est ; in dubio autem melior est conditio possidentis, nec possessor ob dubium superveniens possessione justa depelli potest. » *In I Cor.* VII, 15.

608. — PROB. II° AUCTORITATE INNOC. III. Cap. *Quanto te* 7, *de Divortiis*, recensentur tres casus in quibus licet conjugii converso ad fidem (vide supra §99), et exponit in illis tribus intelligi exceptionem ab Apostolo promulgatam ; et ita sat aperte significavit, quantum casum, de quo in presenti agitur, non conferre jus ad abruptendum vinculum conjugale. Sed explicite hunc casum excludit in cap. *Gaudemus* 8, eodem titulo : « Qui autem secundum ritum suum legitimam repudiavit uxorem : cum tale repudium Veritas in Evangelio reprobaverit, *nunquam*, ea vivente, licite poterit aliam *etiam ad fidem Christi conversus* habere, *nisi* post conversionem ipsius, illa renuat cohabitare cum ipso, aut etiam, si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum. » Et expresse tenet S. Thomas, in IV, dist. 39, q. 1, a. 5, o : « Si infidelis vult cohabitare sine contumelia Creatoris, vel sine hoc quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis libere discedere : sed discedens non potest alteri nubere. »

609. — PROB. III° DECLARATIONIBUS S. CONG. S. OFFICII, ET S. CONG. CONCILII. S. Cong. Concilii, 23 Januarii 1603, rescripsit : « Sacra Congregatio censuit ita respondendum, minime posse prædictos ad veram fidem conversos accipere alias fideles uxores, *nisi prius constiterit, utrum primæ voluerint cum eis permanere, vel non*. Quod si noluerint cohabitare, vel si voluerint, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut conversos ad mortale peccatum pertrahant ; tunc posse eos alias fideles accipere uxores. Si cohabitare absque Creatoris contumelia velint, et absque eo quod conversos ad mortale peccatum pertrahant, *quamvis veram agnoscere fidem noluerint*, non posse conversos alias fideles accipere uxores. Non sufficere ea quæ proponuntur, nempe loci distantiam, difficultatem, ac præsumptionem, cum constare oportet de voluntate ipsarum uxorum infidelium. » Nihil explicitius desiderari potest. — S. Cong. S. Officii, die 14 Decembr. 1848 :

« Quando pars infidelis consentit habitare cum fidei absque contumelia Creatoris, matrimonium consistere juxta D. Paulum, atque ad hujusmodi effectum nullam in casu necessariam esse dispensationem. » Et, die 11 Julii 1886, eadem S. Congregatio respondens ad dubia proposita a Vicario Apostolico Natal : « Ad 8um : Matrimonium etiam in infidelitate contractum natura sua est indissolubile, et *tunc solum* quoad vinculum dissolvi potest virtute privilegii in favorem fidei a Christo Domino concessi, et per apostolum Paulum promulgati, quando conjugum alter christianam fidem amplectitur, et alter nedum a fide amplectenda omnino renuit, sed nec vult pacifice cum conjuge converso cohabitare absque injuria Creatoris, ideoque non esse locum dissolutioni quoad vinculum matrimonii legitime contracti in infidelitate, quando ambo conjuges Baptismum susceperunt, vel suscipere intendunt. »

Porro si semper adesset periculum perversionis atque ideo esset locus applicandi verba Apostoli : *Si infidelis discedit, discedat : non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi*; si, inquam, id semper contingeret, quorsum Pontifex et SS. Congregationes sedulo discriminarint casus in quibus licet a casibus in quibus non licet, et conditiones requisitas ad discedendum definierint? Neque hujus argumenti enervat vim ratio petita ex frequentia miraculorum in primis Ecclesiæ sæculis; nam hæc frequentia jam a multis sæculis cessaverat quando Innocentius III decretales citatas edidit, et a fortiori quando SS. Congregationes citata decreta tulerunt : quippe jam contabuerat frequentia miraculorum, tempore S. Gregorii Magni, qui propterea, sive ut Christianorum obfirmaret fidem, sive ut difficultatem exploderet, rationem frequentiæ miraculorum et illius cessationis tradidit in Homilia 29 supra Evangelia¹.

610.—PROB. IV° RATIONE. 1° *Ex inconvenientibus sententiæ contrariæ.* Si valeret regula quam propugnant adversarii,

¹ « Num quidnam, fratres mei, quia ista signa non facitis, minime creditis? Sed hæc necessaria in exordio Ecclesiæ fuerunt. Ut enim ad fidem cresceret multitudo credentium, miraculis fuerat nutrienda. Quia et nos cum arbusta plantamus, tamdiu eis aquam infundimus, quousque ea in terra jam coaluisse videamus; et si semel radicem fixerint irrigatio cessabit. Hinc est enim quod Paulus dicit : *Lingvæ in signum sunt, non fidelibus, sed infidelibus.* »

gravis fieret turbatio in societate humana atque ingens poneretur impedimentum conversioni infidelium. « Sane, ait Cornelius a Lapide, nimis durum et scandalosum, si in India, Japonia, China, ubi jam primum inducitur fides, sub regibus infidelibus cogherentur Christiani dimittere uxores, quas in infidelitate duxerunt; aut si uxores cogherentur deserere maritos, præsertim nobiles et principes, nolentes ad fidem Christi converti, qui inde caperent occasionem eliminandi Christianos et christianam fidem. » *In I Cor.* vii, 15. Porro hodie idem occurrit incommodum, siquidem vix tertia pars generis humani baptismus Christi suscepit. Deinde non raro conjux fidelis sanctificat infidelem, et propterea Apostolus, *I Cor.* vii, 16 : *Unde enim scis, mulier, si virum salvum facies? Aut unde scis, vir, si mulierem salvam facies?* Particula *si* est ibi hebraismus, et significat *fortasse*, ita ut sensus versiculi sit : « In pace mane et vive, quoad potes, o fidelis, cum conjuge infideli; quia nescis bonum quod inde consequi potest : forte manendo cum conjuge infideli, eum convertes, et salvum facies. » Ita Chrysostomus, Ambrosius, Anselmus, Theophylactus, etc., apud Cornelium a Lapide. Unde S. Augustinus, *de Conjug. adult.*, lib. I, n. 22 : « Tunc autem non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed usus ipsius potestatis aliis affert impedimentum salutis. Sicut est, unde jam diu loquimur, discessio fidelis conjugis ab infideli, quam non prohibet Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est; sed prohibet Apostolus consilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis; non solum quia perniciosissime scandalizantur offensi; verumetiam quia in alia conjugia cum ceciderint, viventibus eis a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur. »

611. — 2° *Ex rationum in oppositum enervatione. Ad primam* : Patet solutio ex dictis n. 607, scilicet non pauci intelligunt verba Apostoli de præcepto inhibente dimissionem; alii intelligunt de consilio non dimittendi quoad thorum et cohabitationem; sed communiter excludunt facultatem solvendi vinculum. — *Ad secundam* : Miramur valde quod tam confidenter innixi fuerint citato concilii Toletani canone, ut suam sententiam firmarent; nam in primis illud concilium fuit provinciale tantum, et ejus decretum fundabatur pecu-

liaribus loci temporisque adjunctis, et impar fuit ad legem pro universali Ecclesia inducendam. Deinde agit tam de matrimoniis contractis cum disparitate cultus, quam de matrimoniis contractis ab utroque conjuge in infidelitate : imo potius de prioribus, quam de posterioribus. Tandem ille canon exclusive spectat matrimonia christianarum mulierum cum judæis, sed non et converso virorum christianorum cum mulieribus judæis, et a fortiori non spectat paganos conjuges quorum unus conversus est ad fidem : imo eo ipso quod illorum non meminerit, tacite innuit, licitam esse cohabitationem conversi cum infideli. — *Ad tertiam* : Lex introducta per consuetudinem posset ad summum admitti pro Europa et locis in quibus major pars incolarum sunt christiani, non autem pro iis regionibus quæ in tenebris ambulant et in umbra mortis sedent, et ubi christiani non nisi *rari nantes apparent in gurgite vasto*. Aliunde sicubi vigeat talis consuetudo, potest intelligi de separatione quoad thorum, quin tamen sit locus dirimendi vinculum matrimonii : « Fides ejus qui est in matrimonio, non solvit, sed perficit matrimonium. Unde cum inter infideles sit verum matrimonium, ut ex dictis patet, per hoc quod alter convertitur ad fidem, non ex hoc ipso vinculum matrimonii solvitur ; sed *aliquando*, vinculo matrimonii manente, solvitur matrimonium quantum ad cohabitationem et debiti solutionem ; in quo pari passu currunt infidelitas et adulterium, quia utrumque est contra bonum proles. Unde sicut se habet in potestate dimittendi adulteram, vel commanendi cum ea ; ita se habet in potestate dimittendi infidelem, vel commanendi cum ea. Potest enim vir innocens libere manere cum adultera, spe correctionis, non autem si adulterii peccato fuerit obstinata, ne videatur patronus libidinis ; quamvis etiam cum spe correctionis posset eam libere dimittere. Similiter fidelis conversus potest cum infideli commanere cum spe conversionis, si eam in infidelitate obstinatum non viderit ; et bene facit commanendo, tamen non tenetur. Et de hoc est consilium Apostoli, I *Cor.* vii. » S. Thom., in IV, dist. 39, a. 3, o. Utique contingere potest, ut, non obstante promissione facta ab infideli cohabitandi pacifice et absque contumelia Creatoris, nihilominus grave periculum peccati incurrat fidelis in consortio cum infideli ; et tunc prorsus

illicita est cohabitatio cum illo. Sed, ut recte advertit cum Cabassutio Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. 24, n. 1, hujus dubii resolutio pendet a casuum circumstantiis et moribus regionum ¹. — *Ad quartam* : Argumentum desumptum ex contumacia ad fidem profitendam est verum sophisma, quod audit *transitus a genere ad genus*; aliud enim est renuere amplecti fidem, et aliud renuere cohabitare pacifice, alioqui Ecclesia non posset licite dispensare super disparitatis cultus impedimentum, nec S. Paulus, neque Pontifices exceptionem prædictam fecissent. Rectus trames cœli et pacifica cum infideli cohabitatio non sunt inter se opposita; et ideo infidelis, per hoc quod denegat amplecti fidem, non discedit a fidei quoad matrimonii consortium.

612. — COROLLARIA. 1° *Lapsus in hæresim vel in gentilitatis errorem non præbet jus solvendi vinculum matrimonii*. Ita expresse Innoc. III, cap. *Quanto* 7, *de Divortiis* : « Si vero alter fidelium conjugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus quod in hoc casu is qui relinquitur, vivente altero, possit ad secundas nuptias convolare, licet in hoc casu major appareat contumelia Creatoris. Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum : inter fideles autem verum et ratum existit ; quia sacramentum fidei, quod semel est ad-

¹ Quod scite ponderavit concilium Limense III a Sixto V confirmatum : « De iis qui matrimonio juncti convertuntur ad fidem, conjugum adhuc infideli permanente, in superiori Concilio provide consultum est, ut si infidelis quidem spem suæ conversionis maturam ostendat, Christianus nullo modo ad alias nuptias transeat, quemadmodum est sacris canonibus definitum, sed conjugis lucrum in Christo expectet. Si vero differat conversionem suam, neque tamen conjugum baptizato perniciosus existat, eum a fide avertendo, aut ad peccatum mortale pertrahendo... tunc expectandum adhuc esse per semestre tempus, assidue de sua interim conversione admonendum. Sed quoniam tum periculum recens conversi cavendum est, ut si diu permanserit in thoro infidelis, fidem Christi fortassis amittat... tunc vero libertati illius consulendum est, ne cælebs vivere cogatur... ; idcirco decernimus, ut, transacto sex mensium spatio, res ad Episcopum deferatur, qui, bene perspecta causa, fidei declaret, copiam esse aliud matrimonium ineundi... Quod si nullum esse periculum in cohabitatione viderit, jubeat expectare infidelem, vel etiam consulat cohabitare, si prodesse intelligat, juxta Pauli apostoli consilium. Neque enim potest omnibus conversis eadem lex præfigi, cum occurrant profecto variæ circumstantiæ, neque sit omnium infidelium eadem ratio. » Apud Pignatelli, tom. 4, consultatione 189, n. 7.

missum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum, ut ipsum in conjugibus, illo durante, perduret.» Testatur Pirhing (lib. IV, tit. 19, n. 36), hanc Innocentii III sententiam relatam fuisse inter fidei decreta auctoritate concilii Tridentini, sess. 24 *de Sacramento Matrimonii*, can. 5: « Si quis dixerit, propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse matrimonii vinculum : anathema sit. » Nec obest, quod idem, imo interdum majus sit parti fidei periculum labendi in hæresim, aut infidelitatem, quia apostatæ consuescunt urgentius impellere in hæresim et errorem, ut suam cohonestent apostasiam ; nam, ut dicit S. Thomas, in IV, dist. 39, q. 1, a. 3, ad 1 : « Facilius impeditur aliquid fiendum quam destruat quod recte factum est ; et ideo multa sunt quæ impediunt matrimonium contrahendum, si præcedant, quæ tamen ipsum non possunt dissolvere, si sequantur ; sicut de affinitate patet. »

613. — 2° *Causæ extraneæ periculo fidei non præbent jus solvendi vinculum.* Hinc si pars infidelis discedat ob adulterium a parte fidei patratum post Baptismatis susceptionem, pars fidei non gaudet privilegio fidei, quod concessum est in favorem fidei, non autem in favorem delicti, prout declaravit S. Congreg. Inquisitionis, die 1 Aug. 1759 ; tunc pars conversa est causa cur infidelis juste recesserit. At vero, si adulterium fuisset habitum ante Baptismi susceptionem, non ideo posset juste discedere pars infidelis, quia macula adulterii censetur sublata per conversionem, nam ille qui ad Baptismum accedit, non tantum spiritualiter, sed etiam corporaliter Christo consepelitur in mortem, sicut dicit S. Thomas, in IV, dist. 39, q. 1, a. 4, ad 2. Quare si discesserit infidelis, atque interpellatus renuat pacifice cohabitare, integrum erit fidei ad alia transire vota. Ita decisum est a S. Congr. Inquisit., die 17 Januarii 1797. Si autem ambo conjuges adulterium patrarint, neuter habet jus discedendi, quia crimina quoad pœnam compensantur ; cap. *Tua fraternitas* 7, *de Adulteriis et Stupro* : « Utrum aliquo denegante uxori suæ in adulterio deprehensæ debitum conjugale, si postmodum ipse cum alia perpetret adulterium manifeste, cogi debeat, ut eamdem maritali affectione pertractet ? Super quo taliter respondemus, quod, cum paria

crimina compensatione mutua deleantur, vir hujusmodi fornicationis obtentu suæ uxoris nequit consortium declinare. » Unde si discedat pars infidelis, atque, non obstante interpellatione, renuat cohabitare absque contumelia Creatoris, pars fidelis potest ad alia vota transire. Ita de Angelis, lib. IV, tit. 19, n. 7, cum Benedicto XIV et pluribus Doctoribus. Tandem, si pars infidelis sola fornicata sit, conjux conversus ad fidem potest initiari sacris Ordinibus vel Religionem ingredi, quantumvis altera reluctetur, sicut fusiùs dicemus ubi de separatione quoad thorum et cohabitationem; at si infidelis adultera velit cohabitare sine contumelia Creatoris, conversus non potest aliud inire matrimonium; tunc enim non datur locus privilegio fidei, cujus tota ratio sumitur ex detrimento quod patitur conversus per discessum irrationabilem conjugis pertinacis in infidelitate atque discedentis in odium fidei. Ita de Angelis, loco citato. Contradicunt tamen aliqui Doctores.

Queritur 2º an privilegium fidei sit tantum pro Catholicis, an vero etiam pro omnibus baptizatis sive hæreticis, sive schismaticis?

614. — I. DEFINITUR QUÆSTIO ET TRADITUR RATIO DUBITANDI. Schismatici et hæretici habent suos missionarios qui apud infideles navant operam ut eos attrahant in sectam suam; et non pauci ex paganis vel etiam ex Judæis et Saracenis seu Turcis convertuntur ad sectas acatholicas atque Baptisma valide suscipiunt. Unde petitur an et ii gaudeant privilegio fidei sicut et infideles qui Baptisma suscipiunt et fidem catholicam amplectuntur. Ratio dubitandi potissime venit ex eo quod ambigitur circa sensum verborum *frater, soror et fidelis* quibus utitur S. Paulus promulgando fidei privilegium; alii enim amplissime sumunt illa verba atque intelligunt de omnibus baptizatis sive catholicis, sive schismaticis et hæreticis; alii e contra sentiunt, Apostolum locutum fuisse solum de baptizatis qui profitentur fidem Ecclesiæ Catholicæ. De Angelis, lib. IV, tit. 19, n. 11, dicit, se ipsum humiliter consuluisse super hoc S. Congregationem Inquisitionis, quæ respondere dignata est, se hunc casum expendisse, sed post serias inquisitiones nihil decisum fuisse, et proinde esse liberum unam vel alteram sententiam ample-

cti. Subdit præclarissimus de Angelis : « Illud autem tenendum est, quod etiamsi teneatur sententia affirmativa, rarissime applicatur hæreticis hoc privilegium ; nam si est casus consequendi dispensationem Apostolicam ab onere interpellationis, ea nunquam hæreticis conceditur a Pontifice. »

615. — II. SENTENTIA AFFIRMANS PRIVILEGIUM PRO OMNIBUS BAPTIZATIS SINE EXCEPTIONE. Palmieri, *de Matrim.*, cap. 3, stabilit insequentem thesim xxvii : *Privilegium Paulinum non ad eos solos spectat qui fidem catholicam sequuntur, sed ad omnes qui christianam fidem susceptione Baptismi professi sunt.* Excludit tamen sectas quæ ita sunt prolapsæ, ut nomen tantum christianismi retinuerint : et requirit, ut apud eas sit adhuc religio veri Dei et christiana professio, etsi vitata, et ideo in eis Baptismus valide conferatur. Dicit, cardinalem Tarquini scripsisse dissertationem pro fulcienda hac sententia, quæ quidem dissertatio non fuit edita. Fatetur tamen, privilegium hoc concessum esse primo et per se, id est prioritate naturæ, propter professionem fidei factam per Baptismum susceptum in Ecclesia Catholica, secundo autem, propter identitatem Baptismi et genericam communionem in professione fidei christianæ extensum esse quoque ad sectas hæreticas. Et tenet ut probabilius Gasparri, n. 1083. 1° S. Augustinus, *de Sermone Domini in Monte*, lib. I, cap. 22, n. 73, privilegium Paulinum videtur applicare etiam ad Donatistas. Porro Donatistæ erant hæretici, et quidem quam pervicaces. Ergo. Ita de Angelis, lib. IV, tit. 19, n. 11, et Gasparri, qui recitat eamdem assertionem. — 2° Privilegium illud innititur tanquam intrinseca ratione disparitate cultus ; non enim jus solvendi matrimonium competit cathecumenis etsi perfecte credentibus, sicut declaravit S. Congr. de Propaganda Fide, die 16 Jan. 1683 : « Verba illa non esse intelligenda de cathecumenis, sed de baptizatis tantum. » Porro disparitas cultus proprie non adest inter baptizatos ; nam, ut dicit S. Thomas, 2-2, q. 11, a. 1, o : « Hæresis est infidelitatis species pertinens ad eos qui fidem Christi profitentur, sed ejus dogmata corrumpunt. » Ergo quamvis in hæreticis non sit interior habitus fidei infusæ, est tamen exterior professio fidei christianæ, etsi vitiatæ. Ergo. *Confirmatur*, quia, ex mente theologorum, jus utendi hoc privilegio ab ipsius Baptismi virtute dimanat, sicut

dixit S. Thomas, in IV, dist. 39, q. 1, a. 4, o : « Ille qui ad Baptismum accedit, regeneratur in Christo, et priori vitæ moritur, cum generatio unius sit corruptio alterius : et ideo liberatur ab obligatione qua uxori tenebatur reddere debitum, et ei cohabitare non tenetur quando converti non vult, quamvis in aliquo casu libere id posset facere. » Ergo omnes baptizati, et ideo hæretici atque schismatici hoc jure gaudent. — 3º Matrimonium contractum in infidelitate solvitur cum conversus aliud init matrimonium. Porro hujus matrimonii efficacia solet eo pacto explicari, quod, « semper firmitus vinculum solvit minus firmum, si sit ei contrarium ; et ideo matrimonium quod post in fide Christi contrahitur, solvit matrimonium quod prius in infidelitate contractum est ; unde matrimonium infidelium non est omnino firmum et ratum ; sed ratificatur postmodum per fidem Christi. » S. Thom., in IV, dist. 39, q. 1, a. 5, ad 1. Si ergo hujus communis explicationis ratio habeatur, liquet ibi jus Paulini privilegii a theologis agnosci ubi fidei sacramentum fuerit, ideoque et in schismaticis et hæreticis verum Baptismum habentibus. Ita P. Palmieri, citato loco. Contra quem :

Prop. : *Privilegium fidei probabilius non spectat eos qui non profitentur fidem catholicam.*

616. — **PROB. Iº S. SCRIPTURA.** Nimirum ex verbis S. Apostoli quibus supra (595) demonstrata est ipsa existentia privilegii. Etenim fidelis cui tribuitur jus discedendi appellatur *frater* et *soror* : porro nec Apostoli, neque viri Apostolici hæreticos et schismaticos appellarunt fratres et sorores, sed tanquam Ecclesiæ osores, quos post unam et secundam correptionem devitare oportet. Deinde ratio non discedendi, si infidelis non discesserit, quam tradit Apostolus, maxime aptatur schismaticis et hæreticis, videlicet sanctificatio partis infidelis per partem fidem ; quonam enim pacto vir hæreticus vel schismaticus sanctificabit mulierem infidelem ? Agitur enim de sanctificatione in ordine ad salutem ; porro hæreticus infidelem in hæresim utique, et schismaticus in schisma attrahet : sed conditio istiusmodi toto cœlo distat a sanctificatione quæ est in ordine ad salutem æternam, et de qua loquitur Apostolus. Neque

cohæret ratio pacis ab eodem Apostolo inducta ; nam pax in qua vocavit nos Deus, non est pax hæretici vel schismatici, sed pax Spiritus Sancti qui servat unitatem Ecclesiæ, et quam sic optat Apostolus, *Philipp. iv, 7 : Pax Dei quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras in Christo Jesu.*

617.— PROB. II° AUCTORITATE INNOC. III. In supra citato (596) cap. *Quanto 7, de Divortiis*, dicit : Si alter conjugum *ad fidem catholicam* convertatur, etc. Porro qui suscipit Baptisma in sectis hæreticis vel schismaticis, non convertitur ad fidem catholicam. Ergo. Contendit Palmieri, Innocentium III, ibi *historice* tantum, non autem *dogmatice* apposuisse *catholicam*, quia prius de eodem mentio occurrerat, et quæstio Pontifici proposita versabatur reapse in hoc facto, quod quis infidelis ad catholicam fidem esset conversus. Ideo verba illa non sunt sumenda *exclusive*. Sed ista assertio est penitus contraria veritati ; nam Ferrariensis Episcopus, cui rescripsit Innocentius III, interrogaverat tantum de fidei relicto ab eo qui in hæresim transierat : « Sane tua Nobis fraternitas suis litteris intimavit, quod altero conjugum ad hæresim transeunte, qui relinquitur, ad secunda vota transire desiderat, et filios procreare ; quod utrum possit fieri de jure, per easdem litteras Nos induxisti consulendos. Nos igitur consultationi tuæ de fratrum nostrorum consilio respondentes, distinguimus, licet quidam prædecessores nostri sensisse aliter videantur ; an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur ; vel ex duobus fidelibus alter labatur in hæresim, vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium, » etc. — Gonzalez, cap. 7, *de Divortiis*. Sicut videre est *exclusive* de catholico conjugate relicto ab eo qui lapsus erat in hæresim interrogatus est ; et ipse introduxit distinctionem ut adæquatam et perspicuam traderet doctrinam. Unde introductio infidelis qui convertitur ad fidem catholicam est mere dogmatice introducta. In capite *Gaudemus* hanc fidem catholicam ad quam convertitur infidelis, qui potest aliud matrimonium inire, modo appellat *christianam fidem*, modo *fidem Christi*, et semper intelligit de germana fide, qua Deo placemus et Ecclesiæ Christi membra sumus. *Confirmatur* per Litteras *Quoniam sæpe*, quibus Gregorius XIII missionariis Societatis

Jesu in Angola, Æthiopia, Brasilia, etc. facultatem et auctoritatem concessit « dispensandi cum quibuscumque utriusque sexus Christi fidelibus incolis dictarum regionum, et servis ad fidem conversis, qui ante Baptismum matrimonia contraxerant, ut eorum quilibet, etiam superstitute conjuge infideli, et ejus consensu minime requisito, responso non expectato, matrimonia cum quovis fideli, alias tamen rite, contrahere valeat. » Ibi Pontifex sub nomine Christifidelium intellexit catholicos, et per *Fidem* simpliciter intellexit germanam seu catholicam fidem : nam facultates concessæ non spectant acatholicos, et quando dicit ad fidem conversos posse matrimonium cum quovis *fideli* contrahere, intelligit etiam catholicum ; nam ut catholicus possit licite nubere hæretico vel schismatico, necessaria est specialis dispensatio, quæ non fuit concessa in dictis Litteris. Benedictus XIV, in Litteris *Apostolici ministerii*, 16 sept. 1747, agens de infidelibus ad fidem conversis, promiscue usurpat *fidem catholicam* et *fidem christianam*.

618.— PROB. III° DECLARATIONE S. CONGR. CONCILII. Die 23 jan. 1603, S. Congr. Concilii rescripsit : « Sacra Congregatio censuit ita respondendum minime prædictos ad *veram fidem* conversos accipere alias fideles uxores, nisi prius constiterit, utrum primæ voluerint cum eis permanere vel non. Quod si noluerint cohabitare, vel si voluerint, non tamen absque contumelia Creatoris, vel ut conversos ad mortale peccatum pertrahant, tum posse eos alias *fideles* accipere uxores. Si cohabitare absque Creatoris contumelia velint, et absque eo quod conversos ad mortale peccatum pertrahant, quamvis *veram* agnoscere fidem voluerint, non posse conversos alias *fideles* accipere uxores. » Vera fides, cujus meminit S. Congr., non est fides hæreticorum et schismaticorum ; et quamvis non fuerit scopus S. Congregationis decidere præsentem quæstionem, attamen de consilio introduxit vocem *veram*, et sic sat aperte mentem suam significavit. Advertere etiam oportet, quod vocem *fideles* sumit pro catholicis, agit enim de iis uxoribus quas conversas conjuges possunt iterum ducere licite : atqui nec hæreticas neque schismaticas possunt accipere uxores.

618 bis.— PROB. IV° RATIONE. 1° *Directe, ex fine propter quem divinitus concessum est privilegium fidei.* Concessum fuit is-

tud privilegium ad procurandam salutem æternam neoconversorum, ut scilicet avertatur obstaculum quod obstat quominus ex filiis tenebrarum fiant filii lucis. Porro talis finis non obtinetur in eis infidelibus qui convertuntur ad sectas hæreticas vel schismaticas, quæ non habent fidem catholicam, quam si quis non integram inviolatamque servaverit, prorsus in æternum peribit. Unde Palmieri fatetur, privilegium fuisse primo et per se concessum propter Baptismum in Ecclesia Catholica susceptum, sed contendit, fuisse secundario concessum professione fidei in sectis hæreticis, propter identitatem Baptismi. Sed si propter identitatem Baptismi fuit concessum, non videtur quonum pacto non sit primo et per se, sed tantum secundario concessum sectis acatholicis. Si autem fuerit concessum propter germanam fidem, nullatenus, ne secundario quidem, trahi potest ad spuriam fidem. Ergo.

618 ^{ter.} — 2° *Indirecte, ex nutantibus in oppositum fundamentis.* *Ad primum* : S. Augustinus ibi neutiquam meminit Donatarum, nec vel leviuscule eis alludit : ita enim habet : « Fratres autem christianos significari, multis divinarum Scripturarum documentis probari potest. Manifestissimum tamen illud est quod Apostolus ita ponit ; sanctificatus est enim vir infidelis in uxore, et sanctificata est mulier infidelis in fratre. Non enim addidit, nostro ; sed manifestum existimavit, eum fratris nomine christianum intelligi voluit, qui infidelem haberet uxorem. » Ibi nomine christianorum intellexisse catholicos S. Augustinum, colligitur ex effectu sanctificationis, quem inducit, et ex explicatione reticentiæ vocabuli *nostro*. Cæterum S. Augustinus nomine christianorum simpliciter assolet designare catholicos ¹ ; et ideo, nedum nobis adversetur in hac quæstione, nobis favet. — *Ad secundum* : Innititur inadæquate, scilicet par-

¹ *De Catechizandis rudibus*, n. 48 : « Non enim per eos solos qui christianum nomen oderunt, et dolent eo nomine occupatum esse orbem terrarum, et adhuc simulacris et dæmoniorum curiositatibus servire desiderant, audet ille tentare christianos ; sed etiam per eos quos paulo ante commemoravimus, de unitate Ecclesiæ, velut putata vite præcisos, qui hæretici vel schismatici dicuntur, conatur etiam id quidem interdum. » *De vera Religione*, cap. 5 : « Neque in confessione paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in languore schismaticorum, neque in cæcitate Judæorum quærenda est religio,

tim, *concedo* ; adæquate seu integre, *nego*. Privilegium enim est pro iis qui Christo volunt non tantum incorporari per Baptisma, sed etiam vivere vita ejus, scilicet esse sanctificati et salvi fieri : porro nec schismati neque hæresi inest virtus sanctificandi et salvandi ; ergo. Verba S. Thomæ nobis favent ; nam, juxta eum, hæresis est proprie aliquod genus infidelitatis : ergo sub nomine *infidelis* simpliciter venit hæreticus, quemadmodum sub nomine *fidelis* simpliciter venit solum catholicus. — *Ad confirmationem* : Nego. Illa ratio ab Angelico Doctore adducta est quidem ratio convenientiæ et illustrat privilegii indultum ; sed nequaquam a Baptismo tanquam a fonte jus discedendi seu solvendi vinculum repetit ; Baptismi susceptio est duntaxat una ex conditionibus requisitis, alioquin solveretur vinculum per ipsam Baptismi susceptionem, quod est prorsus erroneum. Fons illius privilegii alius non est nisi divina voluntas, et si alius admittendus esset præter hunc primum fontem, potius in discessu infidelis, quam in baptismate conversi, esset reponendus formaliter, juxta verbum Apostoli ; nam etsi baptizatus sit atque perfecte conversus ad veram fidem sit unus conjux, nullum jus sortitus est ad separationem, donec interveniat saltem una e tribus conditionibus ab Innocentio III definitis. Unde ipse Innoc. III, cap. *Quanto* : « Contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur. » Deinde ibi loquitur S. Thomas de discessu quoad thorum duntaxat, nam, art. 5, o, dicit : « Si infidelis vult cohabitare sine contumelia Creatoris, vel sine hoc quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis libere discedere ; sed discedens non potest alteri nubere. » — *Ad tertium* : Solvitur eo sensu quod Deus vult, ut solvatur per hoc quod contrahitur aliud matrimonium, *concedo* ; eo sensu quod posterius matrimonium habeat suapte natura vim dirimendi matrimonium in infidelitate contractum, *nego* ;

sed apud eos solos qui christiani, catholici vel orthodoxi nominantur, id est, integritatis custodes, et recta sectantes. » *Enchiridion*, n. 1 : « Neque hoc ideo negandum est (Christum) proprium fundamentum esse fidei catholicæ, quia putari potest aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune. Si enim diligenter quæ ad Christum pertinent cogitentur, *nomine tenus* invenitur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se christianos vocari *volunt* : reipsa vero non est apud eos. » Et possent adduci prope innumeri alii textus S. Augustini.

alias enim institutio privilegii non fuisset necessaria, imo esset inutilis. Quod dicitur firmiori vinculo solvi minus firmum, si sit ei contrarium, indiget sane grano salis : nam si infidelis consentiat pacifice cohabitare, nihilominus matrimonium conversi cum fidei esset firmitus matrimonio in infidelitate contracto, et tamen, juxta eundem S. Thomam et omnes, non solveretur prius per posterius. Deinde matrimonium consummatum Christianorum est prorsus firmitus matrimonio rato : atqui tamen matrimonium consummatum postea contractum non pollet dirimere aliud antea contractum et simpliciter ratum, sicut declarat Alexander III, cap. *Licet 3, de Sponsa duorum*. Si objicias quod consummatum debet esse ratum, priusquam consummetur, et ideo quando consummatur non est ratum, utpote invalidum ; respondeo : Contingere potest ut non sit prius ratum quam consummatum, puta ubi non viget decretum clandestinitatis, et contrahitur matrimonium per copulam carnalem ; vel etiam in locis ubi viget, quando Apostolica Sedes dispensavit super occultum impedimentum et super illud decretum, puta quando renovatur consensus per copulam. Ideo consummatio et contractus matrimonii possunt esse simul, et tamen certum est, non dirimi matrimonium simpliciter ratum per aliud postea contractum et consummatum.

Quæritur 3º an integrum sit conjugi infideli inire etiam aliud matrimonium, postquam conversus iterum valide nupsit ?

619. — I. DEFINITUR QUESTIO. Disceptatio videtur esse, non de validitate, sed tantum de liceitate novi matrimonii ab infidele initi. Sanchez, lib. VII, disp. 77, n. 1, dicit : « Certissimum apud universos est, dissoluto matrimonio per transitum fidelis ad alias nuptias... *valide* infidelem ad aliud matrimonium transire. Quia, cum matrimonii vinculum claudicare nequeat, eo ipso quod dissolvitur ex parte fidelis, dissolutum manet ex parte utriusque ; ac proinde nihil est quod valori matrimonii tunc per infidelem initi obstet. » Idem ponit extra omne dubium Schmalgr., lib. IV, tit. 19, n. 29 ; et affirmat Benedictus XIV, *QQ. Canonice*, q. 546, n. 12, dicens, hanc sententiam hodie videri communem. Difficultas igitur est de liceitate. Benedictus XIV, in

constit. *Postremo mense*, 28 febr. 1747, n. 58 meminit sententiarum hinc et hinc, sed nihil pronuntiat : « Quando infidelis ad Christum conversus transitum facit ad alias nuptias, an eadem sit libertas conjugii infideli alias contrahendi nuptias, res adhuc in dubio est. » Iterum ipsi occurrit eadem difficultas in constit. *Apostolici muneris*, 30 sept. 1747, et postquam meminerit variarum sententiarum, subdidit : « Sed quidquid sit de hujusmodi controversiis, quæ inter Theologos et juris canonici professores disceptantur ; de quibus nihil Nos definire intendimus, singulas illorum sententias eo loco quo sunt relinquentes, etc. »

620. — II. SENTENTIA NEGANS FIERI EXPEDITAM INFIDELI FACULTATEM ITERUM NUBENDI. S. Thomas, S. Bonaventura, Dominicus Soto, uterque Ledesma, Vega, Lopez, Turrecremata, Pontius, et alii negant. Pontius dicit, hanc esse communem et veram sententiam ; et esse communem concedit Durandus, apud Pontium, lib. VII, cap. 48, n. 25. Attamen non omnes eodem modo affirmant inhibitionem iterum nubendi. S. Thomas, Soto, Bartholomæus Ledesma, Vega, tenent inhibitionem esse absolutam : unde, post contractum novum matrimonium a converso, sive convertatur alius conjux et Baptisma suscipiat, sive non, non potest ad alias transire nuptias, nisi ad hoc ei dispensatio concedatur post conversionem. S. Bonaventura, Turrecremata, Lopez, Richardus, etc., censent non opus esse dispensatione, si iste infidelis convertatur, quia Baptisma non tantum delet omnes culpas, sed etiam extinguit omnes pœnas culpis debitas, et ideo cessare inhibitionem iterum nubendi, quæ est pœna inflictæ infideli ob ejus contumaciam contra jus divinum ad Baptisma obligans, et contra legem matrimonii, quæ illum astringit ad præstanda rationabiliter requisita ad pacificam cohabitationem ¹. — 1° S. Ambrosius (vel Ambrosiaster),

¹ Petrus Ledesma introduxit peculiarem distinctionem, existimans prohibitionem nubendi oriri a lege principis sæcularis, atque censet infidelem posse etiam nubere, si non subiaceat potestati principis christiani, quia nullibi principes infideles connubium istiusmodi prohibuerunt. Secus vero, si sit sub potestate principis christiani, quia, etsi non reperiatur lex scripta quæ id vetat, habetur tamen prohibitio ex usu vim legis obtinente. Istam singularem sententiam communiter ablegant auctores, quia vetitum nubendi, non a lege humana, sed a lege naturali ac divina repetunt.

in I Cor. vii, n. 70, super illud : *Non est enim frater aut soror servituti subjectus in hujusmodi* : « Hoc est, non debetur reverentia conjugis ei qui horret auctorem conjugii ; non enim ratum est matrimonium quod sine Dei devotione est ; ac per hoc non est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit. Contumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur, ne accusetur alii copulatus. Infidelis autem discedens, et in Deum, et in matrimonium peccare dignoscitur ; quia noluit sub Dei devotione habere conjugium. Itaque non est ei fides servanda conjugii, quia ideo recessit, ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii. » Et refertur can. *Si infidelis* 2, causa 28, q. 2. — 2º Innoc. III, cap. *Quanto* 7, de *Divortiis* : « Qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. » Et infra : « Contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur. » Tacite innuit Pontifex, illud jus non solvi erga eum qui relinquit. — 3º Privilegium divinum solvendi matrimonium in hoc casu fuit concessum in favorem fidelis, non autem in favorem infidelis perfracti animi, alias vergeret in detrimentum fidei ; nam, vi talis concessionis, infidelis facilius maneret in errore obstrictus ; e contra, si ipsi non suppetat medium licite nubendi, eo ipso pellicitur admodum ad imitandum conjugem fidelem. Porro, si posset, non tantum valide, sed etiam licite aliud matrimonium inire, favor esset, utique non directe ac primario, sed indirecte et consequenter concessus ipsi infideli, qui inde ex peccato suo emolumentum reportaret. — 4º Dissoluto matrimonio in infidelitate contracto, utique nulla superest lex regens illud matrimonium, sed nihilominus superesse potest lex pœnalis, quæ lata sit intuitu illius matrimonii, et respiciat effectus ejus ; non enim semper, avulsa causa, id eo tollitur effectus ; quod optime ponderavit S. Thomas, in IV, dist. 39, q. 1, a. 5, ad 3 : « Postquam fidelis contraxit, solutum est vinculum matrimonii ex utraque parte : quia matrimonium non claudicat quantum ad vinculum, sed quandoque claudicat quantum ad effectum. Unde in pœnam uxoris infidelis ei indicitur quod non possit cum alio contrahere, magis quam ex virtute matrimonii præcedentis. Sed si postea convertatur, potest ei concedi dispensative ut alteri nubat, si vir ejus aliam uxorem duxit. » Idem tenet,

in I Cor. vii, super illud : *Non est enim servituti subjectus frater.*

621. — III. SENTENTIA AFFIRMANS, FIERI PENITUS EXPEDITAM INFIDELI FACULTATEM ITERUM NUBENDI, ETIAM ANTE MORTEM CONVERSI. Durandus, Veracrux, Henriquez, Sanchez, Hurtado, Castropalaus, Wiestner, Cardinal. de Lauræa, Clericatus, Rosignol., Schmalzgrueber, Kugler, Billuart, et alii communius saltem inter recentiores, sentiunt, infidelem, etiam obstinatum, dissoluto jam matrimonio a fidei, posse licite aliud inire matrimonium. Schmalzgr., lib. IV, tit. 19, n. 32, dicit, hanc sententiam esse communem. Ad illam sat aperte inclinat Benedictus XIV, *QQ. Canonicæ*, q. 546, n. 12. — 1º Nullum exstat jus quod tale matrimonium prohibeat : non ecclesiasticum, nam Ecclesia caret jurisdictione supra eos *qui foris sunt* ; non divinum ac naturale, quia nullus textus, nec vel ullum juris divini proferri potest testimonium ; jus autem naturale non inducit impedimentum ejusmodi. — 2º Mortuo conjuge converso, infidelis prorsus aliud matrimonium inire potest ; porro pari ratione id potest, postquam conversus iterum valide nupserit, quia per hoc novum matrimonium non minus quam per mortem ipsam solvitur prius matrimonium, adeo ut si conversus fieret viduus post novum matrimonium, non posset redire ad infidelem, nisi iterum cum eo contraheret.

622. — IV. MENS AUCTORIS. 1º Nec textus S. Ambrosii vel Ambrosiastri, nec textus Innocentii III demonstrant primam sententiam ; etenim definiunt quidem, jus solvendi matrimonium esse penes eum qui relinquitur, scilicet penes conversum, non vero apud infidelem : sed nihil dicunt de facultate quæ consequitur solutionem vinculi. Quia vero ei in pœnam peccati denegant jus solvendi, et tacent de quavis alia pœna, verosimilius infertur ex illis juris textibus, non adesse talem pœnam. 2º Nec apud S. Paulum, nec alibi invenitur lex divina prohibens sub gravi tales nuptias : porro lex hujusmodi debet non tantum existere, sed necesse est ut certo constet, aliunde impar est ad obligandam conscientiam : ergo. Dicit Pontius, lib. VII, cap. 48, n. 26, hanc pœnam infligi a Deo, et promulgari ab Ecclesia : at ubinam promulgatur ab Ecclesia ? non in canone *Si infidelis*, neque in capite *Quanto* : porro usquedum alii textus

non fuerunt producti; ergo. Sed neque inducitur prohibitio per legem naturalem, sive quia jam infidelis pœnam sumit ex denegatione juris solvendi matrimonium aut retinendi compartem; dum gemina hæc facultas adscribitur ejus comparti; sive quia nemo tenetur sibi applicare pœnam: porro, cum jus naturale non definiat neque applicet pœnam non nubendi, infidelis deberet illam sibi applicare temperando a nuptiis. 3° Et ita patet, privilegium non vergere in favorem infidelis; nam quod, ipso invito, fidelis discedat, non est favor, sed pœna. Hanc rationem tetigit Innoc. III, cap. *Gaudemus* 8, de *Divortiis*: « In favorem præsertim christianæ religionis et fidei, a cujus perceptione per uxores, se deserere timentes, viri facile possent revocari. » Quod autem incitaretur ad fidem amplectendam, si non posset iterum nubere, est parum efficax, nam Deus vult rationabile obsequium, et neminem cogit ad fidem. 4° S. Thomas, S. Bonaventura utique asserunt, in pœnam infidelis ei indicere quod non possit cum alio contrahere; sed operæ pretium fuisset aperire a quonam legislatore et ubinam hoc indicatur. Porro super hoc silent SS. Scripturæ et traditio. Unde placet nobis secunda sententia, et tenemus, dari directe et per se fideli jus iterum nubendi, quo jure uti vel non uti potest pro libitu: quo si utatur fidelis, infidelem indirecte et per accidens consequi jus iterum nubendi.

Unde si infidelis hujusmodi, soluto vinculo matrimonii per novum matrimonium conversi, alteri nubat, atque postea ipse convertatur ad fidem, minime inquietandus est propter novum matrimonium. Et ideo sive altera pars convertatur quoque, sive remaneat in infidelitate, sed pacifice cum conversa cohabitare non incitans in peccatum, neoconversa nequaquam adigenda est ad se separandam ab infideli.

Sed non æque certum videtur nobis, sicut Sanchezio, Schmalzgrueberio, et Benedicto XIV, esse concordantes auctores circa valorem illius matrimonii; nam fautores prioris sententiæ quos versavimus, præsertim S. Thomas, S. Bonaventura et Pontius, non distinguunt inter dirimens et prohibens impedimentum, sed simpliciter dicunt, infidelem non posse, vivente converso, iterum nubere, et loquuntur tanquam de impedimento dirimente. S. Thomas, per hoc quod dicit, in-

fidelem, si convertatur, non ideo posse nubere, nisi dispensetur, sat aperte significat, se intelligere de impedimento dirimente. Sane si esset aliqua lex prohibens talia matrimonia, esset prorsus divina per Ecclesiam promulgata, uti contendit Pontius; sed lex divina prohibens matrimonia semper inducit impedimentum dirimens; ergo.

Punctum II.

De interpellatione facienda.

623. — I. QUANDO ET QUOMODO FIERI DEBEAT INTERPELLATIO.

1° *Quando.* Interpellatio fieri debet postquam conversus Baptisma susceperit, sicut respondit S. Cong. S. Officii, 13 April. 1859, Vicario Apostolico Tchely Orientalis. Attamen Sedes Apostolica concedit facultatem interpellandi ante Baptisma, si graves ac rationabiles causæ id requirant.

2° *Gemina questio est ponenda.* Duplex quæstio poni debet in interpellatione : 1° an velit et ipse amplecti fidem et suscipere Baptismum ; 2° si secus, an saltem velit pacifice cohabitare absque contumelia Creatoris. Alioquin fidelis conjux non potest esse certus de pertinacia infidelis. Et quamvis forte infidelis aliqua suæ dedignationis signa præbuisse antea, attamen fieri potest, ad vitandum ingens incommodum quod ex matrimonii solutione reformidat, ut annuat, si interpelletur ; maxime si pars infidelis sit uxor atque ex viro prolem susceperit. Nec satis est interpellare infidelem, an converti velit, sicut perperam existimarunt aliqui cum Sanchez ; sed oportet etiam interpellare, an velit cum conjuge fidei cohabitare sine contumelia Creatoris, juxta dispositionem Innoc. III, cap. *Quanto, de Divortiis*. Ita rescripsit S. Cong. de Propaganda Fide, 5 Martii 1816.

3° *Libellus repudii non eximit a necessitate interpellandi.* Nec cessat interpellationis necessitas quando maritus solemniter expulit uxorem, videlicet dando libellum repudii

coram pagi primoribus juxta legem regni, sed gemina interpellatio adhuc requiritur in hoc casu, nisi super eam dispenset Sedes Apostolica. Ita eadem S. Cong. de Propaganda Fide, ad 3. Si ipse maritus sit conversus atque plures simul habeat uxores, quia pertinet ad sectam quæ polygamiam permittit, debet interpellare primo ductam, et non alias, si valide contraxerit cum prima; nam, in hoc casu, cæteræ non sunt legitimæ uxores. Contingere autem potest, ut primæ uxori non sit legitime copulatus, puta si obstet aliquod impedimentum juris naturalis vel divini, v. g. si duxerit repudiatam, aut sororem, etc.

624. — 4° *Interpellatio fieri debet judicialiter ab Ordinario.* Jus ecclesiasticum decernit, ut interpellatio fiat judicialiter ab Ordinario. Greg. XIII, Litt. *Quoniam sæpe*; Benedict., *de Synodo*, lib. XIII, cap. 21, n. 4; S. Cong. S. Officii, 11 Jun. 1760. Responsio, sive affirmativa sive negativa sit, consignatur in instrumento quod servari debet in archivio. Si moras ad deliberandum petierit infidelis, charitative illi debet annuere Ordinarius, definiens tamen tempus, quo elapso, si responsum non ediderit infidelis, censebitur contumax. Quod sedulo notabit in actis. Si infidelis accersitus non comparet, oportet illum interpellare per aliam personam, et omnia in actis scribere. Gemina interpellatio una vice facta sufficit, sed charitas suadet, ut pluries iteretur, si fieri possit. S. Cong. S. Officii, die 12 Jun. 1830, ad Vicarium Apostolicum Cocincinnæ Occidentalis, apud Gasparri, n. 1089.

625. — 5° *Arcetur sententia Sanchezii.* Sanchez, lib. VII, disp. 74, n. 11, dicit, nullam judicis sententiam desiderari, ut, infideli renuente pacifice cohabitare, possit fidelis ad aliud matrimonium transire; *primo*, quia Innoc., cap. *Quanto*, adscribit solutionem matrimonii contumeliæ Creatoris, non autem sententiæ judicis. — *Secundo*, ista facultas est privilegium a Christo concessum, quod non magis quam ingressus in Religionem requirit sententiam judicis. — *Tertio*, S. Paulus nullam judicis sententiam petit. Sed hæc sententia arcetur per declarationes SS. Congregationum et SS. Pontificum, et per rationem ipsam, et aliunde triplex ejus fundamentum est omnino nutans. Nam hæc causa est prorsus matrimonialis, et quidem magni momenti. Porro causæ matrimoniales, apud Christianos, pertinent ad judices ec-

clesiasticos, quorum est ferre sententiam de libertate ac de idoneitate ad contrahendum. Aliunde quisque fidelis, maxime recens conversus, non est par ad iudicandum, an sufficiens sit interpellatio, et vix studio partium immunis esse potest. Tandem inde consequerentur inconvenientia, nempe non satis prospiceretur saluti infidelis, neque constaret, an desiderio salutis, potiusquam intuitu divortii pars conversa fidem sit amplexa.

Innoc. III solutionem matrimonii non ascribit contumeliæ Creatoris, sed novo matrimonio; contumelia Creatoris dat jus ad solvendum atque est causa cohonestans novum matrimonium. Non est paritas inter casum ingressus Religionis et casum matrimonii infidelis conversi; nam pro ingressu Religionis nulla interpellatio est facienda, et quamvis alter conjux summopere reluctatur, vel contra pronus est ad præstanda omnia quæ ab ingrediente Religionem desiderari possunt, hæc omnia sunt frustra. Non autem sic in præsentī casu. Dominus Jesus eo ipso quod matrimonium effecit sacramentum novæ Legis, causas matrimoniales concedit Ecclesiæ, et non erat opus peculiari institutione ad istiusmodi potestatem tradendam. Unde nec etiam ratio fuit cur S. Paulus iudicis ecclesiastici meminerit.

626. — 6° *Interpellatio debet fieri in forma.* Necesse est interpellare directe, nec sufficit interpellatio oblique facta, v. g. si qui deputatur ad interpellationem faciendam dicat: « Scisne, ista uxor, a te antea dimissa aut fugiens, nunc intravit in istam novam religionem Europeorum, et quærit alium virum: an si ad te rediret, adhuc reciperes pro uxore tua, et cum ea pacifice cohabitares, et quam nunc habes uxorem, dimitteres? » Hoc dubium fuit propositum S. Congr. S. Officii, quæ, 23 Nov. 1769, respondit: « Quoad præteritum acquiescat, facto verbo cum Ssmo; sed in posterum interpellationes esse omnino faciendas juxta formas ab Ecclesia præscriptas. »

Clericatus, XI, n. 24, sequentem tradit interpellationis formulam, quam refert Gasparri, Allegato IV, n. 4: « Commissione et mandato illustrissimi ac reverendissimi DD. N. Episcopi. Tenore præsentium et ad instantiam Mariæ N., neophitæ, ante baptismum vocatæ Rachelis, requiritur, interpellatur ac monetur Isaac Alpronus judæus, maritus ante

baptismum ejusdem Rachelis et nunc Mariæ, ut in termino dierum triginta ab intimatione præsentis immediate decurrentium ac numerandorum quorum decem pro primo, alios decem pro secundo et reliquos decem dies pro tertio et ultimo termino assignamus, debeat in actis hujus Curia se exprimere ac declarare, an velit se convertere ad sanctam fidem christianam, sectam judaicam deserere, ac, sacrum baptismum corde sincero suscipere, prout ipsa Maria, olim uxor sua, fecit, et prout enixe eum facere rogat, pro salute animæ suæ monet, interpellat et requirit. Alias dictis triginta diebus transactis, et ad fidem christianam non se convertente, et se conversurum non declarante, ipsa Maria ad secundas nuptias cum alio fidei transibit, vel Religionem ingreditur, prout magis in Domino pro propria æterna salute putaverit expedire; et citetur prædictus Isaac Alpronus judæus, ac citatus intelligatur, eodem termino triginta dierum transacto, coram D. S. illustrissima ac reverendissima ad audiendum ita sententiari, et quodcumque decretum necessarium et opportunum super præmissis pronuntiari; salvo jure eidem Mariæ, olim Racheli, petendi et consequendi dotem suam, ac alia quæcumque bona sibi de jure debita. In quorum fidem, etc. Datum in Cancellaria episcopali N., die... anno... »

Si autem ambæ interpellationes fiant simul, oportet, post verba, *monet, interpellat et requirit*, addere: « Vel saltem, si sacrum baptismum suscipere recuset, an velit pacifice cohabitare sine ulla christiani nominis contumelia. » Et post verbum *conversurum*, addere: « et pacifice absque contumelia Creatoris cohabiturum. »

627. — 7° *Prudentiæ Ordinarii est adjudicare utrum infidelis promissa sint ex animo.* Contingere potest, ut pars infidelis, sine conversionem, saltem pacificam cohabitationem absque contumelia Creatoris spondeat aut fecte, aut sincere quidem, sed, illius indolis habita ratione atque circumstantiis mature consideratis, Ordinarius judicet, periculum peccati et salutis imminere fidei ex consortio infidelis, tunc permittat novas nuptias ad tramitem synodi Limanensis III, a Sixto V approbatæ, quæ ita habet, art. 2, cap. 10: « Sed quoniam tunc periculum recens conversi cavendum est, ne si diu permanserit in toro infidelis, fidem

Christi fortassis amittat, dum vult servare homini; tum vero libertati illius consulendum est, ne cælebs vivere cogatur, qui forsan uritur : idcirco decernimus, ut, transacto sex mensium spatio, res ad Episcopum deferatur, qui, bene perspecta causa, fidei declaret copiam esse aliud matrimonium ineundi propter fidei aut charitatis periculum, quod patiatur. » S. Cong. S. Officii, 29 Nov. 1882.

Si id constet ante geminam interpellationem faciendam, fit tantum interpellatio de proposito suscipiendi Baptisma et omittitur interpellatio de pacifice cohabitandi voluntate, sed ad hoc requiritur dispensatio Sedis Apostolicæ. Sic enim rescripsit S. Congr. S. Officii, 29 Nov. 1882 : « Ad 2um : Si ante interpellationem faciendam satis constet de voluntate hominis vendendi aut aliis tradendi suam uxorem, Vicarius Apostolicus, vi suarum facultatum pro casibus extraordinariis datis, dispenset ab interpellatione. Si vero post interpellationem factam, responsio affirmativa habita fuerit, et per processum extrajudiciale constet certis argumentis de mala viri dispositione vendendi aut aliis tradendi mulierem, Vicarius Apostolicus affirmativam responsionem pro negativa habere poterit, et permittere transitum mulieris conversæ ad alias nuptias, facto de hac resolutione verbo cum Ssmo. In casibus particularibus in quibus hæc certa argumenta desint, recurrat ad S. Sedem. » Si autem infidelis interpellatus nihil respondeat, quum tamen possit facile, si vellet, respondere, adest magna probabilitas, quod ipse non converti neque pacifice absque contumelia Creatoris cohabitare velit. Attamen in praxi oportet petere dispensationem super interpellatione, et hæc omnia consignare in actis.

628. — II. INTERPELLATIO NECESSARIA EST AD VALIDITATEM MATRIMONII. 1° *Sententia negans, interpellationem esse necessariam ad valorem Matrimonii.* Ballerini, *de Matrim.*, n. 759, et cum eo Cardin. d'Annibale ultro concedit, interpellationem esse necessariam ad licite contrahendum novum matrimonium, ideoque graviter peccare eum qui, illa neglecta, contrahit; sed contendit, illam non requiri ad valide contrahendum. Christus enim concessit privilegium discedendi, si infidelis discesserit, sed non constat, favorem alias ineundi nuptias fuisse alligatum monitioni tanquam conditioni nul-

litalis matrimonii. Porro hoc nemo probavit, nec facile quispiam probabit. Ergo. Subdit d'Annibale : « Et licet conditio esset (jure canonico imposita) perinde habenda foret, ac ea quæ apponitur matrimoniis mixtis, educandi prolem nascituram in religione catholica; etenim exploratissimi juris est, leges canonicas id quod prohibent illicitum, non irritum facere, sine decreto irritanti. » Et P. Ballerini remittit ad Sanchezium, lib. VII, disp. 74, n. 13-18.

629. — 2° *Sententia affirmans est certa et communis*. Sanchez, Salmanticenses ¹, Card. Brancatius, Clericatus, de Angelis, Mansella et Gasparri jure censent interpellationem requiri ad valide contrahendum, nisi forte juxta aliquos interpellatio impossibilis sit. 1° Apostolus, I Cor. vii, 13, dicit : *Quod si infidelis discedit, discedat : non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi*. Quibus verbis significat, fidelem, priusquam iterum nubat, debere certiorari de contumacia infidelis, nec voluit illum posse uti privilegio temerarie et cum periculo contrahendi nulliter et simul utrique conjugum gravem irrogandi injustitiam; infideli quidem, frangendo fidem debitam et adulterium perpetrando; novo autem conjugum, contrahendo cum periculo impedimenti ligaminis et se flagitiose cum eo commiscendi. De hoc sentire oportet, sicut de præcepto communionis paschalis, cui non satisfacit fidelis per communionem indignam, quia Christus et Ecclesia præcipiunt communicare, non qualitercumque, sed digne.

630. — 2° Id sat aperte significavit Innocentius III, cap. Quanto 7, de Divortiis, ubi dicit, se interpretari legem divinam : « Si enim alter infidelium conjugum ad Fidem catholicam convertatur, altero vero nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente : qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit ; et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus : *Si infidelis discedit, discedat ; frater enim vel soror non est servituti subjectus in hujusmodi*. » Uti

¹ Salmantic., tract. 9, cap. 5, n. 48, dicunt simpliciter necessariam esse interpellationem, non facientes discrimen inter validitatem et licetatem matrimonii ; quia tamen amplectuntur sententiam quam tenet Sanchez, lib. VII, disp. 74, n. 12, ubi explicat de necessitate ad valorem, jure inferitur, et ipsos hoc tenere.

videre est, fidelis debet esse conscius discessus infidelis ; quod exprimitur per verba *si discedit, discedat*, quæ dicere perhibetur fidelis, et dicere nequit, nisi certioratus evaserit de refragante infidelis animo ; certioratus autem esse nequit, nisi interpellaverit : « Ex hoc principio (scilicet ab Innoc. III enuntiato) alterum velut consequens deductum fuit, ut conjux conversus conjugem infidelem requirere, ac interpellare debeat, ut mentem super ea re aperte declararet. » Benedict. XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. 21, n. 4.

631. — 3º Jam id declaraverat S. Congreg. Concilii, 23 Jan. 1603 : « S. Congregatio censuit ita respondendum : Minime posse prædictos ad veram fidem conversos accipere alias fideles uxores, nisi prius constiterit utrum primæ voluerint cum eis permanere vel non. » Verba, *minime posse*, sensu obvio sumpta, intelliguntur de conditione requisita ad valorem. Sed omnino explicite id ipsum declaravit S. Congregatio de Propaganda Fide, 3 Martii 1816. Provicarius Generalis Tongkini Occidentalis ei proposuerat sequens dubium : « Utrum ad effectum matrimonii dissolvendi juxta privilegium in favorem fidei a Christo Domino concessum, et ab Apostolo promulgatum, interpellatio partis in infidelitate perseverantis sit de jure divino, atque adeo necessaria, ut, ea neglecta, nullus plane habeatur matrimonii dissolvendi locus ? An solum pertineat ad formam judiciale, nec requiratur, nisi ut dissolutio licite fiat, præsertim cum aliunde constet indiciis moraliter certis alterum conjugem nec fidem amplecti nec sine contumelia Creatoris velle cohabitare ? » Ad quod respondit S. Congr. : « Non esse locum dissolutioni matrimonii in infidelitate contracti in casu de quo agitur, nisi interpellatione præmissa, aut nisi ob tenta legitimis ex causis super interpellatione Apostolica dispensatione. » Ballerini reponit, argumentum ex hac declaratione desumptum multiplicem ob causam claudicare : « Quippe aliæ suppetebant rationes, propter quas secundum cujusdam Tullii cum Martha matrimonium invalidum censeretur, uti genuina Acta S. Congregationis inspicienti facile patet. Vide Sanchez, lib. VII, disp. 74, n. 13-18. » Sed S. Congr. respondit ad casum propositum, et declaravit invalidum matrimonium, non ob causas, quas reticet Ballerini, et opportune producere debuisset, sed ob omissio-

nem interpellationis. Quoad sententiam Sanchezii, non est dubium de illa; expresse enim illam enuntiavit, loco citato, n. 12, quem forte non legit Ballerini: « Tertio deducitur, necessariam esse monitionem infidelis, aut interrogationem... ut possit fidelis matrimonium dissolvere et ad aliud transire. Constat, quia id effici nequit, nisi infideli renuente converti, aut, juxta aliam sententiam, renuente legitimam cohabitationem. Ut ergo *valide* id fieri possit, necessarium est constare de voluntate infidelis renuentis conversionem, aut legitimam habitationem, ac proinde, ut hæc voluntas constet, necesse est ipsum moneri seu interrogari. Et confirmatur, quia qui statuit aliquid, virtualiter statuit illa sine quibus id commode fieri nequit, leg. penult. ff. de *Usufructu*; et leg. *Quicumq.*, § *Si ei quem*, ff. de *Const. act.* At non potest commode sciri voluntas conjugis non conversi ad fidem, nisi interrogetur seu moneatur. Ergo statuens, matrimonium non posse dissolvi sine prædicta voluntate infidelis renuentis conversionem vel legitimam habitationem, statuit consequenter, monitionem desiderari, ut hæc voluntas cognoscatur. »

632. — 4° Gregorius XVI, die 17 Jan. 1836, sanavit in radice matrimonia inita post incompletas interpellationes. Vicarius Apostolicus Sutchuensis, postquam Pontifici recitaverit magna incommoda ob quæ neoconversi abstinebant ab interpellationibus debitis, subdidit: « Quod si Sanctitas Vestra censuerit, omissionem dictarum interrogationum, *an conjux infidelis velit converti, et an velit saltem cohabitare sine contumelia Creatoris*, reddere nullam interpellationem, aut insufficientem, ita ut, ex vi hujusmodi interpellationis, pars fidelis non possit *valide* aliud matrimonium contrahere cum aliquo fidei, tunc humiliter supplicat Vicarius Apostolicus prædictus, ut Sanctitas Vestra sanet in radice multa matrimonia, quæ in Vicariatu Sutchuensi contracta sunt post interpellationem factam sine dictis interrogationibus. »

Gregor. XVI: « Perpensis expositis, benigne matrimonia, ut supra, contracta in Vicariatu Sutchuensi cum omissione interrogationum, prout in supplici libello exponitur, in radice sanat et convalidat perinde ac si in matrimoniis contractis interpellationes factæ essent. »

3° Auctores magnæ æstimationis excipiunt casum moralis

impossibilitatis. Diximus, nisi, juxta aliquos, interpellatio sit moraliter impossibilis; nam si aut ignoretur ubinam infidelis degat, ac moraliter impossibile judicetur in hujusmodi cognitionem venire, aut si, ejusdem habita notitia, legitima interpellatio eidem fieri non posse dignoscatur; in hisce circumstantiis, et aliis quæ moraliter impossibilem reddunt interpellationem, aliqui magnæ æstimationis auctores, teste Benedicto XIV (*de Synodo*, lib. XIII, cap. 21, n. 4), interpellationem omitti posse censent. Attamen Apostolica Sedes, ut occurrat non paucis incommodis, quæ oriri possunt, si ista sententia in praxim traducatur, requirit, ut recursus fiat ad Sanctam Sedem, ut obtineatur dispensatio super interpellatione facienda, aut Ordinarius dispenset, vi indulti Apostolici. Unde illa sententia non est satis tuta in praxi.

633. — *4º Interpellatio judicialis ab Ordinario facienda videtur non requiri ad validitatem Matrimonii.* Interpellatio fieri debet ab Ordinario et judicialiter, ut dictum est (624); at vero si fiat privatim ab ipso conjuge converso, atque gemina quæstio interpellationis aperte ac certo significata fuerit infideli, videtur quod valide contrahere possit. Nam, quod interpellatio fiat ab Ordinario et judicialiter, provenit ex statuto Ecclesiæ, quæ non videtur sub nullitatis pœna talem induxisse formam. Sed fidelis debet caute adhibere testes et alia opitulamenta, quibus plane constet et demonstretur, partem infidelem nec velle converti, neque velle habitare pacifice et sine contumelia Creatoris. Alioquin parochus non poterit interesse ejus matrimonio cum alio fidei. Cæterum in tali casu, parochus debet recurrere ad Ordinarium, nisi urgentissimæ causæ ipsum premant.

634. — III. SEDES APOSTOLICA SOLET DISPENSARE AB INTERPELLATIONE QUANDO EST MORALITER IMPOSSIBILIS. Interdum contingit, ut interpellatio sit vel omnino impossibilis, vel difficultatis adeo magnæ, ut æquivalet impossibilitati morali, et ideo nescitur an conjux infidelis reapse discedat, id est, an renuat simul converti et cohabitare sine contumelia Creatoris. Tunc necesse est recurrere ad Summum Pontificem, qui, inquit de Angelis, utpote juris divini authenticus interpret et juris ecclesiastici supremus moderator, declarare potest in iis adjunctis jus divinum non obligare ad

præmittendas interpellationes, et in jure ecclesiastico dispensare quoad formam juridicam earumdem interpellationum. Aliquando autem ex causa Pontifex dispensat in totum ab interpellationibus, et aliquando dispensat a rigore interpellationis, videlicet coarctat ad unam interrogationem; modo enim interrogatur infidelis an velit converti; modo autem an velit cohabitare pacifice absque contumelia Creatoris.

635. — 1° *Necessaria est dispensatio Pontificia.* Ex indultis quæ Pontifices concesserunt missionariis in India, China, Japonia, Brasilia, etc., aliqui auctores facile opinati sunt, morem obtinuisse in universo orbe, ut fidelis valeat aliud matrimonium licite contrahere absque interpellatione, quando ipsa est moraliter impossibilis, aut certo constat de voluntate infidelis; quia monitio non alio fine fit, quam ut infidelis pertinacia plane innotescat. Et huc facit regula 31 juris in 6°: « Eum qui certus est, certiorari ulterius non oportet. » Ita Sanchez, lib. VII, disp. 74, n. 13 et 15; Mansella, *de Impedimentis matrimonium dirimentibus*, part. 1, cap. 4, a. 3, n. 16; d'Annibale, *Summula theol. mor.*, part. 3, n. 338. Sed hæc sententia falso innititur supposito; nam, ut recte adverti Benedictus XIV, Pii V et Gregorii XIII « Constitutiones certas quasdam regiones tantummodo complectuntur; neque vero, ut superius pariter asserimus, extendi possunt ad alias, quantumvis rationis et circumstantiarum paritas aut identitas id suadere videatur. » *De Synodo*, lib. VI, cap. 4, n. 3. Est enim de ratione indulti, quod non transeat in regulam, et non valeat nisi pro regionibus pro quibus concessum est. Deinde sententia prædicta pandit viam abusibus; nam in re adeo momentosa, quæ nimirum habet magna commoda et incommoda, potest facile sibi fucum facere conversus qui cupit alias nuptias inire. Unde S. Congregatio Concilii, 17 Jan. 1722, postquam illi utriusque sententiæ rationes exposuerit Benedictus XIV (qui tunc S. Congr. Secretarii munus obibat), adhæsit sententiæ quæ prædicat necessitatem dispensationis, quam aliunde Sedes Apostolica facile concedit, quando suadet urgens causa, sicut dicit ibidem Benedictus XIV. Cæterum, quidquid id est de jure divino, certum est, necessariam esse interpellationem ex jure ecclesiastico, nisi dispensaverit Sancta Se-

des. Benedictus XIV, constit. *Apostolici ministerii*, 30 sept. 1747, ita decrevit : « Motu proprio ac certa scientia, et plenitudine potestatis, tenore præsentium, volumus, intendimus, ac jubemus, ut cum aliquis Hebræorum christianam veritatem amplexus fuerit, non prætermittatur interpellatio mulieri more recepto facienda, an velit, necne se ad Christum convertere, dummodo tamen ex aliqua gravi causa, vel a Nobis, vel a Romanis Pontificibus successoribus nostris, non censeatur hujusmodi interpellatio omittenda, ut videre licet in nostra constitutione *In suprema*, data die 16 Jan. 1743. » Porro in constitutione *In suprema* sermo est, non tantum de Judæis, sed etiam de Turcis et quibuslibet aliis neophytis. S. Cong. S. Officii, 11 Aug. 1839 : « Quoties conjugem infidelem nec christianam fidem amplecti, nec sine contumelia Creatoris cum conjugē converso velle cohabitare certo constat, Episcopi tanquam Apostolicæ Sedis delegati et Vicarii Apostolici dispensare poterunt super interpellatione, dummodo urgeat necessitas, nec tempus suppetat recurrendi ad S. Sedem. » Unde Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. XIII, cap. 21, n. 6 : « Cum vero casus in aliqua a nobis remotissima regione contingit, tunc ea necessitas, qua facultatem illam a Romano Pontifice petere, eamque ab Urbe expectare coguntur Episcopi et Missionarii, ut christianos recens conversos ab hujusmodi juris solemnitatibus eximere valeant, res est profecto, ob immensas locorum distantias, gravissimis subjecta molestiis atque difficultatibus. Opportunum igitur foret præmissæ formulæ illud ipsum adjungere, quod de omittenda interpellatione primi infidelis conjugis in laudatis duorum Pontificum litteris continetur ; ne missionarii in eas adducantur angustias, ut *periculo proprio*, opinionem illam *non satis tutam* in praxi sequantur, quæ scilicet ponit, *judicialem* interpellationem licite omitti posse, quoties aut fieri re ipsa nequit, aut, si fieret, nullius utilitatis fore reputatur. »

636. — 2º *Omnino prohibendus est fidelis mittere libellum repudii*. Si aliquis maritus hebræus convertatur ad fidem, et uxor ejus persistat in infidelitate, non potest ei libellus repudii mitti, juxta ritum judaicum, ut hac ratione det libertatem transeundi ad alia vota. Hunc detestabilem abusum, judaica utique superstitione infectum, Episcopus debet se-

vere prohibere, juxta constit. Benedicti XIV *Apostolici ministerii*, 16 sept. 1747 : « Expresse vetamus, prohibemus, ac interdiciamus, ne conversi quovis tempore et quovis modo, sive in Judæorum domicilio, nempe *Ghetto*, rabbinico ritu, sive extra, coram notario et testibus christianis, libellum repudii uxoribus quæ interpellatæ recusant se convertere, aut, omissa vigore dispensationis ejusmodi interpellatione, quia ex probabili conjectura creditum est, minime se ad Christi fidem conversuras, dare, scribere, aut mittere audeant, et possint. » Deinde decernit pœnas contra inhibitionem transgredientes.

637. — 3° *Quomodo procedere debeant delegati ad dispensandum super interpellationem.* Non sufficit, ut delegatus censeat, non esse locum interpellationi; sed sive agatur de ordinariis sive de extraordinariis casibus, investigationes et diligentias, antequam ab interpellatione dispenset, semper adhibere debet; in primis quidem ut saltem summarie et extrajudicialiter constet, conjugem absentem moneri legitime non posse, aut monitum infra tempus in monitione præfixum suam voluntatem non significasse; in alteris, ut constet de evidenti periculo gravis damni, quod ex interpellatione vel in compartem christianam, vel in alios christifideles obventurum esset. Atque, ut nulla deficiat cautela, expedit, in casibus ordinariis, ut fiant citationes ad valvas et per edictum cum assignatione congruentis temporis ad comparandum et declarandum, se nec velle converti, neque pacifice velle cohabitare absque contumelia Creatoris. Quorum omnium conficitur instrumentum in archivio servandum. S. Cong. S. Officii, 11 Jun. 1760, et 29 Nov. 1882.

638. — 4° *Causæ dispensationis ab interpellatione.* Pertinet ad Summum Pontificem æstimare quænam causæ sint requisitæ, ut legitime dispensetur super interpellatione facienda juxta formam judicalem; et nemo alius potest de hoc aliquid definire; unde nihil aliud præstare possumus, quam referre causas præcipuas, ob quas Sancta Sedes dispensaverit. 1° Si infidelis conjux degat in hostilibus et barbaris provinciis, quo nec accedere potest nuntius sine manifesto mortis periculo. 2° Si nesciatur ubinam degat infidelis. 3° Si longitudo et difficultas itinerum magna sit. S. Cong. S. Officii, 29 Nov. 1882, declaravit, legitimam cau-

sam intercedere, si viæ sint difficiles et periculosæ, atque missionarius nonnisi septem vel octo diebus possit ire et redire, atque id perficere nequeat sine expensis. 4° Si timeatur fundate ne interpellatio ansam præbeat gravibus molestiis vel persecutioni aut contra partem conversam aut contra christianos. 5° Si maritus conversus non recordetur quam ex pluribus duxerit primam in uxorem. 6° Si maritus conversus dubitet an serio in uxorem duxerit aliquam ex mulieribus quas retinuit tanquam contubernales.

Pro tribus primis causis habentur litteræ Pii V *Romani Pontificis*, et litteræ Gregorii XIII *Quoniam sæpe contingit*. Pro quarta, habetur responsum S. Congr. S. Officii, an. 1769, quo rescriptum est ad Vicarium Apostolicum Imperii Sinensis, ut consulatur Sancta Sedes, quæ pro hac causa ab interpellationibus dispensabit. Pro quinta, habetur constitutio Pauli III *Altitudo*, 1 Jun. 1537. Pro sexta, habetur responsum S. Cong. Univ. Inquisitionis, 8 Jun. 1836, approbatum a Gregorio XVI.

Benedictus XIV, in constit. *In suprema*, 16 Jan. 1745, postquam suo Nuntio apud Venetos fecerit facultatem dispensandi super interpellatione, subdit : « Præterea matrimonia inter neophytos hujusmodi et alios fideles et catholicos alias rite contracta, etiamsi postmodum innotuerit, priores conjuges infideles, vel Turcos, aut Judæos, nonnullis legitimis impedimentis detentos, suam voluntatem significare minime potuisse, vel ad fidem etiam tempore secundi matrimonii conversos fuisse, ullo unquam tempore rescindi minime debere, sed illa semper firma, valida, et inviolabilia existere et fore, dicta auctoritate (auctoritate nostra Apostolica) decernas, et declares, plenam et amplam facultatem et potestatem, eadem auctoritate, tenore præsentium, tribuimus et impertimur. »

Punctum III.

An Summus Pontifex polleat solvere matrimonium consummatum infidelium, si unus conjux convertatur ?

639. — I. SENTENTIA AFFIRMANS. Navarrus, Sanchez, Varicellus, Layman, et non pauci alii inter veteres ; inter coe-

taneos Ballerini, Marc, qui innititur auctoritate S. Alphonsi, d'Annibale, Palmieri, Mansella, Lehmkuhl et Gasparri contendunt, Summum Pontificem, auctoritate sibi propria, vi primatus, pollere matrimonium infidelium solvere, si unus conjugum fuerit conversus ad fidem. P. Ballerini, *de Matrim.*, n. 759, hanc quæstionem habet tanquam simplicem, adeo ut, « plane dolendum, quod hoc Pontii paradoxum in opus quoque irrepserit Card. Lambertini *de Diæcesana Synodo* (lib. 6, cap. 4, n. 3, et lib. 13, cap. 21, n. 3, 4), unde factum est, ut hæc quæstio, alioqui satis simplex, potiusquam ibi nova antiqua luce, ut quoad alias sæpe accidit, perfundatur, densioribus obvolvatur tenebris, et inextricabilibus difficultatibus implicetur. » Quanam de causa Ballerini ibi meminerit Cardinalis Lambertini, sat patet; sed Benedictus XIV opus *de Diæcesana Synodo* scripsit et edidit dum esset Summus Pontifex, et quidem postquam jam ediderat supra citatas constitutiones quoad matrimonia infidelium conversorum. Præterea Zitelli producit disputationem Apostolicæ Sedi exhibitam a Patribus Societatis Jesu, qua Romano Pontifici vindicatur facultas solvendi matrimonium consummatum infidelium. Subsignatur ab PP. Augustino Justiniano, Rectore Collegii Romani, Jac. Rucia, Præfecto Studiorum, Joanne Bapt. Peruso, Rectore Pœnitentiariæ ad S. Petri, Benedicto Justiniano, Theol. professore, Gaspero Gonzalez, Theol. prof., Joanne Azor, Theol. prof., Roberto Bellarmino, Theol. prof., Stephano Tucio, Theol. prof., Joan. Bapt. Costa, Doctore U. I., Jacobo Cisneros, Examinatore Vicarii D. N., Alphonso Sanchez, Procuratore Indorum, et Jacobo Ledesma, Doctore Løvaniensi. Hæc disputatio fuit scripta anno 1588 vel 1589. Initium sumit ab auctoritatibus, atque pro hac sententia citantur Cajetanus, Michael Medina, Paludanus, S. Antoninus, Abbas, Hostiensis, Richardus, etc., et asseritur, S. Thomam non esse alienum ab hac doctrina, immo ex professo decidere pro ea, in IV, dist. 33, q. 2, a. 2, quæst. 1^a.

1° Ratio potissima sumitur ex constit. *Romani Pontificis*, a Pio V edita, 2 Augusti 1571, et ex constit. *Quoniam sæpe contingit*, a Greg. XIII edita. Sane Pius V, de matrimonio conversi ad fidem, cum una ex mulieribus suis pariter conversa ad fidem, relicta prima et sola legitima uxore, quia

non potuit interpellari, dicit : « Quia durissimum esset separare eos ab uxoribus, cum quibus ipsi Indi Baptismum susceperunt, maxime quia difficillimum foret primam conjugem reperire » ; ex Apostolica benignitate concessit, ut permaneret cum uxore, quæ Baptismum recepit, et hujusmodi matrimonii valorem sic declaravit : « Ut Indi, sic, ut præmittitur, baptizati, et in futurum baptizandi cum uxore quæ cum ipsis fuerit baptizata, et baptizabitur, remanere debeant tanquam cum uxore legitima, aliis dimissis, Apostolica auctoritate tenore præsentium declaramus, matrimoniumque hujusmodi legitime inter eos consistere, sicque, etc. judicari ac definiri debere. » Ibi deficit conditio requisita ab Apostolo, ut fidelis iterum nubat, scilicet notitia discessus infidelis : *Si infidelis discedit, discedat*. Imo fieri potest, ut uxor legitima et infidelis cupiat cohabitare pacifice cum suo marito converso ; et tamen Pontifex declarat nihilominus, valere novum matrimonium. Porro tale matrimonium non est validum vi privilegii Paulini. Ergo restat dicendum quod est validum vi auctoritatis Apostolicæ quæ solvit matrimonium in infidelitate contractum ; etenim Pontifex non pollet dispensare super polygamia, sicut definit Innoc. III, cap. *Gaudemus* 8, *de Divortiis*, et omnes tenent.

Sed, quod adhuc urgentius est, Gregorius XIII, auctoritate Apostolica declaravit validum hujusmodi matrimonium, etiam quando pars quæ interpellari nequit jam et ipsa conversa est antequam altera pars contrahat cum altera fidei. Rationem facultatis solvendi connubia in infidelitate contracta sic exponit : « Idcirco Nos attendentes hujusmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata censi, ut necessitate suadente dissolvi non possint. » Uti videre est, ibi Pontifex non innititur privilegio Paulino, alioquin frustra meminisset imperfectæ insolubilitatis horumce matrimoniorum. « Quæ animadversio, ait Ballerini, prorsum abs re iisdem litteris insereretur, nisi in dispensatione ibidem concessa exercitium seu usus hujus potestatis Apostolicæ intercederet. » Deinde Pontifex concedit Missionariis, « ut eorum quilibet etiam superstitute conjugē infideli, et ejus consensu minime requisito, responso non expectato, matrimonium cum quovis fidei alias tamen rite contrahere, et in eis postea carnali copula consumma-

tis quoad vixerint, remanere licite valeant, dummodo constet eis summarie et extrajudicialiter, conjugem absentem moneri legitime non posse, aut monitum intra tempus eidem monitioni præfixum suam voluntatem non significasse... Quæ quidem matrimonia, etiamsi postea innotuerit, conjuges priores infideles suam voluntatem juste impeditos declarare non potuisse, et ad Fidem etiam tempore transacti secundi matrimonii conversos fuisse, nihilominus rescindi nunquam debere, sed valida, et firma esse. » Porro evidenter in his casibus desideratur conditio requisita, ut sit locus privilegio fidei ; nam neque habetur infidelis, cum sit jam conversus ad fidem ; neque discedit, cum juste impeditus fuerit ne rediret ad compartem, imo vehementer cupierit iterum cohabitare cum comparte. Penitus igitur deficit conditio : *Si infidelis discedit*. Ergo auctoritate Apostolica, et non privilegio fidei, soluta sunt talia matrimonia. Idem præstitit et ipse Benedictus XIV, in supra (638) constitutione *In suprema*.

2º Romanus Pontifex matrimonium ratum Christianorum, quod firmitus est matrimonio consummato infidelium, pollet dissolvere, sicut infra inconcusse ostendetur. Ergo a fortiori pollet dissolvere matrimonium consummatum infidelium ; nam *qui potest plus, potest minus*. Matrimonium consummatum infidelium esse minus firmum, quam matrimonium simpliciter ratum Christianorum aperte declaravit Innoc. III, cap. *Quanto 7, de Divortiis* : « Etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum : inter fideles autem verum et ratum existit : quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii sacramentum, ut ipsum in conjugibus illo durante perduret. » Ideo matrimonium infidelium est dissolubile, quia non est ratum. Ratio est quia matrimonium Christianorum, utpote sacramentum novæ Legis, vinculo carnali innectit vinculum spirituale ; vinculum autem spirituale fortius est vinculo carnali, sicut declarat Innoc. III, cap. *Inter corporalia 2, de Translatione Episcopi* : « Corporalia facilius destruuntur, quam construantur : spiritualia vero facilius construuntur, quam destruuntur... Cum ergo fortius sit spirituale vinculum, quam carnale, dubitari non debet quin omnipotens Deus spirituale conjugium, quod est

inter Episcopum et Ecclesiam, suo tantum judicio reservavit dissolvendum, qui dissolutionem etiam carnalis conjugii, quod est inter virum et feminam, suo tantum judicio reservavit, præcipiens, ut quos Deus conjunxit, homo non separet. » Et dicunt signatores prædictæ disputationis, huic doctrinæ cohærere S. Thomam, in IV, dist. 33, q. 2, a. 1, ad 2; et a. 2, quæstiunc. 1, ad 3; et dist. 39, a. 3, ad 1; et dist. 27, q. 1, a. 3, quæstiunc. 2, ad 1^m et 3^m.

3° Privilegium fidei cujus meminit S. Paulus, I *Cor.* vii, non fuit a Jesu Christo, sicut dicit ipse Apostolus : *Nam cæteris ego dico, non Dominus : Si quis frater uxorem habet infidelem*, etc.; et, ideo hæc dicit ex persona Apostoli, non vero quasi promulgans legem Christi. Quod aliunde colligitur ex eo quod Christus non fecerit facultatem discedendi, nisi ob fornicationis causam, et quidem duntaxat quoad thorum et habitationem, et ideo propria sua Apostoli auctoritate S. Paulus indulsit privilegium fidei, seu jus ad solvendum matrimonii vinculum. Porro id quod auctoritate Apostolica valuit præstare S. Paulus, cur debet Sedi Apostolicæ denegari?

4° Moyses, propria auctoritate, non autem a Dei concessione, Judæis indulsit libellum repudii quo solvebatur matrimonium antea contractum; nam Christus dixit: propter duritiam cordis vestri permisit vobis dare libellum repudii, non Deus, sed Moyses. Et ita exponunt S. Hieronymus et S. Chrysostomus. Si Deus tale indultum concessisset, Pharisei, ut magis suam agendi rationem cohonestarent, prorsus objecissent Christo Deum ipsum, non vero personam Moysis. Unde S. Thomas illum S. Matthæi locum exponens, dicit: « Dominus probat non esse dimittendam uxorem ex auctoritate Dei, quæ major est: ideo contra Dei auctoritatem non est auctoritas Moysis, sed e contra. » Porro si potuit Moyses Judæorum matrimonia etiam consummata solvere ut supremus Synagogæ princeps et interpretes Dei; quanto magis Romanus Pontifex, cujus auctoritas tanto major est, quanto evangelicum sacerdotium perfectius est sacerdotio veteris Legis? Ergo.

5° Non solum in jure divino Papa dispensare potest interpretando, sed etiam divini juris materiam subtrahendo, ut explicat S. Thomas, 2-2, q. 88, a. 10, ad 2^m, et q. 89, a. 9,

ad 1^m ; nam dum Papa in voto et juramento dispensat, non concedit ut non servetur jus divinum, sed determinat in hoc casu materiam non esse congruam voti aut juramenti materiam, puta quando id quod voverit aut juraverit fidelis factum est inutile et nocivum : quippe tum in voto, tum in juramento, est obligatio humana qua fidelis se obstringit erga Deum, et est præceptum divinum obligans adimplere promissa et jurata. Papa non solvit jus divinum, quod est indispensabile, sed solvit obligationem humanam, quatenus subtrahit materiam voti et juramenti. Porro idem fit in dispensatione matrimonii consummati infidelium, in quibus duplex quoque invenitur obligatio, humana scilicet et divina : humana, qua conjuges mutuo sibi corpora tradunt in perpetuum ; divina autem, qua Deus hancce traditionem irrevocabilem et indissolubilem reddit. Quoniam vero humanæ obligationes, cum sint defectibiles, possunt aliquando cadere in materiam incongruam, ideo subjacere debent Ecclesiæ potestati, ut determinare possit in aliquo casu talia corpora non esse congruam materiam conjugalis traditionis, ut propterea cesset hæc obligatio humana, et consequenter jus divinum, quod erat de ea servanda dum congruam haberet materiam. Si obligatio ab homine facta Deo revocabilis est per Ecclesiam, multo magis facta homini ab homine, ut in omni matrimonio, quod præter humanum contractum non involvit illam indivisibilitatem ex significatione conjugii inter Christum et Ecclesiam, quod significatur consummato fidelium matrimonio. Confirmatur ex voto solemnii continentiae in quo potest Ecclesia dispensare, juxta communioem Doctorum sententiam et praxim Pontificum ; et tamen hoc votum non est contractus hominis cum homine, sed cum Deo ; et quidem consummatur perfecta sui traditione et usu tradentis : quod vinculum, cum spirituale sit, de jure divino fortius est quolibet carnali, cap. *Inter, de Translatione Episcopi*.

640. — II. SENTENTIA NEGANS COMMUNIOR AC PROBABILIOR. S. Bonaventura, Vasquez, Pontius, Castropalaus, Aversa, Carl. de Lauræa, Wiestner, Schmalzgrueber, Benedictus XIV¹,

¹ Gasparri, n. 109, prima nota, concedit quidem, Benedictum favere huic sententiæ potiusquam contradicat illi. At Benedict., *de Synodo*, lib. VI, cap. 4, n. 4, in fine, expresse dicit, hanc esse suam sententiam.

Billuart, Alasia, Perrone, de Angelis, et alii communius ac probabilius tenent, tali potestate haud potiri Summum Pontificem. Pontius, lib. IX, cap. 2, n. 3, dicit, hanc fuisse hactenus communem Doctorum sententiam, licet de matrimonio fidelium rato aliter judicaverint. Perrone, *de Matrim. christ.*, lib. II, sect. 1, cap. 2. a. 2, sub initio, dicit, esse communem theologorum sententiam. Re quidem vera pro illa videntur esse Theologi et Canonistæ, qui, etsi fusiori calamo, de solutione matrimonii infidelium et de privilegio fidei scripserunt, nec non de potestate Papæ quoad matrimonia rata fidelium, tamen ne leviuscule quidem meminerunt potestatis Papæ quoad solutionem matrimonii consummati infidelium. Hanc quæstionem non tetigere, quia verosimiliter ponderarunt, nihil inveniri in sacra Scriptura et traditione quod probabile talis potestatis suppeditet fulcrum; sed e contra.

Prop. : *Probabilius videtur quod Papa non potest solvere vinculum matrimonii consummati infidelium, quando unus conjugum conversus est ad fidem.*

641 — **PROB. 1° S. SCRIPTURA.** Sane 1° ostensum est, vinculum matrimonii consummati esse indissolubile jure naturali, divino et evangelico; et ideo oportet, si Papa potiatur facultate in aliquo casu, ut hic casus sit expressus ab eo qui primam statuit indissolubilitatem, quique potest dicto juri derogare, cum tam aperte Christus dixerit : *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*; et S. Paulus : *His qui matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut suo viro reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.* Deinde promulgat exceptionem factam ob privilegium fidei, et ita sat aperte significat esse unicum dissolutionis casum. Ergo.

642. — **PROB. II° INNOCENTII III DECLARATIONE.** Id videtur significasse Innocentius III, cap. *Quanto 7, de Divortiis*, ubi interpretatur privilegium Paulinum, recensetque conditiones ut locum habeat, atque subdit : « Et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus : » per quod innuit, non dari alium casum, si enim esset alius in quo intelligendus etiam esset textus S. Pauli, dixisset, hunc casum esse ex illis in quibus soror aut frater non servituti est subjectus in hujusmodi. Deinde juvat iterum advertere quod Ferrariensis Episco-

pus interrogaverat Pontificem tantum de casu in quo unus conjugum transierat in hæresim, minime vero de infideli converso ad fidem. Proprio motu igitur Pontifex introduxit casum infidelis conversi, altero conjugue in infidelitate remanente; introduxit autem, ut de hoc veram traderet doctrinam. Porro si matrimonium ejusmodi posset æque solvi per Pontificiam dispensationem ac per fidei privilegium, verosimiliter illud sub silentio custodiisset; episcopi enim et fideles edoceri hanc Papæ facultatem tam egent quam Paulinum nosse privilegium.

PROB. III° EX CONSTANTİ ECCLESİÆ PRAXI. Pluries et quidem enixe sollicitata est Sancta Sedes uti tali potestate: et tamen semper denegavit, ita quod ne vel una vice dispensaverit extra casum privilegii Paulini. Si enim fuisset locus utendi tali potestate, est sane casus cujusdam judæi, qui instabat pro dissolutione matrimonii in infidelitate consummati, et de ejus uxore ad fidem præcedenter conversa, et quæ adhuc innupta remanebat; suumque consensum dissolutioni præstabat, et in quo demum relator de potestate Summi Pontificis inquit dubitandum non esse, multoque minus de causa dispensandi, ex quo agebatur de conversione tum viri, tum secundæ uxoris, quam duxerat in infidelitate post primæ conversionem ad fidem catholicam; sed hoc consilium suo caruit effectu, cum Summus Pontifex Sixtus V petitam dispensationem concedere noluerit. Quod contigit anno 1588. Vasquez, in 3 part. D. Thomæ, disp. 2, cap. 6, *de Matr.*, n. 58, de tali petitione dicit: « Cum ego Romæ essem, a Summo Pontifice Sixto V obtinere pro viribus contenderunt, sed repulsam passi sunt, in quorum sententiam nunquam subscribere volui. » Forsan ea de causa confecta est celebris disputatio, quæ edita est anno proxime sequenti, nimirum 1589, quæ nec faustior nacta est exitum quam petitio judæi.

Alter consimilis casus, cujus meminit Benedictus XIV, *de Synodo*, lib. VI, cap. 4, n. 4, propositus fuit S. Congregationi Concilii, an. 1726, quo tempore Benedictus XIV erat ejusdem Congregationis Secretarius. Hebræus, post susceptum Baptisma, duxerat uxorem christianam, et vehementer petebat facultatem permanendi cum ea. Uxor quam in infidelitate duxerat, et ipsa jampridem christiana facta erat

et perseverabat innupta. Agebatur de salute æterna tum viri, tum novissimæ uxoris. Nihilominus S. Congregatio compulit hebræum discedere a novissima uxore atque ad priorem in infidelitate ductam redire. Et subdit Benedictus XIV: « Sacra Congregatio ne latum unguem a nostra sententia recessit, eoque libentius eam est amplexata, quod, nobis pariter suggerentibus, compererit, ita, consentientibus theologis in consilium adhibitis, fuisse ab eadem definitum anno 1679 et 1680, in simili casu, qui Florentiæ quoque venerat: quæ omnia legenda sunt in *Thesaur. Resolut.*, tom. 3, pag. 346 et 352. »

643. — PROB. IV° S. CONGREGATIONE S. OFFICII. Die 11 Julii 1886, in rescripto ad Vicarium Apostolicum Natal, S. Officium dicit: « 1° Supra scripta postulata intelligi de privilegio a Christo D. in favorem fidei concessio et per apostolum Paulum, I *Cor.* vii, 12 sequ. promulgato. 2° Hoc privilegium divinum in eo consistere, etc. » Et in responso ad octavum quæsitum: « Matrimonium etiam in infidelitate contractum natura sua est indissolubile et tunc solum quoad vinculum dissolvi potest virtute privilegii in favorem fidei a Christo D. concessi, et per apostolum Paulum promulgati, quando, etc. » Et in consultatione Provicarii Generalis Tonkini Occidentalis facta apud S. Cong. de Propaganda Fide, die 5 Mart. 1816, legitur: « Utrum ad effectum matrimonii dissolvendi juxta privilegium in favorem fidei a Christo Domino concessum, et ab Apostolo promulgatum, interpellatio partis in infidelitate perseverantis sit de jure divino, atque adeo necessaria ut, ea neglecta, nullus plane habeatur matrimonii dissolvendi locus? » Sicut videre est, SS. Congregationes hanc sententiam tenere in nonnullis instructionibus. Objicit Gasparri, in 1034, quod SS. Congr. hanc quæstionem non examinant ex professo. Non examinant utique, quare autem non examinant, nisi quia illam habent ut certam; alias illam non tam sæpe inculcarent in suis instructionibus; non est enim mos SS. Congregationum loqui de sententia aliqua tanquam certa, si sit tantum probabilis atque opposita seria probabilitate sit innixa. Ergo privilegium fidei est divinum, nempe a Christo ipso concessum, et non prodivit ab auctoritate S. Pauli, qui duntaxat promulgavit illud privilegium. Ergo perperam arguitur ex tali privilegio, Summum

Pontificem gaudere potestate solvendi matrimonia infidelium consummata, quando unus conjux convertitur ad fidem.

644. — PROB. V^o RATIONE. 1° *Directe. Primo ex defectu rationis talem potestatem requirentis.* Christus non concessit Vicario suo potestatem extraordinariam, qualis est potestas solvendi matrimonia consummata infidelium, sine gravi causa boni publici, cap. *In causis* 19, *de Sententia et re judicata*, cap. *Non debet* 8, *de Consanguinitate et affinitate*; conc. Tridentinum, sess. 24 *de Reform. Matrimonii*, cap. 5, et sess. 25 *de Reformatione*, cap. 18. Porro extra casum propter quem concessum est privilegium fidei, non est alius in quo fiat gravissima causa boni publici. Imo bonum publicum requirit insolubilitatem vinculi matrimonialis; nihil enim tanti refert Reipublicæ christianæ. Quod infidelis facilius amplecteretur fidem christianam, si solveretur matrimonium ejus cum legitima uxore quæ consentiat pacifice cum eo cohabitare, atque ipsi expedita fieret facultas nubendi alteri quam magis diligit; hoc esset, ut recte dicit Pontius, laxare libidini habenas, et Evangelium libidini ac voluptati inservientiæ mancipare. Quo enim pacto æstimari potest, infidelem istiusmodi esse attractum in religionem christianam, qui in ea videt medium explendi libidinem suam atque extinguendi obligationem jure naturali ac divino inductam? Ergo.

645. — *Secundo, ex præjudicio tertii.* Solutio matrimonii inferret præjudicium tertio, videlicet parti infideli, quæ potestatem habet corporis partis conversæ et jus ad cohabitationem; quo jure expoliari nequit sine injustitia, nisi ipse causam dederit spoliationi faciendæ. Porro, extra casum Paulinum, infidelis non dat causam justæ spoliationis; nam vult pacifice cohabitare absque contumelia Creatoris, et defectus fidei non irrogat injuriam parti conversæ. Ergo.

Reponunt Disputantes apud Sedem Apostolicam non committi præjudicium tertio: 1° Quia apud Indos « paucissimæ accedunt ad sponsores virgines: prostituuntur enim a parentibus adhuc parvulæ. 2° Quia in ipso matrimonii contractu expresse vel tacite juxta ritum gentis contrahunt cum potestate dimittendi; scienti autem et volenti non fit injuria. 3° Quæ dimittuntur retinent pecuniam a viris datam tan-

quam pretium concubitus, et honorate postea nubunt aliis. 4° Adde quod quæ uxores sunt jam separatæ, frequenter nollent ad virum primum redire; et hoc divortium in Indis est quotidianum, ut vix probro sit: et si qua de repudio queratur, oblato pretio quolibet acquiescit. »

Sed illa responsa videntur totidem rationes futes, quæ facerent utique si vinculum conjugale non esset divinum, sed solubile ad nutum contrahentium: quo casu non est opus recurrere ad Vicarii Christi supremam et extraordinariam potestatem. Sane si pactum dimittendi adjicitur contractui, nulliter contrahitur; cum talis conditio sit contra matrimonii substantiam. Quæstio perpendenda est præscindendo a dispositionibus et qualitatibus contrahentium; sive enim sint corrupti, sive integritate morum honorabiles sint, nihil refert quoad naturam et jura matrimonii. Solutio eadem esse debet pro omnibus gentibus, tam pro viris quam pro mulieribus; et si Papa non polleat dispensare in casu quo honesta uxor nupserit atque fidem conjugalem viro servaverit, neque pollet dispensare in casu quo uxor ipsa conversa sit ad fidem, et maritus remaneat infidelis, neque id pollet, si, e converso, maritus convertatur, uxor vero remaneat infidelis. Illa enim omnia sunt per accidens atque impertinentia ad quæstionem.

646. — 2° *Indirecte, ex eversione rationum in oppositum. Ad rationem petitam ex Doctorum auctoritate.* In primis sententia nostra, sin communis, saltem communior est. Deinde non parum comminuitur in hoc auctoritas aliquorum doctorum, si, prout par, consideretur, ipsos super nutante inniti fundamento. Abbas et non pauci alii minus firmum habuere matrimonium infidelium, quia crediderunt, illud non esse signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ per carnem assumptam; porro certum est, infidelium matrimonium illam sibi vindicare significationem, sicut fusius ostensum est (62-64); ergo. Paludanus et S. Antoninus cum eo inniuntur falsa doctrina, sicut videre est apud S. Antoninum, 3 p., tit. 1, cap. vi. Sufficiat referre excerptum istud: « In matrimonio infidelium non est aliquod reale vinculum de ineundo plusquam in sponsalibus, quum non sit sacramentum ante Baptismum: unde ante Baptismum utriusque vel alterius ex statuto Ecclesiæ potest illud matrimonium sol-

vi, sicut sponsalia multis casibus solvuntur statuto Ecclesiæ. Unde sicut per matrimonium sequens solvuntur sponsalia præcedentia; sic per consequens matrimonium tollitur præcedens non ratum, sponsalibus comparatum.» — P. Marc innititur auctoritate S. Alphonsi; S. Alphonsus (lib. VI, n. 887 et n. 937) innititur Benedicto XIV, *de Synodo*, lib. VI, cap. 4, n. 3, quasi Benedictus XIV asseruerit, S. Pium V et Gregorium in praxim deduxisse sententiam quæ in hoc propugnat Pontificis Romani potestatem: porro Benedictus XIV contrarium asserit et propugnat. Unde auctoritas S. Alphonsi, quæ magni facienda est, in hoc casu eget pondere. — Adhuc multo nobis esset molestior auctoritas S. Thomæ, si reapse oppositam tenuisset sententiam; sed nulliter Angelicus Doctor docuit inesse Papæ potestatem solvendi hujusmodi matrimonia, nec in IV, dist. 33, q. 2, a. 2, quæstiunc. 1; ibi enim agit de dispensatione divina, non vero de dispensatione Pontificia: nam agit de matrimonii inseparabilitate quæ dispensabilis est quatenus non est contra primaria, sed tantum contra secundaria legis naturalis præcepta, sicut et ipsa polygamia; at potestatem dispensandi in præceptis secundariis seu in præceptis secundæ tabulæ utique agnoscit et confitetur, sed neutiquam dicit, illam esse penes Ecclesiæ auctoritatem. Imo non sine aliqua cunctatione dicit, posse a Deo dispensari super matrimonii indissolubilitate (568).

647.—*Ad secundam*: In primis, S. Pium V et Gregorium XIII non proprie dispensasse Pontificia potestate, sed tantum interpretatos fuisse jus divinum, monumentum est celebris disputatio anno 1589 apud S. Sedem; quorsus enim disputare atque S. Sedem adire eamque supplicare, ut declaret, seipsam potiri facultate qua jam tam solemniter atque perspicue pluries usa est? Disputantes non prætermisissent meminisse dispensationum S. Pii et Gregorii XIII, cum retulerint decisionem Gregorii III in rescripto ad Bonifacium episcopum Moguntia, quam perperam exponunt de solutione vinculi conjugalis. Aliunde ibi potius dispensasset super polygamia, si genuina esset disputantium expositio; sed est contra sententiam communem, quod Papa possit polygamiam permittere, atque penitus certum est, illum tali potestate esse egenum, sicut late prosecuti sumus. Deinde

Benedictus XIV qui juris pontificii scientiam ita callebat, ut vix reperire est alter canonista qui illum adæquet ; Benedictus XIV, qui suorum Decessorum mentem bene perspectam habebat ; Benedictus XIV, qui et ipse in citata constitutione *In suprema* (637), iisdem verbis ac Gregorius XIII et pro eodem casu fecit declarationem et decisionem tulit, et qui ideo suam suiipsius mentem bene perspectam habebat ; Benedictus XIV affirmat et demonstrat, illos ambos Pontifices in citatis litteris nihil aliud egisse, quam canonicarum legum vigorem temperare in eo quod pertinet ad iudiciale interpellationem, quæ infideli facienda esset, utrum velit ad Fidem converti, illius mentis declarationem expectando per congruum tempus ab ipsa lege, aut a Superiore ecclesiastico constitutum. Scimus, Benedictum id declarasse, non tanquam supremum Ecclesiæ universalis Doctorem atque magisterii oraculo, sed tanquam doctorem privatum ; quippe id præstitit in opere *de Synodo diœcesana*. Sed ibi non habuit mentem contrariam menti quam habuit dum suo apud Venetos Nuntio impertivit facultates supra (637) memoratas ¹.

Sane S. Pius V hanc dispensationis tradit causam : « Maxime quia difficillimum foret primum conjugem reperire. » Gregorius vero XIII : « Dummodo constet, etiam summarie, et extrajudicialiter, conjugem absentem moneri legitime non posse, aut monitum, intra tempus eidem monitioni præfixum, suam voluntatem non significasse. » Obligatio

¹ Occasione illius interpretationis, Ballerini ita remordet Pontium et Benedictum XIV : « At enim ecce hic quoque Pontius, cui instar horrendi spectri erat sermo de Romano Pontifice hæc dissolvente conjugia per potestatem extraordinariam, et post Pontium Benedictus XIV (*de Synodo*, lib. XIII, cap. 21, n. 4) distorquent et hanc S. Pii Constitutionem ad meram dispensationem, ut juridicæ interpellationi conjugis infidelis substituat extrajudicialis notitia de impossibilitate illum interpellandi ; et sic rursus ridiculam inducunt scenam Pontificis, qui Apostolica auctoritate dispenset ab interpellando eo conjugem, qui interpellari non potest, etc. » Sunt et alia dicteria quibus acri sermone P. Ballerini ibi carpit adversarios suos. Quod nobis videtur dolendum vehementer : nam utique licet ab eorum sententia et etiam ipsius Benedicti sententia discedere, at cum reverentia et modo quibus par est erga tantum doctorem cui injuria atrox irrogatur, dum perhibetur procedens cæciter et serviliter annuens Pontio in quæstione quam pluries ex professo expendit in quæstione canonica 546, et bis in opere *de Synodo*.

enim interpellationis velut consequens deducta est ex privilegio fidei, et super istam obligationem dispensarunt illi duo Pontifices, sicut postea fecit et ipsemet Benedictus XIV: et ideo non solverunt primum matrimonium, sed duntaxat declararunt obligationem interpellandi non diffluere formaliter in casibus propositis. In quo profecto nullus extraordinariæ potestatis usus apparet, qua vinculum matrimonii in infidelitatis statu consummati dissolvere in animo habuerint. Deinde Gregorius XIII in suis litteris expressam fecit mentionem juris divini, quo matrimonii vinculum tollitur, si conjux infidelis ad viam veritatis venire renuat, teste Benedicto XIV, *de Synodo*, lib. VI, cap. 21, n. 3; atqui, si Pontificia potestate solverit vinculum, non fuit causa advocandi jus divinum. Denique Gregorius XIII et Benedictus XIV, in citatis declararunt ac decreverunt, validum esse matrimonium neoconversi ad fidem, etiamsi altera pars, quæ interpellari non potuit, et ipsa jam suscepit Baptisma antequam novum matrimonium fuerit contractum. Porro id non verificatur, nisi teneatur matrimonium in infidelitate contractum fuisse solutum jure divino, non autem auctoritate Pontificia; nam prorsus certum est, Summum Pontificem non posse solvere matrimonium consummatum Christianorum; sed matrimonium in infidelitate contractum fit probabilius sacramentum pressius sumptum, uti fusius ostensum est (340 et seqq.). Ergo. Unde in omnibus litteris Apostolicis, ne una quidem vice Papæ declararunt, se dirimere matrimonium antea contractum, sed duntaxat, valere matrimonium noviter contractum. Atqui tamen, si istiusmodi potestate gauderent, verisimiliter id expressissent, aut passim dixissent, plenitudine potestatis Apostolicæ se dirimere matrimonium.

648. — *Obj.* 1º Gregorius XIII in suis litteris introduxit insequentem considerationem: « Nos attendentes, hujusmodi connubia inter infideles contracta, vera quidem, non tamen adeo rata censi, ut, necessitate suadente, dissolvi non possint. » Porro frustra talem considerationem protulisset Pontifex, si in hoc casu matrimonium jure divino, non autem Pontificio, dirimatur; nam ubi Deus ipse dirimit, non curandum est de majore aut minore vinculi firmitate. Ita Varricellus, Palmieri, et Ballerini, qui, n. 760, postquam

verba Gregorii prædicta citaverit, dicit : « Quæ animadversio prorsus abs re iisdem Litteris insereretur, nisi in dispensatione ibidem concessa exercitium seu usus hujus potestatis Apostolicæ intercederet. »

Resp. Nego min. Prædictam considerationem introduxit Gregorius XIII ad tramitem Innocentii III in cap. *Quanto 7, de Divortiis* : « Nam etsi matrimonium verum inter infideles existat, non tamen est ratum : inter fideles autem verum et ratum existit, etc. » Hanc autem considerationem fecit Innocentius III, ut traderet rationem cur matrimonium infidelium solvatur jure divino, scilicet privilegio fidei, non autem ut significaret, illud matrimonium solvi jure Pontificio, sicut aperte constat ex toto capite. Frequens est apud Pontifices mos imitandi Decessores suos atque eorum sententias citandi, sin quoad verba, saltem quoad sensum.

649. — *Obj. 2º* Privilegium fidei non existit nisi per *discessum* partis infidelis, juxta verba Apostoli : *Si discedit, discedat*. Atqui in casibus S. Pii V et Gregorii XIII, infidelis non discessit, nam etsi postea omnino compertum habeatur, quod pars infidelis summopere cupierit redire ad partem, sed constituta fuerit in absoluta impossibilitate redeundi ; imo etiamsi certo constet, illam fuisse baptizatam ante partem atque vehementer optasse cum illa cohabitare, nihilominus vinculum prioris matrimonii declaratur solutum : quod non factum est vi privilegii Paulini seu jure divino. Ergo solutum est vi juris Pontificii.

Resp. Nego min. Nam cardo difficultatis vertit præcise circa extensionem vocis *discedit* : porro Pontifices intelligunt, discessisse infidelem etiam quando explorari non potest ejus voluntas ac impossibile est interpellare, atque ita esse intelligendum discessum, suadet ratio quam subdit Apostolus : *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi* ; porro servituti subjecta remaneret pars conversa, si non posset alias inire nuptias, et quidem remaneret interdum usque ad obitum ligata servituti prioris matrimonii, puta quando nunquam sciri posset, an jam defunctus sit infidelis, vel nunquam accedi posset ad illum. Tunc fieri discessum, juxta textum Paulinum, ita pro certo habuerunt Sanchez et alii magnæ æstimationis, ut censuerint, in hisce circumstantiis posse omitti interpellationem, atque conversum

valide ac licite proprio Marte iterum nubere, quin opus sit alicujus Pontificiæ dispensationis. Errarunt quidem, sicut ostensum est (625), quatenus judicium Ecclesiæ ablegarunt utpote non necessarium; sed nihilominus tanquam certum duxerunt, et illis circumstantiis adesse *discessum* quem requirit privilegium fidei. PP. Ballerini et Palmieri ponunt tanquam principium certum atque evidens, in illis circumstantiis deesse *discessum* Paulinum. Utique interpretatio juris divini non mutat jus nec novum jus condit, sicut dicunt illi auctores; et reapse Pontifices id nequaquam præstant, sed declarant ac decernunt, privilegio fidei esse locum in talibus circumstantiis. Non ideo supervacanea est Pontificia interpretatio, sicut vult P. Ballerini, sive quia causæ matrimoniales tam momentosæ et arduæ pertinent ad Sanctam Sedem, sive quia neoconversi alias sibi facile fucum facerent, uti dictum est (625).

650. — *Ad tertiam* : Assertitur quidem, matrimonium ratum fidelium esse firmitus matrimonio consummato infidelium, sed non demonstratur; nam Innocentius III intellexit non de matrimonio simpliciter rato fidelium, sed de matrimonio consummato, quippe loquitur de matrimonio quod perdurat quamdiu perdurat character baptismalis, et quod in nulla hypothesi solvi potest. Atqui hoc non cohæret matrimonio simpliciter rato. Quod subditur ex cap. *Inter corporalia*, nedum faciat ad causam, potius est contra eam; nam ibi Pontifex carnale nuncupat quodlibet conjugale vinculum, atque ei opponit spirituale vinculum quo Episcopus suæ Ecclesiæ alligatur, atque dicit, solutionem vinculi carnalis suo tantum judicio Deum reservasse. Si ergo suo tantum judicio reservavit, ergo non vi primatus Pontifex Romanus potestatem dirimendi tale vinculum sortitus est. Ista sententia de minore firmitate matrimonii consummati infidelium innititur falso supposito, nimirum quod hoc matrimonium non sit signum conjunctionis Christi et Ecclesiæ per carnem assumptam: porro contrarium fusius ostensum est.

Reponit Palmieri, hoc non cohærere cum sententia Gregorii XIII: prout illam ipse interpretatur, *concedo*; secus, *nego*. Reponit iterum, quod, si res ita sit, matrimonium consummatum infidelium esset prorsus etiam extrinsece in-

solubile quovis in casu ; nisi intercedat privilegium fidei, *concedo* ; secus, *nego*. Est insolubile omni humanæ potestati, non ideo est insolubile divinæ potestati. Nec huic sententiæ cohæret S. Thomas in citatis locis, nam ibi agit de solubilitate in ordine ad potestatem divinam, non autem in ordine ad potestatem Pontificiam. In primo loco citato, expendit principia unde firmitatem suam sumit matrimonium, et nihil dicit vel leviuscule illi sententiæ favens. In secundo loco dicit, matrimonium præcisum a sacramento Ecclesiæ *forte* cadere sub dispensatione ; sed agit de dispensatione divina, non autem Pontificia ; et hoc non asserit tanquam certum, sed uti dubium. In tertio loco dicit, matrimonium infidelium esse minus perfectum minusque firmum, quam matrimonium fidelium, atque ideo solvi matrimonium infidelium per privilegium fidei seu per matrimonium conversi ad fidem. Et ibi nihil adhuc invenitur pro sententia adversariorum, sicut neque invenitur in quarto loco. Unde valde miramur quod disputantes moliti sint S. Thomam ad se attrahere. Deinde, etsi concederetur, firmitus esse vinculum matrimonii simpliciter rati fidelium matrimonio consummato infidelium, non ideo bene argueretur ; nam Christus ob peculiare causas potuit conferre Vicario suo potestatem dirimendi prius, quin eo ipso concesserit potestatem dirimendi posterius ; in his enim quæ pendent a nutu Domini, non valet illatio *a pari*, neque illatio *a fortiori*.

651. — *Ad quartam et quintam* : Privilegium fuisse a Jesu Christo concessum, et a S. Paulo promulgatum, constat ex dictis (595 et seq., et 643) ; Moysen ex auctoritate Dei indulsisse libellum repudii, ostendemus infra.

652. — *Ad sextam* : Si valerent illæ rationes pro matrimonio consummato infidelium, valerent quoque pro matrimonio consummato fidelium ; nam utrinque Ecclesia subtraheret materiam contractus ; et interdum gravissimæ sunt causæ subtrahendi talem materiam, puta, ut hæres regni non deficiat ex uxoris sterilitate ; ut præcaveatur schisma totius nationis, qua via occurrisset Pontifex schismati Angliæ : ut provideatur saluti uxoris quæ in gravi discrimine constituitur ex conturbatione viri impii ; ut occurratur incontinentiæ viri junioris, quando uxor ita infirma facta est, ut nunquam possit debitum reddere. Quorsus in illis infau-

stissimis circumstantiis non polleret Ecclesia subtrahere materiam contractus matrimonii, si polleat in matrimonio consummato infidelium, quod jure naturali ac divino insolubile est? Re quidem vera nulla est paritas inter votum juramentumque et matrimonium; nam votum et juramentum ordinantur ad bonum privatum, unde interdum materia voti aut juramenti fit inutilis ac nociva vel etiam illicita, et ideo desinit esse congrua materia voti et juramenti, sicut dicit S. Thomas in locis objectis. At non est sic de matrimonio, quod primario ordinatur ad bonum publicum; quod optime ponderavit S. Thomas, in IV, dist. 33, q. 2, a. 1, ad 4: « Matrimonium principaliter ordinatur ad bonum commune ratione principalis finis, qui est bonum prolis; quamvis etiam ratione finis secundarii ordinetur ad bonum matrimonium contrahentis, prout per se est in remedium concupiscentiæ. Et ideo in legibus matrimonii magis attenditur quid omnibus expediat quam quid uni competere possit. Quamvis ergo matrimonii inseparabilitas impediatur bonum prolis in aliquo homine, tamen est conveniens ad bonum prolis simpliciter; et propter hoc ratio non sequitur. »

Sectio II.

De solutione Matrimonii per solemnem
Religionis professionem.

Punctum I.

De existentia vis insitæ Professioni ad dirimendum
Matrimonium.

653. — I. EXPONITUR DUPLEX ERROR. 1º *Error tenens, solvi Matrimonium consummatum.* Quidam plus æquo vim sollemnis professionis Religionis facientes, æstimati sunt, eam pollere matrimonium quodvis, etiam christianum consummatum dirimere. Ita Justinianus, authentica *de sanctissimis Episcopis*, cap. *Autem* 40; authentica *de Nuptiis*, collat. 4,

tit. 1, cap. 2, cui alludit S. Gregorius Magnus, lib. IX *Epistolarum*, epist. 39 Theolistæ Patriciæ. 1º Dominus, *Luc.* XIV, 26 : *Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus.* — 2º S. Basilii, *de Regulis* : « Parendum est præcepto Domini, qui dixit : Si quis venit ad me, nec enim est quod antiquius esse debeat, quam ut Dei jussis pareatur. » Unde sicut filius veniens ad Religionem, invito patre, recipiendus est, ita et ille qui derelinquit uxorem : Christus enim parem fecit eorum conditionem. — 3º Professio religiosa est quædam mors civilis, et sicut mors naturalis solvit matrimonium consummatum, ita et mors civilis. *Confirmatur*, quia, sicut refert Cassianus, *Collat.* 21, cap. 8, 9 et 10, quidam Theona, qui matrimonium consummaverat, cum per quinquennium cum uxore cohabitaverat, nihilominus, invita uxore, ad monasterium migravit; et Cassianus dicit, illum reprehendi non posse, quia miraculis claruit.

654. — 2º *Error eorum qui tenent, non dirimi matrimonium simpliciter ratum per professionem religiosam.* Alii minoris quam par est virtutem monasticæ professionis facientes, acriter inficiati sunt, eam usque adeo pollere, ut matrimonium quodvis, etiam simpliciter ratum, dirimat. Ita Protestantes, inter quos hunc errorem ex professo fulcire moliti sunt Kemnitius et Centuriatores Magdeburgenses, qui ideo canonem sextum sessionis XXIV concilii Tridentini vehementissime impetunt. Quibus astipulati sunt Erasmus, Claudius, Espenæus, et alii haud intemeratæ doctrinæ catholici viri, sed maxime aliqui de Jansenistarum grege Protestantibus plauserunt. Leridant, Pilé et Tabaraud contendunt, doctrinam Ecclesiæ circa matrimonii indissolubilitatem fuisse obtenebratam corruptamque a duodecimo sæculo, et Tridentini decretum omni robore egere, quia Scripturis et Traditioni repugnat, atque sine libertate Concilium illud protulit. Aliqui catholici, etsi errorem illum non profitentur, ipsi tamen viam pandunt, doctrinamque catholicam adulterant, ut objecta facilius explodant : quod dolendum atque corripiendum est. Ita Maldonatus, qui, 4ª parte, cap. 6, dicit, argumenta adversariorum « sibi videri habere non posse ullam reprehensionem, nisi aut concedamus, matrimonium

ratum et nondum consummatum non esse sacramentum, aut certe Ecclesiam ita existimasse. » Vide Collet, *de Matrimonio*, n. 325. In gratiam hujus sententiæ sequentia præcipue producuntur argumenta : 1º *Matth. xix, 6 : Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. I Cor. vii, 4 : Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir : similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* — 2º Nemo potest licite ac valide auferre bonum alterius. Porro, vi matrimonii simpliciter rati, transfertur potestas mutuâ corporis. Ergo. — 3º Matrimonium simpliciter ratum et matrimonium consummatum non differunt specie. Ergo sicut vinculum posterioris non solvitur per solemne votum Religionis, ita neque vinculum prioris. — 4º Vinculum matrimonii simpliciter rati non solvitur per susceptionem Ordinis sacri, etiam episcopatus, cui tamen anneclitur votum castitatis, sicut declarat Joannes XXII, Extravaganti *Antiquæ*. Ergo nec professio religiosa tanta potitur virtute. — 5º Professio religiosa non liberat a debito pecuniario. Ergo multo minus a debito conjugali, quod arctius obligat. — 6º *Nihil innovetur nisi quod traditum est.* Porro doctrina quæ tenet, solvi matrimonia rata per Religionis solemnem professionem, non fuit tradita; nam ante sæculum duodecimum plane inaudita est apud Ecclesiæ Patres et Doctores. Ergo.

655. — II. DEFINITUR QUÆSTIO. 1º Agitur de matrimonio christiano nondum consummato, et hinc a fortiori concluditur de matrimonio non consummato infidelium, qui postea baptizantur et Religionem ingrediuntur. Consummatio autem matrimonii fit per carnalem copulam perfectam, quæ nimirum ex suapte natura apta est ad prolem generandam, etsi forte generatio per accidens non sequatur. Ideo copula attentata, vel etiam inchoata non consummat matrimonium, sed requiritur ut mulier viri semen recipiat in vas debitum. De qua consummatione fusius agam ubi de affinitatis impedimento.

2º Agitur de solemni professione, quæ videlicet fit in Religione approbata tanquam tali ab Apostolica Sede. In confesso enim est apud omnes, quod emissio votorum simplicium in Congregationibus non habet vim dirimendi matrimonium ratum vel etiam legitimum. Requiritur autem ut reapse emittatur professio solemnis, nec sufficit illius pro-

positum neque votum ingrediendi Religionem, sicut decernit Innoc. III, cap. *Ex parte 14, de Conversione conjugatorum*, et tenent omnes. Requiritur ut professio fiat cum libertate, non autem per vim aut metum cadentem in virum constantem. Requiritur ut fiat post integrum annum probationis, et adæpta ætate a jure definita, scilicet expleto anno ætatis decimo sexto pro mulieribus, et decimo nono pro viris, nisi intercesserit Pontificia dispensatio, alias professio invalida est. Ideo si non fuerit postea ratificata non solvit matrimonium, quamvis professus aliquo tempore adhuc permanserit in Religione, quia, juxta regulam 18 juris in 6º: *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit*. Necesse est, ut fiat professio in manibus ejus qui habet potestatem incorporandi Religioni; nam ibi intercedit contractus bilateralis, quo professus obstringitur erga Religionem et ipsa Religio obligata manet erga professum. — Quoad valorem nihil refert, quod fiat expresse vel tacite tantum, sicut patet ex capp. *Meminimus 3*, et *Consuluit 4, Qui clerici vel voventes matrimonium contrahere possunt*. Difficultas est quandam assumptio habitus censenda sit professio tacita. Si habitum suscipiens habeat ætatem legitimam atque illum gestaverit per annum, censetur profiteri, cap. *Statuimus 23, de Regularibus et transeuntibus in Religionem*. Quod tamen constare debet evidenter. Unde Gregorius IX in illo capite, decernit, ad amovendam omnem ambiguitatem, ut habitus professorum, si aliter non distinguatur ab habitu novitiorum, professionis tempore benedicatur. Videas tamen cap. *Is qui 1*, eod. titulo, in 6º. Si autem habitus susceptus sit extra monasterium et simul facta sit promissio alicujus ex substantialibus regulæ, votum est solemne, juxta jus antiquum, cap. *Insinuante 7, Qui clerici et voventes*, etc.; sed cum concil. Tridentinum, sess. 23 *de Regularibus et Monialibus*, cap. 15, decreverit, ut ad professionem nemo admittatur, nisi per annum post susceptum habitum in probatione steterit, atque professionem antea factam esse nullam, nullamque inducere obligationem declaraverit, jam contabuit jus antiquum. Videre est Fagnanum sup. cap. *Insinuante*, n. 41, Schmalzgr., lib. IV, tit. 6, n. 57-60. Quæstione sic definita, auctores veri nominis catholici omnes mediam perlustrant viam, atque tenent, matrimonium consummatum Christia-

norum non dirimi per professionem solemnem Religionis, bene vero matrimonium simpliciter ratum.

Prop. I. *Matrimonii consummati vinculum non dirimitur per solemnem Religionis professionem alterius conjugum.*

656. — **PROB. I^o S. SCRIPTURA.** I Cor. VII, 5 : *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Juxta S. Paulum, conjuges nequeunt sine mutuo consensu abstinere a matrimonii usu, etiam quoad tempus, et quidem ut vacent orationi; et hinc multo minus ut orationi vacent in perpetuum. Porro qui ingreditur Religionem, vacat orationi in perpetuum et alterum cogit, ut abstineat semper. Ergo signum est quod Christus istiusmodi privilegium non concesserit, alioquin unus conjux posset licite absque alterius consensu Religionem ingredi.

657. — **PROB. II° SUMMIS PONTIFICIBUS.** S. Gregorius Magnus, lib. IX *Epistolarum*, epist. 9 Theotistæ Patriciæ : « Si dicunt, Religionis causa conjugia debere dissolvi, sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit, lex divina tamen prohibuit. Per se enim Veritas : *Quos Deus conjunxit, homo non separet.* Quæ etiam ait : *Non licet dimittere uxorem, excepta fornicationis causa.* Quis ergo huic cœlesti Legislatori contradicat? Scimus quia scriptum est : *Erunt duo in carne una.* Si ergo vir et uxor una caro sunt, et Religionis causa vir dimittat uxorem, vel mulier virum in hoc mundo remanentem, vel etiam fortasse ad illicita vota migrantem; quæ est ista migratio vel conversio, in qua una eademque caro et ex parte transit ad continentiam, et ex parte remanet in pollutione? » Et habetur can. *Sunt qui* 19, causa 27, q. 2. Idem docet, epist. 44 Adriano Notario Panormitano. Et habetur in can. *Agathosa* 21, causa 27, q. 2.

Nicolaus I, an. 868, scripsit Carolo regi Francorum : « Scripsit Nobis Theutberga regina, se regia dignitate, vel maritali copula velle exui, et sola vita privata esse contentam desiderare. Cui Nos scripsimus, non aliter fieri posse, nisi eandem vitam conjux ejus Lotharius elegerit. »

Alexander III, cap. *Verum post* 2, de *Conversione conjugatorum* : « Verum post consensum legitimum de præsenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere Monasterium, sicut sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt; dum-

modo carnalis commixtio non intervenerit inter eos ; et alteri remanenti, si commonitus continentiam servare noluerit, licitum est ad secunda vota transire : quia cum non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, et alter in seculo remanere. »

Innoc. III, cap. *Ex parte* 14, eod. tit., rescripsit an. 1210 Lugdunensi Archiepiscopo : « Nos tamen nolentes a prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, *antequam matrimonium sit per carnalem copulam confirmatum*, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad Religionem transire ; ita quod reliquus ex tunc legitime potest alteri copulari, etc. » Testatur Pontifex se prædecessorum suorum vestigiis inhærere ; et ideo, quamvis supersunt tantummodo Alexandri III decreta, jure infertur, fuisse et alia, quæ periere.

658. — PROB. III° RATIONE. 1° *Directe* : « Nullus potest facere oblationem Deo de alieno ; unde cum per matrimonium consummatum jam sit corpus viri factum uxoris, non potest absque consensu ipsius Deo ipsum offerre per continentiae votum. » S. Thom., in IV, dist. 27, q. 1, a. 3, q. 1, in corp.

Dices : « In qualibet religione fit quoddam spirituale matrimonium. Sed licet de leviori religione ad arctiorem transire. Ergo et licet de matrimonio leviori, scilicet carnali, ad arctius, scilicet matrimonium religionis, transire, etiam invita uxore. »

Resp. Dist. min. : Si matrimonium successive contrahatur cum eadem persona, *concedo* ; secus, *nego*. Porro in qualibet religione contrahitur matrimonium ad unam personam, scilicet ad Christum, cui quantum ad plura obligatur aliquis in una religione quam in alia ; sed matrimonium materiale et religionis non fiunt ad unam personam ; et ideo non est simile.

659. — 2° *Indirecte, solutione rationum in oppositum. Ad primam* : Verba Christi intelligenda sunt de dimissione uxoris quoad thorum, ipsa consentiente, sicut fecere Apostoli, juxta illud Petri : *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te ; quid ergo erit nobis ?* Matth. xix, 27. Vel melius intelliguntur de separatione quoad thorum et habitationem, quando uxor, propter hæresim vel inductionem viri in pec-

catum, obstaret quominus ipse Christo adhæreret atque salvus fieret. — *Ad secundam* : In primis non certo constat, S. Basilium ibi loqui de matrimonio consummato. Si autem forte de hoc agat, exponendus est, ita ut conjux qui vult fieri monachus, prius obtineat consensum compartis ; quæ si reluctetur, precibus ad Deum, lacrymis et jejuniis instandum est, ut Deus compartis cor sic disponat, ut annuat. In exemplum hujusmodi, sunt frater et soror S. Bernardi, qui a comparte orationum instantia consensum obtinuerunt ingredi Religionem, quem antea impetrare nequiverant. — *Ad tertiam* : Mors civilis, utpote spiritualis, par est ad solvendum vinculum spirituale, sicut mox dicam ; sed non pollet vinculum carnale solvere, quod tantum per carnalem mortem solvitur, juxta illud S. Pauli, I Cor. VII, 39 : *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit : quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult, nubat, tantum in Domino.* Mors civilis non æquiparatur naturali quoad omnes effectus, sed solum quoad casus in jure expressos, sicut exponit Glossa, in cap. *Susceptum* 6, de *Rescriptis* in 6º, et in can. *Placuit* 1, causa 16, q. 1. Vide Suarez, lib. IX, de *Voto castitatis*, p. 22, n. 4. Factum Theonæ Abbatis, si verum est, annumerandum est inter illa quæ non contingere nisi ex speciali Spiritus Sancti instinctu, per quem etiam miracula operabatur, sicut S. Apollonia elapsa ex manibus tortorum impetu proprio in flammam exiit. Apposite Benedictus XIV, de *Synodo*, lib. XIII, cap. 12, n. 10 : « Quidquid sit de quibusdam exemplis quæ in ecclesiastica historia leguntur, nonnullarum scilicet mulierum jam nuptarum, quæ, viris plane insciis, ad religiosa claustra confugerunt, vel de viris qui, uxoribus nihil tale opinantibus, monasticam vitam professi sunt ; cum tribuenda hæc sint peculiari divino afflatui, aut vigenti per ea tempora ecclesiasticæ disciplinæ, quæ ad monasticum institutum fovendum, ampliandumque magnopere intendebat : nostris sane temporibus, si de matrimonio agitur consummato, nequit uxor sine consensu viri, aut vir sine consensu uxoris, religiosam et claustralem vitam amplecti. »

Prop. II. *Matrimonii rati et non consummati vinculum solvitur per solemnem Religionis professionem alterius conjugum.*

660. — PROB. I^o SUMMIS PONTIFICIBUS. Cap. *Verum post*, cap. *Ex parte, de Conversione conjugatorum*, supra (657) citatis, et cap. *Ex publico* 6, cap. *Ad Apostolicam Sedem*, eod. tit.; et supponit Innoc. III, cap. *Fraternitatis* 6, de *Frigidis, et Maleficiatis*, etc. Honorius III, cap. *Commissum* 16, de *Sponsalibus et Matrimoniis*: « Quidam mulieri de contrahendo matrimonio fidem dedit, et se cum ea intra biennium per verba de præsenti contracturum præstito juramento firmavit: nunc autem privata lege ductus ad frugem melioris vitæ transire suspirat... Fraternitati tuæ respondemus, quod tutius est ei, religione juramenti servata, prius contrahere, et postea, si elegerit, ad Religionem migrare, si tamen post dispensationem copula non dignoscitur intervenisse. »

Circa illam Decretalem bene notat Benedictus XIV, quod si jurasset non tantum contrahere, sed etiam consummare matrimonium, nihilominus potest profiteri Religionem et non consummare matrimonium, quia in jurata consummandi promissione non videtur contineri casus quo ipsi sacri canones a consummatione abstinendum probant atque collaudant, juxta cap. *Ad Nostram* 21, de *Jurejurando*, et juxta cap. *Pervenit*, eo titulo: « Propositum, aut promissum non infringit, qui in melius illud commutat. » *De Synodo*, lib. XIII. cap. 12, n. 8. Videre est ibi, et apud Gonzalez, super illud caput commentaria, n. 10.

661. — PROB. II° CONCILIO TRIDENTINO. Sess. 24 de *Sacramento Matrimonii*, can. 6: « Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi: anathema sit. »

662. — PROB. III° PRAXI ECCLESIE. Sicut dicit Alexander III, cap. *Verum post*, aliqui sancti hac via suum matrimonium solverunt, et nedum vituperium, potius laudem in Ecclesia messuerunt. Patresque haud mediocri illorum agendi rationem celebrarunt encomio. S. Paulus virginem Theclam a matrimonio revocavit ante illius consummationem, sicut testantur S. Epiphanius et S. Ambrosius. S. Ambros., de *Virginibus*, lib. II, cap. 3, n. 19: « Thecla doceat immolari: quæ copulam fugiens nuptialem, et sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarum virginitatis veneratione mutavit. » Et n. 21: « Cur exemplum attulisti.. Theclæ,

quam Doctor gentium instituit, etc. » S. Epiphanius, lib. III *Contra hæreses*, hæresi 78, n. 16 : « Thecla incidit in Paulum sanctum, et a nuptiis exoluitur, quum curatorem sive sponsum haberet formosissimum, primarium urbis, valde divitem, generosissimumque ac illustrissimum in vita. » Item habetur apud S. Augustinum, lib. XXX *Contra Faustum*, 4 ; et quamvis verba sint Fausti, sunt tamen a S. Augustino relata absque ulla reprehensione. Ita enim habet Faustus : « Jam timeo Apostolo, ne dæmoniorum doctrinam intulisse tunc Iconium videatur, cum Theclam, oppigneratam jam thalamo, in amorem sermone suo perpetuæ virginitatis incendit. » Breviarium Romanum ita fert : « Decimum octavum annum agens, Thamiride sponso relicto, cum eam parentes, quod christiana esset, accusassent, etc. » Tillemon-tus eam perhibet tanquam desponsatam de futuro tantum, et reipsa non potest ex citatis testimoniis certe colligi, illam fuisse uxoratam. Vide Baronium, anno 47 *Annalium*, n. 4-13.

S. Cæcilia nupta Valeriano, prima nuptiarum nocte hunc cum eo sermonem habuit : « Ego, Valeriane, in Angeli tutela sum, qui virginitatem meam custodit : quare ne quid in me committas, quo ira Dei in te concitetur... » Norunt omnes, matrimonium illos non consummasse, et palmam martyrii virginitati ingeminasse sanctam Cæciliam. Verum quidem est, non fuisse solutum matrimonium nisi per mortem naturalem Valeriani.

S. Alexius, prima nuptiarum nocte sponsam relinquens intactam, peregre profectus est, castamque vitam perpetuo duxit. Subdit Estius, non incredibile esse, quod ipse se voto solemni obstrinxerit more illius temporis. Sed de hoc nihil certi habetur.

Macarius inter Christi eremitas præcipuus, celebrato nuptiali convivio, cum vespere thalamum esset ingressurus, ex urbe egrediens transmarina petiit, et eremi solitudinem sibi elegit. Idem præstitit S. Bernardus a Menthone, qui postea factus Augustæ Prætoriae Archidiaconus et hospitia erexit in montibus, qui exinde ejus nomine dicti sunt Major Sanctus Bernardus et Minor Sanctus Bernardus.

S. Augustinus, *Confess.*, lib. VIII, cap. 6, n. 15, narrat de duobus aulicis, qui exemplo S. Antonii permoti, quod « ab-

ierunt in palatium ; illi autem affigentes cor cœlo, manserunt in casa. Et ambo habebant sponas. Quæ, posteaquam hoc audierunt, dicaverunt etiam ipsæ virginitatem tibi. » Nec obstat quod sponas vocet, nam tunc tempore mos erat junctas de præsentī vocare sponas ante matrimonii consummationem ; sicut consuescit illas nominare sic jus canonicum, uti videre est per totum titulum *de Conversione conjugatorum*. Temporibus S. Augustini consuetudo erat, ut desponsatæ non cito traderentur viris, ne viles haberent mariti datas quas non suspiraverunt dilatas. Quod testatur ipse S. August., eodem libro, cap. 3.

S. Gregorius Magnus, *Dialogorum* lib. III, cap. 14, de virgine Gregoria dicit : « Quæ dum adolescentiæ suæ tempore constitutis jam nuptiis in ecclesiam fugisset, et sanctimonialis vitæ conversationem quæreretur, ab eodem viro defensa, atque ad eum quem desiderabat habitum, Domino protegente, perducta est. Quæ quia sponsum fugit in terra, habere sponsum meruit in cœlo. »

S. Gregorius Turonensis, in libro *Sanctorum Patrum*, capite ultimo refert, S. Leobardum, ruptis fœderibus nuptialibus cum honesta puella contractis, monachum esse factum.

Sancta Oditha, Anglorum regina, contra voluntatem viri, cum adhuc esset ab eo intacta, accersitis Episcopis curavit sibi imponi velamen, sicut narrat Surius. Simile exemplum Beda, lib. IV *Historiæ Anglorum*, cap. 19, refert de sancta Edildrida regina, quæ viro petenti debitum conjugale denegavit, eo quod Religionem ingredi vellet.

663. — NOTA. S. Thomas, in IV, dist. 27, q. 1, a. 3, q. 2, arg. *Sed contra*, adducit exemplum S. Joannis apostoli, quem, secundum Hieronymum, Dominus vocavit de nuptiis. Quod factum accepit narratum a S. Hieronymo. Estius, in IV, dist. 27, § 4, dicit hoc legi in lib. I *Contra Jovinianum*. Sed perperam ; ibi nihil hujusmodi invenitur, sed contrarium, nam ibi Petrum dicit maritum, Joannem vero virginem. Ansam erroris sumpsit potius Angelicus ex aliquo prologo sup. Joannem, quem immerito aliqui adscripserunt S. Hieronymo. Alias Jovinianus qui tam acerrime impugnabat virginitatem, non temperasset ab objiciendo nuptias S. Joannis. Et Manichæi, qui impugnabant nuptias, ex dirempto Joannis matrimonio affirmassent, et Christum odisse nu-

ptias. Quod neutri præstitere. Sane non est verisimile, quod Christus conjuges separavit a nuptiis tempore quo sua præsencia illas sanctificare volebat, et contra futuros hæreticos propria auctoritate confirmare. S. Ignatius martyr, S. Epiphanius, S. Augustinus, etc. testantur, Joannem nunquam contraxisse nuptias. Vide Baronium, *Annalium* an. 31, n. 30 et 31.

664. — PROB. IV° RATIONE. 1° *Directe*. « Ante carnalem copulam est inter conjuges tantum spirituale vinculum, sed post est inter eos etiam vinculum carnale; et ideo sicut post carnalem copulam matrimonium solvitur per mortem carnalem, ita et per ingressum Religionis ante carnalem copulam solvitur; quia Religio est mors quædam spiritualis, qua aliquis sæculo moriens vivit Deo. » S. Thom., in IV, dist. 27, q. 1, a. 3, q. 2, in corp.

665. — *NOTA: Ista ratio est congruentiæ tantum.* Juvat advertere, rationem istam, si sumatur tanquam de congruo, esse optimam, sed per se non pollet thesim fulcire. At, præsupposito privilegio facto a Jesu Christo, explicat rem atque fundamentum institutionis tradit. Et, ni fallor, hoc sensu illam fuisse ab Angelico prolatam teneo cum Sylvio et Billuartio. Mors enim spiritualis per professionem Religionis est metaphorica. Deinde professio religiosa compatitur per se vinculum conjugale; nam si ambo conjuges, inconsummato matrimonio, ex mutuo consensu profitentur Religionem, firmum utrinque manet vinculum matrimonii, sicut dicit S. Thomas, eodem loco, quæstiuncula 3, ad 1: « Quando uterque pari voto continentiam vovet, tum neuter conjugali vinculo abrenuntiat; et ideo adhuc manet; sed quando unus tantum vovet, tunc quantum est in se, abrenuntiat vinculo conjugali; et ideo alter absolvitur a vinculo ¹. » Qui sentiunt, matrimonium tunc solvi ipsiusmet juris naturalis vi, agnoscunt S. Thomam uti antesignanum suæ sententiæ. At Angelicus non movet quæstionem quo jure

¹ In hoc discedo ab Angelico, atque teneo, solutionem vinculi non fieri ex renuntiatione conjugum, sed ex Christi institutione, et non videtur in hoc sibi bene cohærere Angelicus. Nam si ambo profitentur Religionem non minus abrenuntiant conjugali vinculo, quam si unus tantum profiteatur. Imo magis producitur effectus per duas causas totales, quarum una sufficiens est ad illum producendum. Deinde

solvatur matrimonium, et rationes quas adducit in præsentī aliisque in locis, intelligi possunt de convenienti.

Confirmatur, quia ratio ipsa dicitur, fas esse a statu minus perfecto ad statum perfectiorem transire, si id fieri queat sine alterius injuria et nocumento. Atqui est perfectior monachatus statu conjugali, sicut omnes, præter hæreticos, concedunt; et insuper transiens non facit injuriam, sive quia in matrimonii contractu adest conditio, *nisi interea alter conjugum ad frugem melioris vitæ transeat*, sive quia nec proli, nec parti derelictæ nocumentum infertur; proli quidem, perevidens est, cum nondum sit concepta; neque parti in sæculo remanenti, quæ, utpote intacta, potest facile alias inire nuptias.

666. — *NOTA* : *Ista confirmatio non arguit efficaciter, nisi præsupposita concessione bimestris ad deliberandum.* Iterum juvat advertere, rationem bene arguere, præsupposito jure divino et ecclesiastico, quo conceditur bimestre ad deliberandum; nam prædicta conditio non per se imbibitur in contractu matrimoniali, nec est alligata consensui contrahentium; alioquin matrimonium non valeret, nisi purificata conditione, quando scilicet utraque pars Religionis profitendæ excluderet propositum; idcirco si una pars profiteretur, jam non proprie dirimeretur matrimonium, sed non contraheretur. Si talis enim conditio esset imbibita in contractu nuptiali, imbibereetur etiam in cæteris contractibus, v. g. in venditione: ac proinde donec res vendita in potestatem et usum emptoris non venerit, venditor posset illam vendere alio emptori qui majus pretium offerret, etsi nullatenus talem facultatem expressisset venditor. Item qui se in famulatum locavit, posset a contractu resilire, si meliorem inveniret conditionem apud alium; qui rem donavit homini acceptanti, poterit eandem Ecclesiæ donare, etc. Hæc autem sunt inconvenientia, quippe conventionum robur pessumdarent ingentesque in consortio humano foverent perturbationes. Neque integrum est cuilibet sibi mortem spiritua-

etiamsi ambo conjuges habeant propositum remanendi conjuncti, nihilominus solvitur vinculum conjugii, « quia, inquit Suarez, supposita professione alicujus, non pendet dissolutio ex eorum voluntate, sed ex jure, cui ipsi non possunt resistere, quia absolutum est, et non conditionatum. » Lib. IX, *de Voto castitatis*, cap. 25.

lem spe melioris boni inferre, sed hoc licitum est illi tantummodo qui liber est, et Religionem profiteri potest, quin violet jus alienum. Alias id liceret causa suscipiendi Ordinis sacri, v. g. diaconatus, et a fortiori presbyteratus, et a fortiori adhuc episcopatus. Atqui, secluso jure divino vel ecclesiastico quod ita disposuerit, per professionem Religionis prorsus læditur jus partis reluctantis; atque omnes norunt, nec causa assumptionis ad episcopatum licere viro discedere ab uxore sine ejus consensu, etiamsi matrimonium nondum sit consummatum. Sane ante copulam carnalem habitam, uterque conjux habet jus ad illam; hoc enim jus non copulam carnalem sequitur, sed illi præit et ex contractu dimanat. Si tibi arrideat, hoc jus dicas esse *jus ad rem*, non vero *jus in re*; sed *jus ad rem* est vere ac proprie jus, quod non licet violare, etiam prætextu melioris boni. Unde quicumque, sive vir, sive uxor, Religionem profiteatur, altero refragante, semper læditur illud jus. Perperam contractus matrimonii assimilatur contractui venditionis, quo, juxta quædam jura humana, non statim traditur dominium rei venditæ; nam vi matrimonii statim vir et uxor mutuam corporis habent potestatem jureque ad usum potiuntur. Deinde Ecclesia spatium bimestris a die matrimonii contracti præfixit ad ingrediendam Religionem. At, si in mero jure naturali sistas, præscindens ab omni jure positivo, nullum spatium definitur. Ergo debitum conjugale videtur posse exigi statim ac convenienter reddi potest, scilicet ipso die vel prima nocte nuptiarum. Denique, si conditio ingrediendi Religionem seu meliorem statum eligendi esset imbibita in matrimonio, talis conditio ipsi intrinsece inhæsisset tum in lege naturæ, tum in lege scripta. Atqui hoc respuunt auctores, tenentque esse privilegium legis gratiæ. Imo liceret solvere ob Ordinem sacrum, quia ejus conditio est prorsus melioris vitæ quam status matrimonii. Adde quod raro accidit, ut uxor sic a viro derelicta possit æque facile alias inire nuptias.

667. — 2° *Indirecte, ex solutione rationum contrariarum.*
Ad primam : Dominus ibi loquitur de matrimonio consummato, sicut exponit Alexander III, cap. *Ex publico* 7, de *Conversione conjugatorum* : « Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis,

uxorem suam dimittere, intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquii, de his quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua consummari non potest. » Vel dici potest quod homo tunc non separat quos Deus conjunxit, sed Dominus ipse separat, si teneatur, matrimonium vi juris divini solvi per professionem solemnem Religionis, juxta illud Nicolai papæ I Carolo regi : « Licet sit scriptum : *Quod Deus conjunxit, homo non separet* : Deus tamen, et non homo, separat, quando divini amoris intuitu ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur. Aliter autem fieri mutuam separationem vestram prohibemus. » Utique videtur ibi loqui Pontifex de separatione quoad thorum et habitationem ; sed ratio facit quoque pro solutione vinculi matrimonii rati, nam ingrediens Religionem intuitu divini amoris et ex Christi concessione discedit. — *Ad secundam* : Si hoc jus non concedatur a primario possessore, videlicet a Deo, *cujus est terra et plenitudo ejus, concedo* ; secus, *nego*. Porro illud jus Dominus concessit ei qui Religionem ingreditur. Ideo tacite ac implicite contractui apponitur de consummando conditio hæc : *Nisi interea alter conjugum ad frugem melioris vitæ convolet*. « Ante carnalem copulam non est omnino translatus corpus unius sub potestate alterius, sed sub conditione, nisi interea alter conjugum ad frugem melioris vitæ convolet. Sed per carnalem copulam completur dicta translatio, quia tunc intrat uterque in corporalem possessionem sibi traditæ potestatis. Unde etiam ante carnalem copulam non statim tenetur reddere debitum post matrimonium contractum per verba de præsentī ; sed datur ei tempus duorum mensium, propter tria : primo, ut interim possit deliberare de transeundo ad Religionem ; secundo, ut præparentur quæ sunt necessaria ad solemnitatem nuptiarum ; tertio, ne vilem habeat maritus datam quam non suspiravit dilatam. » S. Thom., in IV, dist. 27, q. 1, a. 3, quæstiunc. 2, ad 2. Ibi, uti videre est, præsupponitur privilegium, alias ratio non efficaciter argueret. — *Ad tertiam : Distinguo consequens* : Ex natura rei, *transeat* ; ex privilegio Domini, *nego*. Christus enim privilegium Religionis voluit annexum matrimonio rato, non autem consummato. Dixi *transeat*, quia est ratio seu fundamentum in re, cur non æque solvatur consummatum, etsi

ejusdem est speciei ac ratum; nam perfectum est, atque significat unionem Verbi cum humanitate assumpta; dum simpliciter ratum significat unionem Christi cum anima per gratiam et charitatem. Porro de ratione perfectioris est, ut difficilius solvatur quam minus perfectum. Deinde unio Christi cum humanitate arctissima est planeque indissolubilis, sicut jam sæpius dictum est, dum unio Christi cum anima solvi potest per peccatum. S. Thomas, in IV, dist. 27, q. 1, a. 3, quæstiunc. 2, ad 1. Idem docet Innoc. III, cap. *Debitum, de Bigamis non ordinandis*. Et *confirmatur*, quia ambo conjuges, licet per contractum de præsentis facti sunt una caro, quatenus unum et integrum generationis principium constituunt, sunt una caro causaliter ac fundamentaliter, non vero formaliter ac perfecte. Propterea S. Paulus, dicit, I Cor. vi, 16: *An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una*¹. Sed quo magis ens est unum, eo firmitus efficitur majorque vis ad illud in partes resolvendum necessaria est. Adde quod solutio matrimonii consummati scatet incommodis, quæ non adsunt in matrimonii rati solutione. — *Ad quartam: Nego consequ.* Primum enim in iis quæ pendent a voluntate Christi, non potest argui *a pari*, multo minus *a fortiori*. Deinde qui episcopatus ordinem suscipit, non totaliter se tradit Deo, sicut fit in professione religiosa; nec paupertatis, neque obedientiæ votum emittit, neque moritur civiliter, sed sui juris permanet. Ideo ingens, quoad vinculi matrimonialis solutionem, adest discrimen inter professionem religiosam et Ordinem sacrum. Quocirca immerito S. Bonaventura, in IV, dist. 39, a. 2, q. 2, in corp., æquiparat, quoad solutionem matrimonii, susceptionem Ordinis sacri professioni religiosæ, tenetque mulierem infi-

¹ Benedictus I Grandensi Patriarchæ rescripsit: « Protoplastus ille, radix et origo nostra, detractam sibi costam in mulierem videns formatam, prophetico spiritu inter alia protulit: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ; et erunt duo in carne una*. Quibus verbis innotuit, non aliter virum et mulierem posse fieri unam carnem, nisi carnali copula sibi cohæreant. Qui ergo nequaquam mixtus est extraneæ mulieri fœdere nuptiali, quo pacto per nuda sponsionis verba possunt una caro fieri, nullatenus valemus intueri. Propinquitus enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur: sed neque osculum parit propinquitatem, quod nullam facit sanguinis commixtionem. »

delem solvi a lege viri, si vir conversus ad fidem recipiat Ordinem sacrum. atque ideo ipsam, si convertatur, posse alias inire nuptias. In hoc sanctus Doctor deseritur a theologis, et erravit, sicut patet Extravagante Joannis XXII : « Antiquæ concertationi finem cupientes imponere, ac animarum periculis inde provenientibus salubriter providere; de Fratrum nostrorum consilio, præsentì declaramus edicto, quod licet votum solemnizatum per sacri susceptionem Ordinis, quantum ad impediendum matrimonium contrahendum, ac ad dirimendum, si post contractum fuerit, secundum statuta Canonum, sit efficax reputandum; ad dissolvendum tamen prius contractum, etiamsi per carnis copulam non fuerit consummatum (cum nec jure divino, nec per sacros reperiamus Canones hoc statutum), invalidum est censendum; auctoritate Apostolica districtius inhibentes, ne quispiam durante matrimonio nondum etiam consummato, aliquem de sacris Ordinibus præsumat suscipere, nisi prout sacris Canonibus noverit convenire. » Deinde Pontifex decernit pœnas contra eum qui contrarium attentaverit. — *Ad quintam : Nego antecedens.* Mors civilis a debitis pecuniariis liberat sicut mors naturalis; ast quemadmodum hæres defuncti tenetur solvere illius debita, sic communitas tenetur nomine professi ejus debita solvere. Nec tamen est par ratio debiti conjugalìs : hoc enim simpliciter extinguitur per mortem seu naturalem seu civilem. — *Ad sextam : Resp. nego min.*; nam, ex factis prolatis, patet, ante duodecimum sæculum fuisse interdum solutum matrimonium causa melioris boni. Deinde Alexander III et alii Pontifices qui oraculo Apostolico sanxerunt solutionem matrimonii rati per professionem religiosam, declararunt se in hoc inhærere vestigiis decessorum suorum. Atqui nemo apprime noscit et custodit traditionem Ecclesiæ, sicut Prima Sedes, quæ est Magistra omnium ecclesiarum. Tandem S. Ambrosius et S. Chrysostomus aperte supponunt, dissolvi posse matrimonium : S. Ambrosius super illud : *Desponsatam Joseph, Luc. I, et cap. 23*, tractans illud Joannis XIX : *Ecce mater tua*; et de *Institutione virginis*, cap. 6, et 7, supponit, solutum fuisse matrimonium S. Josephi cum Beatissima Virgine. Idem supponit S. Chrysostomus, uti diximus supra, ubi de matrimonio sanctissimæ Virginis Mariæ; hos in

hoc errasse, certum est, quia, sicut asserit tota traditio cum S. Augustino, *de Nuptiis et concupiscentia*, lib. I, n. 43, nullum fuit divortium inter Deiparam et castissimum ejus virum. Imo S. Epiphanius, hæresi 78, dicit, sanctissimum Joseph solummodo usque ad annum Christi duodecimum vixisse.

Quæritur an vota simplicia emissa in Societate Jesu dirimant matrimonium ratum antea contractum ?

668. — I. SENTENTIA AFFIRMANS. Affirmant nonnulli, inter quos Pontius, *de Matrim.*, lib. IX, cap. 6, et de Justis, apud La Croix, *de Matrim.*, n. 413, votis simplicibus in Societate Jesu emissis dirimi matrimonium ratum antea contractum. Nam 1° privilegium concessum est a Christo statui vere ac substantialiter religioso. Porro qui emittit vota simplicia in Societate Jesu post biennium novitiatus, est vere ac substantialiter religiosus ; sicut patet ex Gregorii XIII constitutione *Ascendente*, 8 calend. Jun. 1584, ubi Pontifex contrarium asserere præsumentes, excommunicationi ipso facto incurrendæ, et Sedi Apostolicæ reservatæ, aliisque gravissimis pœnis subjecit. — 2° Pius V, in constitutione *Dum indefessæ*, 7 Jul. 1571, declarat, ligatos votis simplicibus in Societate Jesu sibi vindicare omnes juris dispositiones in favorem religiosorum mendicantium. Porro aliarum religionum non minimus favor est, quod matrimonium antea ratum solvant. — 3° Ex citata constitutione, illa vota solvunt matrimonium postea contractum ; ergo et matrimonium ratum antea contractum. — 4° Alias uxor in sæculo relicta cogeretur expectare nimis, atque magnum inde detrimentum caperet. — 5° Demum in constitutione Societatis Jesu matrimonium consummatum recensetur inter impedimenta quæ obstant quominus aliquis ipsi coaptetur, sed non fit mentio matrimonii simpliciter rati.

669. — II. SENTENTIA NEGANS COMMUNIS ET CERTA. Henriquez, Suarez, Vasquez, Sanchez, Layman, Barbosa, Wiestner, Pirhing, Schmier, Schmalzgrueber, et auctores Societatis Jesu moderni unanimiter negant, vota simplicia Societatis illius dirimere matrimonium ratum antea contractum. Pater Ballerini, tom. 2, n. 759, dicit : « Utique ex singulari privilegio Societatis Jesu per Gregorium XIII concessa ea vota

simplicia constituunt impedimentum dirimens, atque idcirco obstrictos eis certe reddunt inhabiles ad valide matrimonium contrahendum; ast quod insuper matrimonium jam contractum solvant, ipsa Societas Jesu neque rescivit unquam, et ne somniavit quidem. » 1° Barbosa, voce *Matrimonium*, n. 30, pro hac sententia citat Sacrae Congregationis decretum. — 2° Vota simplicia Jesuitarum nihil speciale præ votis simplicibus aliorum cœtuum sibi vindicant præter id quod ipsis tribuit Gregorius XIII per constitutionem *Ascendente*: porro ipsis impertivit ut dirimant matrimonium contrahendum, non vero matrimonium antea contractum; ergo, etc. *Confirmatur*, quia eo fine, ut eidem Societati adversus sacrilegam desertorum temeritatem, injurias et imposturas consulere, privilegium dirimendi matrimonium indulsit Pontifex; porro talis finis non habet locum in matrimonio jam contracto; ergo, etc. — 3° Non efficaces sunt rationes in oppositum. Prima vim fortasse haberet, si professio religiosa ex ipso jure naturali vim hauriret dirimendi matrimonium ratum antea contractum, non vero si hoc ipsi inditum sit a Christo et a fortiori si, ut non pauci sentiunt, id sortiatur tantum ex auctoritate Ecclesiæ. Christus enim privilegium adnecti soli statui perfectionis excellentioris voluit; imo potuit Ecclesiæ suæ concedere facultatem determinandi statum cui adnexum erit privilegium. Certum est, ex exordio Ecclesiæ extitisse monachos, fuisseque ante Innocentium III Religiones ab Ecclesia approbatas, quamvis nondum in usu esset solemnis ac specialis approbatio quæ deinceps requisita fuit, sicut videre est apud Bellarminum, *de Monachis*, lib. II, cap. 5 et 38. — Pius V non meminit favorum qui votis sunt annexi, sed favorum qui personis sunt concessi. — Ad tertiam difficultatem jam satisfactum est. — Ad quartam: Tali incommodo occurritur facile, si admittatur ad professionem expleto uno novitiatus anno; quod præstandum esse censent Suarez, Perez, etc. — Ad quintam: Supponitur, virum matrimonio simpliciter rato illaqueatum ingredi Religionem, aut ex consensu uxoris, aut ex dispensatione Pontificis Romani, qui tale matrimonium solverit.

Punctum II.

De jure quo solemnis professio religiosa dirimit
matrimonium ratum antea contractum.

670. — I. SENTENTIA REPETENS HANC VIM A JURE NATURALI. Richardus, Durandus, Paludanus, Turrecremata, Covarruvias, Salmanticenses, Habert, Drouin, etc., dicunt, solemnem Religionis professionem ab ipsomet jure naturali sortiri vim dirimendi matrimonium ratum antea contractum. Salmanticenses, *de Matrim.*, cap. 4, punct. 3, n. 78, pro hac sententia citant S. Thomam, in IV, dist. 27, q. 1, a. 3, q. 2; Bellarminum, lib. II *de Matrim.*, cap. 38, etc. Sed, ut diximus, non compertum est, an S. Thomas rationes, quas supra tetigimus, habuerit tanquam per se arguentes, an vero illas protulerit uti congruentiæ rationes. Bellarminus, non jam in tractatu de matrimonio, sed in tractatu de Monachis agit de solutione matrimonii rati per professionem Religionis : et ibi videtur utique tenere hanc sententiam, attamen reapse tenuerit, non potest certo affirmari, quia dubium propositum non ponit neque directe expendit. Adscribitur etiam ista sententia S. Bonaventuræ ; sed præclarissimus Doctor de hoc agit in IV, dist. 27, a. 3, q. 2, et innititur decretali *Ex parte* Innoc. III, et licet adduxerit rationem mortis spiritualis, potest exponi de congruentia ; postquam enim meminerit Decretalis, dicit : « Concedendum est igitur, matrimonium illud esse insolubile suo modo, cum sit sacramentum, nec separatur ab homine, sed a Deo, cui solemne votum continentiae promittitur. » Salmanticenses citant etiam pro sua sententia Cajetanum et Gonet. Quoad Gonet, non potest dubitari de illius mente, nam, *de Matrim.*, dist. 5, a. 4, n. 66, demonstrat, « professionem religiosam non dirimere matrimonium, jure naturali, seu ex natura et efficacia ipsius voti solemnitis. » Afferunt duas rationes, quas supra (665 et 666) ponderavi. Unde non est cur illas iterum recitem.

671. — II. SENTENTIA HANC VIM REPETENS A SOLO JURE ECCLESIASTICO. Medina, Suarez, Vasquez, Lessius, Layman, Pe-

rez, Castropalaus, Catalanus, Sporer, Tamburini, Giribaldi, Pirhing, Wiestner, Schmalzgrueber, Pichler, Kugler, Antoine, Wirceburgenses, La Luzerne, Pothier, Martinet, de Angelis, Lehmkuhl, Mansella, Gasparri, et alii tenent vim dirimendi matrimonium ratum per Religionis professionem descendere a jure ecclesiastico, non autem a jure naturali, neque a jure divino. Usque adeo progressus est de Angelis, ut dixerit, sententiam de jure divino sustineri non posse. Gasparri, n. 1082 : « Disputant DD. quo jure professio solemnis matrimonium antea contractum dirimat : sed sine ulla cunctatione respondendum dirimere solo jure ecclesiastico, sicuti de matrimonio post professionem inito diximus, n. 567 ; cum a sola Ecclesiæ constitutione votorum solemnitas repetenda sit. Nimirum Romanus Pontifex lege generali statuit hujus matrimonii vinculum solvi solenni professione religiosa. » — 1° Ecclesia seu Summus Pontifex habet potestatem dirimendi matrimonium ratum non consummatum, sicut tenet sententia hodie communior et fere certa. Ergo idem Summus Pontifex statuere potest per legem generalem, ut idem matrimonium ratum solvatur per professionem religiosam. Ergo verosimiliter ita factum est ; nec enim recurrendum est ad jus divinum, nisi aut apertus textus, aut necessitas cogat, maxime si introductio hujus juris magnas impingat difficultates : in presenti autem nullus textus Scripturæ talem vim professioni religiosæ adscribit. — *Confirmatur*, quia Joannes XXII, Extravagante *Antiquæ, de Voto et voti Redemptione*, declarat, matrimonium ratum non consummatum haud dirimi per susceptionem Ordinis sacri, et rationem profert : « Cum nec jure divino, nec per sacros reperiamus canones hoc statutum. » Unde sic arguit Suarez : « Sacri canones seu jus ecclesiasticum sufficeret, ut Ordo sacer matrimonium ratum dirimeret. Ergo merito idem dicimus de voto castitatis religiosæ. Ergo in presenti perperam recurritur ad jus divinum, quum sufficiat jus ecclesiasticum, et de jure divino non constet. »

2° Votum solemne castitatis matrimonium ratum dirimit tantum quatenus est solemne ; id omnes concedunt, et expresse declararunt Summi Pontifices. Porro voti solemnitas tota repetitur ab Ecclesiæ institutione, sicut expresse declaravit Bonifacius VIII, cap. *Quod votum*, unic., *de Voto et*

voti Redemptione in 6 : « Nos attendentes quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa... » Et Gregor. XIII, constit. *Ascendente Domino*, 29 Maii 1584 : « Nos considerantes voti solemnitatem sola constitutione Ecclesiæ inventam esse. » Ergo votum solemnne vim dirimendi matrimonium totam ab Ecclesiæ institutione habet. — *Confirmatur* 1°, quia in cap. *Ex parte* 14, de *Conversione conjugatorum*, Innoc. III declarat, votum virginitatis, etiam suscepto velo, non dirimere matrimonium ratum, si votum fuerit emissum cum animo manendi in propria domo, et ibi castitatem servandi; dirimere autem, si factum sit in professione regulari. Porro hujus differentiae rationem assignare non possumus sufficientem, nisi ex Ecclesiæ determinatione et institutione. Ergo. Ita Suarez. — *Confirmatur* 2°, quia « videtur incredibile quod Christus Dominus concesserit hanc vim solemnitati votorum Religionis, quæ tempore Christi Domini nondum erat inventa et introducta in Ecclesia. Certum est autem, post Christi Domini Ascensionem nullum novum jus divinum latum esse; et tempore Ascensionis Religiones non erant introductæ, ut constat ex cap. unico *de Voto*, n. 6. Ita Viva.

3° « Si jure divino vel naturali dissolveretur matrimonium ratum, etiam hoc dissolveretur per vota simplicia Societatis Jesu; nam ista religiosum faciunt, neque a professione differunt, nisi quoad solemnitatem, quæ jure solum ecclesiastico est introducta; atqui per vota simplicia Societatis matrimonium ratum ante contractum non dissolvitur; ergo. » Ita Schmalzgrueber, lib. IV, tit. 6, n. 54.

4° « Ad affirmandam potestatem (Ecclesiæ) habemus sufficiens fundamentum in generalibus verbis Christi : *Quodcumque solveris super terram erit solutum in cælis*, addendo nihil repugnare, prædictum modum solvendi matrimonium ratum comprehendendi sub illa generali distributione. Quod facile ostendi potest ex dictis. Item potest fundari in verbo Christi : *Pasce oves meas*, subjungendo hujusmodi institutionem pertinere ad convenientem partem spiritualem Ecclesiæ, nec potuisse convenientius tradi quam per Petrum. » Suarez, lib. IX, de *Castitate*, cap. 23, n. 21.

672. — III. SENTENTIA HANC VIM REPETENS A JURE DIVINO. Uterque Soto, Petrus et Dominicus, Victoria, Cano, Sanchez,

Guttierez, Pontius, Bonacina, Roncaglia, Gonet, Gonzalez, Pignatelli, Tournely, La Croix, Collet, Billuart, Concina, Benedictus XIV, S. Alphonsus, Alasia, Carrière, Perrone, Gury (et tacite Ballerini et Cretoni, qui nihil notant super locum Guryi), Marc, Palmieri, et alii totam vim solemnii voto insitam ad matrimonium ratum dirimendum a jure divino repetunt, scilicet ex privilegio speciali Christi, qui voluit, ut per solemne castitatis votum dirimatur matrimonium christianum, sicut voluit, ut matrimonium in infidelitate contractum dirimatur per novum matrimonium alterius conjugum ad fidem conversi. Dicit Perrone, illam sententiam inter recentiores communem effectam esse. Mihi videtur probabilior.

Prop. : *Vim dirimendi matrimonium ratum ante contractum solemne votum castitatis probabilius habet ex jure divino.*

673. — **PROB. I° SUMMORUM PONTIFICUM DOCTRINA.** Alexander III, cap. *Ex publico* 7, de *Conversione conjugatorum*, declarat, desponsatam de præsentī nondum cognitam posse intra duos menses ingredi Religionem; et rationem tradit: « Sane quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis, uxorem suam dimittere, intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquii, de his quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua consummari non potest. » Ibi Pontifex dissolutionem matrimonii per professionem religiosam refert ad sacri eloquii seu verborum Christi interpretationem. Ergo implicite significat, talem vim solemnii castitatis voto inesse ex Christi institutione.

Innoc. III, cap. *Ex parte* 14, eod. tit. : « Nos inquisitioni tuæ totaliter respondemus, quod etsi possit non inconsulte videri, quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de præsentī contrahitur, illis viventibus in nullo casu possit dissolvi, ut, vivente reliquo, alter ad secunda vota transmigret, etiamsi unus fidelium, inter quos est ratum conjugium, fieret hæreticus, et nollet permanere cum altero sine contumelia Creatoris, nisi forte secus fieret ex revelatione divina, quæ superat omnem legem, sicut a quibusdam Sanctis legitur esse factum. Nos tamen nolentes a

prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad Religionem transire; ita quod reliquus, ex tunc legitime poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulinus observandum in articulo prænotato, quamvis falsa sit causa, per quam ad susceptionem veli prædicta mulier est inducta, cum sine qualibet tali causa idipsum Religionis obtentu facere potuisset. » Unde, juxta Innocentium III, matrimonii rati solutio fieri nequit nisi ex revelatione divina, quæ superat omnem legem. Atqui praxis decessorum Innocentii III est, quod matrimonium ratum non consummatum dirimatur per Religionis professionem. Ergo talem vim professio Religionis habet *ex revelatione divina* seu jure divino, quod derivatum est per traditionem.

Suarez, loco cit., n. 22, nititur in suam partem attrahere Innocentium III: « Ad quod etiam potest expendi in eodem textu verbum illud: *Nos autem nolentes a prædecessorum nostrorum vestigiis declinare*; nam per illud significatur materiam hanc non esse juris divini, quam Pontifex non posset limitare, sed pendere ex institutione et voluntate ejus. » Sed hanc expositionem non patitur contextus, alias secum pugnaret Pontifex. Si enim potestate humana professio Religionis dirimat matrimonium, non est quod dicatur, *id nisi forte fieri ex revelatione divina*. Quia vero Pontifices Romani sunt tutissimus ac intemeratus canalis traditionis, optime sibi cohæret Innocentius III, si, dum dicit, se nolle a prædecessorum suorum vestigiis declinare, intelligatur de traditione.

674. — PROB. II° CONCILIO TRIDENTINO. Sess. 24 *de Sacram. Matrim.*, can. 6, supra (661) citato, infertur jus divinum; nam veritates definitæ tanquam de fide sunt in perpetuum definitæ, et ideo sunt de jure divino. Porro si Ecclesia ipsa indiderit professioni Religionis vim dirimendi matrimonium ratum, eadem Ecclesia posset illam vim subtrahere. Ergo, si aliquando id præstet, veritatem fidei contabere necesse est. Nec satis est quod nunquam præstet, sed requiritur ut id nequeat præstare, alioquin non esset definitio de fide. Quod bene ponderavit Benedictus XIV, *Questiones Canonicae*, q. 546, n. 35: « Cessat indissolubilitas matrimonii rati

in casu quo alter ex conjugibus professionem religiosam emittat, et hæc solubilitas originem habet a jure divino... et clarissime ostenditur ex canone 6 sess. 24 *de Matrim.*; ubi anathema profertur adversus asserentes, matrimonium ratum non solvi per professionem religiosam; si etenim post hunc Tridentini canonem de fide est, ratum solvi per professionem, solubilitas debuit esse imposita a solo Deo, qui eam potuit facere sempiternæ veram, uti subtiliter argumentatur sæpe citatus Cardinalis de Lauræa, *de Matrim.*, disput. 16, art. 14, n. 325. »

De Angelis, lib. IV, tit. 19, n. 12, respondet, « in eo canone non venire sub definitione simpliciter doctrinam de solemni professione Religionis dirimente matrimonium, sed venire auctoritatem Ecclesiæ divinitus concessam, prout sunt plures Canones præsertim sess. 23 et 24; qui si hoc modo non intelligantur, in inextricabiles quæstiones incidemus. » At, pace tanti doctoris, dicam assertum illud, non solum esse gratuitum, sed non coherere cum verbis Canonis, ubi non est vel leviusecula vox quæ innuat tantisper ibi agi de auctoritate Ecclesiæ, ut facile patet illum legenti. In canonibus ubi definitio refunditur in Ecclesiæ auctoritatem, id ibi sat aperte significatur; sic in canone 9, sess. 24, ubi agitur de Ordine sacro quatenus est impedimentum dirimens matrimonium postea contrahendum, inducitur lex ecclesiastica. Cæterum in sess. 23 vix invenitur canon 5, quoad cæremonias Ordinationis, et canon 8, qui spectant ad Ecclesiæ et Romani Pontificis auctoritatem; sed hoc ibi tam aperte patet, ut nemo dubitare queat. In sessione autem 24, canonibus 3, 4, 7, 8 et 11, refunditur utique definitio in Ecclesiæ auctoritatem; sed hoc in singulis canonibus etiam aperte significatur. Item in sess. 13, can. 9, partim refunditur in jus divinum, partim in auctoritatem Ecclesiæ, quatenus determinat tempus quo obligat jus divinum; sed ibi quoque adducitur Ecclesiæ auctoritas. Nihil autem ejusmodi occurrit in canone 6 sess. 24.

675. — PROB. III° PRÆSCRIPTIONE. Est hic sane locus applicandi regulam notissimam a S. Augustino traditam: *Quod universa tenet Ecclesia, nec conciliis statutum, sed semper retentum est, nonnisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* *De Baptismo contra Donatistas*, lib. IV, cap. 24,

n. 31. Porro nec concilium aliquod, nec ullus Papa perhibetur qui sua auctoritate decreverit, matrimonium ratum non consummatum solvi per professionem Religionis. Alexander III, cap. *Ex publico*, supra citato, usque ad Auctorem sacramenti matrimonii ascendit, ut sufficientem habeat rationem vis insitæ professioni religiosæ. Et in cap. *Verum 2, de Conversione conjugatorum*, meminit hujus praxis a quibusdam sanctis habitæ : « Verum post consensum legitimum de præsentī, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium, *sicut sancti quidam de nuptiis vocati sunt*; dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos. » Ejusdem praxis eisdem ferme verbis meminit Innoc. III in citato cap. *Ex parte*. « Id magis ex eo confirmatur, quod agatur de re maximi momenti, quæ fidem moresque attingit; de re quæ ab immemorabili in Ecclesia universa obtinuit, eaque probante atque sanciente, quin ullus uspiam qua late patet christianus orbis, reclamaverit. Quocirca divina auctoritate ita fuisse constitutum concedi deberet, etiamsi monumenta deessent. » Perrone, *de Matrim. christ.*, lib. III, sect. 2, cap. 6, a. 2.

676. — PROB. IV° RATIONE. 1° *A priori*. Nulla ratio rigore efficax dari potest a priori, quia res tota pendet a libera voluntate Christi. Attamen datur ratio congruentiæ, quæ vehementer suadet, Christum professioni religiosæ talem indidisse vim. Nam, sicut fusius demonstrat ipse Suarez, *de Statu perfectionis*, lib. III, cap. 2, status Religionis, quoad substantiam suam, a Christo Domino immediate traditus et institutus fuit, ac proinde est de jure divino non præcipientē, sed consulente. Et hæc est, subdit Suarez, sententia omnium catholicorum recte sentientium. Quia vero statum religiosum instituit sibi acceptissimum, valdeque supra matrimonii statum extulit, ita quod hic ab illo superetur sicut terra superatur a cælo, merito præsumitur dedisse professioni religiosæ vim dirimendi matrimonium simpliciter ratum. Cui quidem præsumptioni favet illud *Matth. xix, 12* : *Et sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum*. Faventque cætera testimonia quibus ostensum est, virginitatem matrimonio longe præstare.

677. — 2° *A posteriori*. *Primo*, ingenitus est sensus fidelibus ac doctoribus non posse Religionis professioni adimi

talem vim, sive per legem sive per consuetudinem contrariam. Porro ista persuasio causam sufficientem habet in jure divino tantum; nam si in præsenti faciat solummodo jus ecclesiasticum, non habetur sufficiens ratio cur adeo alte tamque universaliter in animis radicetur persuasio de immutabilitate et perpetuitate vis qua professio religiosa gaudet.

Secundo, Ecclesia seu Romanus Pontifex non potest condere legem quæ esset contra jus acquisitum a tertio, etiam ut inde alicui privato accresceret melius bonum. Porro ita esset, si matrimonium ratum lege ecclesiastica solveretur quando unus conjugum, altero invito, Religionem profiteretur. Ergo. *Confirmatur*, quia Ecclesia irrationem matrimonii non induxit ob Ordinem sacrum postea sumptum; unde ordinatus, etiamsi episcopus factus fuerit, tenetur uxori debitum reddere, si ipsa petat: quod tamen verosimiliter præstitisset Ecclesia, si tali facultate potiretur. Quapropter ratio vis inditæ professioni religiosæ est in Christi privilegio seu in jure divino, quod est super omne jus, etiam privatorum, sicut dicit Innoc. III in capite supra citato. Dixi *legem*, nam quod in peculiaribus casibus Romanus Pontifex valeat rescindere contractus, etiam cum aliquo tertii nocumento, puta si aut leve sit illud nocumentum et alias pars altera grave detrimentum caperet, aut si gravis causa boni publici id expostularet, est doctrina communis.

678. — 3° *Indirecte, ruina rationum contrariorum. Ad primam*: Ingens intercidit discrimen inter facultatem dispensandi in quibusdam casibus rarissimis, et quidem ob gravissimas causas, et facultatem procudendi legem omnes ejusdem generis casus complectentem. Ad dispensandum in illis casibus sufficit probabilitas potestatis concessæ; ad legem condendam requiritur certitudo potestatis. Deinde dici potest, quod Papa in illis rarissimis casibus in quibus gravissimæ pro dispensatione faciunt causæ, non tam dispensat, quam declarat, tanquam juris divini interpretes, illud non obligare. Non habetur utique expressus Scripturæ textus qui jus divinum astruat, sed habetur traditio, per quam ad nos verbum Dei dimanat non minus tuto quam per Scripturam, sicut copiose ostendunt Auctores catholici contra Protestantes. *Ad confirmationem*: Ex verbis Joannis XXII

Suarez et alii perperam colligunt, Papam posse condere legem generalem vi cuius matrimonium ratum dirimatur per susceptionem Ordinis sacri ; nam Papa ibi nec explicitè, neque implicite significavit, se tali facultate gaudere. Scopus ejus fuit antiquæ concertationi finem imponere, ac animarum periculis inde provenientibus salubriter providere ; quocirca quæstioni facti tantum intendens declarat, nullum esse jus, quod talem irritationem induxerit, et nullatenus expendit quæstionem juris, utrum scilicet queat procudere legem quæ illam irritationem inducat.

Nota. Carrière, *de Matrimonio*, n. 315, Perrone, *de Matrim. christ.*, lib. III, sect. 2, cap. 6, a. 2, et alii sic solvunt difficultatem : « Per sacros canones potuit (Joannes XXII) designare interpretationem per eos canones exhibitam juris divini. Si enim hic Summus Pontifex persuasum habuisset posse id facere auctoritate sua, opus non habuisset tam longa discussione ; satis enim ei fuisset auctoritate sua id constituere. » Hæc solutio non mihi placet : nam in primis verosimiliter sacros canones Papa ibi non discriminavit a *statutis canonum*, vi quorum Ordo sacer dirimit matrimonium contrahendum ; porro hi canones, juxta communio-rem ac probabiliorem sententiam, ecclesiasticam non vero divinam continent legem. Deinde Pontifex inquit quid factum fuerit, non vero quid faciendum sit ; et ideo consimili pacto indagasset, etiamsi ponatur, quod habeat potestatem condendi legem irritantem.

Ad secundam : Secundum argumentum est veluti Achilles adversariorum, quod tamen corruere non est valde arduum. Solemnitas voti utique est tota ab Ecclesiæ institutione ; at hæc solemnitas est quidem *conditio sine qua non*, non vero *causa* solutionis vinculi matrimonialis. Instituit enim Christus, ut matrimonium ratum non solvatur nisi per mortem spirituales voventis seu per illius perfectam oblationem Deo factam et ejus nomine ab Ecclesia acceptatam. Si Christus hanc restrictionem non apposuisset, sed simpliciter statuisset ut matrimonium ratum solveretur per emissionem votorum quomodolibet factam, ingentia inde promanassent incommoda, quæ facile est excogitare. Quibus ad occurrendum, voluit, ut professio Religionis fieret non nisi sub potestate eorum qui Ecclesiæ præsunt, scilicet nisi

ex consensu et acceptatione Ecclesiæ, cui commisit definire condiciones quibus matrimonium solvatur. Quippe per vota Religionis vovens præsentialiter se dat Deo divinis se servitiis mancipando. Porro valde decuit, imo quadantenus necesse fuit, ut non penes uniuscujusque arbitrium esset se illis divinis mancipare servitiis, et sic in Ecclesia proprio nutu gradum hierarchiæ ascendere et occupare, sicut non decuit, ut privati possent absque interventu Ecclesiæ nubere valide. Unde solemnitas voti se habet ad illud sicut præsentia parochi ad matrimonium, quod dirimit Ecclesia, si talis præsentia deficiat, sed non ipse præsentiae defectus matrimonium dirimit. Non obest quod hæc solemnitas non semper extiterit in Ecclesia; nihil enim aliud est quam peculiaris modus emittendi vota atque illa acceptandi; modus iste pendet ab Ecclesiæ prudentia, quæ decernit quod opportunius æstimat. A multis sæculis decrevit non acceptare in nomine Christi mortem spiritualem voventis, nisi per solemnitatem, et ideo ex tunc contabuit alius modus antea institutus vel acceptatus. Unde jam S. Thomas, in IV, dist. 38, q. 1, a. 2, q. 3, illam difficultatem sic objicit: « Ante constitutionem certarum regularum potuit votum solemnizari etiam sine Ordinis susceptione. Sed nunc non minus possunt se homines obligare Deo quam prius. Ergo et nunc solemnitas voti potest esse sine professione. » Cui ita respondet: « Ad tertium dicendum, quod antequam essent istæ regulæ quæ modo sunt, erat aliquis modus vivendi ab Ecclesia approbatus, quo aliqui ad ea quæ supererogationis sunt, se obligabant; et tunc certi temporis obligatio ad illum modum vivendi idem faciebat quod nunc obligatio ad certam regulam. » Quando igitur Ecclesia instituit formalitates ætatis, loci, ritus, etc., ad profitendum valide Religionem, nihil aliud præstitit quam inductionem novi modi cui alligavit consensum suum et acceptationem in nomine Christi. Quod sapientissime cautum est, ut non paucis qui irrepsérant abusibus, præcluderetur aditus.

Ad primam confirmationem : Votum castitatis emissum cum animo manendi in propria domo Ecclesia non acceptat tanquam plenam sui ipsius oblationem seu mancipationem divinis servitiis. Cujusmodi mancipationem non acceptat, nisi quis se voto obstrinxerit ad observantiam regularem,

quæ exigit ut vovens relinquat penitus sæculum. In casu decretalis Innocentii III agitur de simplici voto castitatis facto cum animo manendi in sæculo, etsi « mulier videatur in veli susceptione Religionis habitum sumpsisse. » Gonzalez exponit etiam de voto simplici castitatis. Et hæc expositio obvie textui coaptata est.

Ad secundam confirmationem : Tempore Christi Ecclesia adhuc erat sicut granum sinapis, et veluti in germine tantum continebat multa quæ postea creverunt atque in ramos se protenderunt. Hoc pacto se habuit status religiosus. Jus divinum non sola Scriptura divinitus inspirata continet, sed etiam traditio divina. Quod nullum jus divinum fuerit statutum post Ascensionem Domini, mihi videtur non posse sustineri : nam post illam Ascensionem, revelationes divinæ factæ sunt S. Paulo, S. Petro, S. Joanni, in quibus jus divinum statuitur ; quippe Actuum Apostolorum et Epistolarum canonicarum Scriptores fuerunt inspirati, et ideo in illis libris jus divinum invenitur. Utique hoc non est ad propositum ; sed opportunum duxi innuere, prædictum assertum veritati non cohærere.

Ad tertiam : Nego paritatem. Vota simplicia in Societate Jesu emissa non sunt permanentia ex parte Ecclesiæ acceptantis, quia, uti norunt, potest Societas membra hisce votis tantum adstricta dimittere, ita ut solvantur eo ipso ex illis votis ; dum per solemnem professionem religiosam vovens perpetuo et sub omni respectu mancipatur divinis servitiis. Quapropter immerito arguitur a pari ex hisce simplicibus votis ad solemnia vota. Est enim doctrina communis et certa, quod vota simplicia nec ex se, neque ex jure divino, habeant vim dirimendi matrimonium sive contractum sive contrahendum. Vim dirimendi matrimonium postea contrahendum simplicia vota Societatis Jesu totam repetunt a constitutione Gregorii XIII.

Ad quartam : Suarez et alii omnes nobiscum tenent, verba Christi Petrum bina illa voce alloquentis esse coarctanda, atque uti certum ponunt quod Romanus Pontifex non polleat matrimonium consummatum dirimere. Ostendant igitur, concessam esse specialem potestatem condendi legem vi cujus matrimonium simpliciter ratum dissolvat professio religiosa.

Punctum III.

Discutiuntur sex dubia.

I. An copula carnalis habita ante contractum Matrimonium consummet illud jusque profitendi Religionem evacuet?

679. — I. SENTENTIA AFFIRMANS SIMPLICITER. Sambovius, Collator Parisiensis, Collet, et alii apud Sanchez, lib. II, disp. 21, n. 12, censent, matrimonium consummari per copulam fornicariam ante illud habitam. 1° Alexander III, cap. *Verum* 2, de *Conversione conj.*, dicit, fas esse alteri, altero repugnante, ingredi Religionem, « dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos, » non distinguens num ante vel post matrimonium intervenerit. — 2° Matrimonium sequens retrahitur ad copulam præcedentem, et illam ita confirmat, ut prolem ex ea habitam efficiat legitimam, cap. *Tanta est* 6, *Qui filii sint legitimi* : « Tanta est vis matrimonii ut qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur. »

680. — II. SENTENTIA AFFIRMANS CUM RESTRICTIONE. Sylvester de Prierio apud Pontas (V. Vœu, casu 3), dicit, consummari matrimonium per copulam habitam post sponsalia, non autem per copulam habitam ante illa. Nititur cap. *Commissum* 16, de *Spons. et Matrim.*, ubi Alexander III de muliere quæ nondum contraxerat per verba de præsentī, sed tantum fidem contrahendi dederat, seu sponsalia iniverat, dicit posse « ad Religionem migrare, si tamen post desponsationem copula non dignoscitur intervenisse carnalis. » Ergo.

681. — III. SENTENTIA NEGANS SIMPLICITER. Covarruvias, Suarez, Sanchez, Barbosa, Salmanticenses, Catalanus, Pontas, Alasia, Carrière, et alii communissime ac probabilissime inficiantur simpliciter, matrimonium consummari per copulam ante illud habitam, sive antecedit, sive subsequatur sponsalia. 1° Pontifices in decretalibus semper loquuntur de copula conjugali, nunquam vero de copula fornicaria. Sane non potest consummari quod nondum existit ; prius

enim est esse, quam esse totaliter. Porro ante contractum de præsenti nondum existit matrimonium. Ergo.

682. — 2° Ex cap. *Veniens 2, de Spons. et Matrim.*, copula subsequens sponsalia perficiebat illa, et in jure antiquo transibat in matrimonium; sed copula antecedens sponsalia neutiquam perficiebat illa. Ergo a pari, etc. Et ita corrumpit fundamentum secundæ sententiæ; nam tempore Alexandri III vigebat adhuc jus vetus, juxta quod vere contrahebatur matrimonium per copulam sponsalia subsequentem.

683. — 3° Fictio juris qua proles suscepta legitimitur per subsequens matrimonium, introducta est ab Ecclesia in favorem prolis, quæ non deliquit, neutiquam vero in gratiam parentum fornicantium; ideo attendendum est jam, non fictioni, sed veritati, et pro certo tenendum est, quod præcedens copula non complet significationem matrimonii postea contracti. Et ita patet responsio ad rationes in oppositum.

II. An copula per vim habita consummet matrimonium?

684. — I. SENTENTIA NEGANS. Durandus, Abbas, Joannes Andreas, Gonet, Pichler, et alii censent, matrimonium non consummari, nisi per copulam voluntariam. Hanc sententiam enixe tuentur Fagnanus, super cap. *Ex publico 7, de Convers. conjug.*, et Reiffenstuel, super illum titulum. 1° Consensus requiritur in contractibus, potissime in matrimonio; sed matrimonium non est perfectum nisi per copulam; ergo hæc copula requirit consensum. *Confirmatur*, quia ad matrimonii perfectionem requiritur traditio corporis; sed pars coactionem absolutam patiens non tradit corpus suum, cum nihil agat, sed reluctetur; ergo non perficitur seu non consummatur matrimonium per copulam vi extortam. — 2° Caro non potest dici corrupta, nisi mens prius corrupta fuerit, nec corpus mulierum vis maculat, sed voluntas, uti declarat S. Augustinus, can. *Proposito 4*, et can. *de Pudicitia 6*, et can. *Ad Deum 7*, causa 32, q. 3. Unde S. Lucia virgo ad Præfectum Paschasium: « Si invitam jusseris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. » Atqui in præsenti mulieris patientis copulam mens et voluntas, nedum ei assentiat, ipsi reluctatur. « Cum ergo, ait Fagnanus, hæc mulier jure

factove corrupta non debeat reputari, adhuc quasi incorrupta poterit Religionem proliteri. » — 3° « Demum matrimonium consummatum repræsentat unionem Christi cum Ecclesia per carnem... Ergo per eam solam copulam consummatur, quæ potest hanc unionem repræsentare, quia omne quod est sacrum, vel alterius rei signum, illius debet esse simile, cap. *Signum est*, et cap. *Species, de Consecratione*, dist. 2. Sed talis est sola copula voluntaria, cum unio Christi voluntaria fuerit... Ergo per solam copulam voluntarii matrimonium consummatur. »

685. — II. SENTENTIA AFFIRMANS COMMUNIOR ET PROBABILIOR. S. Antoninus, Victoria, Sotus, Suarez, Sanchez, Barbosa, Pontius, Tournely, Catalanus, Giribaldi, Pontas, Billuart, Collet, Alasia, de Angelis, d'Annibale, Gasparri, et alii communius ac probabilius sentiunt, per istiusmodi copulam consummari matrimonium. 1° Illa copula est in se bona, etsi mala quoad modum ; est enim accessus ad suam, et ideo non est fornicaria : est usus rei propriæ, et non induit malitiam raptus propriæ dicti. Per eam vir et mulier fiunt una caro, eorumque conjunctio significat unionem Christi cum Ecclesia, et ita perficitur sacramenti significatio. Id aperte colligitur ex cap. *Discretionem* 6, de *Eo qui cognovit*, etc., ubi Innocentius III, definit, ex copula per vim extorta consequi affinitatis impedimentum, quod non incurritur nisi quatenus copulam habentes fiunt *una caro*. Unde matrimonium istiusmodi non solvitur per Religionis professionem.

Fagnanus, in supra dictum caput, n. 53, dicit, non obstare cap. *Discretionem*, quia etsi oritur affinitas ex copula violenta, non ideo sic copulati facti sunt una caro : « Quod patet, quia in illa decretali copula fuit illicite et inique extorta, cum mulier esset alteri viro matrimonialiter copulata; et sic per copulam non potuerunt effici una caro, etiam si fuisset voluntaria, cum ibi non esset matrimonium, ut cap. *Verum*, supra eodem, cap. *Lex divinæ constitutionis* 27, q. 2. Et colligitur ex cap. *Agathosa*, ead. causa et quæstione. Ergo non est bona ratiocinatio : Copula violenta parit affinitatem : ergo per eam vir et uxor efficiuntur una caro, et matrimonium consummatur. »

Pace Fagnani, bona est ratiocinatio. Ipse contra Aposto-

lum dicit, per copulam illicitam et iniquam non fieri unam carnem ; nam, I *Cor.* vii, 16, S. Paulus ita habet : *An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur ? Erunt enim, inquit, duo in carne una.* Ibi alludit verbis *Genesis* ii, 24, Jesu Christi apud *Matth.* xix, 5, et *Marc.* x, 8 ; et loquitur sine restrictione, ideoque de innuptis et de conjugatis qui meretrici adhærent, qui proinde illicitam et iniquam habent copulam ; et tamen fiunt una caro. Unde Estius, Cornelius a Lapide, Calmetus cum S. Thoma super illud Apostoli : « Citat hæc verba Paulus ex *Genes.* ii, 24, ubi dicuntur de conjugibus : bene tamen Apostolus ea refert ad fornicantes, quia actus externi seu conjugatorum, seu fornicantium, secundum speciem naturæ suæ non differunt, licet in genere moris specie, imo genere differant : horum enim actus sunt libidinis et vitii, illorum vero actus sunt temperantiæ, justitiæ et virtutis. » In locis juris quæ citat Fagnanus ne ullum quidem est verbum quod contradicat.

686. — 2º Nec magis fundantur aliæ rationes Fagnani. *Ad primam* : Utique consensus potissime in matrimonii contractu requiritur ; sed ad contractum duntaxat, qui, uti demonstratum est, solus matrimonii essentiam constituit. Loca quæ profert Fagnanus necessitatem consensus ad contractum ostendunt, sed nullatenus ibi declaratur, requiri consensum ad copulam, quando jam ei præverit contractus matrimonii. Si non consummaretur matrimonium per illam copulam, dicendum esset, matrimonium mulieris quæ invita semper copulam passa est, et nihilominus plures peperisset filios, non esse consummatum ; sed quis id sustinebit ? — *Ad secundam* : Ut mulier possit Religionem profiteri, non est necesse, ut adhuc virgo sit : viduæ enim possunt Religionem profiteri ; imo adhuc nuptæ quæ corruptæ fuerunt filiosque genuerunt, profiteri possunt, dummodo viri ipsarum plane in idipsum assentiant. Unde mihi non apparet qua de causa Fagnanus arguerit ex corruptione mulieris. Cæterum in hoc parum sibi constat Fagnanus ; nam in numero 39 dicit, sponsam vi oppressam privari privilegio virginitalis, et per consequens consecrationis et aureolæ ; ergo quadantenus est corrupta corpore, etsi mentē ac voluntate permanet incorrupta. — *Ad tertiam* : Patet respon-

sio ex dictis. Signum debet quoad aliquid esse simile illius quod repræsentat ; sed non necesse est, ut simile sit quoad omnia : satis est similitudo quoad substantiam, licet abest quoad modum. Conjunctio animorum, quæ fundat matrimonii vinculum, significat unionem Christi cum anima; et ista conjunctio debet esse libera. Altera autem conjunctio quæ a vinculo consequitur, est corporalis, et per se non requirit, ut a consensu libero procedat. Conjunctio Christi cum Ecclesia est sanctissima ; ideo, si bene procedat Fagnanus, inferendum est, matrimonium non consummari per copulam habitam affectu adulterino, vel incestuoso, vel sacrilego, prout vir consummans, jam non ad suam conjugem, sed ad alienam, vel consanguineam, vel monialem, attendit et intendit. Porro nescimus, an inveniatur qui id sustinere audeat.

III. An sponsa de præsentī quæ, postquam opposuerit exceptionem ingressus in Religionem, per vim infra bimestre consummavit Matrimonium, possit nihilominus ingredi Religionem ?

687. — I. SENTENTIA NEGANS. Hostiensis, S. Antoninus, Durandus, Victoria, Suarez, Pontius, Concina, etc., negant, talem uxorem posse, viro invito, Religionem ingredi. 1° Jura omnia clamant, matrimonio semel consummato, nefas esse uni parti, altera invita, Religionem ingredi ; nec ullatenus distinguunt inter matrimonium per vim consummatum et matrimonium ex consensu consummatum. Porro, ut fert axioma, *ubi jura non distinguunt, nec nos distinguere debemus*. — 2° Can. *Si Evangelica* 13, dist. 55, defectus oculi violenter eruti inducit irregularitatem. Ergo a pari consummatio matrimonii vi extorta obstat quominus sponsa Religionem profiteatur. — 3° Cum in eo casu matrimonii vinculum haud solvatur, intolerabile onus portabit vir, si uxor Religionem profiteatur ; nam tenetur vel ipse ingredi Religionem, vel per totam uxoris vitam servare continentiam in sæculo. Porro utrumque est molestissimum, maxime si vir pietate magna non ferveat. Ergo. — 4° Mulier prædicta non potest ingredi Religionem ex privilegio Christi, quod concessum est tantum in casu matrimonii non consummati. Sed neque

ex institutione Ecclesiæ; nam Ecclesia utique facultatem divortii induxit ob adulterium, hæresim, etc.; sed nulla Ecclesiæ decisio adduci potest pro præsentī casu. Ergo perperam inter legitimās divortii causas recensetur. — 5° Ex copula extorta potest nasci proles, cui per matris professionem inferatur magnum detrimentum; nam prolem lactare et educare, prout par est, mater non poterit. Ergo. Subdit Concina, quod casus copulæ per vim extortæ vix unquam contingit; Lucretiæ enim sunt rarissimæ.

688. — II. SENTENTIA AFFIRMANS COMMUNIOR AC PROBABILIOR. Joannes Andræas, Brixienſis, Abbas, Paludanus, Sanchez, Layman, Pirhing, Wiestner, Sporer, Schmalzgrueber, Catalanus, Pontas, Fagnanus, La Croix, Billuart, Collet, Gotti, Alasia, Carrière, de Angelis, Grandclaude, Gasparri, et alii communius ac probabilius dicunt, uxorem posse ingredi Religionem, sin vi privilegii concessi matrimonio rato, saltem ratione damni illati, quod vir tenetur reparare. 1° Procul dubio, vir non solum violentiam, sed et gravem injustitiam erga sponsam commisit, cum infra bimestre concessum ab Ecclesia suam virginitatem sponsa servare posset atque ingredi Religionem jure gauderet; habet igitur jus adhibendi media quibus favor concessus servetur tectus sartusque. Sed ipsi aliud non suppetit medium, quam ingredi Religionem. Ergo.

689. — 2° Nemini sua fraus patrocinari debet, nec viri culpa alterum bonum impedire debet, ne reus ex suo crimine commodum reportet, sicut colligitur ex cap. *Ad nostram* 5, de *Emptione et Venditione*; cap. *Tuæ fraternitatis* 12, de *Clericis residentibus*, etc.; et ex regula 38 juris in 6: *Ex eo non debet quis fructum consequi quod nſus extitit impugnare*. Ergo non potest ex suo facinore reportare vir, quod sponsa a Religione cohibeatur; sponsus enim reus esset tunc melioris conditionis quam sponsus innocens, et plus valeret luxuria quam castitas.

690. — 3° Regula 64 juris in 6 sic fert: *Quæ contra jus fiunt debent utique pro infectis haberi*. Sed copula vi extorta infra bimestre quando sponsa de ingredienda Religione deliberat, fit contra jus. Ergo debet utique pro infecta haberi.

691. — 4° Nemo debet sine culpa privari jure suo, sicut

colligitur ex cap. *Discretionem* 6, de *Eo qui cognovit*, etc., et ex regula 17 juris in 6 : *Indultum a jure beneficium non est alicui auferendum*. Atqui sponsa per vim cognita dum fluxerit adhuc bimestre, absque sua culpa matrimonium consummavit. Ergo non debet privari ei concesso jure ingrediendi Religionem.

692. — 5° Non sunt efficaces rationes contrariæ. *Ad primam* : Jura clamant de matrimonio consummato prout consummari debet, nimirum absque injustitia. Licet enim id expresse non enuntient, attamen colligitur ex regulis juris, quas produxi. Et ita patet responsio ad quartam responsionem. — *Ad secundam* : Nego paritatem. In casu irregularitatis, irregularitas inducitur ob deformitatem, quæ quovis modo procuretur, æque muneri sacro repugnat. — *Ad tertiam* : Sponsus sibi imputare debet onus molestissimum. Nec contra æquitatem est, quod sui delicti reportet pœnam, quum eandem subire interdum tenetur sponsus innocens, puta si, celebrato matrimonio, sponsa corrumpatur morbo qui ipsi usum matrimonii perenniter impossibilem reddat. — *Ad quartam* : Dico, hoc esse per accidens, citati auctores communiter tenent, matrem obligari erga prolem, quæ si non posset alias convenienter enutrirî et educari, nisi matris opitulamento, tunc mater non posset profiteri. Quod subdit Concina, pronus admitto ; et quia in foro externo necesse est probare, copulam fuisse vi extortam, ut sponsa Religioni se mancipare possit, demonstratioque ejusmodi valde ardua, imo communiter impossibilis est, communiter talis sponsa haud poterit Religionem ingredi. Præsertim in hoc sensu Suarez propugnat suam sententiam, « in judicando in foro externo. » Sed non ideo corrui fundamentum nostræ sententiæ ; et aliunde casus expendendus est non solum pro foro externo, sed etiam pro foro interno.

IV. An sponsa quæ nullatenus intendit ingredi Religionem, neque de hoc deliberat, possit negare debitum toto bimestri concesso ad deliberandum, ita ut, post copulam vi extortam, possit Religionem profiteri ?

693. — I. SENTENTIA AFFIRMANS. Soto, Victoria, Sanchez, Pontius, Dicastillus, Diana, Salmanticenses, Tamburini, La

Croix, Billuart, et alii tenent, posse licite negari debitum, et consequenter, si copula per vim extorta sit, licitum esse mulieri ingredi Religionem. 1° Ex cap. *Publico* 7, de *Conversione conjugatorum*, conceditur generaliter favore Religionis bimestre ad deliberandum de illius ingressu. Porro, etsi hic et nunc sponsa non habeat propositum ingrediendi Religionem, nec ullatenus de hoc deliberet, imo statuerit non ingredi, potest mutare consilium et ad meliorem frugem se recipere. Ergo utitur jure suo dum non præcludit aditum ad meliorem statum per matrimonii consummationem. — 2° Bimestre conceditur a jure, non solum ut sponsi possint de ingredienda Religione deliberare, sed etiam ut suppetat tempus conveniens ad solemnitatem nuptiarum, sicut dicit S. Thomas, in IV, dist. 27, q. 1, a. 3, q. 2, ad 2: « Datur ei tempus duorum mensium propter tria; primo, ut interim possit deliberare de transeundo ad Religionem; secundo, ut præparentur quæ sunt necessaria ad solemnitatem nuptiarum; tertio, ne vilem habeat maritus datam quam non suspiravit dilatam. »

694. — II. SENTENTIA NEGANS VIDETUR PROBABILIOR. Navarrus, Perez, Castropalaus, Pirhing, Wiestner, Sporer, Reiffenstuel, Schmalzgrueber, Collet, Alasia, et alii oppositum habent uti probabilius. Et hæc sententia mihi præ alia arridet. Nam 1° matrimonio semel contracto, uterque conjux ad usum copulæ jus habet, et potest illam exigere statim, nisi introducta fuerit exceptio, vel ex mutuo sponsorum consensu, vel ex lege. Porro neutrum in præsentī facit; non prius quidem, quia est hypothesis; neque posterius, quia ex cap. *Publico* bimestre conceditur mulieri quæ asserit, se velle ad Religionem transire, et ideo requiritur ad minus, ut deliberet de transeundo ad Religionem.

2° Rationes in oppositum facile enervantur. *Ad primam*: Leges humanæ considerant ea quæ solent contingere, non vero ea quæ rarissime accidunt. Porro nonnisi rarissime contingit, ut mulier quæ nec intendit Religionem ingredi, neque de hoc deliberat, vel etiam quæ statuit non ingredi, ita transmutetur, quod consilium ingrediendi Religionem capiat. Hoc forte contingere potest, si unus sponsus pietate magna ferveat ac simul per aliquos eventus stupendos et signa extraordinaria vel a consummando matrimonio deter-

reatur, vel ad claustra compellatur; sed talis circumstantiarum concentus vix occurrit, et ideo perperam ad illum trahitur dispositio juris. *Confirmatur*, quia talis extensio juris multa secum importaret incommoda, et fere nunquam commodum reportaret; nam, ex una parte, alterum sponsum faceret incontinentiæ obnoxium, mutuam amorem minueret, imo querimonias et jurgia inter sponsores eorumque parentes foveret; ex altera autem parte, fere nunquam pars denegans debitum ingrederetur Religionem. Atqui legislator, qui semper præsumitur fecisse sapienter, non voluit legem ad talem casum extendere. Ergo. — *Ad secundam*: Bimestre conceditur præcipue ad deliberandum de Religionem; præparatio enim nuptiarum jam fere ubique contabuit, nam præparantur ita nuptiæ, ut earum solemnia celebrentur die ipso quo contrahitur matrimonium. Aliunde hæc ratio est valde accessoria. Idem dic de altera, quæ etiam a diuturno tempore contabuit; siquidem invaluit mos, ut sponsa traducatur eo ipso die quo initus est contractus matrimonialis. Porro, sublato principali, tollitur accessorium. Ergo. Nec videtur contradicere S. Thomas, aut saltem non potest ex loco producto perfracte colligi, ipsum sentire contrarie; quamvis enim dicat, « ut interim possit deliberare, » non ideo supponit, conjugem nondum cogitare de transeundo ad Religionem, quia deliberatio protrahi potest per duos menses, etsi forte jam incœperit die contractus matrimonialis.

V. An transacto bimestri, possit adhuc unus conjux licite ingredi Religionem, altero invito ?

695. — I. CONSENTIUNT AUCTORES DE VALIDITATE. Communitè sentiunt theologi, quod, transacto bimestri concesso a jure canonico ad deliberandum, alter conjux potest nihilominus valide profiteri Religionem, et hac professione matrimonii rati vinculum dissolvitur. Ratio est, quia Tridentinum absolute definivit, solvi vinculum per solemnem Religionis professionem; et aliunde Christus concedendo privilegium non apposuit restrictionem. Sed valde scinduntur, an possit *licite* profiteri Religionem ?

696. — II. SENTENTIA AFFIRMANS. Suarez, Sanchez, Castro-

palaus, Pirhing, La Croix, Collet, et alii affirmant. 1° Fieri potest, ut pars deliberans habuerit justam causam denegandi debitum absque proposito Religionis ingrediendæ, v. g. si morbo laboraverit. — 2° Etsi justam causam denegandi non habuerit, peccavit quidem, sed nihilominus potest uti jure suo et ingredi, quia privilegium divinum non amittitur per injuriam alteri illatam, quam aliunde non tenetur reparare cum tanto onere: immo impossibilis est reparatio. — 3° Colligitur ex cap. *Publico* citato, ubi mulieri datur facultas ingrediendi Religionem, etsi jam diu antea contraxerit matrimonium.

697. — III. SENTENTIA NEGANS PROBABILIOR. S. Bonaventura, Richardus, Dicastillus, Salmanticenses, Concina, Billuart, S. Alphonsus, et alii probabilius negant. 1° Alioqui frustra præfixerit Ecclesia limitem bimestris. Nec efficaciter respondetur, teneri, transacto bimestri, ad reddendum debitum, atque ad id compelli posse per censuram; nam in hoc sibi contradicunt adversarii; quippe si adhuc integrum est ingredi Religionem, donec matrimonium non fuerit consummatum, atque licite queat adhuc illam ingredi, quonam pacto peccabit denegando debitum? Peccat, quia altera pars habet jus exigendi; habet jus exigendi, quia denegans amisit jus ingrediendi Religionem; si enim jus ingrediendi retineat adhuc dum denegat debitum, quomodo peccabit utens jure suo?

698. — 2° Utique privilegium Christi enervari non potest per Ecclesiæ statutum; sed nihilominus Ecclesia habet potestatem regulandi usum hujus privilegii, ita ut qui eo non utitur secundum Ecclesiæ legem, peccet. Propterea concedimus, illum valide quidem, non autem licite ingredi Religionem. Et quamvis morbo laboraverit quo immunis fuit ab obligatione reddendi, non fuit dispensatus a deliberando infra bimestre. Et sapientissime Ecclesia talem limitem præfixit, ut abusibus aditum præcluderet, et ne supra modum gravaretur conjux qui tenetur compartis experimentum expectare. Aliunde bimestre concessum ad deliberandum videtur lex odiosa conjugi qui remanet in sæculo, et ideo stricte intelligenda est.

699. — 3° Nedum cap. *Ex publico* faciat pro adversariis, expresse nostram sententiam fuleit; nam expresse

dicit quod mulier (de qua quæsitum erat) infra spatium duorum mensium *debeat* vel ad Religionem transire, vel ad suum virum redire. Et hoc sensu locutus est S. Bonaventura, in IV, dist. 27, a. 3, q. 2, quem Sanchez, lib. II, disp. 24, n. 27, perperam pro sua sententia citat; dicit enim seraphicus Doctor: « Quod si uxor peteret sibi statim debitum, non teneretur reddere; nec Ecclesia cogeret, quod statim redderet, sed saltem dat inducias usque ad duos menses, ultra quod tempus tenetur aut mulieri debitum reddere, aut ad vitam aliam se transferre. » Et infra: « Et si uxor instet, necesse habet unum sibi de duobus eligere infra duos menses secundum canones. »

700. — *Tangitur quæstio exordii bimestris et jus tum coarctationis, tum protractionis.* Caput *Ex publico* videtur favere sententiæ contrariæ, si teneretur cum Pontio, Barbosa, Wiestner, S. Alphonso, et aliis, quod bimestre annumerandum sit a die contractus de præsentī; nam ante bimestre præfixum a iudice in casu jam elapsum erat tempus admodum diuturnum a die nuptiarum. Sed Schmalzgrueber, lib. III, tit. 32, n. 9, tenet cum Sanchez, Pirhing, Fagnano (qui supra illud caput, n. 26, dicit esse communem canonistarum sententiam) et aliis, quod bimestre computandum sit a die præfixionis factæ a iudice. De qua quæstione, si liceat mentem meam proferre, sentio bimestre ortum ducere a die contractus de præsentī, si causa non deferatur ad forum Episcopi; si secus, penes est Episcopum concedere bimestre, etsi jam plures fluxerint menses a die contracti matrimonii, sicut expresse decernitur in cap. *Ex publico*. An vero bimestre possit a iudice prorogari vel coarctari? Negant Pontius et Concina, quia duo menses præscripti sunt ab Alexandro III; et hoc spatium communi Ecclesiæ consuetudine determinatum est. Deinde, si iudicis arbitrio relinqueretur, cum varia sint hominum ingenia, et affectus diversi, plura consequi absurda valerent. Posset conjux de una in alteram Religionem transire, moras nectere in fraudem alterius conjugis. Idcirco neque arctandum, neque protrahendum omnino est spatium istud matrimonio odiosum. Concina, de *Matrim.*, lib. II, dissert. 1, n. 16; Pontius, de *Matrim.*, lib. IX, cap. 9, n. 8 et 9. Affirmant vero probabilius Abbas, Sylvester, Navarrus, Bartholomæus Le-

desma, Pirhing, Wiestner, Schmalzgrueber, et alii. Ratio est, quia licet quando datur terminus a lege sine ministerio seu opera judicis, judex utique, utpote inferior lege. nec protrahere neque coarctare potest tempus definitum; sed quando definitur tempus mediante opera judicis, committitur ejus arbitrio prudenti brevius vel longius designare tempus. Porro ita est in præsentī; nam Alexander III, cap. *Ex publico* commisit Episcopo concedere bimestre ad deliberandum. Notant tamen illi auctores, quod judex non debet ab eo bimestri facile discedere: cum juris terminus sit. Sanchez, lib. II, disp. 24, n. 12; Schmalzg., lib. III, tit. 22, n. 1. Nec occurrunt incommoda quæ objicit Concina; nam si judex studio partium abriperetur, æque posset injustam sententiam ferre; quum vero istud inconveniens est per accidens, non est cur ei occurratur per legem, maxime, quia forsitan majora consequerentur incommoda si judex nunquam valeret brevare aut protrahere tempus concessum ad deliberandum. Alterum incommodum supponit ignorantiam elenchi; non enim concessum tempus comprehendit novitiatum, sed totum currit ante ingressum in monasterium, in quo, antequam professio fiat, requiritur ætas legitima et probatio saltem unius anni. Unde judicis est munus compescere conjugem qui de una in aliam vult transire Religionem morasque neclere in fraudem alterius conjugis; cui inconvenienti neutiquam occurreret sistendo inter bimestris limites, siquidem, ut dictum est, tempus deliberandi fluit totum ante ingressum in monasterium.

VI. An Matrimonium consummatum infidelium dirimatur per conversi ad fidem professionem religiosam?

701. — I. SENTENTIA AFFIRMANS. S. Bonaventura, Henriquez, Sanchez, et Salmanticenses affirmant. Ratio est, quia professio religiosa dirimit matrimonium ratum Christianorum, et hinc a fortiori dirimit matrimonium consummatum in infidelitate, cujus vinculum est minus forte. *Confirmatur*, quia professio religiosa dirimit matrimonium ratum; matrimonium autem ratum Christianorum dirimit matrimonium consummatum in infidelitate: ergo evidenter fortior

est professio religiosa matrimonio rato Christianorum, evidenterque dirimit matrimonium in infidelitate consummatum, juxta tritum illud juris Romani : *Si vinco vincentem te, multo magis vinco te*; leg. de Successionibus 14, § *Si mihi* 3, ff. de divers. et temporal. præscriptione.

702. — II. SENTENTIA NEGANS PROBABILIOR. Probabilius negant Coninck, Pontius, Hurtadius, Castropalaus, Perez, Pignatelli, Schmalzgrueber, La Croix, Kugler, et alii; 1° Cujusmodi exceptio non est introducenda sine textu aliquo Scripturæ, vel Traditionis, vel Pontificum, vel Conciliorum. Porro textus plane desideratur. Ergo.

703. — 2° Dubium est, num matrimonium ratum Christianorum inducat vinculum fortius quam matrimonium consummatum infidelium, sicut late prosecuti sumus (630). Deinde, etsi forte vere asserant adversarii, non bene arguunt; in his enim quæ pendent a voluntate Christi non valet argumentatio *a pari*, vel etiam *a fortiori*. Exceptiones in rebus adeo momentosis, sicut est solutio matrimonii, non sunt de facili multiplicandæ. Quod professio religiosa dirimat matrimonium ratum, et quod matrimonium christianum dirimat matrimonium consummatum infidelium, sunt privilegia singularia, a communibus regulis exorbitantia. Porro singularium et exorbitantium non admittitur extensio, nisi demonstretur, juxta regulam 28 juris in 6: *Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda*. Sane conjux qui contraxit matrimonium ratum, potest ingredi Religionem, quin interpellaverit alterum conjugem, imo quantumvis pacifice hic consentiat cohabitare; dum conversus ad fidem, qui matrimonium consummavit in infidelitate, non potest licite ingredi Religionem, nisi prius interpellaverit infidelem; immo etiamsi interpellaverit, atque infidelis denegaverit cohabitare pacifice absque Creatoris contumelia, si convertatur ad fidem tempore novitiatus prius conversi, hic tenetur, altero petente, ad sæculum regredi atque matrimonium cum illo redintegrare. Unde patet, in hisce rebus, non dari sequelam; alias sic ratiocinaremur: professio religiosa eximit ab omni interpellatione, quando præcessit matrimonium ratum; ergo a fortiori eximit ab interpellatione quando præcessit matrimonium in infidelitate consummatum.

704. — 3° Insuper claudicat argumentatio adversariorum, quia fit transitus a genere ad genus. Etenim in omni matrimonio consummato duplex invenitur vinculum, spirituale nimirum ac carnale : spirituale quidem, vi contractus ; carnale vero, vi carnalis copulæ seu permixtionis corporum. Porro, « transiens ad Religionem moritur tantum spirituali morte, non autem corporali. Et ideo si matrimonium sit consummatum, non potest vir sine consensu uxoris ad Religionem transire ; potest autem ante carnalem copulam, quando est tantum copula spiritualis. » S. Thomas, in IV, dist. 39, q. 1, a. 4, ad 2.

Sectio III.

De Matrimonii rati solutione per Romani Pontificis potestatem.

705. — I. SENTENTIA NEGANS PAPAM GAUDERE POTESTATE SOLVENDI MATRIMONIUM RATUM. Scotus, S. Bonaventura, Turrecremata, Dominicus Soto, Petrus Soto, Victoria, Covarruvias, Valentia, Gutierrez, Sylvius, Castropalaus, Tournely, Reiffenstuel, Billuart, Drouin, Collet, Alasia, et alii negant, Pontificem Romanum potiri facultate dirimendi matrimonium ratum. 1° Ante Martinum V, nullus Pontifex usus est tali potestate ; exempla enim quæ proferuntur, non faciunt ad rem, siquidem dispensatio concessa fuit ob impedimenta dirimentia matrimonii antecedentia. Atqui ab Ecclesiæ ortu usque ad sæculum decimum quintum prorsus occurrerunt circumstantiæ in quibus Summi Pontifices opportune usi fuissent tali facultate, si reapse eam habuissent ; et si huiusmodi potestas inutilis fuit per quindecim sæcula, inferendum est, Ecclesiam illa non egere ; sed potestas tam extraordinaria non admittenda est sine evidenti necessitate. Ergo. Nec obstat, quod Martinus V et aliqui Pontifices postea in rarissimis casibus dispensationem concesserint ; nam in quibusdam angustiis usi sunt opinione quam censebant esse probabilem, vel etiam probabiliorem, ad graviora mala avertenda, sicut simplex sacramentorum minister, etsi

nequeat, regulariter loquendo, adhibere materiam dubiam in sacramentorum administratione, attamen in extrema necessitate melius est adhibere materiam dubiam, quam nullam adhibere. Deinde, si aliqui Pontifices æstimati sint, se tali potestate esse instructos, adsunt, e converso, et quidem non minus sua singulari scientia quam pietate conspicui, qui oppositum tenuerunt : Nicolaus I, can. *Hi qui* 23, causa 32, q. 3 : « Hi qui matrimonium sani contraxerunt : et uni ex duobus amentia, aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his qui ab adversariis excæcantur, aut membris truncantur, aut a barbaris exsecti fuerint. » Alexander III, cap. *Licet* 3, de *Sponsa duorum*, reprobavit judicium prædecessorum suorum, qui pronuntiaverunt pro matrimonio quod post primum cum una ratum initum est cum alia, et carnali copula consummatum ; atqui non fuit causa hoc judicium improbandi, sed potius credi debuisset, Pontifices qui ita censuerunt, dispensasse in priori rato. Innocentius III, cap. *Ex parte* 14, de *Conversione conjugatorum*, dicit : « Quod ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de presenti contrahitur, illis viventibus, nullo casu possit dissolvi, nisi forte secus fieret in revelatione divina. » Refert Dominicus Soto, quod Adrianus VI, quum flagitaretur hujusmodi dispensatio, atque proferretur sententia Cajetani talem potestatem in Papa agnoscentis, miratus fuerit, virum theologum hoc sibi in animum inducere potuisse ; et ideo molestis ejusdem precibus respondit, se dare quod posset, sed tamen credere nihil posse. In IV, dist. 27, q. 1, a. 4. Idem prope narratur de Innocentio VIII et de Pio V. Unde in hoc contigit Pontificibus, sicut sæpe theologis in quibusdam quæstionibus intricatissimis, videlicet scinduntur, et varia est eorum agendi ratio, prout varie sentiunt. Bossuetus, *Histoire des Variations*, lib. VII, n. 50 et 62, occasione dispensationis a Julio II concessæ Henrico VIII, regi Anglorum, ut duceret sui fratris defuncti uxorem, dicit, non esse necessariam *certitudinem* in hujusmodi concessionibus, sed sufficere *probabilitatem*. Unde, etsi varie sentiunt auctores, atque aliquod superest dubium, satis est, in casu necessitatis, quod dispensatio non sit evidenter contra legem divinam.

2º Papa non potest dispensare in his quæ sunt de jure naturali, et multo minus in his quæ sunt de jure divino supernaturali; nam Papa se habet ad legem Dei, sicut inferior ad legem superioris; imo minor est proportio Papæ ad legem divinam, quam inferioris prælati ad legem Pontificiam; Cap. *Damnamus* 2, de *Summa Trinitate*: « Inter Creatorem et creaturam non potest tanta similitudo notari, quam inter eos major sit dissimilitudo notanda. » In lege autem humana nequit inferior dispensare contra legem superioris; Nicolaus I, can. *Inferior* 4: « Inferior sedes superiorem absolvere non potest. Sola ergo potior inferiorem convenienter absolvit; » Gregor. IX, cap. *Cum inferior* 16, de *Majoritate et obedientia*: « Cum inferior superiorem solvere nequeat vel ligare, sed superior inferiorem liget regulariter et absolvat, etc.; » et Clementina *Ne Romani* 2: « Nos inter cætera præcipue attendentes, quod lex superioris per inferiorem tolli non potest. » Porro matrimonium christianum ratum est jure naturali ac divino indissolubile, sicut fusius ostensum est. Ergo.

3º Si talem haberet potestatem Romanus Pontifex, certe ei concessa fuisset a Christo, quia id requirit bonum spirituale ac salus animarum, ut volunt adversarii. Porro hoc fundamentum videtur nutans: nam inde concludendum esset, Romano Pontifici concessam fuisse potestatem solvendi matrimonia consummata: sane in matrimoniis simpliciter ratis rarissime est locus dispensationi, sive quia rarissimi sunt conjuges qui vel etiam triduo, sicut junior Tobias, vacent orationi, priusquam matrimonium consumment; sive quia, quando hic et nunc contrahitur, nondum existit causa petendi solutionem, alioqui alter conjux non contraheret. At vero in matrimoniis consummatis non raro consurgunt causæ, et quidem gravissimæ atque urgentissimæ pro dissolutione facientes, v. g. regni pax, hæresis et schismatis periculum instans fereque certum, sicut tempore Henrici VIII, etc. Ergo si valet ratio pro solutione matrimonii rati, a fortiori valeret pro solutione matrimonii consummati.

4º Matrimonium ratum est vere et proprie sacramentum novæ Legis, atque ejus essentia est, ut sit perpetuum et insolubile. Atqui Papa non potest mutare essentiam sacra-

menti, atque efficere quod suapte natura est vere ac perpetuo sacramentum, jam non sit sacramentum atque tabescat. Ergo.

3º Si Papa solvere potest matrimonium ratum, eadem potestate gaudere debet princeps sæcularis circa matrimonia legitima non consummata suorum subditorum non baptizatorum. Atqui id nemo sustinere potest. Ergo.

706. — II. SENTENTIA AFFIRMANS HODIE COMMUNIS AC CERTA. Joannes Andræas, Abbas, S. Antoninus, Cajetanus, Navarrus, Bellarminus, Vasquez, Suarez, Sanchez, Petrus Bonacina, Barbosa, Augustinus Barbosa, Layman, Gobat, Clericatus, Salmanticenses, Diana, Pignatelli, Wiestner, Giribaldi, Schmalzgrueber, Gotti, Kugler, Benedictus XIV, Perrone, Ballerini, de Angelis, Marc, Lehmkühl, Gasparri, et recentiores communiter affirmant, Vicarium Christi instructum esse potestate solvendi matrimonium ratum. Imo etiam inter veteres magnum agmen auctorum eam propugnavit. Sanchez, lib. II, disp. 14, n. 2, refert pro hac sententia plusquam quinquaginta Doctores. Fundamentum hujusce potestatis adæquate repetitur ex concessione a Christo facta propter Ecclesiæ bonum regimen atque animarum salutem. Quod Christus potuerit talem facultatem suo Vicario in terris impertire, nemo inficiari potest. Tota igitur eo vertit difficultas, ut producantur signa certa talis concessionis.

Prop. : Certum est, Papam posse dirimere matrimonium ratum.

707. — PROB. 1º AGENDI RATIONE ROMANORUM PONTIFICUM. Baronius, *Annalium* an. 1074, n. xxv, putat fuisse validum initum matrimonium inter comitissam Mathildem et Godefredum Gibberum, sed non consummatum, atque tamen solutum fuisse a Gregorio VII. S. Antoninus, 3 part., tit. 21, § 3, dicit : « Vidi aliquas bullas et Martini V et Eugenii IV continentes talem dispensationem sive dissolutionem matrimonii non consummati, contrahentibus postmodum illis cum aliis. » Cajetanus, in *Opusculis*, tract. 38, refert, suo tempore Pontifices sæpe dispensasse in matrimonio rato. Navarrus, *Summa latina*, cap. 22, n. 21, ter vel quater ad petitionem suam Paulum III et Pium IV dispensasse. Hen-

riquez, *de Matrimonio*, lib. II, cap. 8, n. 11, affirmat, Gregorium XIII una die cum undecim dispensasse. Alexander VI, apud Clericatum, *de Sacram. Matrim.*, decisione 15, n. 21, dispensavit. Paulus V. apud Fagnanum, *de Offic. Jud. Ord.*, n. 61, præmissa consultatione S. Congregationis Concilii, dispensavit. Urbanus VIII, apud Corradum, *Praxis dispensationum Apostolic.*, lib. VIII, cap. 7, n. 35, et apud de Justis, *de Dispensatione matr.*, lib. II, cap. 10, n. 17, dispensavit. Perrone, *de Matrimon. christiano*, lib. III, sect. 2, cap. 6, a. 4, dicit : « Ego quoque certo novi plures ejusmodi dispensationes factas fuisse ab insequentibus Pontificibus Pio VII, Gregorio XVI, Pio IX, ut omittam non paucas resolutiones Congregationum Concilii et SS. Inquisitionis de petenda a Pontifice dispensatione illis in causis in quibus casus iste agitatus est. » Ad dubium : *An sit consulendum Sanctissimo pro dispensatione matrimonii rati et non consummati in casu*, S. Congr. Concilii, 28 Jul. 1877, respondit : *Affirmative*. Factis denuo a parte adversa instantiis, nihilominus illi decisione standum esse declaravit, 22 Sept. 1877. Plures alias hujusmodi decisiones evulgarunt ephemerides, tum sub Pio IX, tum sub Leone XIII, qui dispensarunt super matrimoniis ratis, ita ut causæ hujusmodi hodie occurrant fere singulis mensibus. Praxis igitur perspicua atque clara est sicut meridiana lux, ita ut adversarii illam confiteri cogantur. Porro agitur de re gravissimi momenti, ad mores spectante, in qua, si reapse Pontifices non gauderent facultate qua utuntur, jus naturale ac divinum, jus sacramenti, ac jus tertii læderent, in venenosa pascua ducerent agnos Christi, nimirum in adulteria, quæ sua auctoritate Apostolica cohonestarent. Sed ita sentire de Vicariis Christi temerarium ac impium est. Unde Veracrux, in *Speculo : De Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii est. Esset enim Christo quasi exprobrare quod non satis Ecclesiæ suæ providisset*. Quod maxime verificatur in præsentī, cum dispensatio non solum in uno vel altero casu concessa fuerit, sed facta sit jugis praxis. Ne dicas ibi esse tantum errorem facti, a quo non sunt immunes Pontifices Romani ; nam esset error juris, scilicet de solubilitate matrimonii rati, de honestate et valore dispensationis concessæ, item de honestate et valore matrimonii initi

cum alio post solutionem prioris factam a Vicario Christi.

708. — Nec in præsentī materia est locus utendi materia dubia, sicut contendunt adversarii; tum quia iste procedendi modus dedecet Apostolicam Sedem, quæ in suo munere adimplendo gaudet assistentia peculiarique Spiritus Sancti adjutorio; tum quia nefas est cooperari positive adulterio etiam materiali, et a fortiori ipsi favere per Apostolicam auctoritatem; tum quia non agitur de necessitate adeo extrema, ut inde salus æterna certo periclitetur; tum quia, dum minister inferior in necessitatis casu ministrat sacramentum cum materia dubia nullum jus lædit, Pontifex autem, si reapse non potiatur facultate prædicta, lædit jus partis derelictæ; sed minime licet agere in dubio, si inde tertio accrescat detrimentum, etc., etc. Aliunde non cæciter, sed magna prudentia, atque adhibitis mediis aptissimis, ut in hoc illustrentur divino lumine, dispensationem concedunt Pontifices.

709. — PROB. II° DECISIONE SANCTÆ SEDIS. Sub Clemente VIII, hæc quæstio fuit mature perpensa in Congregatione Cardinalium, quæ hujusmodi potestatem inesse Sanctæ Sedi suo suffragio comprobavit. Ejus resolutio invenitur in *Thesaurō resolutionum S. Congr. Concilii*.

Deinde Benedictus XIV, in constitutione *Dei miseratione*, 3 Nov. 1741, delineat, § 15, normam, juxta quam procedere oportet in petitione hujusmodi dispensationis¹. Porro ve-

¹ « Et quoniam sæpe apud Sedem Apostolicam preces porrigi solent pro dispensatione matrimonii rati, et non consummati, quæ ut plurimum pro voto consultivo ad Congregationem S. R. E. Cardinalium Concilii interpretum, vel nonnunquam ad aliquam Congregationem particularem deputatam, a Romanis Pontificibus pro tempore remitti solent; ut hujusmodi instantiæ ordine ac rite procedant, volumus ac mandamus, ut supplex libellus Nobis, vel Romano Pontifici pro tempore exhibeatur, in quo plena et accurata totius facti species contineatur, causæque omnes in eo exprimantur, quæ ad obtinendam petitam dispensationem conducere posse a supplicante censentur, ut Romanus Pontifex, eo lecto et mature considerato, secum deliberare possit, an petitionem rejiciat, vel ejus examen alicui ex dictis Congregationibus committat; a qua posteaquam suum votum consultivum editum fuerit, a Secretario ejusdem Congregationis totius negotii series exacte Romano Pontifici pro tempore referatur, qui pro sua prudentia judicabit an Congregationis resolutio sit approbanda, vel potius totius causæ examen alteri Congregationi vel Tribunali, prout eidem Pontifici videbitur, rursum committendum. »

rosimiliter non tradidisset hanc regulam : neque illam in Bullario inserere mandasset, si non existimasset, Pontificem certo gaudere tali facultate dispensandi. Alii credant aliter, si possint, non ego.

710.— PROB. III° RATIONE. 1° *A priori*. Cum res tota pendeat a voluntate Christi, non potest inconcusse demonstrari a priori, factam fuisse istam concessionem ; sed adduci possunt rationes congruentiæ. Si ob proprium spirituale bonum concessit Christus privatæ personæ, ut se a vinculo matrimonii rati liberet per Religionis professionem ; multo magis videtur id concessisse Summo Pontifici, quando id requirit magnum spirituale bonum, præsertim si tale bonum sit publicum. Porro hujusmodi graves causæ interdum occurrunt, puta insuperabilis conjugum aversio, impotentia dubia, consanguineorum graves inimiciæ, rixæ, vel etiam cædes merito reformidandæ ; scandala vitanda ; superveniens lepra vel alia infirmitas matrimonii usum impediens ; si vir eligatur in episcopum ob præclarissimas dotes ; si aliunde regnum hærede defraudaretur, etc. In his et aliis rimandis causis non inhærebo, quia ad Romanum Pontificem pertinet expedire causas atque dijudicare num sufficiant necne.

711. — 2° *Indirecte, ruina rationum contrariarum*. Ad *primam* : Licet non supersunt monumenta quibus constet, Pontifices, ante Martinum V, concessisse talem dispensationem, non ideo jure infertur, illam nunquam fuisse concessam ; hæc enim argumentatio est mere negativa, et tamen necesse esset aliqua positivâ proferre testimonia. Imo ex agendi ratione Pontificum et communi sententia canonistarum, concluditur illam doctrinam non fuisse inauditam in Ecclesia ante Martinum V, quum tunc temporis canonistæ illam jam tenerent. Aliunde bene retorquetur argumentum : fatentur adversarii, inesse solemnî Religionis professioni vim dirimendi matrimonium ratum ; porro hujus rei documentum penitus authenticum suppetit primum declaratio Alexandri III, et deinde Innocentii III, qui XII et ineunte XIII sæculo Cathedram S. Petri tenuerunt ; ergo ante sæculum duodecimum non inerat professioni Religionis solemnî vis dirimendi matrimonium ratum. Quod asserunt de opinione quorundam Pontificum sentientium, se tali potestate non gaudere, valde incertum est, et nullatenus constat ex

testimoniis quæ adducunt. Sane locus Nicolai I optime intelligi potest de matrimonio consummato, atque verisimilius de illo intelligitur, quia causæ quas recenset non contingunt communiter nisi post matrimonium consummatum. In capitibus in quibus allegatur Alexander III, non agitur de petitione dispensationis, sed de facto ipso tantum, circa quod Pontifex fert iudicium juxta regulam ecclesiastici juris. Innocentius III loquitur etiam juxta regulam ecclesiastici juris, vi cujus privatæ personæ nequeunt suum dissolvere conjugium absque divina revelatione, et, juxta eandem regulam, excepit ingressum in Religionem, in quo casu alter conjux non egit divina dispensatione. Vide Peronne, *de Matrim. christiano*, lib. III, sect. 2, cap. 6, a. 4, ubi late discurre per singula excerpta quæ opponunt adversarii. Sed juvat insuper advertere, quod non obstaret, etiamsi aliqui Pontifices credidissent, se tali facultate non potiri; nam assistentia divina non præsto est quando non agunt Pontifices, vel cogitant intra se de theologorum opinionibus, sed tantum quando positive agunt tanquam sancti Petri successores et totius gregis Christi pastores. Verisimiliter aliqui ex Pontificibus non rescivere omnes Cathedræ Petri prærogativas, et tamen quis cordatus catholicus valeat ideo illas inficiari? Cujusmodi notitia non est necessaria ad regimen Ecclesiæ, sufficit enim quod illas cognoscant prærogativas quarum usu egent pro variis adjunctis temporum et locorum. Narratio Dominici Soto fabellam olet; nam ille doctissimus Papa non ignorabat facta Martini V et Eugenii IV; et aliunde, si vera essent narrata, Adrianus VI egisset contra conscientiam suam atque postulanti decepisset concedendo ei quod non poterat concedere.

Ad secundam : Si valeret hæc ratio, Ecclesia non posset dispensare in votis, juramento et solemni Religionis professione : quod asserere non tantum falsum, sed temerarium atque impium est. Inferior utique non potest dispensare in lege superioris, si talem facultatem ei non indulserit superior; si secus, optime valet dispensare, quando graves faciunt rationes pro dispensatione. Deinde non est necesse recurrere ad proprie dictam facultatem dispensandi, satis est si Christus constituerit Papam juris divini interpretem. Porro id certe præstitit Christus, cum id sæpe sæpius ex-

postulet bonum Ecclesiæ et animarum. Non voluit Christus, ut omnes a se conditæ leges obligarent omnes et singulos in omnibus et singulis adjunctis, sed suo Vicario definiendi opportunas exceptiones concedidit munus. Unde Ferraris et non pauci alii, qui sentiunt, Papam non posse proprie dispensare in jure divino, nihilominus tenent, illum posse aliquando matrimonium simpliciter ratum dissolvere. Tunc enim Papa, ut dicit S. Thomas, 2-2, q. 88, a. 10, ad 2, tollit fundamentum obligationis, quod est contractus humanus, sicut in voto, quod obligat ex jure naturali, tollit obligationis fundamentum, quatenus subtrahit voluntatem, et ideo volitionem, quæ, propter potestatem a Christo concessam, pendet a voluntate Pontificis.

Ad tertiam : Matrimonium consummatum firmitus est matrimonio rato ; unde jam est specialis ratio non æque dispensare in utroque. Quando non vigeat clandestinitatis impedimentum, et adhuc hodie in locis ubi non viget, per dissolutionem matrimonii rati occurritur multis scandalis ; nam, aliqui clam cum una, et, ante consummationem, publice cum alia contrahunt, et cum Ecclesia non judicet de occultis, ipsa compellit ad posterius matrimonium invalidum ; et ideo sic copulati remanerent absque remedio, si Christus non concessisset facultatem dispensandi super matrimonium simpliciter ratum. Deinde, præcise quia rarissime datur locus dispensationi in matrimonio rato, expediens fuit concedere dispensandi facultatem, tunc enim exceptio non vertitur in regulam, et ideo non pessumdat matrimonii firmitas dignitasque : dum in matrimonio consummato, quia, ut dicunt adversarii, sæpe occurrunt dispensationis concedendæ rationes, si Christus hanc facultatem indulgisset, maxime inde promanarent incommoda, et, sub alio nomine, instaurasset libellum repudii, quem abolevit, ut matrimonium ad pristinam ejus firmitatem revocaret. Tandem, tametsi hujus discriminis, quod Dominus fecit inter matrimonium ratum et matrimonium consummatum, haud polleremus attingere rationem, non ideo illud jure inficiarumur ; quis enim ejus consiliarius fuit ? Esset sane locus applicandi regulam quam Bossuetus uti primam logicæ statuit : « Il ne faut jamais abandonner les vérités une fois connues, quelque difficulté qu'il survienne pour les concilier,

mais il faut au contraire, pour ainsi parler, tenir fortement les deux bouts de la chaîne, quoiqu'on ne voie pas le milieu par où l'enchaînement se continue. » *Libre arbitre.*

Ad quartam : Matrimonium ratum est utique sacramentum novæ Legis, sed pendet a contractu humano, quo dissoluto per Pontificis auctoritatem, indirecte deficit ratio sacramenti. Deinde dispensatio Pontificis non facit ut sacramentum matrimonii valide contractum non sit sacramentum, sed ut solvatur vinculum quod inductum est per sacramentum : matrimonium enim quatenus est sacramentum novæ Legis gratiam significans et producens consistit in fieri, non vero in facto esse, sicut baptisma consistit in ablutione ; quia autem matrimonii sacramentum non producit characterem, sed inducit vinculum, non implicat contradictionem, quod tollantur effectus illius sacramenti, quin ullatenus impingatur essentia illius ; sicut peccatum tollit gratiam sacramenti Pœnitentiæ, quin tamen ullo modo attingat hujus sacramenti essentiam.

Ad quintam : Nego paritatem ; nam Vicarius Christi dispensat in matrimonio rato, non ex ordinaria potestate, sed ex potestate extraordinaria ac divina, quam si non accepisset specialiter, prorsus non posset dispensare in matrimonio rato, quum ejus insolubilitas sit juris naturalis ac divini, sicut ostensum est. Princeps autem sæcularis, si qua forte gaudeat potestate ordinaria super infidelium matrimonio, certe non accepit a Domino extraordinariam ac divinam potestatem super illa.

712. — COROLLARIUM : *Videtur obsoleta sententia contraria.* S. Alphonsus, lib. VI, n. 959, habet oppositam sententiam uti probabilem. Ballerini, tom. 2, n. 759, dicit, illam sententiam esse obsoletam. Vindices S. Alphonsi, part. 7, q. 4, contendunt, illam sententiam esse adhuc speculative probabilem, etsi forte amplius probabilis non sit practice. Quibus non possum astipulari. Ætate S. Alphonsi non facta erat tam universalis sicut hodie praxis Apostolicæ Sedis, neque tam concors canonistarum atque theologorum mens : atqui tamen Benedictus XIV, anno 1718, quo tempore munus Secretarii S. Congreg. Concilii adimplebat, dicit, quæstione canonica 24 : « De Summi Pontificis potestate in dispensando super matrimonio rato, et non consummato, nulla est in

foro, et in praxi disputatio; et sola controversia reduci consuevit ad causam, an adsit videlicet causa sufficiens pro tali dispensatione concedenda, et an verificata dici valeat circumstantia, quod matrimonium sit ratum, et non consummatum; ex defectu enim verificationis hujusce circumstantiæ, Sacra hæc Congregatio noluit annuere dispensationi, licet ageretur de muliere quæ fuerat hæresis labe infecta, et quæ a consanguineis hæreticis sollicitabatur, ut ad vomitum rediret. » Et in quæstione 479 : « Secundum est, nullam de potestate Summi Pontificis moveri amplius posse quæstionem in eo quod attinet ad dispensandum super matrimonio rato, et non consummato, cum hodie opinio affirmativa sit communis inter theologos et canonistas, et sit in praxi recepta, uti notorium est. » Ibi Benedictus XIV duos amplectitur respectus speculationis et praxis, dicitque disputationem seu controversiam reduci ad causam dispensationis. Nec ab ista sententia discessit, in opere *de Servorum Dei Beatificatione*, lib. I, cap. 42, n. 43 : nam ibi arguit contra eos qui tenent, Papam esse infallibilem in sententia Beatificationis : atque dicit, non esse de fide certum, sicut in casu dispensationis super matrimonii rati, in quo satis est, « si pro certam certitudine morali habeant sententiam propriæ potestati faventem. » Quæ quidem certitudo moralis adhuc excrevit ab illo tempore, et credo, S. Alphonsum non amplius esse asserturum probabilitatem sententiæ adversæ, si præsentem Ecclesiæ faciem cerneret.

PARAGRAPHUS IV.

De libello repudii apud Judæos

Sectio I.

De existentia et conditione libelli repudii.

713. — I. EXISTENTIA LIBELLI REPUDII. *Deuteron.* XXIV, ita legitur : *Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fædita-*

tem, scribeb libellum repudii, et dabit in manu illius et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit, et ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit; non poterit prior maritus recipere eam in uxorem: quia polluta est, et abominabilis facta est coram Domino; ne peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam. Cujus legis meminit Josephus, lib. IV *Antiquitatum Judaicarum*: Qui a conjuge quacumque de causa, ut sæpe hominibus usu venit, disjungi postulat, scripto ei securitatem faciat, quod eam noluit amplius repetere. Sic enim habebit potestatem alterius conjugis quærendi: alioqui divortium non permittitur. Quod si et alterum offenderit, aut post ejus mortem prior maritus reducere eam voluerit, non licet ut ad eum redeat. » Facultas repudii erat concessa viris duntaxat, sicut patet textu Deuteronomii, et testatur Josephus, lib. XV *Antiquitatum Judaicarum*: « Sed Cleopatra, frustra tentato precibus Antonio, nihil impetrare potuit: et Herodes, re cognita, interfectorus erat hominem, nisi intercessissent pro ea tam mater quam soror: ita tamen eum donavit illarum precibus, ut nunquam posthac illi fideret. Orto deinde inter conjuges dissidio, Salome libellum repudii marito mittit, præter legitimum morem patriæ. Lex enim nostra solis maritis hoc jus permittit, mulieribus autem ne dimissis quidem fas est nubere, nisi prioris viri permissu. »

714. — II. CAUSÆ REQUISITÆ AD LIBELLUM REPUDIÏ. Tertulianus, lib. IV *Contra Marcionem*, cap. 34, censet, non ex alia causa licitum fuisse libellum repudii nisi ex fornicatione; atque innititur vocabulo *fœditatem*, quæ versa est ex hebraico *nuditatem*, et ideo idem est ac si diceretur: « Si in ea inventum fuerit negotium impudicum. » Sed Origenes, S. Chrysostomus et alii interpretes melius intellexerunt de quacumque gravi fœditate tum corporis, tum animi. 1º Id innuit vox *aliquam* quæ afficit *fœditatem*. 2º Vox *fœditatem* seu *nuditatem* sumitur per metalepsim et per catachresim pro qualibet re pudenda et fœda. 3º Id expresse tenet Josephus, lib. IV *Antiquitatum Judaic.*, supra citato. 4º Mulier adultera non dimittebatur, sed, secundum eandem legem, lapidabatur. 5º Judæi interrogantes Dominum, *Matth.* xix,

tanquam pro certo habebant, quod propter alias causas, præter fornicationem, liceret dimittere uxores. Causæ autem istiusmodi erant lepra, sterilitas, veneficium, rixæ perpetuæ, ebriositas, aliique pravi mores incorrigibiles. Non tamen ob parvam fœditatem poterant dimittere uxores, sicut patet *Malachiæ* II, 16, ubi propheta carpit eos qui illecti pulchritudine alienigenarum repudiabant uxores suas hebræas. Cornelius a Lapide, super caput XXIV, v. 1 *Deuteron.*; Gonzalez, super caput *Si qua mulier* 1, de *Divortiis*. « Quidam has causas coarctant, satis probabiliter dicentes, quod non licebat uxorem repudiare nisi propter aliquam causam post matrimonium supervenientem; nec propter quamlibet talem, sed propter illas solum quæ possunt bonum prolis impedire, vel in corpore, ut sterilitas aut lepra, vel aliquid hujusmodi; vel in anima, ut si esset malorum morum, quos filii ex conversatione ad ipsam imitarentur. » S. Thom., in IV, dist. 33, q. 2, a. 3.

715. — III. CONDITIONES QUIBUS STIPATUS ERAT LIBELLI REPUDIUM. Libelli repudii traditio non poterat fieri nisi cum debitis ritibus ac cæremoniis. 1º Uxor discedere non poterat nisi ex voluntate mariti. 2º Libellus debebat tradi in manus uxoris dimissæ. 3º Debebat scribi et in eo nomina duorum testium adhiberi; « Sed utique nolebat dimitti uxorem a viro qui interposuit hanc moram, ut in dissidium animus præceps, libelli conscriptione refractus absisteret, et quid mali esset uxorem dimittere cogitaret: præsertim quia, ut perhibent, apud Hebræos scribere litteras hebræas nulli fas erat, nisi Scribis solis, cum et excellentiorem profiterentur sapientiam, et si qui eorum essent æquitate ac pietate præditi, non tantum profiterentur sapientiam, verum etiam sectarentur. Ad hos igitur, quos oporteret esse prudentes Legis interpretes et justos dissidii suasores, Lex mittere voluit eum, quem jussit libellum repudii dare, si dimisisset uxorem. Non enim ei poterat scribi libellus, nisi ab ipsis, qui per hanc occasionem ex necessitate venientem quodam modo in manus suas bono consilio regerent, atque inter ipsum et uxorem pacifice agendo dilectionem concordiamque suaderent. » S. August., lib. XIX *Contra Faustum*, n. 26. 4º Oportebat exprimere tres generationes viri, et tres mulieris. 5º Libellum debebat scribi litteris rotundis et di-

stinctis, ita ut una aliam non attingeret, ne aliquod scripturæ vitium irreperet. 6° Si inter scribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret, libellus auctoritatem non habebat. 7° In libello nullum raturæ vestigium apparere necesse erat, ne posset esse suspectus de vitio. 8° Charta debebat esse longior, quam latior. 9° Omnes testes qui aderant, suum quisque debebat sigillum adhibere. 10° Maritus debebat dicere : « Accipe libellum repudii, et esto a me abjecta, et cuicumque viro permissa. » Formula talis libelli hæc erat : « Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham, filii Rabbi Simeon, die 1 mensis 2 anno 5296 a creatione mundi, hic, et in hac civitate, ex animi mei consensu, et sine ulla coactione repudiavi Rachel filiam Rabbi Mosis, filii Rabbi Joseph, filii Rabbi Jacob, et dedi illi libellum repudii in manu, schedam abscissionis et signaculum divisionis, ut sit a me abjecta, et habeat quemcumque velit, et nemo possit illi prohibere, juxta constitutiones Mosis et Israel. » Maldonatus, in cap. xix *Matth.* ; Cornelius a Lapide, Gonzalez, in locis citatis.

Sectio II.

Utrum libellus repudii Matrimonium solvebat.

716. — I. DEFINITUR DIFFICULTAS. Quia libellum repudii Moyses permiserit Judæis, inquiritur quonam sensu id permiserit ; nam quatuor sunt modi permissionis. « Unus per privationem præceptionis ; ut quando majus bonum non præcipitur, minus bonum permitti dicitur ; sicut Apostolus non præcipiendo virginitatem, matrimonium permisit, I *Corinth.*, vii. Secundus per privationem prohibitionis ; sicut venialia dicuntur permissa, quia non sunt prohibita. Tertius per privationem cohibitionis ; et sic communia peccata dicuntur permitti a Deo, inquantum non impedit, cum impedire posset. Quartus per privationem punitionis ; et sic libellus repudii (juxta plures) lege permissus fuit, non quidem propter aliquod majus bonum consequendum, sicut fuit dispensatio de pluribus uxoribus habendis ; sed propter ma-

jus malum cohibendum, scilicet uxoricidium, ad quod Judæi proni erant propter corruptionem irascibilis. » S. Thom., in IV, dist. 33, q. 2, a. 2, quæstiunc. 2, o. Unde juxta aliquos dispensatio erat concessa eo sensu quod vir tradens libellum repudii et uxor dimissa iterum nubentes non incurrebant pœnam, sed reatum culpæ incurrebant. Juxta alios dispensatio erat a Deo concessa ob cordis Hebræorum duritiam, adeo ut qui libellum repudii mitteret, et quæ missum reciperet, et a culpa et a pœna exempti forent, eisque minime vetitum esset ad aliud matrimonium valide ac licite contrahendum procedere.

717. — II. SENTENTIA TENENS, NON SOLVI MATRIMONIUM PER LIBELLUM REPUDIÏ. Lyranus, Petrus Lombardus, S. Bonaventura, Hostiensis, Tiraquellus, Soto, Covarruvias, Navarrus, Castropalaus, Estius, Sylvius, Concina, et alii censuerunt, minime solvi matrimonium per libellum repudiÏ, nec a culpa, sed tantum a pœna, immunes fuisse viros dimittentes uxores, et uxores dimissas iterum nubentes. Et S. Thomas, in loco citato, dicit, hanc sententiam esse communiozem, in ipsamque ibi propendit, et eam tenere videtur, lib. III *Contra Gentes*, cap. 123 : « Excluditur consuetudo dimittentium uxores, quod tamen in veteri Lege permissum fuit Judæis, propter eorum duritiam ; quia scilicet proni erant ad occisionem uxorum : permissum ergo fuit minus malum, ad excludendum majus malum. » 1° *Deuter.* XXIV, 4, mulier repudiata, quæ alteri nupserit, *polluta est, et abominabilis facta est coram Domino*. Atqui si solutum fuisset vinculum primi matrimonii atque dimitti potuisset uxor absque culpa, ipsa non polluta censeretur neque abominabilis facta esset coram Deo : hæc enim arguunt grave scelus, quod tamen prorsus abesset. Unde Jeremias, cap. III, tali mulieri tanquam cum alio viro fornicatæ et ob eam causam pollutæ et contaminatæ comparat Jerusalem peccatricem, quæ a Deo recedens fornicata fuerat cum amatoribus multis. Veram ergo fornicationem, id est adulterium, hic Scriptura intelligit. Ergo. — 2° *Matth.* XIX, 7-9, Pharisei tentantes Dominum, qui pristinam matrimonii insolubilitatem confirmavit, *dicunt illi : Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudiÏ et dimittere ? Ait illis : Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras ; ab initio au-*

tem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur; et qui dimissam duxerit, mœchatur. Quasi diceret: Vera et legitima institutio matrimonii id non patitur. Unde nec Moyses mandavit tanquam bonum, sed permisit tanquam minus malum, eatenus obsequens duritiæ cordis vestri, ut hoc malum non puniret, ne pejora consequerentur. — 3° S. Chrysostomus, vel, juxta alios, Auctor operis imperfecti in cap. v *Matth.*: « Nunc tertium mandat mandatum, minimum apud indisciplinatos et lascivos, qui nullum æstimant esse peccatum uxorem dimittere, dato libello repudii, sine quo neque stare potest legis mandatum. Quomodo? quando primum Moyses filios Israel eduxit de Ægypto, genere quidem erant Israelitæ, moribus autem Ægyptii. Propter quod more gentilium contingebat, ut vir odiret uxorem. Et quia dimittere illam non permittebatur, paratus erat interficere eam. Aut si non interficiebat propter timorem Legis, tamen assiduis cruciatibus affligebat. Ideo jussit dari repudium, non quia bonum erat; sed quia remedium erat mali peioris: ne dum facere malum vetantur, facerent pejus. » Et in sermone de *Libello repudii*: « Deinde monstrans, quod non dixit de facto, non enim conjugium esse putat, sed propter infirmitatem illorum condescendit, dicens: Non poterit vir prior accipere illam sibi in uxorem, addidit: postquam polluit illam: declarans per hujus verbi modum, quod secundæ nuptiæ, vivente priore viro, pollutio magis sit quam conjugium. » S. Hieronymus in cap. xix *Matth.*, super illa: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri*, etc.: « Quod dicit istiusmodi est: Numquid potest Deus sibi esse contrarius, et aliud ante jusserit, et sententiam suam novo frangat imperio? Non ita sentiendum est; sed Moyses, cum videret, propter desiderium secundarum conjugum, quæ vel ditiores, vel juniores, vel pulchriores essent, primas uxores interfici aut malam vitam ducere, maluit indulgere discordiam, quam odia et homicidia perseverare. Simulque considera, quod non dixit: propter duritiam cordis vestri permisit vobis Deus, sed Moyses; ut, juxta Apostolum, consilium sit hominis, non imperium Dei (I *Cor.* vii). » S. Augustinus, lib. I, de *Bono conjugali*, n. 7: « Interveniente divortio non aboletur illa confœderatio nuptialis: ita ut sibi conjuges sint,

etiam separati; cum illis autem adulterium committant, quibus fuerint etiam post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri. Nec tamen nisi in Civitate Dei nostri, in monte sancto ejus, talis est causa cum uxore. Cæterum aliter se habere jura gentilium, quis ignorat, ubi interposito repudio sine reatu aliquo ultionis humanæ, et illa cui voluerit nubit, et ille quam voluerit ducit. Cui consuetudini simile aliquid, propter Israelitarum duritiam, videtur permisisse Moyses de libello repudii. Qua in re exprobatio quam approbatio divortii magis apparet. » Et lib. XIX *Contra Faustum*, n. 26 : « Exposuit Dominus quid Lex voluerit; cum passim dimittendi uxorem jusserit libellum repudii dare. Neque enim ait : Qui voluerit, dimittat uxorem suam; cui esset contrarium non dimittere; sed utique nolebat dimitti uxorem a viro, qui hanc interposuit moram, ut in dissidium animus præceps, libelli conscriptione refractus obsisteret, et quid mali esset uxorem dimittere cogitaret. » — 4º Innoc. III, cap. *Gaudemus* 8, de *Divortis* : « Qui autem secundum ritum suum legitimam repudiavit uxorem : cum tale repudium Veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam, ea vivente, licite poterit aliam ad fidem Christi conversus habere, nisi post conversionem ipsius, illa renuat, etc. » Porro Christus non reprobasset repudium, si licitum fuisset. Ergo. Idem tenent S. Isidorus et Theophylactus. — 5º « Non est credibile Deum in jure naturali pariter ac divino dispensasse ita generaliter, nisi propter honestum finem, eumque ad Religionem pertinentem. Quod enim ab eo dispensatum fuit cum Israelitis, ut plures uni viro ducere liceret uxores, causa multiplicationis illius populi, qui erat populus Dei, et augmentandi cultus divini factum fuit. Atqui talis aliquis finis in permittendo repudio non reperitur, sed sola ejus ratio, attestante Domino, fuit duritia cordis Judæorum. Nulla igitur ad repudium dispensatio fuit, sed nuda permissio seu toleratio mali minoris ad cavenda deteriora. » Estius, in IV, dist. 33, § 9. Item Sylvius, in 3, q. 68, a. 3, prope iisdem verbis.

718. — III. SENTENTIA TENENS PROBABILIUS SOLVI MATRIMONIUM PER LIBELLUM REPUDIUM. Albertus Magnus, Abbas, Paludanus, S. Antoninus, Henriquez, Petrus Ledesma, Veracrux, Bellarminus, Sanchez, Pontius, Layman, Dicastillus, Perez,

Pirhing, Maldonatus, Hurtado, Aversa, Gonet, Salmanticenses, Gonzalez, Wiestner, Giribaldi, Schmalzgrueber, Billuart, et recentiores communiter censent, licitum fuisse repudium Judæis, ita ut non solum pœna temporali sed etiam culpa immunes evaserint, qui libellum repudii dederint. Et sat aperte illi sententiæ favet S. Thomas, super cap. xix *Matth.* : « Dicit Chrysostomus, quod a peccato abstulit peccati culpam. Et licet inordinatum quid esset, noluit tamen quod eis imputaretur ad culpam, ut Dominus Osee præcepit, ut faceret filios fornicationis : unde permissio non fuit ex præcepto, sed ad vitandum majus malum. » Sanchez, Salmanticenses, Gonet, Schmalzgrueber, et Billuart sentiunt, S. Thomam aperte tenere hanc sententiam, 1-2, q. 102, a. 3, ad 3, ubi dicit : « Unde in veteri Lege dabatur libellus repudii, quod est contra rationem sacramenti. » Porro si existimasset Angelicus Doctor, per libellum repudii non solvi matrimonium, perperam advertisset libellum esse contra rationem sacramenti ; nam separatio quoad thorum et habitationem non est contra rationem sacramenti. Nec obest quod, q. 103, a. 4, ad 8, dixerit, repudium non fuisse « simpliciter justum », et q. 108, a. 3, ad 2, non fuisse *per se justum* : ita enim loquitur, tum quia ad duritiam cordis erat concessum, tum quia non erat sua natura justum et licitum, sed solum vi dispensationis divinæ evaserat immune ab injustitia et inhonestate.

719. — 1º *Deuter.* xxiv, ubi Deus licentiam repudii concessit, repudiatam quæ post repudium nupsit, inhibuit priori marito recipere in uxorem, etsi aut iterum repudiata sit, aut novissimus maritus dormierit. Porro si matrimonii vinculum non fuisset solutum per libellum repudii, nedum fuisset prohibitum, potius optandum, ut prior maritus iterum illam reciperet ; sic enim peccati periculo occurreretur, atque utriusque salutem prospiceretur. *Confirmatur* 1º, quia *Levitici* xxi, 13, specialiter cautum est, ut sacerdos uxorem viduam, aut repudiatam, aut meretricem non accipiat ; ergo aliis viris licebat ducere repudiatam, sicut et viduam, nam si id omnibus inhibitu fuisset, specialis interdictio facta sacerdotibus esset sine ratione sufficienti. Porro non fuisset licitum cæteris viris repudiatas ducere in uxores, si matrimonium non fuisset solutum per libellum repudii, quia po-

lyandria repugnat primario juri naturali, et nunquam Deus illam concessit. Ergo. *Confirmatur* 2° ex regula a S. Augustino tradita, lib. III *de Doctrina christiana*, videlicet : Verba S. Scripturæ sunt sumenda sensu obvio, præsertim in legibus, quæ clare exprimi debent, ne detur ansa continuis prævaricationibus, ut contigisset in præsentī. Porro verba Deuteronomii obvie intellecta prorsus significant matrimonii solutionem : quod a fortiori verificatur ex textu hebraico, ubi est : *Scribat libellum excisionis* ; *excisio* enim significat vinculi fractionem. Ergo.

720. — 2° Id colligitur ex ipsismet verbis Christi, *Matth.* xix, 8 et 9 ; nam Christus dicit : *Ab initio autem non fuit sic* : porro si vinculum matrimonii haud rumperetur per libellum repudii, id fieret mera tolerantia, qua tradens libellum immunis esset a pœna per potestatem humanam irrogata, ab initio fuit sic, quia nullibi invenitur statuta pœna hujusmodi : ergo. Deinde Christus, versiculo nono, emendat legem Moysis, et decernit, omnem maritum qui dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, mœchari, et eum qui dimissam duxerit, mœchari ; ergo supponit, non ita fuisse sub Moysis lege : alias frustra dixisset : *Dico autem vobis, quia, etc.*

721. — 3° Judæi tanquam pro certo habebant quod matrimonium dirimeretur per libellum repudii, sicut testatur Josephus, loco citato (713), et aperte significat replicatio Phariseorum : *Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, et dimittere* ? Si enim credidissent dimissionem uxoris non fuisse cohonestatam per libellum repudii, sed et dimittentem et dimissam iterum nubentes mœchari, non objecissent libellum repudii. Si autem non fuisset dispensatio divina super vinculum, multa et gravia commisissent peccata per talem consuetudinem, et ideo Prophetæ illa ipsis exprobrassent ; Lex enim vetus, etsi gratiam non conferebat, ad hoc tamen data erat, ut peccatum ostenderet, sicut communiter docent SS. Patres : unde *Isaiæ* lvm, 1 : *Annuntia populo meo peccata eorum*. Alias viderentur esse nimis neglecti, si ea quæ necessaria sunt ad salutem, quæ non cognoscebant, nunquam eis nuntiata fuissent. Unde usuras erga extraneos exercitas, etsi toleratas a Lege tanquam minus malum, sed tamen uti illicitas, carpit David, *psalm.* xiv,

et Ezechiel, cap. xviii. Porro nunquam per Prophetas, neque per Scripturas quovis modo nuntiatum est Judæis, dimittentem uxorem, et dimissam denuo nubentem peccare. Unde S. Thomas, in *Matth.* cap. xix : « Judæis quædam permissa fuerunt quæ erant mortalia peccata, quia pœna non fuit eis inflicta. Sed istud habet locum in mundanis rebus : sic enim videmus quod secundum leges humanas non punitur fornicatio simplex : unde si Lex vetus solum inspiciebat ad vitam præsentem, sic solutio est bona. Sed quia, quamvis secundum corticem ad vitam pertineat præsentem, tamen secundum medullam pertinet etiam ad vitam æternam ; *Exod.* xv, 15 : *Dedi eis præcepta mea* ; et Dominus dicit juveni, infra : *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata* ; ideo dicunt alii, quod male provisum esset populo illi, si quod peccatum ignoraret, cum tamen scriptum est, *Isa.* lviii, 1 : *Nuntia populo peccata eorum.* »

722. — 4° Nec inconcussæ sunt rationes contrariæ. *Ad primam* : « Dicendum quod quidam interlinealis (quædam Glossa interlinealis) dicit, *Deut.* xxiv, 4 : *Polluta est et abominabilis* ; scilicet illius judicio qui quasi pollutam eam prius dimisit ; et sic non oportet quod sit polluta simpliciter. Vel dicitur polluta illo modo qui immundus dicebatur qui mortuum tangebatur vel leprosum ; non immunditia culpæ, sed cujusdam irregularitatis legalis ; unde et sacerdoti non licebat viduam et repudiatam ducere in uxorem. » S. Thom., in IV, dist. 33, q. 2, a. 2, q. 3, ad 5. Jeremias argumentans a minori ad majus, significare voluit, quod Dominus, licet mulier repudiata, juxta legem Moysis, quæ alteri nupserat, non posset iterum duci a priore marito, esset tamen in gratiam recepturus populum Israel, post suas fornicationes cum pluribus amatoribus, et non obstante multiplici idololatria, in quam prolapsus erat, tametsi major esset ratio eum non recipiendi in suam gratiam et amicitiam. — *Ad secundam* : Duritia cordis utique fuit culpabilis, et ipsa induxit Dominum ad largiendum libellum repudii, sed, concesso hoc libello, dimissio uxoris jam a culpa immunis erat. Ad rem S. Thomas, in IV, d. 33, q. 2, a. 2, q. 2, ad 4 : « Quamvis duritia cordis non excusaret a peccato, tamen permissio ex duritia facta excusat ; quædam enim prohibentur sanis quæ non prohibentur infirmis corporali-

ter; nec tamen infirmi peccant permissione sibi facta utentes. » — *Ad tertiam* : S. Chrysostomus, in locis citatis, nihil aliud significat, quam libellum repudii non esse per se bonum, sed indultum fuisse tanquam remedium, ut scilicet occurreretur majori malo, nempe uxoricidio. Quod dicit in homilia *de Libello repudii*, facile componitur, si intelligatur de incongruentia, quia caro sic videtur dividi, sicut intellexit de secundis nuptiis, quas passim nuncupat fornicationem. Unde *Hom. 32 in Matth.*, S. Chrysostomus expresse tenet, matrimonium solvi per libellum repudii : « Hac ratione permisit vos dare libellum repudii, quia melius judicavit permittente lege matrimonia solvi, quam odio compellente homicidium fieri. Permisit vobis mala facere, ne faceretis pejora. Ergo hæc vobis permittendo, non vobis justitiam Dei demonstravit, sed a peccato abstulit culpam peccandi, ut quasi secundum legem agentibus vobis, peccatum vestrum non videatur esse peccatum. » Et infra : « Apostoli præceperunt secundas adire nuptias propter incontinentiam hominum. Nam secundam quidem accipere, secundum præceptum Apostoli est : secundum autem veritatis rationem, vere fornicatio est, sed dum permittente Deo publice et licenter committitur, fit honesta fornicatio. » Et S. Thomas, tum in IV, dist. 33, tum in *Matth. cap. xix*, uti indubium habet, quod S. Chrysostomus censuerit, per libellum repudii fuisse solum matrimonium. Sanchez, Gonet et alii proferunt S. Hieronymum pro adversa sententia. Sed, si ita est, quid inde? Unus doctor non facit argumentum inconcussum, requiritur enim consensus Patrum. Deinde si urgeatur textus ad sensum adversariorum, tenuisset Hieronymus, implicasse contradictionem, quod Deus introduxerit exceptionem in lege insolubilitatis matrimonii. Porro hoc videtur alienum a mente tanti Doctoris. Ergo potius intelligendus eo sensu, quod Deus firmam servaverit insolubilitatem matrimonii, licet libellum concesserit tanquam minus malum. Quod autem dicit « permisit vobis non Deus, sed Moyses », optime exponit S. Thomas, super *Matth. xix* : « Nonne Dominus dedit legem per Moysen? Videte, sicut dicit Apostolus, *I Cor. vii, 25* : *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*. Unde aliquando dicebat quod a Domino acceperat, aliquando ex industria sibi inspirata :

sic et Moyses. Istud autem permisit, non quod audisset a Domino, sed ab inspiratione divina, non tamen auctoritate firmata. » Sed utrinque lex est divina, non vero humana : alias enim Moyses non potuisset tanquam legislator humanus inducere libellum repudii, quia hoc est dispensare in jure divino et in jure naturali secundario. Unde S. Thomas, in IV, dist. 33, q. 2, a. 2, q. 2, ad 1 : « Divina auctoritate fretus libellum repudii non prohibuit. » Nec S. Augustinus contrarius videtur in locis citatis ; nam exprobratio ibi sumitur ad significandum, rem permissam non esse sua natura bonam, sed nihilominus tolli culpam per dispensationem ; dicit enim : « Videtur permisisse Moyses. » Porro si non intellexisset de permissione quæ tulerit culpam, non dixisset, *videtur*, sed rotunde dixisset *permisit*, nam verba legis sunt perspicua. Neque favet locus contra Faustum, qui nihil significat, præterquam quod Deus ad duritiam cordis Judæorum permiserit eis dimittere uxores. — *Ad quartam* : Vox *reprobare* non significat necessario, rem esse per se malam, sed sæpe sæpius significat abolitionem, eliminationem, etc. ; et hoc sensu intellexit Innocentius III, sicut S. Paulus dicit, *Hebr. vii, 18* : *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus et inutilitatem.* — *Ad quintam* : Duritia cordis Judæorum fuit ratio sufficiens, ut Deus illis permiserit libellum repudii, ne scilicet uxoricidia multiplicarentur, et credibilitas rei non pensanda est speculative, præscindendo a factis, sed ante omnia inquirendum est quid reipsa exstiterit, atque ratio habenda est duræ cervicis Judæorum, qui semper Spiritui Sancto resistebant ; habenda quoque est ratio corruptelæ repudii quæ apud exterarum gentes jam grassata erat, quando Moyses indulsit libellum repudii, et ideo, ob exemplum cæterarum gentium, valde arduum, imo fere impossibile fuisset cohibere universaliter Judæos a dimissione uxorum. Satius fuit illi impedimenta oggerere per ritum et cæremonias libelli repudii.

Quæritur an repudium fuerit licitum gentibus ?

723. — I. SENTENTIA AFFIRMANS. Veracrux, Pontius, Layman, Barbosa, Wiestner, Schmalzgrueber, et alii sentiunt, repudium fuisse concessum Gentibus sicut et Judæis. Ratio

est, quia etiam cæterarum gentium moribus, sicut uxorum pluralitas, ita et repudium fuit receptum, ut patet exemplo Assueri, qui repudiavit reginam Vasthi; et de Cretensibus testatur Aristoteles, lib. II *Ethicorum*: de Romanis, Plutarchus, *Problem.* cap. 13. Et patet ex rubrica et textibus ff., hujus tituli, ubi etiam forma repudiis præscribitur.

724. — II. SENTENTIA NEGANS PROBABILIOR. Probabilius negant Soto, Sanchez, Perez, Pirhing, Gonet, et alii. Ratio est, quia insolubilitas matrimonii est de jure naturæ secundario, a quo solus Deus dispensare potest. Atqui nullibi legitur, Deum in hoc dispensasse cum Gentilibus. Ergo Gentiles remanserunt obstricti lege naturali. Replicat Schmalzgrueber, factam fuisse talem dispensationem, etsi non legatur in sacris Litteris, quemadmodum dispensavit cum Gentilibus ad pluralitatem uxorum, etsi de tali dispensatione taceant SS. Scripturæ. Sed primum non est paritas, quia divortium magis adversatur matrimonii naturæ, quam polygamia; unde major requiritur ratio ad libellum repudii indulgendum. Deinde repudium Judæis non concessit nisi stipatum conditionibus, quæ suapte natura retrahebant a repudio; porro condiciones hujusmodi non inveniuntur apud Gentiles, et ideo, si ipsis Deus concessit repudium, melioris conditionis præ suo populo Deus illos fecisset; quod non est verisimile. Ergo. Demum supponunt adversarii polygiam fuisse a Deo indultam Gentibus. Porro ostensum est (514 et seq.) probabilius esse, quod Deus talem facultatem non fecerit Gentilibus. Ergo. Quia praxis repudii favet pravis cupiditatibus, ex illa colligi non potest, ipsum fuisse a Deo concessum, sed potius ortum duxisse a vesana libidine atque hominis tyrannide erga mulierem, quæ altissime dejecta erat apud Gentes veri vivique Dei inscias.

725. — III. FACULTAS REPUDII SUBLATA EST PER CHRISTUM. Id colligunt Theologi et Canonistæ ex verbis Christi, *Matth.* xix, et *Marc.* x, sicut testatur Benedictus XIV, constit. *Apostolici ministerii*, 16 Sept. 1747: « Ex his autem verbis per legitimam consequentiam inferunt Theologi, in præsentiarum non amplius licere Hebræis proprias uxores repudiare, neque per libellum repudii matrimonii vinculum amplius dissolvi, eo quod Jesus Christus illud ad suum primævum statum redegit, nempe ad indissolubilitatem, non lege nova

condita, sed duntaxat sublata veteri indulgentia, seu dispensatione super prædicta indissolubilitate concessa. Quæ cum ita se habeant, etiamsi repudium toleretur inter Hebræos conjuges (tanquam nimirum immune a pœna : quod subaudit Pontifex), qui ambo in eadem judaica perfidia permanent, certe ferri ac tolerari nullo modo debet, ut Hebræus ad fidem conversus, et sacro Baptismate ablutus, libellum repudii uxori quæ in hebraica pervicacia remanet, judaico more ac ritu concedat. » Hinc Gentiles vel Hebræi ad fidem conversi, si tempore infidelitatis legitimas uxores repudiarint, cogendi sunt ad illas redire, licet jam aliud iniverint matrimonium, nisi sit locus privilegio fidei, de quo latius discurremus, et decernit Benedictus XIV, citata constitutione : « Quamobrem, ut in posterum omnia debito ordine et laudabili modo, ac ratione fiant ; volumus, ac decernimus, ut Hebræus ad Fidem conversus, si uxorem Hebræam habet, eam more solito interpellet, an etiam ipsa converti, et cohabitare velit sine contumelia Creatoris : renuente autem muliere, liberum ei erit aliud matrimonium contrahere, juxta verba beati apostoli Pauli in *Epist. I ad Corinth.*, cap. 7 : *Quod si infidelis discedit, discedat, non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi : in pace autem vocavit nos Deus.* Ut bene jam antea animadvertit clar. me. prædecessor Noster Innocentius III in sua Decretali, quæ incipit : *Quanto, de Divortiis.* »

INDEX RERUM

Monitum ad Lectorem	v
Abbreviationes	viii

NOTIONES PRÆVIÆ.

I. Hujus tractatus sedes in systemate theologico. 1. — **II.** Hujus tractatus ingens momentum. 2. — Ratione dignitatis matrimonii : 1° Quatenus est in officium naturæ. — 2° Quatenus est mysterium seu signum rei sacræ. 3. — Quatenus est signum gratiæ efficax. 4. — Ratione necessitatis scientiæ matrimonii : 1° Quia matrimonium est fons generis humani. 5. — 2° Quia densissimi sunt errores de matrimonio. 6-7. — **III.** Matrimonii nomina : 1° Ratione essentiæ. 8. — 2° Ratione causæ. 9. — 3° Ratione effectus. 10. — **IV.** Quotuplex distinguatur matrimonium : I. Dividitur in legitimum tantum, in ratum, et in consummatum. 11-13. — Quæres an consummetur matrimonium per copulam vi habitam infra primum bimestre ? 1° Sententia negans. 14. — 2° Sententia affirmans est certa. 15. — II. Dividitur in verum, præsumptum et putativum. 16-17. — III. Dividitur in publicum, in matrimonium conscientiæ, et in morganaticum. 18-19. — IV. Dividitur in canonicum et politicum seu civile. 20. — V. Dividitur in validum et invalidum. 21. — **V.** Definitio matrimonii : I. Definitur matrimonium quatenus est in officium naturæ. 1° Definitio per essentiam ejus. 22-25. — 2° Tanguntur aliæ definitiones. 26-27. — II. Definitur matrimonium quatenus est sacramentum novæ Legis. 28. — **VI.** Divisio tractatus. 29. — Pag. 1-22

LIBER PRIMUS

DE SACRAMENTO MATRIMONII SECUNDUM SE

CAPUT I.

DE EXISTENTIA SACRAMENTI MATRIMONII.

Articulus I. — Demonstratio existentiae sacramenti. — I. Error veterum hæreticorum. 30. — II. Error Protestantium. 31. — III. Error quorundam catholicorum. 32. — Propositio 1^a *Matrimonium in nova Lege est proprie dictum sacramentum.* 33-44. — Solvuntur difficultates. 45-55. — Prop. 2^a *Matrimonium in veteri Lege non fuit sacramentum proprie dictum.* 56-64. — Duo corollaria notatu dignissima. — I. Magna præstantia matrimonii christiani super matrimonium veteris Legis. 65-68. — II. A fortiori præstat quam maxime super infidelium connubia etiam legitima. 69. — Pag. 23-55

Articulus II. — De institutione matrimonii. — PARAGRAPHUS I. De institutione matrimonii ut contractus simpliciter. — I. Matrimonium est de jure naturali. 70. — Obj. 71-73. — II. Matrimonium est de jure divino positivo. 74. — PARAGRAPHUS II. De institutione matrimonii quatenus sacramenti. — I. Exponitur quadruplex sententia quoad tempus quo Christus matrimonii sacramentum instituit. 75-78. — II. Perpenditur quadruplex sententia. 79. — Pag. 56-64

Articulus III. — De necessitate seu præcepto matrimonii. — I. Quomodo matrimonium cadat sub præcepto. 80. — II. Tempora quibus obligavit præceptum matrimonii. 81. — Obj. 82. — III. Nullum fuit præceptum positivum de matrimonio ineundo. 83. — Corollarium : Præceptum naturale nubendi nunquam fuit revocatum. 84-85. — IV. Per accidens aliqui tenentur nubere. 86. — V. Tangitur casus metaphysicus. 87. — Pag. 62-67

CAPUT II.

DE MATRIMONII CHRISTIANI ESSENTIA AC NATURA.

Articulus I. — De essentia et natura matrimonii ut contractus. — PARAGRAPHUS I. De essentia matrimonii causaliter sumpti. — **Sectio I.** De necessitate consensus sponsorum ad matrimonium. — I. Sententia negans, Deum posse vinculum matrimonii efficere sine consensu viri et mulieris. 88. — II. Sententia affirmans a Deo posse virum et mulierem conjungi matrimonio absque eorum consensu. 89. — III. Sententia tenens, illud posse defendi absque errore. 90. — IV. Verior sententia. 91. — Prop. 1^a *Ex ordinaria Dei providentia, consensus utriusque partis requiritur omnino ad matrimonium.* 92-95. — Prop. 2^a *Nulla potestas creata valet cogere ad matrimonium ineundum.* 96-98. — Obj. 99. — **Sectio II.** De qualitate consensus matrimonialis. **I.** Præmittuntur quæ fere nullam difficultatem involvunt. — I. Recensentur conditiones consensus matrimonialis. 100-101. — II. Quale sit peccatum nubentis qui, etsi potest, tamen non per verba, sed per signa exprimit consensum. 102. — **II.** Expenduntur quæ admodum controvertuntur quoad consensum internum. Quæritur 1° an consensus debeat necessario elici interne? Sententia negans. 103. — Prop. *Consensus internus est de necessitate contractus matrimonialis.* 104-108. — Quæritur 2° an qui fecte consenserit, teneatur ex justitia verum consensum elicere? I. Præmittuntur ea in quibus consentiunt auctores. 109. — II. Sententia negans adesse obligationem justitiæ. 110. — III. Sententia affirmans communior ac probabilior. 111-114. — IV. Excipiuntur quinque casus. 115. — Quæritur 3° an magna conditionis disparitas sit ratio per se sufficiens, ut deceptor non teneatur ad contrahendum postea ex animo? I. Sententia affirmans. 116. — II. Sententia negans videtur verior. 117. — **III.** Expenduntur ea quæ spectant ad objectum consensus. I. Error Wicleffi et Thomæ Waldensis. 118. — Prop. *Propositum copulæ carnalis non est de essentia contractus matrimonii.* 119-123. — *Nota 1^a :* Consensus implicitus in copulam requiritur. 124. — *Nota 2^a :* Hic consensus implicitus bene consistere potest cum voto castitatis. 125. — II. Sententia propugnans traditionem juris ad copulam non esse de essentia matrimonii. 126. — III. Communis ac vera sententia tenens, traditionem juris ad copulam esse de essentia matrimonii. 127. — Prop. *Jus ad usum seu ad copulam carnalem est de matrimonii essentia, et consequenter necesse*

est, ut contrahentes potestatem sui corporis in ordine ad copulam tradant. 128-132. — Obj. 133. — Sectio III. De quibusdam consensuum speciebus. **Punctum I.** De consensu clandestino. **I.** De validitate matrimonii filiorumfamilias, invitis parentibus, initi. I. Exponitur et confutatur error Protestantium. 134. — Prop. *Matrimonium sine consensu parentum contractum, nec naturali, neque divino jure irritum est.* 135-140. — II. Scinduntur auctores quoad jus civile Romanum. 1° Sententia affirmans irrationem. 141. — 2° Sententia negans irrationem. 142. — 3° Verior videtur sententia affirmans. 143. — III. Neque consentiunt omnes de antiquo jure canonico. 1° Sententia communior affirmans, nunquam fuisse irrita. 144. — 2° Sententia affirmans, fuisse passim irrita, verior. 145-146. — 3° Præcipuæ rationes ob quas conc. Tridentinum non recensuit inter impedimenta defectum consensus parentum. 147. — **II.** De illicitate matrimonii filiorumfamilias absque consensu parentum contracti. Quæritur 1° an filii contrahentes matrimonium sine consensu parentum peccent graviter? I. Declarantur ea in quibus consentiunt auctores. 1° Quoad filios. 148. — 2° Attamen in illis casibus filii, si inde non grave incommodum patiantur, debent consulere parentes. 149. — 3° Peccant graviter filii si ineant nuptias quibus juste contradicant parentes. 150. — 4° Parentes qui injuste nuptiis filiorum obsistunt, graviter peccant. 151. — 5° Delineatur norma agendi pro parochio in illis lugendis casibus. 152-153. — II. An graviter peccent filii, qui sine gravi causa non consulunt parentes in contrahendo matrimonio? 1° Sententia simpliciter affirmans, eos peccare graviter. 154-157. — 2° Sententia affirmans cum restrictione. 158. — 3° Sententia asserens simpliciter filios peccare venialiter. 159. — 4° Prima sententia cui non contradicit secunda, verior est. 160-162. — Quæritur 2° an parentes queant licite exhæredare filios qui, ipsis merito reluctantibus, matrimonium contrahunt? I. Quæ decernunt jura civilia. 1° Juris civilis Romani tenor. 163. — 2° Novissimi juris civilis Gallici tenor. — 3° Codicis regis Alberti tenor. — II. Expenditur num injustæ sint ac invalidæ leges exhæredantes filios in prædictis casibus. 164. — 1° Sententia affirmans iniquitatem harumce legum. — 2° Sententia affirmans æquitatem harumce legum. 165. — Prop. *Justæ sunt leges civiles quæ parentibus tribuunt facultatem exhæredandi liberos qui, spreto eorum consilio, contra eorum voluntatem merito reluctantem contrahunt Matrimonium.* 166-168. — Exhæredatio fieri nequit si præcesserit injuriæ condonatio, bene vero permanet, si illam antecesserit. 169. — **Punctum II.** De consensu conditionato seu conditionali. **I.** Quid et quotuplex sit conditio. I. Quid sit conditio. 170. — II. Quotuplex sit conditio. 171. — III. Tria conditionum affinia, modus, causa et demonstra-

tio. 172. — **II.** Exponuntur ea quæ communiter tenent auctores. I. Quoad causam et demonstrationem. 173. — II. Judicium ferendum in utroque foro de consensu conditionato. 174. — III. In dubio circa conditionem standum est pro valore matrimonii. 175. — IV. Conditio contra substantiam matrimonii in pactum deducta illud reddit invalidum. 176. — V. Matrimonium sub conditione de præterito, vel de futuro necessario, validum est, si purificetur conditio. 177. — VI. Consensus sub conditione de futuro contingenti non facit matrimonium, donec purificetur conditio. 178. — VII. Consensus matrimonialis sub conditione in rarissimis tantum casibus est licitus. 179. — **III.** Discutiuntur quæ sunt controversa. Quæritur 1° an, purificata conditione, statim validum sit matrimonium absque consensus renovatione? I. Sententia negans. 180. — II. Sententia affirmans. 181. — Prop. *Matrimonium sub conditione de futuro contingenti contractum fit validum, purificata conditione, quin consensus renovetur.* 181-183. — Quæritur 2° an ubi viget decretum Tridentinum de clandestinitate, debeant parochus et testes interesse purificationi conditionis, an vero satis sit quod interfuerint matrimonio sub conditione celebrato? I. Sententia affirmans necessitatem præsentiae testium et parochi impletioni conditionis. 184. — II. Sententia negans verior. 185-187. — Quæritur 3° quodnam valeat matrimonium si unus vel una cum duobus contraxerit de præsentis sub conditione in futurum pendente? 188. — Quæritur 4° an impedimento ecclesiastico super quo Papa solet dispensare irretiti valide contrahant sub conditione, si Papa dispenset? I. Sententia negans. 189. — II. Sententia affirmans communior ac probabilior. 190-191. — Quæritur 5° an conditio servandæ continentiae apposita contractui matrimoniali sit contra substantiam matrimonii. I. Definitur quæstio. 192. — II. Sententia negans. 193. — III. Sententia affirmans communior ac probabilior. 194. — Prop. *Probabilius non valide contrahitur matrimonium initum sub conditione servandi perpetuam continentiam in pactum deducta.* 194-198. — Corollaria. 1° Non licet contrahere matrimonium sub conditione servandi perpetuam castitatem. 199. — 2° Pactio voti castitatis invalidum reddit consensum. 200. — 3° Pactio non exigendi debitum reddit consensum invalidum. 201. — 4° Pactio non reddendi debitum quando illicite petetur, vitiat matrimonium. 202. — 5° Pactio facultatis ingrediendi Religionem ante matrimonii consummationem, non dirimit illud, bene autem pactio obligationis. 203. — Quæritur 6° an matrimonium contractum a Judæo sub conditione facultatis dandi libellum repudii valeat? I. Sententia affirmans. 204. — II. Sententia negans communis et certa. 205. — Quæritur 7° an valeat matrimonium initum cum intentione contra ejus sub-

stantiam sed non in pactum deducta? I. Sententia negans. 206. — II. Sententia affirmans communis et certa. 207. — III. Traduntur quædam criteria circa intentionem et conditionem contra substantiam matrimonii. 208-209. — Quæritur 8° an modus adjectus matrimoniali contractui illum vitiet aut suspendat? I. Definitur quæstio. 209 bis. — II. Sententia affirmans. 210. — III. Sententia negans probabilior. 211-212. — **Punctum III.** De consensu mediato seu de matrimonio per procuratorem, vel epistolam, vel interpretem contracto. **I.** Matrimonium per procuratorem contractum ante concilium Tridentinum. Extra omne dubium est, potuisse valide et licite contrahi per procuratorem ante concilium Tridentinum. 213. — **II.** Matrimonium per procuratorem contractum post concilium Tridentinum. I. Valere in ratione contractus, communis est sententia. 214-216. — II. An valeat in ratione sacramenti matrimonium per procuratorem contractum. 1° Sententia negans cum suis fundamentis. 217. — 2° Sententia affirmans omnino certa. 218-221. — **III.** Conditiones requisitæ ad matrimonium per procuratorem valide contrahendum. I. Requiritur mandatum speciale. 222. — II. Mandati virtualis continuatio. 223. — III. Simplex mandati executio. 224. — IV. Exhibitio mandati facienda parochi et testibus. 225. — **IV.** Discutiuntur tria dubia. I. An necessaria sit præsentia parochi et testium collationi mandati? 1° Sententia affirmans. 226. — 2° Sententia negans communis et certa. 227. — II. An valeat matrimonium, si mandans fecte consenserit constituendo procuratorem, et postea ante contractum matrimonium ex animo consenserit? 1° Sententia affirmans. 228. — 2° Sententia negans. 229. — 3° Mens auctoris. 230. — III. An valeat matrimonium per procuratorem, si mandans jam factus sit amens quando contrahitur? 1° Sententia affirmans. 231. — 2° Sententia negans. 232. — 3° Mens auctoris. 233. — **V.** Matrimonium contractum per epistolam. I. An post Tridentinum contrahi possit matrimonium per epistolam? 1° Sententia negans. 234. — 2° Sententia affirmans communis et certa. 235-236. — II. Quatenus valeat matrimonium per epistolam contractum. 237. — **VI.** Matrimonium contractum per interpretem. I. Sententia affirmans valide contrahi matrimonium, si consensus mutuus per interpretem renuntiatur parochi et testibus. 238. — II. Sententia negans. 239. — III. Mens auctoris. 240. — Conclusio practica. 241. — **PARAGRAPHUS II.** De essentia contractus matrimonialis passive sumpti seu in facto esse. **Sectio I.** Arcetur error quorundam hæreticorum. Exponitur error cum suis fundamentis. 242. — Prop. *Usus seu carnalis commixtio non est de Matrimonii essentia.* 243-248. — **Sectio II.** Expenduntur sententiæ catholicorum. Exponitur quæstio et innuntur duæ præcipuæ sententiæ. 249. — Prop. *Matrimonium for-*

maliter seu in facto esse sumptum consistit essentialiter in vinculo indissolubili. 250-254. — Corollarium : Matrimonium est relatio realis disquiparantiæ. 255. — PARAGRAPHUS III. Appendix de matrimonio B. V. Mariæ cum S. Josepho. Sectio I. De veritate matrimonii B. V. Mariæ cum S. Josepho. I. Exponitur error cum suis fundamentis. 256-258. — II. Sententia certa. — Prop. *Est ad minus ingens temeritas negare, quod B. Virgo et S. Josephus inter se contraxerint verum ac proprie dictum matrimonium.* 259-272. — Videtur de fide divina, quod verum matrimonium fuerit inter B. Virginem et S. Josephum. 273. — Corollarium I : Ableganda est sententia quæ asserit, S. Josephum jam octogenarium nupsisse B. Virgini. 274. — Corollarium II : Matrimonium B. Virginis fuit in suo genere perfectissimum. 275. — Corollarium III : Præcelsam dignitatem nactus est S. Josephus ex matrimonio cum Deipara. 276-277. — Sectio II. De tempore quo fuerit perfectum matrimonium inter B. Virginem et S. Josephum. I. Quæstio tractanda. 278. — II. Sententia negans B. Virginem fuisse matrimonio junctam, quando concepit Filium Dei. 279-281. — III. Sententia affirmans verior. — Prop. *B. Virgo verius matrimonio juncta erat S. Josepho quando Archangelus ad eam a Deo missus est.* 282-292. — Nota I : Sententia quam impugnamus detrahit dignitati S. Josephi. 293. — Nota II : Innuitur alia causa prolixioris hujus appendicis. 294. — Pag. . . 68-242

Articulus II. — De essentia matrimonii ut sacramenti novæ Legis. — Ponitur quæstio. 295. — PARAGRAPHUS I. De sacramenti matrimonii ministro. I. Hujus quæstionis ingens momentum. 296. — II. Hujus quæstionis origo. 1° Censet Benedictus XIV, hanc quæstionem exordium sumpsisse a Paludano et Guillelmo Parisiensi. 297. — 2° Verius tenetur, illius primum parentem esse Melchiorem Canum. 298. — III. Hujus sententiæ progressus. 299. — IV. Fundamenta sententiæ Cani. 300-304. — V. Communis et certa sententia. 305. — Prop. *Omnino certum est, quod ministri sacramenti Matrimonii sunt ipsi contrahentes.* 306-317. — Corollaria : 1° Falsa est singularis sententia Catharini. 318. — 2° Falsa est sententia Maldonati. 319. — 3° Sententia Cani antiquata est. 320. — PARAGRAPHUS II. De inseparabilitate contractus et sacramenti in matrimonio christiano. Ponitur quæstio. 321. — Sectio I. De inseparabilitate contractus et sacramenti in matrimonio conjugum baptizatorum. I. Sententia aliquorum heterodoxorum. 322. — II. Falsa sententia quoad licitatem separationis contractus a sacramento. 323. — III. Sententia asserens validitatem et illicetitatem separationis. 324. — IV. Sententia prorsus vera asserens inseparabilitatem contractus a sacramento in matrimonio christiano. 325. — Prop. 1° *In Matrimonio christiano contractus et*

sacramentum sunt penitus inseparabilia. 326-332. — Corollarium : Nunquam licita est intentio separandi contractum a sacramento. 333. — Prop. 2^a *Etiam si teneretur, sacerdotem esse ministrum sacramenti Matrimonii, nihilominus contractus et sacramentum essent ab invicem inseparabilia, ubi viget lex clandestinitatis.* 334-335. — Corollarium : Corruit ultimum fundamentum matrimonii civilis. 336. — Sectio II. De inseparabilitate contractus et sacramenti in matrimonio infidelium ad fidem conversorum et baptizatorum. I. Definitur quæstio expendenda. 337. — II. Sententia negans matrimonia infidelium fieri sacramenta per Baptismi susceptionem. 338. — III. Communior et verior sententia affirmans. 339. — Prop. *Matrimonium infidelium qui deinde baptizantur probabilius fit sacramentum proprie dictum.* 340-344. — Quæritur an necesse sit, ut infideles conversi ad fidem renovent suum consensum. 345. — Sectio III. De inseparabilitate contractus et sacramenti in matrimonio fidelis cum infideli. I. Sententia affirmans separabilitatem. 346. — II. Sententia negans separabilitatem in conjugē fidei probabilior. — Prop. *Matrimonium fidelis cum infideli contractum ex Pontificia dispensatione probabilius valet in ratione sacramenti pro parte fidei.* 347-349. — Quæritur an pariter valeat in ratione sacramenti matrimonium infidelis qui baptizatur, altero conjugē permanente in infidelitate? 350. — PARAGRAPHUS III. De materia et forma sacramenti matrimonii. Sectio I. Exponuntur et arcentur sententiæ falsæ et minus probabiles. I. Prima sententia falsa circa materiam et formam sacramenti matrimonii. 351. — II. Secunda. 352. — III. Tertia. 353. — IV. Quarta. 354. — V. Quinta. 355-356. — VI. Sexta. 357. — Sectio II. Exponitur et fulcitur verior sententia. 358. — *Nota* : In matrimonio non fit traditio materialis. 359. — Solvuntur difficultates. 360-363. — Pag. . . 243-295

LIBER SECUNDUS

DE MATRIMONII PROPRIETATIBUS

CAPUT I.

DE BONITATE SEU HONESTATE MATRIMONII.

Articulus I. — De hæresi quæ nuptias damnat. Fautores hujus hæresis. 364. — Prop. *Matrimonium est in se bonum et honestum.* 365-368. — Obj. 369-370. — Pag. 296-302

Articulus II. — De hæresi quæ detrahit virginitati. I. Variæ formæ hæresis virginitatem impugnantis. 371. — II. Ejus fundamenta. 372-375. — Prop. *Status cælibatus et virginitatis pro Deo susceptus præstat statui matrimonii.* 376-404. — *Nota* : Præstantiam super nuptiis sibi vindicat sola virginitas pro Deo suscepta. 405. — Pag. 303-341

Articulus III. — De vera doctrina circa matrimonii bonitatem. PARAGRAPHUS I. Breviter traduntur quæ communiter tenent auctores. **Sectio I.** Describuntur tria damna quæ secum importat matrimonium. 406. — 1° Rationis dejectio in usu. 407. — 2° Nimia sollicitudo temporalium. 408. — 3° Quædam perpetua servitus. 409. — **Sectio II.** Describuntur tria bona matrimonii quæ recompensant ejus detrimenta. I. Definiuntur tria bona matrimonii. 410. — 1° Proles. 411. — 2° Fides. 412. — 3° Sacramentum. 413. — II. Sacramentum est principaliter inter matrimonii bona. 414. — Obj. 415. — III. Per tria bona recensita compensantur matrimonii damna. 416. — Obj. 417. — IV. Corollaria : 1° Opus conjugii ex se bonum ac sanctum est. 418. — 2° Adulterium est scelus ingens. 419. — 3° Necesse est, ut contrahens matrimonium intendat saltem implicite tria ejus bona. 420. — 4° Licitum est intendere alios fines honestos. 421. — Obj. 422. — 5° Qui intendit fines inhonestos, nihilominus valide contrahit. 423. — Obj. 424. — 6° Quo animo affecti esse debeant nupturientes. 425. — PARAGRAPHUS II. Expenduntur quæ controversa sunt. **Sectio I.** Utrum et quatenus peccet qui matrimonium init principaliter ob voluptatem carnalem captandam in opere conjugii ? I. Definitur quæstio et excluditur sententia certo falsa. 426. — II. Sententia

eximens a peccato veniali. 427. — III. Communis ac certa sententia. 428. — Prop. *Qui init matrimonium vel eo utitur principaliter ob voluptatem captandam, peccat venialiter.* 428-441. — Sectio II. An venialiter peccet qui nubit vel utitur matrimonio principaliter in remedium concupiscentiæ? I. Definitur quæstio. 442. — II. Sententia eximens a peccato veniali copulam maritalem habitam principaliter in remedium concupiscentiæ. 443. — III. Sententia limitans immunitatem a peccato veniali. 444-445. — IV. Sententia probabiliter tenens, esse semper peccatum veniale. 446. — Prop. *Probabilius videtur, quod nubens aut matrimonio utens principaliter in remedium concupiscentiæ peccat venialiter.* 447-455. — Norma agendi confessarii et confessoris. 456. — Pag. 342-385

CAPUT II.

DE MATRIMONII UNITATE.

Exponitur quæstio. 457.

Articulus I. — De polyandria et polygamia simultanea. **PARAGRAPHUS I.** De biviratu seu polyandria simultanea. I. Fautores polyandriæ. 1° Parens turpissimi illius erroris. 458. — 2° Eum in praxim traduxerunt spurcissimæ sectæ. 459. — 3° Referbuit nostra ætate. 460. — II. Falsitas et turpitudine polyandriæ simultaneæ. 461. — Prop. *Polyandria simultanea directe adversatur primis legis naturalis principiis.* 462-465. — **PARAGRAPHUS. II.** De polygamia simultanea. **Sectio I.** De polygamia simultanea quoad jus naturale. I. Sententia absolute affirmans, illam esse juri naturali contrariam. 466. — II. Sententia absolute negans, illam esse contrariam juri naturali. 467. — III. Sententia tenens, polygamiam non congruere quidem juri naturali, sed non stricte ei repugnare. 468. — IV. Sententia affirmans cum restrictione, polygamiam juri naturali adversam esse. 469. — Prop. 1° *Polygamia simultanea non repugnat primario juri naturali.* 470-473. — Prop. 2° *Polygamia simultanea rigore repugnat juri naturali secundo.* 474-479. — Corollarium : Sententia adversa videtur improbabilis. 480. — **Sectio II.** De polygamia simultanea quoad jus divinum positivum. Exponuntur sententiæ. 1° Quoad Legem gratiæ. 481. — 2° Quoad Legem veterem post diluvium. 482. — 3° Quoad tempora ante diluvium. 483. — Prop. 1° *Christus, revocato ad primam ejus institutionem Matrimonio, absolute prohibuit polygamiam simultaneam.* 484-490. — Corollarium : Polygamia non potest dishonestari consuetudine. 491. — Prop. 2° *Post diluvium,*

polygamia fuit licita Patriarchis et Judæis sub lege Mosaica. 492-494. — Quæritur quomodo facta sit dispensatio super monogamia? Facta est per internam inspirationem. 495. — Obj. 496-502. — Prop. 3^a *Polygamia, absque divina dispensatione, semper fuit illicita ac peccaminosa.* 503-509. — Corollarium : Ante diluvium polygamia fuit illicita. 510. — Quæritur 1^a an polygamia fuerit indulta, statim post diluvium, Noe et filiis ejus? 511-512. — Quæritur 2^a an Deus polygamiam indulserit Gentilibus? I. Sententia affirmans. 513. — II. Sententia negans probabilior. 514-520. — Quæritur 3^a an Pontifices Romani toleraverint polygamiam Judæorum post Evangelii promulgationem? I. Ratio dubitandi. 521. — II. Traditur solutio. 522. — Quæritur 4^a an Deus possit concedere polyviratum? I. Sententia affirmans communior. 523. — II. Probabilior videtur sententia negans. 524-525. — Pag. . . 386-445

Articulus II. — De polyandria et polygamia successiva seu de secundis nuptiis. PARAGRAPHUS I. De secundarum nuptiarum liceitate. I. Secundæ nuptiæ habentur aliquantulum exosæ apud varias gentes. 526. — II. In Ecclesia Catholica secundæ nuptiæ minus sunt probatæ. 527. — III. Errores quoad secundas nuptias. 528. — Prop. *Sub lege Evangelica licet pluries nubere successive.* 529-534. — Corollarium : Eliminandus est abusus vexationum erga secundas nuptias contrahentes. 535. — PARAGRAPHUS II. De secundarum nuptiarum pœnis. I. Pœnæ irrogatæ jure civili Romano. 1^a Pœnæ denuo nubentibus irrogatæ in favorem filiorum. 536. — 2^a Pœnæ irrogatæ in odium præmaturi transitus. 537. — II. Prioris generis pœnæ non fuerunt abrogatæ per jus canonicum. 538. — III. An jus canonicum sustulerit omnes pœnas secundi generis? 539. — 1^a Sententia negans illas pœnas, præter infamiam, esse sublatas. 540. — 2^a Sententia affirmans communis ac verior. 541. — IV. Peculiaris disciplina apud Græcos. 542. — V. Specialis prohibitio nubendi olim facta viduis Regum et Clericorum. 543. — Quæritur 1^a an pœnæ viduæ iterum nubentis perstringant viduam fornicantem? 544-546. — Quæritur 2^a an eadem pœnæ locum habeant in viduo fornicante? 546 bis. — Quæritur 3^a an valeat conditio legati relictæ puellæ vel uxori, ut non nubat? 547. — Pag. 446-464

CAPUT III.

DE MATRIMONII INDISSOLUBILITATE.

Articulus I. — De matrimonii indissolubilitate ex jure naturali. I. Exponuntur errores. 1^a Error hæreticorum. 548. — 2^a Error juristarum. 549. — II Divortium apud Romanos. 550. —

III. Exponuntur sententiæ auctorum catholicorum. 1° Sententia tenens matrimonium non consummatum esse penitus indissolubile ex solo jure Pontificio. 551. — 2° Sententia tenens non esse indissolubile nisi ex jure divino positivo, etsi indissolubilitas aliquo modo fundetur in jure naturali. 552. — 3° Sententia communior et certa tenens, esse indissolubile ex jure naturali secundario. 553. — Prop. 1° *Indissolubilitas Matrimonii non est absolute de jure naturali primario*. 554-555. — Prop. 2° *Indissolubilitas Matrimonii est de jure secundario naturæ*. 556-568. — Pag. 465-493

Articulus II. — De matrimonii insolubilitate ex jure divino.

PARAGRAPHUS I. Fulcitur generalis regula juris divini. Propos. *Omne Matrimonium verum ac legitimum est indissolubile ex jure divino*. 569-573. — PARAGRAPHUS II. Arcetur indebita exceptio ob causam adulterii. I. Recensentur præcipui fautores erroris. 1° Græci. 574. — 2° Quædam antiqua concilia provincialia. 575. — 3° Protestantes. 576. — 4° Quidam catholici. 577. — II. Propugnacula erroris. 578. — Propos. *De jure divino est, quod Matrimonium nequit solvi ob alterius conjugis adulterium*. 579-585. — Corollarium : Gravis delicti fiunt rei, qui quolibet modo ad matrimonii indissolubilitatem labefactandam cooperantur. 586. — Quæritur an de fide sit quod matrimonium dissolvi nequeat ob adulterium ? 587. — Corollarium : Canon 7 Tridentini est dogmaticum. 588. — PARAGRAPHUS III. De genuinis exceptionibus. **Sectio I.** De privilegio fidei. **Punctum I.** De existentia privilegii fidei. I. Explicatur quid sit privilegium fidei. 589-593. — II. Exponitur error jansenianus cum suis fundamentis. 594. — Propos. *Matrimonium infidelium etiam consummatum potest jure divino dissolvi, si unus conjugum convertatur ad fidem, et alter discedat, aut nolit cohabitare sine contumelia Creatoris, aut conversum pertrahere ad peccatum mortale enitatur*. 595-601. — Corollaria : 1° Jus dimittendi non amittitur per pacificam cohabitationem. 602. — 2° Pars fidelis amittit privilegium, si infideli dederit justam causam discedendi. 603. — Quæritur 1° an fidelis conversus possit ad alia transire vota, si infidelis nolit converti, sed tamen pacifice et sine contumelia Creatoris cohabitare ? I. Sententia simpliciter affirmans. 604. — II. Sententia cum restrictione affirmans. 605. — III. Sententia simpliciter negans. 606. — Propos. *Quando conjux infidelis vult pacifice cohabitare absque contumelia Creatoris, fidelis nequit transire ad alia vota*. 607-611. — Corollaria : 1° Lapsus in hæresim vel in gentilitatis errorem non præbet jus solvendi vinculum matrimonii. 612. — 2° Causæ extraneæ periculo fidei non præbent jus solvendi vinculum. 613. — Quæritur 2° an privilegium fidei sit tantum pro catholicis, an vero etiam pro omnibus baptizatis sive hæreticis, sive schismaticis ? I. Definitur quæstio et

traditur ratio dubitandi. 614. — II. Sententia affirmans privilegium pro omnibus baptizatis sine exceptione. 615. — Propos. *Privilegium fidei probabilius non spectat eos qui non profitentur fidem catholicam*. 616-618 ter. — Quæritur 3° an integrum sit conjugii infideli inire etiam aliud matrimonium postquam conversus iterum valide nupserit? I. Definitur quæstio. 619. — II. Sententia negans fieri expeditam infideli facultatem iterum nubendi. 620. — III. Sententia affirmans, fieri penitus expeditam infideli facultatem iterum nubendi, etiam ante mortem conversi. 621. — IV. Mens auctoris. 622. — **Punctum II.** De interpellatione faciendi. I. Quando et quomodo fieri debeat interpellatio. 623-627. — II. Interpellatio necessaria est ad validitatem matrimonii. 1° Sententia negans, interpellationem esse necessariam ad valorem matrimonii. 628. — 2° Sententia affirmans est certa et communis. 629-633. — III. Sedes Apostolica solet dispensare ab interpellatione quando est moraliter impossibilis. 634. — 1° Necessaria est dispensatio Pontificia. 635. — 2° Omnino prohibendus est fidelis mittere libellum repudii. 636. — 3° Quomodo procedere debeant delegati ad dispensandum super interpellationem. 637. — 4° Causæ dispensationis ab interpellatione. 638. — **Punctum III.** An Summus Pontifex polleat solvere matrimonium consummatum infidelium si unus conjux convertatur? I. Sententia affirmans. 639. — II. Sententia negans communior ac probabilior. 640. — Propos. *Probabilius videtur quod Papa non potest solvere vinculum matrimonii consummati infidelium quando unus conjugum conversus est ad fidem*. 641-652. — **Sectio II.** De solutione matrimonii per solemnem Religionis professionem. **Punctum I.** De existentia vis insitæ professioni ad dirimendum matrimonium. I. Exponitur duplex error. 1° Error tenens, solvi matrimonium consummatum. 653. — 2° Error eorum qui tenent, non dirimi matrimonium simpliciter ratum per professionem religiosam. 654. — II. Definitur quæstio. 655. — Propos. 1° *Matrimonii consummati vinculum non dirimitur per solemnem Religionis professionem alterius conjugum*. 656-659. — Propos. 2° *Matrimonii rati et non consummati vinculum solvitur per solemnem Religionis professionem alterius conjugum*. 660-667. — Quæritur an vota simplicia emissa in Societate Jesu dirimant matrimonium ratum antea contractum? I. Sententia affirmans. 668. — II. Sententia negans communis et certa. 669. — **Punctum II.** De jure quo solemnis professio religiosa dirimit matrimonium ratum antea contractum. I. Sententia repetens hanc vim a jure naturali. 670. — II. Sententia hanc vim repetens a solo jure ecclesiastico. 671. — III. Sententia hanc vim repetens a jure divino. 672. — Propos. *Vim dirimendi matrimonium*

ratum antea contractum solemne votum castitatis probabilius habet ex jure divino. 673-678. — **Punctum III.** Discutiuntur sex dubia. **I.** An copula carnalis habita ante contractum matrimonium consummet illud jusque profitendi Religionem evacuet? **I.** Sententia affirmans simpliciter. 679. — **II.** Sententia affirmans cum restrictione. 680. — **III.** Sententia negans simpliciter. 681-683. — **II.** An copula per vim habita consummet matrimonium? **I.** Sententia negans. 684. — **II.** Sententia affirmans communior et probabilior. 685-686. — **III.** An sponsa de præsenti quæ, postquam apposuerit exceptionem ingressus in Religionem, per vim infra bimestre consummavit matrimonium, possit nihilominus ingredi Religionem? **I.** Sententia negans. 687. — **II.** Sententia affirmans communior ac probabilior. 688-692. — **IV.** An sponsa quæ nullatenus intendit ingredi Religionem, neque de hoc deliberat, possit negare debitum toto bimestri concesso ad deliberandum, ita ut, post copulam vi extortam, possit Religionem profiteri? **I.** Sententia affirmans. 693. — **II.** Sententia negans videtur probabilior. 694. — **V.** An transacto bimestri, possit adhuc unus conjux licite ingredi Religionem, altero invito? **I.** Consentiunt auctores de validitate. 695. — **II.** Sententia affirmans. 696. — **III.** Sententia negans probabilior. 697-699. — Tangitur quæstio exordii bimestris et ejus tum coarctationis, tum protractionis. 700. — **VI.** An matrimonium consummatum infidelium dirimatur per conversi ad fidem professionem religiosam? **I.** Sententia affirmans. 701. — **II.** Sententia negans probabilior. 702-704. — **Sectio III.** De matrimonii rati solutione per Romani Pontificis potestatem. **I.** Sententia negans Papam gaudere potestate solvendi matrimonium ratum. 705. — **II.** Sententia affirmans hodie communis ac certa. 706. — *Propos. Certum est Papam posse dirimere matrimonium ratum.* 707-711. *Corollarium : Videtur obsoleta sententia contraria.* 712. — **PARAGRAPHUS IV.** De libello repudii apud Judæos. **Sectio I.** De existentia et conditione libelli repudii. **I.** Existentia libelli repudii. 713. — **II.** Causæ requisitæ ad libellum repudii. 714. — **III.** Conditiones quibus stipatus erat libellus repudii. 715. — **Sectio II.** Utrum libellus repudii matrimonium solvebat. **I.** Definitur difficultas. 716. — **II.** Sententia tenens, non solvi matrimonium per libellum repudii. 717. — **III.** Sententia tenens probabilius solvi matrimonium per libellum repudii. 718-722. — *Quæritur an repudium fuerit licitum gentibus?* **I.** Sententia affirmans. 723. — **II.** Sententia negans probabilior. 724. — **III.** Facultas repudii sublata est per Christum. 725. — *Pag.* 494-644

ERRATA,

Pag. 14, lin. 22, involuntariam, *corrigere* voluntariam.

Pag. 94, lin. 28, tale ejus, *corrigere* tale jus.

Pag. 98, lin. 2, digniora sunt explanare, *corrigere* digniora sunt explanemus.

Pag. 115, lin. 30-31, vel virginitatis servandæ, *corrigere* vel virginitate servanda.

Pag. 159, lin. 36, non per ista matrimonia haud contabere, *corrigere* per ista matrimonia haud contabere.

Pag. 183, lin. 22, Ecclesiam, *corrigere* Ecclesia.

Pag. 236, lin. 21, sponsæ utero tumentem, *corrigere* sponsæ uterum tumentem.

Pag. 265, lin. 36, inculenter, *corrigere* luculenter.

Pag. 274, lin. 17-18, quod antèrius, *corrigere* quadantenus.

Pag. 343, lin. 10, æquis, *corrigere* equis.

Pag. 419, lin. 40, Glossarinus, *corrigere* Glossarium.

Pag. 508, lin. 6, separationem fieri, *corrigere* separatio fieri.

Pag. 518, lin. 39, Si fidelis, *corrigere* Si infidelis.

Pag. 532, lin. 7, sed non et converso, *corrigere* sed non e converso.

Pag. 539, lin. 29, voluerint, *corrigere* noluerint.

Pag. 540, lin. 10, professione, *corrigere* professioni.

» lin. 12, quonum, *corrigere* quonam.

Pag. 566, lin. 8, sub silentio custodiisset, *corrigere* sub silentio non custodiisset.

Pag. 583, lin. 33, messuerunt. Patresque, *corrigere* messuerunt Patresque.

Pag. 635, lin. 32, occurratur, *corrigere* occurreretur.

Pag. 637, lin. 22, illo modo qui, *corrigere* illo modo quo.

Typis Cartusiæ Sanctæ Mariæ de Pratis. Monstrolii.
Ern. DUQUAT, typographus.

236.702
R 735

32211

ROSSET, MICHAEL

AUTHOR

De Sacramento ^{Matrimonii} Tom. 1

TITLE

DATE
LOANED

BORROWER'S NAME

Huesman
Baden
Elli

STOR

32211

